

K

40.266

3

33068033

8

უცხოური წყაროები საქართველოს შესახებ

წიგნი XXII

ბეორგოკა ტ. VIII

АКАДЕМИЯ НАУК ГРУЗИНСКОЙ ССР

Комиссия по публикации иностранных
источников о Грузии

Институт
Востоковедения

FONTES PEBEGRINI AD GEORGIAM PERTINENTES

ГЕОРГИКА

СВЕДЕНИЯ ВИЗАНТИЙСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ О ГРУЗИИ

ТОМ VIII

Греческие тексты с грузинским переводом издал и примечаниями снабдил
С. Г. Каухчишвили

GEORGICA

SCRIPTORUM BYZANTINORUM EXCERPTA AD GEORGIAM PERTINENTIA

TOMUS VIII

Textum graecum cum versione iberica edidit commentariisque instruxit
Sim. Kauchtschischwili

ИЗДАТЕЛЬСТВО „МЕЦНИЕРЕБА“
ТБИЛИСИ — 1970

SUMPTIBUS „MECNIEREBA“
TIBILISIS, MCMLXX

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია

საქართველოს შესახებ არსებული
ეცხოური წყაროების კომისია

აღმოსავლეთმცოდნეობის
ინსტიტუტი

გეორგიკა

ბიზანგიელი მწერლების ცნობები საქართველოს შესახებ

ტაში შერვე

ტექსტები ქართული თარგმანიურად გამოხცა და განმარტებები დაურთო
ნიჟონ უაუხნიშვილმა

ბაზოქვიშვილობა „მეცნიერება“

თბილისი—1970

შთავარი რედაქცია: ი. აბულაძე, ვლ. ფურუხიძე, ს. შაუხჩიშვილი,
ბ. შაჩვთელი (შთ. რედაქტორი), ს. ჯიქია

ბერძნულ-რომაული წყაროების
სერიის რედაქტორი
ს ი მ. ყ ა უ ხ ჩ ი შ ვ ი ლ ი

შინაარსი

VIII ტომისა

წინახიტყვაობა	VII
ევხტათი თეხალონიკელი	1
ქალაქი იმა 1. — სიტყვა <i>მასჟ</i> 4. — იასონი 10. — აისონი და იასონი 11. — არგონავტები 11. — მედეა 11. — იქილევსი და კ. სკიროსი 12. — იბერიის ქალაქი „ოდისეია“ 13. — იბერები ბიზანტიის ჯარში 14. — იბერული ქუდი ხურავს წარჩინებულ ბიზანტიელს 15. — ლაზური თავსაბურავი 16.	
თეოდორე ბალხაშონი	17
იბერიის ეკლესიის ავტოკეფალია 17.	
ფუკა	21
თურქთა თარეში. სვეითებმ და აბაზგები 25. — თემურბანმა შეკრიბა ჯიქები და აბაზგები 26. — ლაზების მეზობელი ყარაიულუკი 27. — უზუნძისანი კოლხეთში 29. — ლაშქრობა სინოპში, არმენიაში, კავკასიაში, ფაზისზე 29. — ლაშქრობა ვლახეთში 33.	
გიორგი ხფრანძეხი	26
წესავალი 38. — სფრანძესის ტექსტის ახალი გამოცემა 44. — გიორგი ხფრანძესის ელჩობა იბერიაში და ტრაპიზონში 49. — ბიზანტიის კეთხრის მოციქული იბერიაში 63. — გიორგი ხფრანძესის ელჩობა იბერიაში და ტრაპიზონში 74.	
ლაონიკე ხალკოკონდილი	89
ცნობები იბერიის ისტორიიდან 91. — ტრაპიზონის მეფის ძმა დაეითი 93. — სვეითები და პელაზგები 100. — სვეითები, ჩერკეზები და მეგრელები 102. — იბერიის სპილენძი 106. — კოლხეთი—ტრაპიზონის სამეფო 106. — თემურლენგი იბერიაში 108. — კოლხეთი—ტრაპიზონის სამეფო 100. — კავკასია 118. — არაბეთი და მისი საზღვრები 118.	
მათე ბლახტარეხი	119
იბერთა ეკლესია 119.	

† ათონის ივერთა მონასტრის აქტები (ხრისობულები, სიგელ- გუჯრები, პრაქტიკონები) X—XIV საუკუნეებისა	122
დამატება: ბიზანტიურ-ქართული დოკუმენტირებული ლექ- სიკონი	271
საძიებლები	311
საკუთარ საბელთა საძიებელი 311. — ტერმინებისა და საგინთა საძიე- ბელი 340.	

წინასიტყვაობა

„გეორგიის“ VIII ტომში მოთავსებულია, ისევე როგორც VII ტომში, XII—XV საუკუნეთა მასალები. ამ მასალებს შორის ჩვენს განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს გიორგი სფრანძესის „ისტორიაში“ არსებული ცნობები საქართველოს და ბიზანტიის ურთიერთობათა შესახებ. იშვიათ შემთხვევად ჩანს, რომ წარჩინებული ბიზანტიელი მოხელე (გიორგი სფრანძესი), რომელიც ამავე დროს ბრწყინვალე მწერალი იყო. იგზავნება საქართველოში როგორც ძირითად „დიდ“ საქართველოში, ისე ტრაპიზონის იმპერიაში) სერიოზული პოლიტიკური დავალებებით.

ამავე ტომში მოვითავსეთ X—XIV საუკუნეთა აქტები „ათონის ივერთა მონასტრისა“ (ზრისობულები, სიგელ-გუჯრები, პრაქტიკონები). ქვემოთ, თავის ალაგას, მკითხველი გაეცნობა ამ აქტების მოპოვების ისტორიას და დარწმუნდება ამ აქტების მნიშვნელობაში, როგორც საქართველოს ისტორიისათვის, ისე ბიზანტიის რიგი სამიწათმფლობელო საკითხების გარკვევისათვის. აქ ვათავსებთ ჩვენ მხოლოდ ამ აქტების ერთ ნაწილს როგორც ნიმუშს. განზრახული გვაქვს ცალკე ტომად გამოვაქვეყნოთ ეს მასალები, შეძლებისდაგვარად სრულად.

მსგავსად VII ტომისა, ეს VIII ტომიც შეიცავს დამატების სახით „ბიზანტიურ-ქართული დოკუმენტირებული ლექსიკონის“ გაგრძელებას.

სიჩ. ყაუხჩიშვილი

ევსტათი თესალონიკელი

ევსტათი 1175 წელს იყო თესალონიკის მიტროპოლიტი. გარდაიცვალა 1194 წელს. მისი სამწერლო მოღვაწეობა მრავალმხრივი იყო:

1) მან დააწერა კომენტარები ანტიკური ბერძნული ნაწარმოებების შესახებ: პირველ რიგში ცნობილია მისი კომენტარები „ილიადისა“ და „ოდესისათვის“.

2) მას ეკუთვნის რიგი თეოლოგიური ტრაქტატისა, წერილნი; სიტყვები.

3) მას ეკუთვნის ერთი ისტორიული შრომა: ქალაქ თესალონიკის ჩორმანების მიერ 1185 წელს დაპყრობის ისტორია

და ზოგიერთი სხვა თხზულებაც (მაგ., დიონისე პერიეგეტოს პოემის სქოლიოები...).

სხვა საკითხებთან დაკავშირებით ჩვენ შევისწავლეთ ევსტათის კომენტარები „ილიადისა“ და „ოდესისათვის“. ჩვენი ყურადღება მიიქცია ზოგიერთმა მათგანმა. აი, მაგალითად:

ქალაქი ააა

Τὸ δὲ ἦ: γαίης, ἦς πατρὶ-
δος εἶπεν ἠποκατῆσαι¹. Κίρκη δὲ
νῦν μὲν συνήθεα χήριον θύομα,
ἔξ ἦς πῦρ καὶ Κίρκαιον παθῖον.
Ὅτι δὲ καὶ θρυφθεὸς θύομα ἦ
κίρκη² θηλοσῖν οἱ παλασῖ. Ὡς
καὶ ὁ Αἰλιανός. Ἄλλο δὲ τ: ἦ
ταύσῃ παρὰ τὴν κίρκον.

ამით ანბობს პოეტი: თავის ქვეყანაში, თავის სამშობლოში შეუმჩნევლად მივიდეს. ხოლო კირკე, ჩვეულებრივ, საკუთარი სახელია, საიდანაც არის „კირკეს დაბლობი“. ზურინგლის სახელიც არის „კირკე“, მოწმობენ ძველები. ამით შორის აგრეთვე ელიანე. ხოლო ეს (ე. ი. კირკე) სხვა არის ვიდრე „კირკოს“.

¹ ეს, ილხაი, ეგება პომპიანის სიტყვებს (Od. 5,25): *ἦς πατρὶδος γαίαν ἰκη-
ται* „თავის მშობლიურ ქვეყანაში მივიდეს“.

² *Κίρκη* „in Vogel: Ael. H. A. 4,5 u. 59“ (Pape), ხოლო *κίρκος* „ძერა“ (თუ „შვარდენი“).

Τὸ δὲ Αἰαίη, ἀντί τοῦ Κολ-
χικῆ κατὰ ἐπωνυμίαν τοπικῆν.
Αἶα γὰρ πόλις Κολχίδος παρὰ
τὸ ἄλλοις· καὶ παρὰ Λυκόφρονι.
Ἦς ὁ πολίτης Αἶαιος. Καὶ ἡ
πολίτις Αἰαία. Καὶ ἡ νῆσος δὲ
τῆς Κίρκης Αἰαία, διὰ τὴν τοι-
αύτην Κίρκην.

Ἄλλως γὰρ εἴπερ πρωτο-
τυπίαν ἔχει· ἡ Αἰαία νῆσος διὰ
τῶν δύο αἰ, ὄφειλεν ἡ ἀπ' αὐτῆς
Κίρκη ἔχειν καὶ τρίτον αἰ, ἵνα
ἦν Αἰαίαίη, ἔπερ οὐκ ἔστι· διὰ
τὸ κακόφωνον καὶ διὰ τὴν
ῥηθῆσαν ἑμωνυμίαν.

Ὁ δὲ γεωγράφος Αἶαν εἰπὼν
πόλιν περὶ τὸν Φάσιν λέγει· καὶ
ὅτι περὶ τὴν τοιαύτην Κολχικῆν
Αἶαν καὶ Αἰαίη νῆσος ἡ τῆς
Κίρκης. Ὅτι δὲ καὶ Αἰήτης ὁ
ἦρως ἀπὸ τῆς τοιαύτης Αἶας
ἐκλήθη, δηλοῦσιν οἱ παλαιοί.
(Eust. Comm. in Odysseam I
[1825], 1614; გვ. 321).

ამ პასაჟში განსაკუთრებულ ყურადღებას ვაქცევთ შემდეგ
ადგილს: Τὸ δὲ Αἰαία ἀντί τοῦ Κολχικῆ κατὰ ἐπωνυμίαν τοπικῆν—
„ბოლო „ააააე“ კოლხიკეს ნაცვლად ადგილობრივი საბე-
ლის მიხედვით“.

მაშასადამე, ჩვენი ავტორი ფიქრობს, რომ Αἰαίη არის ნახმარი
ნაცვლად Κολχικῆ-სი.

ეს გეოგრაფიული საბელი სამ ადგილას არის ნახმარი „ოდი-
სეაში“:

10,135: Αἰαίην δ' ἐ; νῆσον ἀφικόμεθ' მოვედით კუნძულ
აააააში

11,70: νῆσον ἐ; Αἰαίην σχήσει; εὐεργέα νῆα კუნძულ ააააეში
დაბრუნდები კარგად გამოყვანილი ხომალდით

ბოლო „ააააე“ კოლხი-
კეს ნაცვლად ადგილობრივი
სახელის მიხედვით. ააა ხომ
კოლხიდის ქალაქია. სხვებთანაც
და ლიკოფრონთანაც მის მოქი-
ლაქეს ჰქვია აიელი, ბოლო ქალს
ჰქვია აიიაია. ბოლო კირკეს
კუნძულს „აიიაა“ იმავე კირკეს
გამო.

სხვათა შორის, თუ ძირეული
სიტყვაა კუნძული „აიიაა“ ორი
აი-ს გამო, მისგან „კირკეს“ უნდა
ჰქონდეს აგრეთვე მესამე აი, რა-
თა იყოს „აიიააიე“, რაც არ არის
მისი არაკეთილშემოყვანების გამო
და ხსენებული თანასახელის გამო.

ბოლო გეოგრაფოსი რომ ამ
ბობს „აია“ ქალაქიანო ფასის-
თან, ამით იმას ამბობს, რომ
ამ კოლხური აიას მახლობლად
არის აგრეთვე კირკეს კუნძული
„აიაიე“. გმირი აიეტეც ამავე
აიასგან იწოდება ამ საბელითო,
ამტიციებენ ძველები.

12,3: ...ძაბ ზ' იანთა ანუა შაღაძთჲჲ ჟურანბრთჲ ვჲსთ -
 Διαιτη ... ფართოდ საეალი ზღვის პირას მივედით და კუნძულ
 იაბაგზე.

აი, ამ აბაგზე ანბონს ევსტატი, რომ ის „კოლბიკს“ ნაცვლად
 არის ნახვარი. ესე იგი: ევსტატი იცნობს ამ ჭვეყანას **Κολχική**-ს
 სახელწოდებით, ხოლო პინერთის „კოლბიკს“ ნაცვლად ხმარობს
 ი ი ა -სო.

ევსტატის ეს მსჯელობა, რომელსაც მე უკრადღებო მივაქციე
 ამ პოლო ხანებში, როდესაც „გეორგიკას“ VII ტომში შესატყა
 მასალად ეამზადებდი ევსტატის ნაწერებს, შესანიშნავად ადასტუ
 რებს წინათ პიპოთეზურად გამოთქმულ აზრს. სახელდობრ, წამო
 ყვებულ იყო ასეთი სქემა. დაავლეთ საქართველოს ტერიტო
 რიაზე ცხოვრობდნენ სხვადასხვა ქართველი ტომები: კოლხები, ლი
 ზები, აბაზგები, იფსილენი, ჰენიოხები, სანიგები, სანები || ჭანები და
 სხვები. დასავლეთ საქართველოს ჯერ, ანტორიულ ჩანაშა, ეწოდებ
 ბოდა „კოლხეთი“ (**Κολχίς, Κολχική**), როდესაც ქვეყნის სათავეში,
 დასავლეთ საქართველოს სახელმწიფოს სათავეში აღმოჩნდნენ კოლ
 ხები. შერდეგ დასავლეთ საქართველოს სახელმწიფოებრივ ცხოვ
 რებაში დაწინაურდნენ ლახები დაახლოებით ა. წ. I საუკუნი
 დან (სესიძლებელია უფრო გვიანაც) და იმ დროიდან ბერძენი
 დასავლეთ საქართველოს უწოდებენ ლახეთს, **Λαχική**. მაგრამ მაშინ
 ცაც ასოვთ ბერძენს, რომ იმ ქვეყნის **Κολχική** ეწოდებოდა და
 მცხოვრებლებს, ე. ი. ამ სახელმწიფოს მოქალაქეებს კოლხები.
 VI საუკუნის მწერალი იოანე ლიდე ამბობს: *კოლხიკე, რომელ
 საც ახლა ლახიკეს ეძახიან—**Κολχική, ზე ἢν αρχαιοφ
 ρασίαι: Λαχική** (გეორგიკა II, 242). იგივე იოანე ლიდე წერს:
 კოლხეთს «იმჟამად ლახიკეს ეძახიან ჰეგემონისაგან» (მე ჩუყაბიჲ).
 ცხადია, ეს მხოლოდ იან უნდა ვავიგოთ: „კოლხიკის“ (**Κολχική**)
 იმიტომ ჰქვია იმჟამად „ლახიკე“, რომ ამ ჭვეყანაში ჰეგემონობა
 ლახებს მოეპოვებათ (გეორგიკა II, 236).

VII საუკუნიდან ჰეგემონობა მოიპოვეს აბაზგებმა და იმიტომ
 მთელ დასავლეთ საქართველოს ეწოდება „იფხაზთა სამეფო“ ამ
 ბერძნულად **Ἰφθαζία**, მის მმართველს **Ἰφθαζός** და მოქალაქეებს
Ἰφθαζοί. ასეთ სქემას რომ ვადგენდით: **Κολχική, Λαχική, Ἰφθα
 ζία**, თანვე ვსვამდით საკითხს, რა ეწოდებოდა ამ ქვეყანას მაშინდღ,
 სანამ კოლხები მოიპოვებდნენ ჰეგემონობას და ამ ჭვეყანას დაერქ
 მეთდა **Κολχική, Κολχίς**. ამ კითხვას ვსვამდით და ამევე დროს
 ვიგონებდით იმას, რომ პინერთისა არ იცის საბელი **Κολχική**, მაგ-

რომ ჰომეროსი იცნობს *Διήτης* (აიეტს), იცნობს მის დას *Κίραη*-ს. აიეტ ღედოფალს. და აქედან ჰიპოთეზურად ვასკვნიდით, რომ მთელ ქვეყანას ერქვა *Αἴα*, მისი მეფე იყო „აიელი“ (*Διήτης*), მისი ღედოფალიც იყო *Αἴαη* („აიელი“).

ახლა ევსტათი თესალონიკელის სქოლიოების გაცნობა ამ ჩვენს ძველ ჰიპოთეზას ხორცს ასბამს და ამბობს: *Τὸ δὲ Αἴαη ἀντ' τοῦ Κολχικῆ κατὰ ἐπινουσίαν τοιαυτήν.*

ევსტათის „კომენტარებში“ ჩვენს უწრადლებას იპყრობს მისი ოსჯელობა სიტყვის შესახებ მალს.

სიტყვა მალს

Ὅτι πολλά εἰσι δῶνυμα παρὰ τῷ ποιητῇ, τούτεστι δῶσιν ὄνόμασι καλοῦμενα· καὶ τῶν τοιαύτων ὀνομάτων τὸ μὲν ὁ ποιητῆς εἰς θεοὺς ἀναφέρει, τὸ δὲ ἀνθρώποις ἀκονίμει, δηλῶν ἑτι μουσοτραφίης ἂν οἷδε καὶ τὰ θεῖα καὶ τῆς τῶν θεῶν ἐπαίε·¹ διαλέκτου. Παρὰσημοῦνται δὲ οἱ πάλαιοι ἑτι τὸ μὲν ἕλωσ κρεῖττον τῶν ὀνομάτων θεοῖς δὶδῶσιν ἢ ποιητῆς ὡς θεῖοτερον, τὸ δὲ μὲν τοιαύτων ἀνθρώποις ὡς παρ' ἐνταῦθα τὸ *Βριάρεωσ* εὐγενέστερον τοῦ *Αἴγαῖωσ* ἔστι· καὶ σεμνότερον, ἔτι δὲ καὶ ὀγκυρότερον εἰς φωνήν. Διὸ καὶ εἰς θεοὺς ὡς θεῖον τι ἀνάγεται.

უფრო ზეიადია. ამიტომ ღმერთებამდისაც აღვალს როგორც რაღაც ღვთაებრივი.

ბევრ ორმოგ სახელს ვხედგით ზოეტთან, ესე იგი ორი სახელით წოდებულს. და ასეთ სახელთაგან ზოგს პოეტის ღმერთებს მიაკუთვნებს, ზოგს კიდევ აღამიანებს მიწწერს და ამით ცხადყოფს, რომ იგი მუზების მიერაა გაწწერთნილი და იცის ღვთაებრივი რამეებიც და ესმის კიდევ ღმერთების ენა. ძველებივე აღნიშნავენ, რომ სახელთაგან სრულიად ძლიერს ღმერთებს აძლევს პოეზია როგორც უფრო ღვთაებრივ, ხოლო არა ასეთს—აღამიანებს: ასე, აქ² სიტყვა „ბრიარეოს“ უფრო კეთილშობილია და უფრო სათნო, ვიდრე სიტყვა „აგვადონ“, მოსასმენადაც ხომ

¹ ზმნილავან *ἀἴα* (აქედან *ἐπ-αἴα*) „მეამის“, „ვერკვევი“.

² აქ იგულისხმება „ოლიად“ 1,404, სადაც სწერია: „შენ ოლიმპოზე მოიხმე ასეულა ღვეა, რომელსაც ღმერთები ვახიან *Βριάρεωσ*, ხოლო აღამიანები—*Αἴγαῖωσ*“.

Ὅντω καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς ἔχον-
 θον μὲν τινα ποταμὸν καλοῦσι
 θεοί, ἄνδρες δὲ Νάμαυνθρον καὶ
 ἕρην τινὰ θεοὶ μὲν χαλκίδεα κικ-
 λήσουσιν, ἄνδρες δὲ ἀμυγδύ-
 ἐν δὲ Ὀδυσσεύς τὸ μᾶλιν θεοὶ
 μῖνοι οὕτω καλοῦσιν, ἄνθρῶποις
 δὲ οὕτε ἔγνωσται οὕτε ἠνόμασ-
 ται: (Kustathii Commentarii ad
 Iliadem I, Lipsiae 1828, p. 103;
 124,31).

ასევე ქვემოთ მოყვანილ სი-
 ტყვებშიც: ერთ მდინარეს ქსან-
 თოსს უწოდებენ ღმერთები, ხო-
 ლო ადამიანები სკამანდროსს;
 ერთ უბინველს [ქერას] ღმერ-
 თები უწოდებენ ხალკიდს, ხოლო
 ადამიანები ამყანდს; „ოდისეაში“
 კი მხოლოდ ღმერთები ასე ეძა-
 ხიან მალს-ს, ხოლო ადამიანების-
 თვის ეს არც ცნობილია და არც
 სახელი იცოან მისი.

„ოდისეის“ X სიმღერაში მოთხრობილია დედოფალ კირკეს მიერ
 ოდისეესის ამხანაგების ღორებად გადაქცევის შესახებ. როგორც კი
 ოდისეესმა გაიგო ეფრილოხესაგან ეს ამბავი, მაშინვე გაემართა ამხა-
 ნაგების გამოსახსნელად.

გზად შემოხვდა ჰერმესი, რომელმაც არ უჩიბა კირკეს სასახლეში
 მისგანა

ეგინდა რომ ისინი იხსნა? შენ თვითონაც მგონია ვეღარ
 «დაბრუნდე იქიდან სალი, თქ ღარჩები როგორც რომ სხვები!
 ἦ τοὺς λυσόμενος θεῶν ἔρχεαι; οὐδὲ σὲ φημι

285. αὐτὸν νοστήσειν, μενέαις δὲ τὸ γ' ἔνθα παρ ἄλλοι.

რახან ოდისეესმა ხელი არ აიღო თავის განზრახვანე, ჰერმესმა
 გადაწვეტა დახმარებოდა მას. მან უჩიბა, მე მოგცემ შენ წამალსო:
 როგორც კი კირკე გავიმასინძლდება და შემდეგ თავის ჯაღო კვერთხს
 მოიქნევს შენს დასაღუპავად, იშვილუ მახვილი და ეცი ვითომ მოსა-
 კლავად, შიშით მუხლები ჩაკეცება და მოციხვობს საწოლისაკენ. შენ
 უარს არ უთხრა, ხოლო ფიცი ჩამოართვი, რომ ცუდს არაფერს
 მოგაწევს. ასე უთხრა და გადასცა იქვე მოწყვეტილი ბალახი, რომ-
 ლის ბუნებაც აუხსნა: ძირი შავი ჰქონდა, ფერით რძესავით თეთრი
 იყო; მას უკვდავნი ეძახიან მალს.

ῥίγῃ μὲν μέλαν ἔσται, γάλακτι δὲ εἰχελὸν ἄμφοδ·

305. მალს დე მუნ კალანათი მთა.

«ძირში ეს ბალახი შავი, შესახედად რძესავით თეთრი,
 «ღმერთები მას არქმევენ მალს».

• შტრ. Lycophr. 679.

რას ამბობს მეცნიერება ამ სიტყვის შესახებ?

1) ვფიქრობს ლექსიკონი: *μῦλον*, *μαζ*, *τό μολι*, *чудодейственный преток* (*πολαγαίот: allium nigrum, чеснок?*) *Od. 10,305*.

2) *Ραρῆ*-ს ლექსიკონში ვკითხულობთ: *μῦλον* hiess nach Homer in der Sprache der Götter ein fabelhaftes Kraut mit schwarzer Wurzel u. weisser Blüthe, mit geheimer Zauberkraft...—შერმე სწერია, რომ თეოფრასტე და დიოსკორიდე ამ სიტყვით გამოხატავენ *ბოტრბ* (*Knoblauth*).

სხვაგანაც რამდენჯერმე უბრუნდება ვესტათი *μῦλον*-ს საკითხს და ყველგან ხაზს უსვამს იმ გარემოებას, რომ ეს სიტყვა თუ სახელი უცნობია:

Ἄλιξανθρος δὲ ὁ Πάριος μυθολογεί, Πικύλοον ἕνα τῶν Γιγάντων φυγόντα τὸν κατὰ Διὸς πόλεμον τὴν τῆς Κίρκης νῆσον καταλαβεῖν, καὶ περιᾶσθαι ἐκβαλεῖν αὐτήν. Τὸν πατέρα δὲ Ἥλιον ὑπερασπίζοντα τῆς θυγατρὸς ἀνελεῖν αὐτὸν καὶ τοῖς ἀίματός ῥύεντος εἰς γῆν φθῆναι ῥοτάνην, καὶ κληθῆναι αὐτήν *μῦλον* διὰ τὸν *μῦλον*¹ ἦτοι πόλεμον ἐν ᾧ ἔκπεσεν ὁ ῥήθαις Πύργος. Ἐλαί δὲ αὐτῆρ ἀνθος ἰκελὸν γάλακτι διὰ τὸν ἀνελόντα λευκὸν Ἥλιον, ῥίζαν δὲ μέλαιναν διὰ τὸ τοῦ Γιγαντος μέλαν αἷμα. ἤ καὶ διὰ τὸ μὴν Κίρκην φοβῆσθαισιν ὠχρεῖσθαι. Οὐ λέγει δὲ ὁ ποιητῆς καὶ πῶς οἱ ἀνθρώποι καλοῦσι τὸ *μῦλον*, ἐπειδὴ ἀγνωστὸν ἔστιν αὐτοῖς (*Eustathii Commentarii ad Odysseam I (1825), გვ. 381*).

ალექსანდრე პავლიელი მოგვითხრობს, რომ ერთი გიგანტთაგანი პიკოლოოსი ზევსის წინააღმდეგ ომს რომ გაექცა, კირკეს კუნძული დაიკავა და უდილობდა იგი (ე. ი. კირკე) იქიდან გაეგდო, მოგვითხრობს, რომ მამა ჰელიოსი გამოექიმება ქალიშვილს და იგი (ე. ი. გიგანტი) მოკლა და, სისხლი რომ მიწაზე დაიღვარა, აღმოცენდა ბალახი, რომელსაც ეწოდა *მოლ ჰ „მოლოსის“*¹ ანუ ბრძოლის გამო, რომელშიც ხსენებული გიგანტი დაეცა. მას რძის მსგავსი ყვავილი აქვს თეთრი (ე. ი. მძრწყინავი) ჰელიოსის გამო, რომელმაც მოკლა გიგანტი, ხოლო ძირი შავი გიგანტის შავი სისხლის გამო, ანუ კირკეს გამო, რომელიც შიშისაგან გაფითრდა. არ ამბობს პოეტი, თუ ადამიანები რას ეძახიან „*მოლ ჰ*ს“, რადგან ეს მათთვის უცნობია.

¹ *μῦλος* ნიშნავს „ბრძოლას“, „ომს“.

სტეფანუსის ლექსიკონში ვითხულობთ (H. Stephanus, The-saurus linguae Graecae. Vol. V, 1842-1845, Sp. 1330):

Mόλυ, Moly [Secta, GL]: herba de qua Diosc. 3.54, Plin. 25,4: Lau-datissima herbarum est Homero, quam vocari a diis putat Moly, et inventionem eius Mercurio assignat, contraque summa veneficia demonstrat. Nasci eam hodie circa Pheneum et in Cyllene Arcadiae tradunt, specie illa Homericaradice rotunda nigraque, magnitudi-ne caepae, folio scillae: effodi autem difficulter [Haec ex Theophrasto H. Pl. 9,15,7] Graeci auctores florem eius luteum pinxere, quum Homerus candidum scripserit. Locus Homeri est Od. K, [305] ubi Ulysses dicit sibi contra Circes veneficia a Mercurio datum pharmacum ex terra effossum, declarata simul eius natura, sub-jungens:

Ῥίζη μὲν μέλαν ἔσκει, γάλακτι δὲ εἰκελον ἄνθος.
Μόλυ δὲ μιν καίλοισι θεοὶ χαλεπὸν δὲ τ' ὀρθόσσειν Ἄνθρωποι γὰρ θνητοῖσι.

[Producta secund, Lycoph. 679: Ἄλλὰ νῦν βλάβηζ μῶλυ σαώζει ἴψα, ubi est var. μῶλις et ἡ μῶλις ponitur ab schol. «V. Olympiodor. In Alcibiad. I, sect. 27, ibique annot.» Creuzer, Philostr. Her. p. 665: λόγου τε καὶ ἀποσόησ' τοῦτι γὰρ ἡρεῖσθαι προσήκει τὸ μῶλυ.

Mόλυ, Moly: ბალახი, რომლის შესახებ იხ. Diosc. 3.54; Plin. 25,4; ბალახებს შორის უველაზე უფრო შექებულია ქოშეროსთან, ღმერთების მიერ—ფიქრობს ის—წოდებულია *Moly* და მის მოპოვებას მიაწერს მერკურის (ე. ი. ქვერმეხს). ღღეს ის იხრლება, როგორც ვადმოვეცემენ, არკადიის უენევის ვარშემო და კვილენეში, ქოშეროსის დახასიათების მიხედვით, მრგვალი და შავი ძირი აქვს, ხახვის ოდენა, ზღვის ხახვის ფოთლით: ამოგლეჯა კი ძნელია [ეს ამოღებულა ია თეოფრასტედან H. Pl. 9,15,7]. ბერძენი ავტორები მის უვავილს აღწერენ როგორც ტალახიანს, იმ დროს როდესაც ქოშეროსის იგი ბრწყინავად აქვს აწერილი. ქოშეროსის ადგილია ოდისეა 10,305, სადაც ოდისეუსი ამბობს, რომ მას კირკეს საწამლავის საწინააღმდეგოდ მერკურიმ მისცა წამალი, რომელიც მიწიდან ამოვლიჯი, ამასთანავე ახსნილია მისი ბუნება: «ძირში ეს ბალახი შავი, შესახედად რბეხავით თეთრი, ღმერთები მას არქმევენ *μῶλυ*, მისი ამოგლეჯა ძნელია მოკვდავი კაცებისათვის» [ლიკოფრონის მიხედვით 679: მერკამ მას, ვნებისხავან იხსნის *μῶლის* ძირი, სადაც არის ვარიანტი *μῶლის* და ἡ *μῶλις* არის დადებული სქოლიასტის მიერ: «იხ. ოლიმპიოდორე, ალკიბიადეს მიმართ I, სექტ. 27, იქვე შენიშვნა» — Creuzer, Philostr. Her. p. 665: „სიტყვისა და მნიშვნელობისთვის: სწორედ რომ საჭიროა ვივულისხმოთ τὸ *μῶλυ*..]»

ლექსიკოგრაფები აღნიშნავენ, რომ სიტყვისაგან *μῶλυ* აწარმოეს ზმნა *μῶλῶ*. სტეფანუსი წერს იქვე, V ტომში):

Μῶλῶσθαι sive *Μῶλῶ*. a *μῶλις* s. *μῶλις*, significat Hebetō, Remissionem facio: ut Etym, quoque

Μῶλῶσθαι ან *μῶλῶσθαι* სიტყვისაგან *μῶλις* ან *μῶლის*, აღნიშნავს „ვასუსტება“, „ვაქარწვლება“: Etym. [Mag-

μαλύνειν exp. ἀμβλύνειν καὶ κωλύειν et μολύνειν, πρᾶναι καὶ καταστῆλλειν. Galen. quoque μολυόμενα in Lex. Hipp. [p. 530] affert pro κατὰ βραχὺ ἀπομαραινόμενα, Paulatim emarcescentia [Schol. Hom. Od. K, 305: Μῶλυ, βοτάνης εἶδος παρὰ τὸ μάλυναι ὃ ἐστὶν ἀφαιρίζειν τὰ φάρμακα, Ηεκychios: Μολύεται, γηράσκει. Μεμολυσμένη, παρρημένη]

ბევრი თანამედროვე ლექსიკოგრაფი ამ სიტყვის განმარტებისას, როგორც ჩანს, ემყარება XII საუკუნეში შედგენილ ე. წ. Etymologicum Magnum-ს. საჭიროდ მიმაჩნია მთლიანად მოვთვაწო ამ ლექსიკონში მოტანილი განმარტება.

Μῶλυ, εἶδος βοτάνης, ὅπερ δέδωκεν Ὀδυσσεὺς τοῖς ἑταίροις ἀποτῶ, καὶ ἀπεκατέσθησεν ἀποτῶς ἀποτῶ-πικρὸς ἀπὸ τῆς ἀλλοιωσῶς τῆς Κίρκης· παρὰ τοῦ μάλυναι (τοῦτῶσι πρᾶναι καὶ καταστῆλλαι) τὰς φθοροποιούσ; ἔννοιας. Μολύνειν δὲ ἐστὶ τὸ ἀμβλύναι καὶ κωλύσαι· ἀπὸ τοῦ μὴ ἄλλῶναι, ἢ ἀπὸ τοῦ κωλύειν. Ἔχον μὲν ἐν τῇ χειρὶ μῶλυ — ἀντιφάρμακον τὰρ δέδοται (Etymologicum Magnum ... opera Frederici Sylburgii veterani. Lipsiae 1816, 33, 537).

ზემომოყვანილი მასალიდან ნათელია, რომ, საყოველთაოდ მიღებული აზრით, მანას ნიშნავს „ბალახს“, რომელსაც ჯადო-ძალა აქვს: მისი შემწეობით შესაძლებელი ხდება საწამლავის ძალასთან შებრძოლება, საწამლავის გაქარწყლება.

რა აზრია ამ სიტყვის ეტიმოლოგიის შესახებ? Ém. Boisacყ თავის „ბერძნული ენის ეტიმოლოგიურ ლექსიკონში“ ასეთ განმარტებას გვაძლევს: „მანას — მაგიური მცენარე (x 305), ყვითელ-ყვავილიანი ნიორი (თოთოფრ., ღიოსკ.); ნათ. მანასჯ „ნიორი“; მანასჯ (ერთი) თავი ნიორი (ჰიპოკრ.) > mōul, სანსკრ. mūlam „ძირი“, შდრ. mūla = karma „მოჯადოება ძირების საშუალებით“ (ეს განმარტებები ემყარება

num] წერს *μαλύνειν* იგივეა, რაც „შესუსტება“ და „დაბრკოლება“; და *μολύνειν* ესე იგი „მოთოკვა“, „შეჩერება“. ვალენსი აგრეთვე *μαλυσμους* მოუვნილია „ჰიპოკრატეს ლექსიკონში“ (გვ. 530) ნაცვლად გამოთქმისა „თანდათან ვამოშრობა“, ზოგჯერ „დამწყნარა“ [სხოლოთ ჰომეროსის „ოდისეა“ 10,305: *μῶλυ* ერთგვარი ბალახი სიტყვისაგან *μάλυναι*, რაც ნიშნავს „საწამლავის [ძალის] გაქარწყლებას“. ჰესიხი: *μολύεται* „ბერდება“. *Μεμολυσμένη* „უჯუღბელოვნილი“]

„მოლ“ — ერთგვარი ბალახია, რომელიც ოდიხეზმა მისცა თავის ამხანაგებს და აღადგინა ეს აღამიანები, რომლებიც ეირემ ვადასხვადურა. წარმოებულია სიტყვის საგან *μάλυναι* (ესე იგი „მოთოკვა“ და „შეჩერება“) გამხრწნელი აზრებისა. *Μολύνειν* ნიშნავს „შესუსტებას“ და „დაბრკოლებას“ სიტყვისაგან „არ დაღუბვა“, ან სიტყვისაგან „დაბრკოლება“. ხელში ეჭირა *μῶλυ* და მისცა როგორც საწამლავის საწინააღმდეგო საშუალება.

პ. კრეზმერის ნარკვევს KZ 31,386). ი. ჰოლმანი (Elym. Wörterbuch d. Griechischen, 1950) უფრო თავდაპირველად ანბნის: „შესადლებელია სანავ. mīlam-თან იუმ დაკავშირებული“.

რანდენადაც ამ ეტიმოლოგიებში მაინც-და-მაინც ინდოევროპულ სიტყვებთან კავშირი დამაჯერებლად არა ჩანს (წარმოდგენილ განმარტებებში ფონეტიკური კანონზომიერება არ დასტურდება), ამდენად უზრადლება უნდა მივაქციოთ ვესტატი თესლონიკელის განმარტებას: „ოღისუაში“ კი მხოლოდ დმერთები ასე ეძახიან მამლა-ს, ხოლო ადამიანებისთვის ეს არც ცნობილია და არც სახელი იციან მისით“. ესე იგი: ადამიანური ფრთა გაუგებარია ეს სიტყვათ; გაუგებარია ინიტომ, რომ იგი, მაშასადამე, ბერძნული სიტყვა არ არის. ანიტომ უთუოდ ანგარიშგასაწყევია ის მოსაზრება, რომ მამლა შეიძლება დაკავშირებული იყოს ქართულ სიტყვასთან „მოლი“ (ბალახის მნიშვნელობით): უნდა გვახსოვდეს, რომ ჰომეროსიც ამ სიტყვას ხნარობს კირკეს ეპიზოდში, იმ კირკესი, რომელიც თვითონაც ქართული სამყაროს პერსონაჟია (იგი არის კოლხეთის მეფის აეტის და, ნედვას ნანდა).

* * *

სიტყვას „მოლი“ იცნობს „ვეფხისტყაოსანა“:

ფატან მისცა დაწერილი მას გრძნულსა ზელოვანსა:
 „ესუ წიგნა მართვიო ქალსა, მზისა დასაკანსა!“
 მან გრძნულმან მოლი რამე წამოსახა ზედა ტანსა,
 მასუ წახსა დაეარგა, გარდაჟრისდა ბანა-ბანსა (1276)

თეიმურაზ ბაგრატიონი („განმარტება პოემა ვეფხისტყაოსანისა, გვ. 231, გ. იმედამვილის გამოცემა) წერს: «მოლი—შწინე ღართსავით გრძნულთა წამოსახსაში შელოცვილი».

ნ. ჩუბინაშვილის აზრით „მოლი შავი წამოსახსაში ღართით (ვეფხისტყაოსანი)“. იტყვ: „მოლი, მოლოტი ახალი ბალახი, ალერდი (ბალ.) (იობ. 24,24) აგაგ.“

ამისდა კვანლობაზე „ვეფხისტყაოსნის“ მთარგმნელებიც წერენ:

В паш зеленим от овлекаж (კ. ბალახოტი)
 Своим паш зеленим овлекаж (მ. ბუცუბიძე).

ჩვენ არ ვიცით, რას ემუარებიან „ვეფხისტყაოსნის“ კომენტატორები, როდესაც სწერენ, რომ შიკრიკმა ნწვანე წამოსახსაში მოიგდო ტანზე, ან შავი წამოსახსაში. ერთი კი ცხადია, რომ აქ „მოლი“ უკავშირდება გრძნულებას და ჩანს ისეთ რამედ, რაც საშუალებას აძლევს შიკრიკს გადალახოს დაბრკოლება სწორედ ამ მოლის შემწეო-

ბით. ამიტომ ჩვენ ვაქცევთ უურადლებას, რომ „ვეფხისტყაოსნის“ ტექსტის ორ ნუსხაში *EZ* (1846 წლისა და ოქსფორდისაში) ნაცვლად სიტყვისა „წამოისხა“ სწერია „წამოისვა“ (იხ. ვეფხისტყაოსნის ხელნაწერთა ვარიანტები. III, გვ. 782):

მან გრძნულმან მოლი რამე წამოისვა ზედა ტანსა

ე. ი. ტანზე წაისვა გრძნეული ბალახი მოლი-ო და ამის წყალობით ვადალახა დაბრკოლება.

„ვეფხისტყაოსნის“ გამოცემებში, ძველსა და ახალში, ყველგან სწერია „წამოისხა“, მხოლოდ უკანასკნელს, ალ. ბარამიძისა და ა. შანიშის (1966) და პ. ინგოროყვას გამოცემაში (1989 წლისა) ვითხულობთ:

მან გრძნულმან მოლი რამე წამოისვა ზედა ტანსა (ტ. 1198).

ო ა ხ ო ნ ი

Ὁρμένιον¹ δὲ πάλιν Θεταλική μεταξὺν, φασί, Φερῶν καὶ Δαρίσσης, ὅθεν ἔ Φοῖνξ δοκεῖ τῶν φυγεῖν εἰς Φθίαν, ὡς καὶ ἀλλοχοῖν ῥηθήσεται. Ἐνομάσθη δὲ ἀπὸ Ὁρμένου, πατρὸς Ἀμύντορος, ὃν παῖς Φοῖνξ ἦ τῶν Ἀχιλλέως τροφῆς...

Ἰστίον δὲ ὅτι ἐντενθεν εἶναι δοκεῖ ἔ Θεταλὸς Ἰάσων ἔ γόνυ γεωγράφος ἱστορῶν τινὰς τῷ Ἰάσωνι μέχρι Κασπίας συμπλέσαντες φησὶν ὅτι ὅδε ἦν ἐξ Ὁρμένου πόλεως τῶν περὶ Βοινηίδα λίμνην. (Eustathii Comm. ad *Iliadem* I Lipsiae 1827, p. 269) 332, 12.

ორმენიონი თესალიურია ქალაქია, ამბობენ, ფერესა და ლარისას შუა, საიდანაც, ზოგიერთები ფიქრობენ, ფოინიქსი გაიქცა ფთიაში, როგორც ეს სხვაგანაც იქნება ნათქვამი. ასე ეწოდა მას ორმენოსისაგან, ამინტორის მამისაგან, რომლის შვილი ფოინიქსი აქილევსის აღმზრდელი იყო.

საჭიროა ვიცოდეთ, რომ იქიდან არის, ჩანს, თესალიელი იასონი; გეოგრაფოსი ხომ მოგვითხრობს იასონთან ერთად კასპიამდე მცურავეთა შესახებ და ამბობს, რომ ის იყო ორმენოსის ქალაქიდან იმათი რიცხვიდან, რომელნიც ბოაბეიდის ტმის გარშემო ცხოვრობდნენ.

¹ ქალაქი თესალიის მაგნეზიონი.

ახსონი და იახონი

Ἄνγκραμματαίσις γάρ καὶ
 ὄν ἢ χόλος τὸν λόχον ποιεῖ...
 Ἐν γούν Ὀδυσσεύα πατήρ μὲν
 Αἴτων, Ἰάτων δὲ ἢ υἱός· κατὰ
 θεάλευσιν τῆς αἰ. διφθόγγου καὶ
 μετάθεσιν τοῦ ι. Ἐνταυθα δὲ
 Αἴμων μὲν πατήρ, Μαίων δὲ υἱός·
 τεθείσθαι τῆς αἰ. διφθόγγου ἔν τῃ
 ἀρχῇ Μαίων γάρ φησιν Αἰμωνί-
 δης (Eustathii Comm. ad Iliadem I
 Lipsiae 1827, p. 838f.
 188, 93).

ახსონი, გადამხიანი. მაშას-
 ლამე, ჰოლო-ოდან მიიღება ლ-
 ჯი... ასევე „ოდისეაში“¹ მაშას
 ხონ ანთა „ახსონი“, ხოლო შევ-
 ლო „ახსონი“ მიიღება ა-დიფ-
 თონისი დაშლათ და „ოდის“²
 გადამხიო. იქვე (ი. ა. „ოდისეა-
 ში“)³ მაშას ანთა Αἴμων, ხოლო
 შევლო Μαίων, თუ ა-დიფთონის-
 ჯანსებ დახსენისში. ამბობს:
 „შეაოთე მიიღებენ“.

ახსონი ანტი

Ὅτιω ποτὲ καὶ οἱ Ἄργονα-
 ται διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου εἰς
 Κολχίδα ἐξ Ἑλλάδος πλεύσαντες
 περιώθησαν καὶ διὰ τοῦ Ἰστ-
 ρου εἰς τὴν Ἀδριακὴν διεκπεσόν-
 τες μὲν εἰς ἑκατοσάνθησαν, φόνου
 τοῦ Αἴχτου μακρὰ πλανηθέντες
 (Eustathii Comm. ad Iliadem II,
 Lipsiae, 1828, p. 111; 642, 64).

ასევე ერთივე ანტიანტი-
 ნაც მკვლევართის ვნით კოლ-
 ხიდაში რომ გასცურეს ელადი-
 დან, გარე-შემოთარეს და ისტ-
 როსით აღრიაში გაჩნდნენ. ძლიერ
 განობებულდნენ, ანტიოდის რა
 შორს აიყოს მიწით.

ბ ე დ ა

Ἰστίον δὲ καὶ ὄτ: Νέστορος
 τὸν τῶν ἱστορῶν χρηρηγητὸς τὸν
 τῶν ποιητῶν τὴν Ἀγαμέμνην πολυ-

საცოდნელია ისიც, რომ პო-
 ეტთან (ი. ა. პომეროსთან) თა-
 ვისა თხრობებით სახელგანთქმუ-

¹ „ოდისეა“ 11, 239:

ταὺς δ' ἐκείνου κρηθῆναι ἔλεον ποίσεια γυναικῶν.
 Αἴτωνα τ' ἰδὲ φέρον' Ἀμειβονά θ' ἰκαιοχόρμην.
 „ასევე იქვე ერთივეს ქოლო ელადი-
 დანს და ანტიოდის, ცხენო მხედნელი ამბობს“.

² „ოდისეა“ 4, 374:

Μαίων Αἰμωνίδης ἐπιείκειος ἀθανάτοισιν.

φάρμακον ἰστορήσαντος ὁ παλαιὸς λόγος τοιαύτην καὶ τὴν Μήδειαν παραδίδωσιν: καὶ τὴν Θώνος γυναῖκα τὴν Αἴγυπτίαν, ἣς ἐν Ὀδυσσεΐᾳ Ὀμηρὸς μέμνηται¹.

Ὅτι: δὲ πολυφάρμακος ἡ κατὰ τὴν Ἡλίδαν χώρα, δηλοῖ ὁ εἰπὼν ὅς: Μήδεια ἐξ Ἀθηνῶν φυγοῦσα Αἰγύθως φύβη, ὅστι: τῷ Θῆσει αὐτῇ ἐκέρασε φάρμακον, οἰκήσασά τε τὴν πλησίον Ἡλίδος Ἐφυραν, ἔνθα πού καὶ ὁ Ἀδύγεια ἦν, πολυφάρμακα ἐποίησε τὰ ἐκεῖ.

Ἀρριανὸς δὲ καὶ Κροχοδίχην τινὰ ἰστορεῖ² οὐδὲν ἤττον γυναῖκα γοητεύτριαν. Ὄχι ἀπίσκει δὲ τούτων οὐδὲ ἡ λογοποιουμένη Κίρκη. Ἐν δὲ τῷ, ἣ τόσα φάρμακα ἦδη ὄσα τρέφει χθόν, φάρμακα μὲν μέσως ἔφη τὰ τε ἀγαθὰ καὶ τὰ μὴ τοιαῦτα (Eustathii Comm. ad Iliadem III, p. 82; 881,59),

ლი ნესტორი რომ გვიყვება მრავალწამალთა მცოდნე აგამემდნე, ძველი გადმოცემა ასეთად შედგას თვლის და თონის მუღლეს ეგვიპტისა, რომელსაც ჰომეროსი იხსენიებს „ოდისეაში“.

რომ მრავალწამალთა შემცველია ელიდის ქვეყანა, ნათელყოფს კოეტი და ამბობს, რომ შედგა ათენიდან გაიქცა ეგეოსის შიშით, რადგან მან (შედეგ) თუ შეეხს საწამლავი ჩაურია, და დასახლდა ელიდის მახლობლად ეფირაში, სადაც იყო ავგიაც, და იქაც მრავალწამალნი აკეთა.

არიანეც გადმოგვცემს, რომ ვინმე კროკოდოცე ამაზე ნაკლები ჯადო ქალი არ იყო. არც თუ განსხვავებულია ამათგან ყბად-ალებული კირკეც. ამ წიგნშიც თქვა: იმდენი წამალი იყო-და, რამდენსაც მიწა აღმოაცენებს, წამლები ზოგი სიყეთის მომტანია, ზოგიც არა ამნაირი.

აქილევსი და კ. სკირონი

Περὶ δὲ τοῦ ἐν Σκύρῳ τὸν Νεοπτόλεμον τρέφεσθαι τοιαῦτα φαθὸν οἱ παλαιοί: ὅτι: Θέτις, οἷα πάνυ φιλόπαις, ἔχει πρὸ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου τὸν Ἀχιλλέα ἐξέθετο, ἔνθα καὶ γυναικισόμενον

იმის შესახებ, რომ სკირონიზე იზრდებოდა ნეოპტოლემოსი, ძველები შემდეგს გადმოგვცემენ: რომ თეტიდამ, რადგან ძალიან უყვარდა შვილი, ტროადის ომის წინ იქ განიზნა აქილევსი და

¹ „ოდისეა“ 4,229: იქ იმაზეა ლაბირაკი, რომ თონის მუღლეს ეგვიპტის მრავალწამალი წამალი იხსენიებს მიწამ (πλεῖστα φέρει ζείθερος ἄρουρα φάρμακα).

² როგორც Pape-ს ლექსიკონიდან (Eigenn.) ჩანს, არიანე ამბობს „ილიადის“ 11,839 სქოლიოში.

'Οδυσσεύς αὐτὸν ἤλαξεν, ὡς καὶ ὁ Δυκόφρων ἱστορεῖ: καὶ ἔκει τὸς Δυκομήθευς θυγατρὶ συγγυροῦνός πατὴρ γίνεται: Νεοπτολίμου τούτου δὴ τὸς ἐν τῇ πατρῷδι Σάρδι ἐκτραφεμένου. (Enstathii Comm. ad Iliadem, IV. [1830]. p. 181; 1187,18).

აქ აღმოაჩინა ოდისევსმა ἰგი ქალად ქცეული, როგორც ამას ლიკოფრონიც გვიამბობს: აქ ἰგი ლიკომედეს ასულს შეეუღლა და მამა გახდა ამ ნეობტოლეუმოსისა, რომელიც მამეულ სკიროსში იზრდებოდა.

იბერიის ქალაქი „ოდისეა“

...Αὐτίκα τῆς 'Οδυσσεύς κλέψης τὸ πολὺν περὶ Σικελίαν γενέσθαι καὶ Ἰταλίαν καὶ ἐπίκεινα τεθρῶλληται συμφώνως τῇ ποιητῇ. Καὶ τοῦτο δηλοῖ: ὄχι πολλῶν ἄλλων, καὶ ὁ τῆς ἱστορίας Λατίνος, καὶ ὁ Ἀῦσων, οἱ ἐξ 'Οδυσσεύς καὶ Κίρκης κατὰ τινος. Οἱ καὶ τῆς ἑμῶν ἄνω αὐτοῖς χώρας ἐκράτησαν, καὶ ἀφ' ἑαυτῶν τὴν ἔθνη ἐκάλεισαν. Ὁμοιογεῖ δὲ τούτοις: καὶ ἡ ἐν Ἰβηρίᾳ πόλις 'Οδυσσεα¹ (Eust. Comm. ad Odysseam I [1825] p. 1 (1879).

მაგალითად, ოდისევსის ხეტილის მეტი წილი ამბები ხდება სიკელიის და იტალიის გარშემო და ეს ყველაფერი (?) მოთხრობილია, თანახმად პოეტისა. და ამას ნათელყოფს, სხვა ყველაფრის გარდა, ისტორიის „ლატინოსი“, და „ავსონი“, ზოგიერთების მიხედვით ოდისევსისა და კირკეს შვილები. ამათ დაიპყრეს მათი თანამოსახელე ქვეყანა, და თავიანთი სახელების მიხედვით ხალხებსაც უწოდეს. ამათ ემორწმება აგრეთვე იბერიაში ქალაქი „ოდისეა“¹.

DE THERSSALONICA A LATINIS CAPTA

ვეტატოს ეს შრომა „თესლონიკის აღება ნორმანების მიერ 1185 წელს“ მოღწეულია ჩვენამდე ერთადერთი ხელნაწერით XIII საუკუნისა: Basileensis 46 [A. III. 20] f. 321^v—355^v. ამ ხელნაწერში ეს შრომა არის სულ ბოლოში; ამის წინ იქ მოთავსებულია

¹ ყველას მიერ აღიარებულია, რომ აქ იგულისხმება იპანის „იბერია“ (Pape, Eigenn. „Stadt in Hisp. Bactiana [Turditania]; Strabo 4,148, 157). მაგრამ, რადგან ვეტატი ამის იხსენიებს ოდისევსისა და კირკეს შვილებთან დაკავშირებით, იქნებ ეს საკითხი გადასინჯული უნდა იქნეს.

ვესტათის სხვა 24 ნარკვევი. ბელნაწერი XIII საუკუნისაა (ბომბი-ცინი), ხოლო ბოლო ფურცელი XVI საუკუნის ქალაქია (ახალი აღწერა ამ ნუსხისა იხ. A. Maricq, *Le manuscrit d' Eustathe Thessalonique: La prise de Thessalonique en 1185: Byzantion* 20 [1950] 81—87).

ჯერჯერობით ვესტათის ამ შრომის ხელმისაწვდომი გამოცემაა ი. ბეკერისა, რომელმაც იგი ლეონ გრამატიკოსის „ხრონოგრაფიის“ გამოცემას დაურთო:

Leonis Grammatici Chronographia. Ex recognitione Immanuelis Bekkeri. Accedit Eustathii De capta Thessalonica liber. Bonnae 1842 (განმეორებულია Migne, PG 136). ახალი გამოცემისათვის მოსამზადებელი მუშაობა ჩაატარა Maricq-მა (იხ. აქვე ზემოთ).

სერიაში Byzantinische Geschichtsschreiber (ტ. III) პ. ჰუნგერმა დაბეჭდა ვესტათის ამ შრომის გერმანული თარგმანი და შენიშვნები დაურთო: Die Normannen in Thessalouice. Die Eroberung von Thessalonike durch die Normannen (1185 n. Chr.) in der Augenzengenschilderung des Bischofs Eustathios, übersetzt, eingeleitet und erklärt von Herbert Hunger, Graz—Wien—Köln. 1955, გვ. 163.

იბერები ბიზანტიის ჯარში

Καὶ ὁδὲ μὲν ἡ κεφαλὴ τῆς πόλεως· τὸ δὲ γε λοιπὸν ἅπαν σῆμα πάντῃ διάφορον ἦν, ἕτεροισόμενον εἰς ἀγαθόν. Καὶ οἱ μὲν ζῆσθαι στρατευσάμενοι· οὐκ ἂν ἔχοι τις εἰπεῖν ὡς τὸ ἀρεῖαν ἐφεισθόντο, οἷς ἐνέπρεπον καὶ οἱ ἐξ Ἑλλήνων καὶ οἱ τινες Ἰβηρῶν. Οἱ δὲ τῆς πόλεως ἰθαγενεῖς, τὸ γνήσιον τηροῦντες φιλόπατρι, οὐ πολλοὶ μὲν ἦσαν τὸ γὰρ πλεῖστον ἀνέμοις ἕαυτὸ ἐπιτρέψαν ἄχρηστο, καὶ μάστιχα τὸ προέχον κατὰ τὴν χεῖρα, ὡς ἐρρέθη, καὶ τὸ δύνασθαι τὸ ἐλέγχειν τὸν στρατηγόν

ასე იქცეოდა ქალაქის თავი; ხოლო მთელი დანარჩენი სხეული სულ სხვანაირად იყო განწყობილი, უკეთესობისაკენ. არავის არ შეუძლია თქვას, რომ ქალაქის გარეთ იყოფი მოლაშქრეებს ვულადობა აკლდათ; ნათ შორის გამოიჩინებოდნენ ალანები და ზოგიერთი იბერები. ხოლო ქალაქის მკვიდრნი, თესალონიკელები, რომელთაც სამშობლოსადმი ნამდვილი სიყვარული ჰქონდათ, ბევრნი არ იყვნენ; რამეთუ ქარის ქროლას გაჰყოლოდნენ მეტ წილად, და გან-

και συμμετάγειν εις τὸ καλόν. საკუთრებით, როგორც ითქვა, (ed. Bouhæ, p. 446, 8—11). ეისაც ხელი მარჯვე კმონდა და შეეძლოთ ემზილათ სტრატივეოსი და სიკეთისაკენ თანწყაყვანათ¹.

იბერული ქუდი ხურავს წარჩინებულ ბიზანტიელს

Ὁὐχοὺν ἡμέραι: συχναί, αἱ μὲν πρὸ τῶν σφοδρῶν πολέμου, αἱ δὲ κατὰ τὴν τούτου ἄκμην, καὶ οὐδὲις ἔχεινον εἶδεν οὕτε ἐν ὄπλοις δεινοῖς θύναντα οὕτε ἔκρουσεν: ἐπιβάντα. Ἡμίονος δὲ ἄχει αὐτὸν ἀπὸ βράχας καὶ πεδύλων νεωτερικῶν. Ἔσκαπε δὲ καὶ τὴν κεφαλὴν Ἰβηρικῶν τερρον ἔκφυλος πῖλος ἐρυσσῆς: βάρβαροι: ἔχεινον καὶ τεχνῶντα: καὶ καλοῦσιν ἢ φιλοῦσι, πολῆπτυχον μὲν καὶ οὕτω σανεστῆλμένον κατὰ τὴν λαπὴν περιβῶσιν, τὰ δὲ περὶ πρόσωπον ἐρυσσόμενον καὶ πρηγεύοντα ἀπολῆγοιτο τρυφερούμενος ἀηλιάστῃ (ed. Bouhæ, p. 439—440).

ბიბრი იყო დღეები, როგორც სასტიკი ომის წინ ისე ამ ომის უმწვერვალეს საფეხურზე, რომ იგი არავის უნახავს არც იარაღ-ასწეული და საომრად გამზადებული, არც ჯიშთან ცხენზე აღმხედრებული. ჯორი მიათრევდა მას ახლებურ შარვალში და სანდლებში გამოწყობილს. თავზე ეხტრა იბერიულ ყაიდაზე უცხოური წითელი ქუდი: ის ხომ ბარბაროსებმა შეამზადეს და შეარქვეს, როგორც მოეწონათ, მრავალნაგეციანი და იმნაირად შენაკვებული ქვევით, დანარჩენ ჯობაზე (შემთვლებმაზე), რომ სახის ვარწმომ ჩამოშვებული ნებიერად იცავს მზისაგან².

¹ იქ ვესტაჰი გადმოგვეყვს იმ ვიზანტიელს, რომელიც შექმნილი იყო 1185 წელს, სოცილოელი ნორმანების მიერ აღყაშემორტყმულ თესალონიკში, როდესაც სტრატივეოსი დავით კომნენოსი (აქლანჯია თავია), ავტორის დახასიათებით, უნიკო და სულელი, კეისარ ანდრონიკულაში სიძელეილის გამო ქალაქის ინტერესება დალიტობდა, ზოლო ხალხი (მთელი დანარჩენი სეულთა) სულ სხეახარად იქცეოდა. ვესტაჰის ამ ცნობიდან ვკუთხილობთ, რომ ამ დროს ბიზანტიის ჯარში ყოფილან აღანები და იბერები, და ეს მოულოდნელი არც იყო, ზენ ხომ ეიკით, რომ სწორედ ამავე ხანებისათვის (XI—XII საუკუნისათვის) მიხეილ ოტალიტეს და ბიკეტ ბონიატეს მიერ გადმოცემულია ცნობები იმის შესახებ, რომ ბიზანტიის ჯარში იბერები მახტრობდნენ. იხ. გეორგიკა, ტ. VI, გვ. გვ. 23, 127, 132.

² ამ ნაწევტში აღწერილია „იბერიულ ყაიდაზე“ ღამთაღებელი ქუდი, რომელიც ლერავს ბიზანტიულ წარჩინებულს დავით კომნენოსს, თესალონიკის დაცვის (1185 წ.) მთავარ სარდალს. ჩვენ ამ დავყმაყოფილებით იპით, რომ მიფულოთებთ იბერიული ქუდის აღწერის, რომელიც გადმოცემული აქვს ისტორიკოს ნიკეტა ბონიატეს ანდრონიკე კომნენოსის ჩაცმულობის დახასიათების დროს (იხ. გეორგიკა, ტ. VI, გვ. 124—125), იქ ნათქვამია, რომ ქუდი იყო ყვამლის ფერი (καπνυδῶν), აქ კი იგი წითელია, გარდა იმისა ვესტაჰი თესალონიკელს აღწერილებით აქვს აღწერილი ეს ქუდი, მთელი მისა ნაყეყვით, ნიკეტით, კიბით და წემოსაღებით.

ლაზერი თავსაბურავი

Καὶ τοὺς λοιποὺς, ἵνα μὴ τὴν κοσμικὴν ἀγῶν ἀπολεσῶν, γίνε-
ται τῶν κακῶν ὁρμός· εἰς τὸν
περιβόρον γὰρ τοῦ σωτήρος
Χριστοῦ τοῦ χαλκίτου, καὶ εὐφη-
μία τοῦ Ἀνδρονίκου ἀκοντος εἰς
βασιλεία, ὡς ἂν καὶ αὐτοὶ καὶ
ἐκείνος εἴποιεν· εἶτα καὶ βία εἰς
ἐκείνον, ὡς καὶ μὴ ἐθέλων ἀρχη-
γὸς ἡμῶν γενεῶν, καὶ περιθεῖς
παραστήριον τῆ βασιλείᾳ πεδύλων,
ἐκείνου μὴ καθιστῶντος τοὺς πῶ-
δας, καὶ περιδύσας διαθήματα
καὶ ῥίψας μὲν καπνικὸν καλῆμ-
ματος τοῦ περὶ κεφαλῆν, ὅπερ
Λαζρόθεν εἶχε τὴν ἀφορμὴν
εἰς σύμβολον ὡς ἔμελλε καπνῷ
φύραι, καταμπήσας τὸ πᾶν,
ἀντιφύσας δὲ ἐρῶντος, ἀνιττο-
μένη ὄσων κεφαλῶν καταφθιροῦ-
θα· μέλλει αἵματα (ed. Bonnæ,
p. 410—411).

მაგიერ დაახურეს წითელი, რითაც მთუთიებდნენ, იმაზე, რომ სისხლით მორწყავს იქაურობას, მის შემდეგ რაც სასიკვდილო განა-
ჩენს გამოუტანს ბევრს¹.

სხვათა შორის, გული არ მი-
მაწვეს ამქვეყნიურ უსიამოვნება-
ზე ვიყმედო. და ვიტყვი მხოლოდ
რომ გაუბედურებულთა ბრბო
ქრისტე-მაცხოვრის განთქმულ
ტაძრისაკენ გაემურა (ხალკეში
რომ არის), და, ანდრონიკე მე-
ფედ გამოაცხადა, მისი ნების
წინააღმდეგ, როგორც ისინი და
უთოთონაც ამბობდნენ. შემდეგ
ძალა დაატანეს მას და უთბრეს:
„თუმც არ ვაძლოდეს, ჩვენი წი-
ნამძღლოლი უნდა გახდეთ“, ჩააც-
ვეს მეფობის შესაფერისი წაღე-
ბი, თუმცა მის არც კი გაუშვე-
რია ფეხები, თავზე მოახვიეს დია-
დემა და მოგლიჯეს კვამლისფე-
რი თავსაბურავი, რომელიც მას
ლაზე თოიდან მოეტანა იმის
სანიშნოდ, რომ აბირებს კვამლში
გაახვიოს, მის შემდეგ რაც ვადა-
სწვავს ყველაფერს, ხოლო ამის

¹ ევსტატიო თესალონიკელის ეს ცნობა კვლავ ეხება წარჩინებულ ბიზანტიელთა თავსაბურავის საკითხს. ამის წინ მოტიანილ ნაწევრებშიც ლაპარაკი იყო „კვამლის-
ღერ“ და „წითელ“ თავსაბურავზე. ნიკიტა ხონიატეს ცნობაში იმავე ანდრონიკეს
თავსაბურავის შესახებ ნათქვამია, რომ მას ეხურა კვამლისღერა ჭული (καπνοφύρα
τῆν χροῖαν), ხოლო მის შემდეგ, რაც იგი მეფედ გამოაცხადეს, ეძობადეს თავიდან
კვამლისღერი პირამიდული ქელი და მოახვიეს ცეცხლისფერია. ევსტატიოს ცნობაშიც
იგივეა განმეორებული: ემოგლიჯეს კვამლისღერი თავსაბურავი... ხოლო ამის მაგიერ
დაახურეს წითელი. იქაც და იქაც ეს ქელი უცხოურად არის გამოცხადებული, ხოლო
ევსტატიო მას „ლაზე თოიდან“ მოტიანილად აცხადებს, იმ დროს როდესაც ნიკიტა
ხონიატეს ის „იბერიულად“ მიიხნია (თუმცა უნდა Ἰβηριανὸς ἄφῆς ტანსაცმელს ეტება,
მაგრამ რამდენადაც ამას მოსდევს თავსაბურავის აღწერა, უემძლეა ვიფიქროთ, რომ
იქაც „იბერიულს“ გულისხმობს). თვით ევსტატიოც რომ მეორე ნაწევრებში ამ თავსა-
ბურავს თვლის Ἰβηρικῶν τειρον. იქნება „ლაზეთი“ და „იბერიული“ ერთმანეთის
საპირისპირო არც კი იყოს!

თეოდორე ბალსამონი

თეოდორე ბალსამონი (Θεοδωρος ὁ Βαλσαμών) არის სახელგანთქმული იურისტი XII საუკუნისა. იგი დაიბადა კონსტანტინეპოლში, აია-სოფიის ტაძრის დიაკონი იყო. მას ეკავა ნომოფილაქსის თანამდებობასთან ერთად ხარტოფილაჭობა და, მაშასადამე, პატრიარქის მთავარი იურიდიული მრჩეველი იყო. დაახლოებით 1185—1191 წლებში ანტიოქიის პატრიარქი იყო. გარდაცვალების წელი უცნობია: 1195 წლის მახლობელ ხანებში უნდა იყოს გარდაცვლილი.

თეოდორე ბალსამონის მთავარი ნაშრომია XIV ტიტულის «სჯულის კანონის» კომენტარი, რომელიც მან დაწერა კეისარ მანუილ I კომნენოსის (1143—1180) და პატრიარქ მიხეილ ანჩიალოსის (1169—1177) რჩევით და რომელსაც ის ამუშავებდა მთელი თავისი სიცოცხლის მანძილზე. ამ კომენტარში ის განმარტავდა არა მარტო XIV ტიტულს, არამედ აგრეთვე «სჯულის კანონთა» კრებულს, რაშიც ის იოანე ზონარას ემყარებოდა. თეოდორე ბალსამონის «კომენტარის» მნიშვნელობა იმაშია, რომ ის მრავალ ისეთ საისტორიო საბუთს იყენებს (ზოგი სიტყვა-სიტყვით მოპყავს, ზოგის მხოლოდ ნაწყვეტები), რომლებიც სხვაგან არსად არ მოიპოვება, ცნობილი არაა¹.

ლიტერატურა

Migne. PG 137, 138.

Gu. Moravcsik: Byzantion 8 (1933), 562-566.

Les registes des Actes du patriarcat de Constantinople, par V. Grumel. 1947.

იბერიის ეკლესიის ავტოკეფალია

კონსტანტინეპოლის II მსოფლიო კრების (383 წ.) მეორე კანონის განმარტების დროს თეოდორე ბალსამონი ლაპარაკობს იბერიის ეკლესიის ავტოკეფალიაზე.

¹ Hans Georg Beck, Kirche und theologische Literatur im Byzantinischen Reich. M. 1969, გვ. 657—658.

Εἰ δὲ καὶ ἑτέρας ἐκκλησίας
 ἀποκεφάλους ἐβρίσκεις ὡς τὴν
 Βουλγαρίας, τὴν Κύπρου, τὴν
 Ἰβηρίας, μὴ θαυμάσῃς. Τὸν
 μὲν γὰρ ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας
 ἐτίμησεν ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανός.
 Καὶ ἀνάγνωθι τὴν ρλ' νεαρὰν
 αὐτοῦ κειμένην ἐν βιβλίῳ τῶν
 Βασιλικῶν ε', τίτλῳ γ', κεφ[ά-
 λαιον] α', καταστρωθεῖσάν εἰς
 τὴν ἔρμηνείαν τοῦ ε κεφ. τοῦ α'
 τίτλου τοῦ παρόντος συντάγμα-
 τος: τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου
 ἐτίμησεν ἡ γ' σύνοδος. Τὸν δὲ
 Ἰβηρίας ἐτίμησε διάγνωσης τῆς
 ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου. Δέ γ ε τ α :
 γὰρ δεῖ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ
 ἀγιοτάτου πατριάρχου Θεοδο-
 λεως μεγάλης Ἀντιοχείας, κυρῶν
 Πέτρου γέγονεν οἰκονομία συνο-
 κῆ ἐλευθέραν εἶναι καὶ αὐτοκέ-
 φαλον τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἰβη-
 ρίας, ἠποκειμένην τότε τῇ πα-
 τριάρχῃ Ἀντιοχείας (PG. 137.
 317—320).

სუფალი და ავტოკეფალური ეკლესია იბერიისა, რომელიც მაშინ
 ექვემდებარებოდა ანტიოქიის პატრიარქს.

თეოდორე ბალსამონის ტექსტით მოცემული ცნობა იბერიის ეკლესიის მიერ თავისუფლების ნიშნების შესახებ ჩვენს ისტორიოგრაფიაში უშუადადებოლ არ დარჩენილა. გერ კიდევ 1913 წელს სერგეი გორ-

ნუ გაიკვირვებ, თუ სხვა ეკლესიებისაე იპოვი ავტოკეფალურად, როგორც, [ნაგალითად], ბულგარეთის ეკლესიას, კვიპროსისა და იბერიისას. ბულგარეთის არქივისკომისი — პატივში აიყვანა იუსტინიანე მეფემ. წაიკითხე მე-131-ე მისი ნოველა¹, რომელიც მოთავსებულია «ბასილიკების» მეხუთე წიგნში, მუხლი მესამე, თავი პირველი, რომელიც გააქუთვნილია წინამდებარე თხზულების პირველი მუხლის მეხუთე თავის განმარტებისათვის. კვიპროსის არქივისკომისი პატივში აიყვანა მესამე [მსოფლიო] კრებამ. ხოლო იბერიის არქივისკომისი პატივში აიყვანა ანტიოქიის კრების დადგენილება. ამბობენ, რომ მაშინ, როდესაც ლეთაბრივი ქალაქის დიდი ანტიოქიის უწმიდანეს პატრიარქად იყო უფალი პეტრე², გამოტანილ იქნა კრების დადგენილება, რომ იქნეს თავისუფალი და ავტოკეფალური ეკლესია იბერიისა, რომელიც მაშინ

¹ იუკინიანეს 131. ნოველის მეხუთე მუხლში ხაზგასმით არის აღნიშნული წმიდა ეკლესიებისათვის სრული თავისუფლების მინიჭების საქართვება.

² ეს არის ანტიოქიის პატრიარქი პეტრე III (1053—1057 წწ.), თუმცა ე. ჰონიგმანს ეს საბოლოოდ დამტკიცებულად არ მიაჩნია: Ob er (ე. ი. ბალსამონი) damit Petros ὁ κευθεός oder Petros III meint, lässt sich schwer entscheiden („ბალსამონი პეტრე შაქარველს აუ პეტრე III-ს ავტოკეფალურად, ეს გერ კიდევ ძნელი სათქმელია“). იხ. E. Honigmann. Die Ostgrenze... გვ. 211.

გაძე წერდა თავის „წერილებში საქართველოს ისტორიიდან“: „დღეს უკვე მრავალი ფაქტითა და ისტორიული საბუთით დამტკიცებულია, რომ ვალსამონის მოწმობა შეეხება... ანტიოქიის პატრიარქს... პეტრე III-ს (1053—1057), რომლის დროსაც საქართველოს ეკლესია სრულიად განთავისუფლდა ანტიოქიის პატრიარქთა დამოკიდებულებისაგან“ (ძველი საქართველო, ტ. II, განყოფილება II, გვ. 76—77). ხოლო ე. თაყაიშვილმა „ძველი საქართველოს“ მომდევნო ტომში აღწერა „მარტვილის ხელნაწერები“, რომელთა შორის ერთ-ერთი არის „სიტყუს-გებაჲ ლათინთა მიმართ ჩუნ მართლ-მადიდებელთა მიერ“, სადაც ბოლოს იკითხება: „არამეთუ ესრეთ შესასწავლებელ არს ტახტავონსა შინა კონსტანტინეპოლისასა, ვითარმედ მას ქაშსა წმიდა მეექუსე კრებასა [680 წ.] კონსტანტინე პოლონატისასა [668—685 წ.წ.] და ალათონ რომთა პაპისსა [678—681 წ.წ.], გიორგი კონსტანტინეპოლისასა [678—683 წ.წ.] და თეოფანე ანტიოქელისასა [681—685 წ.წ.] და მათ თანა ასოცდაათთა მამათაგან გაპატრიოსნდა კათალიკოზი ქართლისა და უფეს მამათმთავრად და თავისუფლად და უფლად უოველსა ზედა საქართველოსა. და მერმე კვალადვე კრებასა შინა ანტიოქიისასა განთავისუფლდა და განპატრიოსნდა, რამეთუ არლარავისგან ხელქვეშ არს, არამედ თავისუფალ და მამათმთავარი არს“ (ძველი საქართველოს, ტ. III, განყოფ. I, გვ. 117)¹.

როგორც ჩანს, XI საუკუნის შუაწლებში ანტიოქიის პატრიარქის პეტრე III-ის დროს (1053—1057 წ.წ.) კვლავ აღძრულა საკითხი საქართველოს ეკლესიის დამოუკიდებლობის შესახებ და საკითხი გადაწყვეტილა ანტიოქიის კრებაზე საქართველოს სასარგებლოდ, რაც დასტურდება თეოდორე ბალსამონის ზემოთ მოყვანილი ცნობით.

* * *

თეოდორე ბალსამონის ცნობას საგანგებო ყურადღება მიაქციეს 1906 წელს პეტერბურგში სინოდის სხდომაზე, სადაც დასმული იყო საკითხი „Об устройении перковных дел на Кавказе“ და სადაც ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიის შესახებ მოხსენებებით გამოვიდნენ ნ. მარრი (მთავარი მომხსენებელი), ალ. ცაგარელი, ი. სოკოლოვი და ალ. ხახანაშვილი (იხ. Журналы заседаний II

¹ უფლა ეს ცნობა, როგორც ჩანს, ემყარება ეფრემ მცირის შრომას „უწყებაჲ მიზეზისა ქართველთა მოქცევისასაჲ, თუ რომელთა წიგნთა შინა მოიქსენებეს“ (იხ. ქრონ. I 75—78), საიდანაც ჯუანშერის „ისტორიაშიც“ ჩაურთეს „ქართლის ცხოვრების“ XVIII საუკუნის რედაქტორებმა. იხ. ქ. ცხ. I (1955), გვ. გვ. 228 და 231.

Отдела Высочайше учрежденного Присутствия при Святейшем Синоде для разработки подлежащих рассмотрению на Поместном церковном Соборе вопросов (СПВ 1907, გვ. გვ. 1—318). კერძოდ, ამ სხდომაზე მითითებულ იქმნა ბალსამონის მიერ ნახმარ გამოთქმაზე λέγεται, რომელიც სხდომის ზოგიერთ მონაწილეს მიაჩნდა იმის საბუთად, რომ, მაშასადამე, ბალსამონს ხელთ ჰქონდა უტყუარი დოკუმენტი; სხვების აზრით კი ამით მხოლოდ ზეპირთქმაზეა ლაპარაკი (გვ. 136). პროფ. ალ. ცაგარელმა მოითხოვა, ბოლოს და ბოლოს ელინისტებმა მოგვეცენ ბალსამონის ტექსტის სანდო თარგმანი, ხოლო პროფ. ი. სოკოლოვმა ამის საპასუხო გამოსვლაში, სხვათა შორის, თქვა: „როგორადაც არ უნდა თარგმნოთ და განმარტოთ ბალსამონი, მისი ცნობიდან არავითარ შემთხვევაში არ გამომდინარეობს უარყოფითი პასუხი საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიაზე“ (გვ. 148—149)¹.

¹ საჭიროდ ვთვლი აღვნიშნო, რომ საქართველოს ეკლესიის თავისუფლების საკითხთან დაკავშირებულ ცნობებს და სათანადო ლიტერატურას (თეოდორე ბალსამონის ჩათვლით) კარგად გადმოგვეცემს ევ. ნიკოლაძე, საქართველოს ეკლესიის ისტორია, ქუთაისი, 1918, გვ. 41—49.

დ უ კ ა

(ca. 1400—1470)

თვით დუკას (Δούκας) შრომიდან ირკვევა შემდეგი: ისტორიკოსი დუკა არის შვილიშვილი იმ მიხეილ დუკაი, რომელიც ნათესავი იყო დუკათა სამეფო ოჯახისა და რომელიც აქტიურ მონაწილეობას ღებულობდა იოანე VI კანტაკუზენის და იოანე V პალეოლოგოსს შორის ატეხილ დავაში და, როგორც თავგამოდებული დამცველი კანტაკუზენისა, ამ უკანასკნელის დამარცხების შემდეგ, ე. ი. 1345 წლის ზაფხულიდან, იძულებული გახდა გაქცეულიყო კონსტანტინეპოლიდან და გადასახლებულიყო სამუდამოდ სელჯუკთა ემირთან ეფესოში.

დუკას დაბადებისა და გარდაცვალების თარიღები ჩვენთვის უცნობია, მაგრამ დაახლოებით მაინც შეიძლება ითქვას: უნდა დაბადებულიყო იგი XIV საუკუნის ბოლოს, ან XV საუკუნის დასაწყისში და გარდაცვლილიყო 1462 წლის შემდეგ, ესე იგი იმ წლის შემდეგ, როდესაც თურქებმა აიღეს მიტილენე, სადაც ბოლოს ცხოვრობდა ჩვენი ისტორიკოსი.

არც გარდაცვალების თარიღის დადგენაა შესაძლებელი: თბულება წყდება დაუნთავრებელ წინადადებაზე¹, რომელიც ეხება თურქების მიერ წარმოებულ სამხედრო სამზადისს ქ. მიტილენის ასაღებად, და შემდეგ რა მოუვიდა დუკას: ქალაქის აღებისას მოჰკლეს, თუ ცოცხალი გადარჩა და გაქცევით თავს უშველა, სახელდობრ რომელ ქალაქს შეაფარა თავი, რამდენ ხანს იცოცხლა და სხვ., აი კითხვები, რომელთა შესახებ პასუხები ჯერჯერობათ სპეციალურ ლიტერატურაში არ არსებობს.

ისტორიკოს დუკას მუდმივ უცხოვრია ფოკეაში, ყოფილა გენუის მთავრის მდივანი. კონსტანტინეპოლის დაცემის შემდეგ დუკა ისრუ-

¹ ეს გაწვევითი წინადადება ასე იკითხება: *ἀδυνατὲς ὄντι οἱ βυρσὲς*...—იხილეს რა [ქალაქის] შიგნით მყოფებმა... (Ducas, გვ. 346, კ).

ლებს ლესბოსის მშართველთა ბრძანებით ღესპანის მოვალეობას და მოლაპარაკებას აწარმოებს სულტან მუჰამედ II-სთან (1430—1481) ლესბოსის მომავალი ბედის შესახებ. 1455 წელს ლესბოსის მთავრის დორინო გატელუციას სახელით ის შეესალმა ლესბოსში შესულ თურქეთის ფლოტის მხედართმთავარს—ხამზას და მიართვა ძალიან მდიდრული ძღვენი ადრიანოპოლში; იმავე დორინოს ბრძანებით მან ხამზასვე 1456 გაუმართა სადილი.

ლუკას „ისტორიის“ შესავალი გადმოგვცემს მსოფლიო ისტორიას ადამიდან, ხოლო 1204 წლამდე კმაყოფილება მეფეთა და მპყრობელთა ჩამოთვლით; 1204—1359 წლების ამბების თხრობის დროს კი განსაკუთრებული ყურადღება აქვს მიქცეული ოსმალთა ბატონობის გავრცელებას. ისტორია 1391 წლამდე შედარებით უფრო დაწვრილებით არის გადმოცემული. შემდეგ დაწვრილებით არის მოთხრობილი სამი უკანასკნელი კეისრის ისტორია: მანუილ II პალეოლოგოსისა (1391—1423), იოანე VIII პალეოლოგოსისა (1423—1448) და კონსტანტინე XI პალეოლოგოსისა (1448—1453). თხრობა წყდება 1452 წელზე (კუნძულ ლესბოსის აღებაზე მუჰამედ II-ის მიერ).

ამბები 1421 წლამდე აღწერილი აქვს ლუკას წერილობითი წყაროების მიხედვით (მისთვის ცნობილი არიან ნიკეტა ხონიატე, იოანე ანაგნოსტე და ნიკიფორე გრიგორასი).

ბერძნულის გარდა ის ფლობდა იტალიურსა და თურქულ ენებს, იმდენად კარგად სცოდნია მას თურქული ენა, რომ თურქულ სახელებს ზედმიწევნით გადმოგვცემს.

იმავე ეპოქის ამბებს აგვიწერენ, ლუკას გარდა, გიორგი სფრანძესი და ლაონიკე ხალკონდილე. ამ სამ ავტორს შორის ლუკა, მკვლევართა ერთიანი აღიარებით, დანარჩენებზე უფრო სანდო წყაროა, როგორც შინაარსის ისე ქრონოლოგიის მხრით (იხ. Dölger: BZ 31, 23).

ცალკე დგას ლუკას უნიატობის საკითხი.

რომ ლუკას „თავგამოდებული“ მართლმადიდებლებში კი არ ეზიზღება, არამედ ებრალება, ეს კარგად ჩანს მისი თხზულების ერთი ადგილიდან: «დაკეტეს კარები საკეტებით,—წერს იგი აია სოფიაში თავმოყრილ ქრისტიანების შესახებ,—იღვნენ და ელოდნენ ხსნას. ოი, უბედურნო რომაელო; ოი, საცოდავნო! ეკლესიას, რომელსაც გუშინ და გუშინწინ თქვენ ეძახდით მწვალელებელთა ქვაბსა და სამსხვერპლოს და რომლის შიგნით არც ერთი თქვენგანი არ შედიოდა რომ არ წაბილწულიყო იმიტომ, რომ შიგნით წირავდნენ

უნიის მომხრენი. ახლა, ღვთის რისხვის გამოჩენის გამო, თქვენ მასში თავისგადამრჩენ საშუალებას ეძებთ. მაგრამ, როცა მოვიდა სამართლიანი ღვთის რისხვა, თქვენი გულები მიიწვი ვერ აღძრა შესარიგებლად. ვინაიდან იმ დიდ საშიშროების დროსაც კი ანგელოზიც რომ ჩამოფრენილიყო ციდან და ეკითხა თქვენთვის: «თუ მიიღებთ უნიას და ეკლესიების მშვიდობიან მდგომარეობას, მე გავრეკავ მტრებს ჭალაქიდანო», თქვენ, ალბათ, არ დასთანხმდებოდით, რომ გვეურეებინათ შერიგება, შეიძლებოდა შერიგება. ეს იცოან მათ, რომლებიც რამდენიმე დღის წინ ამბობდნენ: «უმჯობესია თურქების ხელში ჩავცვივდეთ, ვიდრე ფრანგების ხელში!» (XXXIX, 250_g).

ძველი შეხედულებით ღუკა ითვლება პროლათინური ორიენტაციის ისტორიკოსად:

1) პ. დ. პოგოდინის აზრით¹ ღუკას უნიატური პოზიცია გამოწვეული იყო იმით, რომ ის მტრულად იყო განწყობილი ბიზანტიისადმი და დასავლეთს სწყალობდა, ე. ჩერნოუსოვი კი ფიქრობს², რომ ღუკა დასავლეთის ორიენტაციისა სრულიადაც არ ყოფილა, ხოლო მისი მომხრეობა რომთან უნიისა იმით იყო გამოწვეული, რომ ის დიდი პატრიოტი იყო და ეს პატრიოტიზმი უკარნახებდა მას რომთან უნიის გზით ეხსნა დაღუპვის გზაზე შემდგარი ბიზანტია.

2) დღეს უურო მეტად გაზიარებულია ის აზრი, რომ ღუკა უნიის მომხრე იყო, ხოლო პოლიტიკური მოსაზრებებით³.

3) იმავე დროს ზოგიერთები პროლათინური ორიენტაციის ისტორიკოსად თვლან, განაყოფიერებით საბჭოთა ბიზანტიისტები.

ს. კრასავინის დასკვნით, თუკა ღუკა გულახდილად გამოხატავს თავის პროლათინურ პოზიციას, მაგრამ ის სფრანძესზე არა ნაკლები პატრიოტია და მართლმადიდებელი. უნიამ ვერ გადაარჩინა ბიზანტია: ეს მოხდა იმიტომ, რომ უნიამ დიდი განხეთქილება შემოიტანა კონსტანტინეპოლში და ამით შეასუსტა ჭალაქის დამცველთა ძალები. ბიზანტიის კრიტიკულ მდგომარეობაში (თურქები ჭალაქის კედლებს ემუქრებოდნენ უკვე) უნია მას (და სფრანძესსაც)

¹ П. Д. Погодин, Обзор источников по истории осады и взятия Византии турками в 1453 г.: ЖМНП, 1889 г.

² Е. Черноусов, Дука, один из историков конца Византии: ВВр. XXI (1914), 216—220.

³ V. Grecu: Archives de l'Éclésiast. Chr. I. Bucarest 1948, 137—138.

შიაზნდათ დასავლეთიდან სამხედრო დახმარების მიღების საშუალებად¹.

ლუკა თავის „ისტორიაში“, სახელდობრ 21. თავში დაწვრილებით აგვიწერს 1416—1418 წლების აჯანყებას ბერკლიჯი-მუსტაფას მეთაურობით.

მართალია, ლუკა არ გვირქევს ამ აჯანყების მიზეზებს, მაგრამ, საფიქრებელია, რომ აჯანყების ერთი მთავარი მიზეზთაგანი იყო გადასახადებისა და სავლუხო ბეგარების გაზრდა, რასაც აღვილი ჰქონდა მის შემდეგ. რაც მცირე აზიაში (კერძოდ, მცირე აზიის იონიაში) დამკვიდრდა მუჰამედი (Ducae Historia Byzantina: PG 157, 889—892).

დაახლოებით ასევეა გადმოცემული ამ აჯანყების ამბავი სტრანდესის სახელით მოღწეულ Chronicon Maius-ში (PG 156, 709).

ლუკას „ისტორია“ მოღწეულია ორი ხელნაწერით: P (— Parisinus gr. 1810, XV საუკუნისა) და F (— Parisinus gr. 1766, XVII საუკუნისა). დადასტურებულია, რომ F არის გადმოწერილი P ნუსხიდან (იხ. Moravcsik: BZ 29 [1929], 289, ვუსტავ სოიტერის წიგნის „Byz. Geschichtsschreiber und Chronisten“ რეცენზიაში).

ლიტერატურა

Ducae Michaelis Ducae nepotis historia Byzantina, rec. I. Bekkerus' *Вопросы* 1884 (განმეორებულია: PG 157).

Ducae Historia Turchobyzantina (1341—1462), ex recensione Basilii Gressi. 1958.

A. C. Степанова, Византийские историки Дука и Франдзи о падении Константинополя: ВВр. VI (1953), 385—410 (Лука: гл. 35—40; 42).

E. Черноусов, Дука, один из историков конца Византии: ВВр. 21 (1914), 171—221.

Gu. Moravcsik, Byz. Zeitschrift 29 (1929), 289.

Gu. Moravcsik, Byzantinoturcica¹ I (1953), 247—251.

Fr. Dölger, Johannes VII, Kaiser der Rhomäer 1390—1408: BZ 31, (1931), 21—36. (ბევრგან არის მოცემული ლუკას შეფასება როგორც საისტორიო წყაროსი).

¹ С. К. Красавина, Дука и Сфрандзи об уни православной и католической церкви: ВВр. XXVII (1967), 149. ს. კ. კრასავინას (ყაზანი) დამზადებული აქვს ლუკას „ისტორიის“ თარგმანი კომენტარებითი და ნარკვევით. იხ. ВВр. XXVIII (1968), გვ. 14.

თურქთა თარგუნი. ხვეითები და აბაზგები

VIII. ΟΙ δὲ Τούρκοι¹ τὸ πολέ-
μαϊν ἀφέντες τὸ σκυλεύειν τὰς κώ-
μας κατέτρεχον, καὶ δὴ ἑρμασίους
ἀναριθμήτους ἐξ ἄλυσσεων ἀνθρώ-
πους συμπλέξαντες εἰς τὴν Κων-
σταντίου ἀνδραῖ τε καὶ γυναί-

ბრძოლის დამთავრების შემ-
დეგ, თურქები საძარცვავად შე-
ესივნენ დასახლებულ ადგილებს
და დაუსრულებელ ნაკადად მიე-
დინებოდნენ კონსტანტინეპოლში
შებოაკილნი და ერთმანეთზე გა-

¹ ეს აბაზგი მოთხრობილი აქვს ღუკას XI 44 წლის ქვეშ. ნათქვამია, რომ თურ-
ქები ბრძოლას დამთავრების შემდეგ (უბოადრესად მცირე აზიის დასავლეთ და
ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში) საძარცვავად შეესივნენ დასახლებულ ადგილებს და
აქ შეპყრობილ ტყვეებს, შებოაკილებს, ავზაენიდან კონსტანტინეპოლში გასასყიდად.
და ა) ღუკის ავტორი, ღუკა, ამბობს: «ცებრებივით [შებრევებოდნენ] გასასყიდად ისე,
როგორც სკვითებსა და აბაზგებსა» (ბჭ Σχόλιας ἢ Ἀρθροῦσις). ალბათ,
ღუკას სიტყვები ასე უნდა გავიგოთ: თურქები ისევე ეპყრობოდნენ დამარცხებულ
და დამონებულ ბიზანტიელებს, როგორც სხვაგან და სხვა დროს ეპყრობოდნენ სკვი-
თებსა და აბაზგებსა, ე. ი. აბაზგებსაც აწითებდნენ, ატყვევებდნენ და მონებად
ჰუდიდებდნენ. ეინ არიან ეს «აბაზგები»? თუ გვიფთვალისწინებთ იმას, რომ თურქ-
ულჯუკაა თარგუმ ჩვენს ქვეყანაში სრვა და დიარბეა თანახლდა და რომ თურ-
ქები დაუნდობლად ელტყდნენ ქაბუებს და მოხუცებს, ქალებსა და ბავშვებს, უნდა
მივიღეთ იმ დასკვამაყე, რომ ღუკანთვის ცნობილია თურქთა სახეცეც დაპყრობილ
ქვეყნებში. თითქოს ერთმანეთად აქვთ აღწერილი თურქთა თარგუნი: ღუკას ბიზან-
ტიაში და ქართველ ისტორიკოსს—საქართველოში:

ღუკა

ქართველი ისტორიკოსი

თურქები საძარცვავად შეესივნენ
დასახლებულ ადგილებს და დაუსრულე-
ბელ ნაკადად მიედინებოდნენ ... შებოაკი-
ლნი და ერთმანეთზე გადაბმული მა-
მაკაცები და ღუდაკაცები, ტუბომწოვარი
ბავშვები და ნორჩი ქაბუციები, მუდღერე-
ბი და ბერები...: ცებრებივით ჰურევე-
ბოდნენ გასასყიდად.

თურქთა... მოჰამეს ქუეყანა და მოსწყუ-
დეს... მწარესა ტყუობასს მიცემულ იქმ-
ნეს, მოხუცებულნი არა შეწყობულ იქმ-
ნეს, ხოლო ქალწულისი გინებულ, ქაბუცნი
დაკუთებულ, ხოლო ჩხელნი მიმოდკა-
ცებულნი... მღდელნი რომელნიმე საუბ-
რეწირესასევე წინა საღმრთოსა მსხურა-
ლიანასა მენცე მახვილითა შეწირულ იქნეს
(ქ. კ. I, 320).

მართალია, ღუკას აღწერა ეხება XIV საუკუნის ამბებს, ხოლო დავით აღმაშ-
ნებლის ისტორიკოსის XI - XII საუკუნისას, მაგრამ ეხება, აქაც და იქაც, ერთსალო-
ნივე თურქებს (თურქ-სულჯაუებს და შემდეგ ოსმალთს თურქებს). და ღუკა რომ
ამბობს როგორც აბაზგებსა, რასაკვირველია ის ქველსისხმობს «საქართველოს»,
«ქართველებს» (და არა მხოლოდ დასავლეთ საქართველოს მკხოვრებ «აბაზგებს».)
ჩვენთვის ხომ ცნობილია, რომ XI და მომდევნო საუკუნეების ბიზანტიელი
ისტორიკოსები ვაერთიანებულ საქართველოს უწოდებდნენ ხოლმე «აბაზგას» და
მის მიღეს—«აბაზგს», ისევე როგორც, მაგალითად, იოანე პეტრიწი იოანე იტალი-
სისათვის იყო «აბაზგი გრამატიკოსი» (ე. ი. «ქართველი გრამატიკოსი»).

στρατιᾶ καὶ ἐκ τῶν Ἀρμενίων
 οὐκ ὀλίγους παραλαβὼν πρὸς τὰ
 τῶν Γαλατῶν μέρη ἀφίκετο,
 στρατὸν ἔχων ὡς ὁ ποτὲ Ξέρξης
 πολυαριθμητῶν (CB p. 61;20
 62,4).

ერთა და, გალატიის როცა მიაღ-
 წია, მას მყავდა აურაცხელი ჯა-
 რი, ისევე როგორც ოდესღაც
 ქსერქსეს.

ლაზების მეზობელი უარაულუკი

XXII. Διὰρξας οὖν τὴν πρὸς τὸν
 Ἄσιθην ἀμεταστρεφῆ ὁδόν, κατέ-
 λιπε τὸν πρῶτον τῶν υἱῶν ἀντὸς
 ἀρχηγὸν Τυρίχων, τὸν καλοῦμενον
 Μουράτ, τότε ἐν τοῖς ὄρισις Ἀμμα-
 σεΐας ἔγγεμονεύοντα. Καὶ γὰρ
 ἔχε! τὰς ἀκρας ἀκείνας ἔλαχαν
 ἀνθιενταῖεν, θομβείσας παρὰ τῆ

რომ გადავიდა¹ იდენში უკან
 შემოქცეულად, მთავრად დატო-
 ვა თვისი უფროსი ძე, თურქთა
 მხედარმთავარი, რომელსაც სახე-
 ლად შურატი ერქვა და რომე-
 ლიც მაშინ ამასიის საზღვრების
 [დამცველი ხარის] მხედარმთა-
 ვარი იყო². იგი (ე. ი. მურატი)

¹ ეს ამბავი მოთარბილი ავტს დუქას 1421 წლის ქვეშ.

² აქ ნათქვამია, რომ მუხამედ I-ის (1402-1421) გარდ-ცვალების შემდეგ სულ-
 ტანის ერეკლე მის უფროს ძეა (პრῶτον τὸν υἱὸν ἀντὸς) მურადს. ეს არის სულ-
 ტანის შურად II (1421-1445), რომელიც მაშინ (გასულტების წინ) ამასიის საზღვრთ
 ჯარის საზღვლა ყოფილა. აქვე ნათქვამია, რომ მას ბჭონდა ამასიას მცემული
 დამოუკიდებელი განგებლობისათვის (αὐθιενταῖεν) სპარს-თურქების საზღვარზე
 მუხამედ მოგებენ (τὰς ἀκρας). ამ სპარს-თურქების, რომელიც განაგებდა უარ-
 აულუკს, ლაზებისა და სპარსელების მეზობელი, ვის არის ეს „უარაულუკი“?
 ავთან-შაჰის გაძლიერებას საზღვარი თურბატქანთანა ტომის მთავრის უარა-
 აულუკის შვილისშვილმა უზუნ-მასანმა (ე. ი. გრძელმა ხასანმა) დაუდგა, რომელმაც
 უკან 1449 წ. თავისი შეტომენი შეაერთა და გაძლიერება დაიწყო. ერთი სიტყვით,
 სპირსეთის მიწაწელზე პოლიტიკურა შეჯგუფება დაიწყო და სპარსეთის უღიღესი
 მიწილით სათავენი ისეთი ძლიერა ხედასყოფიან, ვამხედლობთა და შორსმჭვრ-ტე-
 ლობის პატრონი აღამიანე მოექცა, როგორც უზუნ-მასანი იყო (ქ¹ ერას ისტ.
 IV, 63).

მაშასადამე, უარა-ულუკი (Καραουλუκ, უარა-აულუკი) არის უზუნ-მასანის
 პაპა, რომელიც ვანაგებდა სპარს-თურქეთის (Μεριοστειοχοი უნდა გავიგოთ ისე,
 როგორც ანალოგიური ტერმინი Περσιστρεῖα)—განავიწყა სპარს-თურქეთის მზა-
 რეს და იყო ლაზების მეზობელი.

საჭიროა ამ ცნობასთან დაკავშირებით განეხილოთ მომდევნო ნაწევტი „უზუნ-
 მასანი კოლხეთში“ (იხ. იქვე გვ. 29).

ამ ცნობიდან ჩანს, რომ უზუნ-მასანი, რომელიც არქონის მზარეს განაგებდა,
 კოლხების მეზობლად იყო. არსად სხვაგან, გარდა დუქას ამ წყაროსი, უზუნ-
 მასანის კავშირი კოლხეთთან მოხსენიებული არაა. ამიტომ შესაძლებელია ამ ფაქტს
 უზუნ-მასანის კავშირის კოლხეთთან, მიუთითებდეს ის უარაული, რომელზედაც წერს

κατὰ αὐτοῦ, ἕρια τυχάνοντα τῶν Περιοτύρων, οἷς ἤρχε Καρκαουλοῖα γειτνιάζων Ἀδελφούς καὶ Πέρσας, ἕς καὶ θυγατέραν Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ βασιλέως Τραπεζούντων εἰς γάμιον ἤγάγετο.. Καὶ γὰρ ἀτακτοῦντες πολλὰς οἱ τῆς Ἀμασειᾶς καὶ τοὺς Τουρκοπέρας προσκαλοῦντες, ἐπεὶ ἕμογενεῖς καὶ ἕμοδίαιτοι τυχάνουσιν, εἰς ἀποστασίαν χωροῦντες ἐφαίνοντο (CB p. 124, 19—125, 5).

დამოუკიდებლად მართავდა მისივან მისთვის გადაცემულ ადგილებს, სპარს-თურქების სიზღვარზე მდებარეს, რომელსაც განაგებდა ყარაიულუკი, ლაზები ისა და სპარსელების მეზობელი. მას (ე. ი. ყარაიულუკს) ცოლად ჰყავდა ტრაპიზონის მეფის, — ალექსი კომნენოსის ქალი და ხშირად ამისიისა და სპარს-თურქების შეამბოხენი იწვევდნენ თავიანთ ნათესავებსა და მეზობლებს [ტრაპიზონიდან] და უკანასკნელნიც შეამბოხეთა მხარეზე ღვებოდნენ.

ივ. ჯავახიშვილი. ივ. ჯავახიშვილი წერს (ქ. წრის ისტ. IV, 124, 1948 წლის გამოცემა): „უარყოფრე ათაბაგის სამფლობელოზე უზუნ-პასანის გალაშქრების ამბავის შემდეგ იოს. ბარბაროს [ქუთაისისა და სკანდის ციხეების მღვდარობისა და მღვდმარობის შესახებაც აქვს ცნობები მოყვანილი, მაგრამ იყო თუ არა ლიბთიმურეთში თავით უზუნ-პასანი თავისი ლაშქრითურთ, გარკვევით არა ჩანს“.

შეიძლება გვეფიქრა, რომ იოს. ბარბაროს იმეტომ დასჭირდა ქუთაისისა და სკანდის ციხეების მღვდარობისა და მღვდმარობის შესახებ ლაპარაკი, რომ ამირებდა მოთხოვნას უზუნ-პასანის ყოფნის შესახებ კოლხეთში, დასაქლეთ საქართველოში, მაგრამ ასეთი ვარაუდი მცდარი იქნებოდა შემდეგი მიზეზებით: როდესაც ზემოთ მოყვანილ წყაროებში ლაპარაკია ყარა-იულუკის ან უზუნ-პასანის მოღვაწეობაზე, იგულისხმება მათი ხაქშიანობა არმენიის, სპარს-თურქეთის და ტრაპიზონის სამეფოს საზღვრებზე. „Султан османов Баязид I Илдирым завоевал Капанию, Токат, Сивас, Самсун, дошел до Черного моря, прогнал туркменскую «Белобаранную» орду эмира Османа Кара-Юдука за Евфрат и стал соседом Трапезунтского царства.“ (Ф. Успенский, История Византии, т. III, стр. 743). და, აი, როდესაც ზემოთ მოყვანილ წყვეტებში ხაოქვამია: ყარაიულუკი ლაზები ისა და სპარსელების მეზობელი, უზუნ-პასანი იყო განმგებელი არმენიის მხარისა და მეზობელ კოლხებისა — აქ „ლაზები“ და „კოლხები“ არის სინონიმი „ტრაპიზონის სამეფოს“ და არა დასაქლეთ საქართველოს კოლხებისა ან ლაზებისა. ტრაპიზონის სამეფოს ისტორიკოსები ხომ ტრაპიზონის სამეფოს იქაინიან „კოლხთა და ლაზთა ქვეყანას“; ასე, მაგალითად: „ითანე, ზემოხსენებული ალექსის შვილთაშვილი, იმ ალექსისა, რომელიც კონსტანტინებოლის აღების შემდეგ კოლხთა და ლაზთა ქვეყანაში გაბატონდა“ (ნიკიტორე გრიგორასი: გეორგიკა. VII, 134).

„იმავე წელს (1306 წ.) ლაზთა მთავარს, კეისრის ღვიძლი დის შვილს ალექსის (— ალექსი III, 1297—1330 წ. წ.) რომელიც მეფურმა ბედმა აღაზრეა და ტრაპიზონის ქალაქის მპყრობელი გახდა...“ (გეორგიკა პახიმერი: გეორგიკა VII, 84—85).

უზუნ-ჰასანი კოლხეთში

XLV. 'Εν δὲ τῷ ἔτει τούτῳ ἐστράφησαν ἀποκριτάριοι: παρὰ τῶν Κωμάνων, παρὰ τοῦ δεσποζόντος τὰ μέρη τῆς Ἀρμενίας καὶ γειτνιαζόντος τοῖς Κόλχοις Οὐζοῦν Χασάν, αἰτῶν παρ' αὐτοῦ τινα περιφρονησεως πράγματα, λέγων κεχρεωσθήσθαι: αὐτῷ τέλος ἐκείναια ἑτῶν 6' τοῦ δούλαι κατ' ἑτος χίλια σαγίσματα διὰ τοὺς ἵππους αὐτοῦ καὶ χίλια ταγηστήρια καὶ χίλια κεφαλοδέσματα, ἄτινα ἔταξε τὸν δούλαι κατ' ἑτος ὁ πάππος αὐτοῦ πρὸς τὸν πάππον ἐκείνου. Ὁ δὲ ἀπακρίνατο „ὄπαίετε ἐν εἰρήνῃ, κἀγὼ τῷ ὑπαρχομένῳ ἔτει κομίσω ταῦτα σὺν ἐμοί, καὶ ἀποδώσω τὸ χρέος“ (CB p. 839,10—19).

იმავე წელს კომანელთაგან და უზუნ-ჰასანისაგან, რომელიც განაგებდა არმენიის მხარეს და რომელიც კოლხების მეზობლად იყო, ელჩები გაიგზავნენ (მუჰამედთან) და (უზუნ-ჰასანი) მოითხოვდა მისგან რაღაც უმნიშვნელო რამეებს და ეუბნებოდა, რომ მას მისი მართებს ხარკი 60 წლისაზე მეტი, წლიურად 1000 ჩულო, მისი ცხენების გადასაფარებელი, 1000 ხალიჩა და 1000 დოლბანდი, რომელთაც, როგორც დაწესებული იყო და ყოველწლიურად უხდიდა ამისი (მუჰამედის) პაპა იმის (უზუნ-ჰასანის) პაპას. ხოლო იმან (მუჰამედმა) უპასუხა: „დამშვიდებული ბრძანდებოდეთ და მომავალ წელს ვიზრუნებ იმაზე და ვაღს გადაგიხდით“.

ლაშქრობა ხინოძში, არშენიაში, კაჯახიაში, ფაზიხზე

XLV. 'Εν δὲ τῷ 6758' ἔτει ἐποίησε στράλον τριήραων καὶ διεήραων μέχρι κου πὲ σ' καὶ νῆας 6. Αὐτὸς δὲ τῷ ἔاري τὸν κορμητὸν διαβάς ἦκεν εἰς Προῦσαν τῆς Βιθυνίας, μὴ ἐπισταμένον τινὸς μηδὲ νοήσαντος τὴν βουλήν. Εἶπεν καὶ τι παράδοξον, Ὁ νομοδιδάσκαλος αὐτοῦ, 8ς καὶ χριτῆς χριτῶν ὑπῆρχε τῷ τότε καιρῷ, θιαგრῆσας ὡς πρὸς

6969 წელს (ქრისტეს აქვთ 1461) მთაწყო ლაშქრობა 200-ამდე სამნიხბიანი და ორნიხბიანი ნავით, და 10 სამხედრო ხომალდით; გადალახა სრუტე და შევიდა ბითვინიით პრუსაში ისე, რომ არავინ ამის შესახებ არაფერი იცოდა და არც არავის მოსვლია აზრად. ვიტყვი: სწორედ რომ საკვირველი იყო! რა ულის-მომღვარი დესპოტისა, რო-

1 ეს ამბავი დღეს მითხრობილი აქვს 1457 წლის ქვეშ.

τὴν πλησιότητα ἦν ἐκάστητο πρὸς
 τὸν ἡγεμόνα καὶ ὁ ἡγεμὼν πάλιν
 ὡς πρὸς τὴν ἐνδράξειαν ἦν ἐδείκ-
 νυσε πρὸς τὸν διδάσκαλον, τολμή-
 σασ λέγει: τῷ ἡγεμόνι: ἔτι ἔντων
 αὐτῶν κατὰ μόνας „κύριε, τὴν
 παράταξιν ταύτην τὴν διὰ ζήρως
 καὶ διὰ θαλάσσης ἐτοιμασθεῖσιν
 τοῦ κελεύεις φέρεσθαι“; ὁ δὲ
 ὀργίλως πως ἐμψέψας εἰς αὐτὸν
 ἔφη „ἴσθι, ὦ οὗτος, εἰ ᾗθειν ὅτι
 ἐκ τῶν τοῦ πάγωνός μου τριχῶν
 θριξί μίᾳ ἀπελάβετό μου ταῦ
 μυστηρίου, ἀκοσπάσας ἂν αὐτὴν
 πυρὶ παρέδωκα“. Τοσοῦτον κρυ-
 ψίλους ὁ ἀνήρ καὶ ὀργίλος. Φο-
 βηθέντες πάντες οἱ οἰκοῦντες ἔν-
 τε τῷ Δυκοστομίῳ Βλάχοι, ἀλλὰ
 ὁ καὶ Καρῆς Τραπεζοῦς καὶ
 Σίνωπεις, αἱ τε γῆσοι τοῦ Λιγαίου
 πελάγους, Ῥόδοι καὶ τὰ πέριξ
 αὐτῆς νησιῖα, Χίος καὶ Λέσβος,
 εἰ καὶ τελούντες ἦσαν, ἀλλὰ τὴν
 ἀκαταστασίαν αὐτοῦ γινώσκοντες
 ἐτρόμαξαν. Ὁ δὲ ἡγεμὼν ἀπάρας
 ἀπὸ Βιθυνίας ἦλθεν εἰς Ἀγκύ-
 ραν τῆς Γαλατίας, καὶ τὰς
 σκηναὶς πῆξας, ὁ τῆς Σινώπewς
 ἡγεμὼν σταίλας τὸν υἱὸν αὐτοῦ
 μετὰ πλείστης δωροφορίας, καὶ
 κρούπαντήσας αὐτῷ θεσυλικῶς
 προσεκύνησεν. Ὁ δὲ ὑπεδέξατο
 τοῦτον ἀσμένως, καὶ τὰ τῷ ἰδίῳ
 πατρὶ μνησθησόμενα τούτῳ ἀπήγ-
 γειλε, καὶ αὐτὸν ὡς ἄγγελον τῶν
 ῥηθησομένων πάντα κατεῖπε, λέ-
 γων „ἀνάγγειλον τῷ πατρὶ σου
 ὅτι τὴν Σινώπην βούλομαι, καὶ

მელიც მაშინ მსაჯულთ-უხუცე-
 სის მოვალეობასაც ასრულებდა
 და [ამდენად] ფრიად დაახლოვე-
 ბული პირი იყო მასთან და პა-
 ტვისიცემაც ჰქონდა რჯულის-
 მოძღვრისა, როცა დაიმარტოხე-
 ლა, გაკადნიერდა და ჰკითხა:
 ლუთალო! მებრძოლი რაზემე
 ზღვისა და ხმელეთისაც უკვე
 მზად არიან, საით ბრძინებთ მათ
 ვალაშქრებასა? ხოლო მან თითქ-
 მის ბრახმორეულმა ვადახედა
 მას და უთხრა: ოშენ უნდა იცო-
 დე, რომ თუ კი ჩემი საიდუმ-
 ლოება ყველასათვის გახდება
 ცნობილი, მაშინ მე წვერებს ისე
 დამავლეჯენ, რომ ერთ თმასაც
 არ შეზარჩენენ და ცეცხლსაც
 მივეცემით! ამდენად ქვეშ-ქვეშა
 და ბრახიანი კაცი იყო დესპოტი!
 შეშინდა მთელი მოსახლეობა:
 ლიკოსტომში ვლახები, კათას
 მცხოვრებნი, ტრაპიზონელები,
 სინოპელი, ეგეოსის ზღვის კუნ-
 ძულთა [შკვიდრნი], როდოსზე
 და მის ირგვლივ მდებარე კუნ-
 ძულებზე, ქიოსზე, ლესბოსზე;
 მზად იყვნენ დამორჩილებოდნენ,
 წინააღმდეგობის გაწევისა ეშო-
 ნოდით. სარდალი ბითვინიიდან
 გაიქრა და შევიდა ვალატის
 ანკირაში და იქ დამანაკდა. სი-
 ნოპის შთავარმა გაუგზავნა მას
 მრავალი საჩუქარი თავისი ვაჟის
 ხელით, რომელიც მეფესთან
 წარდგა და მოხურად თავყვანი
 სცა. ხოლო მან ძღვენი მიიღო
 რა სიხარულით, დაავალა, რომ

μὲν εἶπε τὰς δὲ οὐ θύνηθεις πα-
ρέδραμα, καὶ τὰ Καυκάσια
ὄρη μετὰ πολλοῦ τοῦ κόπου καὶ
τῆς ὑστερέσεως τῶν ἀναγκαίων
ἀναβάς κατήλθεν εἰς Κόλχους.
Καὶ δὴ εἰς Τραπεζοῦντα ἀνε-
λθὼν πέμπει τῷ βασιλεῖ Τραπε-
ζοῦντος ἐκ τῶν δύο ἐλέσθαι τὸ
κρεῖττον, ἢ παραδοῦναι τὴν βασι-
λείαν τῷ τυράνῳ ἀνευ ζῆμίας
αὐτοῦ τινος ἐκ τῶν ὑπαρχόντων
αὐτῷ θησαυρῶν, ἀργυροῦ χρυσοῦ
χαλκοῦ καὶ παντοῦ εἴδους
ἄλλου, δοῦλῶν τε καὶ θουλίθων
καὶ κάστης ἄλλης κινητῆς ὑπο-
τάσεως, ἢ σὺν τῇ βασιλείᾳ κα-
ταῦτα πάντα καὶ τὴν ζῶην ἀφαι-
ρεθῆναι. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ
βασιλεὺς ἐξελεθὼν πανοικίᾳ προσε-
κύνησεν. Ἦν γὰρ ὁ στόλος πρὸ
πολλῶν ἡμερῶν ἀπάραι ἀπὸ Σινώ-
πης εἰς Τραπεζοῦντα, ἀλλὰ καὶ
πολεμῶν καθ' ἑκάστην οὐδὲν
ἦνυσεν, ἕως ὁ τυράννος διὰ ξηραῶς
κατήντησεν. Ἐξελεθὼν δὲ ὁ βασι-
λεὺς σὺν γυναίκεϊ καὶ τέκνοις
προσεκύνησεν ἦν δὲ οὗτος Δαβὶθ
ὁ Κομνηνός, υἱὸς Ἀλεξίου τοῦ
Κομνηνοῦ καὶ ἀδελφὸς Ἰωάννου
Κομνηνοῦ τοῦ προβεβασλευκότος.
Στείλας δὲ αὐτὸν ἐν Κωνσταντι-
νουπόλει σὺν ταῖς τριήρεσι παγ-
γενί μετέρους¹ θείους καὶ ἀνε-
φίους αὐτοῦ, καὶ σὺν τοῖς ἀρχου-
σι καὶ εὐγενέσι τοῦ παλατίου,

განვლო არმენია, გადალახა მდი-
ნარე ფაშისი, ზოგიერთი ქვეყა-
ნა [ბრძოლით] აიღო, ხოლო რომ-
ლის [იარაღით დაპორჩილებად]
შეუძლებელი იყო, გვერდი აუარა
და დიდის შრომითა და სურსა-
თის ნაკლებობით შევიდა კოლ-
ხებში. მიიღწია თუ არა ტრაპი-
ზონამდე, გაუგზავნა ტრაპიზო-
ნის მეფეს თავისი ორი დიდე-
ბული [და შეუთვალა] გადაეცა
ტრანის ამ მთავრებისათვის სა-
მეფო მშვიდობიანად: სალაროე-
ბი, ოქროს, ვერცხლის, სპილენ-
ძის და ყველა სხვა სახის [ქონე-
ბა], მონებო, მონა-ქალები და
ყოველგვარი მოძრავი ქონება;
წინააღმდეგ შემთხვევაში გამო-
სალმებოდა როგორც მეფობას,
ისე საციოცხლესაც. რომ მოისმინა
ყოველივე ეს ტრაპიზონის მეფემ,
მთელი სახლობით გამოცხადდა
ტრანთან და თავყანი სცა. სი-
ნობიდან მოსული ლაშქარი დიდ-
ხანს იდგა ტრაპიზონთან, მაგრამ
ბრძოლები არც ერთი მხრიდან
არ წარმოებდა, ვიდრე ხმელე-
თით მოაღწევდა ტრანი. მეფემ
თავისი ცოლითა და შვილებით
თავყანისცა მის; ეს იყო დავით
კომნენოსი, ძე ალექსი კომნენო-
სისა და ძმა იოანე კომნენოსისა,
რომელიც ამის წინ მეფობდა
ტრაპიზონში. ტრანმა ის და
ყველა მისი ნათესავი საშინებოანი

¹ ἑτέρους] ἑκυροῦς Bullialdus. μετέρους θείους ლათინურში გაგებულა
მეტრას θείους და თარგმნობოდა „avunculis“-ით.

φέρων ὁ καθείς τὰ ὑπάρχοντα
αὐτοῦ ἀνευ τῶν ἀκινήτων. Ἀὐτὸς
δὲ τὰ τῆς Ἰρακασίου καὶ
ἰσοκλήτους ἐπαναστάσει, χρόνον
τέλειον πληρώσας εἰς τὴν ἀπο-
δημίαν αὐτῆν (340, 22—343, 18).
ზონის საქმეთა კარგად მოგვარების შემდეგ უკან გაიძობრუნდა; ამ
უცხო ქვეყნებში მიმოსვლაში [საკმაოდ] დიდმა დრომ განვლო.

ნავებით ვაგზავნა კონსტანტი-
ნეპოლში: ბიძებით, ბიძაშვილებ-
ბით, მთავრებით, სასახლის დო-
ღებულებით და თან წაიღო
ყველა მათგანმა ყოველგვარი ქო-
ნება გარდა უძრავისა. ტრაპი-
ზონის საქმეთა კარგად მოგვარების შემდეგ უკან გაიძობრუნდა; ამ
უცხო ქვეყნებში მიმოსვლაში [საკმაოდ] დიდმა დრომ განვლო.

ლაშქრობა ვლახეთში

Ἐν δὲ τῇ „εζο“ πέμπει πρὸς
τὸν βοεβόδα Βλαχίας ἀπακρισιά-
ριον μηγύων αὐτῆ τὸ ἐλθεῖν ἐν
τάχει εἰς προσκύνησιν, ἔχων καὶ
φέρων σὺν αὐτῷ παιδᾶς φ' καὶ
τὸ κατ' ἔτος διδόμενον τέλος
ἦγγυον χρυσίνους χιλιάδας δέκα.
Ἀὐτὸς δὲ ἀπακρίνατο, τοὺς μὲν
χρυσίνους ἐτοίμους ἔχει τοῦ θου-
ναί, τοὺς δὲ παιδᾶς αὐ θύναται,
τὸ δὲ αὐτὸς εἰς προσκύνησιν καὶ
τοῦτο ἀδυνατώτερον. Ταῦτα ἀκού-
σας ὁ τύραννος ἠγγυώθη, καὶ
στείλας ἕνα τῶν ἐπιφανῶν οὖν
ἐν τῶν γρχυματίων αὐτοῦ εἶπεν
„ἀγγάγετέ μοι τοὺς φόρους, καὶ
περὶ τῶν λοιπῶν ἐγὼ σκέψομαι“.
Οἱ δὲ ἐλθόντες καὶ τῷ Βλάχῳ
τὰ μηγυθέντα δηλώσαντες, πρῶ-
τον αὐτοῦ ἐν πάλαις καθήσιν
θάνατον ἀνάριθρον θδუნγηρὸν
καὶ ἀσχίμονα. Εἶτα περάσας σὺν
θυνάμει κατέδραμεν ἐν τοῖς μέ-
ρεσι Δύστρας, καὶ πολλὸν λαὸν
συρφετώδη λαβῶν, ἐν Βλαχίᾳ
περάσας πάντα τὸν αὐτὸν θάνα-
τον τῶν πάλαι τὴν ζῶην αὐτῶν
ἐξεμέτρησε. Καὶ τῶν ἀκρων ἐκεί-

6970 წელს (ქრისტეს აქეთ
1462) ვლახეთის მთავარს გაუგ-
ზავნა დესპანი და შეუთვალა სა-
სწრაფოდ გამოცხადებულიყო იგი
მასთან სათაყვანებლად და თან
წამოეყვანა 500 ყრმა და ყოველ-
წლიურად ეძლია ვიღასახადის
სახით 10.000 ოქრო, ვლახეთის
მთავარმა [მასუხად] შეუთვალა:
ოქრო ახლიც მზადა მაქვს მისა-
ცემად, ხოლო ყრმების მიცემა
არ შემიძლია და არც თაყვანის
საცემლად მივსვლაა შესაძლებელი
ჩემ მიერ. მოისმინა რა მთავრის
პასუხი დესპოტმა, იგი საშინ-
ლად გაბრაზდა და ვაგზავნა
ერთი წარჩინებულითავანი, მწიგ-
ნობრის თანხლებით, და უთხრა:
ემომართვით ვიღასახადი, ხოლო
დანარჩენის შესახებ მე მოვიფიქ-
რებთ. ვლახეთში როცა მივიდნენ
და დანაბარები ვიღასაცეს, მან
ისინი მარჯოლებზე აავო და არა-
ადამიანური, საშინელი, უმსგავ-
სი, მოწამებრივი სიკვდილით
დახოცა. შემდეგ მთელი ძაღე-
ბით ვიღავიდა და თავს დაესხა
დისტრას, ხელთ იგდო დიდძალი

μέσφ μετὰ βῆσσινον καὶ κοκκίνων
 ὧν ἐφόρει πεπερονημένον ἐν τῷ
 πάλῳ. Ἰδὼν οὖν τὴν ἀπειλὴν
 ταύτην ὁ τύραννος ἐξεπλάγῃ, καὶ
 τῇ νυκτὶ φοβηθεὶς, ἐν τῷ ἔπηξε
 τὰς σκηνάς, τάφρους ἀνήγειρε,
 καὶ ἐν μέσφ τῶν τάφρων ἔκειτο.
 Ὁ δὲ Βλάχος ὀρθρίσας καὶ τοὺς
 ὑπ' αὐτὸν καλῶς συνταξάμενος
 ἔτι σκοτίας ὄψεως κατέβη, καὶ
 τὸ θεζῶν μέρος τῶν φοσσάτου
 ταχὸν εἰσήλθεν ἐξαίφνης, καὶ
 ἔως πρὸς ὑπὲρ ἀριθμὸν κατέκοψε.
 Καὶ πολλοὶ τῶν Ἰούρκων ἀλλή-
 λους ἐφόνευσαν, ἔως οὗ ἡμέρα
 διεύγασε. Πρωτὰς δὲ γενομένης
 οἱ μὲν Βλάχοι εἰς τὰς μάνδρας
 αὐτῶν εἰσελθόντες ἐκοιτάσθησαν,
 ὁ δὲ τύραννος ἐγερθεὶς κατησχυ-
 μένος καὶ περὰσας τὸν Δάνουβιον
 ἦκεν εἰς Ἀδριανούπολιν (343, 19—
 345, 20).
 დაიძინეს. ხოლო სირცხვილნაქამმა
 დაივიდა აღრიანობოლში.

შელი და ვერც სასმელი. რომ
 შიდაწია ერთ სარწყავ და კარგი
 მღებარეობის მქონე ადგილს, ნახა
 დარკობილი აურაცხელი მარგილი
 [ცხედრებით] და მათ შორის ძო-
 წეული ქსოვილის სამოსლიანი
 მამზა, რომელიც ზემოთ ვახსენეთ,
 მარგილზე იყო აგებული. ამ საშინ-
 ნელების დანახვით ტირანი შე-
 ძრწუნდა, შეეშინდა ღამე იქ და-
 ბანაკებისა და ამიტომ მოათბრე-
 ვინა თხრილები და ამ ორმოე-
 ბის შუაში დაიძინა. ხოლო ელა-
 ხი, სანამ ჯერ კიდევ ბნელოდა,
 უთენია, მოულოდნელად თავს
 დაესხა მარჯვენა ფრთას და
 ვიღრე განთიადამდე აურაცხელი
 [მტერი] ამოვლიტეს და თურქთა
 ჯარის დიდმა ნაწილმა, სიბნე-
 ლის გამო, ერთმანეთი დახოცა.
 როცა უკვე ინათა, ვლახები თა-
 ვიანთ სადგომებში შევიდნენ და
 ტირანმა დატოვა დანუბი და

გიორგი სფრანძესი

გიორგი სფრანძესი¹ (Γεωργιος Σφραντζης) დაიბადა 1401 წელს კონსტანტინეპოლში. 1418 წელს მას ვხედავთ მანუილ II პალეოლოგოსის (1391—1423) კარზე, სადაც ის მდივნის მოვალეობას ასრულებს. 1429 წელს მან დაღუპვას გადაარჩინა მანუილის ვაჟი კონსტანტინე (მომავალი კეისარი კონსტანტინე XI). ამის შემდეგ სფრანძესი რიგ-რიგობით დიდ თანამდებობებზე და წოდებებში (პროტოვესტიარიტი, პატრასის მმართველი, სელიმბრიისა და შემდეგ მისტრის გამგე). 1451 წელს კონსტანტინეპოლში ბრუნდება და დიდი ლოგოთეტის თანამდებობასაც ეღებულობს.

თურქებმა რომ კონსტანტინეპოლი აიღეს (1453 წ.), სფრანძესი ტყვედ ჩავარდა, ერთი წლის შემდეგ ტყვეობიდან იხსნა თავი, პელოპონესში გაიქცა და უფლისწულ თომას² სამსახურში შევიდა (თომა პალეოლოგოსი ამ დროს პელოპონესის დესპოტი იყო). თურქებმა რომ პელოპონესიც აიღეს (1468 წ.), სფრანძესი კუნძულ კერკირაზე გაიქცა. 1478 წლის მომდევნო ზანებში იგი გარდაიცვალა.

გიორგი სფრანძესი ხშირად მოგზაურობდა თავისი მთავრობის დავალებით, როგორც ელჩი და დიპლომატი. 1424 წელს დესპანად იყო მივლინებული სულტან მურადთან (მურად II, თურქეთის სულტანი 1421—1451 წ.წ.); 1436 წელს თებეში იყო ტურაზანთან, თურქეთის სარდალთან. 1449 წელს ის გაიგზავნა ქართლში და

¹ ბოლო ჩანებამდე ის ცნობილი იყო სახელით *Φρατζης*; უკანასკნელი წლების ცვლევებებამ გამოარკვეა, რომ მისი ნამწველი სახელია *Σφραντζης*. იხ. აქვე ზოლანს უბრთული ბიბლიოგრაფია (გვ. 45).

² მანუილ II-ს პევედა, თომა ვაჟი; იოანე (ეს არის კეისარი იოანე VIII პალეოლოგოსი, 1423—1448 წ.წ.), თეოდორე, თომა და კონსტანტინე (ეს არის კეისარი კონსტანტინე XI, 1449—1453 წ.წ.).

ტრაპიზონში (ალბათ, საერთო დიპლომატიური დავალებით და, კერძოდ, კესარ კონსტანტინე XI-ისთვის საცოლეს შესარჩევად).

* * *

გიორგი სფრანძესის სახელით ჩვენამდე მოღწეულია ორი საისტორიო ნაშრომი: ერთია უფრო პატარა მოცულობისა და მას ეწოდება სამეცნიერო ლიტერატურაში **Chronicon Minus**, ხოლო მეორე — **Chronicon Maius**.

Chronicon Minus აგვიწერს 1413—1478 წლების ამბებს, ესე იგი იმ ამბებს, რომელთა მონაწილე იყო თვით სფრანძესი, როგორც დიპლომატი და დიდი თანამდებობის პირი. შრომაში დღიურის სახით¹ არის აღწუსხული, ქრონოლოგიურის თანმიმდევრობით, როგორც ის, რაც მას პირადად და მის ოჯახს გადახდა, ისე ის, რაც მან მოგზაურობისა და დიპლომატიური მივლინების დროს იმოღვაწა. უწინარეს ყოვლისა აგვიწერს ის პალეოლოგოსების სამეფო კარის ამბებს: დაწერილებით გვიამბობს პალეოლოგოსთა ოჯახურ ურთიერთობებზე. სფრანძესის ეს „ქრონიკა“ წარმოადგენს საუკეთესო წყაროს პალეოლოგოსთა ეპოქის ისტორიისათვის.

სფრანძესის სახელით მოღწეულია მეორე „ქრონიკა“ — **Chronicon Maius**. ეს შრომა ოთხი წიგნისაგან შედგება და ეხება 1258—1478 წლების ისტორიას. პირველ წიგნში გადმოცემულია 1258—1425 წლების ამბები, ე. ი. პალეოლოგოსთა დინასტიის დამაარსებლის მიხეილ VIII პალეოლოგოსის დროიდან იოანე VIII-მდე. მეორე წიგნი იოანე VIII-ის მეფობას (1423—1449) აგვიწერს. მესამე წიგნი განკუთვნილია ბიზანტიის უკანასკნელი კესარის კონსტანტინე XI-ის დროინდელი ისტორიის აღსაწერად, ხოლო მეოთხეში გადმოცემულია ცნობები კონსტანტინეპოლის აღებიდან თურქების მიერ ვიდრე 1478 წლამდე.

მთელ ამ ისტორიას წინ უძღვის შესავალი, რომელშიც ავტორი ლაპარაკობს, თუ რა მიზანს უნდა ისახავდეს საისტორიო მწერლობა და როგორ უნდა დაიცვას მან თბიქტური პირუთენელობა. აქვე მოგვყავს ეს „შესავალი“, რომელიც თითქმის მთლიანად გიორგი აკროპოლიტეს „ისტორიიდან“ არის ამოღებული.

¹ აქ ამ ნაშრომის რუმინულმა გამოცემულმა ვასილ გრეცემ „ნებურება“ უწოდა სფრანძესის ხრონიკას: **Georgios Sphrantzes. Memorii 1401—1477**.

Προοίμιον

Τὸ τῆς ἱστορίας χρήσιμον καὶ πρὸς ἡμῶν οἱ πολλοὶ συγγραφέαται: διωρίσαντο καὶ ἄπερ ἂν ἐπιηλθὲν εἰπεῖν, ταῦτ' ἂν¹ καὶ ἡμεῖς ἐρεῖν ἔχομεν². Τί γὰρ καὶ³ εὐροιμεν καινότερον νόημα τοσοῦτων ἱστορησάντων καὶ σύμπαν τῆς ἱστορίας ἀποφηναιμένων ἐν τοῖς σφετέροις συγγράμμασιν; τὰχα δὲ ὁ πλείον ἐκείνων ἐν τοῖς νῦν προκειμένοις ἡμῖν λέξεν ἄξιον, τοῦτό γε ἂν τῆς ἡμετέρας συγγραφῆς προβαλοῦμεθα⁴.

Τὸ δὲ ἔστιν ὅτι καινότεριον ἡμῖν προκειμένων πραγμάτων, ἂ μῆπω τις γραφῆ παραδέδωκε⁵, καινότερον συμβαίνει εἶναι καὶ τὸ ὠφέλιμον ἐκείνων ἐν γνώσει τῶν ἀνθρώπων γεγενημένων, ἄπερ ὁ βέβαιον χύθην λόγος οὐκ ἀληθῶς ἀποφαίνεται.

Οἱ μὲν οὖν τὰ καθ' ἡμᾶς ἱστορικῶς συγγραφέαται ἄλλην ἄλλως πεποιήθηται τὴν ἀρχήν. οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως ἤρξαντο, οἱ δὲ ἐξ ἀξιολόγου τινός⁶ τῆς ἀρχῆς, ἢ Περσῶν ἢ Ἑλλήνων ἢ Ῥωμαίων ἢ ἄλλου οὐτινοσοῦν τῶν⁷ ἔθνων, ἕκαστος πρὸς τὸν ἑαυτοῦ σκοπὸν τὸ οἰκεῖον καταρτιζόμενος σύγγραμμα. Καὶ ἡμῖν οὐχ ἥμισυ

შესავალი

ისტორიის სარგებლობა ჩვენზე უწინარესაც ბევრმა ისტორიკოს-მწერალმა განსაზღვრა და, რაც სათქმელი მათ გამორჩა, იმის ჩვენ შევძლებთ და ვიტყვი. მაგრამ რის მოვიპოვეთ ჩვენ იმ აზრზე უფრო ახალს, ვიდრე იმდენმა ისტორიკოსმა გამოთქვა და თავიანთ თხზულებებში მთლიანად გამოავლინა? მაინც, რაც იმათ მიერ გამოვლენილში უფრო ღირსი იქნება თქმისა, ამას ჩვენს ისტორიას წინ წარუვმძღვარებთ.

საქმე ის არის, რომ რადგან ჩვენ წინ გვიდევს გამოვლენა უფრო ახალი ამბებისა, რომლებიც ჯერ კიდევ არავის აღუწერია, ის უფრო ახალი იქნება და სასარგებლო აღამიანთა ცნობიერებაში ჩასარჩენად, რომელსაც უთავბოლოდ მომდინარე სიტყვა არა ჰქმნარითად გამოავლენს.

ჩვენსავით ისტორიულად აღმწერნი ამბებისა ზოგი ასე, ზოგი სხვანაირად იწყებდა: ერთნი მათგანნი იწყებდნენ თხრობას დასაბამიდან ქვეყნისა, სხვები კიდევ რომელიმე ღირსშესანიშნავი ამბით იწყებდნენ, ან სპარსთა, ან ელინთა, ან რომაელთა, ან რომელიმე სხვა ტომის ისტორიით: თითოეული საკუთარი მიზნის მიხედვით წარმართავდა თავის

¹ ἂν + ἐκείνοις G (roca)
² εἶχομεν G
³ καὶ ἂν G
⁴ προβαλλόμεθα G
⁵ παρέδωκε G
⁶ τινός > G
⁷ τῶν < G.

οὕτω τὰ τῆς συγγραφῆς τελειο-
θήσεται.

Τὰ μὲν γὰρ ἅπαντα τὰ ἀπ' ἀρχῆς¹ γεγενημένα τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως πολλοὺς τε καὶ πολλακίς ἐξιστορήθη οὐκ ἦν² λέγειν μοι· καὶ ὡς³ πρὸς ἀλλήλους οἱ πλείους οὐ συνεφώνησαν τὰ τῶν βασιλείων συγγράφοντες, ἀλλοιούσι· τε χωρῶν καὶ πόλεων στάσεις καὶ πολέμων συρρήξεις· καὶ ἀνθραποδισμοὺς καὶ νίκας καὶ ἤττας, καὶ ὅσα τοιαῦτα σύμμικτα⁴ τοῖς καθ' ἑμὰς· καλυσχεδῶς γὰρ τὰ αὐτῶν⁵ τελούντων καὶ μηδὲ παρ' αὐτῶν ἰσως τῶν ἐνεργούντων γινωσκομένων σχελῆ γε ἂν τοῖς ἐξιστοροῦσι τὸ ἀληθές⁶ παντάπασι γενήσεται ἢ ἐπίττυξι.

Ἐκ τοῦ μόνου⁷ δὲ καὶ ἕσα τῇ κοινῇ φήμη γνωρίζεται, ταῦτα τὸν ἐξιστοροῦντα⁸ παρακλήψασθαι·⁹ θέον, εἰ μὴ ἀδοκεῖν αὐτὸς ἐπιελήσσειε τῆν ἀλήθειαν ὡς οἱ τοὺς ἄβολους κερματίοις ἔλλυμαινόμενοι· ἢ καὶ παραχαράττειν βουλήθμενοι.

Ὅστε γοῦν πρὸς χάριν οὕτε πρὸς φθόνον, ἀλλ' εὐδὲ πρὸς

თბხულებას. ჩვენც არა ნაკლებად ამნაირადვე წარვმართავთ ისტორიას.

ყველაფერი ის, რაც ქვეყნის დასაბამიდან მოხდა ბევრის მიერ და ბევრჯელ არის მოთხრობილი, და არ არის საჭირო მე ვილაპარაკო ამაზე; ბევრნი ერთმანეთში არ არიან ერთსულთვანნი, მეფეთა საქმეებზე რომ მოგვითხრობენ, ქვეყნების დევნებზე და ქალაქებში აჯანყებებზე და ომების ატეხაზე, ტყვეობებზე და გამარჯვებებზე და დამარცხებაზე რომ მოგვითხრობენ და სხვა ამგვარ ამბებზე. რამეთუ დახლართული იყო მათი მოსათხრობელი ამბები და შესაძლებელია, არც თვით მოღვაწეთათვის იყო ცნობილი, ამიტომ თვით მომთხრობელთათვის კეშმარიტების დადგენა ყოველითურთ ძნელი იყო.

ის კი არა, რაც კი საზოგადო აზრის მიერ არის აღიარებული, საჭიროა ისტორიკოსმა ყურადღებით დაამახინჯოს კეშმარიტება, როგორც ამას შერებიან ისინი, რომლებიც ობოლებს (ე. ი. მონეტებს) აუფასურებენ ან ყალბ ფულებს სჭრიან.

არა მიეკრძება-მოწონებოთ, არც შერიოთ, არამედ არც სო-

¹ τὰ ἀπ' ἀρχῆς > G ² οὐκ ἦν ὁμοί G ³ ὡς < G ⁴ σύμμικτα) συμμίσγει G ⁵ τὰ αὐτῶν] τοῦτων G ⁶ τοῦ ἀληθούς G ⁷ μόνου] μάλ-
λον G ⁸ τὸν ἐξιστ. < G ⁹ παρακλήψασθαι G.

μισος η και προς ενοιαν συγ-
γράφειν χρωών εστι τον συγγρά-
φοντα, ἀλλ' ιστορίας μόνον χά-
ριν και τον μη λήθης βυθῶν πα-
ραδοθήναι¹, ην δ χρόνος οἶδε γεν-
νῶν, τήν ιστορίαν², μένειν δὲ ζῶ-
σάν τε και λαλοῦσταν φωνήν και
ἐμφυχον και διακρύσιον κήρυκα
δ' ἀπεράντων αἰώνων³.

ძულებილით ან კეთილგანწყობით
უნდა სწეროს აღნიშნულმა (ე. ი.
ისტორიკოსმა), არამედ მხოლოდ-
დამხოლოდ ისტორიის გულის-
თვის, რათა დავიწყების სიღრმეს
არ მიეცეს ის, რაც დრომ წარ-
მოშვა; ხოლო ისტორია რჩება
როგორც ცოცხალი და მტყველი
ბმა, როგორც სულისჩამბერი და
სულში-მწვდომი მაცნე უკიდო
საუკუნეთა მანძილზე.

* * *

Ὡτως τεινουν καὶ ὁ Γεώρ-
γος Φραντζῆς, ὁ χρηματίας και
πρωτοβεστιάριος⁴ και Γρηγόριος
τάχα μοναχός⁵, ταῦτα ἔγραφα
περὶ τῶν κατ' αὐτὸν⁶ και τῶν
μερικῶν ἀναγκαίων γεγονότων ἐν
τῷ τῆς ζωῆς μου χρόνῳ πρὶν
τῆς ἀιχμαλωσίας ἡμῶν⁷ και μετὰ
τῆν ἀιχμαλωσίαν⁸.

Και πρῶτον μὲν διηγησάμε-
θα περὶ τῶν ἀφορμῶν και αἰτιῶν
τῆς τῶν Παλαιολόγων βασιλείας
ἐκ πρῶτου βασιλευσάντος ἐκ τοῦ
γένους αὐτῶν ἀχρ: τῆς ἀλώσεως
τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ
Τούρκων, και κόσοι και τίνες οἱ
υἱοὶ και θυγατέρες και δεσπότηαι
ἐγένοντο⁹ αὐτοῖς: και τῶν γεγο-

სტვევ მეც, გიორგი სურამიძის-
მა, რომელიც სამსახურიით პრო-
ტოვესტიარი შემდეგ გრიგოლ
მონახოსი შევიქმენი, აღვსერე ჩე-
მი დროის ამბები და ზოგაერთი
გაჭირების დროინდელი, ჩენი სო-
ცოცხლის დროინდელი, ჩენი
ტყვეობის წინააღდელი და ტყვეო-
ბის შემდეგ მომხდარი ამბები.

პირველ რიგში გიძმობინათ პა-
ლეოლოგოსთა მეფობის დანახამ-
ზე და დასაწყისზე, მათი გვა-
რის პირველი მეფიდან დაწყებულ-
ლი ვიდრე კონსტანტინეპოლის
აღებადღე თურქების მიერ, და
რამდენნი და ვინ იყვნენ ძენი და
ასულნი და თვითმპყრობელნი
მათნი; აგრეთვე ომების შესახებ

¹ παραδοθήναι < G ² τήν ιστορίαν παραδοθήναι τ. (σε. G) ³ πρω-
τοβεστιάριος G ⁴ μοναχός + δ και μέγας λογοθέτης γενοῦς, πρὶν τοῦ τό-
μου μοναχικόν σχῆμα λαβεῖν G ⁵ αὐτῶν ἐκ τῶν G ⁶ ἡμῶν < G ⁷ ἀιχμ. +
και ἄλλων τινῶν, ἀ κίδον ἐγγράφως και ἡκουσα G ⁸ ἐτενηῶν G.

* მთელი ეს „შესავალი“ აქანდ (აბნათ) გადმოუღია გიორგი სურამიძის
გიორგი ავრომელიძის „ისტორიის“ შესავალიდან.

νότων πολιέων ἐν τῇ Πελπο-
ννήσῳ ἀπὸ τῶν θύσιν ἀνταξέ-
σων, τῶν δεσποτίων κυρίων Δη-
μιτρίων λέγει καὶ δεσποτίων κυ-
ρίων Θωμά, καὶ ἐτέρων ἀναγ-
κῶν καὶ μητῆς ἀξίων βί-
βρωι διηγῆσασθαι.* (ed. Bonnac,
p. 8—9).

Chronicon Maius-ში 1413--1478 წლების ისტორია თითქმის მთლიანად Chronicon Minus-იდან არის გადწოლებული, სოლონობრძელად შეფუძნებულია Mainz-ისთვის დანიასილიათეული იუ-
ციისტური ულემენტებითა.

Chronicon Minus-ის ცნობები ავტორს შეეუხია სვა წყაროები-
დან მოტანილი მასალით, ეს წყაროებია: ბიზანთურე გრიგორისი,
თეოფანეს გამგრძელბელი, ნიკიტა ზონიარე, ლაონიკე ხალკოკონდი-
ლე (XV საუკუნისათვის) და სხე.; იმათ გარდა ანტიკურთ პერიოდის
ისტორიკოსებიც (ჰეროდოტე, სტრაბონი) არიან მიშველიებული.

უკანასკნელი წლების ისტორიოგრაფიულმა მუშაობამ უკმეი-
ტანლად დააპტიცია, რომ Chronicon Maius-ის ავტორი არ არის
გიორგი სურანდესი. მის ავტორად მიჩნეულია ცნობილი ვაჩყალბე-
ბელი ნიკიტა მელისენოსი, მონემზაისის მიტროპოლიტი, რომ-
ელისაც 1573—1575 წლებში სურანდესის შრომა გადაუმუშავებია
და ახალი ცნობები ხაურათავს. მიუბედავად იმისა, რომ „დიდი ქრო-
ნიკა“ სურანდესს არ ეყუთენის, იქ მაინც არის ისეთი მასალა, რომ-
ელიც ახალ, უცნობ დოკუმენტებს უჩყარება, და ამიტომ უკუსაგ-
დები არაა.

* * *

გიორგი სურანდესი ასახეა თავის „ქრონიკაში“ თრთოდოქ-
სალურ მიმართულებას, იმ დროს როდესაც დუკა რომთან უნის
მომბრეა.

მართალია, იყენე ისეთები, რომელნიც სურანდესის დასავლ-
თის მომბრეობას ამტკიცებდნენ და უკანასკნელ ხანებში W. Mil-
ler-მა¹ სცალა ყურადღება მიუცია იმ ფაქტებისათვის, რომლებიც

* ეს აზრია G-ში უფრო ცრული რედაქციითაა.

¹ W. Miller, The Historians Doukas and Phrantzes: Journal of
Hell Studies, v. XI.VI (1926).

თითქმის შიუთითუბენ სურანძესის კავშირზე დასავლეთთან. მაგრამ ვ. მილერის ცდამ ნაყოფი არ გამოიღო მით უმეტეს მის „წმინდე, რაც გამოირკვა, რომ სურანძესს არ ეკუთვნის „დიდი ქრონიკა“, სადაც პოულობდნენ ხოლმე სურანძესის დასავლეთის მომხარებლის ნომისწავებულ ფაქტებს.

უნიას გიორგი სურანძესი უყურებდა როგორც დასავლეთიდან დახმარების მიღების საშუალებას და არ სდებდა ამაში კონფესიურ შინაარსს. თუ უნიაშ არ იხსნა ბიზანტია, ეს იმიტომ, რომ, სურანძესის აზრით, ფლორენციის კრება (1439 წ.) პოლიტიკური შეცდომა იყო, ვინაიდან სწორედ ეს გახდა მიზეზი თურქების აგრესიისა: ფლორენციის კრებამ შეაგულიანა თურქები კონსტანტინეპოლის წინააღმდეგ დაძრულიყვნენ, ვინაიდან ბიზანტიისა და დასავლეთის კავშირში ისინი დიდ საფრთხეს ხედავდნენ თავისი საქმეებისათვის.

* * *

იმ ცნობებს შორის, რომლებიც მოიპოვება გიორგი სურანძესის „მემუარებში“, ჩვენს ყურადღებას იპყრობს, პირველ ყოვლისა, ის მასალა, რომელიც ეხება სურანძესის მოგზაურობას იბერიასა და ტრაპიზონში. 1449 წლის ოქტომბერში—წერს ავტორი—ჩემი ბატონის (ე. ი. კეისარ კონსტანტინე XI-ის) მიერ გაგზავნილ ვიქმენ იბერიის ბატონთან გიორგი მეფესთან (ე. ი. გიორგი VIII-სთან), რომელსაც ჩვენში უწოდებენ „რექს“ (rex) და ტრაპეზუნტის მეფესთან ბატონ იოანე კომნენოსთან (ე. ი. იოანე IV კომნენოსთან, ტრაპიზონის მეფესთან), ბრწუნივალე საჩუქრებით და დიდი ძღვენით: თან მახლდნენ დიდებულები და მხედრები, ბერ-მონაზონები და მონაზონები, მგალობელ-მომღერალნი და ექიმები...» (იხ. ქვემოთ, გვ. 49).

სურანძესი თვითონ წერს, რომ ამ ელჩობის მიზანი იყო დანათესავება. კონსტანტინე XI-ს უნდოდა შეერთო ქართლის მეფის გიორგი VIII-ის ასული. «წავედი მე იმ მხარეში დამძახლების მიზნით—გვიამბობს ავტორი—, თუ იმ ორი ოჯახიდან (ე. ი. იბერიის ან ტრაპიზონის ოჯახიდან) რომელს უფრო მოვიწონებდი. [მე ჩამოვედი საცოლოების გასასინჯად და კეისარმა მე მომანდო იმის არჩევა, თუ ორი დიდებულის ოჯახიდან რომელს ჩავთვლიდი უფრო სასურველად საქორწინო კავშირისათვის]» (იხ. ქვემოთ გვ. 53).

რომ უფრო საღად შევხედოთ სურანძესის ამ ცნობებს და მისი მოგზაურობის რეალური დანიშნულება გამოვიცნოთ, საჭიროა გავითვალისწინოთ შემდეგი გარემოებები:

1. სფრანძესი იგზავნება კონსტანტინეპოლიდან იბერიასა და ტრაპიზონის სამეფოში იმ წლებში (1449—1451), როდესაც ოსმალის თურქი ზედ კონსტანტინეპოლის ზღურბლთან არის მომდგარი, ჯერ კიდევ 1446 წელს სულტანმა მურადმა (მურად II) ალყა შემოარტყა პატრასს, აქედან იგი წავიდა თებეში და 60.000 ტყვექრისტიანი წაასხა. სეფეწულები, თეოდორე და თომა, სულტანს ეახლნენ და აღუთქვეს ხარაჯა, რაც პოლიტიკურ დამოუკიდებლობაზე ხელის აღებას უღრიდა. ბიზანტიის მდგომარეობა უმელო იყო (იხ. Ф. Успенский, История Виз. империи, т. III, стр. 776).

2. ასეთ ვითარებაში ძნელი წარმოსადგენია, რომ თავისი ძმის, იოანე VIII-ის გარდაცვალების შემდეგ (1448 წ.) ტახტზე ასული კონსტანტინე XI საქართველოში აგზავნის ელჩად გიორგი სფრანძესს მხოლოდ იმიტომ, რომ საცოლე შეურჩიოს.

3. ოსმალთა საშიშროების თავიდან აცდენის მიზნით ხომ ბიზანტია დასავლეთთან მოლაპარაკებას აწარმოებდა. უნიატურმა მოლაპარაკებამ დასავლეთთან ნაყოფი ვერ გამოიღო და თურქების წინააღმდეგ საბრძოლველად დახმარების იმედი დასავლელი სახელმწიფოების შხრით საბოლოოდ უნდა გამქრალიყო. და ამ დროს ფართო შემადგენლობის ელჩობის გაგზავნა იბერიაში და ტრაპიზონში (ე. ი. ქართული სამყაროს სახელმწიფოებში) უთუოდ პოლიტიკურ მიზნებსაც ისახავდა. და ჩვენ უსაფუძვლოდ არ მიგვაჩნია თ. უსპენსკის მიერ გაკვირით ნათქვამი: „Франзи был отпращен в Грузию и Трапезунт, чтобы искать для своего монарха подходящую невесту; с ним поехала большая свита, духовенство и даже музыканты, чтобы произвести впечатление на восточные дворы. Константин у нужны были и деньги, и политические связи“ (Ф. Успенский, 778).

გ ა მ ო ც ე მ ე ბ ი :

Georgius Phrantzes, Joannes Cananus, Joannes Anagnostes, rec. J. Bekker 1838.

Migne: PG 156 (1866) 637—1022.

Georgios Sphrantzes, Ἐὰ κατ' ἐαυτὸν καὶ τὰ γεγονότα ἐν τῇ χρῆσῃ τῆς ἑσθῆς αὐτοῦ, cum Pseudo-Phrantzes in appendix sive Macarii Melissenii Chronicon 1258—1481. Ex recensione Basilii. Grecu, București 1966. Georgios Sphrantzes. Memorii.

სვრამიაძის ტექსტის ახალი გამოცემა

Byzantino-Slavica 1967, 2, გვ. 447 ზეგდაეს E. Stanescu-ს ინფორმაციას Vasil Grecu-ს მიერ 1966 წელს გამოცემულ სვრამიაძის ტექსტზე სერიაში *Scriptores Byzantini V*.

რეზენზენტი წერს:

„ეს კრიტიკული გამოცემა არის მუხაზე, რომელსაც ვგაძლევს V. Grecu იმავე სერიაში დუკას და კრიტობულუ იმბროსელის შუბდგ. ავტორი (რეცენზიონა) თვლის, სხვა შკვლევრებთან ერთად, რომ ქრონისტის სახელია Sphrantzes და არა Phranthes და აგრეთვე, რომ ამ ნაწარმოებს ნაკლებად აქვს ხასიათი „ქრონიკისა“ და უფრო აქვს ხასიათი „მემუარებისა“. წარმომობილი თანამედროვე დაკვირვებიდან, რომელიც მაწინავე იქმნა გადატანილი ქალაღდზე. გამოცემელი იზიარებს სხვა მკვლევართა შეზღულულებებს და თვლის, რომ მხოლოდ ეს „მემუარები“ (ე. ი. *Chronicon Minus*) არის ავთენტური და ნაშღვილად გკუთვნის სვრამიაძეს, იმ დროს როდესაც *Chronicon Maius* არის ყალბი და შექმნილია მე-16 საუკუნის შვირე ნაბეგარში და მისი ავტორია Makarios Melissenos, მონემბასის მიტროპოლიტი.

„ეს კრიტიკული გამოცემა განხორციულღებღლია გიორგა სვრამიაძის „მემუარების“ ტექსტისათვის, ბირველად არის გამოცეღებული ყველა იხ ბელნაწერი, რომელიც შეიცავს ამ ტექსტს, რიცხვით ხუთი (*Ottobonianus Graecus, Vallicelianus CLXXII, Taurinensis 246* და *Barberinianus Graecus 175 et 168*).

„იმავე გამოცემაში გამოქვეყნებულია აგრეთვე ტექსტი *Chronicon Maius*-ისა, მაგრამ თავიდან არის აცილებღული შესწორება შესაბამოებათა და წინაღმღევობათა, წინა გამოცემელით მანერა, ამ ტექსტისათვის გამოკეწებულია ორი ბელნაწერი (*Ambrosianus P. 123 sup.* და *Taurinensis B—II—XV*).

„ამ კრიტიკულ გამოცემის თან ახლავს თარგმანი რუმინულ ენაზე, ინდღქით ბერძნული ტექსტისთვის და მეორე ინდღქით რუმინული ტექსტისათვის; ახლავს აგრეთვე რამდენიმე მთავარი ბელნაწერის ფოტო-რეპროდუქცია“.

თუ რა მუშაობა ჩაუტარებია მაკარი მელისენოსს „დიდ ქრონიკაში“ „მცირე ქრონიკიდან“ ცნობების შეტანის დროს, ნათლად გვიჩვენებს ამ ორი ტექსტის შეღარება.

Chronicon Minus

Τῆ γὰρ 15^ῃ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐστάλην ἐγὼ εἰς τε τὸν τῆς Ἰβηρίας μέγαν, ἦγον βασιλέα Γεώργιον, καὶ τὸν βασιλέα Τραπεζοῦντος κύρ Ἰωάννην τὸν Κομνηνὸν μετὰ χαρίτων ἀξιολόγων καὶ παρασκευῆς ὅτι πολλῆς καὶ καλῆς, μετὰ ἀρχοντοπούλων καὶ στρατιωτῶν καὶ ἱερομονάχων καὶ ψαλιτῶν καὶ ἰατρῶν καὶ τεχνιτῶν κρατούντων καὶ ὄργανον· οἱ καὶ ἤκουον ὄνομα μὲν αὐτό, τί δὲ ἔστιν, οὐκ εἶδον καὶ ἐπιθυμοῦσαν ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι οἱ Ἰηρηες. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ συνέτρεχον ἐκ τῶν περάτων αὐτῆς θῆ τῆς Ἰβηρίας, ἵνα ἀκούσωσιν αὐτοῦ (ed. V. Grecu 71, 15-23).

Ἀπῆλθον δὲ διὰ συμπεθέριον, ἔπου ἄρα με φανῆ ἐκ τῶν δύο γενῶν. Ἐδέησεν οὖν, ἵνα διὰ τὸ ἀναίτιόν μου πλέον δηλώσω τῆ αὐθέντῃ μου τῆ βασιλείῃ τὰ καλὰ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν καὶ τὰ ἐναντία· καὶ πάλιν, ὡσάν ἔρρισε. Καὶ ἔστειλα γραφάς μετὰ ἀνθρώπων, καὶ πάλιν ἄλλους ἑ αὐθέν-

Chronicon Maius

Τῆ δὲ τετάρτῃ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐστάλην ἐγὼ παρὰ τοῦ αὐθέντου μου καὶ βασιλέως πρὸς τὸν Ἰβηρίας κύρ Γεώργιον μέγαν, ὃ παρ' ἡμῖν ῥῆξ λέγεται, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα Τραπεζοῦντος κύρ Ἰωάννην τὸν Κομνηνὸν μετὰ δώρων ἀγλαῶν καὶ πολλῆς παρασκευῆς, μετὰ ἀρχόντων καὶ στρατιωτῶν καὶ ἱερομονάχων καὶ μοναχῶν καὶ ψαλιτῶν μουσικῶν καὶ ἰατρῶν καὶ τινῶν κρουάντων ὄργανα καὶ ἕτερα εἶδη μουσικά. Καὶ ἐλίθοντες εἰς Ἰβηρίαν ὑπὸ πάντων ἐδέχθημεν μετὰ χαρᾶς· καὶ κρουμένων τῶν μουσικῶν εἰδῶν καὶ ὀργάνων, πάντες οἱ ἐκείθεν ἔτρεχον ἰδεῖν καὶ ἐθαύμαζον λέγοντας, ὅτι ἠκούομεν περὶ τούτων, ἀλλ' αἰσθητῶς ὡς τὰ νῦν οὐκ εἶδομεν οὔτε ἠκούσαμεν. Οὐχὶ μόνον ἀπὸ τῆς Ἰβηρίας πόλεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν πέριξ αὐτῆς καὶ περάτων ἔτρεχον ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι, ὅτι τὸ ὄνομα αὐτῶν ἤκουον, τί δὲ ἔστιν, οὐκ ἐγίνωσκον (ed. Grecu 850, 22-33).

Ἀπῆλθον οὖν ἐγὼ ἐν ἐκείνῳ τῆ τόπῃ ἐνεκεν συμπεθερίου, ἔπου δ' ἄρα μοι φανήσεται ἐκ τῶν δύο γενῶν. Ἐδεῖ οὖν, ἵνα καὶ μετὰ γραμματος, διὰ τὸ ἀναίτιόν μου πλέον, δηλώσω τῆ βασιλείῃ τὰ καλὰ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν.

Chronicon Minus

της μου ἀπολογησάμενος· καὶ ἐρχόμενοι περὶ τὴν Ἀμισὸν ἐναυάγησαν. Καὶ ἕως οὗ νὰ μάθῃ τοῦτο ὁ αὐθέντης μου ὁ βασιλεὺς νὰ στείλῃ ἀλλοις, διεβίβασα εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα χρόνους β' κατὰ ἡμέρας λ'.

Ἐβρισκομένου μου οὖν ἐκείσε κγ' Μαρτίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους τέθνηκεν ἢ ἐν μακαρία τῇ λήξει γενομένη αἰδιδμος καὶ ἀγία δέσποινα, ἢ διὰ τοῦ θεοῦ καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθεῖσα Ἰκομονή μοναχή· καὶ ἐτάφη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος πλησίον τοῦ μακαρίτου καὶ αἰδιδμου βασιλέως καὶ ἀνδρὸς αὐτῆς (ed. V. Greece 74—76,5).

Καὶ τὸν Φεβρουάριον τοῦ νθ^{ου} ἔτους ἀπέθανεν ὁ ἀμηρᾶς ὁ Μουράτης. Καὶ τοῦτο οὐκ ἀκούσαντός μου εἰς τὴν Ἰβηρίαν, ὡς ἦλθον εἰς τὴν Τραπεζοῦντα λέγει μοι ὁ βασιλεὺς· „Ἄρχον ἀποκρισάρη, νὰ σε εἰπωμεν καλὰ μαντάτα, μόνον νὰ μὰς δώσης συγχαρίκια“. Καὶ ἀναστὰς προσεκύνησα εἰπών· „Νὰ ποιήσῃ ὁ θεὸς πολυχρόνιον τὴν βασιλείαν σου, ὅπου πᾶσι τρόποις εὐεργετεῖς ἡμῖν καὶ θέλεις εὐεργετήσῃν καὶ νῦν τὰ καλὰ μαντάτα. Ἄμῃ ἡμεῖς τί ἄξιον ἔχομεν νὰ ἀποδώσωμεν τῇ βασιλείᾳ σου“. Καὶ λέγει μοι τὸν θάνατον τοῦ ἀμηρᾶ καὶ ὅτι ἐγένετο καὶ ὁ υἱὸς

Chronicon Maius

Καὶ ἐρχόμενοι περὶ τὴν Ἀμισὸν ἐναυάγησαν. Ἐκείσε προσδοκῶν ἐγὼ τὴν ἀπολογίαν, διέτριψα ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν ἔτη δύο καὶ ἡμέρας τριάκοντα.

Τῆδε καιρῷ τῇ κγ' τοῦ Μαρτίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους τέθνηκεν ἢ ἐν μακαρία τῇ λήξει ἢ αἰδιδμος δέσποινα κίρρηνη, ἢ διὰ τοῦ θεοῦ καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθεῖσα Ἰκομονή μοναχή. Καὶ ἐτάφη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος πλησίον τοῦ μακαρίτου καὶ αἰδιδμου βασιλέως τοῦ συζύγου αὐτῆς (ed. V. Greece 354, 4—13).

Καὶ τῇ Φεβρουαρίῳ μηνὶ τοῦ ςγνθ^{ου} ἔτους ἀπέθανεν ὁ ἀμηρᾶς ὁ Ἀμουράτης, ὁ καγὼ ἔμαθον ἔτι· ὡν ἐν τῇ Ἰβερίᾳ. Ὡς οὖν ἦλθον εἰς Τραπεζοῦντα, εἶρηκέ μοι ὁ βασιλεὺς τοιάδε· „Κύριε πρόβυ, εἰπὲν σοι θέλω χρυσάστας ἀγγελίας, εἰ μὴ δεῖ ἀποδοῦνταί σε ἡμῖν τι δῶρον χάριτος“. Καγὼ ἀναστὰς προσεκύνησα αὐτὸν εἰπών· „Ὁ θεὸς μακροημερεύσῃ τὴν ἀγίαν σου βασιλείαν, ὅς πολυτρόπως εὐεργετεῖς ἡμᾶς οὕτως καὶ διὰ τὰς νῦν ἀγαθὰς ἀγγελίας αὐθις εὐεργετήσῃ ἡμᾶς, ἀλλ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν ἀντάξιόν τι ἀποδοῦναι τῇ βασιλείᾳ σου τῇ ἀγίᾳ“. Καὶ εὐθὺς εἶπέ μοι περὶ

αὐτὸς ἀσθέντης καὶ δέδωκε πολ-
λὰ τὸν βασιλέα καὶ ἔσπερζεν, ἵνα
ἔχη καὶ τὴν ἀγάπην, ἣν μετὰ
τοῦ πατρὸς του εἶχε τὸ ὀσπίτιον
ἐκείνο (ed. V. Grecu 76, 6—15).

τοῦ θανάτου τοῦ ἀμηρᾶ καὶ πῶς
ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐγένετο ἀσθέντης
καὶ πλείστας χάριτας ἐποίησε τῷ
ἀνακτι· καὶ ἡ εἰρήνη ἐπακυρώθη,
ἀναμεταζῆ αὐτῶν τηρεῖν αὐτῆν,
ὅς καὶ πρῶτον μετὰ τοῦ πατρὸς
αὐτοῦ εἶχεν ὁ ἐκείνων οἶκος (ed.
V. Grecu 864, 14—25).

პირველ რიგში, აღამიანს თვალში ეცემა ენობრივი განსხვავება „ქრონიკის“ ამ ორ ვარიანტს შორის: გიორგი სურანძისის კუთვნილი „მცირე ქრონიკა“ ხალხურ სალაპარაკო ენას ხმარობს, ხოლო შაკარიძის მუშაობის მიერ კომპილირებული „დიდი ქრონიკა“ ატიციისტურ ელემენტებით ხასიათდება. ამის საილუსტრაციოდ შეგვიძლია მოვიყვანოთ შემდეგი:

1) ხალხური ენიდან არის მოტანილი ჩვეულებრივი კავშირი ნა კონიუნქტივით ნაცვლად სალიტერატურო ἵνα-სი:

ა) *νὰ μὰθῃ τὸντο δ' ἀσθέντης μου ὁ βασιλεὺς νὰ στείλῃ ἄλλους რათა ეს შეეტყო ჩემს ბატონს მეფეს და რათა გაეგზავნა სხვები (ნაცვლად ἵνα στείλῃ);*

ბ) *Ἄρχον ἀποκρισάτρη, νὰ σε εἴπωμεν καλὰ μαντάτα* („უფალო ელიო, უნდა ვითხრაჲ კარგი ამბები“ (Maius: *εἶπαιν σοι θείω*);

გ) *νὰ ἀποδώσωμεν* (Maius: *δεῖ ἀποδοῖναι*) „უნდა მოგცე შენ“.

2) ლექსიკაში:

ა) *ἀνίρ* „მეუღლის“, *ქმრის* მნიშვნელობით; *ἀνδρὸς αὐτῆς* „მისი ქმრისა“ (Maius: *τοῦ συζύγου αὐτῆς*);

ბ) *χάρις* „საჩუქარი“: *μετὰ χάριτων ἀξιολόγων* (Maius: *μετὰ θώρων ἀγλαῶν*) „ბრწყინვალე საჩუქრებით“.

გ) *ἀρχοντόπουλο* „ბატონიშვილი“ (Maius: *μετὰ ἀρχόντων*).

დ) *Ἄρχον ἀποκρισάτρη, νὰ σε εἴπωμεν καλὰ μαντάτα*. Maius: *κύρια πρόβη, εἶπαιν σοι θείω χρηστὰς ἀγγελίας* „უფალო ელიო, სასიხარულო ამბები მიხდა ვითხრა“. ამ წინადადებაში დამიბრძობილებულია ხალხური და სალიტერატურო ენის სიტყვები:

<i>ἄρχον</i> (წოდ. ბრ.)	<i>κύρια</i> (უფალო)
<i>ἀποκρισάτρη</i>	<i>πρόβη</i> (ცხლი)
<i>μαντάτα</i>	<i>ἀγγελίας</i> (ამბები)

ჰერბოდ, *μαντάτα* (*μαντάτο* ანუ *μανδάτων*) ლათინურიდან შემოსული სიტყვაა (*mandatum*) და ნიშნავს „გზავნილებას“, „დეპეშას“

(გვხვდება, მაგალითად, VI საუკუნის ქრონოგრაფოსთან, იოანე მალა-
ლასთან: 108,10: οὐ ἀπίστευσαν κατὰ τὰ Ἰβ:α μαγῆται „მათი გასცუ-
რეს თავიანთი დავალებების მიხედვით“). საგულისხმოა, რომ Sopho-
les-ი ამ სიტყვას თვლის აკურსალს სინონიმად (როგორც ჩვენს ტექსტ-
შია).

ვ) ἀμὴ ἤμας τί ἀξίον ἔχομεν γὰ ἀποδῶσάμεν (Maius: ძღღ'
ჴმენ ონკ ἔστ:ν ἀντάξιον τι ἀποδῶσῶν „მაგრამ ჩვენ არაფერი
გვაქვს რამ ღირსი, რომ ...მოვიძღუნათ“).

ვ) εἶχε τὸ ὀσπ:τιον ἐκεῖνο (Maius: εἶχεν ὃ ἐκαίνων οἰκός).

3) ცალკე უნდა შევჩერდეთ გამოთქმაზე:

χρῆνους β' παρὰ ἡμέρας λ' („ორი წელი 30-დღე ნაკლებ). ამას
უღრის Maius-ში ἔτη ἕνθ καὶ ἡμέρας τριάκοντα (ორი წელი და 30
დღე). აქ ჩვენ გვაქვს შინაარსობლივი განსხვავება: ერთი მხრივ „ორ
წელს აქლია 30 დღე“, მეორე მხრივ (Maius) „ორი წელი და 30
დღე“.

პირველ უთვლისა პარა-ს შეხახებ: ახალი ბერძნულით პარა ἡμέ-
ρας λ' ნიშნავს „ორი წელი 30-დღე ნაკლებ“. ძველს ბერძნულში კი
ასეთი ვაგება პარა-ს არა აქვს.

Парὰ „ნაკლებ“-ის მნიშვნელობით პირველად გვხვდება ახალ
აღთქმაში: 2 კორ. 11,24: ὑπὲρ ἵσθηζῶν παντάχως τεσσαράκοντα
παρὰ μείαν ἡμέρας—„ურიათაგან ხუთგზის ორმოცდა ე რ თ მოკ-
ლებულ ცემა მთელე“ (от Иудеев пять раз дано мне было по
сорок ударов без одного“).

ლიტერატურა

Г. Дестунис, Опыт биографии Георгия Франдзия: ЖМНП 287
(1893), июнь 427—497.

Г. Дестунис, Заметки по исправлению текстов в обеих летописях
Франдзия: ЖМНП 291 (1894), январь 1—11.

А. А. Степанов, Византийские историки Дука и Франдзи о падении
Константинополя (Перевод и предисловие): ВВр. 7 (1958), 385—430.

N. Jorga, Georges Phrantzes: Byzantion 2 (1925), 297—298.

Fr. Dölger, Ein literarischer und diplomatischer Fälscher des 16.
Jahrhunderts: Metropolit Makarios von Monembasia: Otto Glanping zum
60. Geburtstag, Leipzig 1936, 26—36 (in: Fr. Dölger, Byzantinische
Diplomatik, 1956, S. 371—383).

J. B. Paradourios, Über «Maius» und «Minus» des Georgios
Phrantzes und über die Randnoten des angeblichen Pachomios: BZ 36
(1938) 323—331.

A. M. Rothbauer. Einige Bemerkungen zum «Chronicon Maius»: BZ 48 (1955) 293—296.

V. Laurent, Σφραντζής et non Φραντζής: BZ 44 (1951), 373—378.

V. Laurent, Sphrantzès et non Phrantzès. A nouveau! Revue des études Byz. 9 (1951), 170—171.

გოთრგი სერანძიანის ელჩობა იბერიაში და ტრაპიზონში

III, 1. Τῆ δὲ τετάρτῃ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐστάλην ἐγὼ παρὰ τοῦ ἀσθεντοῦ μου καὶ βασιλέως πρὸς τὸν τῆς Ἰβηρίας κύριον Γεώργιον Μέπαν, ὃς παρ' ἡμῖν ῥῆξ' ἐλέγετο, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα Ἰραπεζούσιτος κύριον Ἰωάννην τὸν Κομνηνόν, μετὰ δώριον ἀγλαῶν καὶ πολλῆς παρασκευῆς, μετὰ ἀρχόντων καὶ στρατιωτῶν καὶ ἱερομονάχων καὶ μοναχῶν καὶ ψαλτῶν μουσικῶν καὶ ἱατρῶν καὶ τινῶν κρουόντων ὄργανα καὶ ἕτερα εἶδη μουσικά. Καὶ ἐλθόντες εἰς Ἰβηρίαν ὑπὸ πάντων ἐδέχθημεν μετὰ χαρᾶς, καὶ κρουομένων τῶν μουσικῶν εἰδὼν καὶ ὄργάνων πάντας οἱ ἐκεῖθεν ἕτρεχον ἰδεῖν καὶ ἐθαύμαζον, λέγοντες ὅτι ἤκουσαμεν περὶ τούτων, ἀλλ' ἀίσιμητινῶς ὡς πᾶς ὑμῶν οὐκ εἶδομεν οὕτε ἤκουσαμεν. Οὐχὶ μόνον ἀπὸ τῆς Ἰβηρίας πόλεως,

III, 1. იმავე წლის ოქტომბრის თვის ოთხ რიცხვში ჩემი ბატონის მეფის მიერ¹ გაგზავნილ ვიქმენ იბერიის ბატონთან გოთრგი მეფესთან², რომელსაც ჩვენში უწოდებენ «რექს», და ტრაპეზუნტის მეფესთან ბატონ იოანე კომნენოსთან³, ბრწყინვალე საჩუქრებით და დიდი ძღვენით (?)⁴: თან მახლდნენ დიდებულები და მხედრები, ბერ-მონაზონები და მონაზონები, შგალობელ-მომღერალნი და ექიმები, და ზოგიერთები, რომლებიც უკრავდნენ ორღანოზე და სხვა სამუსიკო საკრავებზე. და იბერიაში რომ მოვიდით, ყველამ სიხარულით მიგვილო. და სამუსიკო საკრავებზე და ორღანოებზე რომ ვუკრავდით, ყველამ იქ მოიბრძინა, საკვირველების სანახავად, და ამბობდნენ: კი გვსმენია ასეთი რამე, მაგრამ როგორც ახლა

¹ ბიზანტიის კონსტანტინე XI (1449—1453).

² ეს არის მეფე გოთრგი VIII აღგუნადრეს ძე, რომელიც მეფობდა 1446—1466 წლებში.

³ ტრაპეზუნტის მეფე იოანე IV კონნემოსი, მეფობდა 1447—1453 წლებში.

⁴ ამ ელჩობის მიზანი იყო დანათესავება: კონსტანტინე XI-ს უნდოდა შეერთო გოთრგი VIII-ის ასული.

ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν πέριξ αὐτῆς καὶ περᾶτων ἐτρεχον ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι, ὅτι τὸ ὄνομα αὐτῶν ἤκουον, τί δὲ ἔστιν οὗκ ἐγίνωσκον. Καὶ ἐλθόντων πολλῶν, ἐν αὐτοῖς ἦν καὶ τις γηραιὸς ὡσεὶ ἑτῶν ἑκατόν, καὶ τὰδε μοι διηγήσατο.

ბო რომ მოვიდნენ, მათ შორის ასო წლისა, და შემდეგი მომბო.

Ἦν τοῦνομα τῷ κρεσσντῆ Ἰφραῖμ, ἑρμῶμενος ἐκ τῆς περιφύμου τῆς Ἰβηρίας πύλεως λεγομένης...

Ὅς ἐκ νεότητος αὐτὸν ἡγμალωτίσθη ὑπὸ βαρβάρων καὶ ἀσέβων τῶν ἐκεῖθεν ἔθνων, καὶ ἐπώλησαν αὐτὸν εἰς τὰ ἐνδοτέρα μέρη τῶν Περσῶν.

Ὁ δὲ κύριος αὐτὸν ἔμπορος ὦν, καὶ μετὰ ἐτέρων πολλῶν ἐμπόρων θέλοντες ἐλθεῖν κατὰ τὰ τῶν Ἰνδῶν μέρη ποιῆσαι τὴν αὐτοῖς νεονομισμένην ἐμπορίαν, καὶ περιπατούντες ἡμέρας οὐκ ὀλίγας ἤγγισαν ἔνδον τῆς τῶν Ἰνδῶν χώρας.

Ὁ αὐτὸς Ἰφραῖμ ἐπιθυμῶν ψεύθειν τοῦ ζυγοῦ τῆς ἀίχμαλωσίης ἔζητε: εὐκαιρίαν· καὶ ἐν μιᾷ νυκτὶ πανσελήνη ὁ κύριος αὐτοῦ κεκοιτακῶς ἐκ τῆς ὀδοπορίας καὶ ἔτερο: συννοσητόροι, αὐτὸς τῆς τύχης φορᾶ χρησάμενος ἐγερθεὶς φυγὰς ὄψετο ἐκ τόπου εἰς τόπον, περιπατῶν ἡμέρας πολλὰς ἐν ἐρήμοις τόποις καὶ ἀβάτοις.

კორგა ხანს უდაბურსა და უვალ ადგილებში.

არასოდეს შეგრძნებოთ არც გვინახავს, არც გვისმენიათ, არა მართო იბერიის ქალაქიდან, არამედ აგრეთვე მის გარშემო მდებარე მხარეებიდან შორბოდნენ სანახავად და მოსასმენად იმისა, რის სახელიც სმენიათ, ხოლო არ კი იცოდნენ, თუ რა იყო. და ბევრი იყო ერთი მოხუცი, დაახლოებით

ამ მოხუცის სახელი იყო ეფრემი, წარმოშობით იყო იბერიის განთქმული ქალაქიდან, რომელსაც ეწოდება...

თავის თავშობაშივე ის ტყვედ იქმნა წაყვანილი ბარბაროსი და იქაური უღვთო ტომების მიერ და იგი გაჰყიდეს სპარსელთა უშინავანეს მხარეებში.

მისი ბატონი ვაჭარი იყო. და სხვა მრავალ ვაჭართან ერთად [მასაც] სურდა მისუღიყო იმდეთა მხარეებში, რათა ეწარმოებინა მათთან ჩვეულებრივი ვაჭრობა და, რამდენიმე დღე რომ იარეს, მიუახლოვდნენ იმდეთა ქვეყანას.

თვითონ ცურვება განიზრახა მოეწორებინა ტყვეობის უღელი და ეძებდა ხელსაყრელ შემთხვევას. და ერთ მთვარიან ღამეს მის ბატონს, დაღლილს მგზავრობიდან, და სხვა თანამგზავრებსაც [რომ ეძინათ], თვითონ მან ისარგებლა შემთხვევით, ადგა, გაიპარა და ადგილიდან ადგილზე გადადიოდა და იხეტიალა ადგილებში.

ἤρθησαν εἰς τινὰς νῆσους,
 ἐν αἷς οἰκουσιν οἱ Μακρόβιοι·
 Μακροβίους γὰρ ὀνομάζουσι· διὰ
 τὸ ζῆν πλεῖον ἢ ἑκατὸν πεντή-
 κοντα ἔτη ἕκαστος αὐτῶν. Καὶ
 τοῦτο δὲ γίνεται, λέγουσι, διὰ
 τὴν τοῦ ἀέρος ἐκκρασίαν καὶ κα-
 τάρτητα, διὰ τὴν ἐν ἐκείνοις
 τοῖς μέρεσιν οὐ λείπονται ὀπίρρι-
 παντοῖαι· δι' ἔλου τοῦ ἐνιαυτοῦ,
 καὶ τὰ μὲν ἀνθῶναι, τὰ δὲ ὄρρα-
 νίζουσι, τὰ δὲ τρυφᾶται. Ἐκεῖ
 δὲ καὶ τὰ μεγάλα Ἰνδικὰ γίνον-
 ται κάρυα καὶ θυσπόριστα ἡμῖν
 καὶ πάνυ ἐπιθυμητὰ ἀρώματα
 καὶ ὁ μαγνήτης λίθος.
 ლალ საშოვარო, მაგრამ ძალიან სანუკვარი სურნელებანი და მალ-
 ხიციის ქვე.

Οἴτινες ἄνδρες ἔθνας εἰσὶν
 εὐσεβεῖς καὶ ἄσῳ· ζῶν ἀκτῆμονα
 καὶ τὸν θεὸν δοξάζουσι. Ἐκ τῶν
 ἐκεῖθεν καὶ ὁ ποταμὸς ὁ Νεῖλος
 ἀρχὴν λαμβάνει. Ὁ δὲ τρόπος
 ἔπου ὁ ποταμὸς οὗτος τῷ Ἰουλίῳ
 καὶ Αὐγούστῳ μὴν! πλημμυρεῖ,
 καὶ οὐχὶ ἑτέρῳ καιρῷ ὥς οἱ ἄλλοι
 ποταμοί, λέγουσιν, εἶνα· οὕτως,
 ἔτι οἱ δὴ αὐτοὶ μῆνες ἐν ἐκεί-
 νοῖς τοῖς μέρεσιν ὑπάρχουσι ψυχ-
 ρότεροι τῶν ἄλλων μηνῶν, ὥστε
 ὁ ἥλιος ὑπάρχει πρὸς ἡμᾶς καὶ
 πρὸς τὸ βόρειον. Ἐψώνεται διὰ
 τοῦτο τότε μεσοῦντος τοῦ θέρους,
 τὴν Αἰγυκτον ἐπικλήζει, ὡς τῶν
 ἡλίου τὴν βορειοτέραν διαθέοντος
 ζώνην καὶ τοῖς ἄλλοις παρενοχ-
 λῶντος ποταμοῖς.

მან შიალწია იმ კუნძულებს,
 სადაც ცხოვრობენ მაკრობიები
 (ე. ი. ხანგრძლივ მცოცხლეონი).
 მაკრობიებს უწოდებენ მათ, რად-
 გან თითოეული მათგანი ცოცხ-
 ლობდს ასორმოცდაათ წელზე
 მეტს. და ეს ხდება, ამბობენ,
 ჰაერის ზომიერებისა და სისუფთა-
 ვის წყალობით, რის გამოც იმ
 მხარეებში მთელი წლის განმავ-
 ლობაში უკლებლივ არის ყოველ-
 გვარი ხოლი, რომელთაგან ერთ-
 ნი ყვავიან, მეორენი არ მწიფდე-
 ბიან, ხოლო სხვების რთველი
 იშვარება. იქვე ხარობს მსხვილი
 ინდური კაკალი და ჩვენთვის ძნე-
 სანუკვარი სურნელებანი და მალ-

ეს აღამიანები წარმოადგენენ
 სათნო ტომს, ეწვეიან ზომიერ
 ცხოვრებას და ღმერთს აღიდე-
 ბენ. აქაური მხარეებიდან დასა-
 ბამი აქვს მდინარე ნილოსს.
 მიზეზი იმისა, რამ ეს მდინარე
 ივლისსა და აგვისტოში წყალ-
 დიდდება და არა სხვა დროს,
 როგორც დანარჩენი მდინარეები,
 ამბობენ ის არის, რომ ეს ორი
 თვე იმ მხარეებში უფრო გრი-
 ლია ვიდრე სხვა თვეებში, რად-
 გან მზე მაშინ ჩვენკენ არის და
 ჩრდილოეთისაკენ. ამიტომ მაშინ
 შუაზაფხულში დიდდება ნილოსი
 და ეგვიპტეს წყლით (რწყავს)
 ფარავს, როგორც კი მზე უფრო
 ჩრდილო სარტყელში შეიბრუნს
 და დანარჩენ მდინარეებს წალე-
 კავს.

Ἐπίρατε δὲ καὶ τινα ἄλλον ποταμὸν πάνυ ἐπικίνδυνον, ἵνα ὑπάγη αὐτόθι εἰς τοὺς Μακροβίους, διὰ τὴν ζώνον ἀμφὶν: ἰὸν μέγα σφόδρα, ὃ κατοικεῖ ἐν ἐκείνου τοῦ ποταμοῦ τῷ ὕδατι, καλούμενον τῆ ἐκείνων διαλείπτῃ ὄδον τῶν τῶν ἰσχυρῶν, οἷον καὶ ἐλέφαντα κατὰ πλείον ὀλόκληρον.

Εὐρίσκονται δὲ ἐν ἐκείνους τοῖς ἐρήμιους τόποις καὶ ἕτερα πολλά φοβερῶτατα ζῶα καὶ θηρία, ἔξ ὧν εἰσὶ δράκοντες πλείστοι καὶ μέγιστοι σφόδρα ὥσει πηχῶν ἐξβομήκοντα, τὸ δὲ μέγεθος καὶ τὸ πάχος τολῶν καὶ φρικωδέστατον, σκορπίοι μὲν πηχυσταί, οἱ δὲ μύρμηκες σπιθαματαί καὶ πλέον, νυκτερίζου δὲ ὡς κῶραις θηρινοί, μυῖαι δὲ ὥσει στρουθία τὰ ἐπὶ θώματος.

Διὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖνοι οἱ τόποι εἰσὶν ἀοίκητοι, διὰ τὰ φοβερὰ θηρία καὶ φαρμακῶδη. Οἱ ἐλέφαντες δὲ κατ' ἐκείνην τὴν χώραν εἰσὶ τὸ πλεῖστον ὥσπερ κατ' ἡμᾶς οἱ βῆες καὶ ἀγέλαι προβάτων, οἱ καὶ ἀγέληδὸν πορευόμενοι βόσκονται.

Διατρίψας δὲ αὐτός ἐν ἐκείνῃ τῇ χώρᾳ καί ποτε τινὲς καὶ τὴν διαλείπτου τοῦ τόπου ἐκείνου καλῶς ἔμαθεν, καὶ ἐνεθυμήθη, ἵνα ἐν τῇ πατρίδι: ἐπανέλθῃ. Καὶ τῶν ἑταίρων ἑταίρων τὴν γυνάμην αὐτοῦ

რომ მისულოყო იქ მაკრო-ბიებთან, მან ვადაიარა აგრეთვე ერთი სხვა მდინარეც, ძალიან სახიფათო, ძალიან დიდი ამფიბიო-ცხოველის გამო, რომელიც ცხოვრობს იმ მდინარის წყალში და რომელსაც მათ ენაზე ეწოდება „კბილ-მტარვალი“, რადგან მას შეუძლია სპილოც კი ნთლიანად ჩაყლაპოს.

იმ უდაბურ ადგილებში ნო-იპოვება აგრეთვე სხვა მრავალი უსაზარლესი ცხოველები და მხეცები, რომელთა შორის არიან ძალიან ბევრი და ძალიან დიდი დრაკონები, დაახლოვებით სა-მოცდაათი წყრთის სიგრძისა, სიდიდითაც და სისქითაც ძალიან უსაზარლესი, სკორპიონები წყრთიანი, ხოლო ჰიანჭველები ნახევარიდაყვის სიგრძისა და მეტისაც, ლამურები როგორც ზაფხულის ყვავები, თავები როგორც შინაური ბელურები.

ამიტომ ის ადგილები არ არის დასახლებული საზარელი და შხამიანი მხეცების გამო. ხოლო სპილოები იმ ქვეყანაში თავისი სიმრავლით იმდენია, როგორც ჩვენში ხარი და ცხვრის ფარა და ისინი ჯოგ-ჯოგად გადიან სამწყემსურში.

მან (ე. ი. ევრემშა) იმ ქვეყანაში დატყო ერთი ხანი და იმ ადგილის ენაც კარგად შეისწავლა, და მოისურვა სამშობლოში დაბრუნებულიყო. და ერთ ადგილობრივთაგანს თავისი აზრი გა-

επίον, παρέλαβεν αὐτὸν καὶ ἤγα-
γεν ἐν τόπῳ τινὶ ἐνθα ἐκ τῶν
ἐξώθεν Ἰνδῶν ἀκάτεια ἐρχόμενα
καὶ φόρτον ποικίλων ἀρωμάτων
ἦν. Ἡα! ἐμὰς δ' Ἐφραῖμ ἐν ἐν-
τῶν ἀκατίων καὶ ἑλθῶν εὔρε
γῆα παμμέγεθον Ἰβηρικὴν,
καὶ πλεύσας δι' αὐτῆς ἦλθεν εἰς
Ἰβηρίαν ἦτο: Ἰσπανίαν κατὰ
τὴν Πορτογαλίαν κακείθεν δι'
ἄλλης νηὸς πλεύσας κατὰ τὰς
Βρεταννικὰς νήσους καὶ πλησίον
Γερμανίας ἐπέρασεν ἐν τῇ Ἰβη-
ρίᾳ ἐνθα κἀγὼ ἐφθασα, καὶ
οὕτως ταῦτα μοι ἐγγηγήσατο¹
(CB 206, 22—210, 6).

Απῆλθον οὖν ἐγὼ ἐν ἑαρίῳ
τῷ τόπῳ διὰ συμπενοβαρίαν, ἔπου-
δ' ἄρα μοι φανήσεται: ἐκ τῶν
ἐνῶ γενῶν. Ἐδεῖ οὖν ἵνα μετὰ
γράμματός, διὰ τὸ ἀνακίτων μου

უზიარა და იგი მან წაიყვანა და
მიიყვანა ერთ ალაგას, სადაც
გარეგან ინდოთაგან მომავალი და
სურნელებებით დატვირთული ნა-
ვეები მოადგებოდა ხოლმე. და
ეფრემიც ერთ-ერთ ნავში ჩაჯდა
და მივიდა, ნახა ძალიან დიდი
იბერიული ნავი, იმით გასცუ-
რა და მივიდა იბერიისში, ესე
იგი პორტოგალიის ისპანიაში,
და იქიდან სხვა ნავით გასცურა
ბრიტანიის კუნძულებისაკენ და
გერმანიის მახლობლად გადავიდა
იბერიისში, სადაც მეც მივე-
დი, და ამნაირად მიაშბო მან ეს*.

წაველი მე იმ მხარეში დამ-
ძახლებს მიზნით, თუ იმ ორი
ოჯახიდან რომელს უფრო შოვი
წონებდო². საჭირო იყო რათა-
მე რომ აღარაფერი დამბრალე-

¹ მთელი ეს მოთხრობა ეფრემ იბერის ხეტიალის შესახებ ისეა წარმართული, რომ დასკვნითი სიტყვები შინა სამშობლოში დაბრუნების შესახებ არ შეიძლება გულისხმობდეს ისპანიის იბერიას. საფიქრებელია, რომ აქ ავტორს თუ მის წყაროს რაღაც აურევია.

მთელი თხრობა ხომ იმით თავდება, რომ ეფრემი სამშობლოში ბრუნდება (ბრემიამჟმე ἵνα ἐν τῇ πατριᾷ ἐπανέλθῃ) და, ბოლოს, ეგერმანიის მახლობლად (!) გადავიდა იბერიისში, სადაც — წერს ჩვენს იბერიისში ელჩად გაგზავნილი გიორგი ფრანძესი — მეც მივედიო. სად მივიდა გიორგი ფრანძესი? რასაკვირველია, საქართველოს იბერიისში და არა „ისპანიის იბერიისში“.

² E. von Ivanka ამ ადგილს ვრცელი თავისუფალი თარგმანით გადმოგვცემს: «მე ჩამოვედი საცილოების გასასხენჯად და კრისარმა მე მომანდო იმის არჩევა, თუ ორი დიდებულის ოჯახიდან რომელს ჩვეთელიდი უფრო სასურველად საქორწინო კავშირისათვის» — Ich war auf Brautschau gekommen und der Kaiser hatte mir überlassen, welches von beiden Fürstenhäusern mir für eine eheliche Verbindung wünschenswerter erscheinen würde (Byzantinische Geschichtsschreiber. Bd. I: Die letzten Tage von Konstantinopel. Der auf den Fall Konstantinopels 1453 bezügliche Teil des dem Georgios Sphrantzes zugeschriebenen «Chronicon Maius», übersetzt... von E. von Ivanka. 1954. გვ. 33, 2; იბ. BZ. 48 [1955], გვ. 124).

πλέον, δηλώσω τῷ βασιλεὶ τὰ κατὰ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, καὶ ἔ αὐθιάντης μου ἀπελογίσατο. Καὶ ἐρχόμενος περὶ τὴν Ἄμισον ἐναυάγησα. Ἐκείσθε προσδοχῶν ἐγὼ τὴν ἀπολογίαν διέτριψα ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν ἕτη δύο καὶ ἡμέρας τριᾶκοντα.

Ἐν τῷδε τῷ κκιρῷ τῆ κγ' τοῦ Μαρτίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους τέθηγχεν ἐν μακαρίᾳ τῆ λῆξει ἡ ἀσιθμιοσ δέσπονα Ἐιρήνη ἡ διὰ τοῦ φείου καὶ ἀγγελικοῦ σχῆματος μετονομασθεῖσα Ἐπομονὴ μοναχῆ¹ καὶ ἐτάφη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος, πλησίον τοῦ μακαρίτου καὶ ἀσιθμιοσ βασιλέως τοῦ συζύγου αὐτῆς.

Καὶ τῷ Φεβρουαρίῳ μηνὶ τοῦ 'εϋνθ' ἔτους ἀπέθανεν ὁ ἀμირᾶς ὁ Ἀμουράτης², ὁ κατὰ ἑμαῖον ἔτι ὢν ἐν τῆ Ἰβηρίᾳ. Ὡς οὖν ἦλθον εἰς Τραπεζούντα, εἰρηχέ μοι ὁ βασιλεὺς τοῖσδε: „Κύριε πρέσβυ, εἰπὲν σοι θείω χρηστὰς ἀγγελίας, εἰ μὴ δεῖ ἀποδοῦναί σε ἡμῖν τι δῶρον χάριτας“. Ἐγὼ ἀναστὰς προσεκύνησα αὐτὸν εὐκῶν. „Ὁ θεὸς μακροημερέσσει τὴν ἄγλιαν σου βασιλείαν. Ὡς πολυτρόπως εὐεργετῆς ἡμᾶς. Οὕτως καὶ διὰ τὰς γῆν ἀγαθὰς ἀγγελίας ἀνθὺς εὐεργετήσῃς ἡμᾶς.

ბოდა - წერილით მეუწყებინა მეფისათვის ორივე მხარის საკეთე, და [რაც] ჩემმა ბატონმა გაითვალისწინა. ამისოს მიხლობლად რომ მივედი, ხომალდი დამემსხვრა. იქ მეფის პასუხის მოლოდინში დავაყოფენ იმ მხარეებში ორი წელი და ოცდაათი დღე.

იმევე დროს, იმავე წლის მარტის თვის ოცდასამ რიცხვში გარდაიცვალა ნეტარი სიკვდილით სახელოვანი დედოფალი ირინე, რომელსაც ღვთიური და ანგელოზებრივი სქიმის განო გადაჩქეული პქონდა სახელი და ეწოდებოდა ჰიმომონე მოლოზანი; და დაიმარხა იგი მანტოკრატორის მონასტერში, მიხლობლად თავისი მეულის ნეტარი და სახელოვანი მეფისა.

6959 წლის თებერვლის თვეში გარდაიცვალა ამურატ ამირა, რაც მე შევიტყვეე ჯერ კიდევ იბერიისში ყოფნის დროს. როგორც კი ტრაპეზუნტში მივედი, მეფემ² შემდეგი მითხრა: „უფალო ელჩო, სასიხარულო ამბები მინდა ვითხრა, თუ არა და საიქროა მოვეცე შენ რალაც სამადლობელო საჩუქარი“. მეც ავღეგი, თაყვანი ვეცი მას და ვუთხარი: „ღმერთმა გიმრავალგამიეროს წმინდა სამეფო შენ, რომელიც მრავალნირად გვწყალობ ჩვენ. ამგვარად, ახლაც კარგე

¹ Ἀμοιουράτης ἀμირᾶς — ოსმალთა სულტანი მურად II (1421 — 1451).

² „მეფემ“ — სუ იგი ტრაპეზუნტის მეფე იოანე IV კომნენოსნი.

Ἄλλ' ἤμῃν οὐκ ἔστιν ἀντάξιόν τι ἀποδοῦναι τῇ βασιλείᾳ σου τῇ ἀγίᾳ*.

Καὶ εὐθύς εἶπέ μοι περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἀμηνῶ, καὶ πῶς ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐγένετο αὐθεντίας καὶ πλειστάς χάριτας ἐποίησε τῷ θανάτῳ, καὶ εἰρήνην αὐτῷς ἐπεκυρώθη ἀναμεταξὺ αὐτῶν τηρεῖς αὐτήν, ὡς καὶ πρώτην μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἶχαν ὁ ἐκείνων οἶκος.

Κἀγὼ ἀκούσας οὕτως ἐγενόμενον ἄφωνος καὶ τοσαύτη δόνηση μοι περιείχετο ὡς εἰ περὶ τοῦ θανάτου τῶν ἐμῶν φιλτάτων ἰκοίμην¹. Καὶ μικρὸν κατηφιᾶσας λέγω· „Δέσποτά μου, αὐτὴ οὐ χάριςσα ἐπαγγελία ἔστιν, ἀλλὰ καὶ λίαν δόνησά“.

Ὁ δὲ λέγει· „καὶ πῶς, χρηστὸ ἀνερ“.

Κἀγὼ· „Διότι ὁ τειθηκὼς ἀμηνῶς ἦν γέρων, καὶ τὸ κατὰ τῆς πόλεως ἀπεπειρώθη αὐτῷ, καὶ οὐκ ἔτι ἐβούλετο ἐγχεῖρισθῆναι τι κατ' αὐτῆς, ἀλλὰ μόνον ἤθελε μᾶλλον εἰρηνεύειν ὁ δὲ νῦν γεγυνώς ἔστι νέος, καὶ παιδισθέν ἐχθρὸς ἦν τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὸ ὑβρίζειν καὶ ἐπαπειλεῖν αὐτούς, λέγων ὅτι ὅταν καιρὸν εὖρη ἐπιτήθειον καὶ τὴν τῆς βασιλείας ἐξουσίαν εἰς χεῖρας αὐτῶν λήψη-

ამბედიოთ კვლავ ჩვენი მწყალობელი იქნები. მაგრამ ჩვენ არათფერი გვაქვს სანაცვლო რამ ღირსი, რომ შენს წმინდა მეუფებას მოვუძღვნათ“.

და მაშინვე მითხრა მე ამირას სიკვდილის შესახებ, და რომ მისი ვაჟი ვახდა მთავარი და ძალიან ბევრი საჩუქრები უძღვნა ბატონს, და კვლავ ზავი განმტკიცდა მათ შორის მის დასაცავად, როგორც წინათ მის მამასთან ქმონდა მათ სახლს.

მე რომ ასე მოვისმინე, უბო გავხდი და ისეთმა მწყუხარებამ მომიცვა, თითქოს ჩემი უსაყვარლესი აღამიანების სიკვდილი გამეგოს, და ცოტა დაღონებულმა ვთქვი: „ჩემო ბატონო, ეს ამბავი სასიხარულო კი არ არის, არამედ ძალიან სამწყუხაროა“. მან კი მითხრა: „როგორ, შე კაი კაცო!“. მე კი მივუგე: „იმიტომ რომ გარდაცვლილი ამირა ბებერი იყო, და ქალაქის წინააღმდეგ მას უცდია საკმარისად და არ სურდა ხელყოფა მისი, არამედ მხოლოდ უნდოდა უფრო დაზავებოდა; ხოლო ახლანდელი ამირა ახალგაზრდაა და ბავშვობიდანვე მტერი იყო ქრისტიანებისა, სავსე სიამაყითა და მუქარით მათდამი, და ამბობდა, რომ როდესაც ხელთ იგდეს მოხერხე-

* საყურადღებოა იკოიქეინ, დროიული ფორმა ნამყო წინარეწარსულისა, ნაცვლად იმისა რომ იყოთ იკოიქეინ.

ται, τὴν ἀρχὴν Ῥωμαίων καὶ πάντων Χριστιανῶν ἔχει ἐξολοθρεῖσθαι καὶ ἀφανίσει. Τὰ νῦν καὶ ἡ Πόλις¹ ἠπορημένη ἐστὶ διὰ τὸν αὐθιέντην μου καὶ βασιλέα² νεωστὶ τὰ σκῆπτρα λαβόντα, ἐς καὶ ἐκ τῶν τῆς βασιλείας ἐπισοδημάτων³ πολλὰ ὀφείλει διὰ τὰς ἐξέδους καὶ τὰ φίλῳρα, ἃ ἐχαρίσατο τοῖς στρατιώταις καὶ πάσῃ τῇ ἀνθρώπῳ· διὸ δεῖται καιροῦ εἰρηναίως πρὸς τὸ ἐξοικονομησάι⁴ τὰ τῆς μάχης καὶ τοῦ πολέμου ἀναγκαῖα καὶ ἐπιτήδεια. Καὶ εἰάν διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ὁ θεὸς παραχωρήσῃ, καὶ αὐτὸς ὁ ἀλιτήριος ὑπὸ τῆς νεότητος αὐτοῦ καὶ κακογνωμίαις⁵ ὀρηχθῆσθε· ἂν μάχην ποιῆσαι κατὰ τῆς Πόλεως, οὐκ οἶδα τί γενήσεται· εἰς ἡμᾶς. Ναὶ ἀληθῶς εὐφροσύνας ἀγγεῖλα ἦν, εἰ ἀπέθανεν ὁ νῦν γεροντῶς νέος ἀμυρᾶς, ἐπεὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ οὐκ εἶχεν ἄλλον υἱόν, καὶ τῷ γηραιῷ ἐκ τῆς λύπης ἐδίδετο ἀσθένεια, ἐξ ἧς καὶ ὀλιγοχρονία⁶ καὶ τοῦτου ἐνεκεν εἰς κίνδυνον καὶ θυχοστασίαν μεγάλην ἐνάκιπτεν ἡ τῶν ἀσθενῶν ἀρχή, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦτου τοῦ καιροῦ ἐδύναται ἔν

ბულ დროს და თვითონ აიღებს ხელში სამეფო ძალაუფლებას. რომაელებისა და ყველა ქრისტიანეთა სამფლობელოს მოსპობს და გააქრობს. და, მართლაც, ახლა ქალაქი¹ გაპირებულ მდგომარეობაშია ჩემი ბატონის და მეფის² გამო, რომელიც ახლახან ავიდა ტახტზე და რომელსაც სამეფოს შემოსავალიდან ბევრი სჭირდება ხარჯებისათვის და საჩუქრებისათვის, რომლებსაც უწყალობებდა ხოლმე ჯარისკაცებსა და სთელ სამეფო კარს; ამიტომ საჭიროებს ის შვიდობიანობას, რათა მოაგვაროს³ ბრძოლისა და ომისათვის აუცილებელი და საჭირო საქმეები. და თუ ჩვენი ცოდვების გამო ღმერთი გადაგვიდგება და თვითონ ცოდვილი მისი სიბალღაზრდევით და უგუნურებით შემართავს საომრად ქალაქის წინააღმდეგ, არ ვიცი რა დაგვემართება ჩვენ. ქრისტიანულ კეთილბედნიერი იქნებოდა ცნობა, თუ გარდაიკვალა ახლანდელი ნორჩი ამირა, რადგან მის მიმას სხვა ვაფი არ ჰყავდა, და მოხუცი მწუხარები-საგან დასწეულდებოდა, რისგა-

¹ ალბათ კონსტანტინეპოლი.

² ბიზანტიის კეისარი კონსტანტინე XI პალეოლოგოსი, რომელიც 1449 წელს ავიდა ტახტზე.

³ ეს სიტყვა *εἰσοδήματα*, რომელიც არც Pape-ს და არც Sophokles-ს არა აქვთ, იგივე უნდა იყოს, რაც *εἰσοδος* „შესავალი“, „შემოსავალი“.

⁴ *ἐξοικονομία*, რომელიც Pape-Sophokles-ს არა აქვთ, უფროს *οἰκονομία*-ს.

⁵ *κακογνωμία*—იგივეა რაც *κακοφροσύνη* „უგუნურება“.

ὁμοῦθ' ὅσαι· καὶ οἰκονομησάτι τὰ πάντα, καὶ ἡ ἐκείνου βασιλεία διέβαινον εἰς κρείττονα προσημασίαν*.

სობაში შესაძლებელი გახდებოდა და მოგვარება, და ჩვენი სამეთვო გადავიდოდა უკეთეს პარტივისციმაში“

Ὁ δὲ βασιλεὺς Τραπεζούντος ταῦτά μοι ἔφη· „Διά τὸς ὑπάρχεις εἰς τὸν φρονίμων ἀρχόντων καὶ πρακτικῶν τῆς ἀλλῆς ἐκείνης, καὶ γινώσκεις κρείττον περι τούτων· ἔμωσ ἔ φεός, ὡς θυνατός, ποιήσει αὐτὸν εἰς ἀγαθόν“.

Κἀγὼ ἀποκριθεὶς εἶπα· „Δίαν εὐχαριστῶ τῆ καλοκαγαθίᾳ καὶ προαιρέσει τοῦ κράτους σου, θάτι ἐγὼ οὐκ εἶμι τσαύτης ποιότητος ὡς ἡ βασιλεία σου ἐκέλευσας“.

Ἀκούσας γὰρ ἐγὼ ἔτι ὅτι ἡ τοῦ προορηθέντος ἀμνηρᾶ γυνή, ἡ καὶ τοῦ τῆς Σερβίας δεσπότου θυγάτηρ, μετὰ τὴν τοῦ ἀμνηρᾶ καὶ ἀνδρὸς αὐτῆς θανήν¹ ἐντίμως καὶ καλῶς ἀπεστράφη πρὸς τοὺς γονεῖς αὐτῆς ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ, ἔδει με γὰρ ἐναπομείνα: εἰς Τραπεζούντα διὰ τινὰς οὐκ ὀλίγας αἰτίας, καὶ εὐρών τινὰ νῆα μέλλουσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποπλεῦσαι, μεθ' ἧν ἐγὼ ἀπέστειλά τινὰς ἱππους, καὶ ὄνομας ὁ βασιλεὺς Ἰβηρίας μοι

ნაც სიცოცხლე შეუმოკლდებოდა; ამის გამო საფრთხეში და დიდ შულში ჩავარდებოდა უღვთოთა სახელმწიფო, და ამასობაში [ჩვენთვის] ყველაფრის გამოსწორება და მოგვარება, და ჩვენი სამეთვო გადავიდოდა უკეთეს პარტივისციმაში“

ხოლო ტრაპეზუნტის მეფემ შემდეგი მითხრა: „შენ თვითონ ხარ იმ სამეთვო ქარის ერთი გონიერ მთავართაგანი და გამოცდილ მუშაკთაგანი, და უკეთ მოგეხსენება ამეების შესახებ. ღმერთი მაინც, როგორც შემძლე, მას უკეთობას შეუქმნის“.

მე ვუპასუხე და ვუთხარი: „დიდი მილობელი ვარ შენი მპყრობელობის კეთილშობილები-სა და წინააღრჩევისა, რადგან მე არა ვარ ისეთი თვისებისა, როგორც შენმა მეუფემამ ბრძანა“.

მე შევიტყე, გარდა ამისა, რომ ზემოხსენებული ამირას ცოლი, სერბიის ბატონის ისულა, თავისი ქმრის გარდაცვალების შემდეგ დიდის პარტივით და კარგად დაბრუნდა თავის მშობლებთან, საკუთარ სახლში. საჭირო იყო დამეცადა ტრაპეზუნტში ზოგიერთი არა უმნიშვნელო მიზეზების გამო, და ვიშოვე ერთი წელი, რომელიც კონსტანტინეპოლში მისცურავდა, და ამ წავით მე გავგზავნე რამდენიმე ცხენი, და ორი [ზავში], რომ-

¹ შავი „გარდაცვალება“. ეს სიტყვა იმ ახალი ბერძნული ენის ლექსიკონები.

ხალხურ ენაში, დიპლომატი, იმხარება;

ἐδωρήσατο ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀρχμακισθέντων, ὅτε τοὺς ἀρχμακώτους ἐσχύλευσεν.

Καὶ ἕτερα πολλὰ τινὰ εἶδη ἀπέστειλα φιλοδωρηθέντα ἡμῖν παρὰ τινων, καὶ πρὸς τὸν αὐθέντην μου τὸν βασιλέα τοιαῦτα ἔγραψα περὶ ὧν εἰς Ἰβηρίαν ἔπραξα καὶ ὧν εἰς Τραπεζοῦντα ὑπόπτειον ποιησαί, καὶ πάντα τὰ συμπάντα αὐτῷ ἐδήλωσα. Καὶ δούς τὰς γραφὰς ἐνὶ τῶν σὺν ἔμοι ἀρχόντων ἔστειλα αὐτόν, καὶ παρήγγειλα αὐτῷ ἵνα τὴν μὲν μίαν τῶν γραφῶν δώσῃ τῷ βασιλεῖ ἐν τῷ προσκυῆσαι αὐτόν, ἔφην αὐτῷ, καὶ διὰ σθένματος, ἵνα τὰ καθ' ἡμᾶς πάντα ἀναφέρῃ διὰ ζώσης φωνῆς, τὴν δὲ ἑτέραν γραφὴν ἐπὶ τὴν ἀνρίον τῷ βασιλεῖ ἀνθὶς δώσῃ.

Ἔρχε δὲ οὕτως ἡ γραφή.

„Ἐγὼ ἐν τῷ ἀποσταθῆναι με εἰς Τραπεζοῦντα ἔμαθον τὰ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἀμირᾶ παρὰ τοῦ βασιλέως ἐνταῦθα, καὶ πῶς ἡ ἀμირισσα ἡ τούτου ἐξᾶδέλφη ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτῆς πρὸς τοὺς γονεῖς ἐντίμως καὶ καλῶς. Ὡς ἤκουσα δὲ, ἐσαλλογισάμην κατὰ τὸν ἔμῳ σκοπὸν καὶ τὸ δοκοῦν μοι δηλοποιῆσαι τῷ κράτει σου, ὅτι τῶν δύο συ-

ლებიც მე მაჩუქა იბერიის მეფემ მის მიერ ტყვედ წამოყვანილთაგან, როდესაც მან ტყვეები შონიდავლა.

და ბევრი სხვა რამეც ვაფუგზავნე იმ ნივთებიდან, რომლებიც ჩვენ გვაჩუქეს ზოგიერთებმა; წერილიც მივწერე ჩემს ბატონს, მეფეს, იმის შესახებ, რაც მე იბერიაში გავაკეთე და რის ვაკეთებაც განზრახული მქონდა ტრაპეზუნტში, და შევატყობინე ყველაფერი, რაც მას შეემთხვა. და ეს წერილები მივეცი ერთ იმ დიდებულთაგანს, რომლებიც მახლდნენ, და ვავგზავნე იგი და მას დავავალე, რათა ერთი წერილი მიეცა მეფისთვის, თავისი ეცა მისთვის, ვუთხარი მას, და პირადად, რათა ყველაფერი რაც ჩვენ გადავგვდა, მოეხსენებინა ცოცხალი ხმით, ხოლო მეორე წერილი კვლავ მეფისთვის მიეცა მეორე დღეს.

წერილი ასეთი იყო.

„მშვიდობით რომ ჩამოვედი ტრაპეზუნტში, შევიტყუე ამირას გარდაცვალების ამბავი აქაურის მეფისაგან, და ისიც, რომ ამირას ქვრივი, ამ მეფის დისწული, დაბრუნებულა თავის სამშობლოში, მშობლებთან¹, პატივითა და კარგად. ეს რომ შევიტყე, ჩემს გულში ასე ვიმსჯელე და ასე გადაეწყვიტე მეცნობებინა შენც მელეებისთვის, რომ იმ ორს

¹ შერად II-ის ქვრივი იყო სერბიის მეფის ბრანკოვიჩის ასული.

νοικεσιών,¹ περί ὧν ἐνθάδε ἐλέ-
λυθα, συμπεριώτερον τῆ βασιλεί-
σου ἔσεται καὶ λίαν κρείττον καὶ
ὠφέλιμον εἰ; πάντα διὰ πολλὰς
αἰτίας, εἰ ἀρεστόν ἐστι: τῷ κρά-
τει του ποιῆσαι τρόπον καὶ ἀνα-
βολὴν, ἵνα λάβῃς τὴν εἰρημένην
ἀμήρισσαν εἰς γυναῖκα. Τέσσαρα
γὰρ μόνα εὐρίσχω αἰτία, δι' ὧν
ἡ βασιλεία σου αἰτιωμένη οὐ
πράξει: τοῦτο, εἰ αὐτῇ θόξαι· κρω-
τον μὲν τὸ ἔλαττον τοῦ γένους,
δεύτερον διὰ μὴ πως καὶ ἡ ἐκκλη-
σία διὰ τὴν συγγένειαν τὴν τοῦ
γάμου ἱερολογίαν κωλύσῃ, τρίτον
ὅτι ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἦν Τοῦρκος,
τέταρτον ὅτι: πεντηκονταετῆς οὖσα
τῆ ἡλικίᾳ, εἰ τύχῃ καὶ συλληφῆ-
ται ἐν γαστρί. ἐν τῷ μέλλειν
τεκεῖν κινδυνεύσῃ, ὡς οἱ φυσικοὶ
λέγουσιν ὡς ἐπὶ πλείστων ἐπι-
συμβαίνει, ἐπει ἦν στεῖρα μὴ τε-
κοῦσα ποτε. Τῶν τεσσάρων οὖν
τούτων αἰτιῶν τὴν διαλύσειν λέξο-
μαι. Πρῶτον μὲν οὐδὲν ἐστιν
παράδοξον εἰ ταύτην λάβῃς εἰς
γυναῖκα, ὅτι: ἐλάττωτος γένους
οὐκ ἔστιν τῆς κυρίας μου καὶ
δοιξίμου σου μητρός. Δεύτε-
ρον, εἰ καὶ τὸ συνοικέσιον μετὰ
τῆς τοῦ Τραπεζούντος βασιλείας
θυγατρὸς γένηται, ἔνεκεν τῆς
συγγενείας ἐπιζόμεν συγχωρη-
θῆναι τοῦτο παρὰ τῆς ἐκκλησίας,
εἰ εἰς πτωχοὺς καὶ ὀρφανοὺς καὶ

ჭორწინებუდან, რომელთა გამოც
მე აქ მოვედი, უფრო სასარგებ-
ლო იქნება შენი მეუფებისთვის
და ბევრად უკეთესი და სასარ-
გებლო ყველაფერად ბევრი მიზე-
ზის გამო, თუ იხებებს შენი მეუ-
ფება შეაბრუნო გეგმა, რათა ცო-
ლად აიყვანო ზემოხსენებული
ამირის ქვრივი, რამეთუ მხოლოდ
ოთხი მიზეზი მაქვს, რომელთა
გამოც შენს მეუფებას უნდა
ეთხოვოს არ ქმნას ის, თუ მას
გადაუწყვეტია: პირველი ის,
რომ გვირწმუნობით დაბალია;
მეორე—რომ ეკლესიამ არ და-
აბრკოლოს ჭორწინების კურთ-
ხევა ნათესაობის გამო; მესამე
მიზეზი ის არის, რომ მისი ქმარი
იყო თურქი; მეოთხეც კიდევ
ის, რომ ორმოცდაათი წლისაა
ასაკით და, თუ მოხდება ისე,
რომ დაორსულდება, საბოლოო
იქნება მშობიარობა, რადგან ფი-
ზიკოსები ამბობენ, რომ მეტწი-
ლად ასე ხდება, იმიტომ რომ
არანდროს არ უმშობიარია, ბერ-
წი იყო. ახლა ამ ოთხი მიზეზის
გახსნას შევუღებები. პირვე-
ლი—არაფერს განსაკუთრებულს
არ ჩაიღებ, თუ ცოლად მოიყვან
იმას, რადგან უფრო დაბალი გვა-
რისა არ არის, ვიდრე ჩემი ქალ-
ბატონი, სახელოვანი შენი დედა.
მეორე—თუ მოხდება შეუღლება
ტრაპეზუნტის მეფის ქალიშვილ-

¹ συνοικέσιον — ეს არის ვიანი ფორმა სიტყვისა συνοικησις (გვხვდება ბრი-
გოლ ნახიანხელთან).

ἐκκλησίας χρήματα διαθέσονται. Τοσοῦτον μᾶλλον εὐσχοιωτέρας συγχωρηθήσεται: καὶ τὸ τῆς τοῦ θεοπάτου Σερβίας: Φυγατρός, λέγω τῆς εἰρημένης ἀμηρίστας, διὰ τὰς τσοαύτας χάριτας: καὶ εὐεργεσίας ἃς ὑπέλκουσιν αὐτῇ κατ' ἐκάστην ἢ ἐκκλησία τε καὶ οἱ ἱερομόναχοι καὶ μοναχοὶ καὶ πᾶς ὁ τῆς ἐκκλησίας κλήρος. Ἦρτον οὐκ ἔσσειται: παράδοξον εἰ Τοῦρκον ἴσχεν ἀνδρα, ἔπει καὶ ἢ δέσποινα Εὐδοκία¹, ἦν ὁ πάππος σου ἔλαβεν εἰς γυναῖκα, ἀνδρα προέσχε Τοῦρκον καὶ μικροῦν καὶ ὀλίγου τόπου αὐθέντην, καὶ παιδία μετ' ἑκείνου ἔτεκεν. Αὕτη δὲ τοσοῦτου μεγάλου αὐθέντου καὶ ἀμηρᾶ γυνῆ ὄσα καί, ὡς ἀκούομεν, οὐκ ἐγνώρισεν αὐτήν, διὸ καὶ ἀτεκνὸς ἔστι. Περὶ δὲ κατὰ τὸ τέταρτον, εἰ καὶ ἑτῶν πλειόνων ὑπάρχει, ἐὰν συλλάβῃ γαστρί, τὸ τοῦ κυρίου θέλημα γενήσεται, ἔπει συμφέρον τῆ βασιλείᾳ σου ἔστι τὰ προερημένα τρία αἴτια, ἐὰν γένηται, μᾶλλον. Καὶ οἱ γονεῖς αὐτῆς περιχαρῶς καὶ ἀσμένως θεξονται τούτο. Ἐξαρπύσειον οὖν εὐμῆς τινα πιστῶν τῶν τοῦ καλατίου σου ἀρχόντων ἢ τῶν ἱερομονάχων ἢ μοναχῶν, καὶ τὰ περὶ τούτου διορθώσονται, καὶ ἀναβολὴ οὐδεμία γενήσεται².

თან, იმედი გვაქვს, რომ ნათესაურობის ვაშლ ეკლესიისაგან თანხმობა იქნება, თუ გაცემული იქნება თანხები ღარიბთა, ობოლთა და ეკლესიის სასარგებლოდ. ასეთ რამეზე უფრო ადვილად იქნება დათმობილი ცოლად მოყვანა სერბიის ბატონის ქალიშვილისა, ესე იგი ზემონსენებულის ამირისისა, იმ საჩუქრებისა და წყალობათა გამო, რომელთაც უძღვნიან მას ეკლესია. ბერ-მონაზვნები და მონაზვნები და მთელი სასულიერო წოდება (კლერგ-ლები). შესამე—არაფერი განსაკუთრებული არ არის, თუ მას ქმრად ჰყავდა თურქი, რადგან დედოფალ ევლოკიასაც¹, რომელიც შენმა პაპამ ცოლად მოიყვანა, პირველი ქმარი თურქი ჰყავდა, პატარა და უმნიშვნელო ადგილის მთავარი, და მასთან შვილებიც ეყოლა. ხოლო ეს ამხელა ბატონის და ამირას ცოლია და, როგორც ვესმენია, არც კი უხლია ხელი მისთვის, ამიტომ ის უშვილოც არის. რაც შეეხება მეოთხეს, - თუმც წლებით ხნიერიცა, მაგრამ თუ დაორსულდა, უფლის ნება იქნებოდა, რადგან როგორც ხელსაყრელი იქნება შენი მეუფებისათვის ზემოხსენებული სამი მიზეზი. და მისი მშობლები სიბარულით და სიამოვნებით მიიღებენ იმ პირობებს. მაშ,

¹ ეს ევლოკია უნდა იყოს ალექსი III-ის (1350—1390) ასული, რომელიც იყო ცოლი ტაჯ-ედინ-ჩელეძისა.

τὸν Παλαιολόγον τὸν τῆς Καντακουζηνῆς τῆς πρωτοστρατορίας ἀνεψιόν, ἐξαπέστειλεν αὐτὸν πρὸς τὴν τῆς Σερβίας δεσπότην¹, ἵνα δοκιμάσῃ καὶ ἴδῃ κατὰ τὸ ἐν τῇ ἐμῇ ἐπιστολῇ γέγραφα συνοικεσιου.

Καὶ ἀκούσαντες οἱ γονεῖς αὐτῆς ἠδέως καὶ ἀσιμένως τὸν λόγον ἐδέξαντο, καὶ ἐτοίμως εἶχον ἐκπληρῶσαι καὶ τὸ ἔργον. Ἄλλον γὰρ οὐκ ἐκώλυσε τὸ τοιοῦτον συνοικεσιον εἰ μὴ ὅτι ἡ ἀμύριστα ἐδέχθη τοῦ θεοῦ εὐχομένη τάξασα ὅτι ζῶντος τοῦ ἀμυρά καὶ ἀνδρὸς αὐτῆς, εἰ ὁ θεὸς εἴη ὃς ποτε τρόπῳ ἐλευθερώσῃ αὐτὴν ἐκ τῶν ἀσεβῶν χειρῶν, ἐτέρῳ ἀνδρὶ μηκέτι ἐν τῇ ζωῇ αὐτῆς συζευχθεῖν, ἀλλὰ μένειν αὐτὴν ἐν σοφρασύνῃ παρθενύουσιν καὶ κατὰ τὸ θύνατον ὑπεραπεύειν θεῷ τῷ ἐλευθερίαν αὐτῆς χορηγήσαντι· ὅ· ἦν αἰτίαν τὸ συνοικεσιον τοῦτο οὐκ ἐγένετο.

კმაყოფილი დარჩა და გახარებული იყო; და მაშინვე განკარგულება გასცა და მიხუელ პალეოლოგოსი, პროტოსტრატორისა კანტაკუზენეს ბიძაშვილი, გაგზავნა სერბიის ბატონთან, რათა მას გამოეჩვენა და ენახა, რასაც მე ჩემს წერილში ვწერდი ქორწინების შესახებ.

მისმა მშობლებმა რომ მოისმინეს, სიამოვნებით და სიხარულით მიიღეს სიტყვა (ე. ი. კეისარის შემონათვალი) და მზად იყვნენ სისრულეში მოეყვანათ ეს საქმე. სხვა არაფერმა დააბრკოლა ეს ქორწინება, თუ არა იმან, რომ ამირისსამ ღმერთს აღთქმა მისცა და გადაწყვიტა ჯერ კიდევ ამირას, თავის ქმრის, სიცოცხლეში, რომ თუ კი ღმერთი რამენაირად იხსნიდა მას უღვთო აღამიანთა ხელიდან, არც ერთ სხვა კაცს აღარ შეეუღლებოდა თავის სიცოცხლეში, არამედ დარჩებოდა იგი ქალწულებრივ უმანკობაში და შეძლებისდაგვარად ემსახურებოდა ღმერთს, მისთვის თავისუფლების მიმნიჭებელს; ამ მიზეზის გამო ეს ქორწინება არ შესდგა.

¹ ე. ი. სერბიის მეფეთან ბრანკოვიჩთან, რომლის ქალიშვილზე, მერად II ამირას ქორეზე, სწერდა სურანდისი კეისარს.

² აღსანიშნავია თანდებული ოქროს ბრალდებითი ბრუნვით, რაც საერთოდ იშვიათია. Sophokles-ს აქვს მოყვანილი ამის რამდენიმე შემთხვევა; 1) ἔκ τῆς Χαλδαίας (SynceLL. 72, 9); ἔκ τῆς πατριαιῆς (Porph. Cer. 214, 14).

³ ჩვენის აზრით აქ არის ის შემთხვევა, როდესაც ოც, ოც, ოც ჩვენებითი ნაცვალსახელის მნიშვნელობით იხმარება.

Ἐφ' τοῦ αὐτοῦ ἔτους Ἀύγουσ-
τῷ μηνὶ δέχθη ἀπὸ τῆς Πόλεως
ὡς φυγάς ὁ πατριάρχης κθρ Γρη-
γόριος¹, καὶ ἐγὼ τῇ 18^ῃ τοῦ Σεπ-
τεμβρίου μηνὸς τοῦ 525^ῃ ἔτους
εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπέσωσα
μετὰ τῆς νηδὸς καλοῦ Ἀντωνίου
Ῥιτζου, τοῦ καὶ ὑστερον μαρτυ-
ρήσαντος ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν
αὐτὸν πίστεως (CB 210, 7 —
217, 10).

იმევე წლის აგვისტოს თვეში,
ქალაქიდან გადავიდა როგორც
ლტოლვილი პატრიარქი უფალი
გრიგოლი, და მე სექტემბრის
თვის 14 ში 6960 წლისა შშვი-
ლობით დაგზრუნდი კონსტანტი-
ნებოლში საუკეთესო კაცის ანტო-
ნი რიძის ნავით. კაცის, რომე-
ლიც შემდეგ იწამა მის მიერ
ქრისტეს სარწმუნოების აღიარე-
ბის გამო.

ბიზანტიის კეისრის მოციქული იბერიაში

III, 2. Τελευταίος οὖν ἐγὼ τὸ
συνοικίσαιον ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ, ἵνα
λάβῃς ὁ ἀσθέντης μου τὴν τοῦ
ἐκείσε ῥηγὸς θυγατέρα, εἰδὼς
ὅτι κρείττον ἦν τὸ ἐν τῇ Ἰβη-
ρίᾳ τοῦ τῆς Τραπεζοῦντος.

Εἰπέ μοι γάρ ὁ τῆς Ἰβηρίας
προεργημένος ῥηγὲς τοιαῦτα: „Οὐκ
ἔσαι συνήθειαι παρ' ἡμῖν ἵνα
ἐπιθῶσιν χρήματα αἱ γυναῖκες
τοῖς ἀνδράσιν οὐς μέλλουσι λα-
βαῖν, ἀλλ' οἱ ἄνδρες ταῖς γυνα-
ξίν“.

Ἐγὼ δὲ ἀποκριθεὶς αἰτῶν
ἐλασμόν παρ' αὐτοῦ λέγω: „Οὐκ
ἤκουσα πώποτε τοιαύτην συνή-
θειαν καὶ νόμον ὡς ἡ βασιλεία
σου προστάττει“.

Ἐὸ δὲ βασιλεὺς γελῶσας, τάχα
θαυμαζῶν τοὺς λόγους μου, εἶπεν
„Οὐκ οἶδας, τιμῆτατε ἄνερ, τῆ

III, 2. ანრივად, ნე დავას-
რულე მაშელომა იბერიაში, რა-
თა ჩემს ბატონს ეთხოვა იქაური
მეფის ასული. რადგან მე ვიცო-
დი, რომ იბერიაში ქორწინება
ტრამეზუნტისას სჯობდა.

რამეთუ მოთხრა მე იბერიის
ზემოხსენებულმა მეფემ შემდეგი:
„არ არის ჩვენში ჩვეულება, რომ
ზნითევი მისცენ ქალებმა მაშა-
კაცებს, რომლებსაც უნდა ნის-
თხოვდნენ, არამედ მამაკაცებმა
უნდა მისცენ ქალებს“.

მე კი ბოდიში მოვიხადე მის-
გან და ვუპასუხე: „არა მსმენია
არასოდეს ამგვარი ჩვეულება და
კანონი, რასაც შენი მეუფება
ბრძანებს“.

ხოლო მეფემ ვაიციხა და თით-
ქოს ჩემი სიტყვებით ვაკვირე-
ბულმა თქვა: „არ იცი, უპატო-

¹ ეს არის კონსტანტინეპოლის პატრიარქი გრიგოლი სტრანბერი (Gregorius III Mammas. Melissenos Strategopulos (1443-1450)).

μακάριται καὶ θηρῶσαι τὰ μὴ
μίαν ἰσχυρότητα τῶν θηρίων.

„Ἐν Βρεταννίᾳ δὲ πλείο-
στοι τῶν ἀνδρῶν μίθ' συγκαθι-
θουσι γυναῖκι, καὶ πολλὰι γυναί-
κες ἐνὶ ἑταιρίζονται ἀνδρῖ.“

Δὲ Ἰμαζῶνας μὲν ποτε
καίρη ἀνδρας οὐκ εἶχασιν¹, ἀλλ'
ὡς τὰ ἔλσγα ἀπαξ τὸν ἑναιαυτὸς
περὶ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερινὴν ὑπερ-
ῶρο: γίνονται. καὶ μὴ γινόμεναι
τοῖς γειτνιῶσιν ἀνδράσιν ὡς π-
νήγυρὶν τινα καὶ μεγάλην ἑορτὴν
τῆρ καίρη ἔχειν ἡγούσται: ἐξ
ὧν καὶ ἐν γαστρί: συλλαμβάνου-
σαι παλινδρομοῦσαι οὐκ ἔχουσι
τῆρ δὲ καίρη τῆς ἀποκυστήσεως τὰ
μὲν ἄρρενα φθειρῶσαι, τὰ δὲ θη-
λυς ἔωσογονοῦσαι: καὶ τιθῆναι
ἐπιμελῶς καὶ ἐκτρέφουσαι.

Ὅθεν καὶ ἐνταῦθα, ὡς εἰπὼν
σαι, ὑπάρχει: ἢ ἡμετέρᾳ συνη-
θειᾶ, ὡς καθὼς καὶ οὐτὸς μέλ-
λει: μαθεῖν παρὰ ἀξιοπίστων
ἀνδρῶν. Καὶ μὴ θανάτῳ, τιμω-
τατε ἀνερ κὺρ Γεώργια.

მათ შორის არიან ძალიან ბევრ-
ნი კარგი მეომრები და ნადირო-
ბენ ისეთ მხეცეებზე, რომლებიც
ძალიან ძლიერი არ არიან.

„ხოლო ბრეტანიაში მრავალნი მამაკაცთაგან ერთ ქალთან ცხოვრობენ, და ბევრი ქალი ერთ ქმარს უკავშირდება.“

„ამაზონებს არასდროს ქმრები არ ჰყოლიათ, არამედ როგორც პირუტყვი ცხოველები წელიწადში ერთხელ, გაზაფხულის ბუნიობის დროს, უცხოეთში მიდიან და ვულუბიან მეზობელ მამაკაცებს, და როგორც რაღაც ზეიშზე და დიდ დღესასწაულზე იქცევიან იმ დროს. ამ მამაკაცთაგან დაორსულებულნი კვლავ თავიანთ სახლებში იბრუნდებიან ყველანი: ხოლო მშობიარობის დროს მამრ ბავშვებს სპობენ, მდედრს კი ცოცხალს ტოვებენ. გულწოდგიწოდ აწოვებენ ძუძუს და ზრდიან.“

„ასე აქაც, როგორც გითხარი, არსებობს ჩვენი ჩვეულება, რაც შენ თვით შეგიძლია გაიგო ღირსეული და სარწმუნო კაცებისაგან. და ნურც გაგიკვირდება უიღრესად პატივცემული უფალ გიორგი².“

¹ εἶχασιν — ეს უნდა იყოს aoristus; ნაწარმოებია εἶχον-თაგან I აორისტულად: εἶχε, εἶχας, εἶχε. . εἶχασιν.

² სტრანდელის მიერ მოწოდებულ ამ ცნობასთან დაკავშირებით იხ. ჯაკობის შვილი მეძღვრე განმარტებას გეაწვდის: „უკიაც ქართული სანართლის ისტორია შესწავლილი აქვს, შემომოყვანილი პერძნული ცნობა გიორგი მეფის მიერ კვიარას დესპანსასაცხის ნათქვამს შესახებ, რომ საქართველოში სწამრამ უნდა მოეტანოს სიცილოს ქონება და არა სიცილოზო, არ გააკვირვებს. თუმცა მზითვეი საქართვე-“

Διὰ τοῦτο ποιούμεν τὸ παρὸν
 συγχαίεισιν μετ' αὐτῶν· καὶ οὐκ
 ἀσυμβόλως ἰδὼν, καὶ ὑπόσχομαι
 θοδῶνα· τῆ θυματρὶ μου ἀνευ τῶν
 πολυτίμων σκευῶν ἀργυρίου καὶ
 χρυσοῦ καὶ λίθων πολυτίμων καὶ
 μαγακίων* διαμαργάρων καὶ χρυ-
 σίου καὶ ἐτέρων λίθων, χωρὶς
 τῶν ἐνδυμάτων καὶ ἠφασμάτων
 πολυαιθῶν εἰς ἠπηρεσίαν αὐτῆς,
 καὶ πάρεξ τούτων χρυσᾶ νόμισμα
 χιλιάδας πεντήκοντα καὶ ἕξ. Ἔτ:
 δὲ καὶ κατ' ἕτος ἔχη ἐτέρας
 χιλιάδας τρεῖς τοῦ ποιεῖν ἐλε-
 ημοσύνας εἰς πτωχοῦς, καὶ ὅπου
 δ' ἂν δόξῃ αὐτῇ.

Σὲ δὲ ἀκούω θεῖον καιδίαν
 θῆσι. Ἴδὲ μὲν ἄρρην ἔβασίλεις
 ἀνεγέννησε διὰ τοῦ θεοῦ βαπ-

„ამიტომ იმათ ამ ქორწინებას
 მოვაწყობთ სიღინჯით და არა-
 მოუფიქრებლად: პირობას ვეძებ,
 რომ მიეცემ ჩემს ქალს, გარდა
 ვერცხლისა და ოქროს ძვირფასი-
 ქურქლისა და ძვირფასი თელე-
 ბისა და მარგალიტის და ოქროს
 ყელსაბამებისა და სხვა თელე-
 ბისა, გარდა ტანსაცმელების და
 მრავალნაირი მისთვის განკეთე-
 ნილი ქსოვილებისა, ამით გარდა
 [მიეცემა] ოქროს ფული ორმოც-
 დათექვსმეტი ათასი; აგრეთვე
 დამატებით ექნება ყოველწლით-
 რად სამი ათასი ოქრო, რომელ-
 საც მოიხმარს დარიბთათვის წყა-
 ლობის გასაცემად ან როგორც
 მას მოესურვება.

„მე გაგებული მაქვს, რომ შენ
 ორი შვილი გყავს; ერთი ბიჭი,
 რომელიც კეთისარმა წმინდა ხათ-

ლოში უკვე VIII—IX სს.-ში არსებობდა და შემდეგ ჩვეულებრივ მოკლენად იქცა.
 მატრიმ ქორწინების XVIII საუკუნეებში მხედველად კი ისე იყო დაწესე-
 ბული, რომ ჯერ უძველეს საქართველოში შიშობდა საცოლოს საჩუქარს, ხოლო შემ-
 დევ საცოლოს შიშობის წიგის წაიკითხებდნენ ხოლმე. წესი იყო, რომ ქორწილის
 დროა დადგებოდნენ ეგვიპტისა ორისა შიშობისა გლმითა და მდივანნი იყო მწიგ-
 ნობარნი კინზე წარუკითხია რუსთა ქალს მას ქმრისა ოვისისსაგან მიეცე-
 მულითა სოფელითა ნუსხა პირბალია ასახდელად. შემდგომად შიშობის ეგვიპ-
 ტიურული კრმლებითა და ასხობის პირბალიე სხალს მას. შემდგომად წარმოდგებო-
 დის საშუალო მდივანი ანუ მწიგნობარი კინზე და წარკითხია რასაცა ქალს მას
 გაატანდნენ ზითილად-თ (მატონიშვილი ვახტანგ, ისტორიკობრივ აღწერა,
 გვ. ს. კავბახისა, 1914 წ. გვ. 15). მაშასადამე, ძველი ქართული სხეულებმა
 თავდაპირველად ვერ ავალბნდა, რომ საცოლოსათვის საჩუქარი მიეცემა და ძველის-
 ძველი ხანის იმ „ურადის“ ნაშთი უნდა იყოს, რომელიც „ურადის“-აგან არის წარ-
 მომდგარი და იმ დროს უნდა დაწესებულიყო, როდესაც ქალის ცოლად შერთვა
 მოტაცება-სიყვით, სწორედ „ურადის“ მიცემით შეიძლებოდა. მხოლოდ, საფიქრ-
 ბელია, რომ გიორგი მუყეს ქართული სხეულებების ამ იდენტუ ქმონდა ლაპარაკი
 და არა იმაზე, თითქოს საქართველოში მაშინ შიშობის მიცემა წესად არა ქმონ-
 დით“ (ივ. ჯიჯახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია: V, თბ. 1967, გვ. 47).

* ἀσυμφούλευτος Δ (Grecu).

* ასეა ბუერის (და გრეუს) გამოცემაში; ეფიქრობთ, რომ უნდა იყოს πανιδეას

τίσματος, καὶ αὐτὸν ἐκείνο ἔσται· καὶ ἔσται· τὸ δὲ θῆλυ ἔστω ἐκ τῆς σήμερον τῆς θυσιατρὶ μου, ἣ καὶ ὀφειλέτω τοῦ ὑπανδρεῖσθαι αὐτό, ἕπου δ' ἂν σὺ κρίνης εἶναι ἀξιόν τόπον.

Καὶ ὅταν ἔλθῃς σὺν θεῷ ἀραι αὐτήν, τότε ἐπιδώσω σοι φορτίον σιρκῶν τέτταρα· ἔσται γὰρ ἡ μέταξα ἐκείνη οὐκ ἐξίτηλος, καὶ ὡς ἠκούσαμεν, πράττεται· τὸ φορτίον διὰ χρυσῶν νομίων πεντακοσίων.

Ὡς οὖν πάντα τὰ ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ καὶ Ἰραπέζοντι καταλεπτῶς ἐξηγητήσμην τῷ βασιλεῖ καὶ αὐθιάντῃ μου ὡς ἀνωθεν, ἤρώτησα μαθεῖν καὶ περὶ τοῦ τῆς Σερβίας συνοικεσίου· καὶ ἀποκριθεὶς εἶπέ μοι·

«Ἐγὼ σοι ὀφείλω πολλὰ διὰ τὴν πρὸς με σὺν ἀγάπῃν καὶ πίστιν παιδιόθεν καὶ τὴν τοσαύτην δουλοσύνην· ἀλλὰ τοῦτο δὲ, κλεινὸν σήμερον τὸ τῆς Σερβίας βεβαίωσις καὶ ἀσφάλεια καὶ ἐκσφραγισμὰ ἔσται τῆς εἰς ἐμέ σου ἀγάπης καὶ δουλοσύνης, καὶ ἀνταμοιβὴν σοι ὀφείλω ἕως ἐν τοῖς ἔωσιν ἐβρίσκομαι, ἐπεὶ τοσοῦτον κεκοπίακας αἰεὶ ὑπὲρ ἐμοῦ, καὶ μᾶλλον τὰ νῦν ἐγκατέλειπες τὸν οἶκόν σου τοσοῦτον δι' ἕνεκα πόνου τῆς σῆς πατριδος ἕνεκα χῶρος περιερχόμενος.

ლობით აღადგინა (ე. ი. მონათლა); ეს ბიჭი მისია და მისი იქნება; ხოლო გოგო დღევანდელი დღიდან იქნება ჩემი ასულისათვის, რომელიც მას გაათხოვებს კიდევ იმ მხარეში, რომელსაც შენ ღირსეულად მიიხევე.

და როდესაც შენ მოხვალ, ღვათის შეწყვენით, მის (ე. ი. ჩემი ასულის) წასაყვანად, მაშინ მოგცემ შენ ოთხ საპალნე აბრეშუმს; ის აბრეშუმში უბრალო არ არის და, როგორც გვსმენია, საპალნე ხუთას ოქროს ფლურად ფასობს.

ყველაფერი ეს, იბერიისა და ტრაპეზუნტის ამბები, დაწვრილებით რომ მოვეუყვევი კეისარსა და ჩემს ბატონსა, როგორც ზემოთ მოგახსენეთ, შევეკითხე სერბიელთაჲს ქორწინების შესახებ; მან მიპასუხა და მითხრა:

„შე შენგან ბევრად დავალებული ვარ ბავშვობიდანვე შენი ჩემდამი სიყვარულისა და ნდობის გამო, და ეგოღენი სამსახურის გაწვევის გამო; მაგრამ დღეს ამით, სერბიის ამბით, ეს კიდევ უფრო განამტკიცე; ეს არის უეჭველი გამოხატვა შენი ჩემდამი სიყვარულისა და მომსახურებისა, შენი მოვალე ვიქნები, სანამ ცოცხლებში ვიოცხები, რადგან ამდენად იღწვი მუდამ ჩემი გულისთვის, და უფრო მეტად: ახლა შენ ამდენი ხნით დასტოვე შენი სახლი, შორს შენი სამშობლოდან მიმოიარე უცხო ქვეყნები ჩემი გულისთვის.

«Ὅθεν οἱ ἐκαίετε κυριεύοντες
μαγάλας εὐεργεσίας καὶ τιμὰς
ἐπηγγέλλοντό σοι: θύναι, λέγει
οἱ τῆς Ἰσθμίας καὶ Τραπεζούν-
τος δεσπόται καὶ βασιλεῖς, ἐκασ-
τος αὐτῶν ζῆτιών σοι: ἵπῃρ αὐτοῦ,
ἕνα συνοικέσιον μετ' ἐμοῦ τελέ-
σῃ; αὐτὸς δὲ ὡς σὺ φρον καὶ
πιστός; θεράσκων διέκρινας τὸ
συμφέρον μοι καὶ ὑφελιμώτερον,
καὶ ἔδρασας, καὶ ἄ νενόηκας
ἐγρηπιάς μοι συμβουλεύων. Τοῦτο
ἦν μέγα τι ἐκμαρτύριον τῆς πρὸς
ἐμέ σου εὐνοίας καὶ ἀγάπης: καὶ
πληροφορήθητι ἀληθῶς ὅτι καὶ
παρ' ἐμοῦ ἔξεις ἀξίαν τὴν
ἀντάμειψιν, ἕως ἐν ταῖς ῥῶσιν
ἵπῃρχω.

«Περὶ δὲ τού ἐν Σερβίᾳ συν-
οικασίῳ σὺ περ ἔρωτᾷς με, τοι-
ουτοτρόπως περηκαλοῦσθῃρα. Με-
τὰ τὸ θανατῆν τὸν ἀμηρῶν καὶ
τὴν τούτου σὺ ζυγον ἐπαναστρέ-
ψασαν πρὸς τὸν τῆς Σερβίας
δεσπότην τὸν πατέρα αὐτῆς, προσ-
ῆλθέ μοι: συλλαλήσασα ἡ πρῶ-
τοστρατόρισσα ἡ συγγενῆς αὐτῆς
περὶ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως,
καὶ πλείστας δόσεις καὶ προΐκας
ἐπηγγέλιστό μοι, καὶ ἄλλα πολλὰ
ὑφελιμώτατα ἔτασεν ὑποσχο-
μένη ἐν τῇ μέλλοντι, ἄπερ καὶ γὰρ
ἀπὸ πολλῶν ἀτιῶν ἐνόμισα ταῦ-
τα ἀληθῆ εἶναι καὶ συμφέροντα.

«Ὅμως δὲ ἐν τούτῳ ἔδει καὶ
ἑτέρα βουλή καὶ σκέψις, καὶ γὰρ

„იქალრი მმაროველნი დიდ
კეთილწყალობას და პატივს გპირ-
დებოდნენ შენ- ვეულისხმობ იბე-
რისა და ტრაპიზონის მბრძანებ-
ლებსა და მეფეებს,— თითოეული
მათგანი ეძებდა საკუთარი თა-
ვისთვის, რათა შენ ჩემთან ჭორ-
წინება მოგეწვო; შენ კი თვითთმ,
როგორც ბრძენი და ერთგული
მსახერი, არჩევდი, რაც ჩემთვის
შესაფერისი და სასარგებლო იქ-
ნებოდა, და რაც მომომქმედე მე
მოჰყვებო მისათათბირებლად. ე-
ყო დიდი რაღაც მოწმობა შენი
ჩემდამი კეთილგანწყობილებსა
და სიყვარულისა. ქვეშარითად
დარწმუნებული იყავი, რომ ჩემ-
განაც გექნება შენ ღირსეული
სამიჯნორო გადახდა, კიდრე ცოც-
ხლებში დავიარებო.

„რაც შეეხება იმას, შენ რომ
მეკითხები სერბთაშა ჭორწინები,
შესახებ, ეს საქმი შემდეგნაირად
წარბმარია. ამირან გარდაცვა-
ლებისა და მისი მეუღლის უკან
დაბრუნების შემდეგ თავის მამას-
თან, სერბიის მპყრობელთან, ჩემ-
თან მოვალე ამ საქმეზე მოსალა-
პარაკებლად მისი ნათესავი, პრო-
ტოსტრატოროსა, დიდძალ საჩუქ-
რებსა და მზითვეს მპირდებოდა
მე. და სხვა ბევრი ძალიან სასარ-
გებლო რამეებსაც აღმითქვამდა
მოთვალში, რაც მე მრავალი მი-
ზევის გამო ჩავთვალე ნამდვი-
ლად და შესაფერისად.

„მაინც, ამგვარ საქმეში საჯი-
რო იყო სხვასთან თათბირი და

ὄσα εἶχον μετὰ τινος; συμβουλεύ-
θηνα: δὲ τὸ πάντα καθηγετικῶς
δικαιεσθαι. Ἡ κυρία μου ἡ δέο-
παινα καὶ μήτηρ τοῦ παρόντος;
βίου ἐξεδήμησα. Ὁ μὲν Καντα-
κουζήγος, ὃς ἀπὸ τῶν ἄλλων
ἀπροσπαθῶς ἐβρόνχισε, καὶ αὐτὸς
ἀπέθανεν ὁ δὲ Λουκᾶς ἡ Νου-
ρᾶς φανερός, καὶ ἀφανῶς λέγει:
ὅτι οὐδεὶς τῶν ἄλλων πέριξ
αὐτοῦ εἶδε τί ποιῶ, εἰ μὴ τὰ
παρ' αὐτοῦ λεγόμενα καὶ ποιού-
μενα δυσχαρίζεται: ἀληθῆ, καὶ
καλὰ εἶναι, καὶ πάντα λίθον
καιεῖ, τὸ τοῦ λόγου, ὡς καὶ αὐ-
τὲς: καλῶς ἐπίστασαι.

„Ὁ μέγας θεομίστικος ἐχθρο-
δῶς διακείται: εἰς τὰ τῆς Σερ-
βίας, καὶ ἑμοσφῆσας μετὰ τοῦ
Καντακουζήγους Ἰωάννου παρ-
οτρώνοντός με αἰεὶ ἔναι τὸ τῆς
Τραπεζούντος συνοικέσιον γίνη-
ται. Τίν. γὰρ τότε ἐβρονάμην
συμβουλεύεσθαι: Μετὰ μοναχῶν
καὶ τῶν τοιοῦτων: Ἀπράγμονές
εἶσι. Μετὰ ἀρχόντων; Καὶ οὐδεὶς
ἐφρόντιζε μὴ προκείμενός τιν.
μὴ πως θεημοσιεύσῃ αὐτὰ τοῖς
ἄλλοις. Λαπὸν ἐγὼ ἔδεινεπάθουν
εἰς τὴν σὴν βραδύτητα.

„Ἐλθούσης δὲ τῆς γραφῆς
σου, ἰθὺς, καὶ σὲ καὶ τὴν γυν-
μην σου ἔγνωκα: καὶ ἃ εἶχομεν
καὶ ἡμεῖς προσυκιστάμενα, φρο-

მოთქრება, მე კი არავინ შეავდა
ვისთანაც შემქმლო მოთათბირე-
ბა, რადგან ყველანი დაძაბულ
მდგომარეობაში იყვნენ. ქალბა-
ტონი დედოფალი, დედაჩემი, ამა
ცხოვრებიდან წასული იყო. კან-
ტაკუზენე, რომელიც სხვებთან
შედიარებით მიუდგომლად სჯიდა,
აგრეთვე ვარდაცული იყო; ხო-
ლო ლუკა ნოტარასი ცხადად და
ფარულად ამბობს, რომ მის ვარ-
და სხვაშ არავინ იცის, რა უნდა
გაკეთდეს, თუ მის მიერ თქმული
და გაკეთებული არ დადასტურდა
როგორც ქეშმარიტი და კარგი,
და ყოველგვარ ქვას აამოწრა-
ვებს, იგავით რომ ვთქვა, რაც
შენ თვითონაც კარგად იცო.

დიდი დომესტიკოსი შტრუ-
ლად არის განწყობილი სერბიის
საქმეთა მიმართ, და იოანე კონ-
ტაკუზენთან ერთად მკობდნენ
და ყოველდღე მიხიხინებდნენ მე,
რათა ტრაპეზუნტის ქორწინება
მომხდარიყო. მაშინ ვის შემქმლო
დავთათბირებოდი? მონაზონებსა
და მისთანანებს? ეს მათ სრულე-
ბით არ ენებოდა. მთავრებს დავ-
თათბირებოდი? მაგრამ არავინ
ზრუნავდა ვინმესთვის ერჩია,
რომ რამენაირად სხვებისთვის არ
ეცნობებინა ეს. ამროგად, მე მძი-
მედ განვიციდილი შენს დაყოვ-
ნებას.

შენი წერილი რომ მოვიდა,
აი, მაშინ შევიტყე შენი ამბავი
და შენი აზრი; და რაც ჩვენ წი-
ნათვე გვქონდა ნავარაუდელი, შენ

νίμως καὶ καλῶς ἔλασα· Καὶ εὐθὺς τὸν Παλαιολόγον καὶ τὸν Εὐδαίμονα Ἰωάννην ἀπέστειλα, δι' ἄλλα μὲν τὸ φαινόμενον, ὡς ἀπὸ τῆς θείας αὐτοῦ τῆς πρωτοστρατορίας εἶπε τοῦτο. Καὶ ἰδοὺ ἤκουσαμεν τὸ αἴτιον τοῦ κωλύματος, καὶ ἐπαύσαμεν. Λοιπὸν σὺν θεῷ τελείωσamen τὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰβηρίας“.

Καὶ γεγονότος χρυσόβουλλου καὶ ὑπογραφέντος περιερχεν οὕτως, ὅτι: ἐκείνου μὲν ἡ ψυχὰ τῆρ ἔστω γυνή, τοῦ βασιλέως καὶ δέσποινα τῆς ἑκονταγινουπέλαως, καὶ αὐτὸς δὴ ὁ βασιλεὺς ἔστω ἀνὴρ αὐτῆς, κατὰ πάσας τὰς συμφωνίας αἱ μετ' ἑμοῦ ἔστωσιν ὁ ῥηθεὶς ῥήξ τῆς Ἰβηρίας. Καὶ κληθεὶς προσήλθε κατενώπιον τοῦ βασιλέως ὁ ἐκ τῆς Ἰβηρίας μετ' ἑμοῦ ἑλλησθὺς πρέσβυς, καὶ ἔβασιλευς οἰκαιοχέρως ἔμπροσθεν τοῦτου ἐποίησε σταυροὺς τρεῖς μετὰ κινάβρειως εἰς τὸ ἀνώτερον τοῦ χρυσόβουλλου μετώπου εἰς βεβαίωσιν κατὰ τὴν ἑκείνου συγῆθειαν, καὶ ἔβωσε τὸν χρυσόβουλλον ἐπὶ τὰς χεῖρας τοῦ πρέσβεως, καὶ φησιν αὐτῷ „ἰδοὺ οὐτος“ ἐμὲ δεικνύον „σὺν θεῷ τῷ ἐρχομένῳ ἔαρ: ἔλευσεται μετὰ τριήρων παραλαβεῖν τὴν ἑμὴν σύνευσον τὴν νεόνημφον“. Προσκυνήσας σὺν ὁ πρέσβυς ἀνεχώρησεν.

გონიერად და კარგად გალაგოწვეტოა. და მე მაშინვე გაეგზავნე პალეოლოგოსი და იოანე ევდაიმონი, სხვა საქმეების გამოც, და რაათა თავისი დედისაგან, პრეტოსტრატორისაგან ეს შეეტყო, და, აი, შევიტყუეთ მიზეზი დანაკლებებისა და თავი შევიკავეთ. ამრიგად, ღვთის შეწევნით, დავამოლოვეთ იბერიის მეფესთან დინათესავეების საქმეს.

და შედგა ოქრობეჭედი და ხელი აქნა მოწერილი იმნაირი შინაარსისა, რომ იმის ასული ყოფილიყო მეფის ცოლი და კონსტანტინეპოლის დედოფალი, და თვით მეფე ყოფილიყო მისი ქმარი, ყოველგვარ შეთანხმებათა მიხედვით, რომლებიც იბერიის ხებებულმა მეფემ ჩემთან დასდო. და როდესაც ის მიიხმეს, მივიდა მეფის წინაშე იბერიიდან ჩემთან ერთად ჩამოსული ელჩი; და მეფემ საკუთარი ხელით მის თანადანსწრებით სამი ჯვარი დასხა სინგურით ოქრობეჭედის ზემოთა შუბლზე დამტკიცების ნიშნად, თანახმად მათი ჩვეულებისა, და მისცა ოქრობეჭედი ელჩს ხელში, და უთხრა: „აი, ეს კაცი და მიუთითა ჩემზე — როგორც კი გაზაფხულდება, ღვთის შეწევნით, გაემგზავრება ტრიერებით ჩემი მეუღლის მოსაყვანად, პატარძლისა“. ელჩმა თავიანთი სცა და წავიდა.

Ἔπει δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐψιθυρίζετο ὅτι ὁ ἀμνηρᾶς ἐβούλετο ἔλθειν κατὰ τὸ Ἐρενὸν ἐγγύς τοῦ ἀνωτέρου μέρους τῆς τοῦ Ἀσσιμάτου κώμης οἰκοδομησάι τι φρούριον, καὶ βουλήθῃς γενομένης ἵνα ὁ βασιλεὺς εἰς Πελοπόννησον σταλέη μγνύων τοῦ ἔλθειν ἕνα τῶν αὐταδέλφων αὐτοῦ, ἕς ἂν¹ βουλήσῃται τούτων, καὶ ὁμοφωνήσῃ εἰς ἕσα αἱ βασιλικά! γραφαὶ διελάμβανον, ἵνα ἀνάγκης ἐπελθούσης ἴδωσιν εἰ ὁ ἀμνηρᾶς βούλεται πράξαι τι κατὰ τῆς πόλεως ἦτοι² τῆς βασιλείας, καὶ ἀπέλθῃ πρὸς τοὺς δουτικούς ἀθύνοντας καὶ συμμαχίαν αἰτήσῃ, ἐν τῷδε τῷ μέσῳ παρηλθὸν ἡμέραι τινές. εἶτα προστάξας με ὁ βασιλεὺς³ ἔλθειν ἐνώπιον αὐτοῦ εἰπέ μοι τάδε⁴.

„Πρώτοβραχυτάτα, περὶ τῆς βουλῆς ἦν ἐστῆσάμεν ἐτοιμάσθητι τοῦ ἀπελθεῖν σε εἰς Πελοπόννησον· καὶ ὡς ἂν διορθώσης τὴν ἔκείσε ὑπόθεσιν, ἵνα τις τῶν ἀδελφῶν μου ἐλεύσῃται ἐνθάδε, ἀναγκασιὸν ἐστίν ἀπελθεῖν σε ἔκειθεν εἰς Κύπρον πρὸς τὴν ἐμὴν ἀδελφοτάτιδα τὴν ῥήγιτσσαν. Ἡμεῖς δὲ ἐνταῦθα ἐτοιμάσωμέν σοι τὰ ἐπιτήδεια τῆς ὁδοῦ. Μετὰ τὸ ἐξελθεῖν⁵ σε κακεῖθεν πορεύσῃ αὐθις εἰς τὴν Ἰβηρίαν⁶, ὥπως ἄρῃς τὴν νεόνυμφον τὴν ἐμὴν σύνευνον τὴν μελλοκυρίαν σου“.

რადგან იმავე წლის დისაწყისში ხმები დადიოდა, ამირა მოსვლას აპირებს სოფელ ასიმატის ზემო ნაწილის ვიწრობებთან ციხის ასაგებად და ბჭობა შედგა, რათა მეფეს პელოპონესში კაცი გაეგზავნა შესატყობინებლად, რომ ერთი მისი ძმათაგანი ჩავიდოდა, რომელიც იმათგან მოსესურვებდა, და მოიწონებდა, რაც მეფის წერილობით იყო დადგენილი, რათა, თუ საჭიროება მოითხოვდა, ენახათ, თუ ამირა რის გაკეთებას აპირებდა ქალაქის ან სახელმწიფოს წინააღმდეგ, და გაემგზავრებოდა დასავლეთის მთავრებთან და მოკავშირეობას სთხოვდა; ამასობაში რამდენიმე დღე გავიდა და მეფემ მიბრძანა მას ვხლებოდი და მთხრბა შემეღვო:

„პროტოვესტარო, იმ გეგმის მიხედვით, რომელიც ჩვენ მივიღეთ, მოემზადე გაემგზავრო პელოპონესში; და იქ შეისრულე ეს დავალება, რომ ერთი ჩემი ძმათაგანი იქ ჩავიდეს; საჭირო არის შენ იქედან გაემგზავრო კვიპროსზე დედოფალთან, ჩემს ძმისშვილთან. ხოლო ჩვენ იქ დავიმზადებთ შენ საგზალს, იქიდან დაბრუნების შემდეგ კვლავ გაემგზავრები იბერიაში, რათა მოიყვანო პატარძალი, ჩემი მეუღლე, შენი მომავალი ქალბატონი“.

¹ ὅς ἂν) οἶος δ' ἂν τις < AB. ² τῆς πόλεως ἦτοι < B. ³ ὁ βασιλεὺς < B.
⁴ τάδε B, τοιάδε A. ⁵ ἔλθειν AB. ⁶ Ἰβηρίαν AB.

Ἐγὼ γὰρ ἀπεκριθεὶς εἶπον αὐ-
τῷ „Ὁ δὴναμαί παρρησίᾳ: τὸ
πρόσταγμα σου, τὸν μὴ ἐκτελέ-
σαι ὡς κελείεις: ἀλλ' ἡ σύντα-
ξις καὶ βούλη τῆς βασιλείας σου,
ἡ γυνή μου, ὑποκρινέσθαι μὲν, κοτε
βιά τὸ συγγνώμης με ἀποσταλέν-
αὐτῆς: ἀγανακτῶσα ἀκομαρτήθη-
ται¹ μοναχῆ, ἡ καὶ ἑσσύ με καὶ
ἄλλον λάβῃ· χθές γὰρ ἐλήλυθα
ἀπὸ Ἰβηρίας², διατρίψας ἔχει
ἔτι θῶς, καὶ εἰ ἀναχωρήσω αὐ-
τῆς ἐν βραχυμερίᾳ³ οἴκοθεν,
ἐλόγον αἰτίαν εἰρήσει: καὶ δι-
κασίαν πρόσφατον τὸν παραΐ: ἐν
ἔξ ὧν εἰρηκα“.

Ὁ δὲ βασιλεὺς γελῶσα εἶπε
μοι: „Ἄλλ' αὐτὸς λέξον αὐτῆ
ἔνα ταύτην καὶ μόνην τὴν ἔδου-
πορίαν συγχωρήσῃ σοι ποιήσας,
καὶ ἐνόρησθαι προστάγματι: τάσσω
μνησται: σε ἐνοχλήσας: τὸν ἐξε-
θεῖν σε πατριδότην. Καὶ μάλα⁴
καλῶς ἐπίστασαι τὰ ἔσα σοι: ἐπ-
ηγγελισμένην εἰσργετήσας! σε, καὶ
τί τὰ ἀνὰ ἡμῶν συλλεληθέντα,
καὶ τί βουλόμην ποιήσας, καὶ
τοῦτο βέβαιόν ἐστ: καὶ χυρὶς
ἐνόρησθαι προστάγματος, ὅτι αἶ
πρασβείας: καὶ ἔδο:πορίαι αἶ ἔκθ
σὸν παύσους: ὅ. Μηνῆσαι δὲ καὶ
πρὸς τὸν μέγαν δοῦκα τὸν Νοτα-
ρῶν ὅ: ἐπεὶ τὸ τὸν μεγάλου
δοῦκος ἀφρίκων κτήται, ὁ δὴ-

პასუხად მე ვუთხარი მას:
„არ შემიძლია შენს ბრძანებას
გადავუხვიო და არ შევასრულო,
რასაც მანალებ; მაგრამ შენი
მეუღლები თანამეუღელი და მიუ-
ვალი, ჩემი მეუღლე, უწყვიბ ჩემი
ხშირი აქ არყოფნის გამო გამო-
ჯავრებული მოლოზნად არ აღი-
კვეცოს ან მე თავი დამხნებოს
და სხვას გაძვეს; რამეთუ გუჟონ
დაგმრუნდი იბერიიდან, სადაც მე
ორი წელი დავეყვი, და თუ ამ
მოკლე ხანში კვლავ სახლიდან
წავეალ (უტოვებში), ის იპოვის
სამატო მიზეზს და სამართლიან
საბაბს გააკეთოს ერთი იმ ორი-
დან, რომელზედაც ვთქვი“.

მეუგმ გაიცინა და ნიობრას:
„მაგრამ შენ თვითონ უთხარი-
მას, რათა მან მხოლოდ ამ ერთი
მგზავრობის ნება მოგცეს და მე
ფიცით გუფიცები, რომ არასო-
დეს აღარ შეგაწუხებ სამწობლო-
დან შორს წახვიდე. და ვარგად
იცოდე, რასაც მე შენ დაგპირ-
დები წყალობას და რასაც ჩვენ
შორის მოვილაპარაკებთ და რის
გაკეთებასაც დავეგვიძვით, — ეს
ყველაფერი მტკიცეა გარეშე ფი-
ციით მოცემულ ბრძანებისა, რომ
ელჩობანი და მგზავრობანი შენი
შეწყდება. ხოლო დიდ ღუკას,
ნოტარის, დავავალე, რომ, რო-
დესაც დიდი ღუკის თანამედობ-
ბას ასრულებს, არ შეიძლება

¹ ἀκομαρτίζεται AB.

² Ἰβηρίας AB.

³ βραχυμερία A.

⁴ ἐπι-
λήσας AB.

⁵ ἄλλιον AB.

⁶ παύσους AB.

γεται ἔχειν καὶ τὸ μεσαστικόν. Καὶ τοῦτο λέγω ἵνα σοὶ θωρήσωμαι.¹ Ἄλλ' ἔμως οὐκ ἔστι πρόπον ἵνα ἀφαιρέσω αὐτὸ ἐξ αὐτοῦ. Ἔστι γὰρ ὡς καταφρονεῖν, εἰ μὴ ἀναβολὴν καὶ τρόπον ποιήσομεν ἵνα αὐτοῦ ἐλῶ; ἐγκταλείψῃ αὐτὸ ἐκείνος. Καὶ ἐχέτω θῆ πάλιν τὸ πρῶτον τῆς στάσεως καὶ τῆς βουλήs, καὶ τι τιτηρήσειον θ' ἄλλου τρόπου, ἐπειχρή ποιῆσαι καὶ μεθ' ὧν ἀρχόντων συμβούλους, ὡς καὶ ὁ βασιλεὺς ὁ ἀδελφός μου εἶχεν, ἵν' ὦσι μετ' ἐμοῦ θ' ὄλης τῆς ἡμέρας ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ προβλέπειν διορθώσῃν καὶ πράττειν τὰ ἀναγκαῖα, δουλείας² τε καὶ ἰποθέσεις τῆς βασιλείας³.

Καὶ οὕτως ἐμνησθη ὁ μέγας δούξ θ' αὐτοῦ τοῦ ἐμοῦ καὶ αὐτοῦ συντέχνου, τοῦ ἱερομονάχου καὶ πνευματικοῦ, πατρὸς Νεοφύτου τοῦ ἐν τῷ τοῦ Χαρσιανίτου μονῆ. Καὶ ἀκούσας ὁ Νοταρίας περὶ τοῦδε τοῦ ὀφφικίου ἔστειρε, πλὴν ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως οὐκ οἶδ'α (CB 217,11—225,5).

ზემოთ (გვ. გვ. 49—73) დაბეჭდილია ტექსტის ტრადიციული ვარიანტი იმ. ბეკერის გამოცემით (Bonnae, 1838, გვ. გვ. 206—225), როდესაც ჯერ კიდევ გამოქვეული არ იყო Chronicon Minus-ისა და Chronicon Maius-ის ურთიერთობა. ქვემოთ ვბეჭდავთ ცალკე Chronicon Minus-ს ვ. გრეკუს გამოცემით.

ჰქონდეს შუამავლის თანამდებობა. და ამას ვეუბნები, რომ შენ მოგანებო ეს (თანამდებობა). მაგრამ შეუფერებელი იქნება, რომ ის გადავყენო უცბად; თუ ამას არ გადავდებთ მანამდე, სანამ ის თავისი სურვილით არ გადავგება. და მას ჰქონდეს კვლავ პირველობა მდგომარეობისა და მკობისა, ჯამაგირი სხვადასხვა ადგილიდან, რადგან საჭიროა მეც შევადგინო ორი მთავარი მრჩეველებად, როგორც ჰყავს ჩემს ძმას შეფეს, რათა ისინი იყვნენ ჩემთან მთელი დღის მანძილზე. სასახლეში და თვალყური ადევნონ წესებებსა და ვაიკეთონ აუცილებელი საქმეები, შეასრულონ სამეფოს სამსახური და გვეუმებო“.

და ასე ეუწყა დიდს დუქას ჩემი მეშვეობით და მისი თანამდებობის, მღვდელმონაზონისა და სულიერი მამის ნეოფიტეს მეშვეობით, იმ ნეოფიტესი, რომელიც ხარსიანიტის მონასტერშია. ნოტარიამ რომ შეიტყო ამ თანამდებობის შესახებ, კმაყოფილი დარჩა, არ ვიცი—ხალისით თუ უნებურად.

¹ ὀφφίω AB. ² εἰς ἀγαθαίτας δουλείας AB.

გიორგი სერანტესის ელჩობა იბერიისა და ტრაპიზონში

XXX. 1. Τῆ γὰρ ἰδ¹ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐστάλην ἐγὼ εἰς τε τὸν τῆς Ἰβηρίας μέγαν, ἡγεῖον βασιλέα Γεώργιον, καὶ τὸν βασιλέα Τραπεζούντος κύρ Ἰωάννην τὸν Κοινητὸν μετὰ χαρίτων ἀξιολόγων² καὶ παρασκευῆς ὄν: πολλῆς καὶ καλῆς, μετὰ ἀρχοντοπούλων καὶ στρατιωτῶν καὶ ἱερομονάχων καὶ ψαλιτῶν καὶ ἰατρῶν καὶ τεχνιτῶν κρατούντων καὶ ὄργανον οἷ καὶ ἡκουσον ὄνομα μὲν αὐτῶ, τὶ δὲ ἔστιν, οὐκ εἶδον καὶ ἐπαθυμοῦσαν ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι οἱ Ἰβηρες³. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ συνέτρεχον ἐκ τῶν παρῶτων αὐτῶς δὴ τῆς Ἰβηρίας, ἵνα ἀκούσωσιν αὐτοῦ.

2. Ἀπῆλθον δὲ διὰ συμπεθέριον⁴, ὅπου ἄρα με φανῆ⁵ ἐκ τῶν ὄνο γένων. Ἐδέησεν⁶ οὖν, ἵνα διὰ τὸ ἀναίτιόν μου πλέον δηλώσω τῷ αὐθέντῃ μου τῷ βασιλεῖ τὰ κατὰ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν καὶ τὰ ἐναντία· καὶ πάλιν, ὥσῳν ὀρίσει. Καὶ ἔστειλα γραφὰς μετὰ ἀνθρώπων, καὶ πάλιν ἄλλους ὁ αὐθέντης μου ἀπολογησάμενος· καὶ ἐρχόμενοι περὶ

1. იმავე წლის ოქტომბრის თვის თათხმეტ რიცხვში ვაგზავნილ ვიქმენ იბერიის მეფესთან, სახელდობრ, გიორგი მეფესთან და ტრაპიზუნტის მეფესთან ბატონ იოანე კომნენოსთან მნიშვნელოვანი საჩუქრებით და დიდი და კარგი ძღვენით; თან მახლდნენ წარჩინებულები და მხედრები, ბერმონაზონები და მგალობელნი, და ექიმები და ოსტატები ორღანოზე დაკვრისა. მათ სმენიათ სახელი, ხოლო თუ რა არის, არც უნახავთ და არც სმენიათ იბერებს, და ამიტომაც იყო რომ მოიბრძინეს იბერიის მხარეებიდან, რათა მოესმინათ. ის.

2. წაველი დამძახლებს მიზნით, თუ იმ ორი თჯახიდან რომელს უფრო მოვიწონებდი. საჭირო იყო, რათა შე აღარაფერი დამპბრალეზოდა, მეცნობებინა ჩემი ბატონისთვის, მეფისათვის, ორივე მხარის სიკეთე და საწინააღმდეგო (აგი და კარგი) და კვლავ, როგორც ის განსაზღვრავდა. და ვუვზავნიდი წერილებს კაცების ხელით, და კვლავ

¹ χαρισμάτων ἀξιοκρίτων V(all).

² Ἰβηροι V.

³ συμπεθέριον V, συμπεθερίου συμπεθερίου O(ttob.), συμπεθερίαν ε(ranzius).

⁴ με φανῆ O, μοι φανήσεται V.

⁵ ἐδέησεν O, ἰδοὺ V.

τὴν Ἰλυσὸν ἐναυάγησαν¹. Καὶ ἕως οὗ νὰ μάθῃ τοῦτο ἔ αὐθέντης μου ἔ βασιλεὺς νὰ² στείλῃ ἄλλους, διεβίβασα εἰς τὰ μέρη ἀκείνα χρόνους β' παρὰ³ ἡμέρας λ'².

3. Εὐρισκομένου μου⁴ οὗν ἔκαίσε τῆ κγ⁵ Μαρτίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους τέθνηκεν ἡ ἐν μακαρίᾳ τῆ λήξει γενομένη ἀδελφὸς καὶ ἀγία θείσποινα, ἡ δὲ αὐτῆς θείου καὶ ἀγγελικοῦ⁶ σχήματος μετονομασθεῖσα Ἰγμονῆ μοναχῆ⁷ καὶ ἐτάφη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος πλησίον τοῦ μακαρίτου καὶ ἀδελφοῦ βασιλέως καὶ ἀνδρὸς αὐτῆς.

1. Καὶ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 90⁸ ἔτους ἀπέθανεν ἔ ἀμηρᾶς ἔ Μουράτης. Καὶ τοῦτο οὐκ ἀκούσαντάς μου εἰς τὴν Ἰβηρίαν⁹, ὡς ἔλθον εἰς τὴν Τραπεζούντα λέγει μοι ἔ βασιλεὺς¹⁰ „Ἀρχὸν ἀποκρισάρη¹¹, νὰ σε¹² εἰπωμεν καλὰ μαντάτα, μόνον νὰ μὰς

სხვებს ჩემი ბატონი (შოგუანდია) თავისი პასუხით. რომ მიველით ამისთს მახლობლად, ხომალდი დაგვემსხვრა. და ვიდრე ამას შეიძებოდა ჩემი ბატონი მეფე, რათა გამოეგზავნა სხვები, ღვაყოლე იმ მხარეებში ორი წელიწადი 30-დღე ნაკლებ².

3. იქ რომ ვიყავი მე, იმავე წლის მარტის თვის ოცდასამ რიცხვში გარდაიცვალა ნეტარი სიკვდილით სახელოვანი და წმინდა დედოფალი, რომელსაც ღვთიური და ანგელოზებრივი სქიმის გამო ვადარქმევული პქონდა სახელი და ეწოდებოდა კონომონე მონაზონი; და დაიმარხა იგი პანტოკრატორის მონასტერში, მახლობლად თავისი მეუღლის ნეტარი და სახელოვანი მეფისა.

1. და 59 (ე. ი. 959) წლის თებერვლის თვეში გარდაიცვალა ამირა მურატი. და ეს მე არ მსმენია იბერიაში ყოფნის დროს და, როგორც ეს ტრაპეზუნტში მივედი, მეფემ მითხრა: „უფალო ელჩო, უნდა ვითხრათ კარგი ამბები, ხოლო უნდა მოგეცე შენ

¹ ἐναυάγησαν OT(aurin), ἀρμένισα V (ἀρμενίჯა „აფრებს ვაფრიალებლი“).

² იმ ადგილის შესახებ იხ. უკითხ ვვ. 48.

³ Ἰνα ἀποστειλῆ ἀνθρώπους διεβίβασα ἐν τοῖς μέρεσιν ἐκείνοις ἔτη δύο καὶ ἡμέρας τριάκοντα V.

⁴ εὐρισκομένου] ὄντος V.

⁵ εθαγγελικου V.

⁶ οὐκ Ἰβηρίαν OT, ἀκοθας ἐγὼ ἐν τῆ Ἰβηρίᾳ εὐρισκόμενος V.

⁷ ἀποκρισάρη OT, ἀποκρισάρι V.

⁸ νὰ σε — Καί] OT, εἰπωμέν σοι καὶ καλὰς ἀγγελίας, εἰ μὴ δῶρον χαρᾶς.

Καθὼ V.

δέσσης τὰ συγγαρίκια¹. Καὶ ἀναστὰς κροσσώνησα εἰπόν· „Νὰ ποιήσῃ ὁ θεὸς πολυχρόνιον τὴν βασιλείαν σου, ὅπου² πᾶσι τρόποις εὐεργετεῖς ἡμῖν καὶ θέλεις εὐεργετηθεῖν καὶ γὼν τὰ καλὰ μαντάτα. Ἄμῃ ἡμεῖς τί ἀξίον ἔχομεν νὰ ἀποδώσωμεν τῇ βασιλείᾳ σου“. Καὶ λέγει μοι τὸν θάνατον τοῦ ἀμηρά καὶ ὅτι ἐγένετο καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ αὐθέντης καὶ δέδωκε πολλὰ τὸν βασιλείᾳ καὶ ἔστερξεν, ἵνα ἔχῃ καὶ τὴν ἀγάπην, ἣν μετὰ τοῦ πατρὸς του εἶχε τὸ ὁσπίτιον ἐκεῖνο.

5. Καὶ ἀκούσας τοῦτο ἐγε-
νόμην ἄφωνος καὶ οὕτως ὄδυνη-
θεὶς, ὥσπερ νὰ μὲ ἔλεγεν θάνα-
τον τῶν ἐμῶν φιλιάτων· καὶ
μέχρι τινὸς καταφιόσας λέγω·
„Δέσποτά μου, τοῦτο οὐ χαριῶν
μαντάτον, ἀλλὰ καὶ ὄδυνόν· λίαν“.
„Καὶ λέγει· „Πῶς καλῆ“. Καὶ
εἶπον· „Διότι ἐκεῖνος ἦν γέρων
καὶ τὸ κατὰ τῆς Πόλεως ἀπει-
ράσθη αὐτῷ καὶ πλέον οὐδὲν
ἤθελεν ἐπιχειρηθεῖν τοιοῦτόν τι,
ἀλλ' ἤθελε μόνον τὴν ἀγάπην καὶ
εἰρήνην· ἀμῃ αὐτός, ὅπου ἐγέν-
ετο γὼν αὐθέντης, ἔτι νέος καὶ
καιδισθέν ἐχθρὸς τῶν Χριστι-

მოსლოცი საჩუქრები“. მეც ავ-
ღეცი, თყვანი ვეცი მას და ვუთ-
ხარი: „ღმერთმა გიმრავალემათე-
როს სამეფო შენ, რომელიც ყო-
ველნაირად გვწყალობ ჰვენ და
გვსურს გვწყალობდე ძლავც კარ-
გი ამბებოთ, მაგრამ ჰვენ არაფე-
რი გვაქვს ღირსეული, რომ შენ
მეუფეხას მოვეძღვნათ“, და მან
ვიდმოძვა ამირას სიკვდილის
ამბავი და რომ მისი ვაჟი გახდა
ბატონი და მისცა მეფეს მრავალი
საჩუქარი და მოუსიყვარულა, რა-
თა მასაც პქონდეს ის სიყვარუ-
ლი, რომელიც ჰემს მამასთან
პქონდა შენს საბლს და ოჯახსო.

5. ეს რომ მოვისმინე, უბმო
გავხდი და იმნაირად დავწყუბრიდი,
თითქოს ჰემთვის ეთქვას ჰემი
უსაყვარლესი ადამიანების სიკვ-
დილის შესახებ; და ერთგვირად
დალონებულმა ვუთხარი: „ჰემო
ბატონო, ეს სასიყვარულო ამბავი
ცი არ არის, არამედ ძალიან
სამწყუბარო“. „როგორ, ჰემო კარ-
გო“ მითხრა მან, მეც მიუუგე:
„იმიტომ რომ ის მოხუცი თყო
და კონსტანტინეპოლის წინააღმ-
დეგ მას ბევრჯერ უცდია და არ
უსურვებია ხელყოფა მისი რი-
თიმე, არამედ სურდა მხოლოდ
სიყვარული და მშვიდობა; მაგრამ

¹ τὰ συγγαρίκια პირველად ნახმარი აქვს თეოფანეს (Chron. 335, 11: ὁ βασι-
λεὺς τῶν Ἰουδῶν πέμπει συγγαρίκια πρὸς Ἡρακλεῖον ἀπὸ τῶν Περσῶν
νέου „ინდოთა მეფე უგზავნის ორავლის მოსლოცი საჩუქრებს სპარსელებზე
გამორჯვების გამო“).

² ὅπου ბალბურ ენაში იგივეა, რაც მც.

νων¹, να ὑπάρξῃ καὶ να ἀπαπει-
λήται. δε: θέλει ποιῆσαι τὰ καὶ
τὰ κατὰ τῶν Χριστιανῶν.

5. Καὶ ἡ Πόλις, ἡπερ² ἄλλο-
τε ἔν: ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν τοῦ
ἀσθεντοῦ μου τοῦ βασιλέως, τοῦ
γαμβροῦ σου, ἠπορήμενη καὶ
χρῆος εἰς τὰ ἐισοδήματα³ ἐκεί-
νης: πάλιν καὶ ἀπορία εἰς πάντα.
Καὶ ὁ ἀσθεντής μου ὁ βασιλεύς
νῆος ἀσθέντης καὶ θέλει κερῶν
εἰρηγικόν, να ἐξοικονομήσῃ⁴ τὰ
ἐκείνης: καὶ ἂν παραχωρήσῃ ὁ
θεὸς να κληθῇ ἀπὸ τῆς νεότη-
τος αὐτοῦ καὶ κούρας καὶ να
ἐρηγήσῃ κατὰ τῆς Πόλεως, οὐκ
εἶδα, τί να γένηται: Ναί, ἂν
εἶχεν εὐδοκῆσαι ὁ θεός, να ἀπέ-
θνήσκεν αὐτός, ὁ νῆος αὐτοῦ,
ἰδοῦ εὐφρόσυτος κατὰ ἀλήθειαν
ἀγγεῖλαι, ἐπεὶ ἄλλον οὐκ εἶχε
καὶ ἀπὸ τῆς λύπης θῆελε γενεῖν
καὶ ἀσθενέστερος καὶ ἐκλύοχρη-
κώτερος: καὶ μέσον τούτου ἤθε-
λεν ἀναβῆσθαι καὶ τὸ βασι-
λεῖον ἐκείνο καὶ, ἀποθανόντος ἐκεί-
νου, ἤθελεν ὑπάγειν εἰς προτι-
μητικὴν μεγάλην⁵. Καὶ λέγει μοι:
„Σὺ ἴσθι καὶ τῶν φρονίμων καὶ
τῶν πρώτων ἀρχόντων τῶν ἑσπαι-

უს, რომელიც ძეგა ბატონს გაბ-
და, ახალგაზრდას და ბავშვობ-
დანვე მტერსა ქრისტიანებისა,
თავგასულს და იმუნტრბა, რომ
სურს იმოქმედოს ქრისტიანების
წინააღმდეგ.

6. და კონსტანტინეპოლი, ანუ
ვთქვათ სხვა მხრით, ღმრთი ბატო-
ნის, მეფის, შუი სიძის ავადმყო-
ფობის გამო, დიდ გაჭირებანი
ყო მის შემოსავალთა მხრით და
ქველადურნი ნაკლებობას განიც-
დიდა და ღმრთი ბატონი მცდედ
ძალი ბატონთა და სურს შემოდო-
ბანიც ცრო, რათა ნისი საქმეები
შოავდროს: და თუ ღმერთი გა-
დავევდებო, რათა იგი (ახალ-
გაზრდა მეფე) მისი სთახალგაზრ-
დავის და სიბოროტის ნიერ და-
ნარცხებელი იქნება და კონსტან-
ტინეპოლის წინააღმდეგ გამო-
ემართება, არ ვიცი, რა დაგვე-
მართება. ქრწმართვად, კეთილ-
შრობეჯლი იქნებოდა ღმერთი,
რომ გარდაცვლილიყო ეს, ნისი
ვაგი, და ქრწმართვად კეთილგო-
ნიერი იქნებოდა ცხოვა (ამის
გარდაცვალებიან შესახებ), რად-
გან სხვა ვაგი მის არ მკავდა და
შწუხარებისაგან დასხუჯლდებოდა
და სიცოცხლე შეეძოვლებოდა:
და ამასობაში დააჯუტდებოდა
მოველი ან სახლი (ოჯახი) და ნი:თ

¹ ἔχθρος τῶν Χριστιανῶν OT, ἢν χροστιανομάχος καὶ V.

² ἡπερ OT, ἄπειρ V.

³ სოფლები მესახებ ეისოდჰმათა, ἐξοικονομήσῃ ი.ე. ხვეტი შენიშნებო ღმრთი

52. 56.

⁴ ἐξοικονομήσῃ OT. οἰκονομήσῃ V.

ტიος ἐκείνου καὶ θέλει γινώσκειν καὶ εἰς τὰ τῶν αὐτῶν καλῶν ὄμιλος ὁ θεὸς δυνατὸς ἐκ τῶν ποιήσῃ διὰ καλῶν*. Καὶ εἶπον „Ὁσὸς ἐκ, ὡς ἔρῃεις“. Καὶ ἀπέμειναν εἰς ἐκείνον (V. Greek 74—78).
 ოსოლო, რომ ვადაკეთებს კარგად* და ოსოლოც ოსებს ვახსილურაგ. ამით

XXXI, 1. Ἐγὼ δὲ ὡς ἔκουσα τούτου καὶ ἔτι ἡ γυνὴ τοῦ ἀμηρα, ἡ θυγάτηρ θεσπέτου Σερβίας, ἐντίμως καὶ καλῶς ἐπαπέστρεψεν εἰς τοὺς γονεῖς αὐτῆς, ἐπεὶ ἐγὼ ἔμελλον μείναι εἰς τὴν Τραπεζοῦντα ὁ δὲ ἀπίστα πωλλά, πλεόσμιον δὲ ἀπερχόμενον εἰς τὴν Πόλιν, ἔστειλλον καὶ ἀλογα καὶ παιδία δύο, αἵτινα ὁ βασιλεὺς Ἰβηρίας ἀπελθὼν περὶ τὸ Σαμαχίν¹ ἐκρούσεν καὶ ἔστειλέ μοι χάριν, καὶ ἄλλα τινὰ, ἃ καὶ ἐχαρίσθημεν καὶ ἐκτησάμεθα ἀλλοτρώπως καθ΄ ἡμᾶς ἔγραφα πρὸς τὸν ἀνθέντην μου τὸν βασιλέα, ὅσα καὶ εἰς τὴν Ἰβηρίαν ἔπραξε καὶ ὅσα εἰς τὴν Τραπεζοῦντα ὑποπέτως, ὅτι μέλλω πράξειν, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἐκείσε προσμονῆς.

2. Ἐγραφα καὶ ἑτέραν ἀναφορᾶν, περὶ ὧν μέλλω δηλώσειν καὶ ὅσους τὰς γραφὰς ἐπὶ τῶν σὺν ἐμοὶ ἀρχοντοπούλων ἔστειλα αὐτὸν παραγγείλας ὅτι „τὴν μὲν μίαν ὁὗς τῷ ἀνθέντη ἡμῶν βασι-

კარდაცვალებდის შემდეგ დიდ პოეტონს ცემაში გადავიდოდა. და მან მოთხრობა: „შენ ხარ იმ ოჯახის ვინაობა და პირველ მთავართაგანში და შენ საეკუთხედო იცოვს ამხედრი, მაგრამ დამტოვი შემდეგ და შე უნდახარო: „სწორედ ეგრევე, დანთავრდა საუბარი (?).

XXXI, 1. ხოლო მე როცა ოსოლოც ვიხილე ეს და რომ ამირას ცალი, სერბიის ბატონის ასული, დიდის პატივითადა კარგად დამრუნდა თავის მშობლებთან, დაგამიჩივ დაკრჩენილიყოც ტრახუნტში მრავალი მსხვერვის გამო; ვიხივე კონსტანტინეპოლში სიძავალი ბომალი და ვავგზავნე ცბერებში და ოსოლომონა, რომლებიც იხიროს მუყემ შენობის დარბევისას მოიპოვა და მე ვამოიგზავნა საჩუქრად, და სხვა რამეებიც, რაც ჩვენ საჩუქრად მივიღეთ და შევიძინეთ სხვა გზით; დავეუქი და მივწერე ჩემს ბატონს, მეფეს, რაც იხიროსში მოვიღეაწე და რასაც ტრახუნტში ვამირებდი, რომ ვამეკეთებინა, და შევატყობინე ჩემი ოქ დაყოვნების მიზეზიც.

2. მოვწერე მეორე მოხსენებაც იმის შესახებ, თუ რის შეტყობინებას ვამირებდი; წეროლები მივეცი ერთს ჩემთან მყოფ ვახუშტ-მსახურთაგანს, ვავგზავნე და დაევალიე, რომ „ერთი წერო-

¹ Σαμαχίν OTV.

² ἐκρούσεν OTV: ἐκορόσεν?

βίαις δουλείαν, ὡς παρακατῶν ὁ λόγος ὀγλώσαι (V. Gtrocii, 78 - 80).

XXXII, 1. Καὶ ἐγὼ τῆ ἰθ^υ τοῦ Σεπτεβρίου μηνὸς τοῦ 5^{ου} ἔτους¹ εἰς τὴν Πόλιν ἀπέσωσα μετὰ τοῦ παραβίου τοῦ καλοῦ Ἀντωνίου Ῥίτζου τοῦ καὶ βατάρων μαρτυρήσαντος ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως αὐτοῦ, τελέσας ἡ μᾶλλον πλείον βεβαιώσας τὸ τῆς Ἰβηρίας συναικίσιον εἰδῶς τὰ τῆς Τραπεζούντος ἐλάττονα πολλῶν κλείων ἐκεῖνων.

2. Εἰπέ μοι γὰρ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰβηρίας, ὅτι «ἐφ' ἡμῖν τοῦτο οὐκ ἔστι: σύνηθε: ἔτι νὰ δῶσιν αἱ γυναῖκες χρήματα τοὺς μέλλοντας λαβεῖν ἄνδρας, ἀλλ' αἱ ἄνδρες τὰς γυναῖκας, ὡς καὶ σὺ μαθεῖν² ἴθαλες³ ἐνταῦθα. Διὰ τοῦτο ποιεῦμεν μετ' αὐτοῦ καὶ ἀσυμβουλεύσεως ἀπὸ τούτων ἐμοῦ καὶ δῶσα τὴν θυγατρίαν μου ἄνευ τῶν φαρμακῶν καὶ σκευῶν τῶν εἰς ἡπηρεσίαν αὐτῆς φλωρία⁴ χιλιάδας ἑπτά καὶ νὰ ἔχη καὶ κατ' ἔτος χιλιάδας γ' δακά τὸ νὰ δῶῃ εἰς τὰς ἐκκλησίας

დაანება და შინ მოვიდა: უხარო-
ლა სერაპიონს საქმის გამო, რო-
გორც ამას ქვემოთვე სიტყვა ნი-
თელჳყოფს.

XXXII, 1. [69] 60 წლის სექ-
ტემბრის თვის 14-ს დავბრუნდი
კონსტანტინეპოლში იმ ხონალ-
დით, რომელიც ეკუთვნოდა გარგ
კაცს ანტონი რომოსს, ქრისტეს
სარწმუნოებისათვის რომ იქმნა
წამებული შემდეგ ხაივზში; მე
დავასრულე ან, უკეთ რომ ვთქვა,
უკვე განვამტკიცე იბერიის ქორ-
წინების საქმე, რადგან ვიცოდი,
რომ ტრაპიზონის ქორწინება ბევ-
რად უფრო მდიარე იქნებოდა იბე-
რიისაზე.

2. იბერიის მეფემ მოთხრო მე.
რომ „ჩვენში არ არის მიღებუ-
ლი, რომ ქალებმა ფული (მზი-
თევა) მისცენ მამაკაცებს, რო-
მელთაც უნდა მისთხოვდნენ, არა-
მედ მამაკაცებმა ქალებს უნდა
მისცენ, როგორც შენ აქვე დარ-
წმუნებდი. ამიტომ ამას ვაკეთებთ
ჩვენ როგორც სამარცხვინოს და
ჩვენებთანაც შეუთანხმებლად, და
ვადილევ ჩემს ასულს, გარდა ტან-
საცმელისა და კურკლისა მისი სა-
ქიროებისათვის, 36 ათას ფლორის
და ექნება კიდევ ყოველწლიურად
სამი ათასი, რათა დაურთოს

¹ ანთბე: თებ OT, 1452 V.

² მაძეი OT. მადჳი V.

³ მაძეი ობელს — ძალი ბერძნულის გამოთქმა ნოფადის აღსინიშნავად
(მზგავსად გერმანულისა du willst cernen).

⁴ ფლორია) χρυσά νόμισμα M. i. u.

ῥίξαι δουλείαν, ὡς παρακατῶν ὁ λόγος ὁμολῶσαι (V. Grecu, 78 - 80).

XXXII, 1. Καὶ ἐγὼ τῆ 15^η τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ 19^{ου} αἰῶνος¹ εἰς τὴν Πόλιν ἀπίσωσα μετὰ τοῦ καραβίου τοῦ καλοῦ Ἀντωνίου Ῥιτξου τοῦ καὶ ἱεραρὸν μαρτυρήσαντος ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως αὐτοῦ, τελέσας ἢ μᾶλλον πλείον βεβαιώσας τὸ τῆς Ἰβηρίας συνοικίσιον εἶδός τε τῆς Τραπεζούντος ἐλάττονα πολλῶ πλείον ἐκείνων.

2. Εἰπέ μοι γὰρ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰβηρίας, ὅτι «ἐγὼ ἤμιν τοῦτο οὐκ ἔσται: σύνηθε; ἔτι γὰρ δεῖωσιν εἰ γυναῖκες χρήματα τοὺς μέλλοντας λαβεῖν ἀνδρας, ἀλλ' οἱ ἀνδρες τὰς γυναῖκας, ὡς καὶ σὺ μαθεῖν² ἤθελες³ ἐνταῦθα. Διὰ τοῦτο ποιῶμεν μετ' ἀπόψεως καὶ ἀσυμβουλεύσεως ἀπὸ τοῦς ἐμοῦς καὶ δεῖω τὴν θυγατρίαν μου ἀνευ τῶν φαρμακῶν καὶ σκευῶν τῶν εἰς ἰατρειάν αὐτῆς φλωρία⁴ χιλιάδας ἄρ' καὶ γὰρ ἔχῃ καὶ κατ' ἔτος χιλιάδας γ' ὅσα τὸ γὰρ δεῖω εἰς τὰς ἐκκλησίας

დაანება და შინ მოვიდა: უხარო- და სერბიის საქმის გამო, რო- გორც ამას ქვემოთ სიტყვა ნა- თელჳყოფს.

XXXII, 1. 169] 60 წლის სექ- ტემბრის თვის 14-ს დავბრუნდი კონსტანტინეპოლში ომ ნობალ- დით, რომელიც ეკუთვნოდა კარგ კაცს ანტონი რიძოსს, კრისტეს სარწმუნოებისათვის რომ იქნა წამებული შემდეგ ხანებში; მე დავასრულე ან, უკეთ რომ ვთქვა, უკვე განვამტკიცე იბერიის ქორ- წინების საქმე, რადგან ვიცოდი, რომ ტრაპიზონის ქორწინება ბევ- რად უფრო მდარე იქნებოდა იბე- რიისაზე.

2. იბერიის მეფემ მოთხო მე, რომ «ჩვენში არ არის მიღებუ- ლი, რომ ქალებმა ფული (მხო- თვევი) მისცენ მამაკაცებს, რო- მიელთაც უნდა მისთხოვდნენ, არა- მელ მამაკაცებმა ქალებს უნდა მისცენ, როგორც შენ აქვე დარ- წმუნებდი. ამიტომ ამას ვაკეთებთ ჩვენ როგორც სამარცხვინოს და ჩვენებთანაც იეულთანებლად, და ვაძლევ ჩემს ასულს, გარდა ტან- საცმელისა და კურკლიისა მისი სა- კირთებისათვის, 36 ათას ფლურს და ექნება კიდევ ყოველწლიურად სამი ათასი, რათა დაურთოს

¹ ამოძი: ვიწ OT, 1452 V.

² მაθεῖν OT, μάθη V.

³ μαθεῖσθ ἤθελες — აბალი ბერძნულის გამოთქმა ნოფადის ოლსინიშნავად (მსგავსად გერმანულისა du willst cernen).

⁴ φλωρία] χρυσὸν νομίσματα Mainz.

λέγω και εις ἐμὲ τοῦ νὰ χρεωσθῆ νὰ ἀνταμείψωμαι. Νὰ κοπιῶσθε γὰρ τοσαῦτα και νὰ πασχῆσθε και νὰ λίπησ ἀπὸ τὸ δσπίτιόν¹ σου τοσοῦτον δὴ καιρὸν και νὰ εἴρησ, ὅσα εἴρεσ, και τοσαῦτα και τοιαῦτα ἐπαγγελίας εὐεργεσιῶν και τιμῶν, ἐὰν μόνον τὸ ἐκείνων τελέσθε, σὺ δὲ νὰ προκρίνησ, τὸ ἐνόησασ δὲ ἀ συμφέρον πλέον ἐπιόν, και νὰ με γράψθε και νὰ με βουλευσασαι, ἅπερ μοι ἔγραψασ, τοῦτο ἦν μέγα τι ἐκμαρτύριον τῆσ ἀληθοῦσ σου ἀγάπησ εις ἐμὲ και δουλοσύνησ και πίστωσ. Και πληροφορηθῆτε ἀληθῶσ, ὅα θέλεισ ἔξειν και παρ' ἐμοῦ ἀξίαν τὴν ἀντάμειψιν, εἵπερ ἐν τοῖσ ζῶσιν ἐρίσχομαι.

როცად დარწმუნებული იყავი, რომ ჩემგანაც ვეჭვნება ღირსეული ანაზღაურება, თუ ცოცხლებში ვიპოვები.

6. Τὸ περὶ τοῦτου οὖν παρακολούθησεν οὕτωσ. Ὡσ ἀπέθαιγὲν ὁ ἀμηράσ και τὸ τῆσ θυγατρὸσ δεσπότησ Σερβίας οὕτωσ παρακολούθησεν, ἐλθοῦσα ἡ πρωτοσρατόρισα συνένυχέ μοι περὶ τοῦτου και κολλᾶσ ὀσσεισ και ἐπαγγελίας εις τὸ μέλλον ἰσφελίμοუს ἔταξεν, ἅπερ και ἐγὼ ἀπὸ πολλῶν αἰτιῶν ἐνόμισα αὐτᾶ και πολλὰ και καλὰ ἀληθῆ και συμφέροντα. Ὅμοωσ δὲ ἦθελεσ εις τοῦτο και ἄλλων βουλήν και σκέ-

ლისა და მომსახურებისა; ამიტომ მე ვამბობ, რომ ჩემ მიმართ შენგან დავალებული ვარ და სამაგიეროს. ღირსი ხარ. შენ ხომ ამდენი იმართე და დაითმინე (გადაიხანე), ამდენი დრო დაჰყავ შენს სახლს (და ოჯახს) მოშორებული და ჰპოვები, რამდენიც ვინდოდა და, ამდენ და ასეთდაპირებებს გაძლევდნენ², თუ მხოლოდ მათ შეუსრულებდი (ქორწინების) საქმეს; ხოლო შენ განსჯე და არჩე ის, რაც ჩემთვის უფრო სასარგებლო იყო; მომწერე კიდევ და მე მომწერე მოსათათბირებლად, ეს იყო დიდორაღაც მოწმობა. შენი ჩემდამო ქეშმარიტი სიყვარულისა, მომსახურებისა და ნდობისა. ქეშმარი-

6. ამის შესახებ ამრთავად წარომართა. როდესაც ვარდაიცვალა ამირა და სერბიის მბრძანებლის ასულის საქმე ვგრე წარომართა, მოვიდა ჩემთან პროტოსტრატორისა ამის შესახებ მოსალაპარაკებლად, ბევრს საჩუქრებსა და სასარგებლო დაპირებებს სამომავლოდ აღმთქვამდა, რაც მე მრავალი მიხეზის გამოხავთვალე ბევრნაირად როგორც ნამდვილად კარგი და სასარგებლო. მაინც მან ისურვა ამის შე-

¹ δσπίτιον T, σπῆτιον O, δσπίτη V.

² აქ იგულისხმებიან იბერიისა და ტრახიმონის მბრძანებლები და მეფეები (იხ. ზემოთ გვ. 68).

ჟნ პώς ἄν τυχένη γὰ γένηται, ἴνα καὶ γένεται.

7. „Τίνα σὺν γὰ εὐβουλεύσ-
μην¹; Ἦ κυρά μου ἢ δεσποίνα
καὶ ἀπέθανεν ὁ Καντακουζηνός,
ὅπου ὡς ἂν πολλῶ τῶν ἄλλων
ἀπροσπάθως ἐβουλεύετο, καὶ
ὁμοίως ἀπέθανεν ὁ Νοταρᾶς καὶ
πάντα τὰ ἄλλα, φανερώς καὶ
ἀφανῶς λέγει, ὅτι οὐδὲν ὠφελου-
σιν, εἰ μὴ μόνον τὸ ἐκείνου, καὶ
πάντα λίθον κινεῖ, ὡς ὁ λόγος,
ὡς καὶ σὺ καλλίω τῶν ἄλλων,
ἐπιστάσαι ὁ μέγας δομέστικος
διάκειται ἐχθρῶδῶς εἰς τὰ τῆς
Σερβίας.

„Καὶ ἰδοὺ μετὰ Καντακουζη-
νὸν Ἰωάννην ὁμολοήσαντες ἀεὶ
παροτρύνουσί με εἰς τὸ τῆς Τρα-
πεζούντος. Ποῦ γὰρ ἐκούμυζον;
Εἰς καλογέρονς²; Καὶ εἰς: τῶν
τοιούτων ἀπράγμονες. Εἰς ἀρχον-
τας; Καὶ τίνα γὰ εὐρσχοῦν, ἀπρο-
σπαθῆ καὶ γὰ μῆδὲν πρόσκειται
εἰς τι ἢ γὰ μῆδὲν τὸ ἐξείκη
πρὸς τοὺς ἄλλους; Λοιπὸν ἔδει-
νοπάθουν εἰς τὴν σὴν βρατύτη-
ταν³.

8. Ἐλθούσης δὲ τῆς γραφῆς
σου, ἰδοὺ καὶ σὲ καὶ τὴν γυν-

სახებ სხვებთან პათნირი და მო-
ფიქრება, თუ როგორ აჯობებდა
მოქცევა, რათა საქმე მოგვარე-
ბულიყო.

7. ვისლა უნდა დავთასბირე-
ბოდი? ხემი ქალბატონი დედო-
ჟალი გარდაიცვალა; კანტაკუ-
ზენეც, რომელიც სხვებზე უფრო
მეტად მიუდგომლად სჯიდა,
აგრეთვე გარდაცვლილიყო; ნო-
ტარასი, ყველაფერ სხვასაც, და
ამასაც ცხადად და ფარულად
ამბობს, რომ ისინი არაფერს
შველიან, თუ არა მხოლოდ ის
თვისთონ. „ყოველგვარ ქვას აამო-
ძრავებს“ როგორც იტყვიან, თუ
არა შენ სხვებზე უკეთ იცი; დი-
დი დომესტიკოსიც განწყობილია
ნტრულად სერბიის საქმეთა მი-
მართ.

და, აი, ისინი იოანე კანტი-
კუზენთან ერთად ბჭობდნენ და
მუდამ მიიჩინებდნენ მე ტრაპე-
ზუნტის საქმის შესახებ, ვისთვის
მიმემართა? მონაზონებისათვის?
ასეთი საქმეები მათ არ ეხებოდა.
მთავრებიანთვის? და ვინ უნდა
მეპოვა ისეთი დაუდევარი, რომ
არაფერი გულთან არ მიეტანა და
სხვემისთვის არაფერი გაემბილა?
ამრიგად, მე მძიმედ განვიცდიდი
შენს დაყოვნებას.

8. შენი წერილი რომ მოვი-
და, შევიტყე შენი ამბავი და შენი

¹ ἐβουλεύσμην V.

² καλογερονς ხალხურ ენაში ნიშნავს „მონაზონს“.

³ βραδυτητα OT, βραδυτητα V.

μην σου ἔγνωκα. Καὶ τὰ εἰχο-
μεν καὶ ἡμεῖς προσιστάμενα, προ-
νύμφως καὶ λαλῶς ἔλυσας. Καὶ
εὐθύς τὸν Παλαιολόγον ἔστειλα
θα' ἄλλα μὲν τὸ φανερόμενον, ὡς
ἀπὸ τῆς θείας του¹ δὲ τῆς πρω-
τοστρατορίας² εἴπη τοῦτο. Καὶ
ὁσὸν ἠκούσαμεν τὸ αἴτιον τοῦ
κωλύματος καὶ ἐπαύσαμεν, Λοι-
πὸν σὺν θεῷ ἄς³ τελείσωμεν τὸ
τοῦ βασιλείως τῆς Ἰβηρίας.

9. Καὶ γεγονόςτος χρυσοβούλ-
λου καὶ ὑπογράφοντος, ὅτι ἐκεί-
νου μὲν ἡ θυγάτηρ νὰ ἔνι γυνή
αὐτοῦ καὶ δέσποινα τῆς Κων-
σταντινουπόλεως οὗτος δὲ νὰ ἔνι
ἀνήρ ἐκείνης εἰς τὰς συμφωνίας
ἄς μετ' ἑμοῦ ἔστησεν ὁ βασιλεὺς
Ἰβηρίας. Καὶ κληθεὶς ὁ αὐτὸς
σταλεὶς μεθ' ἡμῶν ἐκείνου ἀρχῶν
ἀπὸ τοῦ δευτέρου, ἐμπροσθεν
αὐτῶν ἐποίησεν ὁ βασιλεὺς καὶ
ἀνθίντης μου οἰκειαρχείρας σταυ-
ροῦς τρεῖς μετὰ κινναβάρεως εἰς
τὸ ἀνωθεν μέτωπον⁴ τοῦ χρυσο-
βούλλου εἰς βεβαίωσιν, ὡς ἡ ἐκεί-
νων συνήθεια. Καὶ λαβὼν τὸ
χρυσόβουλλον ἀπὸ τῆς χειρας⁵

აზრი, და რაც გვემონდა ჩვენ
წინათ ნავარაუდევნი, გონიერად
და კარგად ვადაგიწვევტია, და
მე მაშინვე პალეოლოგოსი გაგგ-
ზავნე სხვა საქმეების განოც. და
რათა თავისი დედისაგან, პრო-
ტოსტრატორისაგან ეს შეეტყო,
და, აი, შევიტყუეთ მიზეზი დაპრ-
კოლებინა და თავი შევიკავეთ.
ამრიგად, ლეთის შეწყვენით, და-
ვაბოლოვებთ იბერიის მეფესთან
დანათესავეების საქმეს.

9. და შედგა ოქრობეჭედი და
ბელი ოქნა მოწერილი, რომ
იმის ასული ყოფილიყო მისი
ცოლი და კონსტანტინეპოლის
დედოფალი, ხოლო ეს ყოფილიყო
მისი ქმარი, იმ შეთანხმებათა მი-
ხედვით, რომლებიც ჩემთან დას-
ლო იბერიის მეფემ. და როდესაც
ის მიიბმეს, ჩვეთთან ერთად გა-
მოგზავნილი მისი მთავარი მეორე
ხარისხისა და მეფემ და ჩემმა ბა-
ტონმა საკუთარი ბელით მის თა-
ნადასწრებით სამი ჯვარი დასხა
სინგულრით ოქრობეჭედის ზემოთა
შუბლზე ნიშნად დამტკიცებისა,
როგორც მათი ჩვეულება ამას მო-
ითხოვდა. აილო ბრისობული მისი

¹ του „მისი“, „თავისი“, მსგავსად ახალი ბერძნულია. Maius-ში მას უდრის ანთბ.

² πρωτορίας D.

³ ἄς მსგავსად ახალი ბერძნულია.

⁴ μέτωπον + τοῦ χαρτίου, ἦτο V (ყ. ი. ჯერეში დასხა ბრისობულის ქალაქის ზედა მთაზე).

⁵ ἀπὸ τῆς χειρας — ამას უდრის Maius-ის ἐπὶ τὰς χεῖρας („ხელში“);
τῆς, ალბათ, შეცდომაა, უნდა იყოს τὰς, მაშინ ἀπὸ ბრალდებათი ბრუნვით იქნება
ბიზანტიური სიბღლე; მაგრამ რადგან ἀπὸ-ა ეკეთუნია ნათესაობითი ბრუნვა, შესაძ-

αὐτοῦ καὶ ἀκούσας „Ἰθὺν οὐτός“,
 δείξας ἐμέ, „ὡς σὺν θεῷ τὸ ἐρχό-
 μενον ἔαρ ἔρχεται μετὰ κατέρ-
 γου, ἵνα ἐπάξῃ αὐτήν“, προσκυνή-
 σας ἀπέβλεν (V. Green, 82—86).

XXXIII, 1. Ἐπεὶ δὲ ἀπὸ
 τῆς ἀρχῆς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐψι-
 θυρίζετο ἔτι βούλεται ὁ ἀμηνᾶς
 εἰλθεῖν εἰς τὸν Στενὸν περὶ τὸν
 Ἰσώματον κ-ῆραι: κάστρον, ἐβου-
 λεύσατο ὁ βασιλεὺς, ἵνα εἰς τὸ
 Μορέων ἀποστείλας φέρῃ, ἵνα
 τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, ὡς ἂν κατα-
 δείξηται τοῦτο καὶ τὰ συμπεφω-
 νημένα στέρξῃ, ἵνα χρεῖας τυχόν
 ἐπαλθούσης, πρὸς τὰ ἰδούσιν εἰς
 τὸν ἀμηνᾶν, εἰς ἕκ τῶν ἀπέλθῃ
 εἰς τοὺς τῆς Δύσεως ἀνθρώπους.

2. Καὶ τοῦτου σταθάντος,
 ὀρῶει πρὸς με μίαν τῶν ἡμερῶν
 „Πρωτοβροσ:αρίτα, εἰς τὸ ἐβου-
 λευσάμεθα, σὺ λέγω¹ νὰ ἀπέλ-
 θῃς εἰς τὸν Μορέαν καί, ὡς ἂν
 κατορθώσῃς τὸ ἔκτισε, ἕκτιστος
 μὲν νὰ ἔρχεται: ἐγκαθῆα, οἷος ἂν
 ᾖ τῶν ἀδελφῶν μου, ἐποῦ θελή-
 σαι τοῦτο: σὺ δὲ νὰ ἀπέλθῃς εἰς
 τὴν Κύπρον εἰς τὴν ἀνεψιάν μου
 τὴν ῥήγειαν. Καὶ ἡμεῖς ἐδῶ

ხელიდან და გაიგონა: „აი, ეს
 კაცი“—და მიუთითა ჩემზე—
 „რომელიც ღვთის შეწყვენით, და-
 დგება თუ არა გაზაფხული, წავა-
 კატარღებოთ, რათა მოიყვანოს
 ოვი (ე. ი. საღვდოფლო)“, თავ-
 ვანი სცა და წავიდა.

XXXIII, 1. რადგან იმავე წლის
 დასაწყისში ხმები დადიოდა, რომ
 მოხვლას აპირებდა ამირა ასო-
 მატის გარშემო ვიწროებში ცო-
 ბის ასაგებადო, მეუკმ ვადიწყვი-
 ტა მორეანში ვაგვზავნა ერთი თა-
 ვისი ძმათაგანი, რომელიც კი
 ამისთვის სურვილს განაცხადებდა
 და დაემაყოფილებოდა იმით,
 რაშიც შეთანხმებული იყვნენ,
 რათა, თუ საჭიროება მოითხოვ-
 და, ენახათ ოსი ვაყუოებანს აპი-
 რებდა ამირა,—ერთი ამ ორთა-
 ვანს წახულონო დასაგლეოის
 მოავრებთან.

2. ასეთი ვითარება რომ შე-
 იქნა, ერთ დღეს მეფემ მიბრძა-
 ნა: „პროტოვესტიარიტო, რაც
 ჩვენ მოვითხოობირეთ, გეტყვი:
 „შენ უნდა ვაემგზავრო მორეაში
 და, როგორც კი იწაურო საქმეებს
 მოავკარებ, იქ უნდა ჩავიდეხს ის
 ჩემ ძმათაგანი, რომელიც ამას
 მოიხურებდს: ხოლო შენ უნდა
 ვაემგზავრო კვიპროსზე დედო-
 ფალთან, ჩემს ძმისშვილთან, ჩვენ

ღვებელთა ჯიფის ოკის არა ბრალდებოთ ბრუნვა, რამდენ ა) ამ შეკლომა, ნაკვლად
 ებანს, რომ ოკის ჯიფის, ბ) ამ რომელიმე დასაღმკური ფორმა: ი) ჯიფა, ე) ჯი-
 ფის (ჯიფის).

¹ λέγω ΟΤΥ, λέγεις f.

θέλωμεν ετοιμάσειν τά εἶναι ἐν
χρεῖζ, ὡς ἂν ἔλθῃς ἀπὸ τὴν κί-
προν, νὰ ὑπάγῃς εἰς τὴν Ἰβη-
ρίαν¹, ἵνα ἐπάρῃς τὴν μελλοκυ-
ρὰν² σου³.

3. Ἀνίφερον ὅ' αὐτῆ· „Ἡ
ἀγάπη καὶ τὸ χρεῖος τῆς δουλο-
σύνης μου ἀπαιτεῖ, ὅτι νὰ εἶπω
εἰς τὸν ἑρσιμὸν σου· ἀμή, πάλιν
φοβεύμαι διὰ τὴν δούλην καὶ
συντέκνοσάν³ σου, μήποτε ἀγα-
νακτήσῃ καί, ἢ ἀπέλθῃ καὶ γέ-
νηται καλογραῖα⁴, ἢ ἀφήσῃ με
καὶ ἐπάρῃ ἄλλον· χθὲς γὰρ
ἤλθον, ποιήσας εἰς τὴν Ἰβηρίαν
χρόνον καὶ μῆνας· ἰα', καὶ πάλιν
νὰ ἀπέλθω νῦν, δίκαιον θέλει
ἔχει νὰ ποιήσῃ, οἷον ἐκ τῶν δού-
λοι·“.

Καὶ γαλάσας ἔρῃξει· „Ἀλλὰ
εἰπέ αὐτῆ, ὅτι ταῦτα καὶ μόνον
ταξίδεα⁵ νὰ σὲ συγχωρήσῃ νὰ
ποιήσῃς καὶ νὰ τὴν ποιήσῃς ἕνορ-
κον πρόσταγμα, ὅτι· πλέον νὰ
μῆδὲν σε ἐνοχλήσῃ διὰ τῶν δού-
λων τῶν·“.

4. Καὶ μάλλον καὶ σὺ ἐπί-
στασαι, τ' ἐνθυμούμεθα καὶ

ἡ ἀπ' დაგიშნალებთ, რაც საჭი-
როა; როდესაც კვიპროსიდან მო-
ხვალ, უნდა გაემგზავრო იბერი-
აში, რათა მოიყვანო შენი მომ-
ავალი ქალიბატონი⁶.

3. მე მას ვუპასუხებ: „სიყუ-
არული და მოვალეობა ჩემი სამ-
სახურისა მოითხოვს, რომ შენი
ბრძანების შესახებ შემდეგი გი-
თხრას: მე კვლავ შეშინობ შენი
მხველის და თანამეშვილის განო,
არ გამოჯავრდეს და ან წავიდეს
და მოლოზანი ვახდეს, ან დამ-
ტოვოს მე და სხვა ქმარი მოიყ-
ვანოს; რამეთუ გუშინ ჩანოვდო,
მის შემდეგ რაც იბერიაში და-
ყავ ერთი წელიწადი და თერთ-
მეტი თვე, და ახლა თუ კვლავ
წავალ, საწართლიანი იქნება, თუ
ჩაიღენს ერთ-ერთს იმ საქციელ-
თაგან (შემოთ რომ ვთქვი).

შეგეშ გაიცინა და ბრძანა:
„შენ უთხარი მას, რომ მხოლოდ
ამ მგზავრობის ნება დაგროთს
და ფიცით ვლებ ბრძანებას, რომ
მეტი აღარ შეგაწუხო შენ ამგვ-
არი საქმისათვის.

4. და შენც უკეთესად იცი,
თუ რას ვიზრახავთ ჩვენ ორივენი

¹ Ἰβηρίαν OT, Μεσამბრეიαν (?).

² μελλοκύραν OT, καλογραῖαν V.

³ συντέκνοσάν OT.

⁴ καλογραῖα ὡς καλογραῖα „მოლოზანი“, ხალხური სალაპარაკო ენოდან, ღიშო-
ტო (უღრის მონაქი).

⁵ ταξίδε „მგზავრობა“ (ხალხური ენოდან), უღრის ὀδοιπορία (ὡς, Maius).

ἀμφοτέρο: συντυχόμεν καὶ βου-
λευόμεθα ποιῆσαι. Καὶ τοῦτο
ἰεβαίον καὶ χωρὶς ἐνόρκου προ-
σάγματος, ὅτι τὰ διὰ σου ἀπο-
κρισαίμεθα νὰ πύξουσιν“.

“Ἦν δ’ ἔπειρ συντυχόμεν καὶ
ἐβουλευόμεθα¹, ὅτι νὰ μηνύσω
τὸν μέγαν δοῦκαν² τὸν Νοταρᾶν,
ὅτι τὸ μεσαστικόν³ οὐδὲν ἔμπο-
ρεῖ νὰ τὸ ἔχη.”

„Καὶ οὐδὲν τυχεῖν νὰ τοῦ
τὸ ἐπάρωμεν διὰ τὴν τιμὴν του,
ἀλλ’ νὰ τὸ ἀφήσῃ ἐκείνος“ νὰ
ἔχη δὲ καὶ τὸ πρωτεύον τῆς στά-
σεως καὶ τῆς βουλή; καὶ πρὸσο-
δὸν τινα δ’ ἄλλου τρόπου, ἐπεὶ
ἔχω χρεῖαν νὰ ποιήσω ἀρχοντίας
δὲς, ὡς ὁ βασιλεὺς ὁ ἀδελφός
μου, οὐχὶ μεσάζοντας, ἵνα ἀπὸ
τῆν ἀρχὴν τῆς ἡμέρας ὡσι μετ’
ἐμὸς μέχρι πολλῆς ὥρας τῆς
νυκτὸς καὶ τὰς θουλαίας μου
πράττω“. Ὅπερ καὶ ἐγενετο
(V. Grecu, 86—88).

და რის გაკეთებას ვგეგნავთ და
ვსაუბრობთ. და ეს არის მტკიცე
და გარეშე ფიცით მიცემული
ბრძანებისა, რომ შენი მეშვეო-
ბით ელჩობანი შეწყდება“.

ხოლო რაც ჩვენ ვისაუბრეთ
და დავგეგმეთ, ეს ის არის, რომ
დიდ ღუკას ნოტარას დავავალე,
რომ აღარ შეიძლება რომ იგი
მთავრობის მდივნის თანამდებო-
ბას ასრულებდეს.

„ჩავრამ არ შეეფერება წა-
ვართვათ მას ის მისი პატივის
გამო, გავავლოთ იგი: აქონდეს
მას პირველობა მდგომარეობისა
და ბჭობისა და შემოსავალი წყა-
როდნაც, რადგან მე მჭირდება
მყავდეს ორი მთავარი, როგორც
ნეფეს, ჩემს ძმას, არა მდივნის
თანამდებობაზე, რათა ისინი დღის
დასაწყისიდან ვიდრე ღამის მთელ
დროს იყვნენ ჩემთან და მე ჩემი
საქმეები ვაკეთო“. ასეც მოხდა.

როგორც ვხედავთ, გიორგი სვრანძესის მოციქულობით ძალიან
კმაყოფილი იყო ბიზანტიის მთავრობა; «მეფემ (კონსტანტინე XI-მ)—
წერს ისტორიკოსი— გააცინა და ბრძანა: შენ უთხარი მას (ე. ო.

¹ ἐβουλευόμεθα O, βουλερόμεθα T.

² δοῦκαν O, δοῦκ καὶ T.

³ Τὸ μεσαστικόν, τὸ μεσαστικόν (როგორც Mainz-შია, ზემოთ გვ. 73) წარ-
მოიღვება ἰმოსიდან μεσάζω („შუაში ვარ“, „კუჭამავლობა“). ზოგიერთი მკვლევარის
ზრიათ, μεσάζων და μεσαστικόν უნდა უკავშირდებოდეს „იმპერიის კანცლერ-
ისა“ თანამდებობას (იხ. BZ 54 [1961], გვ. 199).

სურანძესის ცილის), რომ მხოლოდ ამ გზავრობის ნება დაგართოსა; აქ ივულისხმება ხელახალი გამგზავრება იბერიაში საცოლის ჩამოსაფ-
ვანად. «როდესაც კვიპროსიდან მოხვალ, უნდა. გაემგზავრო იბე-
რიაში, რათა მოიყვანო შენი მომავალი ქალბატონი» (იხ. ზემოთ
გვ. 86).

მაგრამ ეს ხელახალი გამგზავრება აღარ მოხდა.

ლაონიკე ხალკოკონდილე

ლაონიკე ხალკოკონდილე (Λαονίκος Χαλκωνδύλης ან Χαλκωνωνύλης) მე-15 საუკუნის ბიზანტიელი ისტორიკოსია¹. იგი დაიბადა დაახლ. 1423 წელს. მისი მამა, გიორგი, ათენის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში აქტიურ როლს ასრულებდა; 1435 წელს, პოლიტიკური ხასიათის ბრძოლის შედეგად, იგი პელებოქესში გადასახლებულა. 1447 წელს ახალგაზრდა ლაონიკე (ე. ი. იგუნი ისტოიკოსა) პალეოლოგების კარზე, მისტრაში, ყოფილა სამსახურში და, როგორც პლეთონის მოწაფეს, ფილოსოფიურ დისციპლინებში ვაწვრთმილს თავი უსახელებია ლათინურისა და ბერძნულის ცოდნით. 1449 წელს კონსტანტინე კეისართან ერთად მისტრადან კონსტანტინეპოლში წასულა. 1453 წელს თურქებმა რომ კონსტანტინეპოლი აიღეს, ლაონიკე იქ აღარ ყოფილა. თუ სად იმყოფებოდა ის ამის შემდეგ, დანაშვდილებით არ ვიცით (იტალიაში, ათენში, კრეტაზე თუ სივავან). მისი საისტორიო ნაშრომის ცნობათა კვალზე ჩანს, რომ ის 1490 წლის მანდობელ ხანებში უჩდა გარდაცვლილიყო.

ლაონიკე ხალკოკონდილეს საისტორიო შრომაა *Ἀποδείξεις ἱστοριῶν* (*Historiarum demonstrationes*), რომელიც შედგება 10 წიგნისგან. „ძირითადი განსხვავება წიხამორბულ ისტორიკოსთა მიხედვებითაგან ის არის, რომ ლაონიკეს „ისტორიის“ თხრობის ცენტრშია არა ბიზანტია, არამედ თურქთა სახელმწიფო. ავტორი მიზნად ისახავს განიხილოს ოსმალთა ახალგაზრდა სახელმწიფოს ძლიერების თანდათან ზრდა, იმ სახელმწიფოსი, რომელიც ყალიბდებოდა ბერძენთა, ფრანკთა და სლავთა სახელმწიფოების ნაგრეგებზე“ (ე. კრუმბაბერი).

ლაონიკე ხალკოკონდილეს „ისტორია“ შეიცავს 1298-1463 წლებში ამბებს. მაგრამ ის აქა-იქ 1464-1487 წელს მომხდარ ამბებსაც იხსენიებს; ამიტომ სფიქრებელია, რომ მას თავისი შრომა მე-15 საუკუნის 80-იან წლებში ქმნიდას დაწერილი.

¹ მისი სახელი Λαονίκος წარმოადგენს შეკრუვით შედგება მიღებული Νικο-λάνος (→ Λαο-νίκος). სახელი „ლაონიკო“ ანტიკურ საბერძნეთში იყო გავრცელებული (იხ. Ρα ρο, Eigennamen S. V; В. Греку, К вопросу о биографии и историческом труде Лаоника Халкокондила: ВВ XIII, 196—210). თეოფანე კრეტეო Χαλκωνωνύλης ბიზნეს „სბილენბის კალიპანს“, ხოლო Χαλκωνωνύλης — „სბილენბის კატელოანი“.

რაც შეეხება წყაროებს, შედარება ნათელყოფს, რომ ლაონიკეს უსარგებლოა ნიკეიურ გრიგორისის „ისტორიით“; უსარგებლოა აგრეთვე თურქული წყაროებით (თურქული ენა მან კარგად იცოდა). გარდა ამისა, ჩანს ისიც, რომ გიორგი სფრანძესთან ერთად საერთო წყაროები უნდა ჰქონოდა. წყაროებს ის კრიტიკულად ეპყრობა, თუმცა შეიმჩნევა ზოგიერთი შეცდომები, რომლებიც მას მოსდის წყაროების გამოყენების დროს.

ძველ ბერძენ ისტორიკოსთაგან პეტროლატე და თუკიდიდე განსაკუთრებულ მოწონებაშია ლაონიკეს „ისტორიაში“: ის მათ ჰბაძავს ენასა და სტილში, ცალკეულ გამოთქმათა ხმარებაში, ფრაზეოლოგიასა და ეთნოგრაფიულ ექსკურსებში.

ლაონიკე ხალკოკონდილეს „ისტორიის“ დედანი ჩვენამდე არ მოღწეულა. ეგვენი დარკოს მიერ შესწავლილია ამ „ისტორიის“ 26 ნუსხა XV—XVI საუკუნეებისა და გამორკვეულია, რომ ყველაზე სრული და სხვებზე უფრო ძველია Vaticanus Palatinus 266 (A), Laurentinianus Gr. Pl. LVII. Cod. 8 (L) და Coislianus Gr. 314 (C)¹.

ლაონიკეს „ისტორია“ გამოქვეყნდა 60 წლის შემდეგ ავტორის გარდაცვალებისა, 1615 წელს. ამ პირველ გამოცემას (editio princeps) მოჰყვა პარიზის კორპუსის გამოცემა (1650 წ.), ვენეციისა (1729 წ., რაც პარიზის კორპუსის განმეორებას წარმოადგენს) და იმ. ბეკერისა (ბონის კორპუსში, 1843 წ., განმეორებულია Migne-ის ბატროლოგიაში, 1866 წელს, ტომი 159). უკანასკნელი გამოცემა ეკუთვნის ევგ. დარკოს: Laonici Chalcocondylae Historiarum Demonstrationes, emend. E. Darkó. Budapestini 1922—1927.

თუ როდის დასწერა ლაონიკემ „ისტორია“, ამის შესახებ თვით ავტორისავე მონაცემით შეგვიძლია ვიძიოთ. თავისი შრომის პირველი წიგნის პირველ თავშივე ლაონიკე იმედს გამოთქვამს, რომ დადგება დრო, როდესაც არა აბუჩად ასაგდებ სამეფოს თვით ელინი მეფე ჩაუდგება სათავეში და მისი მეგვიდრე მეფეები (δύοτες δεχθὲν βασιλεύοντες ὁ φάσιλη Ἑλλην γὰρ ἀπὸ τῶν βασιλεύς καὶ ἐξ ἀπτοῦ ἐστὶ μὲνοι βασιλεῖς... ἄς κρᾶτιστα πολιτεῖσιν). ამ სიტყვებიდან ჩანს, რომ ბიზანტია უკვე თურქებს ჰქონიათ დაპყრობილი, ე. ი. შრომა იწერება 1453 წლის შემდეგ.

უკანასკნელი ამბები, რომლებიც მოთხრობილი აქვს ლაონიკეს, თარიღდება 1480-იანი წლებით.

¹ დაწვრილებით ლაონიკე ხალკოკონდილეს „ისტორიის“ ნუსხების შესახებ იხ. E. B. Веселаг, Историческое сочинение Лаоника Халкокондила (Опыт литературной характеристики); ВВр. XII (1967), 208—217.

გამოცემები და ლიტერატურა:

Laonici Chalcocondylae Historiarum demonstrationes. Ed. Eugenius Dargko,¹ 1—II. Budapestini 1922—1927.

Laonici Chalcocondylae Atheniensis Historiarum libri decem, ex recognitione Immanuelis Bekkeri. Bonnæ 1843.

Λαονικε Χαλκοκονδυλ, „История“ (из книги VIII). Перевод и предисловие Е. Б. Веселого: ВВр. VII (1953), 431—444.

Aus dem Geschichtswerk des Laonikos Chalkokondyles (übersetzt, eingeleitet und erklärt von Franz Grabler): Byzantinische Geschichtsschreiber, hrsg. von Dr. Endre v. Ivánka. Bd. II. Graz-Wien-Köln 1954, 33. 33. 11—97.

Г. Диттен, Известия Лаоника Халкокондила о России, ВВр. XXI (1962), 51—94.

ცნობები იბერიის ისტორიიდან

IX. Ἡ δὲ Ἰβηρία προσεχῆς ἐστὶ τῆς Κολλήδος χώρα, καὶ αἱ βασιλεῖς τούτων οὐκ ἀγευσταί.

Δίχκει δὲ ἡ χώρα ἀπὸ τοῦ Βαθῦ λεγομένου καὶ ἀπὸ Φάσδος ποταμοῦ ἕως Χαλτζιχί, ἢ τοῦ Γοργούρου ἀθθενταί¹, καὶ Κορίου καὶ Καχეთίου καὶ Τυφλίστου, σίνεγγυς οὖσα αἰ πόνταις ἀπὸ τοῦ Σαμανχίου, Τούρκων οἰκούντων ἐν αὐτῷ καὶ ἐχόντων χωρὶς κἀτωθεν τοῦ Καχეთίου πόλεως τοῦ ἐν παραθαλασσίᾳ καὶ τῆς Σβαστοπόλεως Μιγχελίων τοῦ Δαθιάννου ἀθθενταί¹ καὶ Μαμία καὶ Σαμανταῖλα καὶ Γουρίας καὶ τῶν ἄλλων τῶν παραθαλασσίων πόλεων.

Ἄπο γὰρ τῶν πόλεων τῆς ἀνωθεν Ἰβηρίας εἰσὶ καὶ αἱ Ἄλα-

IX. იბერია კოლხიდის ქვეყნის მეზობლად არის და ამათი მეფეები არ არიან უგვარონი.

ეს ქვეყანა გადაჭიმულია ეგრეთწოდებულ ბათუმიდან და მდინარე ფაზისიდან ვიდრე აბაღციხემდე (და იქ შეღის) საბრძანებელი უვარყვარესი, ვორისა, კახეთისა და თბილისისა; ეს ქალაქები ემეზობლებიან შამახას, რომელშიც მოსახლეობენ თურქები; მათ ეკუთვნის კახეთის ქალაქის ქვემოთ ზღვის სანაპიროზე მდებარე სებასტოპოლისი მეგრელებისა დაღიანის მბრძანებლობის ქვეშ, მამია და სამადავლა და გურია, და სხვა ზღვისპირა ქალაქები.

ზემოთა იბერიის ქალაქების მოსახლერენი არიან ალანები,

¹ სველა წინადადელი გამოცემულობიან გარჩევით ზევენ ათθενტია-ს შემდეგ მძიმეს ესეამთ და აბგარანდ. ἢ—აბθ. ხალციხის გამსახლურაჲ მოვიანია.

νοί θύροισι καὶ ὄνοισι καὶ ἑμίμοισι. Οἱ δὲ Ἕλληνοὶ δοκοῦσιν εἶναι ἕτερον τὸν Καύκασον περιτεινόντες. Οὗτοι καὶ ἐς τὰ μάλιστα ἄνδρες νομιζόμενοι τὰ πολέμια κράτιστοι, ποιοῦντες λυρικήα εἴδηματα.

Πολιτεύονται δὲ οὗτοι ἐς τὴν ταῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φηρηκαίαν, διερχόμενοι δὲ φωνῇ ἰδίᾳ τὸ παράπαν, καὶ ὅπλα ἐπιτεθειμένοι ἀπὸ χαλκοῦ, τὰ Ἕλληνα καὶ καλούμενα.

Ἰβήρησιν δὲ καὶ αὐτοὶ ἕτερον μὲν ἐπὶ τῆν χώραν τήνδε ἀφικόμενοι, εἴτα ἀπὸ Ἰβήρων τῶν πρὸς ἑσπέρην, οὐκ ἔχω διασημῆσαι δοκοῦσι δὲ αὐτοὶ ἐπὶ μέγα χωρῆσαι δυνάμεις, καὶ ὄχιον κτησάμενοι, καὶ πίστιν ἐκ Κωνσταντινου πόλεως πρὸς μίαν γυναικὸς ἐκείσε διαπορεύσασθαι πίστει εὐσεβείας ἕνεκα τῆς εὐσεβείας ἡγεῖται καὶ θαυματουργίας τοῦ Ἰβήρης καταπλήξασθαι μεταλλάξασθαι τῆς εὐσεβείας αὐτῶν πίστει, καὶ Δριστιανοῦς ἀπεφήναται τῆ ἡμολογία αὐτῶν.

Μετὰ δὲ χρόνους πολλοὺς οἱ Σαῦθαι οἱ θύροισι αὐτῶν πόλεμον φηρυνται κατ' αὐτῶν, καὶ τὰς χώρας τῶν Ἰβήρων διερχόμενοι ἐδήσαν καὶ παντελῶς ἠφάνισον, καὶ ἀνδραποδισάμενοι κατέσχεον αὐτούς, κατὰφυγόντων τῶν βασιλέων ἐς τὰ ἄκρα τῶν ὄρεων (ed. Darkó II, 228,5—294,9; Bonnac 467,10—468,15).

Յրեցծի լա զմեքնս, հուլաւ զլանցն, հոգտորց հոհն, գայլսնտոնովը արօնս քաղաքովըլը. ընցնս օտարընոս անլաճք րընոս քեղար ժողոքընովը կառման կայքընծնո, կալլըտոստ անքրեքնսց անլոքըն.

Ընցնի թոսըցըն հըցն րըլըն օցնտ քրոսըլըն կարհիլընտնան, լանահոստովըն կրըլոսը տայսընքր զնանք, լա օտարսկս անհալըն կնոլընծոսն, զքրեպնոլընովը զլանըն օտարըն.

ուցոտոն օձըրընո յու կալան փոլոլընի ան լըլընաննո, ան յու լանկըլըտոն օնըրտօցն քարտիցըլովըն, լանանըցըլընտ զքր յօլըլըցս; հոգտորց հոհն, օնտ քոնքիցն լու ժոլոն. լուլընտօլը յոլոնըն, կարհիլընովըն զոնկտանընծովըլըն ժոլոլըն րտօլըլընտ քըլոնտօցն կնոհալը լալոլոլա ճատտան; կան տայսո կանքըլընտօլընընտ ճարըլընընաննո ժոլըլըն օնըրըն և քոլըլըն օնոն ժատ րհիլընտնո իլըլընտնան, լա քրոնկտանընտ ժոլըլըն ճատտըլընտնո.

Յրօջալօ լոլոն ղըլընը կառմա ղընովըլըն կըլոնըննա րնո յըլըլըն ճատ, ղըլընընըն օնըրտօ լըլըլընըն և լանահոհն, կրըլոլալը ցանալըլըլըն; օլոլոլոն օնըրըն լըլըլընովը կոլըլըն, կոլոլ ղըլըլըննա ժոլոտօ ղըլըլընընըն ղըլըլըլըն օլոլո.

ტრაპიზონის მეფის ძმა დავითი

IX. Ἄλλα πῶτα μὲν ὑστερον τῆ Ἰται: τούτω ἐγένετο βασιλεὶ μέντοι ἐξελθόντων ἀπὸ Πελοποννήσου ἐς τὰς θύρας ἀφίκετο ὁ βασιλέως ἀδελφός Τραπεζούτος Δαβίδ, τὸν τε φόρον ἀπάγων καὶ τὰς σπονδὰς ἐμπέδων.

Οἱ γὰρ Κολχίδος βασιλεῖς λέγονται μὲν γενέσθαι πρότερον Βυζαντίου βασιλεῖς, τῆς Κομνηνῶν οἰκίας, τούτους δ' ὡς ἐκπασεῖν τῆς βασιλείας, Ἰσαάκιον τὸν παῖδα τοῦ βασιλέως διαφυγόντα, τελευτήσαντος ὑπὸ θήμου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ διὰ τὸ ἔχθος τὸ πρὸς αὐτόν, οἴχασθαι ἐπὶ τὴν Κολχίδα χώραν καὶ ἐπὶ τὴν Τραπεζούτα.

Ἀφικόμενον δὲ ἐνταῦθα καταστῆναι ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων ἐπὶ τὴν τῆς Κολχίδος ἡγεμονίαν, καὶ τὴν βασιλείαν μετανεγκεῖν ἐπὶ τὴν Τραπεζούτα τῆς Κολχίδος. Καὶ ἀπὸ τοῦδε βασιλεύειν ἐνταῦθα ἔστε ἐφ' ἡμᾶς διαγενομένους, Ἕλληνας τε ἕντας τὸ γένος, καὶ τὰ ἦθη τε ἅμα καὶ τὴν φωνὴν προΐεμένους Ἕλληνας. Καὶ ἐπιγαμίαις μὲν ποιείσθαι πρὸς τοὺς ἐμόρους βαρβάρους τοὺς λευκοὺς Ἀσπροπροβατάντας¹ καλουμένους καὶ θῆ καὶ πρὸς Τεμήρεω ὑβόδος τοὺς ἀπὸ Ἰζοκίη

მაგრამ ეს მოიღა შემდეგ, მომდევნო წელს. როდესაც მეფე პელოპონესიდან გამოდიოდა, კარიბჭესთან მოვიდა ტრაპიზონის მეფის ძმა დავითი, რომელსაც მოჰქონდა ხარკი და ხავს აბრკოლებდა.

ამბობენ, რომ კოლხეთის მეფეები წინათ იყვნენ ბიზანტიონის მეფეები, კომნენოსთა ოჯახიდან, ხოლო ესენი რომ გადმოვიარდნენ სამეფო ტახტიდან, კეისარიის შვილი ისააკი¹, მის შემდეგ, რაც მოკლა მისი მამა ხალხის მიერ მისი ხიზლის გამო მის მიმართ, გაემართა კოლხეთის ქვეყანაში და ტრაპიზონში.

ის რომ იქ ჩავიდა, ადგილობრივმა ხალხმა დააყენა ის კოლხეთის მთავრად და ამგვარად სამეფო ტახტი გადაიტანა კოლხეთის ტრაპიზონში. და ამ დროიდან მოყოლებული ვიდრე ჩვენ დრომდე მეფობენ ისინი, ტომით ელინნი და ზნეჩვეულებებისა და ამისთანავე ელინური ენის შემნარჩუნებელნი. და ქორწინებითაც უნათესავდებიან მეზობელ ბარბაროსებს, ეგრეთწოდებულ თეთრბატკნიანებს. და თემურის შვილიშვილებსაც ჩოქისა და ყარაიუსუფის შვილებს,

¹ Ἀσπροπροβατάντας Tafel, ასპროვატანτας eodd.

² „ისააკი“ შვედომით არის, უნდა იყოს „ილექსა“.

και Καρτασούρασι παιδῶν, ὥστε μὴ πράγματα εἶχειν θροῦμένης τῆς χώρας ὅπῃ τούτων. Καὶ πρὸς τε τοὺς Ἕλληνας Βυζαντίου ἐπιγαμίας ποιούσθαι, τὰ τε ἄλλα, καὶ τὴν θυματέρα ἐκπεδωκῶτος Ἀλέξίου βασιλέως Κομνηνοῦ Ἰωάννη τῷ βασιλεὶ Βυζαντίου.

Μετὰ¹ δὲ ταῦτα γεγονῆναι τε καὶ τοιοῦτον. Ὡς γάρ ἐν ἱστορίᾳ γενομένη τῷ βασιλεὶ Ἰωάννῃ² περὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, ὡς τοῦ πρωτοβεστιάριου συγγενομένου τῇ μητρὶ αὐτοῦ τῆ Καντακουζηνῆ, καὶ πᾶσιν καταθύμῳ τούτου ἕνεκα, ἀπέκτεινέ τε τὸν πρωτοβεστιάριον καὶ τὴν πατέρα αὐτοῦ, καὶ μητέρα ἀπέκλεισεν ἄριστον ἐν τῷ αὐτῷ κοιτῶν, βαλόμενος ἀνελεῖν καὶ τὴν μητέρα. Ἢ δὲ ἐν τῇ πόλει ἄρχοντες, ἰκετεύοντες τῷ Ἰωάννῃ, ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, ἀπέπεμφαν τούτον εἰς τὰ μέρη τῆς Ἰβηρίας, δυσωπήσαντες αὐτόν.

Τῆ κακίᾳ δὲ τοῦ Ἰωάννου παροήκειν ἡ βασιλεύς Ἀλέξιος τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν δεύτερον βασιλέα, τὸν Σκαντάριον λεγόμενον, καὶ ὑπάνδρευσεν αὐτὸν μετὰ τὴν θυματέρα τοῦ ἡγεμόνος Μυτιλήνης Γαλακτῆου, ἐν ἀπέπεμφαν αὐτοῦ ἐν τῇ Μυτιλήνῃ.

հոտս մնառ նորո՞ւն զն ոսրն զարծրելոս ճոտս յըզսնս, զորևս մտնս ճո՞հանտուրնս յլուանստսոց լոճտրնոցնսն սկսեմնս. Լեզսոս նորնս նըզքսն ուղլքսն յոմնցսոսնս տացնս յալ սկսուլսն ոստսոցսն ճո՞հանտուրնս նըզքն սոսնցն².

սմսն Յըմլըց նոննս սնըոց սմծոցս, ըննորոց ըլլո լոցնսնս նըզք ոսնցն նոսն լըլլսն Յընսնցն, տոտլոս նրոտուրնցսոսոս մոս լըլլանսոսն յանտուրնցսոսն սնլոս յըլլոսնսն ոսրն, ոսնց սմնս զսմոս սոլոսն զանոսննս լսս յուլսնս նրոտուրնցսոսոսոց, լսս նոսնս մսնս լսս լըլլսնց, տրոցնս, հայցտս սսկոլ տոսննս, լսս սկրլսնս մոցսնս լըլլսնց. հոլոս յալսոլոսն տաց-յոցքնսն սոսոցքն սոսնցն սր հսցնոսն զն, նըսոլլոցքնցն ոսն լսս զըլլանցքն սծըրոսն նոսոցնս.

սոսնցն նոսոտլոցնսն զսմոս նըլլը սըլլքսնսն տացսոսն զսքո, ոտնըլլսնց սլանարոսոսոս ցքոլըլլոսնս, նըտրոց նըլլըլլ զսնսնս լսսնս մոտսոցսնս մոտոլլոցնսն ստացոսն զստոլլոլլըլլսնս յալ-սկսոլլոլլոսնս լսս զսցնսնս ոլլլըլլ մոտոլլոցնսնս.

¹ ձեւով ընթացող սոսոցն նոլոսնսն լուսնոլլոլլոսն սո սոսոս—Լըլլոսն սոսոլլոցնսն նըլլանքոսն սոսնցն.
² Տոսնց- ճոհանտուրնսն նըլլըլլ ուղլլոլլ յոմնընոսսն զսքո.
³ ուղլլոլլոլլոլլոլլ ուղլլոլլոլլ !V-ոսն (1412—1453) սնլոլլոլլ մ-ս-ո-ս-ո-ս, իտոլլոլլոլլոլլ մոտսոցքսն սոսնց VIII-ն (1424—1446).

“Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης ἀπαλ-
θὴν ἐν Ἰβηρίᾳ ἔσχε γυναῖκα τῆν
τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου θυγα-
τέρᾳ.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἀφῆλθεν ἐν
τῷ Καφῆ¹ ἀναζητῶν ἕκαστά τινα
τὸν ἔχοντα καρᾶριον, καὶ ἐλθεῖν
ἐν τῷ Τραπεζούντῃ: πολυμυθῶς
κατὰ τοῦ Ἰεσοῦ πατρὸς Ἀλεξίου.
Εὐρὺ δὲ ἔκειτο Ἰανυίτην² ἀνθρώ-
πον ἔχοντα καρᾶριον μέγα, ὅπλα
παντοία φέρον, τὸ λεγόμενον
..... ὄν καὶ ἐχειροτονήσατο πρω-
τοστράτορα³.

Ἀρματωσάντες⁴ οὖν τὸ κα-
ρᾶριον καλῶς τε καὶ ἰσχυρῶν,
ἦλθον ἐν Τραπεζούντῃ κατὰ βα-
σιλείῳ Ἀλέξιου τοῦ πατρὸς αὐ-
τοῦ. Ἐξελθόντες οὖν ἔβω ἐν τῷ
ἐρηθῆ, ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τοῦ ἀγίου
Φωκά, καὶ ἐν τῇ μισθῇ αὐτοῦ
ἐσκηνώσαντο αὐτῶν, ἰσχυρῶς δὲ
μέσου⁵ καὶ βοηθῶν κρυφίως πως
τοῦς Καβασιάνῳ, αἰτινας αὐτὸν
προεδόκασαν.

Ἐχόντες γὰρ ὄντοι τῆν φυλα-
κὴν τοῦ βασιλέως ἐς τοῦ Ἀχάν-
του προκατείου, τοῦ βασιλέως

ბოლო წყევ, თთანე, თბერიაში
თანე წავიდა, ცოლად შეკვდა
ალექსანდრე მეფის ასული.

ამის შემდეგ ის წავიდა კაფა-
ში, ეძებდა იქ ყინშეს, ნავის
შეიძინა, და ჩავიდა ტრაპიზონში
იმ მიზნით, რომ იგებოდა
საკლესიო მამის ალექსისის. იქ იპო-
ვა მან ერთი კაცი თანუიტე²,
რომელსაც შეიძინა დიდი ხანი,
ხადაც იყო სოველგარი ბატონი,
ეგრეთწოდებული და ეგო-
დანიშნა მთავარსარდლად³.

ხვით რომ კარგად აღჭურვს,
როგორც საჭირო იყო, მოვიდ-
ნენ ტრაპიზონში მისი მამის მეფე
ალექსისის წინააღმდეგ სამბოლო-
ველად. შელაქვარეთ რომ გავიღ-
ნენ ხმელეთზე, შეიძინა ფოკას
ტაძრის მიდამოებში, მის [ფოკას]
მონასტერში დაბანაკდნენ იქვე.
ამისთანაში დაშინებუნიც მოიპო-
ვეს შარულად, კავასიტები⁴, რომ-
ლებსაც მას [მეფეს] ულაიტეს⁵.

ამათ [ე. ი. კავასიტებს] და-
ვალებული მქონდათ მეფის მცვე-
ლობა მანტიის⁶ პრასტიონში, რად-

¹ კაფაში—ე. ი. ყარსში, თურქულია იგი.
² ენდა რომელიღაც „მანუელს“ (Ф. Успенский, Очерки из истории Трапез. 126).
³ „პროტოსტრატორი“ — სამხედრო პანამსუქობა ბიზანტიის სხველი კარზე („მთავარსარდლი“).
⁴ დრამათა — ლითონურა სოცვისიანი არმო.
⁵ ბიძა მისი „მანუელის“.
⁶ „კავასიტები“ წარმოიხდებოდა გვიანი ტრაპიზონის სხველთში, ხალხის დევნის.
⁷ ე. ი. მეფე ალექსის.
⁸ სანაბნები Ἀχαιῶν ὀνόματι მიქელ მანარტონის „ქრონიკაში“ (იხ. გეორ-
გიევი VII, გვ. 176 და 201).

Ἄλεξιου ἔκεισε καὶ αὐτοῦ σκη-
νώσαντος μετὰ ἄρμάτων τε καὶ
πολεμικῶν, κατὰ¹ τοῦ Ἰωάννου
συνακατέθεντο, παραχωρήσαντες
τὴν κατὰ¹ Ἀλεξίου ἐλευσιν, ἔν
καὶ εὐρόντες οἱ τοῦ Ἰωάννου
ἄρχοντες ἐν τῇ σκηνῇ ἀνυπόπ-
τως, καὶ μετὰ βίας ἀπεκτείναν
αὐτὸν ἐν ὄρα μεσονυκτίου.

Ὁ γὰρ βασιλεὺς Ἰωάννης οὐκ
εἶπεν βίως κτείνειν τὸν πατέρα,
ἀλλὰ μόνον ζωοῦν καὶ εἰς
αὐτὸν ἀγαγεῖν. Ἐκαίνοι τοῦτο
μὴ φυλάξαντες, ἀλλ' ἀποκτείναν-
τες μᾶλλον τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ
τὰ πρὸς χάριν παποιήκασιν δο-
κοῦντες Ἰωῶ. Ὁς ὁ βασιλεὺς
Ἰωάννης ὑστερον τὸν μὲν ἐτύφ-
λωσε, τὸν δὲ ἐχειροκόπησε, μὴ
θέλων τοῦτο οὕτω ποιῆσαι, ἀλλὰ
πρὸς αὐτὸν μόνον ἀγαγεῖν.

Ὁ Ἰωάννης τοῖνυν καὶ ἀνε-
δίξαστο τὴν βασιλείαν, τιμῆσας
τὸν πατέρα αὐτοῦ ταῖς προση-
κούσαις τιμαῖς, τῇ ταφῇ, ἔν καὶ
κατέθετο ἐν τῇ τῆς θεοσχεπέσ-
του μονῆ, εἰ καὶ ὑστερον ἔφερε
ταῦτον ἐν τῇ μητροπόλει.

გან მეფე ალექსი იქ იდგა ბანა-
კად იარაღითა და საომარი მასა-
ლებით; ისინი იოანეს დაეთანხმ-
ნენ, რომ ალექსისთან თავისუფ-
ლად შეუშვედნენ მხურველებს,
და რომ იოანეს კაცები თავხ-
დაესხნენ მას მოულოდნელად;
მიმძლავრებოთ მოკლეს იგი შუა-
ღამის საათში.

მეფე იოანეს სრულგზითაც
არ უთქვამს მოეკლათ მისი მამა,
არამედ დაეალებული ჰქონდათ
ცოცხალი შეეპყრათ და მასთან
მოეყვანათ. იმათ ეს კი არ შეეს-
რულებს, არამედ მოკლეს, რადგან
იფიქრეს, უფრო მეტად ვასია-
მოვნებთ მეფე იოანეს აღბათო.
ისინი მეფე იოანემ დაბაჯა:
ერთს თვალები დათხარა, მეო-
რეს ხელი მოკვეთა, რადგან არ
სურდა ეს ასე ექნათ, არამედ
მხოლოდ მასთან უნდა მოეყვანათ.

იოანემ ამნაირად მიიღო სა-
მეფო ტახტი; მან თავის მამას
პატივი სცა შესაფერის პატივთა
მიზღვით, დასაფლავებით; მან
იგი დასაფლავი ღვთივდაცულ
მონასტერში. თუმცა შემდეგ იგი
გადაიტიანა სატახტო ქალაქში².

¹ κατὰ ἰσχυρὸν ἐπιβουλήν. განსაკუთრებული მნიშვნელობით არის ნახშირი, არა ანტიკური ბერძნულის წესით.

² საჭიროდ კვლით მოკვებოთ აკად. თ. უსპენსკის განმარტება ამ ეპი-
ზოდის [ილექსის მეფის მოკვლის] შესახებ: „Во время моих археологических
исследований в Трапезунте в 1916—1917 гг.—წერს თ. უსპენსკი—удалось
напасть на своды места погребения царя Алексея; этому вопросу была
посвящена специальная статья в журнале „Византийский Временник“ (том
XXII). Не входя в подробности, изложенные в указанной статье, ограни-
чимся здесь несколькими замечаниями на приведенный текст об убийстве

Μετὰ δὲ τινὰς χρόνους ἐστρά-
τευσα καὶ τὴν ζύχην ὀνόματι
Ἄρταβίλης κατὰ Τραπεζούντος,
συνάξας ἀπανταχοῦ ἀπὸ τῆς ἀνα-
τολῆς καὶ μεσημβρίας στρατὸν,
ἀπὸ τῆς Σαμίου καὶ ἐξ ἄλλων
τινῶν πύλων, καὶ ἦλθε κατ'
αὐτῆς βουλόμενος εἶσεν καὶ πορ-
φῆσαι ταύτην.

Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης συ-
νάξας καὶ αὐτὸς στρατὸν διὰ τῆς
ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης ἅμα
τῆς πανσεβάστης καὶ τοῖς αὐτοῦ
ἦλθεν ἕως τοῦ ἁγίου Φωκᾶ τῆ
μονῆ τῆ λεγομένης Κορδύλης.

Συνάξας τοίνυν ὁ πανσέβασ-
τος τοὺς τε ἰδίους καὶ τοῦ βασι-
λέως, διήρχετο ἅμα τῆ τοῦ στρα-
τοῦ βουλόμενος θαλάσσης εἰσβα-
λεῖν κατὰ τὴν ζύχην, ὅποι ἂν
εἴρηται τοῦτον· ὁ γὰρ ζύχης
Ἄρταβίλης κατέσχε τὴν τοῦ Με-
λιάρη λεγομένην τοποθεσίαν, προ-
λαβόμενος τὴν κλεισοῦραν ταύ-
την τοῦ Μελιάρη, τὸ Κακάνιον
λεγόμενον.

ყოცა ხნის შემდეგ ილაშქრა
ერთმა ჯიქმა, სახელით არტაბი-
ლემ, ტრაპიზონის წინააღმდეგ:
მის შეეკრიბა ჯარი ყოველი მხრი-
დან, როგორც აღმოსავლეთიდან
ისე სამხრეთიდან, როგორც სა-
მოსიდან ისე ზოგიერთი სხვა ქა-
ლაქებშიდან, მოვიდა მის წინა-
აღმდეგ და სურდა მისი აღება
და მოსრევა.

ხოლო მეფე იოანემ შეკრიბა
თვითონაც ჯარი, როგორც ხმე-
ლეთით, ისე ზღვით, უდიდებუ-
ლესის [კვისრისა] და თავის ჯა-
რითურთ მოვიდა ვიდრე წმინდა
ფოკას სახელობის მონასტრამდე,
ეგრეთწოდებულ კორდილემდე.

მისმა უდიდებულესობამ [კვი-
სარმა] შეკრიბა როგორც საკუ-
თარი ჯარი, ისე მეფისა და ამ
ჯარითურთ მოიწადინა ზღვაში
შეჭრილიყო წინააღმდეგ ჯიქისა,
სადაც კი მის იბოვიდა; რამეთუ
ჯიქი არტაბილემ ჩამჯდარიყო მე-
ლოიარად წოდებულ ადგილას და
წინასწარ დაეკავებინა ამ მელოი-
არის კლოსურა, ეგრეთწოდებული
კაპანთონი.

царя Алексея. Действие происходило близ Трапезунта, на морском берегу, где был подгородный монастырь Фоки, расположенный при впадении реки Пикситис (ныне Джуртотх) в море. Занят монастырь — с ним был небольшой отряд на торговом судне, нанятом в Феодосии у генуезского купца — Иоанн вступил в переговоры с Кавантами, если уже ранее не был уверен в их содействии. Что касается положения Аханта или Ахантака, где находится царь Алексей, эта подгородная дача или царское поместье было также в указанной местности, еще ближе к городу, как можно заключить из слов Панарета под 1336 г.: «было сражение в Ахантаке и на холме Митры». Последний господствует над городом* (Ф. Успенский, Очерки из истории Трапезунтской Империи, Липр. 1928, стр. 180).

Ἐλθόντες τοίνυν οἱ τοῦ πανσεβάστου καὶ αὐτοὶ εὔρον τὸν ζύχην προκατέχοντα τὴν κλεισοῦραν τοῦ Καπανίου. Οἱ καὶ ὀρμήσαντες κατὰ τὸν ζύχην ἐπ' ἐλπίδι τοῦ ναυτικοῦ στρατοῦ ἄμα, ἐπειδὴ καὶ οὗτος ὁ ναυτικός στόλος ἦν παρεσκευασμένος μετὰ τοῦ πανσεβάστου δώσειν τῷ ζύχῃ, οὐκ ἔσχον καιρὸν ἔγκαιρον, ἀλλ' ἀνέμου βλαίου πνεύσαντος ἐν τῇ θαλάσῃ οὐκ ἐξήλθον ἔξω οἱ ναυτικοὶ εἰς βοήθειαν τοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ἄλλοθεν καθεν σκληρίας γενομένης ἔσχον κώλυμα τοῦ ἐξελεῖν τὸν ναυτικὸν στρατὸν [τὰ πλοῖα γένόμενα].

Καὶ τότε δὴ ὀρμήσαντες οἱ τοῦ ζύχῃ κατὰ τοῦ πανσεβάστου καὶ τοῦ στρατοῦ διέφθειράν τε αὐτὸν πανσεβάσταν καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ ἑτέρους ὡσεὶ τριάκοντα. Καὶ οἱ ἕτεροι πεφευγότες ἦλθον πρὸς τὸν βασιλεῖα Ἰωάννην, ὃς φυγὰς καὶ αὐτὸς γένόμενος μετὰ κλοῖου ἦλθεν ἐν Τραπεζοῦντι σῶμα καὶ τοῖς ἑτέροις, οἱ μὲν διὰ ξηραῖς, οἱ δὲ διὰ θαλάσσης πεφευγότες κατασκηνώσαντος τοῦ ζύχῃ ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Φωκά, εἰς ἣν ἦν κατασκηνωμένος ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης. Ἐξώγησε δὲ καὶ πολλοὺς ὁ ζύχης, οὕστινας φονεύσας ἐξ αὐτῶν, ἔχων καὶ τὸν Μαυροκώνοταν λεγόμενον ζῶντα, κελώτην ὄντα καὶ ἐξοδίαστίην τοῦ

ასე, კვისრის კაცები რომ მივიდნენ, იპოვეს ჯიქი, რომელსაც კაპანიონის კლისურა უკვე წინასწარ დაეკეცებინა. და ისინი რომ გაემართნენ ჯიქის წინააღმდეგ, რახაკვირველია, საზღვაო ჯარის იმედითაც, რადგან ეს საზღვაო ჯარი კარგად იყო მომზადებული კვისართან ერთად. შეეცნა ჯიქისთვის, მაგრამ ვერ შეხვდათ ხელსაყრელი დრო; პირიქარი ქროდა ზღვაში და შეზღვაურები ვერ გავიდნენ გარეთ, რომ ჯარს მიწველებოდნენ, რადგან ხან სად და ხან სად ხმელეთი ჩნდებოდა და საზღვაო ჯარს დაბრკოლება ექმნებოდა [ხომალდებისათვის].

და მაშინ ჯიქის კაცები გაემართნენ კვისრისა და ჯარის წინააღმდეგ, თვით კვისარიც განადგურეს და მისი ვაჟიც, და სხვებიც დაახლოვებით ოცდაათი. და სხვა გაქეულები მივიდნენ. მეფე იოანესთან — რომელიც თვითონაც გაქეული ხომალდით მისულიყო ტრაპიზონში სხვებთან ერთად, ერთნი ხმელეთით, ხოლო სხვები ზღვით გაქეულიყვნენ. იმ დროს როდესაც ჯიქი წმ. ფოკას მონასტერში დაბანაკებულიყო, სადაც მეფე იოანე ყოფილა დაბანაკებული. ჯიქმა ბევრი ცოცხლები დაატყვევა, ზოგიერთნი მათგანნი მოკლა; ხელთ იგდო ცოცხლად ეგრეთწოდებული მავროკონსტა, რომელიც იყო მეფის მესაწოლე და შიკრიკი, და

βασίλειος, ἐν καὶ ἀπέκτεινεν ὁ
ζύχης ἐμπροσθεν τῆς πόλεως¹.

Εἶτα ποιήσας ἐκεῖσε ἡμέρας
τρεις ἀπήλθεν ὡς καλεσησῶν ἐν
τῷ Μεσογαλδίῳ, ὡς τὸν πανσε-
βάστου τοῦτο ἔχοντος.

Συνέβη δὲ καὶ² τοιοῦτον ἐν
Τραπεζούντι: ἀκμήν θντος τοῦ
ζύχης, ἐν τῇ μονῇ τοῦ Κορδύλη.
Ἐν τῇ νυκτὶ ἐκεῖνη ἦλθεν ὁ ζύ-
χης ἐν αὐτῇ γυνή τις τῶν Ἀρ-
μενίων φοβηθεῖσα μήποτε ὁ ζύ-
χης ἐπιλάβηται τὸ ἐξώκαστρον,
μετήρε τὸν βίον αὐτῆς ἐς τὸ
μέγα κάστρον τῆς Τραπεζούντος
ὡς φυλάξουσα ἐκεῖσε. Τοίνυν ὁπό-
ταν ἐλάβανε τὸν βίον αὐτῆς καὶ
ἐκόμψε τούτον ἐν τῷ κάστρῳ
νυκτός οὐσης, λεληθότως ἀνήφα-
το πῦρ ἐν τοῖς κροαίοις αὐτῆς.

Αὕτη δ' ἦν ἐν τῇ μεγάλῃ
κάστρῳ, μὴ εἶδεναι τὸ σύμπτω-
μα. Ἀνηφέ τε μέγα ἐν τῇ ταύ-
της οὐκίματι, καὶ ἐξ ἐκείνου καὶ
τὰ σύγγγυς πάντα, ἐν ἧρα με-
σογονατίας. Οἱ δὲ ἐν τῇ πόλει
νομίσαντες εἶνα: προδοσίαν ἀπὸ

იგი ჯიქმა მოკლა მოქალაქეთა
თვალწინ¹.

შემდეგ მან იქ რომ დაჰყო სამ
დღეს, წავიდა საომრად მესო-
გალიონში², რომელიც, თით-
ქოს, კვისარს ეპერა.

მას შეხვდა ტრაპიზონში ჯი-
ქი კორდილის მონასტერში. იმ
ღამეს მოვიდა ჯიქი. მოვიდა იქ
ერთი ქალი, არმენიელთაგანი,
რომელსაც ეწინოდა, რომ რამე-
ნაირად ჯიქს არ აეღო გარე-
ცხე, და მისი ცხოვრება ტრა-
პიზონის დიდ ციხეში გადაიტანა,
რათა იქ დაცული ყოფილიყო.
და, აი, როდესაც მან მიიღო
მისი სიცოცხლე და მასზე ზრუ-
ნავდა ციხეში, როდესაც ღამე
ყო, ფარულად ცეცხლი გააჩინა
მის ქსოვილებში.

ის (ქალი) თვითონ დარჩა
დიდ ციხეში და არ იცოდა რაც
მოხდა და მის სახლში დიდი
ცეცხლი გაჩნდა, და იქიდან მახ-
ლობლად ყველაფერს მოედო
ცეცხლი, რომელიც ამ შუალამე-
ში მძვინვარებდა. ქალაქში დარ-

¹ შვიტროვისტას თან: მღვდობის განსანარტავლ ნახშირია კელიათის და ღვინაშ-
ეთის. არც ერთი სიტყვა სხვა ტექსტებში დიდასტურებული არაა; კელიათის (თუ
საკუთელით, რომ ეს არის კელიათის სიტყვისაგან კელა „საკანი“ „სენაკი“) შვიტ-
რობი ნიშნავდეს „მესაწილეს“: Dark-ის გამოკუმისთან დართულ ლექსიკონში უწე-
რობა: კელიათის camerarius; უცნაურია რომ J. Bekkerus (Bonnae 1843) თავის
ლათინურ თარგმანში წერს; თითქოს კელიათის ბიშნავდეს „equorum regionum
curator sen domitor „სამეფო ცხენების მომვლელი ანუ მხედნელი“. V. Grecu
ლათინურ რეზინულ თარგმანში (ბუხარესტი 1958, გვ. 266, 12 და ინდექსი) წერს
grija decamera imperatului.

² ეს არის ქალაქ ტრაპიზონის ერთი უბანი.

³ καὶ τὴ καὶ τ. l.

των έντες τὰ πρός χάριν τοῦ
ζύχῃ, ἔφευγον ἀπαξάπαντες, ἀρ-
χοντές τε ὄμοσ καὶ ἀρχόμενοι,
ἐγκαταλειφθέντος μόνου τοῦ βα-
σιλέως Ἰωάννου μετὰ καὶ τῶν
μερικῶν, ὥσει πεντήκοντα.

Διήρχετο γοῦν ὁ βασιλεὺς διὰ
πάσης τῆς νυκτὸς τὰ τεῖχη τῆς
πόλεως καὶ τὰς πύλας αὐτῆς.
Ἦλθε τοίνυν ἐν τῇ πρώῃ καὶ
ὁ ζύχης, ὡς εἴρηται, εἰς τὸ τάχα
ἐπιτήφισθαι τὴν Τραπεζοῦντα
δὲ καὶ ἀπηλθεν ἀπρακτος, διερ-
χόμενος ἐν τοῖς Μεσοχαλδίοις.
Ἐφυγον γοῦν ἀπαξάπαντες ἀρ-
χοντες, οἱ μὲν διὰ πλοίων, οἱ δὲ
διὰ ξηρᾶς, ἐπ' ἕλθουσαι τῆς Ἰβη-
ρίας· οἱ καὶ ἕλθόντες ὑστερον,
διὰ πάντος τοῦ ζύχῃ, ἐν Τραπε-
ζοῦντι· ὠνειδίζοντο παρὰ τοῦ βα-
σιλέως, γυναικωτοῦς ἀποκαλῶν
αὐτοῦς καὶ ἀνάδρους καὶ προ-
δότης τῆς πατρίδος· αὐτῶν (ed.
Darkó, II 218, 16—222, 21).

ჩენილებმა იფიქრეს, რომ ლა-
ონი კქონდა ადგილი იმათ
მხრივ, ვინც ჯიქს ემადლიერე-
ბოდა, და ყველანი გაიქცნენ.
მმართველნი და მართულნიც,
ხოლო იოანე მეფე ერთი დარჩა
რამდენიმე თავისიანით, დაახ-
ლოვებით ორმოცდაათი კაციით.

მეფე მთელი ღამის განმავ-
ლობაში ქალაქის კედლებსა და
მის ქარიბჭეს ათვალიერებდა.
დილით ადრე მოვიდა ჯიქიც,
როგორც ეთქვი, იმ მიზნით რომ
მალე ხელთ ეგდო ტრაპეზუნტი
იგი ვაბრუნდა ისე, რომ ვერა-
ფერს ვახდა, და გადავიდა მესო-
ხალდეების მხარეში. გაიქცნენ
იგრეთვე, ყველანი, ქალაქის შთა-
ვარნი, ერთნი ხომალდებით, ხო-
ლო სხვები ხმელეთით, რათა მი-
სულიყვნენ იბერიაში; ისინი რომ
შემდეგ მოვიდნენ ტრაპეზუნტში,
როცა ჯიქი უკვე წასულიყო,
ისინი მეფემ ვალანძლა, თქვენ
ქალაქუნები ყოფილხართ, არაკა-
ციები და თქვენი სამშობლოს გამ-
ციმნიო.

სკვითები და მეღაზვები

Μετὰ δὲ ταῦτα ἦλθον ἐπὶ
Μυσοῦς καὶ ἐπὶ Τριβαλλοῦς. Τὸ
δὲ γένος τοῦτο παλαιότατόν τε
καὶ μέγιστον τῶν κατὰ τὴν
οἰκουμένην ἔθνων, εἶτε ἀπὸ Ἰλλυ-
ριῶν μοίρας ἀπεσχισμένον ταύτην

ამის შემდეგ გაემართა მისიე-
ლებისა¹ და ტრიბალების წინა-
აღმდეგ. ეს ტომი არის უძველესი
და ახლანდელი მსოფლიოს ტომ-
თა შორის უდიდესი: ისინი ან
ილირიელთაგან გამოყო-

¹ მისიელებად სჯულისმწებრიან ბუნებას იქცევიან, ხოლო ტრიბალებად სერ-
ბიელები.

ῥηκασε τὴν χώραν, εἶτε, ὡς ἔνοι,
ἀπὸ τῆς πέρας τοῦ Ἰστρου ἐπ'
ἐσχάτων τῆς Ἑβρώπης, ἀπὸ τε
Κρατίας καὶ Προυσίῶν τῶν ἐς
τὸν ἀρκτῶον ὠκεανὸν καὶ Σαρ-
ματίας τῆς νῦν οὕτω Ῥωσίας
καλουμένης, ἔσ-τε ἐπὶ χώραν τὴν
διὰ τὸ φύχος ἀοίκητον, ἀκχείθεν
ἄρμημένοι καὶ τὸν τε Ἰστρον
διαβάντες ἐπὶ τὴν ἐς τὸν Ἴόνιον
χώραν ἀφίκοντο καὶ ταύτη ἐπὶ
πολὺ ἐπὶ Ῥγάτους διήκουσαν κα-
ταστρεψάμενοι ῥηκασαν, εἶτε δὴ
τὸν ἄνθρωπον μάλλον εἶπεῖν ἄμει-
νον, ὡς ἐγνεύθεν ἀπὸ τῆς ἐς τὸν
Ἴόνιον χώρας ἄρμημένον καὶ
Ἰστρον διαβάντες ἐπέκεινα ἐγέ-
νοντο τῆς ἀοικουμένης, οὐκ ἂν δὴ
λεγόμενον ἀσφαλῶς λέγοιτο ἢφ'
ἡμῶν (ed. Darkó I, 80,1—81,9;
Bonnae, 84,9-22).

ფილიპი ამ ქვეყანაში დაბინავ-
დნენ, ან, როგორც ზოგიერთები
ფიქრობენ, ისტროსის გადაღმა
განაპირა ვერობიდან არიან მო-
სული, კრატიიდან და ჩრდილო
ოკეანთან მცხოვრებ პრუსიელ-
თაგან და სარმატიიდან, რომელ-
საც ამჟამად როსია ეწოდება,
და ვიდრე იმ ქვეყანამდე. რომე-
ლოც სიცივეების გამო დაუსახ-
ლებელია, და იქიდან წამოსულან,
ისტროსი გადმოულახავთ და
იონიურ მხარეში მოსულან და
აქ ვენეტთა ქვეყანამდე მოუღწე-
ვიათ, დაუმორჩილებიათ და და-
სახლებულან, ან და შეიძლება
უკეთესი იყოს და პირიქით
კთქვიათ, რომ იქიდან იონიისთან
მდებარე ქვეყნიდან გამოემართ-
ნენ, ისტროსი გადმოლახეს და
იქიდან მოვიდნენ ამ მსოფლიოში:
ვერ ვიტყვი, სწორად არის ჩვენ
მეორ ნათქვამი, თუ არა.

ზემოთ მოყვანილ ნაწუფეტში უზრადლებას იპყრობს მისიელების
(Μυσοί) წარმომავლობის განსაზღვრა: ამის შემდეგ გაემართა მისიე-
ლები სკა და ტრიბალების წინააღმდეგ. ეს ტომი არის უძველესი
და ახლანდელი მსოფლიო ტომთა შორის უდიდესი: ისინი ან ილი-
რიელთაგან გამოყოფილნი ამ ქვეყანაში დაბინავდნენ...».

ცნობილია, რომ იყო ორი მისია: Moesia superior და Moesia
inferior. პირველი დაახლოვებით თანამედროვე სერბიას მოიცავდა,
ხოლო მეორეში შედიოდა ტრიბალების ქვეყანა და მოიცავდა დაახ-
ლოვებით დღევანდელ ბულგარეთს.

Fr. Grabler-ი ერთ-ერთ შენიშვნაში (გვ. 93, შენ. 54) მიუთითებს
იმასზე, რომ ამ ტომს, რომელსაც ლაონიკე ხალკოკონდილე თვლის
„ილირიელთაგან გამოყოფილად“. ჰეროდოტე მიიჩნევს „ბე-
ლაზზებებისაგან გამოყოფილად“. მართლაც, ჰეროდოტე (I, 58)
წერს:

Τὸ δὲ Ἑλληνικὸν γλῶσση μὲν, ἐπειτε ἐγένετο, αἰεὶ κατεστῆ αὐτῆ διαχράται, ὡς ἔμοι καταφαίνεται εἶναι: ἀποσχισθὲν μὲντοι ἀπὸ τοῦ Πελασγικοῦ ἔδν ἄσθενές, ἀπὸ σμικροῦ τὸ τῆν ἀρχῆν ὀρμεόμενον ἀνζηται ἐς πληθὺς τῶν ἔθνέων, Πελασγῶν μάλιστα προσκεχωρηκότων αὐτῶ καὶ ἄλλων ἔθνέων βαρβάρων συχῶν. Πρόσθε δὲ ὧν ἔμοιγε δοκέει: οὐδὲ τὸ Πελασγικὸν ἔθνος, ἔδν βάρβαρον, οὐδ' αὖ μὲν γάλλως ἀνζηθῆναι.

აქ ჩვენ უურაღლებას ვაქცევთ გამონათქვამს ἀποσχισθὲν, რაც ეხმაურება ლაონიკის მიერ ნახმარ გამოთქმას ἀπεσχισμένον, — ლაპარაკია ელინების გამოყოფაზე იმ ტომიდან. რომელიც ბალკანეთის ნახევარკუნძულის ჩრდილო ნაწილში ცხოვრობდა. რომ დორიელები და პელაზგები ერთ დროს ერთიგეორის მეზობლად ცხოვრობდნენ, ამაზე ჰეროდოტე სხვაგანაც ამბობს (იმავე თავში 57,4). გარდა ამისა ელინების წარმომავლობაზე ბარბაროსთაგან ჰეროდოტე ვადმოგვცემს I, 60-ში:

... ἔπει γε ἀπακρίθη ἐκ καλαϊτέρου τοῦ βαρβάρου ἔθνεος τὸ Ἑλληνικὸν ἔδν καὶ θεξιώτερον καὶ εὐθηθείης ἡλιθίου ἀπηλλαγμένον μᾶλλον...

ელინთა ტომი, იმ დროიდან რაც ის შეიქმნა, მუდამ ხმარობდა იმავე ენას, როგორც მე ეს მეჩვენება; ხოლო პელაზგიურს რომ გამოეყო, იყო სუსტი, და დასაწყისში რომ უმნიშვნელო იყო, შემდეგ ტომთა სიმრავლედ გაიზარდა, მას პელაზგები რომ მიეთვისნენ და სხვა ბარბაროსული ტომებიც ბევრი. წინათ ჩემის აზრით, პელაზგიური ტომი, იყო რა ბარბაროსული, არასოდეს არ გაზრდილა დიდად.

...რამეთუ ძველითგანეე ბარბაროსი ტომისაგან იყენენ გამოყოფილი ელინები, რადგან არიან უფრო ნიჭიერნი და უჭკუო გულუბრყვიელოებისაგან უფრო დაშორებულნი...

სკვითები, ჩერქეზები და მეგრელები

III. Ἐνταῦθα πυθόμενοι: Σύνθαι Τεμήρη¹ βασιλέα ἐπὶ σφᾶς ἐπίοντα μεγάλην παρασκευῆ τῆν τε εἰσοδὸν ἔπεμπον στρατεύμα

სკვითებმა რომ შეიტყეს, რომ მეფე თემური მათ წინააღმდეგ მოდიოდა დიდძალი ლაშქრით. ჯარი ვაგზავნეს, რათა წინასწარ

¹ Τεμήρην Darko, Τεμήρη codd.

προκαταληφόμενους τῶν ὀρέων, ἣ ἐπέλλε Τεμῆρης σὺν τῷ στρατῷ αὐτοῦ θύεσθαι.

Σαχῆθαι μὲν οὗτοι¹ τὸ πάλαι ἐς μοίρας τινὰς διυρημένοι ἐνέμοντο τὴν χώραν ἀπὸ Ἰστρου ἕως ἐπὶ τοὺς ὑπὸ τὸν Καύκασον. Νῦν δὲ γένος μὲν τι² τούτων ἐς τὴν Ἀσίαν γενόμενον, τὰ πρὸς ἕα αὐτοῦ τε ἐνοικήσαν τὴν ἐπὶ ταῦτα τῆς Ἀσίας χώραν καὶ ἐπὶ πολλὰ τετραμμένον, Σαχάται³ ἐκλήθησαν, ὑπὲρ τὴν τῶν Περσῶν χώραν ἐς τοὺς Σάσιας τε καὶ Καδουσίους⁴ ἀπ' ὧν δὴ καὶ Τεμῆρησιν αὐτὸν οἰονταὶ γεγενῆσθαι τινὰς.

დაეკავებინათ მთების გაღმოსავლელი ხეკარები, იქ, სადაც თემურს განზრახული ჰქონდა თავისი ჯარი გადმოეყვინა.

ძველად ეს სკვითები, რამდენიმე მოღვაძედ დაყოფილნი, ფლობდნენ ქვეყანას ისტროსიდან მოკიდებული ვიღრე კავკასიის მხარეებამდე. ხოლო ამჟამად მათი ერთი გვარი აზიამი არის მოსული; ისინი დასახლებულნი აღმოსავლეთით აზიის ქვეყანის ადგილებში და იქედან ბევრს მხარეს მოსდებიან; ისინი სახატეებად² იწოდებიან და სპარსელთა ქვეყნის ზემოთ დამკვიდრებულან საკებისა და კადუსიების მეზობლიდ; სწორედ ამათგან არის წარმოშობილი თემური, როგორც ზოგიერთები ფიქრობენ.

¹ Fr. Grabler-ი ურთავს შენიშვნას: „სახელი სკვითებია ბაზანტიელ მწერალთა შრომებში (ისევე როგორც ანტიკური პერიოდის თხზულებებში) ბევრი მახვადასხვა მნიშვნელობით იხმარება (ხან ის აღნიშნავს ავუთებსაც ან სხვა ვერმანულ ტომებს, ხან არუსებს) და ყოველთვის საჭიროა ანტიკურ ცნობებთან დაკავშირებით იწინეს ის ვიგებელი, აქ (ლაონიე) ხალკოკონდილეს „ისტორიის“ ამ ადგილას) იგულისხმებიან ათათრები და შითთება იმაზე, რომ თითრები და მონღოლები მონათესავენი არიან, თუმცა თემურის მონღოლებმა ჩინგიზ-ხანის დიდი თითრული სახელმწიფოს ნაშთები გაანადგურეს, უმართებულო არ უნდა იყოს“. (Europa im XV. Jahrhundert von Byzantinern gesehen. Graz, 1954, გვ. 91).

² მფრ ექვ. V. I მფრ თოვ. Darko: მფრთა.

³ Fr. Grabler-ის შენიშვნით: „ამ სიტყვაში (Σαχάται) იმალება სახელი „ხალათაი“ (Dechagatai), დასავლეთ-თურქებთანული ტომების სახელწოდება“ (გვ. 91). ხეენს აზრით, აქ უნდა იგულისხმებოდეს ჩინგიზ-ყაენის შვილი „ხალათაი“; „ჩინგიზ-ყაენსა ცოლიცა მრავალნი ესხნეს და შვილიცა. და უხუცესის ცოლის სვენჯისაგან ესეა შვილი, რომელსა ერქვა თების, რომელსა კართველნი ჯობად უწოდდეს, მერჯე ჩალათა, მესამე ოქროფა, მეოთხე თულთა (ქ. ცხ. II [1959], 168,6) ...ახოლო მეთარესა შვილსა ჩალათას მისცა ლაშქარი და უიღურთა ქუყანა სამარყანამდე და ბუხარა ვიღრე იღმუთის ქუყანამდე, ვერანებ ესე არს თურანთა (ქ. ცხ. II [1959], 181,7). ვფიქრობთ ამას ეხმარება ლაონიე ხალკოკონდილეს მიერ აღწერა „სახატელების“ მწიფელობა.

⁴ Καδουσίους Darko, Καδουσίους eodd.

Ἔστι δὲ τοῦτο γένος ἄκλι-
 μόν τε τῶν κατὰ τὴν Ἰσσίαν
 καὶ πολεμικώτατον, καὶ σὺν ταύ-
 τοις λέγεται Τεμύρης τὴν ἰγε-
 μονίαν τῶν ἐν τῇ Ἰσσίᾳ παραλα-
 βεῖν, πλὴν Ἰνδῶν. Οἱ δὲ λοιποὶ
 Σκύθαι κατὰ ταῦτό φρονοῦσι τε
 καὶ ὑφ' ἐνὶ ἄρχονται βασιλεῖ,
 κατὰ Οὐρδῶν τὴν καλουμένην
 ἀγορὰν τὰ βασιλεία ποιούμενοι,
 ἀποδεικνύμενοι σφίσι βασιλέα γέ-
 νους τε ζῆτα τοῦ βασιλείου τὸ
 παλαιότατον (ed. Darkó I 120, 8-24; Bonnae 128, 21-129, 14).

Σαρμάται δὲ φωνῇ διακρίθη-
 νται παρακλήσιζ τῇ Ἰλλυριῶν
 τῶν ἐς τὸν Ἰόνιον παροικούντων
 ἔστε¹ ἐπὶ Ἐνετούς. Ὅπότεροι
 τούτων παλαιότεροι, καὶ τὴν ἐτέ-
 ρων ἰπότεροι τούτων χώραν ἐπι-
 νέμονται, ἢ Ἰλλυριοὶ ἐπέκεινται
 τῆς Εὐρώπης διαβάντες Πολανίαν
 τε καὶ Σαρματίαν ἦκησαν, ἢ
 Σαρμάται δὲ ἐπὶ τάδε τοῦ Ἰστ-
 ρου γενόμενοι τὴν τε Μυσίαν²
 καὶ Τριβαλλῶν χώραν καὶ δὴ καὶ
 Ἰλλυριῶν τῶν πρὸς τὸν Ἰόνιον
 ἄχρι δὴ Ἐνετῶν ἦκησαν, οὔτε
 ἄλλου τινὸς ἐπιθύμηγ τῶν πα-
 λαιωτέρων διεξιόντος, οὐτ' ἂν
 ἔχοιμι πάντῃ ὡς ἀληθῆ διασημῆ-
 νασθαί.

ერთი ძველი დროის მწერალთაგან, და არც მაქვს ამაზე ქეშმა-
 რიტი წარმოდგენა.

ეს ტომი არის მამაცი აზიის
 ტომთა შორის და ყველაზე უფრო
 უკეთესი მებრძოლი და ამბობენ,
 რომ თემურმა მათი შემწეობით
 მოიპოვა ჰეგემონობა აზიის ხალ-
 ხებში, გარდა ინდებისა. დანარ-
 ჩენი სკვითებიც იმავე განწყობი-
 ლებისა არიან და მათ ერთი
 მეფე მართავს; სამეფო ქალაქი
 მოაწყვეს ეგრეთწოდებულ ურდო-
 ში და მეფედ ინიშნავენ უძვე-
 ლესი სამეფო გვარიდან.

სარმატები იყენებენ ენას, რო-
 მელიც ჰგავს ენას ილირიელები-
 სას, რომლებიც იონიური ზღვის
 გასწვრივ ცხოვრობენ ვიდრე ვე-
 ნეტებამდე. თუ რომელი ამ ორი
 ხალხიდან უფრო ძველია და რო-
 მელი ამ ორი ხალხიდან ამ ქვე-
 ყანაში დამკვიდრდა უფრო ადრე,
 ილირიელები ევროპის გადაღმი-
 დან გადმოსულნი პოლიანიაში და
 სარმატიაში დასახლდნენ, თუ
 სარმატები ისტროსის ამ ნაპი-
 რას მოვიდნენ და მესია და ტრი-
 ბალების ქვეყანა დაიკავეს, გან-
 საკუთრებით ილირიელთა მიწები
 იონიურ ზღვის გასწვრივ მდე-
 ბარე ვიდრე ვენეტების ქვეყნამ-
 დე,—ეს მე ვერ შევიტყე ვერც

¹ ἔστε Darko, ἐς τοῖς eodd.

² Μυσίαν ... Τριβαλλῶν χώραν—იგულისხმება ბულგარეთი და სერბების ქვე-
 ყანა.

Ἐκάνειμι δὲ ἐπὶ Σκύθας τοὺς νομάδας, ὃ δὴ γένος μέγιστόν τε καὶ ἰσχυρόν καὶ γενναϊότατόν ἐστιν, οἷον οὐδενὶ τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἔθνων παραβάλλειν, ἂν μὴ πολλαχῆ ἀνὰ τὴν οἰκουμένην κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ Εὐρώπην ἐσκαδασιμένον ἄλλη τε τῆς αὐτῶν βασιλείας ἠκίσθη, ὡς τῆ ἐπιδρομῇ τὰ πολλὰ χρησάμενον· ἢ δὲ χώρα ἡρέσκετο, ταύτη ἐναπολειφθὲν ἔκρησεν.

Κὼ μὲν οὖν ἐφρόνει κατὰ τάδε, τὴν αὐτὴν ἐνοικοῦν χώραν, καὶ ὑφ' ἐνὶ γένοιτο βασιλεῖ, οὐδένας οἱ τῶν ἐν τῇ οἰκουμένῃ ἐνίσταντο ἂν, ὥστε μὴ συνομολογεῖν αὐτῷ. Νῦν δὲ ἀπανταχῆ τῆς Ἀσίας ἐπινεμόμενον καὶ ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ἐπὶ τῇ Θράκῃ τε καὶ ἐς τὸν Βόσπορον ἐνοικοῦν, ἀπίρισται: τῆς σφῶν αὐτῶν βασιλείας τῆς ἐς τὸ Οὐρδάν. Οἱ μὲν οὖν ἐς τὸν Βόσπορον τὴν ταύτην χώραν ἐπινεμόμενοι καὶ τὴν ἡμῶν λεηλατοῦντες, τὴν τε Τζαρκάσων καὶ Μιγκρελίων καὶ Σαρματῶν, καὶ ἀνδράποδα ὡς πλείστα ἀγόμενοι ἐπὶ τὸν Βόσπορον, ἐπὶ Καφάν πόλιν καὶ ἐς τὴν Μαιώτιδα καλουμένην λίμνην ἀπάγοντες, ὀλίγου τε αὐτὰ ἀποδιδόμενοι τοῖς τε Ἐνέτων καὶ Ἰανυῶν ἑμποροῖς, οὕτω δὴ βιοτεύουσιν (ed. Darkó I 126, 1—127, 4).

კვალად დაეუბრუნდეთ მომთაბარე სკვითებს. ეს არის უდიდესი ტომი, ძლიერი და უარესად კეთილშობილი; მისი მსგავსი არ არის მსოფლიოში მოსახლე არც ერთი ტომი; ყველგან მსოფლიოში კი არ სახლდებოდა აზიასა და ევროპაში გაბნეული და თავისი სამეფოს გარეთ, ლაშქრობების დროს მრავალ ქვეყანაში ყოფილან: რომელ ქვეყანაშიც მოეწონებოდა მათ, იქ რჩებოდნენ და სახლდებოდნენ.

თუ თანხმობა არის, ამ ქვეყანაში ცხოვრობენ და ერთი მეფის ბატონობით არიან, მთელ მსოფლიოში არავინ იქნება ამ ხალხის წინააღმდეგი, ისე რომ მას არ დაემორჩილოს. ხოლო ამჟამად ისინი ყველგან აზიაში მოღებული არიან და ევროპაშიც, თრაკიაში და ბოსპორის მხარეში სახლობენ, როგორც თავიანთი სამეფოს, ურდოს, მოახალშენენი. ბოსპორის მხარეში რომლებიც ცხოვრობენ, ისინი არბევენ მეზობელ მხარეს ჩერქეზებისას და მეგრელებისას და სარმატებისას, აღარებელი მონები მიჰყავთ ბოსპორში, კაფას ქალაქში და ეგრეთწოდებულ მეოტილის ტბისკენ მიჰყავთ, იათვად ჰყიდიან მათ ვენეტებსა და გენულებს და ასე ირჩენენ თავს.

იბერიის სპილენძი

IX. Ἡ δὲ χώρα αὕτη τῶν Ἰσμαήλεω¹ ἀρχεται μὲν ἀπὸ τῆς ἕς τὸν Πόντον Ἑρακλείας πόλεως τῶν βασιλέως, διατείνει δὲ διὰ τοῦ Πόντου ἕς τὴν Παφλαγόνων χώραν καὶ ἐπὶ τὴν Τουργούτσω² χώραν, ὀβιωτάτη δὲ οὖσα πρόσθεον ἔχει ἕς τὰς εἰκοσι μυριάδας χρυσίου τοῦ ἔτους στατήρας. Χαλκὸν δὲ, ὡς καὶ ἄλλοις μοι τῶν λόγου, φέρει ἡ χώρα αὕτη μόνη τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, χαλκὸν δὲ κάλλιστον μετὰ γε τὸν Ἰβηρίας χαλκόν, ἀφ' οὗ δὴ προσήει τῇ βασιλεῖ ἐπέτιος φόρος χρυσίου πέντε μυριάδας στατήρων (ed. Darkó, II 242, 6-14).

IX. ისმაილის ეს ქვეყანა იწყება ირაკლიდან, პონტოში რომ არის მეფის ქალაქი, გადაკიშულია პონტოს გავლით ვიდრე პაფლაგონთა ქვეყნამდე და ტურგუტის მხარემდე, უაღრესად მდიდარია და შემოსავალი აქვს წლიურად დაახლოებით ორასი ათასი სტატერი ოქროთი. ხოლო სპილენძს, როგორც ეს მე სხვაგანაც ვთქვი, მხოლოდ ეს ქვეყანა, აზიის ქვეყნებს შორის, იძლევა იბერიის სპილენძის შემდეგ საუკეთესოს, საიდანაც მეფეს შემოსულის ყოველწლიური გადასახადის საბოთ ორმოცდაათი ათასი ოქროს სტატერი³.

კოლხეთი — ტრაპიზონის ხაზფეო

II. Μετὰ δὲ ταῦτα Παιαζῆτης ἦλκυνεν ἐπὶ Σκενδέρεια τῶν Ἀρμενίων βασιλέα, καὶ ἐπὶ Ἑρζιγγάνην πόλιν, τὰ τῶν Ἀρμενίων βασιλεία, καὶ ἐπὶ Σαμαχίην πολίχνιον λεγομένην.

Λέγεται δὲ οὗτος ὁ Σκενδέρης τῶν βαρβάρων πολλῶ τῶν

II. ამის შემდეგ ბაიანეთი გაემართა არმენიელთა მეფის სკენდერესის წინააღმდეგ, და ქალაქ ერზინჯანის, არმენიელთა სამეფო ქალაქის, ასაღებად, დევგრეთწოდებული ციხე-დაბის შემახიის წინააღმდეგ.

ამბობენ, რომ ეს სკენდერესი აზიის ბარბაროსთა შორის ყვე

¹ ისმაილი — სინოპის მთავარი: *ἑστρατεύετο ἐπὶ τὸν Ἰσμαήλην Σισσάου, ἡγεμόνα* (ed. Darkó 173,21: „ილაშქრა სინოპის მთავრის ისმაილის წინააღმდეგ“)

² ტურგუტი — ტრიპოლის მთავარი: *Τουργούτσω τῶν τῆς Φρυγίας ἀρχόντων* — სფერიო ლათბიკის „ისტორიის“ II წიგნში (ed. Darkó I, 60, 4-5).

³ ლენტიუსი არ არის ცნობილი სხვა წყაროები შესახებ „იბერიის სპილენძის“ სხვლგანთქმულობის შესახებ.

κατὰ τὴν Ἀσίαν ἀνδρείωτατος·
καὶ τὰ ἐς πόλεμον τόλμη τε καὶ
βίωμῃ σώματος γενέσθαι οὐδενὸς
δευτέρου, ὡς ἐπιόντων ποτὲ αὐτῶ
των Ἀσσυρίων κολλάκις ἔργα
ἀποδείξασθαι ἄξια λόγου, τρεψά-
μενος τοὺς ἐναντίους σὺν ἀλίγοις
τοῖς ἀμφ' αὐτόν.

Τούτου δὲ τὸν Σκενδέρεια, ὡς
ἀπήχθετο τῆ ἑαυτοῦ γυναικί,
συλλαβοῦσα αὐτὸν σὺν τῇ παιδί
διακρήσασθαι καὶ τὴν βασιλείαν
κατέχειν. Ἐπὶ τούτου δὲ Παι-
ζήτης ἐλάσας τὴν τε Ἐρτζιγά-
νην πόλιν πολιορκῶν παρεστή-
σατο καὶ τὸν παῖδα Σκενδέρεια
εἶχεν ἐν φυλακῇ.

Μετὰ δὲ ταῦτα τοὺς τε Τζα-
νίδας¹ καταστρεψάμενος, οἱ
κατέχουσι τὰ τῆς Κολχίδος
ἐπὶ Ἄμαστρον πόλιν καθήκοντα,
ἤλαυνεν ἐπὶ Καραϊλούκην τὸν
Λευκαίμην Σαμαχίης ἡγεμόνα,
καὶ ἐπεξελεθόντα σὺν τῆ ἑαυτοῦ
στρατῆ μάχῃ ἐκράτησε, καὶ ἐπο-
λιόρκει Σαμαχίην πόλιν. Καὶ ὡς
οὐδὲν προεχώρει ἢ τῆς πόλεως
ἀίρεσις, ἀπεχώρησεν ἀπαγαγὼν
τὸν στρατόν, καὶ ἐπανέστησεν ἐπ'
ὄϊκου (ed. Darkó I 58, 21 — 59, 15).

ლაზე უფრო მეტად გამოიჩინო-
და როგორც უმაძაცესი; ომში
გაბედული შემართებით და სხეუ-
ლის ძლიერებით სხვა ვერაეინ
შეედრებოდა; ასირიელები რომ
ოდესლაც მას უტყვედნენ, მას ხში-
რად გამოუჩენია მოხსენების ღირ-
სი საქმეები, მოწინააღმდეგეიც
უკუუქცევია მცირეოდენი, მის
გარშემო მყოფი მეომრებით.

ეს სკენდერესი შეიზიზლა მის-
მა მეუღლემ, რომელმაც შეიპყრო
იგი ვაჟითურთ, მოაკვდინა და
სამეფო ხელში ჩაიგდო. ამ სკენ-
დერესის წინააღმდეგ გაემართა
ბაიანეთი, ქალაქ ერზინჯანსაც
ალყა შემოარტყა და დაიმორ-
ჩილა, ხოლო სკენდერესის ვაჟი
დაატუსალა.

ამის შემდეგ დაიმორჩილა ჭა-
ნიდები, რომლებსაც უკირავთ
კოლხიდის ადგილები ვიდრე
ქალაქ ამასტრისამდე, გაემართა
შემახიის ერისთავის, ყარაიუ-
ლუკ ლევკაიმნას წინააღმდეგ, თა-
ვისი ჯარით ჩაუარა მას, ბრძო-
ლით დაიპყრო და ქალაქ შემა-
ხიას ალყა შემოარტყა. მაგრამ
რადგან ვერაფერს გახდა და ქა-
ლაქი ვერ აიღო, უკან დაიხია
თავისი ჯარით და შინ დაბრუნდა.

¹ τζανιδας codd., Τζανιδας Darkó. ამ „ჯანიდებს“ იხსენიებს მიქელ პან-
რეტოსი 1358 წლის ქვე: ამოვიდა ტრაპიზონში ბევრი თურქი. წინამძღოლობდნენ
მათ ეზონეელი ახის აინაბეგი და ბიბურთელი მამად ევკებტარისი და ამილელთა-
გან თურალი-ბეგი პონლოგანისი, და მათთან ერთად ჭანიდები (Τζανιδες ||
Τζαινιδες) (გეორგიკა VII, გვ. 184).

თემურლენგი იბერიაში

III. Τοῦ δὲ ἐπιγενομένου θέρους στρατιᾶν ὡς μεγίστην σάλεξας, καὶ ἐπὶ Αἴγυπτον ἐν γῆ ἔχων στρατεύεσθαι, μετὰ¹ δὲ σαστρέφας, ἤλαυνεν ἀνθις ἐπὶ Σχύθας, σταθμούς ἐλαύνων ὡς μεγίστους.

Καὶ ἔφθη τε θῆ, ἐσραλῶν ἐς τὴν Σχυθικήν, καὶ συνέμιξε μοίρα τινὶ αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἔφοδον ἐπιγενομένοις, καὶ συμβαλὼν αὐτῇ ἐτρέφαστο. Οὐ μέντοι γε ἀπεγένετο, ὃ τι καὶ ἀξίον λόγου, ἐν ταύτῃ τῇ συμβολῇ.

Οἱ γὰρ Σχύθαι μέγιστον θῆ ταῦτο ἔχουσιν ἀγαθόν² ἐν τῇ τροπῇ συστρεφόμενοι ἀνθις ἐλαύνουσιν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, οὐδὲν τι κατὰ τὴν τροπὴν χαλεπὸν ὑφίστάμενοι, μετὰ δὲ, ὡς ἐπὶ τὸν βασιλεῖα Σχυθῶν ἤλασε, παρετάξατό τε εἰς μάχην, καὶ οἱ Σχύθαι νυκτὸς ἀπεχώρουν ὥσει σταδίους εἴκοσι καὶ ἑκατόν.

Ὡς δὲ ἐπῆγε Ἱερύρης, διημερεύων ἐπίλαυνε, νυκτὸς ἀνθις ἀπεχώρουν οἱ Σχύθαι, ὥστε θῆ ταῦτα ποιοῦμενος ἔκαμνε τῇ Ἱερύρῃ ὃ στρατὸς, καὶ προεξα-

III. ზაფხული რომ დადგა დიდძალი ჯარი შეკრიბა თემურმა და ეგვიპტის წინააღმდეგ ლაშქრობა გადაწყვიტა, ხოლო შემდეგ გეგმა შეცვალა და კვლავ სკვითების წინააღმდეგ გაემართა დიდ-დიდი სვლებით.

სწრაფად თავს დაესხა სკვითებს და შეიჭრა სკვითთიკეში, იქვე მის ერთ განაყოფს შეეჯახა, რომელსაც მისასვლელების დაცვა ჰქონდა დავალებული, შეებრძოლა და აიძულა უკუ-წასვლა. ამ შეტაკების დროს ისეთი არაფერი მომხდარა სამარცხვინო, რომ ღირდეს ლაპარაკი.

რამეთუ სკვითებს ერთი ასეთი უდიდესი სიკეთე ჰქონდა: ოტებულნი უკან ბრუნდებიან და კვლავ მიემართებიან შტრის წინააღმდეგ, და ოტებულნი არავითარ საფრთხეს არ ეძლევიან; შემდეგ კი, როგორც კი სკვითთა მუფეს მიიღწია (თემურლენგმა) მან დარაზმა (თავიხიანეში) საბრძოლველად, და სკვითებმა ღამით უკან დაიხიეს დაახლოვებით ასოცი სტადიონით.

როცა თემური დაედევნა და მთელი დღე სდია, სკვითებმა ღამით კვლავ უკან დაიხიეს, ასე რომ ამის კეთებაში თემურს ჯარი დაეღალა. და ამით იძულე-

¹ აქ μετὰ ნახმარია როგორც ზმნისართი (იხ. ასეთი შემთხვევები ქოშეროსის ჰომერებში).

λειτο ἐς μάχην τῶν Σχυθῶν βασιλέα.

Μετὰ δὲ ταῦτα στρατοπεδευσάμενος ἐς τὴν ὑστεραίαν παρετάξατο κατὰ Ἰλας. Τεμύρης δὲ παρετάσσετο ἐπὶ καλὴν τὴν βάρησιν, ἔχων ἐπὶ τὸ δεξιὸν Χαϊδάρην σὺν τοῖς Μασσαγέταις, ἐπὶ δὲ τὸ ἐξώφυλλον τὸν παῖδα αὐτοῦ Σαχροθρον¹ σὺν τοῖς Πέρσαις τε καὶ Ἀσσυρίοις, καὶ Χαταίων, ἕσσι εἶποντο.

Ἐπεὶ δὲ συνέμαχον ἀλλήλοισι τὰ στρατεύματα καὶ ἐμάχοντο, μάχης τε καρτερᾶς γενομένης οὐδὲν τι πλεονέχον οἱ Σχύθαι. Μετὰ δὲ, ὡσάμενοι εἶχοντο τοῦ ἔργου ἐντονώτερον οἱ Σχύθαι, οὐδ' ἄρα ἐτρέψαντο τὸν Τεμύρειον στρατὸν, ἀπετρέποντο, καὶ ἀπέβαλον ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ οὐκ ὀλίγους. Ὑστερον μάλιστα, ὡς οὐδὲν ἔπρασσον οἱ Σχύθαι μαχόμενοι πρὸς Τεμύρειον στρατὸν, ἤλαυνον ἐς τὸ πρόσω ἐχόμενοι, ὡς ἐντὸς τῆς χώρας τοῦς πολεμίους ἐποληφόμενοι.

Ὁ μάλιστα Τεμύρης: συστραφεῖς ἤλαυνέ τε αὐτὸς τὰ ἐμπαλεῖν γενόμενος, καὶ πῶς ἔφθη ἐς τὸν Τάναϊν ἀφ' ἰκόμενος. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐς τὴν Ἰβηρίαν τὴν

ბულმა თემურმა ბრძოლაში გამოიწვია სკვითთა მეფე.

ამის შემდეგ მეორე ღრეს სკვითთა მეფემ დიობანჯა და რახმეულებად დააწყო თავისი ჯარი. ხოლო თემურმა შორს სიღრმეში განაწყო ჯარი, მარჯვნივ ჰყავდა ჰაიდარი მასაგეტების ჯარით, ხოლო მარცხნივ თავისი ვაჟი შარუხი¹, რომელსაც ახლდნენ სპარსელები და ასირიელები, და ხატაელთაგან ვინც თემურს ახლდნენ.

ხოლო როდესაც ჯარები ერთმანეთს შეხედნენ და ბრძოლა დაიწყო, ბრძოლა ფიცხელი იყო, სკვითებმა ბევრი ვერაფერი გააწვეეს. ხოლო შემდეგ, თითქოს დაღვევებამ აპირებდნო, სკვითები ცხარედ შეუღვინნ საქმეს, მაგრამ ვერ აოტეს თემურის ჯარი და უკუიქცნენ, და ამ ბრძოლაში არა მცირედნი დაჰკარგეს. შემდეგ, მაინც, რაბან ვერაფერი გააწვეეს სკვითებმა თემურის ჯართან ბრძოლაში, გაემართნენ და მტრის ზურგში მოყვნენ, რათა ქვეყნის შიგნით მოწინააღმდეგეები უკან მოეტოვებინათ.

ამიტომ თემურმა (რომელიც მოუხვდა მტრის ოინებს) გეგმა შესცვალა, თვით საპირისპირო მხარეს გავიდა და მტრს დაასწრო და ტანაისთან მივიდა, ამის

თემურლენგის ვაჟს შარუხს იცნობენ ძველი ქართველი მკვლევრები: (ქთა-ლი ენათა) შეხუწულია ძესა ლინგ-თემურისსა შარუხსა (ქ. ცხ. II [1959], 335, 26); მამის შემწეა ძესა მას ლინგ-თემურისსა შარუხს, და მივიდა რა მამასა თქმსა თანა, ლილად შეწე ექმნა» (იქვე, გვ. 467, 29).

ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἀφ' ἰσχυροῦ ἀπεχώ-
ραι διὰ τῆς Κολλήδος, τὸν
Φάσιν αὐτοῦ διαβάς ποταμὸν,
τὸν ἀπὸ Καυκάσου ῥέοντα ἐπὶ
Εὐξεινον πόντον. Ἑσβαλὼν δὲ ἐς
τὴν Ἀρμενίων χώραν ἀπήλαυεν
ἐπὶ Χεσίης¹. Ἐπεκράγει δὲ οὕτω
αὐτὸς τὸ στράτευμα ἐς τὴν ἐπὶ
Σκύθαις ταύτην ἔλασιν.

Τῷ δὲ τρίτῳ ἔτει παρασκευ-
ασάμενοι οἱ Σκύθαι ὡς ἀμυνομέ-
νοι βασιλέα Τερμήρηγ, ἤλασάν τε
καὶ ἐπέδραμον χώραν τὴν ὑπὲρ
τούς Ἀσσυρίους.

Ἐπρεσβέετο μὲν οὖν ἑσπε-
ρον περὶ σπονδῶν πρὸς τε τὸν
βασιλέα τοῦ Ὀβρῶν καὶ πρὸς
σύμπασαν τὴν ἀγοράν, ἐπιγαμίαν
τε ὑπισχυόμενος, καὶ σπονδὰς τε
ἐποίησαντο, ἐφ' ἧς ξένους τε καὶ
φίλους εἶνα: ἀλλήλοις (ed. Dar-
kó I 128, 24—130, 17).

კოლხეთი — ტრაპიზონის ხამეფო

Τότε δὲ βασιλεὺς παραλαβὼν
τὴν Ἰσμαίλειον τὸν Σκενδέρειον
χώραν ἴετο ἄρῳσε ἐπὶ Χασάνην τὸν
μακρὸν καὶ ἐπὶ Κολλήδα, ὡς
καθαιρήσων βασιλέα τῆς Τραπε-

შემდეგ მივიდა იბერიაში
(ახიაში რომ არის)² და კოლ-
ხიდის გზით დაიბა, იქ გადა-
ლახა მდინარე ფაზისი, რომე-
ლიც კავკასიონიდან გამომდინა-
რეობს ევქსინის პონტოსაკენ. შე-
იჭრა არმენიელთა ქვეყანაში და
სწრაფად გაემართა ხესიაში¹. ასეთ
ვითარებაში ჰყავდა იქ ჯარი
სკვითების წინააღმდეგ ამ ლაშქ-
რობის დროს.

ხოლო მესამე წელს სკვითები
მოემზადდნენ, რათა შური ეძიათ
თემურ მეფის მიმართ, შეუტყეს
და თავს დაესხნენ ქვეყანას, რო-
მელიც ასირიელების ზემო-
არის.

შემდეგ ზავის სათხოვნელად
მოციქულები გაიგზავნენ ურდოს
მეფესთან და მთელ კრებულთან
და პირიდბოდა დანათესავება-
საც, და ზავიც შეკრეს, რომლი-
თაც ისინი ერთმანეთის მოკავ-
შირებებად და მეგობრებად ითვლე-
ბოდნენ.

¹ ხელნაწერებში სწრაფა *χεσίης*, Darkó-მ შესწორა (სხვაგანაც რამდენჯერმე გვხვდება); ერთ ადგილას (I 119,2) ის წერს: „ახიაშია ეს ქალაქი, თუ ასირიის ქვეყანაში, ან მიღიელთა მხარეში, ვერ დაკავადგინეო“, საძიებელში კი უწოდებს *Kesh* თუიო ტექსტში (I 119,15) აშშობს, რომ ის სამარყანდის მილამოებშია.

² ავტორი საპირიოდ თელის განმარტოს: „მივიდა იბერიაში, ახიაში რომ არის“, რადგან იცის, რომ არის მეორე იბერიაც, ისპანიაში, რომელსაც ის რამდენიმე ადგილას იხსენიებს.

ζουντος, δε επιτηδείως ἔχων τὸν Χασάνην καὶ συνήθης γενόμενος, καὶ μᾶλλον ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ βασιλεὺς Ἰωάννης, καὶ αὐτὸς βασιλεὺς Δαβὶδ ἐξέδοτο ἐς γάμον θυγατέρα Ἰωάννου καὶ Δαβὶδ ἀνεφίαν Χασάνη τῷ μακρῷ.

Καὶ προσεδεῖτο βασιλεὺς Δαβὶδ τὸν Χασάνην διαπράξασθαι¹ ἐς τὸν βασιλέα Μεχμέτην τοῦ λοιποῦ μὴ ἀπάγειν τὸν φόρον τῆς Τραπεζουντος πρὸς αὐτὸν, ἀλλὰ ζῆτων μᾶλλον ἀποχαρισασθαι τῷ Χασάνη βασιλεὺς Μεχμέτης.

Οἱ μὲν οὖν Χασάνεω πρέσβεις ἐς βασιλέα ἀφικόμενοι διελέγοντο μὲν καὶ ἄλλα ὑπερηφανῆ, ἐν δὲ δὴ καὶ τότε ἤξίουν, σφίσιον ἀφεθῆναι τὸν τῆς Κολχίδος χώρας φόρον. Τούτους μὲν οὖν ἀπέπεμψε βασιλεὺς ἐπαπειλήσας, ὡς τοῦ λοιποῦ εἰσονται οὐκ εἰς μακρὰν, ὅτου δέοι τοῦ βασιλέως προσδεῖσθαι (ed. Darkó, II 243,9-23).

Τὸ δὲ ἐντεθεῖν² ἤδη ἐπορεύετο ἐπὶ Τραπεζουντα καὶ κατὰ βασιλέως Δαβὶδ, δε τελευταίως τοῦ βασιλέως τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου, καὶ καταλειφθέντος αὐτῷ ἐγγόνου ἑνός, ἐπαγόμενος τοῖς Καβασιτάνους³ ἀρ-

ზუნტის მეფე, რომელიც მეგობრულად იყო ჰასანთან განწყობილი, განსაკუთრებით კი მისი ძმა მეფე იოანე; და თვით მეფე დავითმა მიათხოვა იოანეს ასული და დავითის ძმისწული ჰასან გრძელს.

და დავით მეფემ სთხოვა ჰასანს ეშუამდგომლა მეხმეტ მეფის წინაშე, რომ ტრაპეზუნტს აღარ ეძლია მისთვის ხარკი, მაგრამ უფრო მეტად რომ მეხმეტ მეფეს ჰასანისათვის წყალობა არ მოეკლო.

სხვათა შორის, ჰასანის ელჩებო მეფესთან რომ მივიდნენ, ქედმაღლურად დაუწყეს ლაპარაკი, სთბოვეს აგრეთვე ისიც, რომ კოლხიდის ქვეყნის ხარკი მათთვის გადაეცა. მეფემ ისინი გაისტუმრა და დაემუქრა: „ამიერიდან შორს ნუ ივლით, როდესაც მეფის დახმარება იქნება საჭიროთ“.

აქედან უკვე ის გაემართა ტრაპეზუნტისაკენ დავით მეფის წინააღმდეგ, რომელმაც მისი ძმის იოანე მეფის გარდაცვალების შემდეგ (რომელსაც ერთი შვილი-შვილი დარჩა), კავასიტელები, ტრაპეზუნტის გარშემო მცხოვ-

¹ აქ ხელხაწერები უმატებენ τὸν Χασάνην, რაც Darkó-ს ზედმეტად მაჩინია.

² აქედან ვიღაც სიტყვებამდე *ἐνός δ' ἐν τῷ ὄλιγῳ καιρῷ καὶ ὑπαπορέθησθε* (23-117 ბოლომდე) Darkó-ს ინტერპოლაციად მაჩინია. ვ. გრეკუ არ უთარბებდა დარკოს (I. c. 208).

³ კავასიტელები იხ. ზემოთ 23, 95, შენ. 6.

χόντας τῶν περὶ τὴν Τραπεζοῦντα Μεσοχαλδείων¹ κατέσχε τὴν βασιλείαν καὶ ἐβασίλευεν, ἀδικήσας τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ τετραστὴ ὄντα.

Ὁ μὲντοι στόλος ἄρας ἀπὸ Σινώπης, ἐπεὶ ταύτην προσδουλώσαντο, ἐπορεύετο ἐν δεξιᾷ ἔχων τοὺς Καππάδοκας, καὶ ἀφικόμενος ἐς τὴν πόλιν Τραπεζοῦντα τὰ τε προάστεια ἐνέπρησε, καὶ ἐπολιόρκει τὴν πόλιν ἐπὶ ἡμέρας τριάκοντα δύο.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπελαύων ἐπῆε: βασιλεὺς. Προελαύνων δὲ Μαχουμούτης ἐς Τραπεζοῦντα, καὶ αὐτοῦ που σκηνώσας ἐν τῇ λεγομένῃ Σκυλαίμνῃ, καὶ λόγους προσφέρων πρὸς τὸν αὐτοῦ ἐξάδελφον Γεώργιον πρωτοβεστιάριον, ἔλεγε πρὸς αὐτὸν εἰπεῖν τῷ βασιλεῖ Δαβὶδ τάδε.

«Βασιλεῖ Τραπεζοῦντος, γένοιο τοῦ Ἑλλήνων βασιλείου, βασιλεὺς μέγας τάδε λέγει, ὡς ὄρας μὲν ὄσπην χώραν διαπορευόμενος, ἐπειδὴ δεξιῆι, ὥστε ἐνταῦθα γενέσθαι. Ἦν οὖν αὐτίκα τὴν πόλιν παραδὸς τῷ βασιλεῖ, καὶ χώραν μὲν σοι παρέχετα;

რებ მესოხალდეველთა მთავრები მიიერთა, სამეფო ტახტი დაიპყრო და გამეფდა; უსამართლოდ მოეპყრა თავის ოთხი წლის ძმისწულს.

ხოლო ფლოტი მოსწყდა სონოპს, როდესაც ეს უკანასკნელი დაიმორჩილეს, და გაემართა; მარჯვნივ პყავდა კაპადოკიელები, და მოვიდა ქალაქ ტრაპეზუნტიში, გადაწვა გარეუბნები და ქალაქს ალყა შემოარტყვა, ოცდათორმეტი დღის განმავლობაში.

ხოლო ამის შემდეგ მეფე გაემართა და თავს დაესხა. მახუმუტმა კი დაასწრო ტრაპეზუნტიში შესვლა, იქ დაიბანაკა ეგრეთწოდებულ სკილოლიმნეში და მოლაპარაკება გამართა მის ძმისწვილთან პროტოვესტარის გიორგისთან, მას ეთქვა დავით მეფისათვის შემდეგი:

„ტრაპეზუნტის მეფეს, ელინთა სამეფო გვარისას, დიდი მეფე იმას მოახსენებს: ხომ ხელაღ რამხელა ქვეყანა გამოიარა, სანამ მოვიდოდა იქ, სადაც არის ახლა. თუ დაუყოვნებლივ ქალაქს გადმოსცემ მეფეს, ქვეყანაც შენ გექნება, როგორც ელინთა პელო-

¹ მესოხალდეები, ე. ი. შიდა ხალხიაში მცხოვრებნი, მათ შესახებ თ. უსპენკოსთან (История Византийской империи III (М.-Л. 1948), გვ. 742) ეკითხულობთ: „Византийские архонты, пришедшие вместе с Комнинами, встретили враждебное отношение туземного элемента грузинского (ахалского) племени, имевшего в своей среде княжеские фамилии. Пришлая знать именовалась схолярями (геардией). туземная — месохалдиями, жившими внутри Халдин“.

ὅς καὶ τῷ Ἑλλήνων ἡγεμόνι τῆς Πελοποννήσου Δημητρίῳ εὐδαμονίην τε ἐδωρήσατο καὶ νήτους καὶ Αἶνον πόλιν εὐδαίμονα, καὶ ἐν ἀσφαλείῳ ὡν κάθηται εὐδαίμωνων. Ἦν δὲ μὴ κειθόμενος ἀντέχειν ἐθέλησ. Ἰσθί τὴν τε πόλιν ἐξανδραποδίσαι οὐ πολλῶ ὕστερον· οὐ γὰρ ἂν ἀπαναστήσεται, μὴ ἐξελθὼν πρότερον ὑμᾶς καὶ αἰσχίστην παραδοῦς θανάτῳ».

Ταῦτα εἰπόντος τοῦ Μαχουμούτεω. ὑπολαβὼν ὁ βασιλεὺς Κολχίδος ἔλεγε τοιάδε·

«Ἄλλ' ἡμεῖς καὶ πρότερον τὰς βασιλείας σπονδᾶς οὐ παραβαίνοντες, τὸν τε ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως πῖμπαντες ἔτοιμοι ἦμεν, ἐπ' ὃ τι ἂν ἄρα κελεύοι βασιλεὺς, ἰσθίαι αὐτίκα κειθόμενοι, καὶ νῦν τῷ ναυάρχῳ τοῦ βασιλέως τόδε ἐλέγομεν, ὡς ἂν μὴ τὴν χώραν κακῶς ποιοῦντες ληϊζῶνται, ὡς, ἦν ἐπιγὼ βασιλεὺς, προσηλωθῆσιν αὐτῷ παρεσκευασμένα».

Ταῦτά τε ἔλεγε, καὶ ἡξίου σπίνδεσθαι αὐτῷ βασιλέα. ἐπ' ἣ τὴν τε θυγατέρα αὐτοῦ βασιλέα ἀγεσθαι καὶ χώραν αὐτῷ παρέχεσθαι, ὅσῳ ἰσθὴν τὴν πρόσοδον αὐτοῦ τῆς χώρας ἀποδοίη τε. Ταῦτα λέγων ἡξίου σπίνδεσθαι.

Μαχουμούτης μὲν, ὡς ἐς τὸ στρατόπεδον ἀπήλαυσε βασιλεὺς,

პონესის წინამძღოლს დიმიტრის, დიდძალი სიმდიდრეც მიანიჭა და ეუნძულეობიც და შეძლებული ქალაქი აინიც. და, არის რა უშიშრად, ცხოვრობს ბედნიერად. ხოლო თუ არ დაემორჩილები და წინააღმდეგობას მოინდომებ, იცოდე, რომ ქალაქს დაიშონავენ ცოტა ხნის შემდეგ; რამეთუ ის მანამ არ შეწყვეტს წინააღმდეგობას, სანამ არ მოვსპობს და სამარცხვინო სიკვდილს არ შეგამთხვევს».

ეს რომ თქვა მახუმუტმა, კოლხიდის მეფემ შემდეგნაირად მოუქრა სიტყვა:

„მაგრამ ჩვენ წინათაც მეფესთან დადებული ზავი არ დაგვირღვევია, მეფის ძმაც გავგზავნეთ და მზად ვიყავით, რასაც კი მეფე ბრძანებდა, მაშინვე მორჩილებით წავიდოდით; და ახლაც მეფის ნაფარხს ის ვუთხარი, რომ ჩვენ ქვეყანას ცუდად არ მოჰყრობოდნენ და არ დაერბიათ, რომ, თუ მეფე ჩვენკენ გამოემართება, მზად ვართ დავნებდეთ“.

ეს თქვა და თბოვდა მეფე დაუხავებინა მასთან ისე, რომ მისი ასულიც მეფეს ცოლად ეთხოვა და ქვეყანაც მისთვის დაებრუნებინა. იმ პირობით, რომ აქ ქვეყანაზე გავლაც თანაბარი (ე. ი. თავისუფალი) იქნებოდა. ეს თქვა და დახვევას ითხოვდა.

მახუმუტმა, როგორც კი მეფე ბანაკში გაემართა, შეხვდა მას

ὄκνητα ἀγγέλλων τὰ παρὰ τῆς πόλεως. Ἐπαρθεὶς δὲ τοῖς λόγοις τοῖσδε ὤρμητο κατὰ κράτος ἐξελεῖν τὴν πόλιν καὶ ἀνδραποδίσασθαι. ἤρχετο γάρ, ὅτι ἡ γυνὴ τοῦ βασιλέως, πρὶν ἢ ἀφικέσθαι τὸν στόλον, ἀφίκετο παρὰ τὸν ἐκυτῆς γαμψρὸν τὸν Μαμίαν προεξίονσα.

Μετὰ δὲ ταῦτα βουλευομένων οἱ ἐδόκει εἰς τὴν ξυμπασιν τοὺς ὄρκους ποιησῆσθαι, καὶ ἐγίνοντο οἱ ὄρκοι τοῦ βασιλέως, μετὰ δὲ καὶ τὴν πόλιν παρελάμβανον Τραπεζοῦντα οἱ τοῦ βασιλέως νεήλυδοι, ὡς ἐπέταξε βασιλεὺς. Τὸν δὲ βασιλέα Τραπεζοῦντος ἐμβάντα εἰς τὰς ναῦς ἅμα τοῖς παισὶν αὐτοῦ καὶ τῇ θυγατρὶ καὶ συγγένεσιν αὐτοῦ, ἔσαι παρῆσαν αὐτῷ, ἐκέλευσεν ἀπολεῖν εἰς τὸ Βυζάντιον, ὡς ἀπορία παρεσομένου καὶ αὐτοῦ βασιλέως διὰ τῆς ἡπείρου. Τὴν μὲν πόλιν ἐπέτρεψε τῷ ναυάρχῳ, τῆς Καλλιουπόλεως¹ ὑπάρχῳ, νεήλυδὰς τε καὶ ἄστυ εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ ἀτάπειδα² εἰς τὴν πόλιν.

Μετὰ δὲ ταῦτα πέμφας Χιτήρη τῆς Ἀμασίας ὑπαρχον, παρεστήσατο τὰ περὶ τὴν πόλιν χωρία καὶ τὰ περὶ τὸ Μεσσηγάλειον, Καρναίων³ ζῆτα τῶν

და აუწყა ყველაფერი, რაც ქალაქს ეხებოდა. ასეთ ცნობებზე დაყრდნობით გაემართა ძალითაველო ქალაქი და წარეტყვეენა; რამეთუ სწყბდა, რომ (დავით) მეფის ცოლი, სანამ ფლოტი მოვიდოდა, თავის სიძესთან მიმისთან წინასწარ გახიზნულიყო(!).

ამის შემდეგ, რადგან მან ვანბკო ზავის დასადგებად ფიცის მოწყობა, მართლაც მოხდა მეფის ფიცო, ხოლო შემდეგ ქალაქიც ხელთ იგდეს, ტრაპეზუნტი, მეფის ახლად დაქირავებულმა ჯარისკაცებმა, როგორც ეს მეფე ბრძანა. ხოლო ტრაპეზუნტის მეფე ჩასვა ზომალდებში მისი ბავშვებით, ასულით და მისი ნათესავებით, ეინც კი იქვე იყო, და უბრძანა გამგზავრებულოყენენ ზიზანტიონში. თითქოს მაშინვე თეით მეფეც აპირებდა ხმელეთის გზით გადასულიყო. ქალაქი ჩააბარა ნავარხს, კალიუპოლის¹ ქალაქისთავს, ხოლო დაქირავებული ჯარი ჩაყენა აკროპოლისში, აზაიდები² კი — ქალაქში.

ამის შემდეგ გაგზავნა ამასიის ქალაქისთავი ხიტირი, რომელმაც დაიკავა ქალაქის მახლობელი ადგილები და მესხხალდისის გარეუბნები, რომლებიც ეკუთვნო-

¹ ქელესპონტის ქალაქი Gallipoli.

² დარკოს განმარტებით: ძვ. ბრძ. (თურქული azar) ქვეითი თურქი ჯარისკაცი (იხ. Index Verborum, გვ. 342).

³ ხელწიწერებში სწორია καρნაიონი, შესწორა Tafel-ში.

ὑπάρχων, τοῦ τε πανσεβάστου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Καὶ ἕκαστα προσεχώρησεν. Ὁ¹ καὶ φυλακὴν ἐγκατέλιπεν, ἀναζεύξας διὰ τῆς ἡπείρου. καὶ ἀπήλαυσε, καὶ διὰ τῆς τῶν Τζανίδων χώρας ἐκομίζετο, χώραν ἔρμυιήν τε καὶ ἄβιατον ἐς τὰ μάλιστα. Γενόμενος δὲ ἐπὶ Βυζαντίου, βασιλέα μὲν αὐτοῦ ἐπέταξεν ἀπάγειν ἐς Ἀθριανούπολιν, καὶ αὐτὸς οὐ πολλῶ ἕστερον ἐκομίζετο ἐπὶ Ἀθριανούπολιν.

Тραπεζοῦς μὲν οὕτως ἐξέλιτο, καὶ ἡ τῆς Κόβλων χώρα σύμπασα ὑπὸ βασιλείῃ ἐγένετο, ἡγεμονία καὶ αὕτη Ἑλλήνων οὕσα καὶ ἐς τὰ ἡθῆ τε καὶ θίαταιν τετραμιμένη Ἑλλήνων, ὥστε ἀναστάτους γενέσθαι ὑπὸ τούδε τοῦ βασιλείως οὐ πολλῶ χρόνῳ τοὺς Ἑλληνας τε καὶ Ἑλλήνων ἡγεμόνας, πρῶτα μὲν τὴν Βυζαντίου πόλιν, μετὰ δὲ ταῦτα Πελοπόννησόν τε καὶ Τραπεζοῦντος βασιλέα καὶ χώραν αὐτῆν.

Таῦτα μὲν ἐς τσοῦτον ἐγένετο· τὴν δὲ Τραπεζοῦντα ἐς μοίρας διελόμενος, τὸ μὲν παρ' ἑαυτῷ κατεκράτησε, ποιήσας σιλικταρίους² καὶ σπαχογλάνους³ ἕστερον ἐς τὰς θύρας αὐτοῦ, τοῦτους κρατήσας παρ' ἑαυτὸν

და კავსიტელ აპარხოსებს, ყოვლად სათნო მეფეს და მის შვილს. და თითოეული ამათგანი მიიერთა. მან მოღარაჯენი დასტოვა, ბანაკიდან წავიდა ხმელეთის გზით და ჭანიდების ქვეყანაზე გაფლით იმგზავრა და ჩავიდა ქვეყანაში, რომელიც გამაგრებული იყო, მაგრამ მეტისმეტად ძნელსავალი. ბიზანტიონთან რომ იყო, იქ განკარგულება გასცა, რომ მეფე აღრიანუპოლში მოეყვანათ, და თვითონაც უფრო გვიან აღრიანუპოლისკენ გაემართა.

ასე იქნა აღებული ტრაპეზუნტი და კოლხთა მთელი ქვეყანა მეფეს დაექვემდებარა; იგი ელინთა წინამძღოლობის ქვეშ იყო და ზნე-ჩვეულებით და ცხოვრების წესებით ელინურად იქცეოდნენ, ისე რომ ამ მეფის მიერ მოკლე ხანში დამორჩილებულ იქმნენ როგორც ელინები ისე ელინთა წინამძღოლები; ჯერ ბიზანტიონის ქალაქი, შემდეგ ამისა პელოპონესიც და ტრაპეზუნტის მეფეც და თვით ქვეყანა.

იქამდე ეს ასე მოხდა. ხოლო ტრაპეზუნტი მან ნაწილებად დაჰყო: ერთი ნაწილი თავისთვის დაიტოვა და იქიდან მან სილიქტარიები და სპახოვლანები შექმნა და შემდეგ თავის კარებთან დააყენა, მათი მომსახურეობით

¹ იქ სიტყვა ძვ. წყნებითი ნაცვალსახელია.

² სილიქტარიები — Darkó ფიქრობს, რომ ეს თურქული silikdar, siliktar უნდა იყოს და თურქთა მეფის ცხენოსანთა გვარლიან უნდა ნიშნავდეს.

³ Darkó: თურქული sipahi oqlany — თურქ ცხენოსანთა ჯაშუღურნი იყვნენ.

ὑπηρεσίας αὐτοῦ ἔνεκα καὶ ἐς παιδικά, τὸ δὲ κατέκτισεν ἐς Βυζάντιον, καὶ τὸ ἕτερον πεποιήκειν Ἰανιτζάριους καὶ δουλευτὰς ἐν σκευαῖς, ἐπλεξάμενος παιδὰς ὀχτακοσίους, καὶ ἐς τὴν τῶν νεηλῶδων τάξιν ἐτάξαιτο.

Τὴν μέντοι θυγατέρα τοῦ βασιλέως οὐκ ἠγάγετο, μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐς τὸν καιτῶνα μετεπέμφατο αὐτήν, σφαγιασθέντος τοῦ βασιλέως Δαβὶδ, καὶ τὸν παιδὰ ἔγγονον τοῦ πρότερον βασιλέως νήπιον ὄντα εἶχε παρ' ἑαυτῷ ὁ κρατῶν. Ὁ μέντοι βασιλέως παῖς ὁ νεώτερος, Γεώργιος τοῦνομα, ὡς ἐς τὴν Ἀδριανούπολιν παρών, ἐτρέπετο ἐπὶ τὴν τοῦ Μεχμέτω φρησκαίαν, καὶ ἐς τὰ ἦδη γενόμενος τὰ ἐκείνων οὐ πολλῷ ὕστερον συνελήφθη ἄμα τῷ πατρὶ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ὑπὸ βασιλέως.

Καὶ γὰρ ἐπεμφε γράμματα ἡ ἀνεψία τοῦ βασιλέως, ἡ τοῦ Χασάνη γυνή, καὶ μετακαλείτο ἡ τὸν τοῦ βασιλέως υἱὸν ἡ τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ τὸν Ἀλέξιον τὸν ἐκ Μυτιλήνης, Κομνηνὸν ὄντα. Καὶ τὰ μὲν γράμματα ἀνεχείρισαν τῷ βασιλεῖ δηλοποιοῦντα, ὅπως εἰς ἕκ τῶν υἱῶν τοῦ βασιλέως ἡ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ, ὡς εἴρηται, ἀφίξεται πρὸς τὴν Δέσποιναν, τὴν γυναῖκα τοῦ Μακροῦ Χασάνη οὖσαν. Ἐνεχείρισε δὲ ταῦτα τὰ γράμματα ὁ πρωτοβεστιάριος Γεώργιος ἐπὶ τρόπῳ τάχα ἀγαθῷ, ὅπως φανήσεται ὁ

სარგებლობდა და მათდამი ტრფობით; ხოლო ერთი ნაწილი ბიზანტიონში ჩაასახლა; სხვები კი დევ იანიჩარებდალ და მონებდალ დააყენა კარავებში, და რვაასი ბიჭი შეარჩია და ახალ დაქირავებულთა რაზმში გაამწესა.

(თუმცა მეფე მოითხოვდა) მაგრამ მეფის ასული არ ითხოვა, ხოლო ცოტა ხნის შემდეგ ის მოაყვანიდა თავის საწოლში, მის შემდეგ რაც დავით მეფე მოკლულ იქმნა; მისი შვილიშვილი. რომელიც იყო წინა მეფის ნორჩი ვაჟი, თავისთან ჰყავდა. დავით მეფის უმცროსი ვაჟი, სახელად გიორგი, როდესაც ადრიანუპოლში იყო, მეხმეტის სარწმუნოებაზე მოიქცა, და, თურქების წესჩვეულებებზე გადისული, ცოტა ხნის შემდეგ ნებყრობილ იქმნა მეფის მიერ მამითურთ და ძმებითურთ.

დავით მეფის ბიძაშვილმა, ხასანის ძეუღლემ წერილი გაგზავნა და გამოიძახა ან მეფის ვაჟი, ან მისი ბიძაშვილი ალექსი კომნენოსი მიტილენიდან. აგრეთვე წერილები ჩააბარეს მეფეს და იუწყებდნენ, რათა მეფის ერთი ვაჟთაგანი და მისი ბიძაშვილი, როგორც ითქვა, ჩამოაღლიყო დედოფალთან, გრძელი ხასანის ძეუღლესთან. ეს წერილი ჩააბარა პროტოვესტიარიოსმა გიორგიმ, რაც შეიძლებოდა კარგი წესით. რათა მეფე გამოჩენილიყო რა შეიძლება კარგი სანდობით, და სხვათა შორის, რათა არ სმენო

βασίλευς εἰς πίστωσιν ἰσως ἀγα-
θὴν, καὶ ἄλλως ἵνα μὴ ἀκούσθῃ
καὶ παρ' ἄλλων, ὅπως ὁ πρωτο-
βεστιάριος ἔκρυψε τοῦτο, φοβού-
μενος τὸν τε αὐθέντη τὸν μέγαν
καὶ τὸν πάσιαν Μαχουρούτη, καὶ
πάθῃ κακῶς ὁ πρωτοβεστιάριος
παρὰ τοῦ μεγάλου αὐθέντου. Καὶ
τὴν πρὸς τὸν μέγαν αὐθέντη.

Τὰ μὲν οὖν γράμματα δεξά-
μενος ὁ βασιλεὺς καὶ νόη λα-
βῶν καθίστατο ἐς ὑποψίαν, καὶ
αὐτοὺς συλλαβῶν τὸν τε Δαρίῆ
βασίλεα καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ
σὺν τῷ ἀνεψίῳ καθείρξε. Καὶ
τὴν μὲν θυγατέρα ἐς κοιτῶνα
αὐτῷ μεταπέμφατο, ἔχων δὲ αὐ-
τοὺς ἐν πέδικας, οὐ πολλῶν ὕστε-
ρον ἀπαγαγὼν ἐς Βυζάντιον διε-
χρήσατο.

Τοὺς μέντοι παῖδας τοὺς ἀπὸ
ἀστεως καὶ ἀπὸ τῶν περιοίκων
χωρίων τοὺς μὲν νεήλυδας ταξά-
μενος κατέθετο ἐς τὸν ἑαυτοῦ
κοιτῶνα, τοὺς δ' ἄλλους ἐν τοῖς
ἑαυτοῦ ἐπιτηδεύμασι, τοὺς δ'
ἑτέροις ἀπεχαρίσατο τοῖς υἱοῖς
αὐτοῦ καὶ τοῖς ἀρχουσι.

Τὰς δὲ κόρας τὰς μὲν ἐν τοῖς
αὐτοῦ κοιτῶσι κατέθετο, τὰς δὲ
ἀπεχαρίσατο, καὶ τινὰς ἐξ αὐτῶν
τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ ἀπαστέλλετο,
ἐνίας δ' ἐν τινι ὀλίγῳ καιρῷ καὶ
ὑπανδρεύσατο (ed. Darkó II
246,19—249,31).

ლოცო სხვებისაგან, რომ პრეტო-
ვისტიაროსმა ეს დამალა დიდი
ბატონის და მახუმეტ ფაშას ში-
შით, და პრეტოვისტიაროს ცუ-
დი რამ შემთხვეოდა დიდი ბატო-
ნისაგან. და, აი, ამიტომ მისცა
წერილიც დიდ ბატონს.

დაბა თუთო დედხაე კაი ონ ხარ-

წერილი რომ მიიღო მეფემ
და ჩუკურდა, ექვენი ჩავარდა,
და შეიპყრო ისინი: როგორც
დავით მეფე, ისე მისი ვაჟები
ბიძაშვილითურთ დაატყვევა. და
ასულიც თავის საწოლში მიაყვა-
ნინა. ხოლო იმათ ბორკილები
დაადო და ცოტა ხნის შემდეგ
ბიზანტიონში წააყვანიდა და მო-
აკვლევინა.

ყმაწვილები ქალაქიდან და
ქალაქის გარეუბნებიდან ნეილი-
ლებს¹ რაზმებში ჩარიცხა და
თავის საწოლში ჩააყენა, ხოლო
სხვები თავის სახელოსნოებში;
დანარჩენები კიდევ თავის ვაჟებს
და მთავრებს უწყალობა.

ხოლო გოგონები ერთნი თა-
ვის საწოლებში დაიტოვა, ხოლო
სხვები გაასაჩუქრა, ზოგიერთი
მთვანი კი თავის ვაჟებს გაუგ-
ზავნა; ზოგიერთები რალაც მოკ-
ლე ხანში გაათხოვა კიდევ.

¹ შემოთავ რამდენჯერმე ნახმარი იყო ეს სიტყვა და ნიშნავს „ახლად შედგე-
ბილ რაზმს“ (—ნაღს „ახალი“, ქლემ- „მოსული“).

კავკასია

Ἕλληνας μὲν οὖν ὄσα ἀπο-
δείκνυται ἔργα μεγάλα τε καὶ
περιφανῆ ἐπὶ μέγα ἀφίκοντο κλέος
καὶ τὰ τε ἄλλα καὶ Εὐρώπην καὶ
Ἰῆν καὶ Ἀβύνην, ἐπὶ Γάγγην τε
καὶ Ὀκεανὸν καὶ ἐπὶ Καύκασ-
σον ἔτι ἐλαύνοντες. ἐπὶ ταῦτα
δὲ προεληλυθῶτων ἄλλων τε πολ-
λῶν καὶ Ἰῆν καὶ Ἡρακλέους καὶ
ἔτι πρότερον Διονύσου τοῦ Σαμέ-
λης υἱός, καὶ πρὸς γε ἔτι Λακε-
δαιμονίων καὶ Ἀθηναίων, μετὰ
δὲ ταῦτα Μακεδόνων τοῦ βασι-
λέως καὶ τὴν αὐτοῦ ὑστερον
ἵγγεμονίαν ἔχόντων, πολλοὶ πολ-
λαχῆ ἔκαστα, ὡς ἐγένοντο, ἄλλοι
ἐπιμνησάμενοι καὶ συνεγράψαντο
(Darkó I 2,30—3,8).

არაბეთი და მისი ხაზღვრები

III. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐστρα-
τεύετο ἐπὶ Ἀραβίαν. Γένος δὲ
Ἀραβες μέγα τε καὶ ἐλθιον καὶ
ἀνὰ τὴν Ἀσίαν οὐδενός τὰ εἰς
εὐδαιμονίαν λειπόμενον...

Ὀμορεῖ δὲ τῆ τε Αἰγύπτῳ
καὶ Περσῶν χώρα καὶ Ἀσσυρίων.
Ἀπὸ γὰρ Κολχίδος καὶ Φάσι-
δος¹ χώρας ἕς τὴν θάλασσαν τὴν
ἑς κοιλὴν Συρίαν, ἕς τὴν Λαοδι-
κίαν καλουμένην πόλιν, εἴη δ'
ἄν. ὁδὸς ἡμερῶν... ἀνδρῖ ἐνζώνῃ
περὶ διαπορευομένην τὴν χώραν
(ed. Darkó I 111, 11—112, 3).

თუ რა დიდი საქმეები გა-
მოაჩინეს ელინებმა და განსა-
კუთრებრით ჩინებული სახელი
მოხსვეყეს და სხვათა შორის,
თუ როგორ მოედევნენ ისინი ევრო-
პას და ლიბიას, და მოაღწიეს
განგეს და ოკეანეს და კავკასიანს,
იმ დროს როდესაც აქ წინ წა-
მოიწივნენ ბევრნი სხვანიც. და
პერაკლეც და მის უწინარეს
დიონისე, სემელეს შვილი, და
ამის გარდა ლაკედემონელნი და
ათენელნიც, ამას შემდეგ მაკედო-
ნელთა მეფე და ვისაც მის შემ-
დეგ ხელისუფლება ეპყრა, თუ რო-
გორ მოხდა თითოეული ეს აზმა-
ვი—ეს მრავალ სხვას აქვს ბევრ-
გან მოხსენებული და აღწერილი.

ამის შემდეგ (თემურმა) ილა-
შქრა არაბეთის წინააღმდეგ. არა-
ბები წარმოადგენენ დიდსა და
მდიდარ ტომს და აზიაში არავის
არ ჩამთუვარდებდა სიმდიდრით...

ეს ქვეყანა ესაზღვრება ეგვიპ-
ტეს და სპარსელთა მიწას და
ისირიელთა მიწას. კოლხეთი-
დან და ფასისის ქვეყნიდან
ზღვისკენ, კვლისირიისთან რომ
არის, ეგრეთწოდებული ქალაქ
ლაოდიკეამდე იქნება დაახლოვე-
ბით ... დღის გზა მსუბუქად შე-
იარაღებული კაცისათვის..

¹ Φάρος codd., Φάσιδος Darkó.

მათე ბლასტარესი

მათე ბლასტარესის (Ματθαίος ὁ Βλαστάρης) კანონიკური ხასიათის ნაშრომი (შედგენილი 1335 წლის მახლობელ ხანებში) ცნობილია სახელწოდებით Syntagma alphabeticum (სრული ბერძნული სათაურია; Σύνταγμα κατὰ στοιχείον τῶν ἐμπεριελημμένων ἀπαθῶν ὑποθέσεων τοῖς ἑρσοῖς καὶ θείοις κανόνι, ποιηθὲν τε ἅμα καὶ συντεθὲν τῆ ἐν ἑερομονάχοις Μαχίστῳ Ματθαίῳ τῷ Βλαστάρῃ).

შრომას წინ უძღვის Προθεωρία (წინასიტყვაობა), სადაც მოცემულია მოკლე ცნობები საეკლესიო კრებათა და სხვათა შესახებ. შემდეგ—ანბანურად დალაგებული კვლევა ცალკეული საკითხებისა: Περὶ τῶν Ἀρνησασμένων („უარისმყოფელთა შესახებ“)..., Περὶ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος („წმ. ნათლალების შესახებ“) და სხვ. იბერიელთა შესახები ცნობა მოთხოვება თავში Περὶ ἐγγύτης (de fideiussione „თავლებობის შესახებ“).

იბერთა ეკლესია

Περὶ τοῦ Βουλγαρίας, τοῦ Κέρου, καὶ τοῦ Ἰβήρων

Αἱ δὲ μὴ ὑποκείμεναι πατριάρχῃ τινί, ἢ τῆς Βουλγαρίας ἔστιν Ἑκκλησία, ἣν ἐτίμησεν ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανός, ἕως ἐκ τῆς ῥηθισομένης νεαρᾶς αὐτοῦ γυνάριον ἔσται ἢ τῆς Κύπρου ταύτην δὲ ἢ τρίτη σύνοδος καὶ ἢ ἑ' τετιμῆχασιν, ἕως αὐτίκα δὴ μάλα ῥηθίσεται ἢ τῶν Ἰβήρων, ἣν ἐτίμησε διάγνωσις τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, ὑποκειμένη πρώτην αὐτῶν τούτων γὰρ οἱ

ბულგარიის, კვიპროსისა და იბერიელთა ეპისკოპოსების შესახებ

შემდეგი ეკლესიები არ ექვემდებარებიან არც ერთ პატრიარქს: ბულგარიის ეკლესია, რომელსაც პატივი მიანიჭა იუსტინიანე მეფემ, როგორც ეს ცნობილია ხსენებული ნოველიდან; კვიპროსის ეკლესია: ამას პატივი მიანიჭეს მესამე კრებამ და მეექვსემ (ამის შესახებ ქვემოთ იქნება ნათქვამი ახლავე); იბერიელთა ეკლესია, რომელსაც პატივი მიენიჭა ანტიოქიის კრების დადგენილებით

ἀρχιερεῖς ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἐπισ-
κόπου χειροτονήσονται ἐκ τῆς
(Migne PG 144, 1981).

(წინათ ის ანტიოქიას ექვემდებარებოდა): მათი მღვდელმთავრები, ჩვეულებრივ, ხელთ-ისხმებოდნენ საკუთარ ეპისკოპოსთაგან.

XIV
XVI საუკუნის მწერლის მათე ბლასტარესის ზემოთ მოყვანილი ცნობა უნდა მომდინარეობდეს იმავე წყაროდან, რომელსაც ვუპარება თეოდორე ბალსამონი, რომელიც თავის შრომაში (XIV ტიტულის «სჯულის კანონის» კომენტარში) გადმოგვცემს „იბერიის ეკლესიის ავტოკეფალიის შესახებ“ (იხ. აქვე ზემოთ, გვ. 17—20).

მათე ბლასტარესის ზემოთ მოყვანილი ტექსტი ზოგჯერ პირწმინდად ემთხვევა თეოდორე ბალსამონისას.

ბ ა ლ ს ა მ ო ნ ი

1. ბულგარეთის არქიეპისკოპოსი პატრივში აიუვანა იუსტინიანე მეფემ წაიკითხე მე-131-ე მისი ნოველა.

2. კვიპროსის არქიეპისკოპოსი პატრივში აიუვანა მესამე [მსოფლიო] კრებაში.

3. იბერიის არქიეპისკოპოსი პატრივში აიუვანა ანტიოქიის კრების დადგენილებაში... მაშინ ექვემდებარებოდა ანტიოქიის პატრიარქს.

ბ ლ ა ს ტ ა რ ე ს ი

ბულგარეთის ეკლესია, რომელსაც პატრივი მიანიჭა იუსტინიანე მეფემ, როგორც ეს ცნობილია ხსენებული ნოველიდან.

კვიპროსის ეკლესია: ამას პატრივი მიანიჭეს მესამე კრებაში და მეექვსეში.

იბერიელთა ეკლესია, რომელსაც პატრივი მიენიჭა ანტიოქიის კრების დადგენილებით (წინათ ის ანტიოქიას ექვემდებარებოდა).

**ათონის
ივერთა მონასტრის
აქტები**

**ხრისოვულები, სიგელ-გუჯრები,
პრაქტიკონები**

ივერთა მონასტრის აქტების შესწავლის ისტორიიდან

პლ. ცაგარელს მოჰყავს (Сведения I, 68—67) მოკლე მიმოხილვა ივერთა მონასტრის აქტების შესწავლისა;

1) арх. Сергей, Иверская св. и чудотворная икона Богоматери на Афоне и свиски ее в России. Москва 1879.

2) Подлинные акты, относящиеся к иверской иконе Божьей Матери, принесенной в Россию в 1648 году. Издание комиссии печатания грамот и договоров при Главном Архиве министерства иностранных дел. Москва 1879. აქ არის ივერთა ღვთისმშობლის ხატი, რომელიც 1735 წელს არის გადმოღებული, ათონის მონაზონთა სიგელის ბერძნული დედანი და რუსული თარგმანი, იმ სიგელის, რომელიც თან ახლდა მოსკოვში 1648 წელს გაგზავნილ ხატს მეფის ალექსი მიხეილისძის და პატრიარქ ნიკონის სახელზე.

3) ივერთა მონასტრის საგანძურებში მრავალი ძვირფასი ხელნაწერები და აქტები ინახება. თუმცა ათონი მოიარეს პლ. იოსელიანმა XIX საუკ. 50-იან წლებში, ხოლო მასზე უწინარეს XVIII საუკუნეში იონამ და ტიმოთე გაბაშვილმა, მაგრამ მათ არ დაუტოვებიათ მაინც და მაინც მნიშვნელოვანი ცნობები ათონის საგანძურებში არსებული წიგნებისა და აქტების შესახებ.

4) XVIII საუკ. ე. ბარსკიმ ორჯერ იმოგზაურა (1726 წ. და 1744 წ.) ათონზე და დაწვრილებით გაეცნო ივერთა მონასტრის წერილობით ძეგლებს. ამის შესახებ ის გადმოგვცემს თავის წიგნში: **Пешехода Василия Григоровича Варского—Плакш-Албова, уроженца Киевского, монаха Аятнохийского, путешествие к св. местам, в Европе, Азии и Африке находящимся, предпринятое в 1728 г. и оконченное в 1747 году, им самим писанное. изд. 8-ье СПб 1793 г., часть II, стр. 591—598.** ბარსკიმ აღწერა სკევოვილაკონი (საგანძური) ივერთა მონასტრისა მისი ხრისობულებით და სიგელებით, მეფეთა და პატრიარქთა სიგელ-გუჯრებით; აღნიშნა, რომ ივირონის ბიბლიოთეკა ათონის სხვა მონასტერთა ბიბლიოთეკებს აღემატება როგორც წიგნების რაოდენობით ისე მრავალჯეროვანებით.

5) შემდგომი რუსი მოგზაურებიდან პირველ რიგში უნდა შევხერდეთ არქიმანდრიტ პორფირე უსპენსკის მოღვაწეობაზე. ის დაწვრილებით აგვიწერს ივერთა მონასტრის აქტებს შრომებში:

ა) *История Афона, Киев 1877 г. (I—II).*

ბ) *Путешествие по Афон. монастырям. Киев 1877 г. (I—III).*

გ) *Указатель актов, хранящихся в обителях св. горы Афонской: ЖМНПр 1847 г. LV часть.*

6) ზოგიერთი ცნობა მოიპოვება აგრეთვე წიგნში: *В. И. Григорович, Очерк путешествия по Европейской Турции. 2-ое изд. Москва 1877.*

7) არქ. ანტონიმ ჯერ სტატიების სახით დაბეჭდა, ხოლო შემდეგ ცალკე წიგნად გამოაქვეყნა: „Заметка поклонника св. горы“: *Труды Киевской Дух. Академии, 1861 (февраль, октябрь, ноябрь) და 1862 (май, июнь).* სხვათა შორის, მან გამოაქვეყნა 982 და 984 წლების სიგელების აღწერა (იხ. ქვემოთ გვ. 171).

8) ივერთა მონასტრის ზოგიერთი აქტების ფოტოსურათები მოიპოვება სევასტიანოვის „კრებულში“, რომელიც გამოსცა ა. ვიქტოროვმა: *Собрание рукописей П. И. Севастьянова. А. Викторова, Москва 1881.* აქვე უნდა მოიხსენიოთ:

9) *Тимофей Флоринский: Афонские акты и фотографические снимки в собраниях П. И. Севастьянова. СПб, 1880.*

ივერთა მონასტრის ბიბლიოთეკა

1880 წლის ზაუხულის თვეებში ათონის მთაზე გაგზავნილი იყო პროფ. სპირიდონ ლამბროსის მეთაურობით ექსპედიცია ათონის მონასტერთა ბერძნული კატალოგის შესადგენად. ათონის 20 მონასტერთაგან ყველაზე მდიდარი ბერძნული ხელნაწერებით აღმოჩნდა ივერთა მონასტერი. სულ ყველა მონასტერში აიწერა

5788 ხელნაწერი.

აქედან ივერთა მონასტერში აღმოჩნდა

1288 ხელნაწერი.

სპ. ლამბროსის ექსპედიციის შესახებ ანგარიში მოკლედ დაბეჭდა გ. დესტუნისმა *ЖМНПр 1881 წ. 1.* ხოლო ათონის მონასტერთა ბიბლიოთეკებში დაცული ხელნაწერების სრული კატალოგი ორ ტომად დაიბეჭდა 1895 წ. სათაურით: *Catalogue of the greek Manuscripts on Mount Athos.*

¹ იხ. აღ. ცაგარელი, *Сведения I.* გვ. 26.

ათონის მთაზე შემდეგი ოცი მონასტერი იყო:

	დაარსების თარიღი
1 Δαύρα	ნიკიფორე ფოკას (963—969) დროს
2 Βατοπέδιον	განახლებულია სხვადასხვა მეფეების დროს; დაარსებულია კონსტანტინე დიდის დროს. განახლებულია IX ს.
3 Ἰβήρων	979 წლის მომდევნო წლებში.
4 Χιλιανδάριον	სერბთა სავანე; 1198 წ. დაუარსა თვის-ტომო სერბთა მთავარმა სტეფანე ნემანიამ.
5 Διονυσίου	XIV საუკუნე
6 Κουτλουμούσιον	ასახელებენ ალექსი I კომნენოსს (1081—1117)
7 Παντοκράτωρ	ასახელებენ ალექსი I კომნენოსს (1081—1117)
8 Ξηροποτάμιον	ტრადიცია მიაკუთვნებს დედოფალ პულბერიას (450—457)
9 Ζωγράφου	ბულგარელებისა; ca 1000 წ.
10 Δοχειαρίου	არაბთა მიერ ათონის მოსრვის (670 წ.) წინ
11 Καρακάλλου	XI საუკ. (?)
12 Φιλοθέου	ვიანჟე ფილოთეოსი (870 წ. მახლ.); არსენი, ფილოთეოსი და დიონისი (1046 წ. მახლობლად)
13 Σίμωνος Πέτρα	1257 წ. წმინდა სიმონმა აავო კლდეზე (πέτρας)
14 Ἅγιος Πανδής	XIV საუკუნე
15 Σταυροκήτη	XII საუკუნე
16 Ξενοφώντος	520 წ. მახლ. იყო წმ. ქსენოფონტი.
17 Γρηγορίου	ყოველ შეთბევვაში 1046 წ. მისი წინამძღვარია ბართლომე, ბერი წმ. ნიკოლოზის ტაძრისა.
18 Ἐσφυγμένου	XI საუკუნე
19 Ρωσσιχόν	ზუსტი ცნობები არ არსებობს: 1047—8 წელს კონსტანტინე IX-ის დროს რუსებში არ იყვნენ: ამ დროს ანტონი კიევოპეჩორიელი იყო ესფიგმენის მონასტერში.
20 Κωνσταντινου	გადმოცემით კონსტანტინე დიდის დროს მიაწერენ დაარსებას. ვიცნობთ IX საუკ. საბუთებში.

1903 წ. გამოიცა გერასიმე სმირნაეის წიგნი Тб "Αγίου
 Ἐριც. ამ დროს სხვადასხვა მონასტრებში ბერების რაოდენობა ყო-
 ფილა:

ლავერაში 1187
 ვატოპედონში 966
 ივირონში 456
 ხილიანდარიონში 385
 პანტოკრატორში 548
 როსიკონში 1928, მათ შორის:

1) ივერთა მონასტერში 456 კაციდან:

ქართული იყო 48
 ბერძენი " 350
 რუსი " 48
 რუმინელი " 10

2) როსიკონში 1928 კაციდან:

რუსი იყო 1858
 ბულგარელი 32
 ბერძენი 38

3) ვატოპედონში 966 კაციდან:

რუსი იყო 570
 ბერძენი 366

4) ხილიანდარში 385 კაციდან:

რუსი იყო 22
 ბულგარელი 92
 ბერძენი 60

5) დიონისიონში 131 კაციდან

რუსი იყო 130

6) პანტოკრატორში 548 კაციდან:

რუსი იყო 435
 ბერძენი 96

7) სტავრონიქიქტაში 219 კაციდან:

რუსი იყო 180
 ბერძენი 38

8) ზოგრაფასში 155 კაციდან

ბულგარელი 133

აქ დაბეჭდილ, ათონის მონასტერთა სიხასთან დაკავშირებით უნდა ვთქვათ შემდეგი: როგორც ამ სიიდან ჩანს, ზემიწვევითი ცნობები ამა თუ იმ მონასტრის აგების თარიღების შესახებ არ არსებობს. ზედმეტი არ იქნება, თუ მოვიყვანთ 1959 წელს პ. ბეკის მიერ გამოქვეყნებულ წიგნში¹ თავმოყრილ ცნობებს ათონის სავანეთა დაფუძნების შესახებ.

თუ ადრე ბერ-მონაზონთა სავანეები იყო პალესტინაში, ეგვიპტეში და სირიაში (აგრეთვე წინა მცირე აზიაში), X საუკუნის ბოლოდან ბერძნული სავანეების ცენტრი უფრო და უფრო ათონზე („მთაწმინდაზე“) გადადის. თუმცა ამ მთასთან დაკავშირებულია მრავალი სხვადასხვა ლეგენდა, რომლებშიც მისი ისტორია მუდამ უფრო შორსა და შორსაა გადაწეული, მაგრამ არც კონსტანტინედიდსა და არც თეოდოსი I-ს არაფერი იქვთ საერთო ათონის მონასტრებთან.

პირველად IX საუკუნის დასაწყისში ეხვდებით მთაწმინდაზე დაყუდებულებს, რომლებიც ნაწილობრივ ძველი სტილის ლავრებში მოიპოვებინან².

870 წელს იოანე კოლობუს ეკუთვნის პირველი ცდა სავანის დაარსებისა.

მხოლოდ 961 წელს კრეტის დაცემასთან ერთად მრავლდება სამონასტრო სავანეები, მათ შორის ყველაზე მნიშვნელოვანია ე. წ. *Μεγίστη Λαύρα*, რომელიც დააარსა ათანასი ათონელმა სტულიელთა სავანის მიბაძვით 963 წელს; ამ სავანემ მალე გაითქვა სახელი და ყველა არსებულ სავანეებს გადააჭარბა სიდიდითაც და გავლენითაც. უკვე 965 წელს ათანასიმ დაუდგინა ლავრას ტიპიკონი (*Υπατάκτικον), რომელიც სტულიელთა მონასტრის ტიპიკონის მიხედვით ჩანს შედგენილი.

იოანე I ციმისხიმ მისცა სავანეებს საზოგადო „წესდება“ ე. წ. „ტრაგოსი“. ამ დროს მონაზონთა 58 დასახლება იყო.

კონსტანტინე IX-მ მეორე ტიპიკონი მისცა ათონის სავანეებს, მაშინ იყო უკვე 180, თვითონ ლავრაში ამ დროს 300-მდე ბერი იყო.

ალექსი I კომნენოსის დროიდან პირველი აყვავების ხანა ქრება: ზოგი უსიამოვნო შემთხვევები და ზნეობის დასუსტება თავის შედეგს იძლევა.

¹ Hans-Georg Beck, *Kirche und theologische Literatur im Byzantinischen Reich*. M. 1959, pp. 213—220.

² მთაწმინდის შესახებ ლეგენდები დაწერილებით დაუმუშავებია R. M. Dawkins, *The monks of Athos*, London 1936.

სამაგიეროდ XII საუკუნის განმავლობაში ბერძნების, ლათინთა და ქართველთა გვერდით ჩნდებიან სლავები.

1142 წლიდან დამოწმებულია რუსული მონასტერი ქსილურგუ; მისი ბერები 1169 წელს მიდიან პანტელეიმონის მონასტერში (ახლანდელი „როსიკონ“).

1186 წ. როსიკონში შედის სერბთა მთავრის სტეფანე ნემანიას ვაჟი და შემდეგ, **1198 წელს**, აარსებს სერბთა მონასტერს „ხილანდარიონს“ (ხოლო ეს, ხილანდარიონის მონასტერი, ჯერ კიდევ 1076 წელს იხსენიება, როგორც მცირე ბერძნული მონასტერი).

XI საუკუნის შუა წლებში ჩნდება „ზოგრაფუს“ მონასტერი, რომელიც უფრო გვიან (ზედმიწვენილი თარიღი უცნობია) ის გახდა ბულგართა საეანე.

ბევრი შეიქმნა უცხოელების სავანეები, ისიც კიდევ ეს მონასტრები, მათი დედა-სამშობლოს მთავართა უხვ შემოწირულებათა წყალობით, ძალიან მდიდარი იყვნენ და ბერძნულ სავანეებს ჩრდილავდნენ.

მაგრამ უკვე X საუკუნიდან უფრო და უფრო წამოაწივნენ ბერძნული სავანეები, რომელნიც საკმაო მეტოქეობას უწევდნენ ათონზე არსებულ სხვა მონასტრებს, მცირე და დიდ სავანეებს, თვითონაც მალე დიდ მონასტრებად გვევლინებიან. ასე:

1) უკვე 956 წელს დამოწმებულია მონასტერი ქსეროპოტამუ, რომლის აგებას ტრადიცია მიაწერდა დედოფალ პულხერიას.

2) 985 წელს ვატოპედის მონასტერია დამოწმებული.

3) 1010—1030 წლებში გვხვდება ქსენოფონტის და დოხიარიუს სავანეები; რამდენიმე წლის შემდეგ აგრეთვე ესფიგმენუ და კასტამონიტუ (დამაარსებელია ვინმე კასტამონიდან, ე. ი. კასტამონელი, რაც გვიანდელმა ლეგენდამ კონსტამონიტულ აქცია, ე. ი. კონსტანტინე დიდის მონასტრად მონათლა).

4) ასევე XI საუკუნეში დაარსებულია მონასტერი კარაკალუ, რაც კარაკალას მიაწერეს (211—217 წლების რომაელ იმპერატორს).

5) XII საუკუნის მეორე ნახევარში ჩნდება თურქული სახელის მქონე მონასტერი კუტლუმუსიუ. შესაძლებელია ის დაეარსებინოს იმ კუტელმიშის შთამომავალს, რომელიც XI საუკუნის შუა წლებში სელჯუკებს გამოექცა, ბიზანტიაში მოვიდა და მართლმადიდებელი ქრისტიანი გახდა.

6) XII საუკუნის შუა წლებშივე დაარსებული უნდა იყოს სტავრონიკეტას და ფილოთეუს სავანეები.

7) 1367 წელს პირველად იხსენიება სიმონ-პეტრას სავანე ეს უნდა იყოს სერბიელების მიერ აგებული.

8) ამავე ხანებში იხსენიება გრეგორიუ და „წმ. პავლე“; ეს უკანასკნელი შეიძლება უფრო ადრინდელი იყოს.

9) 1363 წელს დაარსებულია პანტოკრატორის სავანე. მის დამფუძნებლებად თვლიან სტრატოპედარხ ალექსის და მის ძმას იოანეს.

10) 1366 წელს დააარსა ვინმე დიონისემ, ტრაპიზონის მიტროპოლიტ თეოდოსის ძმამ, სავანე დიონისიუ.

საზოგადოდ, მონასტერთა ისტორიის უფრო ძველ საუკუნეებში თუ შევიჭრებით, ვნახავთ შემდეგს:

1) კონსტანტინე დიდის წინაღობინდელ ბიზანტიაში მონასტრების არსებობაზე ლაპარაკიც ზედმეტია, თუმცა იყო ცდები ასეთები ეძებნათ. თვით კონსტანტინესა და მის დედას ელენეს შიშვრდნენ ამათუიმ მონასტრის დაარსებას, მაგრამ IV საუკუნის ბოლომდე კონსტანტინეპოლში მონასტრის არსებობა საგულვებელი არაა.

2) უძველესია დოღმატოსის მონასტერი. ის დაარსებულია 382 წელს სირიელ ისააკის მიერ. ისააკს შეუერთდნენ აგრეთვე წარჩინებული კონსტანტინეპოლელები: შათ შორის გვარდიის ოფიცერი დოღმატოსი, რომლის სახელსაც ატარებდა მონასტერი.

3) სატახტო ქალაქის მეორე მონასტერია ე. წ. „აკომეტების“ („დაუძინებელთა“) მონასტერი. იგი დაარსებულია 405 წელს ცნობილ საეკლესიო მოღვაწის ალექსანდრეს მიერ.

4) 463 წელს დაარსდა კონსტანტინეპოლში მონასტერი ჰმბ შრუჰიუ. ეს მონასტერი ატარებს 454 წლის კონსულის სტუდიონის სახელს და მიძღვნილია იოანე ნათლისმცემლისადმი.

5) VI საუკუნის დასაწყისისათვის სამონასტრო ცხოვრება კონსტანტინეპოლში სწრაფად ვანითარდა. წყაროებში მოხსენებულია მთელი რიგი მონასტრებისა, რომლებიც კონსტანტინეპოლში იქმნა დაარსებულა ამ დროს. სხვადასხვა ერებიც იარსებენ კონსტანტინეპოლში ეროვნულ მონასტრებს (ეგვიპტელთა მონასტერი, იოანეს მონასტერი სირიელებისა; მონასტრები ბესებისა, სიცილიელთა, ლიკონიელთა და სხვათა).

ივერთა მონასტრის წინამძღვრები¹

1. იოანე იბერი (982—998)
2. ექვთიმე (998—1012)
3. გიორგი (ვარაზიანი) (1012—1030)
4. გრიგოლი (შავ-გრიგოლი) (1030—1036)
5. იოანე (1036—1041)
6. არსენი, ფარსმან-ყოფილი (1041—1044)
7. ნიკოლა (1042—1045), ივანეზი
8. სტეფანე ბახულელი (?)
9. თევდორე (1057—1058?)
10. გიორგი მთაწმინდელი (1058—1066)
11. გიორგი ოლთისარი (1066—1074)
12. ბასილი
13. გრიგოლი
14. მიხეილი (1162)
15. იოანე ბუქაისძე
16. პავლე² (1184 წელს გადადგა)
17. გიორგი² (1185)
18. ევგენი
19. იოანე (1343)
20. დიმიტრი (1363).

ივერთა მონასტრის მამულები**1. 1259 წლის სიგელით**

ფრ. დელგერის „რეგესტებში“ 1259 წლის თარიღით მოხსენებულია *Xρυσόβραχος λήγις* ათონის ივერთა მონასტრისათვის. სამწუხაროდ, ჩემ გადმონაწერებში (თბილისისა და ლენინგრადის) ეს ტექსტი არ აღმოჩნდა. 1283 წლის სიგელში მოხსენებულია, რომ ივერთა მონასტრის უდასტურდება მიხეილ VIII პალეოლოგოსის მიერ (1258—1282) 1259 წელს გაცემული ოქრობეჭდით მინიჭებული უფლებები და მამულები.

¹ ივერთა მონასტრის წინამძღვართა სია სრული არ არის. მოგვიანეს ის მასილი რომლის ამოკრება შეეძლოთ სხვადასხვა საბუთებიდან.

² აღაქ 158: თუესა აპრილსა კ-თ-სა, ინდიკტიონსა ბ: დაუტყვევი მამამან. პავლე მამობაჲ... და მათ უოველთა ერთობით, ერთკობით, თანადგომითა მამისა პავლესითი გამარჩიეს დიდკონომოსი გ ი ო რ გ ი და დაადგინეს მამად (ათ. კრებული გვ. 264).

1259 წლის თარიღით „რეგესტებში“ წერს ფრ. დელგერი:

„ზრისობული ათონის ივერთა მონასტერს: რადგან მონასტერად დარბეულ იქმნა ლათინ ყაჩაღების მიერ და მონაზონებიც დაიფანტნენ, გარდა ამისა ფირალებმა სიველ-გუჯრებიც მოსპეს, კეისარს სურს დარჩენილი მონაზონების თხოვნით კვლავ უკეთეს მდგომარეობაში ჩააყენოს მონასტერი. ამ მიზნით მას ყველა გადასახადი მოეხსნა და შემდეგი სამფლობელოები უმტკიცდება:

მამული რადოლინი (რადალიონი) სანახებითურთ;

მამული ოპუჟი (ასე იკითხება კოპიოში ვარაუდით) გენეზიოსის მეტეხითურთ.

მამული დოვრენიკია სანახებითურთ;

მამული მელინძიანე ვულაოსის პრასტინითურთ;

მეტეხი ლეთისმშობელ ელეუსასი (ή 'Ελεῦσα) სტრუმბიაში მისი კუთვნილითურთ;

მეტეხი მელისურგიონი სანახებითურთ;

გლებთა სიმი მამული: აშპელიძინი, კალამიძინი და წმ. ეჭთიმე სტელარიაში, სადაც აგრეთვე მეთევზეობასაც მისდევენ;

პრასტინი პრაველაკასი თავისი კოშკითურთ;

პრასტინი იერისოს მზარეში მეტეხითურთ, ვენახებითა და ვანებითურთ, აბანოთი და სხვა ყველაფრით;

პრასტინი არსენიკეა თავისი წისქვილებით, ბალებითა და მთელს სანახებით.

სტრატონიონის (τοις Στρατωνίου) ყანები;

მეტეხი პროდრომოსი ლივადიაში რომ არის (ὁ εἰς τὰ Λιβάδια) სანახებითურთ;

მამული კაშენა მეტეხითურთ, სობასტერიითურთ (ήσυχαιοτήριον) და ყველა უპირატესობებითურთ (პრივილეგიებით);

მამული დეველიკია მისი უპირატესობებით;

მამული ვოლკოსი ღვთისმშობლის მეტეხითურთ, კოშკითურთ და სამრეცხაოთი (λυνήπρῆξον);

მოედანი აკლოსი იქაური გლებებითურთ;

პრასტინი პინსოსა თესალონიკესთან მეტეხითურთ და სანახებით;

მეტეხი კალამოკოპიონი თესალონიკესთან სანახებითურთ;

მეტეხი ქალაქ თესალონიკის შიგნით კუთვნილი მონასტრებით და საიჯარო უფლებებით და დანარჩენი კუთვნილით;

ყანები კერმეში (αἱ Κερμαί), ბალი და მონასტრის სამფლობელო გალიკონში.

გარდა ამისა კვისარო (მიხეილ VIII პალეოლოგოსი) ხელახლა შემოაბრუნა სოფელ იერიოსის მთელი მისი კუთვნილით გარდა სვიმეონის პრასტანისა, რომელიც ლავრის მონასტრის კუთვნილებდა; აქვერთა მონასტერს აქ უნდა ჰქონდეს ვველი უფლება, როგორც ამას იყენებდნენ გარდაცვლილ თეოლოგურ პეტრალისფასი და მიხეილ ლასკარისი“.

ფრ. დელგერის ცნობით ამ სიგელის ფოტოები (Lichtbilder) მოიპოვება ბავარიის მეცნიერებათა აკადემიაში.

იწყება ასე: *Περὶ μὲν τὸν Ἄθιν παλλαί μὲν καὶ ἄλλα: ριοναί ...*
καθάρει εἰς πᾶρ (დედნის თავი და ბოლო დაზიანებულია).

2. 1310 წლის ოქრობედი

1310 წლის ოქრობედის შესახებ ფრ. დელგერი „რეგესტებში“ წერს:

„ბრისობული ათონის ივერთა მონასტრისთვის: მონასტერი თავისუფალია თესალონიკისა და სერეს თემათა მოხელეების შეჭრისაგან, ისევე როგორც ეპისკოპოზთა და ამ მხარის სხვა მაღალი თანამდებობის პირთა ჩარევისაგან; მონასტერს არ უნდა მოეთხოვოს:

კეფალიონი (ზოგადი გადასახადი),

აერიკონი (საჯარიმო გამოსაღები),

საბეგრო გადასახადი (*καρραγαραξία*),

რეგალიები (*ἑγγύα*),

პურის გამოსაღები (*φωμιστήρια*),

სასიმაგრო შენობათა და სამხედრო ხომალდთა აგების გამოსაღები (*καρρακτισία, κατρηκτισία*),

ბინით უზრუნველყოფა სამხედრო და სამოქალაქო მოხელეებისა (*ἀπικτον—μυττον*),

მუშა-საქონლის აღრიცხვის გამოსაღები,

ცხერის მეთაურული გამოსაღები,

ლორის სამწყემსო გამოსაღები,

გამოსაღები მიწის ღალის აღებისათვის,

შელის შეწვის ჩაბარება,

ზორბლის გამოსაღები 2 მოღიოს უღელზე.

გამოსაღები ამ ზორბლის გადასახადის ღარიწყვისათვის ადგილზე (*απομνήσιον*),

შუბოსანთა და მგველეთა გაწვევა ისევე როგორც ნიშნოსან მონათა (πλάνητοι) გაწვევა;

ცეცხლფარეშთა გაწვევა, შეშის მოზიდვა (წაღებოμαι), ისევე როგორც ყველა სხვა საბეგრო გამოსაღები.

შემდეგ მონასტრში თავისუფალია ყოველგვარ დატვირთვისაგან შემდეგ სამფლობელოებში:

მამული რადოლივია მისი კუთვნილით, თანახმად გარდაცვლილი აღმწერის ყოველად სათანო თვითლოგიტეს სიგელისა (ამ მამულისთვის სპიროსა დაწესდეს განსაკუთრებით ზაზინისთვის მტკიცედ განსაზღვრული საბეგრო ერთეული [αφάλασος]);

მამული ოველოსი გენესიოსის მეტეხითურთ;

მამული დოვროვიკია, მისი მოსაზღვრე მხარითურთ;

მამული მელინძანე მისი მოსაზღვრე მხარითურთ;

მეტეხი ღვთისმშობელი ელეუსა (გედრებისა) სტრუმშიაში ყველა მისი უპირატესობებით;

მეტეხი მელისურგიონი მისი სანახებითურთ;

სამი საგლეხო ადგილი: ამპელიძინი, კალამიძინი და წმ. გიქთიმე სათევზო საწარმოებითურთ;

პრასტინი პრავლაკი კოშკითურთ;

მეტეხი მონასტრისა იერისოში ვენახებით, ყანებით, კოშკით, აბანოთი და სხვა კუთვნილით, თანახმად გარდაცვლილი აღმწერის ძიშბეას და აღმწერ ალექსი ამნონის გადაცემითი სიგელისა;

პრასტინი არსინიკია მისი წისკვილ-ღვამებით, ბაღებით და სხვა კუთვნილით;

სტრატონიკოსის ყანები;

მეტეხი პროდრომოსი ლივადიაში მოსაზღვრე მხარითურთ;

მამული კამენა თავისი მეტეხითურთ და სოხასტერიით;

მამული დევიკია მთელი მისი კუთვნილით;

მამული ვოლვოსი კოშკის ღვთისმშობლის მეტეხითურთ მისი სამრეცხავო ადგილით;

მოედანი აკლოსი;

პრასტინი პინსოსი თესალონიკესთან მისი სანახებდითურთ;

მეტეხი კალამოკოპიონი თესალონიკესთან მისი სანახებითურთ;

მეტეხი თესალონიკეში მისი საცხოვრებელი შენობებით, ნაგებობებით, ვენახებით და სხვა კუთვნილით;

ყანები და ბაღები კვრძეში;

ყანები გალიკოსის მონასტრისა მისი კუთვნილით;

ყანები და ვენახები იერისოში, გარდაცვლილი პეტრალიფას ყოფილი სამფლობელო;

წმ. ანარჯიროს ეკატერი სტრუმბიაში;

თესლონიკესთან მდებარე მონასტერი წმ. იერუსალემი და წმ. ანასტასიას მონასტერი სტრიმონის მახლობლად მისი კუთვნილით;

სტრუმბიის მხარეში სოფელ მუსტანიძაში მდებარე ყანები მონასტრისა 1000 მოდის მოცულობისა.

ამასთანავე ერთად კეისარი უდასტურებს მონასტერს ახლად შეძენილ გარე ეკატერებს:

წმ. ანა სტრიმონზე, რომელიც დააარსა მონაზონმა თეოდულემ;

წმ. ანარჯირი სერეში იოანე თეოლოგოსის მეტეხითურთ ლივონისტუში;

წმ. მოციქულები სტრუმბიაში, რომელიც დააარსა ერთმა ჯარისკაცმა იქ დასახლებული კნემოზულოსის განაყოფიდან;

მეტეხი „წმიდათა წმიდა“ სტრიმუძასთან, რომელიც დააარსა ვინმე ტეტრაგონიტემ;

მეტეხი წმ. გიორგი მელენიკონში, რომელიც დააარსა ერთმა ჯარისკაცმა კალამეასის განაყოფიდან;

ყოვლად წმინდა ღვთისმშობლის სახელობის მცირე მონასტერი (μικρομον) ზიხნეს საკატებანოში ისკრიზოვის პრასტინში ვენახებითურთ, ყანებითა და მიმაგრებული გლეხებითურთ; ამასთანავე

ერთად შიწები 1000 მოდის მოცულობისა მალუკას ხოდაბუნიდან ზიხნეს საკატებანოში თეოდორე მასვიდას სამფლობელოდან, რომელიც სიგელით (პროსტაგმით) ებოძა მონასტერს და მას გადაეცა

გარდაცვალებული აღმწერის ყოვლად სათნო დიდი აღწუმბისტის პაპლას მიერ“.

3. 1351 წლის ხრისობული

1351 წ. ივლისი - ხრისობული ივერთა მონასტრისათვის ათონზე. ამ ხრისობულით ივერთა მონასტერს უმტკიცდება შემდეგი მამულები:

გაპარტახებული მამული მელისურგიონი (Μελισσοσυργιον) „ძველი კომიტისის“ მიდამოებში;

მამული პროავლაკი (β προαυλακ) მისი მიდამოებით და დაბეგრძლი გლეხებით და თავისუფლებით;

იერისოს მეტეხში კოშკი, მიდამოთი და დაბეგრძლი გლეხებით, თავისუფლებით, და ნავსადგურით (νηφ σταμιν), რომელიც მას საერთო აქვს იერისოს სანქსკოპოლისთან;

წყლის-წისქვილი არსენიკიაში, ნაჩუქარი;
ლომატის საფანეში იოანე წინამორბედის მცირე მონასტერი, მიღამოთი და დაბეგრული გლეხებით;

წმ. იერუსალიმის მცირე მონასტერი ჰერმელიაში თავისი მამულით, თავისი ვენახით და ბაღით, ნაჩუქარი;

ქვედა ბოლბოს მეტეხი, მიღამოთი, დაბეგრული გლეხებით და თავისუფლებით;

მამული კალამარასთან, ვგრეთწოდებული წმ. სამება, ნაჩუქარი;

წმ. ბარბალეს მცირე მონასტერი, ქსილორუფონში, მიღამოთი;

თესალონიკეში იოანე წინამორბედის მცირე მონასტერი, ვგრეთწოდებული „ივერთა“, მისი კუთვნილი, ნაყიდი და ნაჩუქარი სახლებით;

შემდეგ: წმ. კლემენტის და აგათანგელოსის მონასტერი ნაყიდი და ნაჩუქარი სახლებითურთ;

შემდეგ: წმ. გიორგის მცირე მონასტერი, შეძენილი ხორტაოტის მონასტრისაგან გაცვლის გზით (სამაგიეროდ მას მიეცა სხვა მამული), მისი კუთვნილი სახლებით, სავენახე ადგილით და თუთის ხეებით.

შემდეგ: წმ. ბარბალეს მცირე მონასტერი, ნაყიდი, მისი კუთვნილი შენობებით;

საიჯარო მამული (ἐμψύχισμα) თესალონიკის სხვადასხვა ნაკვეთებში;

იქვე, „უსხეულოთა (τὸν Ἀσχηλῶν) კარიბჯის“ გარეთ წმ. ანისიას მცირე მონასტერი მის ახლოს მდებარე ნაჩუქარი მამულითურთ;

სავენახე ადგილი „ოქროს კარიბჯის“ მახლობლად;

მამული ვალიკის მდინარესთან;

შემდეგ: მამული კერმესთან, იქვე მდებარე ბაღებითა და ბაღჩეებით;

მეტეხი მელინძიანე (ἡ Μελιντζιαν), სტრიმონზე, მიღამოთი, დაბეგრული გლეხებით, თავისუფლებით და სათევზაოთი (ἀλιεῖα);

წმ. ანნა, ეგოვას მიღამოში, მისი კუთვნილი მამულით;

„მწყალობელი ღვთისმშობლის“ ვგრეთწოდებული პალეოკასტრისას მცირე მონასტერი, მისი კუთვნილი წისქვილებით, სამოფრებით და მამულებით, დაბეგრული გლეხებითურთ სტრუმეძასთან;

წმ. მოციქულთა სახელობის მცირე მონასტერი მისი კუთვნილი რამეებით და ერთი წყლის-წისქვილით;

იქვე ღვთისმშობლის სახელობის მცირე მონასტერი მისი კუთვნილი რამეებით, გარდაცვლილი ტეტრაგონიტეს ნაჩუქარი;

წმ. ანარგირთა მცირე მონასტერი მისი კუთვნილი რამეებით;

წმ. გიორგის მცირე მონასტერი მენელიკონში (Μενελικον), მისი ეკლესია, გიორგისმონასტრის (Γεωργίου Μοναστηριον) მკვლევარე მამულითურთ, იქაური თავისუფალმობინადრე გლეხებითურთ და სახევრთ გლეხით, გარდაცვალებული კალამეას ნაჩუქარი.

იოანე წინამორბედის მცირე მონასტერი სერეს მახლობლად წისქვილებით, საფენახე იჯარითურთ და მამულითურთ, ისევე როგორც სახევრო გლეხებით, თავისუფალი გლეხებით, ნაჩუქარი; ბოლოს, სახლებითურთ სერესში;

ამის მახლობლად ასიტეს მამული, გარდაცვალებული პალეოლოგ სინადენოსის ქალიშვილის ნაჩუქარი;

წმ. ანარგორთა მცირე მონასტერი მისი ძველი საკუთრებით და წისქვილებით;

წმ. ნიკოლოზის მცირე მონასტერი, სახლებითურთ სერთა ქალაქში. მცირე მონასტერი ღრებესაინა (Δρεβέσαινα), მიდამოთი და გარდაცვალებული ქსანთიპულოს მიერ ნაჩუქარი წისქვილებითურთ, რომლებიც მთელი წლის განმავლობაში მუშაობენ;

მთელწლიანი (ετήσιον) წყლის-წისქვილი ზისხასთან;

იქვე ერთი სახლი, ნაყიდი;

სოფელი გრიზოვა მამულით, ხეებით, ნაყიდი;

ბრესტანეში მამული ზღვის გაღალმა, გარდაცვალებული მასგიდას მიერ ნაჩუქარი;

მამული რადოლივო ზაბალტიაში, ნაჩუქარი;

მცირე ეკლესია კვირიაკე ვენახით და სახნავებით, რომლებიც მონასტრის გლეხებმა შეიძინეს ამ რამდენიმე წლის წინათ. მონასტრის მამულიდან, შემდეგ დობრობიკის გლეხების საკუთრების ნაწილები, ერთი ხუცესის მიერ ნაჩუქარი, რის შესახებაც მონასტერმა მიიღო ჩემი პაპის, ბატონ მეფის (იოანეს ძაძის) სიგელი.

ორივე გაპარტახებული სოფელი დობრობიკა და ობელოსი ლიკოსიზმასთან, რომელთა წინანდელი მცხოვრებნი ამჟამად სხვადასხვა ქალაქებში იმყოფებიან;

წმ. გიორგის მცირე მონასტერი ანაქტორთბოლისთან, წისქვილებით, ვენახებით და ბაღებით, რომლებიც გარდაცვალებულმა მონაზონმა მაკარი პრომუნტენოსმა სხვა რამეუბთან ერთად იყიდა და მონასტერს აჩუქა, რის შესახებაც მონასტერმა მიიღო ჩემი პაპის და ჩემი ძმის სიგელები¹.

¹ ეს სიგელები მოხსენებულია ფრ. დიუგერის კორპუსში (Regesten, 204, 205, 256a).

საწისქვილე შოვღანა სოფელ ანბისტას ('Αντισταξ) მხარეში;

მამულა კობაკიონი (Κοβακίον), ამასწინათ რომ ანდერძით აჩუქა გარდაცვალებულმა იოანე მახვილამ, მისი კუთვნილი საწისქვილე შოვღანებით, ფენახით და კუთვნილ თავისუფალმოხიანადრე გლეხებით.

გარდაცვალებული მადარიტეს (Μαδαριτες) ვაჟების მიერ მონასტრისთვის გადაცემული ხონიანეს მამულის სარენტო თანხა რამდენიმე საბევრო გლეხითურთ და ფენახითურთ.

შემდეგ: მონაზონებმა ითხოვეს რადოლოიოს მამულზე შეწერილი 480 ოქროს ნომიზმის ბეგარისაგან განთავისუფლება და შელინძიანეს მახლობლად მდებარე მამულის ჩუქება, რომელიც დედოფლის საკუთრებად არის შეტანილი, ხოლო შემდეგ დიგენატების ოჯახის ჯარისკაცებს აჩუქეს; ეს თხოვნაც შეწუნარებულ იქმნა.

რათა მკითხველმა ნათელი წარმოდგენა იქონიოს ათონის ივერთა მონასტრის მამულების შესახებ, აქვე მოვყვავს 1351 წლის ხრისობულის სრული ტექსტი თავისი ვარიანტებით და ქართული თარგმანით.

1351 წ. ორი ხრისობული ივერთა მონასტრის მამულების შესახებ

Ἐπει¹ οὖν ἐν τῇ κατὰ τὸ
ἀγίον ἑρὸς τοῦ Ἁθῶ² διακομῆνῃ
σεβασμῆς μου³ τῆς βασιλείας μου,
τῆς εἰς θῆμα τραπεμῆνῃ τῆς παν-
καρτέως θεοποιῆς καὶ φειματ-

ჩენი სამეფოს ათონის წმინ-
და მთაზე მდებარე პატივდებული
ყოვლად წმინდა დედოფლისა და
ღვთისმშობლის სახელის სათ-
ნო მონასტერში, ვგრეთწოდებულ

¹ თავში სწერია ფოტონანბეძელზე: Χρισοβυλ царя Иоанна Кантакузина 6859=1351 года, месяца июля, 14 дня, индикта 4-го (sic) на пергамене. К нему приложена золотая печать мышенная.

² D(δiger): τὸν Ἁθῶ.

τορος, και ἐπακελημένῃ τῶν Ἱερῶν, ἀσχοῦμενοι μοναχοὶ ἀνί-
 φερον εἰς τὴν βασιλείαν μου, ὅτι
 κέκτηται ἢ κατ' αὐτοὺς τοιαύτη
 σεβασμία μονή ἐν τῇ περιοχῇ¹
 τοῦ ἁγίου ὄρους, περὶ αὐτὴν τε
 καὶ ἐν λοιποῖς διαφόροις τόποις
 κελίᾳ τινά, μονῆδριά τε καὶ
 ἡσυχαστήρια, καὶ λοιπὰ διάφορα
 κτήματα, ἅπερ εὑρίσκεται κατέ-
 χουσα ἀνέχαιθεν καὶ ἐκ μικρῶν
 χρόνων, διὰ τὴν² χρυσοβοάλλων
 τῶν ἀοιδίμων βασιλείων τῶν προ-
 γόνων τῆς βασιλείας μου, προ-
 σταγμάτων τε καὶ λοιπῶν εὐλό-
 γων δικαιωμάτων, ἅτινα καὶ κα-
 τὰ μέρος ἐν τοῖς προσομοίαις αὐτῆς
 δικαιώμασιν οὕτως³ κως³ διαλαμ-
 βάνονται.

Ἐξ Παλαιᾶν Κοιμήτισσιν ἐξέ-
 λεμμεν τὸ καλούμενον Μελεσσοῦρ-
 γεῖον.

Ζευγηλατεῖον ὁ Προξάλακας
 μετὰ τῆς περιοχῆς καὶ νομῆς
 αὐτοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῇ προσκα-
 θημένων παροίκων καὶ ἐλευθέρ-
 ων.

Ἐξ τῶν Ἱερῶσιν μετόχων ὁ
 πύργος μετὰ τῆς περιοχῆς καὶ
 νομῆς αὐτοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῇ
 ἐνρισκομένων παροίκων καὶ ἐλευ-
 θέρων καὶ τῆς σκάλας, ἦντινα

ივერთა მონასტრში მოღვაწე
 მონაზონებში მომართეს ჩვენს მე-
 უფლებას, რომ მათმა ამ სათნო
 მონასტრმა მთაწმინდის მიღა-
 მოებში, მის ვარშემო და დანარ-
 ჩენ სხვადასხვა ადგილას მოაბოვა
 სენაკები, მცირე მონასტრები და
 სობასტერნი და დანარჩენი სხვა-
 დასხვა ნაგებობანი, რომლებიც
 იმთავითვე და ძველი დროებიდან
 მათ მფლობელობაშია და დადას-
 ტურებულია ჩემი მეუფების სა-
 ხელგანთქმულ წინაპარ მეფეთა
 ხრისობულებით, სიგელებითა და
 სხვა წესიერი საბუთებით, რომ-
 ლებიც ნაწილობრივ ამასწი-
 ნანდელი საბუთებითაც მტკიც-
 დება:

გაპარტახებული ივერთწოდე-
 ბული მელოსტრაგითნი (Μελε-
 σσοურγεῖον) ძველი კომიტისის მი-
 დამოებნი;

სახნავი მამული პროავლაკასი
 (Προξάλακας) მისი კუთვნილი
 მიდამოთი და საბევრო გლეხე-
 ბით (παροίκων) და თავისუფალი
 გლეხებით;

იერისოს მეტეხში კოშკი მი-
 სი მიდამოთი და იქ არსებული
 საბევრო გლეხებით, თავისუფა-
 ლი გლეხებით და ნავსადგურით,
 რომელსაც ის ფლობს საზოა-

¹ τῇ περιοχῇ D. τῷ περιοχῇ. Ἰβრ.

² სწერია διὰ τε.

³ οὕτως³ κως (sic). οὕτως κως D.

κατέχει ἑπισκοπῶς μετὰ τοῦ βέ-
ρους τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς¹
Ἱερισσοῦ.

Εἰς τὴν Ἀρσενίκειαν ὑδρομύ-
λων ἐκ προσενέξεως.

Εἰς τοῦ Γεμάτου μονῆριον εἰς
ὄνομα τιμώμενον τοῦ τιμίου ἐνδύ-
ξου προφήτου προδρόμου καὶ βπ-
τιστοῦ Ἰωάννου μετὰ τῆς περιο-
χῆς καὶ νομῆς αὐτοῦ.

Εἰς τὰς Σέρβας μονῆριον εἰς
ὄνομα τιμώμενον τοῦ ἡγαπημένου
θεολόγου μετὰ τῶν προσοίτων²
αὐτῷ μυλώνων, ἀμπелоπάξιον
προκαθημένων παροίκων τε καὶ
ἐλευθέρων καὶ τῆς γῆς, ἣν ἔχει
ἐκ προσενέξεως, κατὰ κειροῦς
προσκυρωθεῖσαν παρὰ τινων δια-
φύρων ἔτι δὲ καὶ ὧν κέκτηται
οἰκημάτων.

Ἐντὸς τῆς πόλεως Σερβῶν
μονῆριον εἰς ὄνομα τιμώμενον ἐν
Ἱεράρχαις παμμάκαρος καὶ θαυ-
ματουργοῦ Νικολάου, μεθ' ὧν
κέκτηται οἰκημάτων ἐντὸς τῆς
πόλεως Σερβῶν.

Ἄτερον μονῆριον εἰς τὴν
Δροβίσαινα μετὰ τῆς νομῆς αὐτοῦ
καὶ τῶν παρὰ τοῦ Ξανθοπούλου
ἐπαίγιου προσεναχθέντων ὀλοκαί-
ρινῶν μυλώνων.

Περὶ τὸ κάστρον τοῦ Ζέχνα
ὑδρομύλων ὀλοκαίρινοί, οἰκημα

როდ თერისოსს წმინდა საეპისკო-
პოსოსთან ერთად;

წყლის წისქვილი არსენიკიად
ში, ნაჩუქარი;

პატრიოსანი სახელოვანი წი-
ნასწარმეტყველი იოანე წინამორ-
ბედისა და ნათლისმცემლის სა-
ხელობის მცირე მონასტერი ღე-
მატოში, მიდამოთა და საბევრო
გლეხებით;

მცირე მონასტერი სერეში პა-
ტიოსანი და საყვარელი ღვთის-
მეტყველის სახელობისა მისი კუ-
თენილი წისქვილებით, ვენახებით
და კუთენილი საბევრო გლეხე-
ბით და თავისუფალი გლეხებით
და იმ მიწით, რომელიც აქვს
ნაჩუქარი, და დრო-და-დრო და-
მტკიცებული სხვადასხვა სახლე-
ბით, რომლებიც შექმნილი იყო.

ქალაქ სერეს შიგნით მცირე
მონასტერი მღვდელმთავართა შო-
რის სრულიად ნეტარისა და სა-
კვირველმოქმედ ნიკოლოზის სახე-
ლობისა იმ სახლებითურთ, რომ-
ლებიც შექმნილ იქმნა ქალაქ
სერეს შიგნით.

სხვა მცირე მონასტერი დრო-
ბესენაში მისი კუთენილი მამუ-
ლით და იმ ვარდაცვლილ ქსან-
თოპულოს მიერ ნაჩუქარ მთელ-
წლისეული წისქვილებით.

ზიხნის ციხესთან მღებარე
მთელწლისიეული წისქვილი, სახ-

¹ ἐπισκοπῆς α

² ნების აღრიცხ სწერით: προσοίτων.

ἐν τῆς τοῦ αὐτοῦ κάστερου ἐξ ἀγο-
ρασίας.

Ἐξ τὴν Βρετανίην ζευγηλα-
πιον καὶ πλησίον αὐτοῦ γῆ, ἣ
πέραν τοῦ λάκου διακαμμένη προ-
σκυρωθεῖσα παρὰ τοῦ Μασγιδᾶ
ἐκείνου.

Ἐξ τὴν Ζαβαλτίαν προόστειον
ἣ Ραδολίβου μετὰ τῆς περιοχῆς
καὶ γομῆς αὐτοῦ ἐκ προσοψή-
ξεως.

Ἐξ τὸν αὐτὸν τόπον μονό-
δριον εἰς ὄνομα τιμώμενον τῆς
ἀγίας μεγαλομάρτυρος Κυριακῆς
μετὰ καὶ τῶν προσόντων αὐτῷ
ἀμκαλίων καὶ χωραφίων, ἄτινα
ἐξωνήσαντο πρὸ χρόνων πάροικαι
τινὲς τῆς μονῆς ἀπὸ τε τῆς γῆς
τοῦ αὐτοῦ μονοδρίου καὶ τῆς γῆς
τῶν Δορνικιαστῶν, προσκυρωθῆν
καὶ τοῦτο παρὰ τινὲς ἱερομονά-
χου πνευματικοῦ, ἐφ' ᾧ ἐγεγό-
ναι τῆ μονῆ καὶ πρόσταγμα τοῦ
αὐφθάντου μου τοῦ βεσσιλέως τοῦ
παπῶ τῆς βεσσιλείας μου τοῦ
αὐτῷ μου καὶ μακαρίτου.

Ἐν δὲ τῆ χώρᾳ τοῦ Ραδολί-
βου ἐστὶν μετόχιαν τῆς αὐτῆς
μονῆς τῶν Ἰβήριων καὶ καὶς τοῦ
καμμεγίστου ταξιάρχου Μιχαήλ
μετὰ τῆς περιοχῆς αὐτοῦ καὶ
ἕτερον μονῶριον ἀνωθεν ἐκ' ὀνό-
ματι τοῦ ἀγίου μεγαλομάρτυρος
Γεωργίου τοῦ λεγομένου Βορισκοῦ.

Ἄλλορον ἀνωθεν μονῶριον τῆς
ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς σπιλιό-
τίσας ἐν δὲ τῆ χώρᾳ τῆ λεγο-
μένην Τουλιτζήτσα.

ლი ოფით ციხის შიგნით, და-
ყვად.

ბრესტანეში სახნავი ადგილი
და მის მახლობლად მიწა, ტბის
გადაღმა მდებარე, ვარდაცვლი-
ლი მახვილას მიერ ნაჩუქარი.

ზაბალტიაში პრასტინი რა-
დოლოვესი მისი კუთვნილი სა-
ნახებოთ, ნაჩუქარი.

იმავე ადგილას მცირე მონას-
ტერი წმინდა მოწამის კვირია-
კეს სახელობისა მისი კუთვნილი
ფრანხებოთა და სახნავებოთ, რამ-
ღებოც წლების წინათ გამოისყო-
დეს მონასტრის ზოგეთრთა გლე-
ხებმა და ომ მცირე მონასტრის
მიწიდან და დოვნიკიოტთა მი-
წიდან, და მიკუთვნებული ვინმე
სულთერი ბერმონაზონის მიერ,
რისთვისაც მონასტერს მიეცა სო-
ფელი (პროსტაგმა) ჩემი მეუფე-
ბის პაპის, ჩემი, საუკუნოდ სახ-
სენებელ და ნეტარ ბატონ-მეფის
მიერ.

რადოლოვოს მამულში არის
ივერთა მონასტრის მეტეხი და
უდიდესი ტაძისარხის მიხეილის
ტაძარი მისი სახანხებოთურთ, და
სხვა მცირე მონასტერი ზემოთ
წმინდა მთიანარმთაძის, ეგრეთ-
წოდებული ვორისკოს ვითრგის
სახელობისა.

ზემოთ სხვა მცირე მონასტე-
რი ყოვლად წმინდა „მღვიმის“
ღვთისმშობლისა ეგრეთწოდებულ
ტყულოძიძის მხარეში.

Ἐτερον μονύδριον τῆς ἁγίας Ἀναστασίας τῆς φαρμακωλιτρίας.

Ἐν δὲ τῷ Ἀνακταροπόλει Ἐτερον μονύδριον τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος τροπακοφύρου Γεωργίου μετὰ θένδριον καρποσίμων καὶ ἀμπέλιον καὶ μῦλον χημονικόν.

Ἐὶς τὴν τοποθεσίαν τῆς Ποδαγορβριάνης ναὸς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς ἐπακκλημημένης Πορτικτήσεως μετὰ τῆς περιοχῆς αὐτοῦ.—

Ἦιτήσαντο γοῦν οἱ μοναχοὶ οἱ ἐλθόντες εἰς τὴν ἐμὴν βασιλείαν, καὶ ἐδεσθήσαν καὶ ἐπαρεκάλεσαν ἀρτίως ἐπιχωρηγηθῆναι τῷ κατ' αὐτοὺς τῇ αὐτῇ σεβασμίζ μονῆ ἐπὶ τῆς κατὰ μέρος ῥηθείσης καλλιῶς, μονυδρίου, μετοχιῶς καὶ κτήμασιν ἕρισμόν χρυσόβουλλον τῆς βασιλείας μου διὰ τὴν εἰς τὸ ἐξῆς ταύτης ἀσφάλειαν*. Ἡ βασιλεία μου τὴν αὐτῶν δεξαμένη** δέησιν καὶ παράκλησιν, ὅθεν³ καὶ τῇ ἰσχύϊ καὶ θυνάμει τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου τῆς βασιλείας*** μου καθέξεν καὶ νεμηθήσεται ἡ τῶν Ἰθήρων τοιαύτη σεβασμία μονὴ ἀπαντα**** κατὰ μέρος θελα-

სხვა მცირე მონასტერი წმინდა ანასტასიის მწამლველისა.

ანატროპოლში სხვა მცირე მონასტერი წმინდა და დიდებული მთავარმოწამის გიორგი ძლევამოსილისა ხებილითა და ვენახით და საზამთრო (?) წიხველით.

პოდაგორიანის ადგილში ყოფილად წმინდა ღვთისმშობლის ევერთწოდებული პორტიკისის ტაძარი მისი სანახებდითურთ.—

მონაზონები მოვიდნენ ჩემს მეუფებასთან და ითხოვდნენ და მოითხოვდნენ, ამას წინათ რომ მათ ღირსეულ მონასტერს შელავათები აღეთქვა სენაკების, მცირე მონასტრებისთვის, მეტეხათავის და სახლებრსათვის, რომ მათ ჩემი მეუფების ოქრობეკლური დადგენილება მიხეცმოდათ ამის უზრუნველსაყოფად. ჩემმა მეუფებამ მათი თხოვნა შეიწყინარა და ჩემი მეუფების წინამდებარე ხრისობულის ძალით მტკიცე მფლობელობაში ექნება ევერთა ამ პარტივსადებ მონასტერს ყველა აქ განცხადებული მცირე მონასტრები, მეტეხები და ყველა დანარჩენი ქო-

¹ სწერია: ανακταρόπολη α.
² აქედან ვლავ აქვს Dslger-ს.
³ δεξάμενος Usp, δεξამένη D.
⁴ სწერია: ὅθεν.
⁵ χρυσοβούλλου+λόγου D.
⁶ ἀπαντα+εὐ D.

θήντα μόνδρια, μετόχια και λοιπὰ πάντα κτήματα ἀνενοχλήτως και ἀδασείστως.

Ἐπι τε ἀναφαιρέτως και ἀναποσπάστως, και εἰς μόνιμον και διηνεκή κυριότητα διατηρηθήσεται δὲ τὸ μέρος αὐτῆς και ἀνώτερον¹ τοῦ ὑπὲρ τῆς ῥαδολίβους θιδομένου κεφαλαίου και πρότερον καθὼς εἴρηται οὐδενὸς τῶν ἀπάντων ἔχοντος ἄδειαν² ἐπιβᾶλσιν αὐτῇ χεῖρα πλεονέκτιν και ἀρπαγα³, ἢ μὴν ἐπαγαγεῖν τοῖς ἐν τοῖς τοιοῦτοις κτήμασιν εὐρισκομένους παροίκους* τε και ἐλευθέρους ζῆμίαν τινὰ πλεονεκτικῶς τινὶ και ἀδίκῳ τρόπῳ.

Εὐδοκᾶ! γὰρ και θούλειαι ἢ βασιλεία μου, ἀνενοχλήτων παντάπασι διατηρεῖσθαι τὸ μέρος τῆς δειωθείσης σεβασμίας μονῆς, ἐπὶ πάσιν οἷς κέκτηται ὡς κατὰ μέρος διεῖληπται, και μηδέποτε διενοχληθῆναι παρὰ τινός.

Ἐπει και εἰς τὴν περὶ τοῦτου μόνιμον και διηνεκή και βεβαίαν ἀσφάλειαν, ἐγένετο και ἐπαχορηγήθη και ἐπεβραβεύθη αὐτῇ σεβασμία μονὴ τῆς βασιλείας μου, τῇ τῶν Ἰζήρων και ὁ παρὼν χρυσόβουλλος τῆς βασιλείας μου, ἀπολυθείς κατὰ τὴν τέσσαρας και δεκάτην τοῦ Ἰουλίου μηνός.

ნება დაუბრკოლებლივ და შეურყვევლად.

გარდა ამისა გამოუხევებელი და ხელშეუვალი იყოს და ერთობლივ და განუწყვეტელ მფლობელობაში იქნეს დაცული მისი წილი და როდოლოგოსთვის დაღებული საკომლო გადასახადის გარეთ და უწინარეს, როგორც ითქვა, არავის ჰქონდეს ნება მას ხელი დაადვას სიხარბით და მისატაცებლად, ან ზედადაადგეს ამ მამულებში მყოფ საბეგრო გლეხებს და თავისუფალ გლეხებს და რაიმე ზიანი მიაყენოს ხარბი და უსამართლო ქცევით.

ჩემს მეუღესას სურს ყოველნაირად დაუბრკოლებლივ იქნეს დაცული შეწუხებული პატივდებული მონასტრის წილი, ყველაფერში, რაც შეუძენია, და არასოდეს იქნეს შეწუხებული ვინმესგან.

ამის შესახებ მყარი და მუდმივი და უცვლელი უზრუნველყოფისათვის შეიქმნა [ეს სიგელი] და ეს პატივდებული მონასტერი ჩვენი მეუღებისა დაჯილდოვებულია ფულად სახსრით, ესე იგი ივერთა მონასტერი, რისთვისაც მიენიჭა წინამდებარე ხრისობული ჩემი მეუღებისა, გაცემული

¹ სწერია: ἀνώτερον.

² სწერია: ἄδειαν.

³ სწერია: ἀρπαγα.

* D: εὐρισκομένοις.

της γυν τρεχούσης τετάρτης
 ἰνδικτιώνος τοῦ 6859 ἔτους, ἐν
 ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐαγγέλιον καὶ
 θεοπρόβλεπτον ὑπασχημάτω κρᾶ-
 τός.

† Ἰωάννης ἐν χριστῷ τῷ θεῷ
 πιστὸς Βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ
 Ῥωμαίων Κωνσταντουζηνός.

¹ † Ἐκαὶ ὁ ἐν τῇ κατὰ τὸ
 ἄγιον ὄρος idem ὁ σὺν κρο-
 δρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου
 μετὰ τῆς παροχῆς καὶ νομῆς
 αὐτοῦ. После этих слов в пре-
 дыдшем хрисовуле следует ἐκ
 τὰς Σέρρας: а в настоящем так

— Ἐκ τὴν Ἑρμηλείαν μονή-
 δριον, ἡ ἀγία Ἱερουσαλήμ ὀνο-
 μαζόμενον ἐκ προσενέξεως μετὰ
 τῆς παρούσης αὐτῷ μερικῆς γῆς,
 ἀμπελίων τε καὶ δένδρων ὀπωρο-
 φόρων.

Μετόχιον ὁ κάτω Βολβός με-
 τὰ τῆς νομῆς αὐτοῦ καὶ τῶν ἐν
 αὐτῷ ἐρισχομένων παροίκων καὶ
 ἐλευθέρων.

Περὶ τὴν Καλαμαρίαν γῆν ἡ
 τῆς ἀγίας Τριάδος λεγομένη ἐκ
 προσενέξεως.

Ἐκ τὸ Ξυλορήγιον μονῆδριον
 ἐκ ὀνομα τιμώμενον τῆς ἀγίας

ὀυλοσის τοῦσιν ὑποθημῆτες, ἀπὸ
 მიმლინარე მეოთხე ინდიქტიონი-
 სა, 6859 (= 1351) წლისა, რასაც:
 ხელს აწერს ჩვენი კეთილსათნო
 და ღვთივ-წამოწეული ძალა.

ოიანე, ქრისტე-ღმერთის მი-
 მართ მორწმუნე მეფე და თვით-
 მპყრობელი რომაელთა, კანტა-
 კუზენი.

როდესაც მთაწმინდაზე მყოფ-
 ნი იოანე წინამორბე-
 დის და ნათლისმცემლის სახე-
 ლობისა, მისი სანახებთ

ერმილიაში მცირე მონასტე-
 რი, ეგრეთწოდებული „წმინდა
 იერუსალიმი“, ნაჩუქარი, მასთან-
 არსებული მიწის ნაკვეთით, ვე-
 ნახებთ და ხეხილით.

მეტეხი ქვედა ბოლბოსი მისი-
 სახნავებთ და მასში მყოფი სა-
 ბეგრო და თავისუფალი გლეხე-
 ბით.

კალამარიის გარშემო მამული-
 ეგრეთწოდებული „წმინდა სამე-
 და“, ნაჩუქარი.

ქსილორეგოიონში მცირე მო-
 ნასტერი პატივდებული წმინდა

¹ ეს არის მეორე ქრონიკული, თავში სწერია: Хрисовул того же царя
 Иоанна Кантакузена, данный в том же году и месяце, писан на длинном
 пергаменте. Печать потеряна.

Начало сего хрисовула одинаково с предыдущим. Посему я не пере-
 писал его.

μεγαλομάρτυρος Βαρβάρας μετὰ
τῆς κερουχῆς καὶ νομῆς αὐτῶν.

Ἦν δὲ τῆς θεοσύστου κόλσεω
θεσσαλονίκης μονύδριον εἰς ἄνομα
τιμώμενον τοῦ τιμίου ἐνδύξου
προφήτου προδρόμου καὶ βαπτισ-
τοῦ Ἰωάννου, τὸ ἐπικεκλημένον
τῶν Ἰβήρων, μεθ' ὧν κέκτηται
οἰκημάτων προσόντων αὐτῶν ἐξ
ἀγορασίας καὶ προσενέξεως.

Ἔτερον μονύδριον εἰς ἄνομα
τιμώμενον τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυ-
ρος Κλήμεντος καὶ Ἀγαθαγγέ-
λου, μεθ' ὧν κέκτηται ἐξ ἀγο-
ρασίαις ὁμοίως προσόντων αὐτῶν
καὶ προσενέξεως.

Ἔτερον μονύδριον εἰς ἄνομα
τιμώμενον τοῦ ἁγίου μεγαλομάρ-
τυρος Γεωργίου, ἔπερ ἔχει ἐξ
ἀνταλλαγῆς ἀπὸ τῶν μοναχῶν
τῆς τοῦ Χορτανίου σεβασμίας
μονῆς, ὡς ἕτερον ἀντ' αὐτῶν
κτήμα ἰσοθῆτος αὐτοῖς, μετὰ
τῶν προσόντων αὐτῶν οἰκημάτων,
κηκοσπίου τε καὶ δένδρον συκα-
μίνων¹.

Ἔτερον μονύδριον εἰς ἄνομα
τῆς ἁγίας μεγαλομάρτυρος Βαρ-

მთავარმოწამის ბარბალეს სახე-
ლობისა, სანახებიოთურთ და მისი
სახნავიოთურთ.

ღვთოვლიცული ქალაქის თე-
სალონიკის მცირე მონასტერი
პატივდებული და პატივოსანი
სახელგანთქმული წინასწარმეტყ-
ველის იოანე წინამორბედისა და
ნათლისმცემლის სახელობისა, ეგ-
რეთწოდებული ივერთა მონას-
ტერი მისი კუთვნილი შენობე-
ბით, ნაყილითა და ნაჩუქარიით.

სხვა მცირე მონასტერი პატივ-
დებული წმინდა მღვდელმოწამის
კლიმენტისა და აგათანგელოსის
სახელობისა, მისი კუთვნილი,
როგორც ნაყილი ისე ნაჩუქარი
მამულ-შენობებითა.

სხვა მცირე მონასტერი პა-
ტივდებული წმინდა მთავარმო-
წამის გიორგის სახელობისა, რო-
მელსაც აქვს ვაცკლის წესით
ხორტაიტის სათაყვანო მონასტ-
რის მონაზონებისაგან, როგორც
მის მაგიერ მათთვის მიცემული
ქონება, მისი კუთვნილი შენო-
ბებით, ბაღ-ბაღჩეებით და თუ-
თის ხეებით.

სხვა მცირე მონასტერი წმინ-
და მთავარმოწამის ბარბალეს სა-

¹ В архиве Иверской обители я видел и читал Дело о обмене одного Иверского подворья в Солуне, смежного с метохом цврского Хортантинского монастыря на подобное же подворье Хортантинское во избежание раздоров монахов Иверских и Хортантинских по причине соседства. В этом деле участвовал Прот Лфонский. В нем недостает одоого листа. Года нет. Но настоящий хрцсонул доказывает, что это было ранее 1351 года.

βάραις ἐξ ἀγορασίας μετὰ τῶν
προσόντων αὐτῷ μερικῶν τιμῶν
ὀικημάτων.

— Ἐκφύτευμα ἐντὸς τῆς ἀβ-
τῆς θεοσώστου πόλεως Θεσσαλο-
νίκης ἐν διαφόροις μέρεσι, ὅσον
ἐν τοῖς προσοδοῖν αὐτῇ δικαίω-
μασι διαλαμβάνεται.

Κατὰ τὴν αὐτὴν θεοσώστον¹
πόλιν ἔξωθεν τῆς πύλης τῶν
ἀσωμάτων μονῆριον εἰς ὄνομα...
Ἄνυσιας μετὰ τῆς πλησίον αὐτοῦ
γῆς ἐκ προσενέξεως. Κηποτοπίον
ἐκτὸς καὶ πλησίον τῆς χρυσείας
πύλης. Περὶ τὸν Γαλικὸν γῆ,
ἦντινα κατέχει: ἀνέκαθεν.

Ἐτέρα γῆ εἰς τὰς Κέρμας,
ἣ γῆνα κατέχει ἑμοίως ἀνέκαθεν
μετὰ τῶν ἐν τῇ περιοχῇ αὐτῆς
ὄντων κηποτοπίων τε καὶ περι-
βολίων.

Περὶ τὸν Στρώμιμονα μετόχιον
ἢ Μελίντζιαν λεγόμενον μετὰ τῆς
περιοχῆς καὶ νομῆς αὐτοῦ καὶ
τῶν ἐν αὐτῷ κατοικίων καὶ ἐλευ-
θέρων καὶ τῆς ἀλείας, προσὸν
καὶ τοῦτο αὐτῇ ἐκ μακροῦ.

Ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἐγοβάς
μονῆριον—τῆς ἀγίας Ἄννης με-
τὰ τῆς προσούσης αὐτῷ γῆς.

Περὶ τὴν Στρουμίτζαν μετό-
χιον μονῆριον ἐκ προσενέξεως—
τῆς Ἐλεούσης, ἐπικεκλημένον τῆς
Παλαιοκαστριτίσης, μετὰ τῶν
προσόντων αὐτῷ κτημάτων, μ-

ხელობისა, ნაყოლი, მისი კუთვ-
ნოლი ზოგოერთი შენობებით.

თვით ღვთივდაცული ქალა-
ქის თესალონიკის შიგნით ნარ-
გავი, სხვადასხვა ნაწილებში, რაც
კი მისი კუთვნილი უფლებებით
ოგულისხმება.

იმავე ღვთივდაცული ქალა-
ქის კარიბჭის გარეთ მცირე მო-
ნასტერი „უხსეულთა“... ანჯ-
სიას სახელობისა, მის მახლობ-
ლად მდებარე მიწითურთ, ნაჩუ-
ქარი. ბალ-ბაღჩები „ოქროს კა-
რიბჭის“ გარეთ და მახლობლად,
გალიკის მიწის გარშემო, რომე-
ლიც იმთავითვე ეპყრა მას.

სხვა მიწა კერმეში, რომე-
ლიც მას უპყრია აგრეთვე ზე-
მთთ, მის მიდამოებში არსებული
ბაღჩებოთ და ბაღებით.

სტრომიონის გარშემო მეტეხი
ეგრეთწოდებული მეღინძია სა-
ნახებით, მისი სახსავით და იქ
მყოფი საბევრო და თავისუფა-
ლი გლეხებით და, მოშორებით,
სათევზათ ადგილით.

ეგოვას მიდამოებში მცირე
მონასტერი წმინდა ანასი, მისი
კუთვნილი მიწით.

სტრუმბიძის გარშემო მეტე-
ხი—მცირე მონასტერი, ნაჩუქა-
რი, მწყალობელისა, ეგრეთწო-
დებული პალეოკასტრიტისა, მი-
სი კუთვნილი მამულით, წისკვი-

¹ შტრ. Θεοσώστου τ. 612 (კ. 234).

λώνων δηλονότι κλαίνων και
ζευγηλατείων εν διαφόροις μέρεσι
διαχειμένων.

Κατά τὸν αὐτὸν τόπον ἑτε-
ρον μονύδριον ἐκ προσενέξεως—
εἰς ὄνομα Ἀποστόλων μετὰ νο-
μῆς... και ἑδρομάλωνος.

Κατά τὸν αὐτὸν τὸν μονύ-
δριον—ὑπεράγνου δεσποίνης μετὰ
τῆς νομῆς και τῶν δικαίων ἐκ
προσενέξεως τοῦ Τετραγωνίτου
ἐκείνου.

Ἐτερον μονύδριον—Ἀναργύ-
ρων.

Κατά τὸν Μελένικον μονύδ-
ριον—ἀγ. Γεωργίου μετὰ τῆς νο-
μῆς αὐτοῦ και τοῦ περὶ τὴν Ἰο-
რεμίσταν προσόντος αὐτῷ ζευγη-
λατείου, ἐκ προσενέξεως τοῦ Κα-
λαμέα ἐκείνου.

Περὶ τὰς Σέρρας μονύδριον—
Ἰωάννου θεολόγου μετὰ τῶν προ-
σόντων αὐτῷ μυλώνων, ἀμπελο-
πάκτων, μετὰ γῆς—ἐκ προσενέ-
ξεως—οἰκήματα ἐντὸς τῶν Σερ-
ρων.

Πλησίον αὐτῆς (πόλεως) γῆ
f, τοῦ Ἰασίτου ὀνομαζομένη προ-
σενεχθεῖσα παρὰ τῆς θυματρὸς
Παλαιολόγου τοῦ Συναδηνῶν ἐκεί-
νου.

Ἄγρινον τῶν ἁγίων Ἀναρ-
γύρων—μετὰ μυλώνων.

Μονύδριον θαυματουργοῦ Νι-
κολάου μεθ' οἰκημάτων ἐντὸς
τῆς πόλεως Σερρων.

ლებით, ესე იგი შეზობლად მდებარეებით, და სხვადასხვა ადგილის მდებარე სანაშენოებით (ფერმებით).

იმავე ადგილას სხვა მცირე მონასტერი, ნაჩუქარი, „მოციქულთა“ სახელობისა სახნავითურთ... და წყლის წისკვილით.

იმავე ადგილას მცირე მონასტერი—„ყოვლად წმინდა დედოფლისა“, სახნავითა და საუფლებოთი(?), გარდაცვალებული ტეტრაგონის მიერ ნაჩუქარი.

სხვა მცირე მონასტერი ანარგირთა.

მელენიკის გაყოლებით წმ. გიორგის მცირე მონასტერი მისი სახნავითურთ და გორემისტის გარშემო მისი კუთვნილი სახნავითურთ, გარდაცვალებული კალამეას ნაჩუქარი.

სერეს გარშემო მცირე მონასტერი იოანე ღვთისმეტყველისა მისი კუთვნილი წისკვილებით, სავენახე ადგილებით, მიწითურთ, ნაჩუქარი; შენობები სერეს შიგნით.

იმავე ქალაქის მახლობლად მიწა ეგრეთწოდებული იასიტესი, გარდაცვალებული სინდინ პალეოლოგოსის ქალიშვილის ნაჩუქარი.

სოფელი წმინდა ანარგირთა, წისკვილებითურთ.

ნიკოლოზ საკვირველთმოქმედის მცირე მონასტერი, შენობებითურთ ქალაქ სერეს შიგნით.

Ἐτερον μονῆριον εἰς τὴν Δραβέσαιναν μετὰ τῆς νομῆς αὐτοῦ καὶ τῶν παρὰ τοῦ Σανθοπούλου ἐκείνου προσενεχθέντων ἔλοκαρινῶν μυλώνων.

Περὶ τὸ κάστρον τοῦ Ζίχνα ὑδρομύλων ἔλοκαρινός, οἰκημα ἐγγὺς τοῦ αὐτοῦ κάστρου ἐξ ἀγορασίας.

Εἰς τὴν Βρεστάνην ζευγηλατεῖον καὶ κλησίον αὐτοῦ γῆ προσκυρωθεῖσα παρὰ τοῦ Μασγιδᾶ ἐκείνου.

Εἰς τὴν Ζαβαλτίαν προάστειον ἢ Ροδολίβους—ἐκ προσενέξεως.

Εἰς τὸν αὐτὸν τόπον μονῆριον μεγαλομάρτυρος Κυριακῆς μετὰ ἀμπελίων καὶ χωραφίων, ἅτινα ἐξωνήσαντο πρὸ χρόνων πάροικα: τινὲς μονῆς ἀπὸ τε τῆς γῆς τοῦ αὐτοῦ μονηρίου καὶ τῆς γῆς τῶν Δοβνικιωτῶν, προσκυρωθῆν καὶ τοῦτο παρὰ τινὲς ἱερομονάχου πνευματικοῦ, ἐφ' ᾧ ἐγγέγονεν τῇ μονῇ καὶ πρόσταγμα τοῦ ἀθέντου μου τοῦ βασιλέως τοῦ πάππου τῆς βασιλείας μου.

Περὶ τὸ Λυκόσχημα παλαοχώρια δύο, ἢ τε Δομπροβίχεια καὶ ἡ Βηλῆς, ὧντινων οἱ ἔποικοι εὐρίσκονται ἀρτίως ἐν διαφόροις κάστροις.

Περὶ τὴν Ἀνακταρόπολιν¹ μονῆριον—Γεωργίου μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ μυλώνων, γῆς, ἀμπελίων

სხვა მცირე მონასტერი დრავსენაში მისი სახნავითურთ და გარდაცვალებული ქანთოპულოს მიერ ნაჩუქარი სრულწლიური წისკვილებითურთ.

ზიხნის ციხის გარშემო წყლის წისკვილი სრულწლიური; იმავე ციხის შიგნით შენობა, ნაყილი.

ბრესტანეში სახნავი და მის მახლობლად მიწა, გარდაცვალებული მანვილას მიერ დათმობილი.

ზაბალტიაში პრასტინი როლოციო, ნაჩუქარი.

იმავე ადგილას მცირე მონასტერი მთავარმოწამის კვირიაკესი ენახითურთ და სახნავითურთ, რომლებიც რამდენიმე წლის წინათ შეუსყიდიათ მონასტრის ზოგიერთ საბეგრო გლეხებს თვით მცირე მონასტრის მიწებიდან და დოვნიკიოტთა მიწებიდან, დამტკიცებული ვინმე სულიერი ბერ-მონაზონის მიერ, რაზედაც მონასტერს მოუპოვება სიგელი ჩემი ბატონის მეფის, ჩემი მეუღეების პაპისა.

ლიკოსხემის ვარშემო ორი ნასოფლარი, დომბროვიკა და ობელოსი, რომელთა გლეხები (შეიკოი) მოიპოვებიან სხვადასხვა ციხეებში.

ანაქტოროპოლის გარშემო გიორგის სახელობის მცირე მონასტერი, მასში არსებული წიხ-

¹ Ἀνακταρόπολιν.

τε και περιβαλιών, ἄτινα ἐξωνήσατο ὁ μοναχὸς Μακαριὸς ὁ προμουντηνὸς ἐκείνος μετὰ καὶ τινῶν ἑτέρων διαφόρων, καὶ προσεκύρωσε τῇ αὐτῇ σεβασμιά μονῆ, γεγονότων αὐτῇ ἐπὶ τούτοις καὶ προσταγμάτων τοῦ τε αὐθέντου μου τοῦ πάππου καὶ τοῦ θειοτάτου μου δεσπότης καὶ βασιλέως τοῦ ἀδελφοῦ τῆς βασιλείας μου, τῶν ἀοιδίμων καὶ μακαρίτων.

Μυλωνοστάσιον ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ χωρίου τῆς Ἀντζίστας, ζευγυλατσίον τὸ Κοτζάκιον νεωστὶ προσκυρωθὲν ἐκ διαθήκης παρὰ τοῦ ἀνωτέρω ρηθέντος Ἰωάννου τοῦ Μασγιδᾶ ἐκείνου μετὰ τῶν περὶ αὐτὸ πυλωνοστασιῶν, ἔτι τε ἀμπελίου.

Καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ ζευγυλατσίου τῆς Χουნიανῆς προσενεχθεῖσα ποσότης παρὰ τῶν παιδῶν τοῦ Μαδαριτοῦ ἐκείνου ἔχουσα παροίκους τινὰς καὶ ἀμπέλια.

Ἦιτήσαντο δὲ καὶ ἐδέξθησαν καὶ παρεκάλεσαν ἀρτίως ἐπιχωρηγήναι τῇ κατ' αὐτοὺς σεβασμιά μονῇ ἐπὶ τοῖς κατὰ μέρος ρηθεῖσι καλλίοις, μονασείοις, μετοχίοις καὶ κτήμασι θροισμὸν χρυσόβουλλον... И царственность моя жалует хрисовуа и утверждает все вышеописанное, и освобождает от всех притязаний. Еще просим монахи освободить монастырь их от взноса 400 гипереров (κεφαλαίου) за

ქვილებით, მიწით, ვენახებით და ბალებით, რომლებიც მონაზონ მაკარი პრომუნტენოსს, გარდაცვალებულა, შეუსყიდია დანარჩენ სხვადასხვა რამესთან ერთად, და დაუმტკიცებია თვით პატივდებულ მონასტრისათვის, რის შესახებაც მოიპოვება სიგელები ჩემი ბატონი პაპისა და ჩემი ულრმესი ბატონისა და მეფის, ჩემი მეუფების ძმის მიერ, ნეტარხენებულეებისა.

სოფელ ანძისტას მიდამოებში „წისქვილდანადგარი“, სახნავი კომაკიონი, ახლახან დამტკიცებული გარდაცვალებული ზემოხსენებული იოანე მაზგიდას მიერ, მის გარშემო არსებული „წისქვილდანადგარებით“, აგრეთვე სავენახით.

ხუნიანის სახნავი ადგილიდა ნაჩუქარი რაოდენობა გარდაცვალებულ მადარიტის შვილებსიანგან, თავისი საბეგრო გლეხებით და ვენახებით.

მოითხოვეს და გვთხოვეს, ახლახან რომ დახმარება აღმოეჩინა მათ პატივდებულ მონასტერს, ნაწილობრივ დასახელებულ სენაკებს, მცირე მონასტრებს, მეტეხებსა და შენობებს რომ ის განსაზღვრულიყო ხრილობულით... (და ჩემი მეუფებ უძღენის ხრისობულს და უმტკიცებს ყველაფერს ზემოთ ჩამოთვლილს, და ათავისუფლებს ყოველგვარი მოთხოვნისაგან. ითხოვეს მონაზონებმა აგრეთვე, რათა მათ

село Радоливу. Просим также
 ἵνα εὐεργετήσῃ πρὸς αὐτοὺς ἡ
 βασιλεία μου καὶ τὴν πλησίον
 τῆς Μελιντζιανῆς διακευμένην γῆν,
 ἥτις κατελογίζετο μὲν ὡς δεσ-
 ποινική, ἐδόθη δὲ ἕστερον τοῖς
 ὀγενάτοις στρατιώταις, εὐδοκεῖ
 καὶ περὶ τοῦτου ἡ βασιλεία μου
 καὶ διορίζεται, ἵνα διατηρηται
 ἀπὸ γε τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἔξῃ·
 τὸ μέρος ταύτης τῆς βεσασμίας
 μονῆς ἀνώτερον καὶ ἀκαταζήτη-
 τον τῆς δώσεως τοῦ ρηθέντος
 κεφαλαίου, ἐπιλάβη δὲ καὶ τὴν
 γῆν πλησίον Μελιντζιανὴν μετὰ
 ἀλυσίας. Да се следует обещанное
 подтверждение прав.

მიწა მელინძიანისის მახლობლად
 მოღის ჩვეულებრივი დამტკიცება

Ἐπεὶ καὶ εἰς τὴν περὶ τοῦ-
 του μόνιμον καὶ διηνεχῆ καὶ βε-
 βαίαν ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ ἐπε-
 χορηγήθη καὶ, ἐπιβραβεύθη τῇ
 αὐτῇ σεβασμίᾳ μονῆ τῆς βασι-
 λείας μου τῇ τῶν Ἰβήρων καὶ
 ὁ παρὼν χρυσόβουλλος λόγος τῆς
 βασιλείας μου, ἀπολυθεὶς κατὰ
 τὴν τέσσαρες καὶ δεκάτην ἰουλίου
 μηνὸς τῆς νῦν τρεχούσης τετάρ-
 τῆς ἰνδικτιῶνος τοῦ 6859 ἔτους,
 ἐν ᾗ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς
 καὶ θεοπρόβλητον ὕπεσημήνατο
 κράτος †

† Ἰωάννης ἐν χϞ τϞ θϞ πια-
 τὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ
 Ῥωμαίων ὁ Καντακουζηνός.

მონასტერს მოეხსნას 400 პერპე-
 რის შეტანა სოფელ რადოლივო-
 თვის. ითხოვეს აგრეთვე), რათა
 ჩემი მეუფება მწყალობელი იყოს
 მათ მიმართ და მელიძიანისის
 მახლობლად მდებარე მიწა, რო-
 მელიც სავადისახადო სიაშია წე-
 ტანილი როგორც საბატონო,
 მიეცეს შემდეგ ორვალმობდილ
 ჯარისკაცებს, და ჩვენი მეუფება
 ამის შესახებ კეთილად არის გან-
 წყობილი და აღგენს, რათა ამი-
 ერიდან ამ პატივდებული მონა-
 სტრის ნაწილი, ზემოური და
 გამოუკვლეველი, ხსენებული სუ-
 ლადი გადასახადის მიცემისაგან
 განთავისუფლდეს (?) და მიეცეს
 სათევზაო ადგილითურთ (შემდეგ
 უფლებებში).

ამის შესახებ მყარი და მუდ-
 მივი და უძველესი უზრუნველყო-
 ფისათვის შეიქმნა [ეს სიგელი]
 და ეს პატივდებული მონასტერი
 ჩვენი მეუფებისა დაჯილდოვებუ-
 ლია ფულად სახსრით, ესე იგი
 ივერთა მონასტერი, რისთვისაც
 მიენიჭა წინამდებარე ხრისობულა
 ჩემი მეუფებისა, გაცემული ივლი-
 სის თვის თოთხმეტს, აწ მიმდინ-
 ნარე მეოთხე ინდიქტიონისა, 6859
 (= 1351) წლისა, რასაც ხელს
 აწერს ჩვენი კეთილსათნო და
 ღვთივ-წამოწეული ძალა.

იოანე, ქრისტე-ღმერთის მი-
 მართ მორწმუნე მეფე და თვით-
 მპყრობელი რომაელთა, კანტა-
 კუზენი.

ამეამად ყურადღებას მივაქცევთ, მაგალითად, იმ სიგელებს, რომლებიც ეხება გრიგოლ ბაკურიანისძის მამულებს და რომლებიც გაცემულია 1078—1083 წლებში, ე. ი. ნიკიფორე III ბოტანიატეს დს აღექსი I კომნენოსის მიერ (იხ. ქვემოთ გვ. გვ. 233—240):

1. სამი ოქრობეჭედი (χρυσόβυσσα ρόα) კირ მიხაელისა¹ ჩემი (ე. ი. გრიგოლ ბაკურიანისძის) მამულების შესახებ, რომლებიც მოსინოპოლში არის (ე. ი. გრიგოლ ბაკურიანისძისადმი ამ მამულების გადაცემის თუ ბოძების შესახებ).

2. ოთხი ოქრობეჭედი ჩემი (ე. ი. გრიგოლის) მამულების შესახებ, ფილიპოპოლში რომ არის.

3. სხვა ოქრობეჭედი შეუვალობისა ფილიპოპოლში და მოსინოპოლში არსებული ჩემი (ე. ი. გრიგოლის) მამულებისათვის².

4. «სხუა ოქრობეჭედი სოფლისა ქსანთიისათჳს» (ე. ი. ქსანთიის ბოძების შესახებ).

5. «ოქრობეჭედი ერთი სხუა ციხის ვანკაქსათჳს და სოფლისა ჩრკენაისა» (Βάν:σχαζ, Τζεφνών), ე. ი. ამ ციხისა და სოფლის (მონასტრის) ბოძების შესახებ.

6. «სხუა ოქრობეჭედი ერთი მაგისვე პირისათჳს და ვითარმედ უკეთუ გამრაკლდეს შემოსავალი პრასტინთა ჩემთაჲ უურვაობაჲ (χ ἀφάρτυσται) გუაქუნდის მე და ყოველთა ჩემთა შემდგომად ჩემსა», ე. ი. რაც არ უნდა გაიზარდოს გრიგოლის მამულები, მათ ვერ შეეხებოან, მაშინაც კი, თუ ისინი მემკვიდრეების ხელში გადასული.

7. «ოქრობეჭედი ოთხი მონასტრისა ჩუენისა პეტრიწონისაჲ უფლებისათჳს და თვთმფლობელობისა და მაგისვე მონასტრისაჲ ყოვლადვე აზნაურად ყოფისათჳს და პრასტინთა ჩემთათჳს რომელნი დაუმტკიცენ მონასტერსა მაგას», ე. ი. ხრისობულებით დადასტურებულა პეტრიწონის მონასტრისათვის სრული შეუვალობა («ყოვლადვე აზნაურად ყოფისათჳს»).

¹ მხოცილ. VII პარაპინაჲ (1071—1078).

² ქართულ დედანში სწერია: «სხუა ოქრობეჭედი თავისუფლად ყოფისათჳს პრასტინთა ჩემთაჲსა რომელ არიან ფილიპოპოლისს და მისინოპოლისს შინა» (თარგმანის ნიშნის გამოც. 76, 22-24).

აქ საჭიროდ ვთვლით შევნიშნოთ შემდეგი: უველა ეს ოქრობეჭედი ჩამოთვლილი აქვს ფრ. დელგერის თავის რეგესტებში (იხ. 2 Teil: *Regesten von 1025—1204*, გვ. გვ. 20—21 და 31) და თვლის რომ ისინი გაცემულია ნიკიფორე III ბოტანიატის და ალექსი I კომნენოსის მიერ. ხოლო უკანასკნელის მიერ (ალექსი კომნენოსის მიერ) გაცემულია 1081—1083 წლებში, 1083 წლის დეკემბრამდე, ე. ი. პეტრიწონის მონასტრის დაარსებამდე. ასე არის ეს აღნიშნული „რეგესტების“ გამოცემაში თვით ფრ. დელგერის მიერ (vor 1083 dez. „1083 წლის დეკემბრის წინ ან დეკემბრამდე“) და ასე ესმის ეს გ. ლიტაგრიინსაცი, რომელიც თავის წიგნში *Болгария и Византия в XI—XII в. в.* (გვ. 227, შენ. 82) წერს: „Ф. Дальгер относит часть их (ე. ი. хрисовулов) к началу 1078 г., а большинство — ко времени царствования Алексия I, от его воцарения до декабря 1083 г., т. е. до основания монастыря в Бачково“.

საბუთებიდან ჩანს, რომ გრიგოლ ბაქურიანისძეს მამულების დიდი რაოდენობა მოეპოვებოდა ფილიპოპოლის მხარეში ჯერ კიდევ მიხეილ VII პარაბინაკის დროს (1071—1078 წლებში მეფობდა):

«სხუანი ოქრობეჭედი სამნი მიხაილ მეფისანი მისინოპოლისა პრასტინთათჳს».

«სხუა ოქრობეჭედი ოთხი ფილიპოპოლისა პრასტინთათჳს».

მაშასადამე, გრიგოლ ბაქურიანისძემ 1083 წელს რომ საფუძველი ჩაუყარა პეტრიწონის მონასტერს, მას ამ მხარეში მამულები მოეპოვებოდა (პეტრიწონი 28 კილომეტრით არის დაშორებული ფილიპოპოლს, პლოვდისს) და ბუნებრივია, რომ მიხეილ VII პარაბინაკის მიერ გაცემული ხრისობულები ფილიპოპოლის და მოსინოპოლის მხარეებში არსებული გრიგოლის კუთვნილი მამულების შესახებ იმას ამტკიცებენ, რომ უკვე 1078 წელს მაინც (ამ წელს გადააყენეს მეფობიდან მიხეილ VII) გრიგოლის მამულები არსებობდა ფილიპოპოლში¹. მაგრამ ზემოთ მოყვანილ ხრისობულებში (იხ. 7.) გარკვევით არის ნათქვამი, რომ ეს ხრისობულები შეეხება გრიგოლ ბაქურიანისძის მიერ 1083 წელს დაარსებულ პეტრიწონის მონასტერს.

«ოქრობეჭედი („ოთხი“ უმატებს ქართული ტექსტი) მონასტრისა ჩუენისა პეტრიწონისაა უფლებისათჳს და თუმშლობლობისა და მაგისეე მონასტრისაა»

¹ «Крупным землевладельцем в районе Филиппополя—წერს გ. ლიტაგრიინი—Григорий был, вероятно, еще до правления Ватангата; Бакуриани имел какую-то тяжбу с печенегами (очевидно, поселенными не только у Сардики но и здесь), и решал эту тяжбу сам Михаил VII (?)» (Г. Литаврин, *Болгария и Византия в XI—XII в. в.*, М. 1960, стр. 136.

ყოფილადე აზნაურად უოფისათჳს და პრასტინთა ჩემთათჳს, რომელნი დაუმტკიცენ მონასტერსა მაგას».

ეს ხომ იმას ნიშნავს, რომ პეტრიწონის მონასტერი გრიგოლ ბაკურიანისძისა («ჩუენისა პეტრიწონისაჲ») უკვე არსებობს და მას სრული იმუნიტეტი აქვს მოპოვებული («ყოფილადე აზნაურად უოფისათჳს» *πατριοςᾶς ἑξουσιᾶς*), მას და მის მამულებს, («პრასტინთა ჩემთათჳს»).

8. «სხუაჲ ოქრობეჳელი ერთი სპაზმაჲსა და ბანკალიწისათჳს (Ch: ბანკალიწისათჳს), ე. ი. ეს ორი სოფელიც გადაეცა გრიგოლ ბაკურიანისძეს».

9. «სხუაჲ ოქრობეჳელი ორი აკრიტონისა პრასტინთა ჩემთა შიკონისა (Ch: ბიკონისა) და ქართფრთიკისათჳს» (*Σταθῆνισα καὶ τὸν χάρητα Χαρπετιχισα*)¹. საქმე ეხება აზრიდის თემში მდებარე ორი სოფლის (სიკონიონის და ხირპეტეციონის) ბოძებას გრიგოლისთვის.

10. «სხუაჲ ოქრობეჳელი სამკაულთათჳს პრასტინისა მონასტრისა ხახულისაჲ (თნ *Χαχισ*)».

11. «ოქრობეჳელისა სწორი ერთი პრასტინთათჳს ვოლერონისა (*ἐν τῷ Βολερῷ*) და მისინოპოლისათა».

12. «სხუაჲ ოქრობეჳელი ორი ჩემთა პრასტინთათჳს რომელნი არმენაეთა შქონდეს: ერთი ლავაკაჲსაჲ (*τῆς Λάβακας*) არს და ერთი არნაასაკისა და მარტისპაჲსაჲ (*Μαρτυσαπίας*)².

ამკვარად, ჩვენ ვხედავთ, თუ რა დიდი მამულების პატრონი ყოფილა გრაგოლ ბაკურიანისძე (ჩვენ მიერ მოყვანილი სია სრული არ არის). ერთ-ერთი ხრისობულით (რომელიც შეიძლება ყველაზე უფრო გვიანდელი იყოს, გრიგოლ ბაკურიანისძე თავისუფლდება ყოველგვარი გამოსაღებისა და ბეგარისაგან არა მარტო იმ მამულების მიმართ, რომლებიც მას ამჟამად აქვს, ათამედ იმ მამულების მიმართაც, რომლებიც მას მომავალში შეემატება (იხ. ზემოთ 5-6).

¹ ე. პონგმანის აზრით «სახელი *Χαρπετιχισ* ძალიან მოგვაგონებს თემის *Χαρπεტიχის* (*Χάρπετε* გვხვდება სკილიცესთან)». იხ. E. Honigmann, *Die Ostgrenze des Byzantinischen Reiches*, Bruxelles 1934, 224, 8.

² არმენაეთა თემში, მაშასადამე, გრიგოლ ბაკურიანისძეს შქონია სამი სოფელი: *κτιματα* (პრასტინთათჳს) *Λάβακας*, *Ἀρνασσιῶν* καὶ *Μαρτυσαπίας*. «ორი უკანასკნელი შეიცავს სომხურ საკუთარ სახელებს—ამოებს, ე. პონგმანი (L. S. 225, 8): ზღრ. *Φαρνισῆς*, *Φαρνισῆς* და *-απιά* = *Σαπιά*».

საყურადღებო ბულგარელი მკვლევარის ცანკოვას აზრის შესახებ (Ген. Цанкова-Петкова. За аграрните отношения в средновековна България XI—XII в. София 1964, стр. 205).

1) Особенно распространялись в то время поселения вне черты городов и деревень (агриджии, проастии и пр.), входившие в состав феодальных владений. Между ними были расположены небольшие или более крупные крепости и укрепления для обороны как самого феодала, так и его людей в случае бунтов и нападений извне (стр. 201).

2) Крупными феодалами светскими в ту эпоху являлись болгарские бояре Нестонг и Алусман, Григорий и Абазий Бакуриани по происхождению грузины и их родственники Симватий и Кали Бакуриани и т. п. Собственниками феодальных владений в болгарских областях являлись также богатые афонские монастыри „Св. Афанасия“ (Лавра), Ивирион, равно как и некоторые константинопольские монастыри, напр. Богородицы Космосотирь, Эвергетидский, Пандократорский и др. (стр. 201).

ზემოთ ამოვიწერე ის, რაც ავტორს რუსულ რეზიუმეში აქვს ნათქვამი (გვ. 201—203), ხოლო თვით ბულგარულ ტექსტში ვრცლად არის სახელდობრ:

Такива са били и имотите на двамата брати Абасий и Григорий Бакуриани, едри светски феодали в днешна Южна България, грузинци по произход. Григорий Бакуриани бил велик доместик на Запада при императорите:

Михаил X³ Дука (1071—1078),

Никифор III Вотаниат (1078—1081)

и Алексий I Комнин (1081—1118).

Неговият брат магистър Абасий също бил висш военачалник на византийска служба. Те имали обширни имоти както в източните области на империята (в околността на Антиохия, на Теодосиопол—дн. Ераерум), така и в днешна Тракия. Едни от тези имоти били лична собственост, а други, както изрично отбелязва в типика си Григорий Бакуриани, му били дадени като промиа за многобройните му военни заслуги². След смъртта

² Звездомо, უნდა იყოს Михаил VII.

³ Вж. Petit op. cit., p. 9, 10—11.

на брат си, магистър Абасий, Григорий наследява по завещание и неговите имоти при условие да го погребе в основания от него манастир, на който да подари едно от оставените му от Абасий села¹. За това узнаваме от типика на манастира „Св. Богородица“, основан от Григорий Бакуриани през 1083 г. при крепостта Петрич (Πετριτζός), до двешното село Бачково². Типикът на този манастир е един от ценните паметници за изследването на аграрните отношения в нашите земи. Данните на този типик както за манастирското, така и за светското земевладение са подробно анализирани от Литаврин, Цанкова и Тивчев³. (შემდეგ ავტორი აპირებს შეეხოს ფეოდალური საკუთრების იმ საკითხებს, რომელთათვის აქამდე მკვლევარებს ყურადღება არ მოუქცევიათ).

В глава втора на сион типик, където изброшва имотите, които подарява на новоосновения манастир, Бакуриани споменава още в самото начало за имоти, които му били подарени с благочестиви хрисовули в неотпизаемо и речно владение и истинско притежание, подобно на наследство на бяцини имоти *πατριχῆς κατὰχέσθως λόγῳ*), което означава, че той не бил само пожизнен владетел на тези имоти, а и техен пълен собственик. Тези имоти били:

1) крепостта или селото (τὸ κάστρον ἦτοι τὸ χωρίον) на име Петрич, именувано от местните жители Василикис, със спадащите към него заседаки (ἀγρῶν), а именно:

Яново, където бил построен манастирът,
Бачково,
Добролък,
Добростан,
Бурсей,
Лалково

¹ Пак там, II, 25—26; 23,34—36. Става дума за селото Прилонкий и Солунската тема.

² Пак там, р. 12, 6—35, Типикът на манастира бил написан на гръцки-грузински и армонски език през декември 1083 г. (AM 8592, Сра. пак там, р. 56, 10—11).

³ Литаврин, Болгария и Византия, стр. 98—99; 259—240. Цанковъ-Петкова, Феодалното земевладение, стр. 296—298; Тивчев, Нарастването на едрото земевладение, стр. 284.

звєдно с т. нар. Аврово, с цялото им землище и околност и с всичките им права и доходи¹.

2) селето Стенимахос² с построєните там от Григорий две калета звєдно с техните заселки (*ἀγριδιαις*), а именно Лициц и поселението (*τὸν ἀγρὸν*), наречено Св. Варвара³, и неговите параклиси „Св. Никола“, „Св. Илия“ и „Горни“ и „Долни св. Георги“ с цялото им землище и околност, граничєща с крепостта Воден, която Григорий оставил за себе си;

3) крепостта Баница с извора и с всичките нейни села и заселки (*ἀγριδιαις*), с планинските пасбища (*πλανητικαῖς*) и цялата и околност⁴;

4) село Гелово с цялото му землище и околност⁵;

5) заселка (*κροάστειον*⁶) Зауца с цялата и околност и старо землище в административното поделение⁷ Мосинопол от тема Волерон⁸;

¹ Вж. Petit, op. cit., 10, 1—17.

² Името на това село се е прєдало на възникналия там по-късно град Станимаки, дн. Асеновград.

³ Вж. Petit, op. cit., 10, 17—26. Йорд. Иванов, Асеновата крепост и Бачковският манастир, ИБАД, II, 1911, стр. 206—209, идентифицира по-голямата част от дадените тук имена. Относно името Варвара същият автор (стр. 206) предполага, че в типика стара дума за днешното село Варвара, Пазарджишко, обаче от анализа на текста се вижда, че споменатата тук Св. Варвара е заселка (*ἀγριδιαις*, *ἀγρὸν*) на едно от калетата, построєни от Григорий Бакурчани непосредствено до селото Стенимахос. Това се потвърждава и от факта, че и днес със същото име (Св. Варвара) се нарича местността до самия Бачковски манастир.

⁴ Вж. Petit, op. cit., p. 10, 26—28. Йорд. Иванов, пос. сл. стр. 206, предполага, че името на тази крепост отговаря на местността Баница при днешното село Куклен, Асеновградско.

⁵ Petit, op. cit., p. 10, 29—30. Село Гелово вероятно отговаря на днешното село Гела, Асеновградско.

⁶ *Κροάστειον*, както показва семантиката на името (от *δοτὸν*—град), по начало с извънградско именує (вила, чифлик или по-голямо поселение). Срв. Bölgel, Beiträge, p. 115. Обаче постепенно то по значение се слика с *ἀγριδιαις*. Може би тук не е случайно, че проастият Зауца, както и споменатият по-долу проастият Мина се намират в околностите на градовете Мосинопол Месин калеси (при дн. Гюмюрджина—Комотини) и Периторон (Перитор).

⁷ *Νατοβον*—административно поделение на една военна-административна област (тема).

⁸ Тема Волерон се намирала между долните течения на реките Струма и Места, т. е. дн. Западна Тракия.

6) ვასელკა (προάστειον) Мина, близо до град Перитеорион, пак в тема Волерон, с принадлежащите ѝ ниви и всякакъв вид места и едно стопанство (αὐλή), намиращо се вътре в самия град Перитеорион, с всичките му постройки и притежания.

Григорий Бакуриани притежавал и имоти, които бил придобил със свои средства. От тях той подарил на манастира купените от него дворни места в самия град Мосинопод и построените в тях на негови равносекя къщи, както и други постройки в Мосинопод, купени пак с неговни средства, а също и манастира „Св. Георги“, намиращ се вън от града, с неговите лозя, ниви, градини, всякакви други недвижими имоти и метоха му¹ вътре в Мосинопод².

Освен тези имоти Григорий притежавал и други села и крепости, които запазил за себе си. Тези имоти са споменати в двата описи на хрисовулите и другите документи на Григорий Бакуриани, дадени от самия него като приложения към типика му. Както се вижда от заглавията на тези описи, единият от тях се извел в съкровищницата на църквата „Св. София“ в Цариград, а другият — в ковчежничеството на самия манастир. В първия от тези описи се споменават хрисовулите за село Ливадион³, за „обителта на госпожа Ефросина“⁴ и за село Ксантея⁵. В същия опис са дадени и хрисовулите за поземлените имоти на Григорий в малоазийските теми Анатолик и Армениак, три хрисовула за имотите му в Пловдивската област и четире хрисовула за имотите му в Мосинопод⁶.

Вторият от тези описи изброява също няколко хрисовула за селища и имоти, които не са споменати в описанието на манастирските владения. Такива са били: селото Червен, крепос-

¹ Метох е недвижим имот, най-често манастирски, обикновено снабден с жилищни постройки. Понякога един по-малък манастир се превръщал в метох на друг, по-голям манастир. Срв. Соловјев — Мошин, Гръцке повеле, стр. 465—468.

² Вж. Petit, op. cit., p. 11, 2—17.

³ Вероятно село Ливадия, дн. Ливадион в Лагадинско. Срв. В. Трайков, Населените места в Тракия и Македония, София, 1946, стр. 39.

⁴ Неуточнено.

⁵ Може би гр. Ксанти.

⁶ Вж. Petit, op. cit., p. 54, 10—24.

тите Воден и Захариево в Шловдивска област¹ и селата Сиконий и Хапеткий в областта Ахрида². Григорий Бакурнани бил снабден и със специална императорска грамота (питакий) за отчисляването на неговите имоти от държавното съкровище и зачисляването им на името на новия им владетел³. С други думи, данъците, които селяните в гореспоменатите села плащали по-рано на хазната, сега оставили в негова полза.

Абасий Бакурнани владее селото Прилонкий⁴ в Солунската област, дадено му с хрисовул в замяна на имотите, които той оставил в Антиохия. След неговата смърт и това село било подарено от Григорий на манастира заедно с гробищната, където било погребано тялото на брат му, със старите кацета, с принадлежащите му заселки (των ὄκ' αὐτοῦ ἀγριδίον), странноприемници, с цялата му околност и землище и с венчките му недвижими имущества. На Абасий принадлежало и селото Здравкий, близо до Сяр⁵, заедно със заселката Гелавнос, езерото и рибните му ловища. И това село след неговата смърт било завещано на Григорий, който го подарил на манастира⁶.

В направения тук преглед са споменати поименно 11 села и 12 заселки, които Григорий Бакурнани притежавал само в

¹ Пак там, стр. 55, 56, 58. Срв. Тивчев, Нарастването на сдрото земевладение, стр. 233—234.

² Вж. Petit, op. cit., p. 55, 15—17. Ахрида е област в Родопите по средното и долното течение на р. Арда. Името Ахрида се е запазило в покъсното турско название Ахър Челеби (Ахъ Челеби), както и в названието „ахриане“, дадено на тамошните българомохамедани. Срв. Йорд. Иванов, нее. съч., стр. 208.

³ Вж. Petit, op. cit., p. 55, 26—27: *πιττάκιον βασιλικὸν περὶ τοῦ λογιζομένου τὰ κτήματα μου ἀλαττα*. За значението на *λογίζομαι* в смисъл отчисляване на имоти от държавното съкровище и прехвърлянето им към едно определено лице срв. Dölger, Schatzkammer, p. 180. Това тълкуване се потвърждава от споменатите в същия опис (p. 55) три други хрисовула за *ἀποχρισίον* „отделянето“, т. е. отчисляването от фиска на имотите на Григорий Бакурнани. Друго тълкуване у Литаврин, България и Византия, стр. 136.

⁴ То се намирало в околността на Лагадина, близо до Солун. Срв. Йорд. Иванов, нее. съч., стр. 207.

⁵ И досега съществува село, на име Здравик, близо до езерото Тахино в Зъхненско. Срв. пак там, стр. 207.

⁶ Вж. Petit, op. cit., p. 11, 30—12, 85.

Тракия. Като се има пред вид, че в типика се описват поименно само владенията на Бачковския манастир, а споменатите хрисовули в приложените към типика списъци за останалите имоти на Григорий Бакуриани са в повечето случаи общи (например три хрисовула за имотите в Мосинопол, четири хрисовула за имотите във Филипопол)¹, може да се предположи, че действителният списък на неговите имоти е бил много по-голям. Към тези имоти спадали села, някои от които били укрепени, например селото, сиреч крепостта Петрич, селото Стевимахос. В това село или по-точно близо до него Бакуриани бил построил две калета, около които били разположени заселките Ливец и Св. Варвара (*χωρίον τὸ ἀπονομαζόμενον Στενίμαχος σὺν τοῖς καρ' ἐμοῦ κτισθέντι ἐν αὐτῇ δεσφῆ καστροῦ, πρὸς δὲ καὶ ἀγρίδιαις αὐτῶν*). Следват крепостите Воден и Баница. Към крепостта Баница спадали и няколко други поселения, означени в типика като села и заселки (*χωρίαις τε καὶ ἀγρίδιαις*), което означава, че тя е била по-голямо селище, подобно на селищата, именувани във византийските извори *χωροπόλεις*, т. е. нещо средно между село и град. Извънселските поселения са означени в типика като *ἀγρίδια, ἀγροί* (такива са Яново, Бачково, Добролък, Добростан, Вурсей, Аврово, Лалково, Ливец, Св. Варвара), а навънградските — като *προάστεια*. Такива са Зауца до град Мосинопол и Мина до град Церитор. Всички тези крепости, села и заселки били притежание на Григорий Бакуриани заедно с всичките им имоти: ниви, лозя, градини, пасища, извори, воденици, езера, рибни ловища, а и всякакви други поземлени имоти. По силата на дарените му хрисовули той придобивал тези селища не пожизнено и като условна собственост, а като постоянно притежание и истинска собственост (*τελείῃ δεσποτείῃ καὶ ἀληθεῖ ἐξουουσίῃ*), като свои башиния *πατρικῆς κατὰσχέσεως λόγῳ*²) и затова с пълно право ги дарява на манастира. Друг вид имоти са били притежанията на Бакуриани в Мосинопол: къщи, стопанства, дворни места и сгради, които той бил купил или придобил със свои средства. Пак в Мосинопол Бакуриани притежавал и един манастир, който се намирал непосредствено до града, с неговите ниви, лозя, градини и стопанството му (метоха) в самия град.

¹ Пак там, стр. 54, 16—18.

² Вж. Petit, op. cit., стр. 9, 5—7.

Този преглед на съдържащите се в типика данни относно видовете феодална собственост и наничите на нейното придобиване ни позволява да добием една по-пълна представа за това, какво са представлявали имотите на един едър феодален владетел в нашите земи и как са били те групирани. Пие виждаме, че основната клетка на феодалното стопанство е селото заедно с близките до него селски стопанства, които образуват едно свързано административно с него поселение. Такъв характер на части от феодалното стопанство имат извънселските и извънградските поселения (агридии, проастии), още повече, че и самите градове, особено малките, добиват полуаграрен облик през епохата на феодализма. В много случаи проастий и агридий се употребяват като равнозначни термини. Нагледен пример за промените, които се извършват в характера на селищата и в режима на феодалната собственост, ни дава и историята на селото Радоливо. През последните десетилетия на XI в. това селище било притежание на грузинеца Симватий Бакуриани, родственик на основателя на Бачковския манастир Григорий Бакуриани. В завещанието, което е оставил Симватий Бакуриани на своята жена куропалатиса Кали Василакина (приела след замонашването си името Мария), той я прави пълна собственица на по-голямата част от недвижимите си имоти¹: τὸ πρόσθειόν μου τὴν Ραδολίβουζ, τὸ ἕτερον πρόσθειόν μου τὸ λεγόμενον Σουδάγα καὶ παρὰ βασιλείως τοῦ ἁγίου δωρηθὲν μοι κατὰ τὸ θέμα τῆς Μακεδονίας διακείμενον καὶ τὸ ἕτερον πρόσθειόν μου τὴν Βελεμισδα. Ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ τὰ ἐν τοῖς γαμηλίαις ἡμῶν συμφώνως ἀναγραφόμενα κτήματα εἰς πρόσωπον αὐτῆς.

Селата Радоливо, Судагв и Велемисда тук са наречени проастии, защото Симватий Бакуриани говори за тях като за свои имения. Може би между поземлените имоти (κτῆματα), вписани в брачния договор на Кали и Симватий, да е имало и други села, тъй като в завещанието на Кали и в някои други документи срещаμε κτῆμα със значение на село—τὸ κτῆμά μου τὴν Ραδολίβουζ (село Радоливо). Освен тези села Симватий при-

¹ Завещанието на Симватий Бакуриани, съставено през 1093 г., както и изправеното пет години по-късно завещание на неговата съпруга Кали са издадени от монаха при манастира Ивирон Йоаким.

тежавал и селото (τὸ προάστειον) Μουστειάνην, което оставя след смъртта си на брат си Сергей, и много още други поземлени имоти (κτῆματα), пари, съпощенности и роби. Все в същото завещание Симватий нарежда робите му да бъдат освободени след неговата смърт, като си запазят своите жилища. Движищо имущество и обработваеми земи (πελοβία)¹. След неговата смърт куропалатиса Кали Василякина Бакурнани се подстригала за монахиня и постъпила под името Мария в манастира Ивирон, където нейният мъж, като грузинец, пожелал да бъде погребан. В памет на своя мъж (φυχόν) тя подарила със завещание село Радоливо на Ивирон². Манастирът трябвало да стане пълен собственик на Радоливо и да се ползува от доходите му след нейната смърт. Между това тя поискала от административния управител на тема Волерон, Струма и Солун да и сд издаде едно извлечение от кадастъра на това село, което е запазено в манастира Ивирон и публикувано от Дьолгер. От този издаден от магистър Никита Анца документ се вижда, че към края на XI в. село Радоливо имали 13 стопанства и плащало данък от 9¹⁷/₂₄ номизми.

През следващите столетия Радоливо значително нараства. През XIV в. то става център на областта Забалтия. В един практик на манастира Ивирон от 1316 г. са изброени 230 стопанства на село Радоливо, в които вероятно се включват и тези на неговите заселки. Това селище принадлежи на Ивирон, обаче централната власт прибира под форма на централизирана рента част от неговия доход. Хрисовулът на Стефан Душан, издаден на манастира Ивирон и 1346 г., споменава село Радоливо с останалите му заселки. През 1316 г. Радоливо със заселките си давало годишен доход 520 номизми, от които 320 получавал манастирът, а 200 отивали в полза на държавното съкровище (Цанкова-Петкова, стр. 36—44).

¹ Ορθοδοξια, V, стр. 615—616.

² Пак там, VI, стр. 365. Завещанието на Кали било съставено през м. ноември, 1098 г. (AM 6806). Вж. пак там, стр. 371. 18—19. Годината сжз' трясна да се коригира на сжз'. Дьолгер съобщава, че този документ не е издаден, но се пази в архивите на Ивирон и носи дата 4 септември 1084 г. (Schatzkammer, п. 180). С датировката на Дьолгер не е съгласен Остроговоорски (Радоливо, стр. 67, бек. 3).

ათონის ივერთა მონასტრის სიგელები

როგორც ცნობილია, ათონის მთაზე ქართველებმა 979 წლის შემდეგ საკუთარი მონასტერი აიშენეს, მანამდე კი სხვა ადგილებში იყვნენ დაბინავებულნი: ათო-ს სავანეში, კლემენტის სახელობის სავანეში და ცნობილ ათანასის ლავრაში. 979 წლის შემდეგ დაარსებული სავანე არის ქართველების ის მთავარი მონასტერი, რომელსაც ეწოდება „ივერთა მონასტერი“ ანუ მაშინდელი ბერძნულით „ივირონი“.

ჩვენ ჯერჯერობით არ ვიცით დანამდვილებით რა დრომდე იყო ეს მონასტერი ქართველთა განკარგულებაში. არის ცნობა, რომელიც ჯერ კიდევ შესაძოწმებელია, თითქოს 1353 წლის შემდეგ იგი პატრიარქ კალისტოს განკარგულებით ბერძენ ადმინისტრატორთა ხელში გადავიდა. ყოველ შემთხვევაში არავითარ დავას არ იწვევს, რომ X—XIV საუკუნეებში ეს მონასტერი ქართველებისა იყო.

ივერთა მონასტერი ერთი უძლიდრესი მონასტერთაგანი იყო ათონის მთაზე არსებულ სავანეებს შორის. ბიზანტიის მოაწრობაც ძალიან დიდ ანგარიშს უწყედა ამ მონასტერსა და მის ხელმძღვანელებს. სადავო საკითხების წამოჭრის დროს თვით ცენტრალური ხელისუფლება ჩაერეოდა ხოლმე საქმეში და ივერთა მონასტრის სამართლიან უფლებებს სასტიკად აცევეინებდა.

იმ ხუთი საუკუნის მანძილზე, როდესაც ივერთა მონასტერი ყვაოდა და ძლიერდებოდა, ხშირად წამოიჭრებოდა ხოლმე საკითხი მისი ინტერესების დაცვისა მოძალადე მოწინააღმდეგეთა იერიშებისაგან: ბევრს ბერძენს მოსვენებას არ აძლევდა წარმატება ამ მონასტრისა ეკონომიური, კულტურული და საზოგადოებრივ-სახელმწიფოებრივი. ამ ხნის განმავლობაში ივერთა მონასტერმა თავისი წევრების მუყაითი შრომით დიდძალი ქონება დააგროვა, რაც მას საშუალებას აძლევდა სწორად წარემართა თავისი ძმობის მუშაობა: ყველასათვის განეკუთვნა თავთავისი ძალ-ღონის მიხედვით საქმიანობა, თუ სამეურნეო დარგში, თუ კულტურის სფეროში. ყველასათვის

ცნობილია, რომ ათონის ივერთა სავანე უძლიერესი ცენტრი იყო ქართული მწიგნობრობისა: იქ მომუშავე ბერები (იოანე მთაწმინდელი, ექვთიმე ათონელი, გიორგი მთაწმინდელი და სხვები) წარმოადგენდნენ ქართული მწიგნობრობის ისტორიაში უალრესად მაღალი კვალიფიკაციის მეცნიერთ, რომლებსაც ძნელად თუ გაუტოლდებოდნენ სხვა ქართული კულტურული კერების მოღვაწენი.

აქედან ცხადია, თუ რაოდენ ინტერესს იწვევს ჩვენში ამ სავანის ცხოვრების შესწავლა, მისი ეკონომიური დოვლათის წყაროთა დაგროვების შესწავლა, ათონის ძმების ყოველდღიური და ინტელექტუალური ცხოვრების გაცნობა. ამ მხრივ მდიდარ მასალას იძლევა ის სიგელ-გუჯრები, რომლებიც ამ მონასტრისადმი იყო ბოძებული ბიზანტიის ხელისუფალთა მიერ.

ივერთა მონასტრის სიგელ-გუჯრების არსებობა დიდი ხანია ცნობილია. ყველაზე უფრო მეტად ცნობილია ის გარემოება, რომ 1840-იან წლებში არქიმანდრიტმა პორფირე უსპენსკიმ მოიარა, სხვა წმინდა ადგილებს შორის, ათონის სავანეებიც, მათ შორის განსაკუთრებული ყურადღება მიაპყრო ივერთა მონასტერს, რომლის დოკუმენტები ადგილობრივ შეისწავლა, ცალკეული სიგელების კუპიურები; ამოიწერა, ხოლო ბევრი მათგანი კიდევაც მთლიანად გადმოიწერა. ყველაფერ ამის შესახებ ის გადმოგვცემს ჩვენთვის მრავალტომიან მონოგრაფიაში.

ივერთა მონასტრის სიგელების ტექსტთა მოკოპების ისტორიისათვის

ჩვენი „გეორგიის“ მკითხველებისათვის გასაგები უნდა იყოს, რომ მე გადავწყვიტე შემეტანა ამ სერიის ერთ-ერთ ტომში ამ სიგელ-გუჯრების ბერძნული ტექსტები თავისი თარგმანითურთ და საჭირო კომენტარებითურთ. მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენ გვქონდა ცნობა ივერთა მონასტრის სიგელების არსებობის შესახებ როგორც უსპენსკის ნაწერებიდან, ისე სხვა მკვლევართა შრომებიდან, თვითონ ამ ტექსტების შესახებ, თუ სად შეიძლებოდა მათი მოპოვება, ჩვენ პირველად გავიგეთ 1930 წელს საკავშირო მეცნიერებათა აკადემიის ადგილობრივი განეთიდან. სახელდობრ აკადემიის მუშაობის შემომწმებელი კომისია იმ გაზეთში აცხადებდა: აკადემიის სტამბაში, ლენინგრადში, არის რამდენიმე წიგნი აწყობილი, ჯერ დაუბეჭდავი, აწყობილი ჯერ კიდევ ოქტომბრის რევოლუციამდე, და კომისია ვკითხებოდა აკადემიის პრეზიდიუმს როგორ მოვიქცეთ ამ წიგნების

მიმართო. ამ წიგნებს შორის დასახელებული იყო: „პორფილე უსპენსკი, ათონის ივერთა მონასტრის სიგელები. 41 ნაბეჭდი თაბახი“.

ამგვარად, პორფილე უსპენსკის მიერ ჯერ კიდევ სიცოცხლეში დამზადებული გამოსაქვეყნებლად ივერთა მონასტრის სიგელები აკადემიის პრეზიდიუმის დადგენილებით, რომელიდაც მეცნიერის რედაქტორობით (მე ვფიქრობ, რომ ეს იყო პროფესორი ვლადიმერ ბენეშევიჩი) სასტამბოდ გაუმართავთ და კიდევაც აუწყვითთ აკადემიის სტამბაში ლენინგრადში. მიუხედავად იმისა, რომ ეს ძვირფასი ცნობა მოვიპოვეთ, ჩვენ ვერსად ვერ აღმოვაჩინეთ კვალი იმ, სტამბაში აწყობილი, საკორექტურო ფურცლებისა.

მხოლოდ რამდენიმე წლის შემდეგ საქართველოს ხელნაწერთა მუზეუმში (ფონდი II-3145 ხელნაწერში) აღმოჩნდა ფოტოპირები ათონის აქტებისა, რომლებშიც ჩვენ ამოვიცანით იმ მითითებების მიხედვით, რომლებიც ამ ფოტოპირებს ჰქონდათ მიკრული, რომ ეს იყო სწორედ პ. უსპენსკის მისალებიდან გადმოღებულ პირები. როგორც მკითხველი აქვე წაიკითხავს, ეს ფოტოპირები საქართველოს საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოების ხელმძღვანელობის დაუკვეთია პეტერბურგში. ამის კვალზე ჩვენ მივადექით თვით პეტერბურგში არსებულ ფოტოპირებს, რომლებიდანაც საქართველოს საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოების ფოტოპირები უოფილა დამზადებული.

საკავშირო მეცნიერებათა აკადემიის ბიბლიოთეკის (БАН) ხელნაწერთა განყოფილებაში არის მაგარ ყდაში აკინძული ხელნაწერი სათაურით **Афонские Акты III A 21, № 95**, უკაზე სწერია ბეჭდურად:

Афонские Акты

Протат

Монастыри:

Лавра св. Афанасия

Ивер, Ватопед, Каракал, Есфигмен

Филофей и Кастамонит *

Т. II. № 600

* იმავე საცაეში არის მეორე ასეთივე, აკინძული ხელნაწერი, რომელიც შეიცავს ათონის დანარჩენი მონასტრების (დონხაირი...) აქტებს.

შიგნით დევს სიამ გვერდებისა, რომლებიც ამ წიგნში მოიპოვება: 1—6, 9—16, 19—25, 27—31, 35, 36, 39—53, 55—62, 69—74, 79, 81—83, 85, 86, 88—91, 93—95, 97—109, 113—142, 151—158, 161—163, 165, 169—174, 177—179, 181—210 (203, 204). 213—236, 237—254, 257, 259, 261—263, 265—276, 277—279, 281, 282, 288, 291—194, 285, 287.

ეს სია არის ცალკე ჩადებული უბრალო ქალაქზე, რომლის უკანა გვერდზე ლურჯი ფანქრით სწერია Г-на Бенемевича (შეიძლება ის სიაც ამის შედგენილი იყოს).

ეკელოიდის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტში მოიპოვება „ხელნაწერი“ Н-3145, რომელიც შეიცავს ათონის ივერთა მონასტრის აქტების ფოტოპირებს, რომლებიც 1914 წელს დაუკვეთავთ საქართველოს საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოების ხელმძღვანელებს. ეს ფოტოპირები დამზადებულია ზემოთ აღწერილი ხელნაწერის (Афонские акты III A 21, № 95) მიხედვით, რაშიც ჩვენ დავრწმუნდით ადგილობრივ, ლენინგრადში, ამ ხელნაწერზე მუშაობის დროს 1968 წელს 21—26 ივლისს.

Н-3145 ხელნაწერის ყდაზე მიწერილია (როგორც ჩანს, საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოების მუზეუმის მაშინდელი მკვლელის, ცნობილი ისტორიკოსის, სერგი გორგაძის ხელით) თუ რა ფურცლები აქლია ამ ფოტოპირებს:

5, 7, 8, 17, 18, 26, 32, 38, 34, 37, 38, 54, 63—68, 75—58, 80, 84, 87, 92, 96, 110—112, 143—150, 159, 160, 164, 166, 167, 168, 175, 176. 180, 203, 204, 211, 212, 255, 256, 258, 260, 264, 280; 283, 284, 286, 289 და 290.

თუ ამას შევადარებთ ზემოთ ვ. ბენეშევიჩის მიერ მოყვანილ სიას, დავრწმუნდებით, რომ ეს ერთიდაიგივე სია არის, ხოლო ვ. ბენეშევიჩს აღნუსხული აქვს ის ფურცლები, რომლებიც მოპოვება წიგნში, ს. გორგაძეს კი ჩამოთვლილი აქვს: თუ რა ფურცლები აქლია.

ლენინგრადის ხელნაწერზე მუშაობამ დაგვარწმუნა, რომ ეს ფურცლები კი არ აქლია ხელნაწერს, არამედ ის ფურცლები ცარიელია, დაუწერელია.

* * *

ცნობები „ათონის სავანეთა აქტების“ შესახებ ჯერ კიდევ 1851 წელს მოათავსა ი. მიულერმა ჟურნალში Slavische Bibliothek: ნარკვევის სათაურით: Verzeichniss der in den Athosklö-

stern aufbewahrten Urkunden: Slavische Bibliothek I (1851), 147—200. („სია ათონის მონასტრებში დაცული საბუთებისა“. სიის შემდგენელია Ioseph Müller). ამ სიაში შეტანილია დათარიღებული „აქტები“ 885—1843 წლებისა. ამ სიიდან მოგვეყავს ცნობები ივერთა მონასტრის ძველი საბუთების შესახებ (წლების მიხედვით):

946. კეისარ კონსტანტინე VI-ის¹ ბრისობული, ებოძა „წმ. წინამორბედის“ მონასტერს თესალონიკეში ჭყვერთა მონ.; უსპენსკი 41).

958. კონსტანტინე VI-ის¹ ბრისობული ივერთა მონასტრის მფლობელობათა შესახებ (ივერთა მონ.; უსპენსკი 41).

960. რომანოზ II-ის (959—963) ბრისობული; ებოძა იოანე კოლოვუს მონასტერს 40 გლების (პარიკის) შესახებ. (ივერთა მონ.; უსპენსკი 41).

980. კეისარ ბასილ II-ის (976—1025) ბრისობული, რომლის ძალით ივერთა მონასტრად (ივირონად) არიან გაერთიანებული სამი მონასტრის მცხოვრებლები: 1) ლეონტიას მონასტრისა თესალონიკეში, 2) იოანე კოლოვუს მონასტრისა იერისოში; 3) წმ. კლემენტის მონასტრისა ათონზე (ივერთა მონ.; უსპენსკი 41).

982 წ., ივნისი, 10. ინდიქტიონი. ხელშეკრულება ივერთა მონასტრის დამაარსებლისა, იოანე იბერისა, იერისოს მცხოვრებლებთან, ივერთა მონასტრის კუთვნილი მამულის შესახებ; ხელშეკრულებას ამტკიცებს თესალონიკის მწიგნობარი, *λεξελαιος* (შენახულია ნაწყვეტი; ივერთა მონ.; უსპენსკი 56).

984 წ. დეკემბერი, 13. ინდიქტიონი. ათანასი ათონელის საჩუქარი. ათანასი უძღვნის თავის მეგობარს იოანე იბერს ბასილ კეისარის ბრისობულს, რომლითაც ენიჭება უფლება ხომალდი იქონიოს (ივერთა მონ.; უსპენსკი 71). დასაწყისი: *Ἀθανάσιος ὁ εὐτελής μοναχὸς καὶ ἡγούμενος...*

995 წ. დეკემბერი. თესალონიკელი მსაჯულის და პროტოსპათარის ნიკოლოზის „განმარტება“ (*σπασμυγμα*) იოანე კოლოვუს მონასტრის ერთი სამფლობელოს შესახებ (ივერთა მონ.; უსპენსკი 57).

997. ინდიქტიონი 10. კეისარ ბასილ II-ის (976—1025) პიტაკი თესალონიკის პროტოსპათარისა და მსაჯულის ნიკოლოზის მიმართ იოანე იბერის საჩივარზე შესახებ ივერთა მონასტრის მამულისა პოლივიროში (ივერთა მონ.; უსპენსკი 39). დასაწყისი: *Ἐὶς ἀρχαίον τῆς μοναχὸς Ἰωάννης ὁ Ἰβηρ...*

¹ უნდა იყოს კონსტანტინე VII (914—959).

997. თესალონიკელი მსაჯულისა და პროტოსპათარის ნიკოლოზის „გინჩინება“ (σπαθημα:ισος) ივერთა მონასტრის კუთვნილი მაძულას შესახებ პოლიტიკროში, ათონისკენ მიმავალ გზაზე (ივერთა მონ.; უსპენსკი 57). დასაწყისი: Ὁ ἐπὶ ἀρχιεπισκοπῆς... πατάρχου τῆς ἁρχιεπισκοπῆς καὶ ἀρχιεπιστοῦ ἱεροσολύμων βασίλειου.

1041 წლის წინა ხანებში. კეისარ მიხეილ IV პაულაგონელის ხრისობული; მიეცა ათო-ს ანუ ივერთა მონასტერს (τῆς μονῆς τῆς Ἁθῶν ἡγεσίας τῶν Ἱβήρων) ამ მონასტრის სხვადასხვა სამფლობელოების შესახებ (ივერთა მონ.; უსპენსკი 41).

1063 წ. თებერვალი. ინდიქტიონი 1. თესალონიკის, სერეს და სხვათა თავმჯდომარის (πατριάρχου) თედორეს გუჯარი ივერთა მონასტრის კუთვნილი მეტეხის მელისურგიონის შესახებ (ივერთა მონ.; უსპენსკი 58). დასაწყისი: Ἐρχε μὲν ἡ μονὴ τῶν Ἱβήρων...

1071 წ. აგვისტო. ინდიქტიონი 9, ივერთა მონასტრის კუთვნილი სამფლობელოს მელინიძიანის შემოსაზღვრის შესახებ სიგელი. დამტკიცებული სერეს მიტროპოლიტის სტეფანეს მიერ. (ივერთა მონ.; უსპენსკი 55).

1078 წ. ივლისი. ინდიქტიონი 1. ნიკიფორე ბოტანიატის (1078 — 1081) ხრისობული ივერთა მონასტრის სამფლობელოთა შესახებ. დასაწყისი ამ საბუთისა დაკარგულია ... φραγῶν τῆς ἡγεσίας καὶ τῶν ἐπιτομῶν ὅπως (ივერთა მონ.; უსპენსკი 42).

1104 წლის წინა ხანებში. აგვისტო, ანდრონიკეს ნუსხა (Πρακτικόν) ივერთა მონასტრის სამფლობელოების შესახებ. ნაწყვეტი. (ივერთა მონ.; უსპენსკი 53).

1104 წ. იანვარი. იოანე სევესტოს კომნენოსის „ნუსხის“ (Πρακτικόν) პირი შესახებ ივერთა მონასტრის სამფლობელოებისა; დედანთან შეუღარებია σπατος τῶν φιλοσώφρων-ს, ნაწყვეტი. (ივერთა მონ.; უსპენსკი 53).

1283 წ. ივნისი, ინდიქტიონი 11, კეისარ ანდრონიკე II-ის (1282 — 1328) ხრისობული ივერთა მონასტრის სამფლობელოთა შესახებ (ივერთა მონ.; უსპენსკი 44). დასაწყისი; τὸ μυστικὸν τὸ Μεμισοσουργεῖον...

1295. „ნუსხა“ (Πρακτικόν) ივერთა მონასტრის სამფლობელოებისა (ივერთა მონ.; უსპენსკი 53).

1309. დეკემბერი. „შეწირულების წიგნი“ (ἀφιερωτικὸν γράμμα), გიორგი კონდოსტეფანე და მისი მეუღლე ირინე უანდერძებენ ივერთა მონასტერს თაჰიანთი სამფლობელოს ერთ ნაწილს, მელე-

ნიკის მახლობლად (ივერთა მონ.; უსპენსკი 59). დასაწყისი: *ὁ βυβ-
ματι τῶν πατρῶν... ἀρχὴν Ἰσάριον...*

1310, აგვისტო, ინდიქტიონი 8. მიხეილ კომნენოსის პალეო-
ლოგოსის (?) ხრისობული ივერთა მონასტრის სამფლობელოების
შესახებ (ივერთა მონ.: უსპენსკი 45). დასაწყისი: *Καὶ βιασάει βῆ
ἄρα...*

1312, ნოემბერი, ინდიქტიონი 11. კეისარ ანდრონიკე II-ის
(1282—1328) ხრისობული. განსაზღვრავს მთაწმინდის პროტოსის
ურთიერთობას კონსტანტინეპოლის პატრიარქთან (ივერთა მონ.;
უსპენსკი 36). დასაწყისი: *Πάτη μὲν γοιυτῆ χρῖσαι καὶ ἀνωμοιυτῆ...*

1346, იანვარი, ინდიქტიონი 14. სერბთა მეფის სტეფანე ღუშა-
ნის უროშ IV-ის ხრისობული ივერთა მონასტრის ერთი სამფლო-
ბელოს, ე. წ. რადლოივას, შესახებ (ივერთა მონ.; უსპენსკი 170).
დასაწყისი: *Ἐπειρ τὸ ἀναρῶν...*

1346, აპრილი. ინდიქტიონი 14. იმავე სტეფანე ღუშანის ხრი-
სობული ივერთა მონასტრის სამფლობელოთა შესახებ (ივერთა მონ.;
უსპენსკი 170).

1351, ივლისი, ინდიქტიონი 4. კეისარ იოანე კანტაკუზენეს
(1341—1355) ხრისობული ივერთა მონასტრის სამფლობელოთა
შესახებ (ივერთა მონ.; უსპენსკი 47). დასაწყისი: *Ἐπει οἱ βυ τῆ
αατῆ τὸ Ἄγιον Ὅρος τῶν Ἄθω...*

980 წლის ხრისობული

ბიზანტიის კეისრები ივერთა მონასტერს აჩუქებენ ხოლმე სოფლებსა და მეტეხებს¹. ასე:

980 წელს ბასილ II საჩუქრად აძლევს ივერთა მონასტერს, ხარჯებისათვის, მონასტრებს:

ა) *Leontias* თესლონიკეში,

ბ) წმ. იოანეს სახელობისას კალოფეში, იერისოს მახლობლად,

გ) წმ. კლიმენტის სახელობისას მთაწმინდაზე.

[ამ ხრისობულს იხსენიებს: *Zachariae v. Lingenthal, Jus Graecoromanum, t. III, p. XVI, n°XVI: „XVI. 980. Chrysob. des K. Basilius II Porphyrogenitus über die Vereinigung der Bewohner des Klosters Leontias in Thessalonich, des Klosters des Johannes Kolovus in Hierissus und des Klosters des Hl. Clemens auf dem Athos im Kloster Iviron“.*

Dölger-ი წერს: (Regesten I, 98): „980. — Χρυσόβουλος λογος: Über die Vereinigung der Insassen des Klosters Leontias in Thessalonike, des Johannes-Kolobuklosters in Hierissos und des Klosters des hl. Klemens auf dem Athos im Kloster Iberon.

3. უსპენსკის შემდეგნაირად აქვს გადმოცემული 980 წლის სიგელთან დაკავშირებული ამბები: ვარდა სკლიაროსზე გამარჯვების შემდეგ გადაწედა ივერთა მონასტრის აწენება, *Сперва он (Иоанн Ивир) с родичами своими переместился в древний Гру-*

¹ *Μετόχιον (μετόχι)* ბიზანტიურ-ბერძნულში ეწოდება მონასტრის რომელსაჲ სახლს ან შენობას; შეიძლება ითქვას, რომ *μετόχι* არის რომელიმე მონასტრის ფილიალი სიღმე სხვა ტერიტორიაზე და არა იქ, სადაც თვით მონასტერია. ქართულად ამას უნდა უდრიდეს „მეტეხი“ (ძილებული იმავე ბერძნული სიტყვისაგან ასიმილაციის გზით). ზევნ ვიზიარებთ ლექსიკოგრაფ ნ. ჩუბინაშვილის აზრს: „Подворье *μετόχι*, ეკლესიითურთ სხვას ეკლესიაში. ამისგან დაურქმევიათ საქართველში რომელთაჲ ეკლესიათათჳს მეტეხი“ (იხ. ლექსიკონი *გ. ვ. მეტეხი*).

винский монастырь Аѳо, в котором настоятельствомъ Павла*, и потомъ в 980 году выпросилъ у царя Василя монастыри, Леонтийскій в Солуне, Иоанна Колову в Ериссе и Климента на Афонѣ, взаменъ двухъ грузинскихъ обителей, Иверской в Константинополѣ и св. Фоки в Трапезунте, от которыхъ онъ отказался, выпросилъ же со всеми именьями и доходами ихъ для поддержания монастыря Аѳо и для создания новой Лавры. Но скоро онъ спустился изъ сего нагорнаго монастыря къ берегу моря, и тутъ на месте выпрошенной у царя обители Климента началъ строить свою лавру, которая и прозывалась долго Климентовою (Архивъ Ивера).

3. უსპენსკის მოკყავს ერთი ადგილი ათონელების ბერძნული ცხოვრებიდან:

Ἦτον δὲ αὐτῆ ἡ μονὴ (τοῦ Κλήμεντος) πρῶτερον μικρά, μόνος ὁ γὰρ τῶν τιμίων προδρόμου καὶ χαλλία καὶ τὸ τειχόκαστρον μικρόν, τὸ ὅποιον, ἕς ἀβδαα, ἦτο κτίριον τοῦ μεγάλου βασιλέως Κωνσταντίνου, διὰ Κλήμεντος τινος μοναχοῦ οἰκοδομηθὲν (Βίος Ἰωάννου, Ἐβθυσμίου καὶ Γεωργίου τῶν Ἰβήρων).

ეს მონასტერი (კლემენტისა) წინათ იყო პატარა, მარტო ტაძარი საპატრო წინამორბედისა საკანებით და პატარა კოშკით, რომელიც, როგორც გადმოგვცემენ, იყო აშენებული დიდი მეფის კონსტანტინეს მიერ, ვინმე კლიმენტის მიერ** აგებული* (Βίος...).

„Монастырь Иверскій образовался изъ Предтеченскаго монастыря Климента, подареннаго Иоанну Торникію, современнику

* ეს პავლე უნდა იხსენიებოდეს ათონის 89. აღაპში: *ამასვე თუესა [იანე.] კ'ე აღაპი დაუწესეთ ქობულის მეთა გრიგოლს და იოანეს დიდთავს ქველის მოქმულეაჲა ბათთა, რომელნი ქმნეს ქაშხა ჳირისისა წმიდასა ამას ზედა მონასტერსა, რამეთუ მოსცეს ჳერპერაჲ ცხრაასი, ზოლო ვითარ წარდლო, ბოლოთა ჳპოო.—მე. შაშახა პავლეს ამილია ჩემითა ქელითა ესე უოველი და ამისგან რომელ ქმანი აღმოსავლეთს გაგზავნენთ — იოსებ, იოანე და პასილი, ამისგნით მათცა... (ათონის კრ. 275).*

ამ „შაშა პავლე“-ს უნდა იხსენიებდეს აგრეთვე: აღაპი 155 (გვ. 261: *განუჩინეთ მე, შაშან პავლე*), აღაპი 156 (გვ. 263: *მოსცა დრაქანი ჳერპერაჲ მ' შაშისა პავლეს ქელითა*), აღაპი 158 (გვ. 264: *თუესა აბრილსა კ'თსა, ინდიქტიონსა ბ' დაუტევა შაშამან პავლე შამობაჲ*) და სხვაგანაც არის ვინმე პავლე მოხსენებული.

** სხვაგან პ. უსპენსკი წერს, რომ კლიმენტის მონასტერი აღრეც არსებობდა ...монастырь Климентов, принсипий в свою церковь мощи св. Петра Афонскаго в 784 году, а в 980-е лето отганный Грузинам...“ (П. Успенский, Первое путешествие в Афонские монастыри скиты. Часть I, отд. второе. 1877 г., стр. 167—168).

Афанасия Афонского, царем Василием Порфирородным, как видно из Хрисовула его в 980 году¹.

ამ ხრისობულის ტექსტს ასე გადმოგვცემს პორფიროს უსპენსკი, რომელმაც 1845-სა და მომდევნო წლებში იმოგზაურა ათონის მთაზე.

...Και τοῦ παλαιῶμου βασιλέως Κυρ Βασίλειου τοῦ Πορφυρογεννήτου Χρυσόβουλλος γεγνηώς κατὰ τὸ „συγή“ (980) ἔτος τῷ μοναχῷ Ἰωάννῃ καὶ συγγέλῳ τῷ Τορκίῳ κατὰ τὸν τρόπον ἀντιλλαχθῆς ὑπαγορεύων αὐτῶν δωρηθῆναι: τὴν μονὴν τὴν Λεοντίας ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ, καὶ τὴν μονὴν τοῦ Κολοβῶ ἐν Ἱερισσῶν, πρὸς δὲ καὶ τὴν μονὴν τοῦ Κλήμεντος, ἧτις ἐπ’ ὀνόματι μὲν τοῦ τιμίου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου καθόδριται, κατὰ δὲ τὸ ὄρος τὸν Ἄθωνα (τοῦ Ἄθω) διακαίεται, ἀνθ’ ὧν παρητήσαστο (παρηγγυήσαστο) δῶνα μονῶν, τῆς τε μονῆς τῆς Ἰβηρίσσης, τῆς ἐν τῇ βασιλίῃ τῶν πύλων τυγχανούσης, καὶ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Φωκᾶ, τῆς ἐν Τραπεζούντῃ διακαίμενης...².

...და ნეტარხსენებული მეფის უფალ ბასილი პორფიროგენეტის მიერ 6488 (6488—5508)=980 წელს იოანე ბერისა და თორნიცე სინგელოზისადმი გაცემული ოქრობეჭედი („ხრისობული“), რომლითაც მეფე სანაცვლოდ აღუთქვამს მას, რომ ბოძებული იქნება ლეონტიას მონასტერი თესალონიკეში, და კოლოვეუს მონასტერი იერისოში, გარდა ამისა კლემენტის მონასტერიც, რომელიც დაარსებულია პატიოსანი წინამორბედის და ნათლისმცემლის იოანეს სახელობაზე, ხოლო მოიპოვება ათონის მთაზე, რომელთა სანაცვლოდ გამოთხოვილია ორი მონასტერი: ერთი მონასტერი იბერიისა, რომელიც არის სამეფო ქალაქში, და მეორე წმინდა ფოკას მონასტერი, რომელიც მდებარეობს ტრაპეზუნტში...

¹ კლიმის კვლეტი, ჩანს, ყოფილა ათონის ივერთა მონასტერი. ათონის აღაბეშში ვკითხვით:

„თუქსა იანვარსა კ’ გ: აღაბი განწესეთ ბერსა კლიმის მე. მამამან იოანე და ნიკოლა პროტოსინგელოზმან თანაწამებითა ყოველთა მშათათა: მოსცნა: ეკლესიასა ორნი ცხენნი ლავანჯარითა, და ლიტრად ერთი ქინატი ღრაკანი, და ხატი წმიდისა კლიმისი მოქვილი შიგან ნაწილითა; ამის ყოვლისათჳს ღღესასწაულა წმიდისა კლიმისი მისათჳს აღაბად განიწესეთ...“ (v. a. კრ. 225—226).

ქართული კალენდრით 23 იანვარს არის წმ. მღვდელმონ. კლიმი ანკვირელ ეპისკოპოსისა...“.

² П. Успенский. Восток христианский, Киев 1877 (часть III), гл. 333. ამ ხრისობულზე შესჯელობს ფრ. დელგერი (Aus den Schatzkammern გვ. 153). მაგრამ თვით ტექსტი, რომელსაც ის გამოუქვეყნებლად იცხადებს, იმის მეტი, რაც ჩვენ მოგვყავს, არ მოუთავსებია (ფრანხილებში ჩასმული ვარიანტები დელგერისაა).

984 წ. ათანასი ლავრელის სიგელი იოანე იბერიისაღმე

984 წლის დეკემბერში, 13 ინდიქტიონს, ბასილ II-ის ხრისობულით იოანე იბერს ენაჭება უფლება ქქონდეს ხომალი. ამ სიგელით ლავრის წინამძღვარი ათანასი თავის მეგობარს იოანე იბერს აძლევს ამ საჩუქარს.

ეს სიგელი იწება ან: Ἐθανάσιος ἐπίσκοπος μοναχὸς καὶ ἡγούμενος τῆς Λαύρας τῆς ἡμετέρας θεοτόκου. კ. სევასტიანოვი წერს: „За подписью самого Афанасия следуют подписи монаха Иоанна, который и писал самую грамоту, и других монахов, принявших с ним участие: в означенном приложении монастырю“ (об. Тимофей Флориский, Афонские акты и фотографические снимки с них в собраниях П. И. Севастьянова, СПб, 1880, стр. 47).

ამ სიგელზე უნდა იყოს ლაპარაკი არხიმანდრიტ ანტონის სტატიაში, თუმცა იქ წერია 985 წელი. А. А. წერს: „Акт № 47 есть дарственная запись св. Афанасия афонского Иоанну Ивару, т. е. грузинцу на хрисовул, кои предоставляются монастырю деньги и дома в Хрисополе. Она писана в декабре месяце 6493 (985) года. В нем обитель Афанасиева называется просто Лаврою, а обитель Иоаннова Лаврою Климентовою. Упоминаются также Хрисовулы „Господина Никифора, принопамятного царя, Г. Иоанна царя и Г. Василия царя“. Всех подписей под актом 21, кроме подписи писца записи монаха Иоанна. Прежде всех стоит подпись св. Афанасия: Афанасий монах и игумен Лавры, прочитав весь текст и удовлетворившись во всем, собственною рукою поставив и в начале и в конце честный крест и свое имя. За ним еще 13 пресвитеров, диаконов и монахов в подписях своих употребляют выражение „согласившись на сделку“, чем и показывают свою принадлежность Лавре. Остальные лица называют себя „бывшими при деле и свидетелями“, из них один называет себя бывшим икононом, а другой игуменом. Два предпоследние подписались по латыши, имена их Иоанн и Арсений. Второй по св. Афанасию подписався Антоний, любимый ученик преподобного, известный из жития его. Подписався и Фома прозорливец и Пасея — также упоминаемые в житии св. Афанасия.“

ამ სიგელს იხსენებს Zachariae von Lingenthal (*Jus graeco-romanum III, p. XVI, n° XVIII*) ამ სააში (catalogus), რომელიც მოკეცს და ამბობს:

«XVIII. 984. December ind 13. Δωρεά des H. Athanasius Athonites. Er schenkt seinem Freunde Iohannes dem Iverer ein Chrysob. des K. Basilius, welches von dem Rechte ein Schiff zu haben handelt. Imc: 'Αθανάσιος ὁ εὐτελής μοναχὸς καὶ ἡγούμενος etc.»

'Ασφάλεια μοναχοῦ καὶ ἡγουμένου
τῆς Λαύρας, 6493 = 985 ἔτους.
μητὶ δεκεμβρίῳ ἰνδικτιῶσος ιγ' (sic)

'Αθανάσιος εὐτελής μοναχὸς
καὶ ἡγούμενος τῆς Λαύρας. οἰκείῃ
χειρὶ προέταξα ἅ τὸν τίμον σταυ-
ρὸν εἰς τὸ ἑνομά μου † 'Αθανά-
σιος ὁ εὐτελής μοναχὸς καὶ ἡγού-
μος τῆς Λαύρας τῆς ὑπερχίας
θεοτόκου τῆς ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς
ἔρει τοῦ 'Αθωνος, τὴν παρῶν-
σαν ἔγγραφον ἀσφάλειαν καὶ
ἀπεντεύθειν ἤδη ἀπλήν καὶ ἀμε-
τάτρεπτον δωρεᾶν τῆσθε. καὶ
ποιῶ ἐκούσῃα μου τῇ γνώμῃ καὶ
αὐθαρέτη βουλῇ καὶ οὐκ ἐκ τι-
νὸς ἀνάγκης, ἢ βίας ἢ χλεύης,
ἢ δόλου, ἢ φάκτου ἀγνοίας, ἀλλ'
ὡς εἰρηται δλοφύχῃ προθέσει,
καὶ βουλῇ καὶ γνώμῃ καὶ συνενέ-
σει καὶ καταθέσει πάσης τῆς
κατ' ἐμὲ ἀδελφότητος τῆς θεοῦ
συνεργείᾳ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς συ-
ναθροισθείσης Λαύρᾳ καὶ μά-
λιστᾶ τῶν προκρίτων ἀδελφῶν
τῶν οἰκείᾳ χειρὶ ὑποσημηγυμέ-
νων τῆν τε συνέσειν ἐαυτῶν καὶ
κατάθεσειν εἰς ἡμᾶς Ἰωάννην τὸν
εὐλαβέστατον μοναχὸν καὶ ἡγού-
μενον τὸν Ἰῆρα καὶ δι' αὐτοῦ
τῇ κατ' αὐτῶν εὐαγεστάτῃ Λαύρᾳ
τῇ ἐπονομαζομένη τῶν Κλήμη.
ἡψὸνδῆς λαύρας, ἔგრეთწολοδებულ კლიძისას.

ლაურის მონაზონისა და წინამძღვრის
სიგელი 6493 (- 985) წლისა, თვესა
დეკემბერსა, ინდიქტიონსა 13-სა

ათანასიძე, საწყალობელმა მონაზონმა და ლავრის წინამძღვარმა, საკუთარი ბელით წინ წარუძღვარე პატიოსანი ჯვარი ჩემს სახელს †. ათონის ჩვენს მთაზე არსებულ ეკლესიაში დაღვთისმშობლის სახელობის ლავრის წინამძღვარი, საწყალობელი მონაზონი ათანასე წინამდებარე წერილობით სიგელს და მარტივსა და უძვეველსაჩუქარს ვლებ და ამას ვაკეთებ ჩემი თავისუფალი ნებით და საკუთარი გადაწყვეტილებით და არა ვისიმე იძულებით, ან ძალდატანეთ, ან ფარსევლურად, ან ზაკვით, ან უმეცრების საქმით, არამედ, როგორც იტყვიან, სრულის სულგაშლილობით, განბჭობით და შემეცნებით, და მთელი ჩემი სავანის ძმობის დასტურით, ღვთის თანაწეწევით ამ ჩვენს ლავრაში შეკრიბილთა თანხმობით, და განსაკუთრებით არჩეულ ძმათა საკუთარი ბელის მოწერით და თავიანთი შეგნებით გიბოძებთ თქვენ, ოთანი იბერს უღვთისნიერეს მონაზონსა და წინამძღვარს და ამით მთელ მის

‘Ο γάρ ειρημένος εὐλαβέστα-
τος μοναχὸς Ἰωάννης ἀφ’ οὐπερ¹
εἰς τὸ καθ’ ἡμᾶς παραγέγονεν
ὄρος καὶ ἠνώθη μοι τῷ ταπεινῷ
καὶ ἁμαρτολῷ καὶ ὑπετάγη τῇ
ἐμῇ ταπεινότητι² διὰ τὴν τοῦ
θεοῦ ἐντολὴν καὶ τὴν αἰκίαν
ἀρετὴν καὶ σεβασμίαν ψυχὴν ἐν
πολλοῖς καὶ ποικίλοις δέπρεψεν
πνευματικοῖς ἡμεῖς³ τε καὶ κα-
τορθώμασι, καὶ πλείους καὶ με-
γάλας ἐξετέλεσε διακονίας ἐν τῇ
προῤῥηθείᾳ ὑποταγῆ. Διὰ τοι-
ούτου οὐ μόνον τὸν θεόν, ἀλλὰ
καὶ ἐμὲ τὸν ταπεινὸν καὶ πάσαν
τὴν καθ’ ἡμᾶς ἐν χριστῷ ἐθε-
ράπευσε καὶ ὠφέλησε ἀδελφότη-
τα, ὡς οὐδεὶς τῶν ἄλλων ἀπάν-
των, ἢ τῶν νῦν, ἢ τῶν ἐν τοῖς
παλαι(οῖς) διαλαμπάντων χρόνοις.

Καὶ γὰρ τοσαῦτα κεκοπίακεν
ὁ ἀνὴρ κολλάκις ἐν τῇ βασιλευ-
ούσῃ τῶν πόλεων ἀνεληθῶν καὶ
ταῖς κατὰ καιροῦς βασιλευσιν
ἐντυχῶν ἀπὸ τε τοῦ Κυρ Νικη-
φόρου τοῦ διουδίου βασιλέως καὶ
μέχρι τῆς σήμερον, ὥστε καὶ διὰ
χρηστῆς αὐτοῦ σπουδῆς καὶ ἀγα-
θῆς μεσοτείας καὶ ὑποταγῆς χρυ-
σοβούλλιον λαβεῖν παρὰ τοῦ Κυ-
ρου Ἰωάννου τοῦ βασιλέως λόγῳ
τῆς Δάυρα; ἡμῶν περιέχον λαμ-
βάνειν ἡμᾶς σολέμνον ἐκ τῆς
Δύμνου, νομίματα διακόσια τεσ-
σαράκοντα τέσσαρα, ἀπερ³ καὶ
λαμβάνομεν ἐτησίως μέχρι τῆς
θευρο. Καὶ παρὰ τοῦ Κυροῦ

სხენებული უღვთისნებრესი
მონაზონი იოანე. როგორც კი
მოვიდა ჩვენს მთაზე და შემო-
ერთდა მე, საწყალობელსა და
ცოდვილს, და დაემორჩილა ჩემს
საწყალობლობას, და ღვთის მცნე-
ბის ვზით და საკუთარი სათნოე-
ბით და ღვთისნებრობით მიად-
წია მრაველ და სხვადასხვაგვარ
სულიერ წარმატებას, შეასრულა
მრავალი და დიდი მსახურებანი
ზემოთ მოხსენებული მორჩილე-
ბის დროს, ამით მან არა მარტო
ღმერთს, არამედ მეც, საწყალო-
ბელს და მთელ ჩვენს ქრისტეს
მიმართს ძმობას ემსახურა ისე,
როგორც არც ერთმა სხვამ, არც
ჩვენს დროში. და არც ძველ
წლებში რომ ბრწყინავდნენ.

რამეთუ ამდენი იშრომა და
იღვაწა ამ კაცმა, ხშირად სამეუ-
ფო ქალაქშიც ჩადიოდა, ვხლ-
ებოდა იმდროინდელ მეფეებს მა-
რადსახსენებელ მეფით უფალ
ნიკიფორეთი დაწყებული ვიდრე
დღემდღე, ისე რომ მისი სასარ-
გებლო რუღუნებით და კეთილი
შუამდგომლობით მიიღო ხრისთ-
ბული უფალ იოანე მეფისაგან,
რომელიც შეიცავდა ჩვენი ლავ-
რისათვის ღემწისის შემოსავლი-
დან (სოლემნიდან) ორასორმოც-
დაათბი ნომინების ბოძებას, რა-
საც ჩვენ დღევანდლამდე ვღებუ-
ლობთ ყოველწლიურად. უფალ
ბასილი მეფემაც უძღვნა მას სხვა

¹ სწერის ὀσπερ ab. ² [σδδεν]ότητι D. ³ ὄσπερ D.

Βασιλείου τοῦ βασιλέως ἕτερον χρυσοβούλλιον ἐδώρήθη αὐτῷ παρὶ τῆς νήσου τῶν Νέων, ὅπερ ἐν τῇ Λαύρᾳ δέδωκε, καὶ τὴν νήσον αὐτῇ προσεκύρωσεν.

Εἶτα θεοῦ συνεργείσαντος αὐτῷ¹ καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ συστησάμενου Λαύραν, καὶ ἐν οἰκείᾳ ἐξουσίᾳ διατελοῦντος καὶ ἡγουμενεύοντος οὐδὲ οὕτως ἔληξεν ἢ ὅλως καθυστέρησεν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τῆναι ὑπὲρ τε ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς Λαύρας, ἀλλὰ καὶ συνηγωνίσαστο καὶ καθ' ἑκάστην συναγωνίζεται: καὶ συγκροτεῖ καὶ συγκοτᾷ πάντα τὰ ἡμέτερα, καὶ ἐδώρήσατο ἡμῖν εἴτι: ἂν ἔγνω ἐν χρείᾳ καθιστάναί ἡμᾶς.

Ἄντ' οὖν τῶν πολλῶν τούτων καὶ ἀσυγκρίτως μεγάλων καὶ εἰκασμῶν μὴ παραβῆλομένων, ὑποταγῆς λέγω ἀνόθευτον² καὶ κόπων καὶ μόχθων καὶ μερμυγῶν καὶ σπουδῆς καὶ προσενέξεων³, ἴνα μὴ εἶπω, ὄρωσθαι μόνον, προσευχῆσθαι καὶ ἡμεῖς μικρὸν καὶ εὐτελεῖς ὄρωρον παρασχεῖν αὐτῷ τε καὶ τῇ καθ' αὐτὸν Λαύρᾳ, ὅπερ ἐν χάριτος μέρει: ἀΐτησάμενων ἡμῶν ποιῆσαι, μόλις κατεδέξατο καὶ κατένευσε.

Καὶ ἤδη ὄρωρούμεθα αὐτῷ τὸ χρυσοβούλλιον τοῦ Κυροῦ Βασιλείου τοῦ βασιλέως ἐξουσεύον πλοῖον χωρήσεως χιλιάδων ἕξ,

ხრისობული კუნძულ ნეონის შესახებ, და ეს (ე. ი. ხრისობული) მან აჩუქა ლავრას კუნძულთან ერთად.

შემდეგ ღვთის თანამეწევენით თავისი საკუთარი ლავრა რომ დააფუძნა და თავის მფლობელობაში და წინამძღვრობაში დაიბკვიდრა, ამით კი არ შეუწყვეტია თავისი მოღვაწეობა, ან სრულიად მოუსპია თავისი სულის დადება ჩვენი თავისთვის და ჩვენი ლავრისათვის, არამედ კვლავაც ჩვენთან ერთად შერობობდა. იღვწოდა და გვერდით ედგა ყველა ჩვენ საქმეს, და მოგვანიჭებდა ხოლმე, თუ შეიტყობდა, რომ ჩვენ რამე გვესაკიროებოდა.

ნაცვლად ყველა ამ მრავალ და შეუღარებელ დიდ და მიხედობითაც კი წარმოუდგენელ ღვაწლთა (ვგულისხმობ ქეშმარიტ მორჩილებას, და შრომის და რუღუნებას, ზრუნვას და მეცადინეობას და ნიჭებას, რომ არა ვთქვა მხოლოდ ბოძებათა), გადავწყვიტეთ ჩვენც მცირეოდენი საჩუქარი გვებოძებინა მისთვის და მისი ლავრისათვის, რაც მადლიერების ნაწილად ვიგულისხმებთ და გავაკეთეთ და ძლივს გამოხატავს დანაპირებს.

და, აი, ჩვენ ვუძღვნით მის უფალ ბასილი მეფის ხრისობულს, რომლითაც უფლება ეძლევა ნავები ჰყავდეს, ექვსი ათა-

¹ αὐτοῦ D.² ἀνοθεύτου D.³ προσενέξεως D.

σπερ ἦμιν ἐδωρήσατο ὁ εἰρημέ-
 γος εὐσεβέστατος βασιλεὺς ἀνευ
 μέντοι τῶν εἴκοσι πέντε οἴκων
 τῶν ἐξκουσατῶν, τοῦ ἔχειν αὐτὸν
 τε καὶ τὴν κατ' αὐτὸν Λαύραν
 τὸ τοιοῦτον χρυσοβούλλιον εἰς
 τοὺς ἐξῆς¹ ἅπαντας καὶ διηγεκίς
 χρόνους, εἰς τελείαν ἐξουσίαν,² καὶ
 ἀναφαίρετον δεσποτείαν καὶ τοὺς
 μετέπειτα αὐτοῦ διαδόχους καὶ
 κληρονόμους, καὶ μὴ ἔχειν ἐξου-
 σίαν ἢ ἐμὲ αὐτὸν, ἢ τοὺς κατ'
 ἐμὲ διαδόχους καὶ καθ' ἑξῆς³ ἡγου-
 μένους. Ἡ ἄλλον τινὰ τῶν ἀπάν-
 των ξένον ἢ οἰκείον τῆς Λαύρας
 ἡμῶν κίνησιν ἢ ζήτησιν, ἢ οἰκν-
 δήποτε ἀγωγὴν περὶ τῆς θεωρίας
 τοῦ τοιούτου ποιήσασθαι χρυσο-
 βουλλίου, ἕως ῥήματος φίλος.

Ἐὶ δὲ τίς ἐξ ὧν ἀπειρηθιμησά-
 μην προσώπων τοῦτο φοραθῆ ἢ
 πειραθῆ διαπράξασθαι, ἐν πρώ-
 τοις μὲν ἐχέτω τὴν κατάρχην τῶν
 ἀγίων πατέρων ἡμῶν τῶν ἀπ'
 αἰῶνος⁴ τῷ Κυρίῳ εὐαρεστησάν-
 των, καὶ τὴν ἀρὰν τῆς ἐμῆς τα-
 πεινώσεως⁵, καὶ ἀλλότριος ἔστω
 καὶ ξένος τῆς πίστεως ἡμῶν τῶν
 χριστιανῶν, καὶ μετὰ τοῦ προδό-
 του Ἰούδα τὴν οἰκείαν ἐχέτω
 μερίδα. Ἐπειτα δὲ μηδὲν τοῦ-
 τον ἀκούεσθαι, μήτε παρὰ τῶν
 πολιτικῶν νόμων, μήτε παρὰ τῶν
 θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, ἀλλ'
 εἶναι ἰσχυρὰν καὶ βεβαίαν καὶ
 ἀμετάβλητον καὶ ἀμετακίνητον
 τὴν παρ' ἐμοῦ γενομένην ἀπεν-

სი, რომელიც (ხრისობული) ჩვენ
 გვიბოძა ხსენებულმა ღვთისნიერ-
 მა მეფემ გარდა ექსკუსატოა ოც-
 დახუთი კომლისა, რათა ჰქონდეს
 იგი და თვით ლავრისადმი ბო-
 ძებული ეს ხრისობული სამუდა-
 მოდ, საბოლოო მფლობელობაში
 და უქცეველ ბატონობაში, მას
 და მის შემდეგ მის მონაცვალებე-
 სა და შემკვიდრებს; და არ
 გვქონდეს უფლება არც მე თვი-
 თონ, და არც ჩემს მონაცვლებს
 და არც მომავალ წინამძღვრებს,
 ან სხვა ვინმე უცბოს ან შინაურს
 ჩვენი ლავრა ააღვლავონ ან იძიონ,
 ან სხვა რამ მოიმოქმედონ ამ
 ხრისობულის ჩუქების გარშემო,
 ვიდრე კინიღამდე სიტყვისა.

თუ კი ვინმე ჩამოთვლილ
 პირთაგან ამაში შემხნეული იქნე-
 ბა ან ეცდებოდა რომ ჩაიღონოს,
 პირველ ყოვლისა ჰქონდეს წყევ-
 ლა ჩვენი წმინდა მამებისა, რომ-
 ლებიც ძველი დროიდანვე უფლის
 მიერ კეთილმოწონებულ არიან,
 და შეჩვენება ჩემი საწყალობლო-
 ბისა, და იყოს იგი უცბო და გა-
 მოთიშული ჩვენი, ქრისტიანების,
 ნდობისაგან, და ჰქონდეს მას
 ხვედრი გამცემელ იუდასი. შემ-
 დეგ, არასოდეს ეს არ გვსმენო-
 დეს, არც სამოქალაქო კანონე-
 ბის, არც ღვთაებრივი წმინდა
 კანონებისაგან, არამედ იყოს ძა-
 ლუმი და უპყველი. უქცეველი
 და უძრავი, და ჩემ მიერ ამიე-

¹ ἑξῆς D. ² ἐξουσίαν D. ³ καθ' ἑξῆς D. ⁴ παλαιῶνος D. ⁵ ταπεινώσεως D.

ταυθεν ηδη συνενεσει και κατα-
 θεσει των καθ' εμε εν χριστω
 αδελφων, απλην και αμεταμελη-
 τον δωρεαν.

Ἐπει δὲ ἐν τῷ αὐτῷ χρυσο-
 βουλλίῳ περιέχονται οἱκοι: εἴκοσι:
 πέντε, καθὼς ἀνωτέρω εἴρηται,
 ἐξχουσεύμενοι ἐν Χρυσοπόλει,
 καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς τελούντες
 Λαύρα, ἐάν ποτε συμβῆ ζήτησις
 γενέσθαι τοῦ χρυσοβουλλίου πρὸς
 ὑπόδειξιν καὶ πληροφορίαν τῶν τὰ
 τοιαῦτα ἐξερευνώντων πρκατόρων,
 διοριζόμεθα ἵνα παρέχωσιν οἱ τῆς
 εὐαγγελιστικῆς Λαύρας τοῦ Κλήμη
 καθ' ἐν καιρὸν ζήτησῆ τὸ τοι-
 οῦτον χρυσοβούλιον. Μᾶλλον δὲ
 θε' αὐτῶν ἐκείνων τῶν ἐκ' τοῦ
 Κλήμη ἀδελφῶν καὶ τῶν ἐκ τῆς
 ἡμετέρας Λαύρας ἀποσταλείτω
 τοῖς βουλομένοις ἐλλόγως αὐτὸ
 καθιθεῖν καὶ πάλιν ἀνελκυσθέν-
 τισαν αὐτὸ οἱ τῆς Λαύρας τοῦ
 Κλήμη ἀδελφοὶ ἐν τῇ οἰκείῃ μονῇ.

Ταῦτα ἐγράφη καὶ ἀνεγνώσθη
 κατανόπιον ἑμῶν τε καὶ τῶν ὑπ'
 ἐμὲ ἀδελφῶν, τῶν οἰκείῃ χειρὶ
 ὑποσημηναμένων τῶν τε γνώμη
 καὶ συνένεσιν ἑαυτῶν καὶ κατὰ-
 θεσιν. Καὶ ἀρραβῆς κατὰ πάντα
 (. . .) ἑσπερᾶ καὶ ὑπέταξα
 οἰκειοχείρως τοὺς τε τιμίους σταυ-
 ροὺς, καὶ τὸ ἑμὲν ὄνομα παρου-
 σίᾳ τῶν ὑποτεταγμένων ἀξιόπισ-
 των μαρτύρων, τῶν θεῶν τῶν
 ἱερίων ὑπαγραφῶν θελοθησομένων.

Ἐγράφη δὲ ἡ παρούσα δω-
 ρεῖα χειρὶ Ἰωάννου μοναχοῦ. Μη-

რიდან დადასტურებული, და
 ქრისტეს მიერ ჩემი ძმებისაგან
 მიღებული, როგორც მარტვიც
 და უზრუნველი საჩუქარი.

ხოლო რადგან თვით ხრისო-
 ბულში ოცდახუთი კომლია შე-
 სული, როგორც ზემოთ ითქვა
 შეუვალ ქმნილნი ხრისოპოლში
 და ჩვენს ლავრაში ირიცხებიან
 თუ კი ოდესმე დადგება საკითხი
 ხრისობულისა, საჩვენებლად და
 საუწყებლად გამოძიებელთათ-
 ვის, ებრძანებთ, რომ კეთილ-
 სათნო კლიმის ლავრის პატრო-
 ნებს პქიანდესთ ეს ხრისობული,
 უფრო მეტიც: კლიმის ძმათა და
 ჩვენი ლავრის მშვეობიოეე გა-
 იგზავნოს მსურველთათვის განი-
 ხილონ იგი და კვლავ მიიღონ
 ის კლიმის ლავრის ძმებმა საკუ-
 თარ მონასტერში.

ეს დაიწერა და წაკითხულ
 იქმნა ჩემ წინაშე და წინაშე ჩემი
 ხელმწიფითი ძმებისა, რომელთაც
 საკუთარი ხელით მოაწერეს თა-
 ვიანთი ნებითა და თანხმობით.
 მე ყოვლითულთ მოვიწონე და
 საკუთარი ხელით დავსხი პატი-
 ვოსანი ჯვრები, და ჩემი სახელი
 თანადასწრებით სანდო და ქვემ-
 დებარე მოწმეთა, რომელთაც სა-
 კუთარი ხელმოწერით დაათს-
 ტურეს ეს.

დაიწერა წინამდებარე ძღვნა
 იოანე მონაზონის ხელით, თაჟისა

νι δεκεμβρίω ἰνδικτιῶνος τρις καὶ δεκάτης ἔτους¹ ςυςγ.

† Ἀθανάσιος μοναχὸς καὶ ἡγούμενος τῆς Δάρας ἀναγνούς τὸ βλον ὑφως καὶ ἀρσευθεις κατὰ πάντα προέταξα καὶ ὑπέταξα οἰκείᾳ χεირὶ τοῦς τιμίους σταυρούς καὶ τὸ θνομά μου.

† Ἀντώνιος μοναχὸς συνένεσας καὶ καταθέμενος ἐπὶ τῆ παροῦση ἀπλῆ θωρεᾷ ὑπέγραψα ἰδιοχειρῶς.

† Διονύσιος μοναχὸς συνένεσας..... idem

† Θεοφάνης μοναχὸς καὶ πατήρ..... idem

† Εφραίμ μοναχὸς καὶ πατήρ.....

† Ἐυστάθιος μοναχὸς καὶ πατήρ.....

† Θεοφάνης μοναχὸς καὶ πατήρ.....

† Θωμᾶς μοναχὸς καὶ διάκονος.....

† Κόσμης μοναχὸς καὶ διάκονος.....

† Παφνούσιος μοναχὸς διάκονος.....

† Πανῆλος μοναχὸς.....

† Ἀμβρόσιος μοναχὸς.....

† Ἰωάννης μοναχὸς συνένεσας.....

† Θεόκτιστος μοναχὸς.....

† Ἀρσένιος μοναχὸς καὶ οἰκονόμος γεγονὸς κατῆμην² ἐπὶ τῆ παροῦση θωρεᾷ καὶ μαρτυρῶν ὑπέγραψα ἡθοχειρῶς.

ოქტომბერს, ონდქტიონსა მეცამეტესა, წელსა 6493 (=985).

ათანასი მონაზონმა, წინამძღვარმა ლავრისა, წავიკითხე რა მთელი მასალა და ყველაფერი მოვიწონე, დავადასტურე და საკუთარი ხელით დავადე პატივოსანი ჯვრები და ჩემი სახელი.

ანტონი მონაზონმა ნიშნად თანხმობისა წინამდებარე მარტივ საჩუქარზე საკუთარი ხელით მოვაწერე.

დიონისე მონაზონი ვეთანხმები.....

თეოფანე მონაზონი და მამა...

ეფრემ მონაზონი და მამა...

ევსტათი მონაზონი და მამა...

თეოფანე მონაზონი და მამა...

თომა მონაზონი და დიაკონი.....

კოსმა მონაზონი და დიაკონი.....

პაფნუტი მონაზონი, დიაკონი.....

პავლე მონაზონი.....

ამბროსი მონაზონი.....

იოანე მონაზონი ვეთანხმები.....

თეოკტიატე მონაზონი.....

არსენი მონაზონი და ოკონომოსი დავესწარი წინამდებარე საჩუქრის ვადაცემას, ვამოწმებ და საკუთარი ხელით ვაწერ.

¹ 1111 D. ² παρήμεν D
გეორგიო, ტ. VIII

† Φιλάδελφος μοναχὸς καὶ
πρεσβύτερος παρήμην ἐπὶ τῇ πα-
ροῦσᾳ ἀπλῆ ὄρωρᾷ καὶ μαρτυρῶν
ἐπέγραφα ἰδιοχείρως.

† Κύριλλος μοναχὸς καὶ εὐχού-
μενος... κ. τ. λ.

† Τιμόθεος μοναχὸς.....

Ego Io(hannes) monachus
testis sum ††

Ego Arsenius... indignus
monachus testis sum.

† Ἀριστόβουλος μοναχὸς πα-
ρήμην..... κ. τ. λ.

ფილადელფოს მონაზონი და
ხუცესი დავესწარი წინამდებარე
მარტივ ჩუქებას და, დავემოწმე
რა, საკუთარი ხელით ვაწერ.

კირილე მონაზონი და წიქ
მძღვარი..... და სხვ.

ტიმოთე მონაზონი.....

მე იოანე მონაზონი ვემოწ-
მები.

არისტობულე მონაზონი.
ვესწარი და სხვ.

982 წლის სბშში

შეთანხმება იოანე იბერსა და იერისოს
მცხოვრებლებს შორის¹

982 წლის ივნისში, 10 ინდიქტიონს, მომხდარა: შეთანხმება იოანე იბერსა და იერისოს მცხოვრებლებს შორის მონასტრის კუთვნილი მამულის შესახებ.

შეთანხმება დაამტკიცა ნიკოლოზმა, თესალონიკის ლიბელესოსმა.

ამ სიგელის შესახებ А. А. (архимандрит Автоном) წერს¹: „Другой акт (№ 31), получивший не так давно громкую известность, есть торговая сделка того же Иоанна Ивира с жителями сопредельного св. горе города Эриссо, написанная Ливелинием Фессалоникским Николаем „в царствование Василия и Константина, христолубивых царей и самодержцев в месяце июля, 10-го индиктиона 6490 (982) года“. Верхняя часть этого документа... занята печатами или рукоприкладными знаками, вероятно жителей города, в числе 69. Каждая печать состоит из начертанного большей частью небрежно креста с надписанием в четырех углах его имени, аянца и прозвания участвовавших вероятно в договоре лиц, предшествуемых везде словом: στυρον или στυρον, т. е. огречевное signum = знак, знамение. Первый знак есть Никифора первопресвитера. Далее следуют:

Василия пресвитера,
Мануила пресвитера,
Иозна пресвитера,
Стефана Архонта (Князя?),
другого Стефана...

¹ Груды Киевской духовной академии, 1863, февраль, стр. 249—256

ეს სიგელი მოყვანილი და გარჩეული აქვს Порфирий Успенский-ს¹ ქვემოთ დასახელებულ წიგნში, ხოლო უფრო დაწვრილებით განხილულია პ. უსპენსკის (თუ სხვის) მიერ დასაბეჭდად გაზადებულ თაბახებზე, რომელთა ფოტოპირები დაცულია საქართველოს (H 3145) და ლენინგრადის (III A-21) საცავებში.

შემოხვეულ თაბახზე სწერია: Договор Иоанна Ивера с жителями сел. Эриссо, утвержденный в Салониках. Фотогр. снимок Севастьянова в И. Публ. Библ.

ფოტო-პირში სწერია: (В сборн. Порфирия № 95, стр. 19—25) Афон-Иверский акт 6490—982 года, месяца июня, индикта 10-го (sic) с глаголицею, на большом широком пергамене. Вверху его начертаны 75 крестов (А. А.-ს უწერია 69), а над поперечниками их и под ними прописаны имена и прозвания разных лиц, которые присутствовали при совершении сего акта и при выдаче его Иверскому монастырю на Афоне. В числе этих свидетельских знаков стоит подобный им крест, около которого начертаны глаголические письма в четыре ряда. Я в свое время (1846 г. 16 июня) наглядно отфотографировал их в своей памятной книге, и тут же для себя приписал следующую замстку: в этом акте между прочими с и г и а и стоит и этот знак с сими буклями. Эта глаголица в высшей степени замечательна. Она старше всех известных памятников глаголической письменности. А помянутое её на судебном акте, между прочим, доказывает, что письмо подобного рода известно было даже судьям в Солуне. Представляю здесь эту глаголицу в том виде, в каком я усмотрел её на помянутом акте и после замечаний о ней излагаю содержание сего акта, доказываю подлинность его, объясняю как появились на нем глаголические письма, а делаю выводы из него ближайшие.

Вот приснопамятная глаголица, о которой идет речь мой.

ჲ	ჲ
ბ	ჲ
Г°	ჲ

¹ Первое путешествие в Афонские монастыри и скиты, Архимандрита, ныне епископа, Порфирия Успенского, в 1845 году, часть I-я, отделение второе, Киев, 1877, стр. 312 сл.

После первого взгляда на нее всякий знакомый с письмом подобного рода без заминки прочтет и напишет русскими буквами так

ჰ	კ	т. е. знак
ჰ	ორ	
ჰ	ჰ	
ჰ	ომჱ	

Тут слово знак соответствует греческому слову ΣΙΓΝΟΝ которое написано вверху каждого креста, начертанного греками. Поп ჰორჰ написал знак бѣльгъ, потому что начертил знак крестный, а не межевый, который в актах Влахоболгарских называется бѣльгом. Имя и нарицание свое он поставил в паджеже именительном, а не в родительном, как тут же писали имена свои Греки *σίγνον Γεωργίου*; но это сделал он по своему разумению, как бы говоря сам себе: крестный знак поставил я, Гюрги поп. Собственное имя его написано им точно так же, как оно писалось в грамотах царей болгарских (гюрги). Вся надпись его ничем, кроме языка, не отличается от совместных надписей греческих, ни очерком прописного креста, ни формой, установленною для актов подобного рода.

Самый акт... называется *ἔγγραφος ἀσφάλεια* т. е. письменное удостоверение. Вот содержание его, выписанное мною, частью по гречески, частью в русском переводе¹:

... οὐκ ἴστωρες τοῦ κάστρου
 ἱερισσοῦ... ἔγγραφον ἀσφάλεια
 ... ποιούμεν... εἰς ἡμᾶς τὸν εὐλα-
 βέστατον Ἰωάννην μοναχὸν τὸν
 Ἰβηρα καὶ Ἰωάννην τὸν θεοφι-
 λέστατον σύγκαλλον καὶ πρὸς τὸ
 καθ' ἡμᾶς μέρος· καὶ αὐτῆς τῆς
 ἁγ' ἡμῶν εὐαγγελιστῆς βασιλικῆς
 μονῆς τοῦ Κολοβῶν, καθὼς ὑπο-
 τέτακται.

ხვენ იერისოს ციხის მცხოვ-
 რებლები ამ წერილობით სა-
 ბუთს... გაძღვეთ თქვენ, უნეტა-
 რეს ბერს იოანე იბერს და
 ლეთივ-საყვარელ იოანე სინ-
 გელოზს და თქვენ ხელქვეით
 მყოფ ძმობას და თვით თქვენს
 ყოვლად ღირსეულ კოლოვუს
 სამეფო მონასტერს, როგორც
 დაქვემდებარებულს.

¹ მოკვეთის ქართულად.

Ἐπειδὴ ἡ τοιαύτη εὐαγεστά-
τη μονὴ διὰ τιμίου χρυσοβούλ-
λου λόγου ἐδόθη τῇ¹ καθ' ἡμᾶς
μέρει· καὶ ἀφιερῶθη εἰς τὴν
εὐαγεστάτην ἡμῶν Λαύραν τὴν
ἐπ' ὀνόματι τῆς ὑπεραγίας Θεο-
τόκου Ἱδρυμένην² καὶ τοῦ Κλή-
μεντος· ἐκονομαζομένην τοῦ δεσ-
ποῦσθαι παρ' αὐτῆς...³

Μηνὶ ἰουλίῳ ἰνδικτιώνος δε-
κάτης ἐν ἔτει τῷ συζ' ἐπὶ βασι-
λείας Βασιλείου καὶ Κωνσταν-
τίνου.

† Θεόδωτος· ὁ ταπεινὸς· ἐπίσκο-
πος τῆς Ἱερισσοῦ.

† Ἀθανάσιος· μοναχὸς· ὁ τῆς
Λαύρας ἡγούμενος.

† Πέτρος· μοναχὸς καὶ ἡγού-
μενος ὁ Καλιούχα καὶ οἱ λοιποί.

Νικόλαος· λιβελλίστος· Θεσσα-
λονίκης.

შემდეგ პ. უსპენსკი განავრძობს:

В самой верхней части сего „письменного удостоверения“ поставили кресты и подписали свои имена и прозвания 75 св-детелей, например) Никифор протопресвитер, Василий пресвя-тер (და სხვები).

¹ τῷ ab

² Ἱδρυμένην ab

³ ბუჭბულო ცკცტი მეტი არაა, ხოლო პოტეორი უსპენსკი რუსულ თარგმანს ათავსებს: „и поелику вы, благочестивейшие отцы, имсете силу и дерзнове-ние у царей Василия и Константина так, что можете отыскивать все при-надлежащее сей обители (Колову) и присвоивать себе; а нашлась земля у преддверий нашей крепости Грядиска (δὲν ταῖς προθύραις τοῦ Κόστρου ἡμῶν, ἣτις Γραδίσκα λέγεται), принадлежавшая обители Колову, и взятая жителями сей крепости; то... (Далее говорится, что Иоанн Ивир отдал эту землю Иериссоцам на 29 лет за 100 золотых монет, а они отдали ему землю на Лонгосе).

რადგან ეს ყოვლად ღირსეუ-
ლი მონასტერი მოცემული აქვს
პატრივოსანი ბრისოველით თქვენს
მხარეს (ძმობას) და მიკუთვნებუ-
ლი აქვს თქვენს ყოვლად ღირ-
სეულ ლავრას, რომელიც დაარ-
სებულა ყოვლად წმინდა ღვთის-
მშობლის საბელოდაზე და ეწო-
დება კლუმენტოსისა, რათა მას
ფლობდეს იგი (ე. ი. ლავრა)...

წელსა 6490-სა, ინდიქტიონსა
10-სა, იენიანის თვესა, ბასილისა
და კონსტანტინეს მეფობაში
(ზელს აწერენ):

† სასწყალობელი თეოდოტე,
იერისოს ეპისკოპოსი.

† ლავრის წინამძღვარი ათა-
ნასი ბერი.

† კილიუკას წინამძღვარი პეტ-
რე ბერი და სხვ.

ნიკოლოზი, თესალონიკის ლი-
ველისითი.

Это письменное удостоверение есть копия, которая в том же году и месяце выдана была из Солунского судебного места Иоанну Ивиру за скрепою тамошнего чиновника, так называемого Ливеллисиа. Подлинность сего акта не подлежит никакому сомнению.

Иоанн Ивир назад тому два года (6488=980 году) присоединил к своей лавре две упомянутые в акте обители, Иоанна Колову в Иериссе и Климента на Афоне и присоединил их действительно по силе хрисовула царя Василия Порфирородного. Лавра сего поныне чувствуется во имя Пресвитой Богородицы. А что у него был синкелл Иоани, это подтверждается хрисовулом того же царя Василия (980 год), в котором объявлено название этого синкелла, Торникий (Χρυσόβουλλος γυγώνως κατὰ „σπη“ (6488=980) ἕτος τῆρ μοναχῆρ Ἰωάννη καὶ συγγαλλῆ τῆρ Τορνικίῳ... Под актом 982 года подписался игумен Лавры Афанасий. А известно, что он жив был еще в 985 году, и тогда подарил оному же Иоанну Ивиру хрисовул царя Василия, предоставляющий право иметь мореходное судно...

Здесь кстати заметить, что Иериссовцы, по судебному порядку, получили другую копию сего акта с глаголицею¹ же и, быть может, с грузинскою подписью Иоанна Ивира, или синкелла его, и что эта копия могла достаться Иверскому монастырю, когда кончился 29-летний срок обмена участков земли подле Иерисса и на Лонгосе.

ჩვენს უკრადლებას იყრობს ამ საბუთში იოანე თორნიკის მოხსენიება იოანე სუნგელოზის სახელწოდებით: ამ საბუთში მოხსენებულია იოანე სუნგელოზი იოანე იბერის გვერდით; მათი მოხსენიება როგორც ქართულთა სავანის დამაარსებლებისა იმაზე მიგვიითითებს, რომ აქ იგულისხმება თორნიკე ერისთავი, საჭიროა იმის აღნიშვნა, რომ თორნიკე ერისთავის მოხსენიება „იოანე სუნგელოზის“ სახელწოდებით შე არსად შემხვედრია ქართულ ლიტერატურულ ძეგლებში (არც კ. კველიძის „ქართული ლიტერატურის ისტორიაშია“ მოხსენებული).

¹ გლაგოლიცით აწერს ხელს იოანე Γιοργι (ე. ი. მღვდელი გიორგი). შესაძლებელია რატომ წერს იგი Γιοργι? ხომ არ არის აქ ქართულის გიველენა (გიორგი).

საგულისხმოა, რომ „იოანე სუნგელოზის“ სახელით ათონის აღ. პებშია მოხსენებული თორნიკე ერისთავი:

1) «თუესა დეკენბერსა: ი^ე: ალაპი არს იოანე სუნგელოზისა, მაჟინებელისა ამის დიდებულისა ლავრისაჲ» (ათ. კრ. 216).

2) «თუესა დეკენბერსა: ზ ალაპი არს გიორგისი დიდისაჲ და, ვითარცა სუნგელოზისსა სწერია და იოანესსა და ეფთუმესსა, იგივე წესი აღესრულენ ლოცვისა და ჭამის-წირვისა და ძმათა ნუგეშინი ცემისაჲ» (ათ. კრებული 219).

3) «თუესა დეკენბერსა ი^ე: ალაპი არს ი^ე მონაზონისაჲ და აბუკარბისი და თორნიკისი: წესი ლოცვისაჲ ყოველივე ეგრეთ აღესრულოს და ჭამისწირვა, ვითა სუნგელოზისსა სწერია, და სამხრად წდიონოთხ-ოთხი» (ათ. კრ. 220).

4) «თუესა დეკენბერსა ი^ზ: ალაპი არს კოსტანტინესი, ბაგრატის მიქაელისი და სუმონისი: და იგივე განგებაჲ იქმნას, ვითა სუნგელოზისსა სწერია ყოველი, და სამხრად სუან ძმათა ოთხ-ოთხი (ათ. კრ. 220).

5) «ალაპი არს გაბრიელისი... და, ვითა თორნიკისთჳს სუნგელოზისა სწერია, ყოველივე წესი... აღესრულებოდენ (ათ. კრ. 228).

ამ სახელწოდებით იხსენიებს თორნიკე ერისთავს გიორგი მთაწმინდელი ი^{ნე}-ექვთიმეს ბიოგრაფიაში. იოანე ანდერძად უტოვებს ძმებს:

«სულიერსა ძმასა ჩუენსა იოანე სუნგელოზსა, რამეთუ ფრიდითა სარწმუნოებითა მოვიდა ჩუენდა წმიდასა ამას მთასა, და სულიერისა მამისა ჩუენისა ათანასეს საწყნებელსა წლითი-წლად აღასრულებდით წმიდათა ჭამის-წირვათა შინა» (ათ. კრ. 24).

საერთო შთაბეჭდილება ჩვენ მიერ ამოწერილი ალაპების ტექსტი საგან, თითქოს, იმის სასარგებლოდ ლაპარაკობს, რომ „იოანე სუნგელოზი“ არის თორნიკე ერისთავი, მით უმეტეს, რომ ერთგან კიდევანათქვამია «ვითა თორნიკისთჳს სუნგელოზისა სწერია». მთლად ნათელი არ არის მხოლოდ 3. ალაპი, სადაც ნათქვამია; ალაპი არს ი^ე მონაზონისაჲ და აბუკარბისი და თორნიკისი; ამათაც იმავე წესით იხსენიებდეთ «ვითა სუნგელოზისსა სწერიაო». აქ „თორნიკი“ და „სუნგელოზი“ სხვადასხვა პირი უნდა იყოს. ეს მით უმეტეს საფიქრებელია, რომ „სინას მთაზე დაცულ 977 წლის სამოთხეში თორნიკე, ბიძა ექვთიმესი, ანდენძში იხსენიებს ექვთიმეს მამას, იოანე ვარაზეაჩეს, და მის შვილებს: მიქაელს, ჩოროლოჰდის, ჩორდვანელს და თორნიკეს“ (აქ ხაზი ჩვენია. ხ. უ.) (იხ. კ. კვეციანი, ქართული ლიტერატურის ისტორია“ ტ. 1, გვ. 184, 1941 წლის გამოცემით).

995 ო. იოანე ხალდის სიგელი

Σιγίλλιον¹ γενόμενον παρὰ
 Ἰω(άν)νου² δουκὸς τῶν Ἀρμενια-
 κῶν, τῶν Βουκελαρίων³ καὶ τῆς
 Θεσσαλονίκης⁴ τοῦ Χάλδου καὶ
 παροῦν ἡμῶν⁵ Εὐθυμίου μονα-
 χ(ῶ) τῷ Ἰβείρ⁶ τὸ υἱὸν⁷ τοῦ
 εὐλαβεστάτου μ(ονα)χ(ου) τοῦ κυ-
 ροῦ Ἰω(άν)νου εἰς ἐξουσίαν⁸ τῆς
 μονῆς τοῦ Κολοβῶν καὶ τὸν αὐτῆς
 παροῖκον⁹ κατὰ τὴν δύναμιν¹⁰
 τοῦ ἐπιφερομένου παρ' αὐτῆς
 χρυσοβούλου¹¹ τῶν ἀριθμῶν¹²
 τεσσαράκοντα, οἱ καὶ εἰσὶν ἡ¹³
 μὲν ὑπὸ τὸ κάστρον Ἐρρισσοῦ,
 ἡ¹⁴ δὲ καὶ ἐχου[σι] πέριξ τοῦ
 τοιοῦτου κάστρου κτήματα¹⁵ τῆς
 αὐτῆς μονῆς μὴν σ(επτε)μ(βρί)α
 ἡμ(ικ)τωνος ἐνάτης †

Ἐπειδὴ... ἡ τοιαῦτ¹⁶ εὐαγε-
 στάτη μων(ῆ)¹⁷ ἡ οὕτω καλλου-
 μέν¹⁸ τοῦ Κολοβῶν χρυσοβου-
 λῶν¹⁹ ἐπιφέραται: ἐχουσα ἐχου-
 σῶν²⁰ ἀπὸ τῶν²¹ κάστρον.
 Ἐρρισσοῦ²² καὶ ἐχουσα πέριξ
 τοῦ τοιοῦτου κάστρου κτήματα²³
 [καὶ παροῖκους] τῶν²⁴ ἀριθμῶν
 τεσσαράκοντα²⁵, βουλόμεθα καὶ

სიგელი გაცემული იოანე ხალ-
 დის მიერ, რომელიც არის დუქსი
 არმენიკთა, ბუკელართა და თე-
 სალონიკისა, და ბოძებული თქვენ-
 დაბი, მონაზონ ექვთიმე იბე-
 რისადმი, სათნო ბერის უფალ
 იოანეს ძისადმი, შეუვალობი-
 სასათვის კოლოვეს მონასტრისა.
 და მისი გლეხებისა (თანახმად მის,
 ე. ი. მონასტრის, მიერ წარმოდ-
 გენილი ბრისობულებისა, რიცხ-
 ვით ორმოცისა, რომლებიც ერთ-
 ნი ეკუთვნიან ერისოს მიდამოებს,
 სხვენი კიდევ ამავე მიდამოებში
 არსებულ სამფლობელოებს მო-
 ნასტრისას. თვისა სექტემბერსა
 მეცხრე იანდქითონისას.

რადგან... ეს უწმიდესი მო-
 ნასტერი, ეგრეთწოდებული კო-
 ლოვე აღდგენს ბრისობულს [იმიხ.
 შესახებ], რომ მას აქვს შეუვა-
 ლობა ერისოს მიდამოების მი-
 მართ და აქვს სამფლობელოები
 ამ მიდამოების გარშემო (და გლე-
 ხები) რიცხვით ორმოცი, ჩვენც
 გვსურს თანახმად ამ ოქმში გა-

¹ Σιγίλλιον ² Βουκελλारीων ³ Θεσσαλονίκης ⁴ ἡμῶν ⁵ Ἰβείρ
⁶ τῷ υἱῷ ⁷ ἐξουουσίαν ⁸ τῶν αὐτῆς παροῖκων ⁹ δύνανται ¹⁰ χρυ-
 σοβούλλου ¹¹ τὸν ἀριθμῶν ¹² οἱ ¹³ τοιαῦτη ¹⁴ μονή ¹⁵ καλου-
 μένη ¹⁶ χρυσοβούλλου ¹⁷ ἐξουουσίαν ¹⁸ τὸ ¹⁹ Ἐρρισσοῦ ²⁰ τὸν
²¹ τεσσαράκοντα

ἡμεῖς¹... κατὰ τὴν θήναμην² τοῦ
 τοιοῦτου ἐβυσσογράφου(?) | χρυ-
 σοβόλλου³ ἐξ(χου)σεθέναι⁴ ἀ-
 τοῦς ἀπὸ παντοῖας ἐνοχλήσεως |
 καὶ ἐπηρίας⁵ καὶ διορίζομεν⁶
 ἐχουσεθεῖν⁷ ἀπὸ τε ταραμαρ-
 χ(ων), μαρμαρχ(ων), χαρταλαφρίων
 τοῦ θέματος, κομήτων⁸ τῆς κόρ-
 τῆς, διορυγ|γαροκομήτων καὶ δο-
 μεστίκων⁹, ἐτι δὲ καὶ τοῦ ἀντι-
 (προ)πρωτοκέντου ἡμῶν¹⁰, σὺν ἀ-
 τῷ πρωτοκεντάρχῳ¹¹, προελευσι-
 μίων¹², καὶ παντῶς¹³ ἐτέρου τοῦ
 παρημῶν¹⁴ τῶν οἰκονομῶν δουλείαν
 μεταχειριζομένου¹⁵ [?] ἐχ(ου)-
 τος(?) | καστροκτιοῦ¹⁶. Καὶ τοῦ
 διοδωμένου¹⁷ χόρτου¹⁸ καὶ προσ-
 σοδίου¹⁹, ἀλλὰ καὶ μητάτου καὶ
 λοιπῆς, πασις ἐπιρίας²⁰ διαφω-
 λάττεσθαι²¹, αὐτοῖς ἀνενοχλεί-
 τους. Καὶ ἔστωσαν οἱ τοιοῦτοι
 τεσσαρράκοντ(α)²² στιχ(οι) καθυ-
 περετῆν²³ τί αὐτῶν²⁴ μονῆ σὺν
 τοῖς ἐκτῆ²⁵ σε[βασμ]οῖς| μοναχοῖς
 καὶ ὑπερέχεται: ὑπὲρ τῶν ὑπο-
 στεφῶν καὶ ἀγίων²⁶ ἡμῶν βασι-
 λέ(ων) καὶ τοῦ κ[ρά]τους(?). Ἡ²⁷
 δὲ τῆς²⁸ ἀπειθῆς | ὀφθῆ καὶ
 τὰ παρ' ἡμῶν ἐν τῷδε τῷ²⁹ σιγι-
 λ[ί]ῳ ἔντα οὗ φυλάξῃ³⁰, [ἀλλὰ

ტარებული ბრისობულისა მივეცთ
 მათ შეუვალობა ყოველგვარი შე-
 წუხებისაგან და ჩარევისაგან და
 დავადგინოთ შეუვალობა თემის
 ტურმარხებისაგან, მერარხებისა-
 გან, ხარტულარებისაგან, მთა-
 ვარსამმართველოსაგან*, ღრუ-
 ვართ მმართველისაგან და დო-
 მესტიკთაგან, აგრეთვე ჩვენს
 (ე. ი. კეისრის) წარმომადგენლი-
 საგან, მასთან ერთად მთავარი
 ასისტავისაგან, წინამორბედთაგან
 და ყოველგვარი სხვა პირისაგან,
 რომელიც ჩვენთან რაიმე სამსა-
 ხურს ასრულებს ან ციხის მშე-
 ნებლობას ემსახურება. (თავი-
 სუფლდება) აგრეთვე თივით და
 პროსოდონით მომხარაგებისაგან,
 ბინის მოწინისაგან, და ყველა სხვა
 სამსახურისაგან დაცული არიან
 ისინი მშვიდად და უზრუნველად.
 და ეს ორმოცი ვლები განკუთვ-
 ნილი არიან ემსახურონ თვით
 ამ მონასტრის და იქ მყოფ პა-
 ტროსან მონაზონებს და ილოცონ
 ლეთივეგვირგვინოსანი ჩვენს წმინ-
 და მეფეებისათვის და სახელმწი-
 ფოსთვის. ხოლო თუ ვინმე არა-
 მორჩილი აღმოჩნდება და ჩვენ
 მიერ ამ სიგელში აღნიშნულს არ

¹ ἡμεῖς ² θήναμην ³ χρυσοβόλλου ⁴ ἐξ(χου)σεθέναι ⁵ ἐπη-
 ρείας ⁶ διορίζομεν ⁷ ἐχουσεθεῖν ⁸ κομήτων ⁹ δομεστίκων
¹⁰ ἡμῶν ¹¹ πρωτοκεντάρχων ¹² προελευσιμαίων ¹³ παντός ¹⁴ παρ'
 ἡμῶν ¹⁵ μεταχειριζομένου ¹⁶ καστροκτιοῦ ¹⁷ διοδωμένου ¹⁸ χόρτου
¹⁹ προσοδίου ²⁰ πάσης ἐπιρείας ²¹ διαφυλάττεσθαι ²² τεσσαρράκοντα
²³ καθυπερετείν ²⁴ τῶν αὐτῶν ²⁵ ἐκτῆ ²⁶ ἀγίων ²⁷ ἐί ²⁸ τῆς
²⁹ τῷδε τῷ σιγιλίῳ ³⁰ φυλάξῃ

* Stabs quartiermeistern. head-quartiers.

καὶ μόνον ἐξ αὐτῶν¹ παραβλά-
ψῃ, γηροσκαίτο² ὁ τοιοῦτως³,
(ἔτι) μεγάλην ἀγανάκτησιν [ἡ]μῶν
ὑποστίσεται⁴. Διὸ καὶ πρὸς τε-
λείαν πληρωφορίαν⁵ καὶ πιστο-
σιν⁶ τῶν⁷ ἐνταχό[ντων] τῶν⁸ πα-
ρῶν ἡμῶν σι(γίλλι)ον τῆ συνή-
θ(αι) ἡμῶν βίωσις⁹ σφραγίσαν-
τες¹⁰ ἐπιθεδῶκαμεν¹¹ μὴν: [καὶ]
[ἡ]δεκτικῶν τ:¹² προγεγραμμένῃ

დაიცავს, (არამედ) მხოლოდ სა-
ზიანოდ გამოიყენებს მას, ასეთი
კაცი ჩვენს დიდ წყრომას მიემ-
თხვევა. ამიტომ სრული უტყვე-
ლობისა და დანაჯერებლობისა-
თვის იშათი, ვისაც ეს საქმე შე-
ეხება, წინამდებარე ჩვენი სიგელი
დავბეჭდეთ ჩვენი ჩვეულებრივი
ბეჭდით და ისე გამოვეციოთ წინ-
წარწერილ თვესა და ინდიქტიონს.

† Ιωάννης δούξ ὁ Χάλδος † | დუკი იოანე ხალდი

(Fr. Dölger, Aus den Schatzkammern, 155).

ამ სიგელის შინაარსი ასეთია: იოანე ხალდი, რომელიც არის გა-
ერთიანებული (არმენიაკთა, ბუკელართა და თესალონიკის) თემის სტრა-
ტეგოსი (დუქსი, Dux), სიგელს ანიჭებს ექვთიმეს, იოანე იბერის
შვილს, კოლოვუს მონასტრის და მისი საბეგრო გლეხების განთავი-
სუფლების შესახებ გადასახადებისაგან. ეს გლეხები, რიცხვით 40, ზოგნი
ქალაქ იერისოს საბეგრო უბანს ეკუთვნიან, სხვებს კიდეც მონასტრის
მამულები უჭირავთ იერისოს მხარეში. 979/980 წლის საბუთის წარ-
მოდგენის საუბუძველზე სიგელის გამცემს სურს, რომ მონასტერი დაუ-
ბეგრაფი ღარჩეს და მიენიჭოს მას შეუვალობა თემის ტურმარხებისა-
გან, მერარხებისაგან, ხარტულარებისაგან... თავისუფალი იყენენ აგრე-
თვე თივისთ მომარაგებისაგან. 40 საბეგრო გლეხი განკუთვნილი უნდა
იყენენ მონაზონთა სამსახურში, რათა მათ შესძლონ კეისრებისათვის
(იგულისხმებიან ბასილ II და კონსტანტინე VIII) და სახელმწიფოსათ-
ვის ლოცვა. ვინც ამ ბრძანებას არ დაემორჩილება, დამსახურებს
სიგელის გამცემის რისხვას. სანდობის ღირსების მინიჭებისათვის ამ
სიგელს თავის ჩვეულებრივ ბეჭედს ადებს სიგელის გამომცემი.

საჭიროდ ვთვლი მთლიანად მოვიყვანო რასაც წერს ფრ. დელ-
ერი ამ ხრისობულის შესახებ (Aus den Schatzkammern, გვ. 153—
54).

«მეორე სტრიქონში კოლოვუს მონასტრის წინამძღვრად მოხსენიე-
ბული მონაზონი ექვთიმე იბერი ცნობილია ჩვენთვის როგორც
ივერთა მონასტრის დამაარსებლის იოანე იბერის ვაჟი.

¹ αὐτῶν ² γηροσκαίτω ³ τοιοῦτος ⁴ ὑποστίσεται ⁵ πληρωφορίαν
⁶ πιστοσιν ⁷ τῶν ⁸ τῶν παρῶν ⁹ βίωσιν ¹⁰ σφραγίσαντες ¹¹ ἐπι-
θεδῶκαμεν ¹² τῆ.

«იოანე იყო დიდი ლავრის დამაარსებლის, წმ. ათანასის მოწაფე და, როგორც მისმა თანამშაშ დიდ ლავრაში, გამოითხოვა ამ ლავრისათვის შეღავათი 976—979/80 წლებში და „შემდეგ“ დააარსა კლე-მენტის ლავრა, გვიან რომ „ივერთა ლავრა“ ეწოდა¹. რომ ეს მონასტერი 979/80 წელს უნდა იყოს დაარსებული, ამას ადგენს არა მარტო *terminus ante quem* (984 წ.), რომელიც იგულისხმება 984 წლის ციტირებული საბუთიდან, არამედ აგრეთვე ერთი ადგილი ერთი გამოუქვეყნებელი (ჩვენს განკარგულებაში არსებობს მისი ფოტო-პირი) ლეონ პატრიკიოსისა და აღმწერალის საბუთი, 980—1025 წლებში შედგენილი, რომელშიაც თავმოყრილია ცალკეული სამეფო შეღავათები, რომლებიც ჰქონდა თავისი სხვადასხვა მონასტრებისათვის იოანე იბერს; ამ საბუთში ნათქვამია, რომ მას ჰქონდა ერთი ხრისობული, «ენტარხსენებული მეფის უფალ ბასილი პორფიროგენეტის მიერ 8488 (= 980) წელს იოანე ბერისა და თორნიკე სინგელოზისადმი ვაცემული ოქრობუჭელი, რომლითაც მეფე სანაკლოდ აღუთქვამს მას, რომ ბოძებული იქნება ლეონტიას მონასტერი თესალონიკეში, და კოლოფუს მონასტერი იერისოში, გარდა ამისა კლემენტის მონასტერიც...»² იოანე, რომლის გვარი *Tornikios* ამ საბუთიდან შევიტყუეთ, კლემენტის მონასტერს ღებულობს სხვა მონასტრებზე ვაცვლის წესით, 971 (980) წელს, ხოლო სულ მოკლე ხანში საკუთარ ლავრას აარსებს.

«ამავე ხანებში მას შეუძენია, ზემოთ ციტირებული ცნობის მიხედვით, კოლოფუს მონასტერი, რომელიც მანამდე თვითთავადი იყო³ და რომელსაც იხსენიებს ჩვენი სიგელი 3. სტრიქონში.

«იოანე 1008 წლის წინა ხანებში გარდაიცვალა⁴ და კლემენტის მონასტრის წინამძღვრობა თავის შვილს ექვთიმეს გადასცა, რომელიც ამ თანამდებობაზე გვევლინება ამ ჩვენს 995 წლის საბუთშიც (შდრ. ერთი გამოუქვეყნებელი კერძო საბუთი ექვთიმესი 1012 წლისა, ივერთა საბუთი 55 და ი. 103.8 1015 წლისა). მაშასადამე, თუ მან, როგორც ეს ჩვენი საბუთიდან ჩანს, 980 წელს შექმნილი კოლოფუს მეტეხი თავის ვაჟს ექვთიმეს გადასცა, ეს უნდა მომხდარიყო 980-სა და

¹ 1080 წლის საბუთში მას ეწოდება: *ἡς βασιλικῆς Λαύρας τῶν Ἱβήρων*.

² ეს ის სიგელია, რომელიც ზემოთ გვაქვს დაბეჭდილი. იხ. ზემოთ გვ. 170.

³ ამის შესახებ იხ. *Aus den Schatzkammern* ი. 107,32, 942 წლის საბუთში.

⁴ ამის საბუთად იხ. დღევანდელი ასახელებს 1008 წელს 22 მაისს კლემენტის მონასტრისათვის შედგენილ ოქმს. სადაც სწერია, რომ ის მიწის ნაკვეთი, რომლის გარშემო დაგია, კლემენტის მონასტრის წინამძღვარმა იოანე იბერის ვაჟმა (ე. ი. ექვთიმემ) გადასცა მთავარდაიკონ კოსტანტინეს; მაშასადამე 1008 წელს წინამძღვრად ყოფილა ექვთიმე და არა იოანე.

1008 წლებს შუა; მაშინ ჩვენი საბუთის თარიღი, ინდიქტიონის ჩვენების მიხედვით, შეიძლება იყოს 980 ან 995 წელი (სექტემბერი). დაუჯერებელია, რომ 979/80 წლის სრისობული, საიდანაც ჩვენ ზემოთ მოვიტანეთ გარდამწევეტი მნიშვნელობის ცნობა, თუმცა მიენიჭა სამეფო კარზე უაღრესად გავლენიან იოანე იბერს, როგორც კოლონუს მონასტრის ახალ მფლობელს, მაგრამ მასში სრულიად არ იხსენიება ექვთიმე, რომელიც წინამდებარე საბუთით იმ მეტეხის წინამძღვარია, შემდეგ — რომ იოანემ ახალი და მნიშვნელოვანი მეტეხი მაშინვე, საფიქრებელია, ჯერ კიდევ ახალგაზრდის (წმ. ათანასეს 984 წლის საბუთში რომ სრულიად არ იხსენიება) ვაჟს ექვთიმეს გადასცა, — უფლაფერი ეს გვაფიქრებინებს, რომ ამ საბუთის თარიღია 995 წელი.

ჩვენი სიგელის გამოცემს, თესლონიკის ღუკს იოანე ხალღს, ვიცნობთ სხვა წყაროთიც. სკილიცა-კედრენე (II 467,15) გვაცნობებს 1018 წლისათვის, რომ, სხვათა შორის, სტრუმიცის კომენდანტი დრაგომუში ბასილ II ძლივამოსილ კეისარს შეეტაკა და უკვე „23 წლის აქეთ“ სამუილ მეფის ბულგარულ ტყვეობაში მყოფი პატრიკიოსი იოანე ხალღი თან წაიყვანა. მაშასადამე, იოანე 996 წელს ტყვედ იქნებოდა წაყვანილი, რაც, ნამდვილად, დასტურდება სკილიცას ტექსტის ერთი მინაწერით, რომელიც ეპისკოპოს მიხეილ დეაბოლისს 1118 წელს გაუკეთებია (ვენის ხელნაწერი U): B. Prokič. Die Zusätze in der Handschrift des Johannes Skylitzes cod. Vind. Hist. Gr. LXXIV, München 1906, n. 10: ὁ δὲ Σαμουήλ... τὸν δόνηα Μισσαλονίχης Ἰωάννην πατρικίον τὸν Χάλθον ἐζώνγησεν („სამუილმა თესლონიკის ღუკა პატრიკიოსი იოანე ხალღი დაატყვევა“).

«აქამდე მხოლოდ ის სიძნელე იყო, რომ ეს მინაწერი მიხეილ დეაბოლისა 1002—1010 (და არა 995) წლების ამბებისათვის მოჰყავდათ. რადგან Prokič გვ. 42 ვარაუდობს, რომ შენიშვნა მხოლოდ უაღბ ადგილას მოხვედრილა, V. Zlatarski-ის სურს (Istorijata na pŕvoto bŭlgarsko carstvo, t. II, Sofia, 1927, S. 726, A. 2) იოანე ხალღი მიიწინოს თესლონიკის ღუკის ნიკიფორე ურანოსის შემკვიდრედ 1000—1004 წლებში და 1004 წელს დატყვევებულად. უკანასკნელი იმიტომ მიმარჩნია შეუძლებლად, რომ სკილიცა-კედრენე 454,9 ნიკიფორე ურანოსის 1000 წელს უკან გაწვევის ცნობასთან დაკავშირებით ხაზგასმით აღნიშნავს — კეისარმა თესლონიკეში „მის შემკვიდრედ“ პატრიკიოსი დავით არიანიტე გაგზავნაო. ნიკიფორე აგრეთვე ერთს 1101 წლის საბუთში იხსენიება პატრიარქ სერგის დროს

(1107—1119) თესალონიკეში თანამდებობის მქონედ (EΦΒΣ 3, 192a, 114,9).

«თუმცა 995 წლისათვის (სკილ.-კელრ. 449,6 შმდ.) მოთხრობილია დუკის გრიგოლ თესალონიკელის ვაჟის აშოტის დატყუვებაზე და ამის უშუალოდ მომდევნო სიკვდილზე მამის ჯარისკაცისა და მოცემულია ცნობა, რომ კეისარმა ამ ცნობის მიღებისთანავე ნიკიფორე ურანოსი თესალონიკეში გაგზავნა, მაგრამ არაფერია ნათქვამი იოანე ხალდზე, რომლის დუკობა სწორედ ამ დროს ხვდება, მაგრამ აღვილასასხსნელია, რომ შწერალმა იოანეს ეფემერული მმართველობა (995/6) გამოსტოვა და აშოტის დატყუვების აღწერის შთაბეჭდილების ქვეშ (მისი რომანტიკული შედეგებით) დააფიწუდა იოანეს მოხსენიება. უოველ შემთხვევაში ჩვენი სიგელი, რომელიც მხოლოდ 995 წელს შეიძლება ეკუთვნოდეს, წარმოადგენს პროკიჩის აზრის დადასტურებას.

მიხეილის ამ საბუთს კერძო საბუთისაგან განასხვავებს შემდეგ.

1. პირველი პირის მრავლობითი რიცხვის ხმარება საბუთის გამცემის მხრით.
2. არ არის საკუთარი ხელით მოწერა (არის სახელი ან ჯვარი), ტექსტის წინ და
3. საბუთის გამცემის ტყვიის ბეჭდით დაბეჭდვა.

996 წ. სიმტკიცის საბუთი

ათონის პროტოსი იოანე და იგუმენთა საბჭო უთმობენ ათანასი ბერს მონოქსილიტის მონასტერს (μονή του Μοναξίτου). საბჭოს ეს აქტი გამოცემა აღუქსანდრე E. Lauriotes-მა: Виз. Вр. IV (1899) 452—453. ამ აქტს იცნობს Smyrnakis Tò άγιον Όρος, გვ. 40—42.

† Ἰωάννης μοναχὸς ὁ πρῶτος, καὶ οἱ λοιποὶ καθηγούμενοι τοῦ καθ' ἡμᾶς ἁγίου ὄρους τοῦ Ἁθωνος, τὴν παρούσαν ἔγγραφον καὶ ἐνυπόγραφον ἀσφάλειαν ποιούμεν ἐκουσίᾳ ἡμῶν τῆ γνῶμη καὶ συμπροθυμίᾳ πολλῇ καὶ ὀλοφύχῃ προθέσει, ἀπὸ κωνῆς συμβουλίας καὶ καταθέσεως, πρὸς τὸ Ἁθανάσιον μοναχὸν τὸν πνευματικὸν ἡμῶν ἀδελφὸν καὶ καθηγούμενον τῆς βασιλικῆς¹ Λαύρας τῶν Μελανῶν, ἐπὶ ὑποθέσει: τοιαύτη]².

Ἐπειδὴ, ἤτησω ἡμᾶς τὴν μνην τοῦ Μοναξίτου, ἔρημον ὄσαν καὶ ἄπορον παντελῶς, εἰς τὸ καλλιεργήσαι, εἰ ἔστι σοι πρὸς δύναμιν, καὶ φιλοκαλήσαι αὐτὴν εἰς ὅταν βουλευθῆις χρεῖαν, μετὰ χαρᾶς ἀπεδεξάμεθα τὴν τοιαύτην σου ἀξίωσιν, ἐπεὶ ὁρώμεν ὅτι καὶ τὸν τόπον τοῦ Πλατέως. Ἐν ἤτη-

პროტოსი იოანე მონაზონი და ჩვენი წმიდა ათონის მთის დანარჩენი წინამძღვრები წინამდებარე სიმტკიცის საბუთს და დაწერილობას გაძლევეთ ჩვენი საკუთარი თავისუფალი ნებით და სრულიადი თანაგრძნობით და მთლიანსულოთ, საერთო განბჭობით და დადგენილებით შეჩ, ათანასი ბერს და ჩვენს სულიერ ძმას და მელანთა სამეფო ლავრის წინამძღვარს შემდეგი მიზეზის გამო.

ვინაიდან შენ ვეთხოვე ჩვენ მონოქსილიტის მონასტერი, რომელიც უკაცრიელი იყო და სრულიად ღარიბი, რათა იმისთვის მოგველო, შენი ძალ-ღონისდაკვალობაზე, და იგი გამოგვეკეთებინა, რა საჭიროებისთვისაც ვინალოდეს, ჩვენ სიხარულით ვაკმაყოფილებთ შენს ამ თხოვნას,

¹ βασιλικῆς μεγάλης Laur.

² ფრ. ხსილგაბი ჩასმულ სიტყვებს აღადგენენ გამოცემულნი სხვა, 991 წელს გამოცხადებულ საბჭოს დადგენილების ანალოგიით.

σω πρὸς ὀλίγων ἐνιαυτῶν, ἐφιλο-
κάλλησας αὐτὸν καὶ ἀνήγειρας
κελίαν ἐν αὐτῷ.

.....
.....

Εἰθ' οὕτως ἰσχυρὰν εἶναι τὴν
παρουσίαν ἔγγραφον καὶ ἐνυπ-
γράφον ἀσφάλεια[?] μὴν! Ὀκτω-
βρίῳ ἰνδίκτ. ε', ἔτους ,ϷϷε'.

Ἰωάννης ὁ πρῶτος τοῦ ἁγίου
θρόνου.

Νικηφόρος μοναχὸς ἡγούμενος
τοῦ Βατοπαιδίου.

Ἰωάννης μοναχὸς ὁ Ἰζήριων.

ამას მოსდევს სხვა თბუთმეტი ხელისმოწერა, წინამძღვართა და სხვათა.

შენიშვნა 1: გამოცემის ავტორები (Rouillard და Collomp) შენიშნავენ: **Κ'** ნუსხათა გვეუფი შეიცავს 21 ხელმოწერას, აღ. ლავროტისა—19 და 'Ελληνικά-ს შენიშვნა—17; ნიკიფორე ვატო-პედის ხელწერა აკლიათ Laur., Smyrn. და 'Ελληνικά; იოანე ივირონის და პავლე ქსეროპოტამოს ხელწერა აკლია 'Ελληνικά-ს; იოანე ქსეროპასტრელს, ანტონი კაჭარელს, ბასილ წმ.-თეოდოსისას და სხვებს უჭირავთ სხვადასხვა ადგილი წარმოდგენილ სიებში.

რადგან ვხედავთ, რომ პლატის ადგილი, რომელიც შენ გვთხოვე ამ რამდენივე წლის წინათ, გაგომ-შვენიერებია და ალგიპართავს მასში სენაკები.

.....
.....

ამჟვარად ძალა მიეცა წინამძღვარე საბუთსა და დაწერილობას თვესა ოქტომბერსა[?], იანდიქტიონსა ხუთსა, წელსა 6505 (-996 თუ 997).

იოანე, წმინდა მთის პროტოსა.

ნიკიფორე ბერი, ვატოპედის წინამძღვარი.

იოანე ბერი, იბერთა [წინამძღვარი?].

1000 წ. „ბამიჯნის აქტი“

დავა აქვთ ადგილების გამო ბერ ნიკოლოზს თონ Κάσπακος და ბერ სვიმონს თონ Ἀτζιζωάννου. ამ დავის გამო შეიკრიბნენ პროტოსი ნიკოფორე და მრავალრიცხოვანი წინამძღვრები და გამოსცეს „გამიჯნვის აქტი“, შესახებ სადავო მიწებისა.

Ἐπειδήπερ περι τὸν τόπον τὸν μεταξὺ τοῦ τε κυροῦ Νικολάου τοῦ Κάσπακος καὶ τοῦ κήρου Συμεὼν τοῦ Ἀτζιζωάννου διαφόρως τοὺς προεξηγημένους φιλονικεῖσθαι συνέβη καὶ εἰς ἔγκλησιν ἔλθειν ὡς καὶ χρεῖαν γεννηθῆναι: ἐπιτοπίωςπραγεῖσθαι πρῶτον μὲν τὸν κυρὸν Ἰωάννην τὸν πρῶτον μετὰ καὶ ἑτέρων πολλῶν διαφόρων ἡγουμένων, ἄλλοτε δὲ πάλιν τὸν κυρὸν Νικηφόρον, ἔπειτα τὸν κυρὸν Παῦλον κατὰ τοὺς ἰδίους ἕκαστον τῆς πρωτεύσεως χρόνους διαχωρισμὸν τε πολλάκις ποιῆσαι καὶ θρῖα πῆξασθαι, (καὶ) οὐτοι τοῦ φιλονικεῖν οὐκ ἐπαύσαντο ἀλυσιτελεῖς δὲ ὑπῆρχε, μᾶλλον δὲ καὶ ζημιῶδες καὶ ἐπιβλαβές, τὸ τοὺς μοναχοὺς μάχας καὶ φιλονικίας ἔχειν, καὶ τὸν τῆς ἀγάπης καὶ εἰρήνης σύνδεσμον δι' οὐδαμινὰ καὶ σμικρὰ πράγματα λύνειν, ἐκρίναμεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνελθεῖν ἑμοθυμᾶδον ἐπὶ τῷ ἐπιμάχῳ τόπῳ καὶ πρὸς ὁμόνοιαν

როდესაც ადგილის შესახებ დავა იყო უფალ ნიკოლოზ კასპაკელსა და უფალ სვიმონ კეროთანეს შორის და მოხდა ისე, რომ ნაირნაირად წამოყენებულ საბუთით იბრძოდნენ და ბრალდებები წამოაყენეს, რათა ადგილობრივ განხილულიყო საქმე, ჯერ პროტოსი, უფალი იოანე, სხვა ბევრ სხვადასხვა წინამძღვრებთან ერთად, მერე კვლავ უფალმა ნიკოფორემ, შემდეგ უფალმა პავლემ სცადეს ხშირად თავიანთი პროტოსობის დროს გაყოფა მოეხდინათ და სამიჯნე ძალოები ჩეგრკოთ, მაგრამ იმათ არ შეწყვიტეს ერთმანეთში დავა და უსარგებლო იყო, უფრო მეტიც: საზიანო და მავნე, რომ მონაზონებს შეტაკებები და დავა კქონოდათ და რომ სიყვარულისა და მშვიდობიანობის კავშირი დარღვეულიყო არაფრის-მაქნისი და უკნინესი საქმეების გამო, — ამიტომ განვსაჯეთ ერთხმად შეკრებილიყავით თვით სადავო ადგილზე თანხმობისა და სიყვა-

καὶ ἀγάπην συνελάσαι τοὺς ἀδελ-
φοὺς, πᾶσάν τε μάχην καὶ ταρα-
χὴν καὶ ἀνωμαλίαν ποιήσασθαι
ἐκ μέσου ἐλεῖν, τὸ παρὸν δὲ
ἐκθῆναι ὑπόμνημα, ἐξασφαλίσ-
μενοι αὐτοὺς ἀμετάτρεπτον καὶ
ἀναλλοίτων τὸ τοιοῦτον εἰς τὸ
ἕξης φυλάττειν δικαίωμα.

Συνήλθουμεν οὖν ἐπὶ τὸ αὐτό,
ὃ τε κυρὸς Νικηφόρος ὁ πρῶτος,
καὶ ὁ κυρὸς Ῥαφαήλ ὁ τοῦ Ξη-
ροποτάμου, καὶ ὁ κύριος Θεοφύ-
λακτος ὁ τε κύριος Εὐθύμιος
ὁ Ἰβηρ, μετὰ καὶ λοιπῶν προ-
κρίτων ἡγουμένων τοῦ καθ' ἡμᾶς
ἀγίου ὄρους, καὶ διεχωρίσαμεν
τὸν φιλονεικούμενον τόπον, μετὰ
φόβου Θεοῦ καὶ ἀληθείας.

Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὸ παρὸν
ὑπόμνημα ἐξέβη, καὶ ἐπεδύθη,
ἀμφοτέροις τοῖς μέρεσιν εἰς βε-
βαίωσιν αὐτῶν καὶ ἀσφάλειαν,
γραφῆν διὰ χειρὸς Ἰωάννου μο-
ναχοῦ πρεσβυτέρου καὶ μαθητοῦ
τοῦ κυροῦ Εὐθυμίου καὶ ἐπιβε-
βαιωθῆν τῇ αὐτοχειρῇ ἡμῶν ὑπο-
γραφῇ μὴτ' Ἀπριλίῳ Ἰνδικτ.
δεκάτης ἔτους ςαψ' (6508).

† Νικηφόρος ὁ πρῶτος.

† Παῦλος.

† Θεοφύλακτος μοναχός.

† Εὐθύμιος ὁ ἐλάχιστος μονο-
χός καὶ πρεσβύτερος † ()

R¹: εἰς δε' ἰβηρ: τ: κῶν
γ ρ α μ μ ᾶ τ ω ν.

რულისკენ მიგვეხმო ძმები და
გზიდან აღმოგვეფხრა ბრძოლა
შფოთი და უსამართლობა, და
დავღეთ წინამდებარე მონაგონ-
ნარი. რათა უზრუნველგვეყო-
ნინი უქცველად და უცვლელად
დაეცვათ ეს სამართალი.

შევიცრობენით ამ საქმის გა-
მო უფალი ნიციფორე პროტო-
სი, უფალი რაფაილ ქსეროპო-
ტიმისა, უფალი თეოფილაქტე და
ბატონი ექვთიმე იბერი ჩვე-
ნი მთაწმინდის დანარჩენ წინა-
მძღვრებთან ერთად. და სადავე
ადგილი გავყავით ღვთის შიშ-
სა და ქეშმარიტების მიხედ-
ვით.

ამიტომაც შესდგა წინამდებ-
არე მონაგონარი და ვადაც-
ორივე მხარეს ნათ დასარწმუ-
ნებლად და სიმტკიცისათვის,
დაწერილი უფალ ექვთიმე
მოწათის იოანე მონაზონ-
ხუცესის ხელით და დადას-
ტურებული ჩვენი საკუთარი ხე-
ლით ხელმოწერით თვესა აპრილ-
სა, ინდიქტიონსა მეათესა, 650
(-1000) წელს.

ნიციფორე პროტოსი.

პავლე.

თეოფილაქტე ბერი.

ექვთიმე უმცირესი მონაზონი
და ხუცესი ()

R¹: მან ერთმა [მთაწერა]
ხელი] იბერიული ახობით.

† Κοσμάς μοναχός τῶν Γλωσσίων.

† Συμεὼν μοναχός ἡ Δουτρακινός.

† Ἀντώνιος τοῦ κυροῦ Ἰλαρίωνος.

† Ἀριστόβουλος μοναχός.

† Συμεὼν μοναχός.

† Νικηφόρος μοναχός ἡ τοῦ Στραβονικήτα.

† Γεώργιος ἡ ἐλάχιστος μοναχός πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τοῦ κυροῦ Γεωργίου.

† Μιχαήλ μοναχός καὶ ἡγούμενος τοῦ Παῖδα.

† Ἀγαθόγγελος μοναχός καὶ ἡγούμενος ἐλέη Θεοῦ πρεσβύτερος.

† Κύστρατιος μοναχός καὶ ἡγούμενος τοῦ Μαγουλᾶ.

† Συμεὼν μοναχός ἀρεσθής¹ ἐπὶ πᾶσι τοῖς προγεγραμμένοις οὐκείῳ χειρὶ ἡπέγραψα.

კობმა მონაზონი, გლოსი-ელთა.

სვიმეონ მონაზონი, ლუტრა-კიელი.

ანტონი, ილარიონ უფლი-სა.

არისტობულე მონაზონი.

სვიმეონ მონაზონი.

ნიკიფორე მონაზონი, სტრა-ვონიკეტასი.

გიორგი, უმცირესი მონაზონი ზუცესი და წინამძღვარი, უფლისა გიორგისა.

მიხეილ მონაზონი და წინამძღვარი რაედისა.

აგათანგელოს მონაზონი და წინამძღვარი, ღვთისშეწეწით ზუცესი.

ევსტრატე მონაზონი და წინამძღვარი მაგულასი.

სვიმეონ მონაზონმა მომწონებელმა ყველაფერ ზემოთ დაწერილისა, საკუთარი ხელით მოვაწერე.

შენიშვნები: 1. რადგან აქტში აღნიშნული ინდიქტიონი და წელი ერთიმეორეს არ ეთანხმება. ამიტომ გამოძველები (Bouillard-Colomp) ფიქრობენ, რომ შეიძლება თარიღი იყოს 1012 წელი, რასაც ინდიქტიონი შეეფარდებაო.

2. უურადლებას იქცევს ის გარემოება, რომ ექვთიმე მთაწმინდელი ხელს აწერს ქართულად (და არა ბერძნულად) — ἡ: ἡγεμῶν γραμματῶν. ლავრის აქტების სერიაში არის 1016 (?) წლით დათარიღებული „შეთანხმება წინამძღვრებს შორის“, სადაც ივერთა მონასტრის ბერი გიორგი ავრეთვე ქართულად აწერს ხელს.

¹ ეს არის სვიმეონ აჯიოთანე, ერთი მოღვაწეთაგანი. იხ. ზემოთ.

3, ამ აქტს, როგორც ჩანს, იცნობს სოფრონ ევსტრატია-
 დე, რომელიც მას იხსენიებს თავის ნარკვევებში „Ἰστορικὰ μνημεία
 τῶν Ἀθῶν“ (დაბეჭდილია ჟურნალში Ἑλληνικά, III [1930] გვ. 333—
 384); აქტის ტექსტი მოყვანილი არაა. მხოლოდ თათბირის მონაწი-
 ლეთა ხელმოწერაა, რომელიც ზედმიწევნით უღგება Rouillard-Col-
 lomp-ის მიერ დაბეჭდილსა და ჩვენ მიერ ზემოთ მოყვანილ ხელმო-
 წერას.

1000 (აგუ 1012) წელი * ნუქების აქტი

ექვთიმე ბერი აძლევს თავის შვილობილს იოანე ბერს ერთ მიწას, რომელიც მას უფიდა დამიანე ბერისაგან, და მეორე მიწას, რომელიც იმყოფება საზღვრად მიწისა თბ მავოსაჲ, რათა იოანემ შეძლოს, თავისი სურვილისამებრ, იქ მოთავსდეს რამდენიმე მონაზვნით (შვიდი ან მეტი), იმ პირობით რომ ზემოხსენებული მიწა არასოდეს არ გაასხვისოს არც იოანემ, არც მისმა მოწაფეებმა და მემკვიდრეებმა, და დაუბრუნდეს მონასტერს, თუ ისინი არ ისურვებენ მის დაცვას.

† Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, Ἐμῦνους ὁ εὐτελής μοναχὸς καὶ πρεσβύτερος τὴν παροῦσαν ἀπλήν καὶ ἀμεταμέλητον ὄρεάν τιμημὴ πρὸς σὲ καὶ ποιῶ, Ἰωάννην μοναχὸν καὶ πρεσβύτερον, καὶ πνευματικὸν μου τέκνον, ἐπὶ ὑποθήσει τοιαύτη.

Ἐπειδήπερ σὺ ὁ μοναχὸς Ἰωάννης καὶ πρεσβύτερος ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἀπαρνησάμενος τὸν κόσμον καὶ καταλειπὼν πασάν σου συγγένειαν καὶ ἀντὸν τὸν κατὰ σάρκα πατέρα σου ἡμῖν προσεκολληθής, ἔτι ζῶντος τοῦ μακαρίου καὶ ἀγίου μου πατρὸς τοῦ κυρίου Ἰωάννου, καὶ παρ'

† სახელითა მამისა და ძისა და სულისა წმიდისა, მე ექვთიმე სრულყოფილი ბერი და ხუცესი წინამდებარე მარტივსა და და უზრუნველ საჩუქარს ვიდრე შენ და ვიშვრები [ამას] იოანე ბერსა და ხუცესს და ჩემს სულიერ შვილს, შემდეგი მიზეზის გამო.

ვინაიდან შენ, მონაზონმა იოანემ და ხუცესმა, ახალგაზრდა ასაკიდანვე უარყავი ეს ქვეყანა და დასტოვე მთელი შენი ნათესაობა და თვით შენი იგი ხორციელი მამა და ჩვენ მოგვეკედლე, ჯერ კიდევ მამა ჩემის ნეტარი და წმინდა უფალ იოანეს სიცოცხლეში¹, და მიიღე ჩვენგან მონაზვნის სქიმა,

* მსოფლიოს თარიღი 6508 (—1000 წ.) და ინდიკტიონის თარიღი 10 ერთმეორეს არ უდგება. გადამწერის მიერ ე, აღმათ, გაკვეთულ იქმნა როგორც x (20) და ამან გამოიწვია აღრევა.

¹ ესე იგი იოანე იბერი, ექვთიმე მთაწმინდელის მამა.

ἡμῶν τὸ μοναχικὸν ἔλαβες σχήμα, ἔπειτα καὶ εἰς τὸν τῆς ἱεροσύνης ἡλθες βαθμῶν, τελευταῖον δὲ ὁ ἄγιός μου πατήρ εἰς τὰς ἐμάς σε κατέλιπε χεῖρας, σὺ δὲ μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ κατὰ σάρκα πατρὸς σου, εἴ τι ἂν σοι περιήλθην ἐκ προγονικῆς κληρονομίας τῇ καθ' ἡμᾶς προσέφερες ἐκκλησίᾳ, κατὰ τὸν τύπον καὶ κανόνα τῶν ἀληθινῶν ὑποτακτικῶν, νυνὶ δὲ ὀχληθεὶς κατὰ τὸν λογισμὸν τοῦ καθίσει ἰδίως ἐν κελίῳ ἡξιώσάς με πολλάκις τοῦ πρόνοιάν σοι τόπου εἰς σύστασιν κελίου ποιήσασθαι· εἶξας ὅν τῇ ἀξιώσει σου ἐξήτουν τὸπον ἐπιτήδειον.

Ἐπειδὴ δὲ σὺ αὐτὸς εὖρας τόπον πλησίον ἡμῶν παρακαλέσων, ἐν ᾧ πρῶτον ὁ Μιχαὴλ ἐκείνος ὁ λεγόμενος Αἰχμάλωτος ἐκαθίστατο, καὶ ἀρεστός σοι οὗτος ἐφάνη, ἐξωνησάμενοι αὐτὸν παρὰ τοῦ μοναχοῦ Δαμιανοῦ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ εἰς νομίσματα τρία, καὶ δὴ ἀποχαρίζομαι σοι τὸν τοιοῦτον τόπον, καθότι καὶ εἰς λόγον σου τοῦτον ἐξωνησάμεν σοι ποιῆσαι ἐν αὐτῷ κελίῳ καὶ εὐκτήριον· ἐπεὶ καὶ οἱ θεῖοί σου ὑπέσχοντο συνεργησά σοι, καὶ οὐδεμίαν καινοτομίαν ἢ καθ' ἡμᾶς ὑφίσταται λαθεῖν· καὶ καθίστασθαι σε ἐκείσε μετὰ τῶν ἀδελφῶν τῶν θελώντων σοι καθυπηρετεῖν, εἴτε δύο εἴτε τριῶν, ἢ τὸ πολὺ μέχρι τῶν ἑπτὰ γε-

შემდეგ კი მოხვედი მღვდლობის ხარისხში, ხოლო უკანასკნელ წმინდა მამა ჩემმა დაგტოვა ჩემს ბელში, შენ კი შენს ხორციელი მამის გარდაცვალების შემდეგ, რაც კი რამ გადარჩა წინაპართა შემკვიდრეობიდან გადმოეცი ჩვენს ეკლესიას, ჭეშმარიტ ქვემდებარეთა სახისა და კანონის მიხედვით, ხოლო ეხლა შეწყუბებული (გადასახდლთან დაკავშირებით) მთხოვედი ხშირად გამეთვალისწინებია შენთვის ადგილი სენაკის მოსაწყობად; ანგარიში გავეწყვიე შენ თხოვნას და შესაფერისი ადგილი გამოვიძიე.

ხოლო როდესაც შენ იპოვე ადგილი ჩვენს მახლობლად მდებარე, რომელშიც ჯერ კიდევ გარდაცვალებული მიხეილი, ეგრეთწოდებული „ტყვე“ იჯდა, და იგი შენ მოსაწონად მოგეჩვენა, მე შევისყიდე იგი მონაზონ ღამიანესაგან, მისი მოწაფისაგან, სამ ნომიზმად, და გიწყალობე შენ ეს ადგილი, რამდენადაც მე შევისყიდე ის ადგილი იმისათვის, რომ შენ მასში მოგეწყო სენაკები და ევქტერიონი და შენი ბიძები დაგპირდნენ, რომ ხელს შეგიწყობენ. და არაკითარ ახალკვეთას არ მიალწვეს ჩვენი ლაერა; და იქ მჯდარიყავ შენ ძმებითურთ, რომლებიც ისურვებენ შენ მოგემსახურონ, ან ორი, ან სამი, ან ბევრი, თვით შვილამდე გახდებოდეთ თქვენ,

γέσθαι ὑμᾶς ἵνα μὴ εἰς πλεῖονα
 ἐκτεινόμενοι σύστασιν εἰς ἀνωμα-
 λίαν χωρήσητε τῆ ἐγγύτητι τῆς
 καθ' ἡμᾶς λαύρας· σύστασιν γὰρ
 ἐπάνω συστάσεως γενέσθαι ἀλυ-
 σιταλὲς ὑπάρχει· καὶ ἔχειν σε
 ὑπ' ἐξουσίας τὸν τοιοῦτον τόπον,
 καὶ εἰ τὶ ἔχει καλλιστεργήσας, πά-
 σας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου·
 καὶ αὐτὸς μετὰ τὴν σὴν τελευ-
 τὴν παραπέμπειν μαθηταῖς καὶ
 διαδόχοις σου καὶ ὧν ἂν θελή-
 σης διορίζεσθαι εἰς τὸ διηγεκέσ-
 μη ἔχειν δὲ σε ἐξουσίαν μήτε
 τοὺς μετὰ σὲ πηράσκειν τὸν
 τοιοῦτον τόπον ξένοις τοῖς καὶ
 ἀλλοτρίοις προσώποις ἢ προσκυ-
 ροῦν εἰς ἕτερον μοναστήριον· ἀλλ'
 εἴπερ ἀπογενέσθαι· τοῦτον θελή-
 σῃτε, παρέχειν τὸ τίμημα τὴν
 καθ' ἡμᾶς λαύραν, καὶ ἀναλαμ-
 βάνεσθαι τὸν τόπον, καὶ τὰ ἐν
 αὐτῷ βελτιωθέντα· ὅτω δὲ κατὰ
 διαδοχὴν παραπέμπειν ἀλλήλοις,
 καθὼς ἔχεις αὐτὸς διορίζεσθαι.

Σὺν δὲ τῷ τοπίῳ τῆ ἐξωνη-
 θέντι· παρὰ τοῦ μοναχοῦ Δαμι-
 νου ἀπέσκασα καὶ ἕτερον ἐλίγον
 τόπον ἐκ τοῦ περιορισμοῦ τοῦ
 ἀγροῦ τοῦ Μαγουλᾶ, καὶ ἐπιθέ-
 δωκά σοι, διὰ τὸ πᾶν μικρὸν
 εἶναι ἐκείνον τὸν ἐξωνηθέντα τό-
 πον· ἔστι δὲ ὁ περιορισμὸς τοῦ
 τε ἐξωνηθέντος τοπίου καὶ τοῦ
 προστεθέντος· ἐκ τῆς διακρίσεως
 τοῦ Μαγουλᾶ, καθὼς διαχωρίζει

რათა უფრო მეტად არ გაიჭი-
 მოს მდგომარეობა ანომალიამდე,
 მიღით ჩვენ ლავრის სიახლოვეს;
 რამეთუ, თუ შერწყმა შერწყმის
 ზემოთ იქნება, უვარვისად ჩა-
 ითვლება. და გქონდეს შენ ეს
 ადგილი მულობელობაში, თუ იქ
 რამეს გააუმჯობესებ, შენი სი-
 ცოცხლის მთელი დღეების გან-
 მავლობაში; და კვლავ შენი გარ-
 დაცვლების შემდეგ გადაეცეს
 შენს მოწაფეებსა და მონაღ-
 ვალებს და რომელთაც შენ
 ისურვებ მიეზღოს საუკუნოდ;
 ხოლო შენ არ გქონდეს უფლება
 არც იმათ, ვინც შენ შემდეგ
 იქნებიან, ეს ადგილი მიჰყიდონ
 ვინმე უცხოელებს და სხვა პი-
 რებს, ან სხვა მონასტერს გადა-
 სცენ საუფლოდ. მაგრამ თუ მო-
 ინდომებთ ამის გაკეთებას. კქონ-
 დეს ჩვენს ლავრას პატივდება
 და მიიღეთ ეს ადგილი და ის
 გაუმჯობესებანი, რომლებიც მას-
 ში არის; ამრიგად მონაცვლეო-
 ბით გადაეციოთ ერთმანეთს, რო-
 გორც თვითონ განსაზღვრო.

მონაზონ დამიანესაგან შესყი-
 დულ ადგილთან ერთად, მოვი-
 პოვე სხვა მცირე ადგილიც, რო-
 მელიც იმყოფება მაგულას მამუ-
 ლის საზღვარზე და გადმოგვეცი
 შენ, რადგან ძალიან პატარაა ის
 შესყიდული ადგილი. როგორც
 ის შესყიდული ადგილი, ისე
 დამატებული ადგილი მაგულას
 წრიდან იქო შემოსაზღვრული,
 როგორც ამას განეთყვს რუ, რო-

τὸ βράχιον τὸ διακείμενον μεταξὺ τοῦ τοπίου ἐκείνου καὶ τοῦ μοναχοῦ Ἐὑστρατίου· ἀνέρχεται εἰς τὸν παλαιὸν ἀγρὸν τοῦ Μαγουλᾶ, ἕως τοῦ συνόρου τοῦ διαχωρίζοντος τὸν ἡμέτερον τόπον ἐκ τοῦ Κραββάτου· ἀκείθεν ἐκνεύει δεξιά, καὶ κατέρχεται τὴν βράχιν τὴν οὖσαν ἐπάνω τοῦ κελλήου τοῦ μοναχοῦ κ̅ρ Στεφάνου, ἕως τοῦ ποταμοῦ τοῦ κατερχομένου σὺνεγγυς τοῦ κελλήου τοῦ μοναχοῦ κ̅ρ Στεφάνου, καὶ κατέρχεται τὸν ποταμὸν¹ ἕως τοῦ μύλου τοῦ Μαγουλᾶ, ὃν ἐπιδέδωκα εἰς τὸν περιορισμὸν τοῦ κελλήου σου, καὶ ἕως τῆς μίξεως τοῦ ποταμοῦ τοῦ κατερχομένου εἰς τὸν μοναχὸν Ἐὑστρατίου· ἐτι δὲ ἔχειν σε καὶ εἰς τὸν περιορισμὸν τοῦ κάτω ἀγροῦ τοῦ Μαγουλᾶ, ἀπὸ τῆν ἰδὸν τὴν κατερχομένην εἰς τὸ ὄρος πρὸς τὸν Μυλοπόταμον τὰ χύνοντα πρὸς τὸ ἐκεῖθεν μέρος πρὸς τὸν μύλον κατωφερῆ κρημνάσια, εἰς καταβολὴν μικρῶν σπερμάτων· ἔχειν δὲ σε καὶ εἰς τὸν Αἰγυαλόν, εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἀγροῦ τοῦ Μαγουλᾶ, ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ τοῦ Σκλαβοῶάννου, τόπον τοῦ ποιῆσαι οἶκημα εἰς καρβοστάσιον καὶ ἀποθήκην· καὶ τὸ πλάγιον ξηθὰ ἦν τὸ κελλήον τοῦ μοναχοῦ Ἀγάθωνος κλησίον τοῦ συνόρου τοῦ Μυλοποτάμου κατέχειν σε, τὸ δὲ

მელიც მდებარეობს იმ ადგილსა და მონაზონ ევსტრატის ადგილს შუა; ის აღწევს მაგულას ძველ მამულამდე, ვიდრე საზღვრამდე, რომელიც ჰყოფს ჩვენს ადგილს კრავატისაგან. ჩამოდის იმ მთიდან, რომელიც არის მონაზონ უფალ სტეფანეს სენაკის ზემოთ, ვიდრე იმ მდინარემდე, რომელიც ჩამოდის მონაზონ უფალ სტეფანეს სენაკის გვერდით, და ჩადის მდინარეში ვიდრე მაგულას წისქვილამდე, რომელიც (დამატებით) მოგვცო შენი სენაკის მოსაზღვრედ, და ვიდრე იმ მდინარის შერევამდე, რომელიც ჩამოდის მონაზონ ევსტრატის (სენაკის) გვერდით. გარდა ამისა შენ გექნება ქვედა სოფელ მაგულას საზღვარში, იმ გზიდან, რომელიც ჩამოდის მთაწი მილოპოტამოსკენ. რომელიც იღვრება იქიდან წისქვილზე და მოაქვს კლოვანი ნაწილები წვრილი თესვების დასანთქმელად, ხოლო შენ გაქვს ეგიალამდე, სოფელ მაგულას საზღვარზე, იქიდან სლივოთიანეს მდინარემდე, ადგილი ბონის ვასაკეთებლად, ნავების დასადგომად და საწყობად. და კორდის, სადაც იყო მონაზონ აგათონის სენაკი მილოპოტამის საზღვრის მახლობლად, გქონდეს შენ, ხოლო მონაზონ სტეფანეს სენაკი იყოს მის მფლობელობაში მისი სიცოცხლის მთელი დღე-

¹ უხდა იყოს ეἰς τὸν ποταμὸν.

καλλίον τοῦ μοναχοῦ Στεφάνου
ἔστω ἐν τῇ αὐτοῦ ἐξουσίᾳ πάσας
τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ, καί
ὡς θέλει οἰκονομεῖτω περὶ αὐτοῦ·
μετὰ δὲ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν
ἔχειν σε τὸ τοιοῦτον καλλίου δια
τὸ πλησιάζειν σε.

Таύτην οὖν τὴν ὄρωρᾶν θέλω
ἀμετάτρεπτον καὶ ἀναλλοίωτον
εἶναι, μὴ ἔχοντός τινος τῶν μετ'
ἐμὲ καθηγγησομένων ἐξουσίαν τοῦ
ἀνατρέμειν ταύτην, σοῦ δηλονότι
καὶ τῶν μετὰ σὲ ἐμμενόντων ἐν
τοῖς παρ' ἐμοῦ ὀρισθίσειν. Ἐὶ δὲ
τις μετ' ἐμὲ ἀνατρέψαι θελήσῃ
τὴν παροῦσαν ὄρωρᾶν, καὶ ἐπη-
ρειᾶν σοὶ ἐπαγαγεῖν ἕνεκεν τῆς
δεσποτείας τῶν παρ' ἐμοῦ δοθέν-
των σοὶ τοπίων, ἐχέτω τὴν ἀρὰν
τῶν ἀγίων πατέρων, καὶ μὴ
ἀκουέσθω παρὰ τῶν τιμίων γε-
ρόντων, μήτε παρ' ἄλλου τινὸς
ἐκκλησιαστικοῦ καὶ πολιτικοῦ κρι-
τηρίου, ἀλλ' εἶναι βεβαίαν τὴν
παροῦσάν μου ὄρωρᾶν, γραφείσαν
οἰκείᾳ μου χειρὶ μὴν Ἰ. Ἀπριλίῳ
ἰνδικτ. δεκάτης ἔτους ϸφη¹.

ბის მანძილზე, და, თუ სურს,
მოუაროს მას; მისი გარდაცვა-
ლების შემდეგ შენ გქონდეს ეს
სენაკი, რადგან შენს მეზობლად
არის.

ეს საჩუქარი მიხდა იყოს
უქცეველი და უცვლელი და არა-
ვის, ვინც ჩემ შემდეგ იქნება
წინამძღვრად, არ ჰქონდეს უფლე-
ბა იგი გაბათილოს, სანამ, რა-
საკვირველია, შენ და შენი მემ-
კვიდრენი დარჩებით ჩემგან მი-
ჩენილ საზღვრებში. თუ ვინმემ
ჩემს შემდეგ მოისურვა წინამდგ-
მარე საჩუქრის გაბათილება და
შენ მოგაყენოს ზელდაწოლა ჩემ
მიერ შენთვის ჩუქებულ ადგი-
ლებზე გასაბატონებლად, ჰქონ-
დეს მას წყევლა წმინდა მამები-
სა, და ნუშც ყოფილა მოსმენილი
პატივოსან მოხუცთაგან, ნუცა
ვინმე სხვისაგან, საეკლესიო და
სამოქალაქო მსჯავრისაგან, არა-
მედ იყოს უექველი წინამდებარე
ჩემი ჩუქება, დაწერილი ჩემი საკუ-
თარი ხელით თვესა აპრილს, ონ-
დიქტიონსა მეთესა, 6508 წელსა.

¹ ეს აქტი „ჩუქებისა“, დაწერილი 1000 (ან 1012), წელს მიეწერება ექვთიმე მთაწმინდელს, როგორც ეს სწავრია ტექსტის წინ მოთავსებულს შენიშვნაში, წერენ გამომცემელნი: *L'acte est attribué à saint Euthyme, fondateur d'Ivroun, dans une notice qui précède le texte.* გამომცემელნი, აღბაი, კვლისსმობენ შემდეგ სიტყვებს: *Ἐθθέμιος... ἐν ἔδωτος τοῦ μακαρίου καὶ ἀγίου μου πατρὸς τοῦ κυρίου Ἰωαννου.* იხ. ზემოთ, ტექსტის პირველ გვერდზე.

1016 წ. შეთანხმება წინამძღვრებს შორის

შინაარსი ამ შეთანხმებისა ასეთია: წმ. ელიას მონასტრის წინამძღვარი ნიკოლოზი კისრულობს დაბინადებს სვიმეონის მონასტერში (რომელიც არის წინამძღვარი წინამორბედის ე. წ. აჯიითანუს მონასტრისა) სულიერი შვილის სახით; ერთი წლის განმავლობაში ის წარმართავს მონასტრის ყველა მიმდინარე, უოველდღიურ საქმეებს იმ პირობით, რომ მას სრული თავისუფლება ექნება, სვიმეონს კი სულიერი გამგებლობა. ერთი წლის შემდეგ სვიმეონი ნიკოლოზს გადასცემს როგორც სულიერს ისე უოველდღიურ უფროსობას მთლიანად და თვითონ წაფა თავის სენაკში ერთი მსახურითურთ. ასე განახორციელებს ნიკოლოზი თავის უფროსობას სვიმეონის სიცოცხლეში და გარდაცვალების შემდეგ. ნიკოლოზს უფლება ექნება თავისი მიმკვიდრე დანიშნოს. იმ შემთხვევაში თუ ნიკოლოზი ან მისი მიმკვიდრე ვერ უზრუნველყოფენ სვიმეონის დასვენებას, როგორც მას სურს, ისინი მას უხდიან უოველწლიურად 30 მოდიოს ხორბალს, 50 საწყაო ღვინოს, 6 მოდიოს ბოსტნეულს და სვიმეონისა და მისი მსახურის ორჯერ ღებრთეაჯა და პროცფაჯია (* შესანახად *) ექვს ოქროს ნომიზმას.

მოგვყავს ზოგიერთი ადგილი ამ „შეთანხმებისა“ და ხელმოწერა.

ὁ δὲ ἐμὸς δι᾿ ἄρχος χρεώστης
 ἐστὶ κληθεὶς, ὡς περ κληθῶ, ἀνα-
 παύσειν σε ὡς πνευματικὸν πα-
 τέρα. Εἰ δὲ πολλαίς, ὡς περ μὴ
 γένοιτο, οὐ δύνημι μὲν σε ἀνα-
 παύειν ὡς πατέρα, εἴτε ἐγὼ εἴτε
 ὁ ἐμὸς δι᾿ ἄρχος, τότε ἐκ συμ-
 φώνου καὶ ἀρεσχείας καταστήθωμι
 πατέρεϊν σοι ἐτησίως σίτου μο-
 δίους τριάκοντα καὶ σίνου μέτρα
 πεντήκοντα καὶ ἑσπρία μισθίου
 ἑξ καὶ ὑπὲρ ἄλλων καὶ προ-

ბოლო ჩემი მონაცვლე ვალ-
 დებულია ისიც, როგორც მე,
 მოგასვენოთ შენ, როგორც სუ-
 ლიერი მამა. ბოლო თუ ხში-
 რად - ნუშე მომხდარა ეს - ვერ
 შევძლეთ შენ მოგასვენოთ ისე,
 როგორც გსურს, ვერც მე, ვერც
 ჩემმა მონაცვლემ, მაშინ შეთანხ-
 მების და მორიგების შესაბამი-
 სად ვლებ გაძლიოთ შენ უოველ-
 წლიურად: ხორბალი ოცდაათი
 მოდიოსი და ღვინო ორმოცდა-

φαιρουσ σου, και τον ηκου-
 ρουσ σου, χρυσιου νομισματα εξ.

Τούτων ούτως συμφωνηθέν-
 των, μη έχειν ἐξουσίαν μήτε ἐπι-
 μήτε ἐσθὲ χωρήσει: εἰς ἀνατροπήν
 τῆς παρούσης ἀσφαλείας: εἰ τις
 δὲ ἐξ ἡμῶν τῶν ὄσο φαρασιθῆ
 ἀνατρέπειν ταῦτα και καταλύσει,
 ἔχειν τὴν ἀρὰν τῶν ἀγίων πατέ-
 ρων και ἔσται καταδεδιχασμένος
 ὑπὸ παντός κριτηρίου.

Και ἐπὶ οὕτως ἰσχυρὰν μέ-
 νειν τὴν παρούσαν ἡμῶν ἀσφα-
 λειαν, γραφείσαν γνώμη ἡμῶν
 και ἀρρακείζ διὰ χεῖρὸς Ἀντων-
 νίου μοναχοῦ μαθητοῦ τοῦ κυρίου
 Εὐθὺμίου μηγὶ Φεβρουαρίου Ἰν-
 δικτι(ῶνος) 15' κατὰ παρουσίαν
 τῶν παρευρεθέντων μαρτύρων·
 διὸ και πρὸς περισσοτέραν ἀσφα-
 λειαν προέταξα ἰδίᾳ χεῖρὶ τὴν
 τίμιον σταυρὸν και τὸ ἱεῖον
 ὄνομα.

† Νικηφόρος ὁ πρῶτος.

† Θεοδώρητος μοναχὸς και
 προεστὼς τῆς Ἀσύρας παρῶν
 ὑπέγραφα ἰδιοχειρῶς.

† Εὐθὺμῖος ὁ ἐλάχιστος μονα-
 χὸς και πρεσβύτερος ὑπέγραφα
 ἰδιοχειρῶς.

† Γεώργιος μοναχὸς ὁ Ἰβηρ
 ὑπέγραφα ἰδιοχειρῶς.

† {

ათი საწყაო და ბოსტნეული ექვსი
 მოლიოსი და შენი და შენი მსა-
 ხურის შესანახი ექვსი ოქროს
 ნომიზმა.

რადგან ასე ვართ ამაში შე-
 თანხმებული, ნუ გვექნება უფლე-
 ბა ნურც მე და ნურც შენ გადა-
 ეულგეთ და გადაუხზვიოთ წინა-
 მდებარე სიმტკიცეს; თუ რომე-
 ლიმე ჩვენ ორთაგანი გავბედავთ
 ამის გადახვევას და ჩაშლას,
 კქონდეს მას წყველა წმინდა მა-
 მებისა და იყოს იგი დადანიშაუ-
 ლებული ყველა მსაჯულის მიერ.

და ასე და ამრიგად ძალაში
 დარჩეს წინამდებარე ჩვენი სა-
 ბუთი, დაწერილი ჩვენი თხოვ-
 ნით და მოწონებით უფალ ექვ-
 თიმეს მოწაფის ანტონი მონაზო-
 ნის ხელით თვესა თებერვალსა,
 ინდიქტიონსა 14-სა, თანადასწ-
 რებით აქ მყოფი მოწმეებისა,
 ამიტომ უფრო მეტი სამტკიცო-
 სათვის დაედევნე საკუთარი ხე-
 ლით პატივოსანი ჯვარი და სა-
 კუთარი სახელი.

პროტოსი ნიკიფორე.

თეოდორიტი მონაზონი და
 ლავრის თავმჯდომარე, დავესწა-
 რი და ხელი მოვაწერე საკუთარი
 ხელით.

ექვთიმე, უმცირესმა მონა-
 ზონმა და ხუცესმა, საკუთარი ხე-
 ლით მოვაწერე.

მონაზონმა გიორგი ობერმა
 საკუთარი ხელით მოვაწერე.

R': εἰς δε' ἰβηρικῶν (ერთად)-ერთი ვაწერ იბუ
 ὕραματάων. რიული ასოებით,

(სულ ბოლოს)

† Συστῶν μοναχὸς κατὰ πάν- მონაზონმა სვიმეონმა ყველა-
 τα ἀρεθῶς ἐθαλά σοι τὸν χάρ- ფერთა კმაყოფილმა მოგეცი შენ
 τήν τὸν [τῆς στυφώνιας] καὶ τὸ ხარტა [შეთანხმებისა] და მონას-
 μοναστήριον (καὶ) ὁκέειχ χεῖρι ტერი, და საკუთარი ხელით მო-
 ἴπεγραψα. ვაწერე.

შენი შვნები:

1. შესამე აღვილას რომ აწერს ხელს **Εὐμάρτιος**, ეს არის ექვთიმე მთაწმინდელი, რომელიც მონაწილე თუ დამსწრე უოფილა იმ შეთანხმებისა, რომელიც მოხდა ნიკოლოზსა და სვიმეონს შორის. Rouillard-Collomp-ის გამოცემასთან დართულ საძიებელში, მართალია, კითხვის ქვეშ, მაგრამ მაინც სწერია, რომ ეს არის **Εὐμάρτιος ἰβηρικῶν** (იხ. გვ. 197).

2. თვით ტექსტი ამ „შეთანხმებისა“ დაწერილია ექვთიმეს მოწაფის ანტონი მონაზონის ხელით.

3. ამ შეთანხმებას დასწრებია ივერთა მონასტრის მონაზონი გიორგი, რომელიც ხელს „აწერს ქართული ასოებით“ (εἰς δε' ἰβηρικῶν ὕραματάων).

1017 წ. ნიკიფორე პროტოსის და რაზმენიმე წინამძღვრის დადგენილება

სამიჯნო დავა ატყდა შესახებ ლავრის ე. წ. „კრავატის“ მამულისა, მონაზონ ევსტათი მაგულელისა და გაბრიელ პტერელის მამულებისა.

ნიკიფორე პროტოსი, სხვადასხვა მონასტრების წინამძღვართა მონაწილეობით, დაადგენს მიწის საზღვრებს და აღიარებს ჭინახულის აღების უფლებას ლავრის და უფალ გაბრიელის მამულებზე კონმატორნარის სასარგებლოდ.

ნიკიფორეს მიერ მოწვეულ პირებს შორის არიან ექვთიმე მთაწმინდელი და გიორგი მონაზონი ქართველი.

Κατὰ τὸν Μάϊον μῆνα τῆς
α' ἰνδ:κτιῶνος ἀμφ:σκητήσεως τι-
νος γενομένης μεταξὺ τοῦ Κραβ-
βάτου τῆς Δαύρας καὶ τοῦ μονα-
χοῦ Ἐβστρατίου τοῦ Μαγουλα
καὶ τοῦ κνρ Γαβριήλ τῆς Πτέ-
ρης, ἀπήλθομεν ἐπιτοπίως Νικη-
φόρος μοναχὸς ὁ πρῶτος, Ἰωάν-
νης μοναχὸς ὁ Ἀμαλφειτίνος,
Ἐβθίμιος καὶ Γεώργιος
μοναχοὶ οἱ Ἰβήρης, Νικη-
φόρος μοναχὸς ὁ Στραβουικῆτας,
Γρηγόριος μοναχὸς τοῦ Καλλινί-
κου, Κοσμάς μοναχὸς ὁ Τορνά-
ρης, Μιχαήλ μοναχὸς τοῦ Ῥαβδα,
καὶ οἱ λοιποὶ ἐρεθέντες ἡγούμε-
νοι, καὶ ἰδόντες τὸν ἐπιφλονε-
κούμενον τόπον διεχωρίσαμεν αὐ-
τὸν δικαίᾳ λόγῳ, καὶ ἀπεθῶκα-

მაისის თვეში პირველი ონ-
დიქტიონისა რალაც დავა ატყდა
ლავრის კრავატსა და მონაზონ
ევსტათი მაგულელსა და უფალ
გაბრიელ პტერელს შორის; ამი-
ტომ ჩავედით ადგილობრივ ნი-
კიფორე მონაზონი, პროტოსი,
მონაზონი იოანე ამალფიტელი,
ექვთიმე და გიორგი იბერიელე-
ბი, მონაზონები, ნიკიფორე ბერი
სტრავონიკეტა, მონაზონი ვრი-
გოლ კალინიკელი, მონაზონი
კონმატორნარი, მონაზონი მი-
ხეილ რაბდელი და დანარჩენი
იქ მყოფი წინამძღვრები, ვიხი-
ლეთ სადავო ადგილი და დავყა-
ვით იგი სამართლიანი სიტყვით,
და მივეცით ლავრის ნაწილი,
როგორც იმთავითვე იყო, და

μεν τὸ μέρος τῆς Λαύρας, καθὼς ἔκπαλαι τῶν χρόνων, ἐπεδόθη αὐτοῖς τὰ λεγόμενα Καμίνια.

Ἀπὸ δὲ τοῦ ἄλλου μέρους τῶν Ἰβήρων διαχωρίζε: οὕτως ἀρχεται ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ῥάακος τοῦ Ἀτζιϊωάννου καὶ ἀνέρχεται δυτικά, κρατῶν τὸν αὐτὸν ῥάακα μικρὸν, εἶτα κλίνει μέσον δόσεως καὶ ἀνατολῆς πρὸς μεσημβρίαν καὶ ἀνέρχεται εἰς τὴν ῥαχώνην*, περικόπτει ταύτην καὶ κατέρχεται κατ' ἐπιείκην εἰς τὸν ῥάακα.

Εἰ δὲ εὐρεθείη τις ἐξ αὐτῶν περικόπτειν τοὺς τοιοῦτους ὄρους, ἔχεται τὴν ὀργὴν τοῦ παναγαθοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ ἀνάθεμα καὶ τὴν ἀρὰν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, καὶ τῶν τῆ' ἁγίων πατέρων. Εἴθ' οὕτως ἀποταμπέσθω ἀπὸ παντὸς δικαστηρίου, τοῦ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ τοῦ πολιτικοῦ καὶ ζήμιούσθω ἡ κέρπυρα ξ', τὰ δὲ παρ' ἡμῶν ἐρρώσθαι: κατὰ πάντα.

Διὰ τοῦτο ἐγγράφει: τὸ πρῶτον ἔγγραφο καὶ ἐνυπόγραφο εἰς ἀσφάλειαν καὶ ἐπεδόθη τῷ μέρει τῆς Λαύρας ἐν ἔτει, ἡμερῶν (6525).

ამას მოსდევს ხელმოწერა

† Νικηφόρος μοναχος ἡ πρῶτος.

მათ მივეცით ეგრეთწოდებულ კამინია.

ივერთა მეორე ნაწილიდა გამოჰყოფს ამნაირად: იწყება ზღვიდან და აჯიოიანუს რუდან, აღის დასავლეთით, მოიცივს ოქ პატარა რუს, შემდეგ იხრება და სავლეთსა და აღმოსავლეთს შუ, სამხრეთისაკენ და აღის ქედზე(?) გადაკვეთს მას და ჩადის პირ დაპირ რუში.

თუ ვინმე მოიპოვება მათგან რომ გადაღობოს ეს საზღვრები, ჰქონდეს მას რისხვა ყოვლადკეთილი ღვთისა და შეჩვენება და წყევლა ყოვლად წმინდა ღვთის მშობლისა, და 318 წმინდა მამისა. შემდეგ განივლტოს ყოველი სამსჯავროდან, როგორც სპეკლესიო, ისე სამოქალაქო და ზღოს 60 პერპერა, ხოლო ჩვენგან ყოვლითურთ გაიმართვოს.

ამიტომ შესდგა წინამდებარე საბუთი და სასიმტკიცო ჩანაწერი და გადაეცა ლავრის ნაწილ წელსა 6525 (= 1017)-სა.

ნიკიფორე მონაზონი, პრῶტოსი.

* თუ რას ნიშნავს ზედმოწვენიო ῥαχώνη, არ არის ნათელი: ἴσχυεις არის „ქალაქი“.

† Ἰωάννης μοναχὸς ὁ Ἀμαλ-
φειτικός.

† Ἐὐθύμιος καὶ Γεώργιος
μοναχοὶ οἱ Ἰβηρικοί.

† Νικηφόρος μοναχὸς ὁ Στρα-
βουκήτας.

მონაზონი იოანე ამალფი-
ტელი.

მონაზონები ექვთიმე და გი-
ორგი იბერიელები.

მონაზონი ნიკიფორე სტრა-
ვონიკიტა.

შენიშვნები: 1. გამომცემელნი (Bonillard-Collomp) წერენ: ეგრეთწოდებული „კრავატის“ მამული ეკუთვნოდა ლაფრას და ივირონის მეტოქს „მაგულას“ და წინამდებარე დადგენილება ნამდვილად მიჯნავს ლაფრის, ივირონისა და ფილოთეს საზღვრებს.

2. Ἰπέρπυρα—თუ გადამწერის წაკითხვა ზუსტია, საჭიროა აქ აღინიშნოს 1017(?) წელს ხმარება სიტყვისა Ἰπέρπυρα, რომელიც ხმარებაში უნდა ყოფილიყო მხოლოდ XIII საუკუნიდან (შდრ. Andreae: Byzantion I [1924], 78).

1018 წ. ნიკიფორე პროტოსის და რამდენიმე წინამძღვრის დადგენილება

ლაერის, ამაღვინის მონასტრისა და კარაკალას მონასტრის თხოვნით, ნიკიფორე პროტოსმა, რამდენიმე წინამძღვრის მონაწილეობით ვამიჯნა საზღვრები მათი კუთვნილი ქმამულებისა. ამ ბჭობას ესწრე ექვთიმე მთაწმინდელი.

Διὰ τοῦτο ἐγεγόνει τὸ παρὸν
ἔγγραφον καὶ ἐνυπὲργραφον εἰς
ἀσφάλειαν, καὶ ἐπεδῆθη τῆς μέρι
των Ἀμαλφινῶν, ἐν ἔτει: 'σφκ'
ἰνδικοῦτος ρ' ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν
ἑπαρχευραμμένων.

ამიტომ შედგა წინამდებარე
საბუთო და სიმტკიცის ხელშო-
ნაწერი და გადაეცა ამაღვინის
მხარეს 6526 (=1018) წელს, მე-
ორე ინდიქტიონს ქვემოთ ხე-
ლისმომწერთა თინადასწრებით.

ლოკუმენტს ხელს აწერენ:

Νικηφόρος μοναχὸς ὁ πρῶτος
τῶν ἀγίων ὄρους.

მონაზონი ნიკიფორე, მთა-
წმინდის პროტოსი.

Ὁ τῶν Βατοπαδίου Ἱάκωβος
μοναχὸς.

ვატოპედის მონასტრის მონა-
ზონი იაკობი.

Ὁ τῶν Ἰβήρων Γεωργίος
μοναχὸς (+)

ივერთა მონასტრის მონა-
ზონი გიორგი.

Ἐδῆςμιος καὶ Γεωργίος
μοναχοὶ οἱ Ἰβηρῆς.

მონაზონები ექვთიმე და
გიორგი იბერნი.

Νεῖλος μοναχὸς τῶν Ζηροπο-
τάμου.

ქსეროპოტამის მონასტრის
მონაზონი ნილოსი.

.....

.....

1015 წლის პროტონის სიგელი ჰეპთონი იბერისთვის

Ἐν ἑνόματι(ς) τοῦ πατρ(ός) και τοῦ υἱοῦ και τοῦ ἁγίου πνεύματος. Νικηφόρος(ος) μο(να)χ(ός) και πρῶτος(ς) τοῦ καθ' ἡμᾶς ἁγίου Ὁρους και οἱ λοιποὶ πάντες μο(να)χ(οὶ) και καθηγούμε(εν)οι τοῦ αὐτοῦ ὄρους, ὧν και τὰ ἑνόματι(α) διὰ τῆς οἰκείας ἐκάστου ὑπογραφῆς δηλοῦ(νται), τῶν παροῦσων ἔγγραφων και ἐνυπόγραφων ἀκλήτων και ἀμ[ετα]τρέπτων θρωσῶν τῆ και ἀσφάλειαν τῆ(ς)μ(ε)θ(ε) και ποιούμεν ἔκουσῆαι ἡμῶν τῆ: γνήμιη και ἀν[ε]πι[σ]τά[ρ]ε[τ]ω βουλήσει και οὐκ ἔκ τῆ(ς) ἀνάγκης ἢ ἀπάτης ἢ βίας ἢ δόλου ἢ [εἰσοδ]ιασμοῦ ἢ φόβου ἢ φόβου ἀγνοίας ἢ ἄλλης τιν(ός) τῆς οἰασοῦν ὑποθέ(σεως) τοῖς θ[ε]οῖς νόμοις και κανόνων ἀπηγορευμένης, μάλλον μὲν σὺν σὺν προθυμίαι πάσῃ και δλοφύχαι προθέ(σε:) πρ(ός) σέ τὸν πνευματικὸν ἡμῶν ἀδελ(φόν) τὸν ἐλλ[ε]π[ε]στατον μ(ονα)χ(όν) πρεσβύτερ(ον) τὸν κ[α]τ[ε]ν[ε]χ[ο]ν Εὐθύμιον τὸν Ἰβ[ε]ρα και πρ(ός) τὸ κατὰ σέ πρ[ο]σωπ(όν) τε και τ(ὸς) μ(ονα)χ(ὸς) [κ]λη[μ]ε[ν]ο[υ]ς.

სახელითა შანისათა და ძისათა და სულის წმინდისათა. ნიკიფორე მონაზონი, რომელიც არის ჩვენს დროში მთაწმინდის პროტოსი, და იმავე მთის ყველა დანარჩენი მონაზონები და წინამძღვრები, რომელთა სახელები გამოცხადებულია თითოეულის საკუთარი ხელმოწერით, წინამდებარე ხელმოწერილი საბუთით ვიდრევეთ მარტივსა და უქცეველ ბოძებას და უზრუნველყოფას და ვაკეთებთ ამას ჩვენი ნებით და თვითარჩეული გადაწყვეტილებით და არა ვინმეს მიერ იძულებით ან ხრიკით ან ძალით და ზაკვით, ან ანგარებით (!), ან შიშით, ან უგუნურების გამოვლინებით ან სხვა რამით, რაც აკრძალულია ღვთაებრივი კანონებით და სახელმწიფო წესებით; არამედ ვაკეთებთ ამას უფრო მეტად სრული მოფიქრებით და წრფელი გულით შენ მიმართ, უფალო ექვთიმე იბერიელი, რომელიც ხარ ჩვენი სულიერი ძმა და კეთილსათნო ბერ-მონაზონი, და შენი სახით კლიმენტის..... მონაზონების მიმართ.

Ἐπειδήπερ ἡ μακαρίτης πα-
 τήρ σου ἔ κς(ρ) Ἰω(άννης) ἔ
 Ἰρήρ παρ' ὄλον τὸν τῆς ζωῆς
 αὐτοῦ χρόνον τῆ: πν(συματ):κῆ:
 ἀγάπ(ης) καὶ φιλ:κῆ: σ:οργῆ:
 σ ἡμῖν καί, ἐν
 οἷς ἂν ἔ θ(εός) δέξοικεν αὐτῶ:
 θύναμιν καὶ ἰσχύν, οὐ δ:έλει:πε
 καθυπηρετῶν καὶ εὐεργετῶν τῶν
 καθ' ἡμᾶς ἀδελφότη(α) ἰδῆ: τε
 καὶ κοινῶς, [ἐκρύμνησε δὲ καὶ
 τῶν καθ' ἡμᾶς ἀγίαν ἐκκλησίαν
 πολλοῖς ἀναθήμα(σι) καὶ ἱεροῖς
 σκεύουσιν κατεπλούτισα, ὡς αὐτως
 δὲ καὶ σὺ ἔ κατ' ἄμφω τούτου
 υἱός, [ἐν] σώματ(ι) τε καὶ πν(εύ-
 ματ): λέγομεν, ἔ εἰρημέ(νος) μο-
 (να)χ(ός) πρ(εσβύτερος) Εὐθ(ύ-
 μις), ἔ πν(συματ)κ(ός) ἡμῶν
 ἀδε(λφός) μετὰ τῶν τοῦ εἰρημ(έ-
 νου) πρ(ός) θ(εῶν) ἐκδημίαν τῆ:
 αὐτῆ: γυνάμη καὶ φιλικῆ διαθή-
 (σε:) κέχρηται πρ(ός) ἡμ(ᾶς),
 ἡξίστως δὲ ἡμᾶς πάντας νυν! ἐπ:
 καθολικῆς συνάξε(ως) τοῦ ἀγίου
 πάσχα ἐπὶ τῆς ἐνσταμ(έν)τ(ης)
 τρισκαιδεκάτης ἰνδ(ικτιώνος) τοῦ
 ,φκγ' χρόνου τοῦ δευτέρ(ου) σοι
 παρ' ἡμῶν θωραξ τρόπω τόπον
 τινά διακρίμ(εν)χ(ον) ἐν τῶν περιο-
 ρισμῶ: καὶ τῆ: περιοχῆ: τοῦ
 καθ' ἡμᾶς ἀγίου Ὁρου τὸν ἐπι-
 λεγόμε(ν)χ(ον) [τὸ Λαύριον], ἀμμέ-
 νως εἰξάντες τῆ: αἰτήσαι σοι
 ἄπαντας θωροῦμ(ε)θ(ά) σοι τὸν
 τοιοῦτ(ον) τόπ(ον) τρόπ(ον) ἀγ-

რადგანაც ნეტარხსენებული
 შენი მამა, უფალი იოანე იბერი
 მთელი თავისი სიცოცხლის მან-
 ძილზე აღუხილი იყო ჩვენ მი-
 ზართ სულიერი სიყვარულითა
 და მეგობრული ტრფობით და,
 რამდენადაც ღმერთმა მისცა მას
 ძალა და ჯანი, არ აკლებდა მომ-
 სახურებას და კეთილქმედობას
 ჩვენს ძმობას, პირადად და სა-
 ზოგადოდ, მორთო ჩვენი წმინდა
 ეკლესია მრავალი საჩუქრებით
 და გაამდიდრა საღვთო ჭურჭ-
 ლით, ისე რომ საკუთრივ შენც,
 ორმხრივი ვაჟი, როგორც ბო-
 ციელს ისე სულიერს ვგულისხ-
 მობთ, ხსენებული ბერ-მონაზონი
 ექვთიმე, ჩვენი სულიერი ძმა,
 მის შემდეგ რაც ის ღვთისადმი
 მივლინდა, თავისი აზრით და
 მეგობრული განწყობით არის
 ჩვენ მიმართ, და ჩვენ ყველანი
 ღირს-გვეყვანა ამქამად წმინდა პა-
 სტის საერთო შეგარებლობაზე
 მივსულიყავით მიმდინარე მეცა-
 მეტე ინდიქტიონს 6523 (= 1015)
 წლისა და გვებოძებინა წენთვის
 ჩვენი მხრით საჩუქრების სახით
 ერთი ადგილი, რომელიც მღე-
 ბარეობს ჩვენი მთაწმინდის მი-
 დამოებში და საზღვარზე, ვგრეთ-
 წოდებული [ლავრიონი]; ჩვენ ყვე-
 ლანი შენს თხოვნას მივეყვით
 სიამოვნებით და გიძღვნით ამ
 ადგილს ბატონობისა და მფლო-
 ბელობის უქცეველი წესით, რა-

* τὸ Λαύριον სწორია გადაიხევეთ აღდგენს, გუგანი ზელოთ.

ἀφαιρέτω δεσποτίας καὶ κυριότη-
 το(ς), τὸν ἔχειν αὐτὸν ἐπεξουσίας
 καὶ δεσπότην αὐτὸν
 ἀνθιανθῶς, ἰδικῶς καὶ μονομερῶς,
 πῶλειν, χαρίζεσθαι, κτίζειν τε καὶ
 καταφρατῆσαι, μαθητῶν οἰκείων
 παραπέμπεσθαι καὶ ὡς ἂν θείης
 καὶ βούλει, εἰς αὐτὸν διορίζεσθαι
 καὶ ζῶν(α) καὶ μετὰ θάνατ(ον)
 ἀπὸ τῆς σήμερον) ἡμέρας) καὶ
 εἰς τοὺς ἐξῆς ἀπαντ(ας) καὶ διη-
 γενεαίς χρόνους), μὴ περι[κ]οπτό-
 με(νος) ἢ παρεμποδίζόμε(νος) (πα-
 ρά τινος(ς)) ἐν αὐτῶν ἢ παντ(ι) τῶ
 περιορισμῶ: τὸν τοιοῦτου, [τὸν]
 καθὼς ἔχομεν περιορισ(α) αὐ-
 τ(όν), παρά τινος(ς) τῶν γόν θν-
 τ(ων) ἢ τῶν ὑστερον ἡμᾶς δια-
 δεξομένων, μερικῶς ἢ καθόλου,
 ἐν οὐκὸνδῆποτ(ε) χρόνῳ καὶ ὄνδῆ-
 ποτ(ε) τρέπον.

Ταῦτα δὲ οὐχὶ μάτην καὶ
 ἀνωφελῶς ἐποιήσαμεν, ἀλλὰ πολ-
 λ(ὰς) ἔχοντες εὐεργεσίας καὶ χά-
 ριτ(ας) παρ' ἡμῶν εἰς ἡμᾶς γε-
 γενημ(έν)(ας) κοινῆ: τε εἰς πάν-
 τ(ας) καὶ ἰδίᾳ εἰς ἕκαστον εἰς
 τοῦτο ἐναγούσας ἡμ(ᾶς), μᾶλλον
 μὲν οὖν καὶ διαφέτως ἔχοντες
 ἀντ(ι) τῶν μεγάλων ἡμῶν εὐεργε-
 σιῶν τῶν εἰς πάντ(ας) ἡμᾶς γεγε-
 νημ(έν)(ων) σμικροίς γόν καὶ
 τ(ισί) καὶ, οἷς συνάμ(ε)θ(α), ἡμᾶς
 ἀνταμείψασθ(αι).

Καὶ δι' ἀπὸ τῆς παρούσης
 (ἡμέρας), ἦ: εἰσὶν ἰθ' τὸν
 ἐνεστώτ(ος) ἀπριλίου μηνός(ς) τῆς

თა გქონდეს ის საკონებოდ და
 საბატონოდ..... თვითუფლობით,
 საკუთრივ და ცალმხრივად, გა-
 ყიღვის, გაჩუქების, გაშენების და
 გამწვანების უფლებით, საკუთარი
 მოწაფეებისათვის გადაცემის უფ-
 ლებით და, როგორც შენ გინ-
 დოდეს და გსურდეს, ისე მოიხ-
 მარე ის, როგორც სიცოცხლეში
 ისე გარდაცვალების შემდეგ, დღე-
 ვანდელი დღიდან ვიდრე ყველა
 მომავალ წლებამდე; ნუ იქნება
 იგი შეკვეცილი ან დაბრკოლე-
 ბული ვინმეს მიერ იქვე ან მის
 შემოგარეშში; იყოს ისე, რო-
 გორც ჩვენ განესაზღვრეთ იგი,
 აწ მყოფთა ან მომავალში ჩვენ
 მონაცვალეთაგან, ნაწილობრივ ან
 სრულიად, რომელ დროსაც და
 რომელი სახითაც არ უნდა
 იყოს ეს.

ეს ჩვენ გავაკეთეთ არა უსა-
 ყუფლოდ და უსარგებლოდ, არა-
 მელ იმ მრავალი კეთილი საქმის
 და წყალობის გამო თქვენი მხრით
 ჩვენს მიმართ, როგორც საერ-
 თოდ ისე ყოვლითურთ, თითო-
 ეული ჩვენგანის მიმართ აღმო-
 ჩენილი, უფრო კი ჩვენ დაკალე-
 ბული ვართ დიდი თქვენი კე-
 თსლწყალობების გამო, რომლე-
 ბიც გამოიჩინეთ ყველა ჩვენგანის
 მიმართ, და ცოტა მაინც რითიმე
 გვიდა შევძლოთ სამიგვირო გა-
 დავიხადოთ.

და დღევანდელი დღიდან, რო-
 მელიც არის 19 მიმდინარე აპრი-
 ლის თვისა 6523 წლის, მეცამე-

ἐ[ν.σ.]ταμέ(ν)ης) τρ:σκαυδεκἀτ(ης)
 ἰν(δ:κτιώνος) τὸν ρφκ' τρίτου
 ἔτ(ους) κοινῆ: βουλή: καὶ γνώμη:
 καὶ ἀρεσκεία πάντων ἡμῶν δεδω-
 καμέν σοι τ(ῷ) πν(συματ)(ι)κῶν
 ἡμῶν ἀδελφῶ) τ(ῷ) κῆ(ρ) Εὐθ(υ-
 μί)φ τὸν εἰρημ(έν)(ον) τόπ(ον)
 μετὰ παντὸς(ς) τοῦ περιορισμοῦ
 αὐτοῦ, τὸν ἔχειν αὐτόν, ὡς καὶ
 ἀνωτέρω δεδῆλωτ(α:), καὶ δεσπό-
 ζειν αὐτ(οῦ) κυρίως καὶ ἀμ(εν)-
 τ(ῶς), ἰδικῶς καὶ μονομερῶς καὶ
 πάντα ποιεῖν ἐν αὐτῶ, ὅσα οἱ
 θεοί: ¹ καὶ φιλευσεβεῖς νόμοι τοῖς
 δεσπότηαις καὶ κυρίως τόπων τ(ε)
 καὶ χρημάτων) προτρέποντ(αι),
 εἰς τοὺς ἐξῆς ἀπαντ(ας) καὶ δι-
 νεκ(εῖς χροόν)(ους), μὴ ἔχοντὸς(ς)
 τινος(ς) τῶν τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀγίου
 Ὁρου, τῶν τὲ νῦν ὄντων καὶ
 τῶν [ἔσο]μένων ἢ ἐκ τῶν ἡμᾶς
 διαδεξομ(έν)(ων) ἀδελφῶν τ:να ἢ
 ἐξουσίαν ἢ εἰς ἀνκτροπήν χωρη-
 σαι: τῆς ἀπλῆς ἡμῶν ταύτης καὶ
 ἀμεταμελήτου δωρε(ᾶς) μήτε τῆν
 ἐπήρειάν τ:να ἢ ἀγωγῆν ἢ ὀχλη-
 σιν σοι τὲ καὶ τῶ: κατὰ σε μέρει:
 ἐπάγειν τῆς τοιαύτης ἔνεκεν ἀ-
 πλῆς ἡμῶν καὶ ἀμεταμελήτ(ου)
 δωρεᾶς τ(ε) καὶ ἀσφαλ(ε)ῖ(ας).

Εἰ δὲ τ:ς ἐξ ἡμῶν τ(ῶν) νῦν
 ὄντ(ων) ἢ τῶν ἵσπερ(ον) ἡμᾶς
 διαδεξομ(έν)(ων) φαραθῆ τούτο
 ποιῶν καὶ τῆν παροῦσαν ἡμῶν
 παραβᾶίνων ἀσφαλ:αν καὶ τὰ
 καλῶς ἢφ' ἡμῶν κερκόμενα καὶ
 θεοφ:λῶς πεπραγμ(έν)α ἀμειτων

ტე ინდიქტიონისა, ჩვენი საერთო
 დადგენილებით და გადაწყვეტი-
 ლებით, ყველა ჩვენგანის მოწო-
 ნებით, განიჭებთ შენ, ჩვენს სუ-
 ლიერ ძმას, უფალ ექვთიმეს,
 ხსენებულ ადგილს მთელი მისი
 შემოგარენით, რათა გქონდეს
 იგი, როგორც ზემოთ არის გან-
 ცხადებული, სამფლობელოდ ბა-
 ტონურად და თვითთავადურად,
 საკუთრივ და ცალმხრივად, და
 გქონდეს უფლება გააკეთო იქ
 ყველაფერი, რაც კი ღვთაებრივი
 და კეთილსათნო კანონებით ნება
 ეძლევათ ადგილებისა და ქონე-
 ბათა მთელი მომავალი წლების
 მანძილზე: არავის კქონდეს უფ-
 ლება ამ ჩვენს მთაწმინდაზე, რო-
 გორც ამჟამად მყოფთ, ისე მო-
 მავალში ვინც იქნება, ან ჩვენს
 მონაცვალეებს ცვლილება შეი-
 ტანონ ამ ჩვენი მარტივი და
 უქცეველი საჩუქრის ვითარებაში,
 არც ავინონ რამე ან შეგაწუხონ
 როგორც შენ, ისე შენი წილის
 მკუთხენელი და ამ ჩვენი მარ-
 ტივი და უქცეველი საჩუქრის
 გამო და უზრუნველობის გამო
 ჩაიდინონ რამე.

ბოლო უკეთუ ვინმე ჩვენგანი,
 ან ამჟამად მყოფთაგან ან მომავალში ჩვენ მონაცვალეთაგან, ამის
 ჩადენაში იქნება მხილებული და
 დაარღვევს ამ ჩვენ წინამდებარე
 უზრუნველყოფის საქმეს, და ჩვენ
 მიერ კარგად განსჯილ და ღვთის-

¹ დედანში: θεοί.

καὶ εἰς ἀρνησιν καὶ ἀθέτησιν, μάλλον δὲ εἰς ῥίψιν καὶ καταπάτησιν τῶν τιμίων σ(αυ)ρῶν τῶν ὑφ' ἡμῶν οἰκαιοχέρως κεχαρaxy-μ(έν)ων καὶ ὑπογεγραμμ(έν)ων χωρῶν καὶ ἐχλήσεις τινὰς ἢ ἀγωγάς περὶ τοὺς ὑφ' ἡμῶν σο: δεξωρηγμ(έν)ου τόπου καὶ τοὺς περιορισμοὺς αὐτοῦ μερικ(ῶς) ἢ καὶ θόλου προξενῶν, ὁ τοῦτο πρῶτον ἐν πρώτοις μὲν ἔστω ἀλλ[ό]τρι[ο]ς) τῆς ἀγίας) καὶ ἀμ(ω)μύτου πίστει(ως) τ(οῦ) Χριστοῦ), μετ' ἐκείνων ἔστω ὁ κληρο(ς) καὶ ἡ με(ρι)ς αὐτοῦ ἐν ἡμέρ(α) κρι[σι]σεως) τ(ῶν) κραξάντ(ων) ἀρ(ον), ἀρ(ον), σ(α)ρ(ω)σ(ον) τ(ὸν) Χ(ριστό)ν, ἔχων καὶ τὴν ἀράν τ(ῶν) ἀγί(ων) καὶ ἡσφο(ρ)ων) π(α)τέ(ρ)ων τ(ῶν) τριακ(οσ)ίων :η', καὶ μὴ ἀκούεσθω παροουδῆ(α)τ(ε) κρι(τ)ή(ρ)ου) ἐκκλησι(α)σ(α)τ(ικ)οῦ) ἢ πολιτικ(ῶν).

Ἄλλὰ καὶ εἰ τίνα ἔξοδον ἢ καινοτομίαν ἐν τ(ῶ) ὑφ' ἡμῶν σο: δεδ(ω)ρηγμ(έν)ω) ἐρειπ(ί)ω) τόπ(ω) ποιήσεις, ἀντιστρεφέτω καὶ μὴ βουλόμ(εν)ο(ς) πρὸς) σὲ τὸ τῆς βελτιώσε(ως) ποσὸν ἐν ἡπλῆ) τῆ ποσότη(τ)ι) καὶ εἰθ' οὕτως διαμηνέτοι ἀσφαλῆς καὶ βεβαιὰ ἢ παροῦσα ἡμῶν ἔγγραφο(ς) καὶ ἐνυπόγρα(φο)ς) ὁσραῖ καὶ ἀσφάλεια.

Ἐκεῖ δὲ οἱ κατὰ καιροὺς οἰκονόμοι: τῆς Μείσ(η)ς) τοῦ καθ' ἡμᾶς Ὁρ(ου)ς) ὀλίγ(ας) τιν(ας) φυ[τ]εῖ[α]ς

მოყვარედ მოგვარებულ საქმეს დაარღვევს და უარყოფს ამ დარღვევას, უფრო კი პატივოსანი ჯვრების, ჩვენ მიერ საკუთარი ხელით ამოკაწრული და ხელმოწერილი ადგილების მოსპობით და ჩვენ მიერ შენთვის ბოძებული ადგილის და მის შემოგარენის გამო ზოგიერთ არვე-დარვეას შემოიტანს, ნაწილობრივ ან სრულად, ამის მოქმედი, პირველ ყოვლისა, იყოს უცხო ქრისტეს წმინდა და უმწიკვლო სარწმუნოებისათვის, მათთან ერთად იყოს ხვედრი და წილი მისი დღესა მას განკითხვისასა იმათი, ვინც უვიროდა „ჩქარა, ჩქარა ჯვარს აცვით ქრისტე“, კჳონდეთ წყველა სამას თვრამეტი წმინდა¹ და ღვთისმოსავი მამისა, და არ ესმოდეს მას არავითარ შემთხვევაში(!) ხმა საეკლესიო ან სამოქალაქო მსაჯულისა.

მაგრამ თუ რამე ხარჯს გასწევ ან სიახლეს შეიტან ჩვენ მიერ შენთვის მოძღვნილ მაგრამ დაზიანებულ ადგილში, უნდა უკან დავიბრუნოს შენ მიმართ არ მსურველმა გაუმჯობესობის თანხა ორმაგად, და შემდეგ ამნაირად დარჩეს ხელუხლებელი და უძველი წინამდებარე ჩვენი ხელმოწერილი საბუთი საჩუქრისა და უზრუნველობისა.

ხოლო რადგან ერთდროს ჩვენი მთის მესის (პროტატის) მსახურებმა ჩვენ მიერ შენთვის მო-

¹ ესე იგი ნიკეის (325 წლის) კრების მონაწილე წმ. მამებია.

τῶν, προτρεπόμε(ε)θ(α), ἵνα μῆ-
τις ἡμᾶς εἰς τοῦτο κωλύῃ ἢ πα-
ραμποδίσῃ εἰς τὴν τοιαύτην ἀλείαν
τ(ὸν) ἵπὸ σὲ ἀδε(λφῶν) εἰς τοὺς
ἐξῆς ἀπαντ(ας) καὶ ὀνηχεῖς χρο-
(νους).

Ἐγράφη ἡ παρὸς(σα) ἀπλῆ
καὶ ἀματαμέλητος) ἡμῶν ὁωρε(α)
καὶ ἀσφαλεία βουλήσει: καὶ προ-
τροπ(ῆ) καὶ συναινέσει: πάντ(ων)
τ(ὸν) μ(οναχ)ῶ[ν] ἑ(αὶ) χε:ρ(ς)
Ἰω(άννου) μο(να)χ(οῦ) καὶ ἡγου-
μ(έν)ου μονῆς τοῦ Ἀρχ(ι)στρα-
τ(ή)γου) τὸν γραμματ(ικῶν) κ(α)τὰ
τὴν ἐθ' τοῦ ἐνεστῶτος ἀπρι-
λίου μ(η)ν(ος) τ(ῆς) προγεγραμμέ-
ν(ης) : γ' ἰν(δ)ικτιῶνος) τοῦ ς, φ, κ, γ,
Ξ(ους) κ(α)τὰ παρῶσ(αν) τ(ὸν)
προτρεψ(έν)ου(ων) καὶ ἵπ(ο)γρα-
ψ(έν)τ(ων) ἡγ(ου)μ(έν)ου(ων).

მიძებში (ახალ ნაჩუქარ სამფლო-
ბელოში), ვბრძანებთ, რომ არა-
ვინ ჩვენგანი დაბრკოლდეს ამ
საქმეში, ე. ი. თევზაობაში, შენი
(ე. ი. ექვთიმეს) ძმებისაგან, ერთ-
ხელ და სამუდამოდ.

წინამდებარე მარტივი და
უქცეველი ჩვენი საბუთი შესახებ
საჩუქრის და უზრუნველობისა
დაიწერა ყველა მონაზონის სა-
ერთო თანხმობით იოანე მონა-
ზონის ხელით, რომელიც არის
არხისტრატეგოსის მონასტრის
წინამძღვარი და გრამატიკოსი,
მიმდინარე აპრილის თვის 19
რიცხვს, წინაწერილ მეცამეტე
ინდიქტიონს 6523 წლისა თანა-
დასწრებით მოწვეულ და ხელის-
მომწერ წინამძღვართა.

საბუთს ხელს აწერენ:

ნიკიფორე, პროტოსი¹
თეოდორე (თეოდორიტი), ლავრის

უფროსი

პავლე, მონაზონი
კირილე, მონაზონი და წინამძღვარი
სევიმონ ლუტრაკელი

ნიკიფორე, სტავრონიკიტი
თეოქტისტე, ესტავმენის² მონასტ-

რის მონაზონი

გიორგი, ფლოთეუს წინამძღვარი
გიორგი, სარკვარის წინამძღვარი

ელია, მილეონის წინამძღვარი
დიონისი...

ნიკონი, პულაგონის წინამძღვარი
ნიფონი, ზივის წინამძღვარი

კობრიანე, მონაზონი

გიორგი, ტოლმატის მონაზონი
ახტონი, წმ. ნიკიფორეს წინამძღვარი
დესტათი, ხელანდარის წინამძღვარი
სვიმეონი, წმ. იოანეს წინამძღვარი
ფინტიანე, ხილიაღის წინამძღვარი
ნიკიტა, წმ. ტრიფონის წინამძღვარი
ელასიოსი, ქსერაოტიმის (მონაზონი)
ეესტრატი, ღომატელი
ნიკოლოზი, წმ. პანკრატის წინამძღ-
ვარი

ათანასი, მალულას მონაზონი
კოზმა, წმ. ნიკოლოზის წინამძღვარი
გიორგი, კალამატის მონაზონი
პავლე, გლოსის მონაზონი
არისტობულე, წმ. ანდრეას წინამძღ-
ვარი

¹ ნიკიფორე პროტოსი 1012 — 1019
საბუთებში.

² ეს არის „ესტავმენის მონასტერი“.

წლებში იხსენიება ლავრის სტავდასხვა

ლენტი, მონაზონი
 აგაოსგელისა.
 თუქტისტე, ეორსკოპის წინამძღ-
 ვარი
 კოზმა, ხალღელი
 მიხელი, რავლას წინამძღვარი
 კლიმენტე, სტომბას მონაზონი

ეპიფანსე, მონაზონი სიფ...
 პაკლე, კატაღემონის წინამძღვარი
 კირილე, წინამძღვარი...
 ხიკიფორე, კახევას წინამძღვარი
 ითანასი, წმ. მესქიმეს წინამძღვარი
 იოანე, ლუკიტის წინამძღვარი

პროტოსის ეს გუჯარი, რომელიც გაცემულია 6523 (ე. ი. 1015) წლის 19 აპრილს ივერთა მონასტრის ბერ-მონაზონის და წინამძღვრის ექვთიმეს ნიშნით, გადმოგვცემს შემდეგს: მთაწმინდის პროტოსი ნიკაფორე მონაზონთა სააღდგომო კრების სახელით უბოძებს სრულ საკუთრებად ადგილს ლავრიოხს ექვთიმეს და მის მონასტერს წმ. კლიმენტის სახელობისას იმ დიდი დამსახურების გამო, რომელიც მიუძღვის ექვთიმეს მამას, ნეტარხსენებულ იოანე იბერს. იოანე, ნათქვამია გუჯარში, მთელი თავისი სიცოცხლის მანძილზე არ აკლებდა წყალობას ათონის ძმობას, როგორც მდიდარი საჩუქრებით ისე ეკლესიისათვის შეწირული წმინდა ჭურჭლებით; გარდა ამისა თვით ექვთიმეც, რომელიც მეგობრული განწყობილებით არის ათონის ძმებისადმი, იმსახურებს იმას, რომ მას, მისი თხოვნით, მიეცეს ეს ადგილი ლავრიონი სრულ საკუთრებად და მთელი უფლებებით მისი მოხმარებისა და ანდერძით გადაცემისა; ეს დაიმსახურა ექვთიმემ თავისი მრავალი წყალობით ძმების მიმართ. «ჩვენ დაეალეებულნი ვართ—ნათქვამია გუჯარში—თქვენ დიდი კეთილწყალობების გამო, რომლებიც გამოიჩინეთ უფლა ჩვენგანის მიმართ, და ცოტა მაინც რითიმე გვინდა შევძლოთ სამაგიერო გადაგიხადოთ». ვინც დაარღვევს ამ გუჯარში მოხსენებულს, უნდა გაირიცხოს ქრისტეს რწმენიდან; მისი ხვედრი უნდა იყოს იმათი ხვედრი, რომლებიც უფროდნენ „ჯვარს აცვი იგიო“, და მას უნდა ზედეს წყევლა შიშ მამისა, რომლებიც ნიკეის კრების მონაწილენი იყვნენ: გარდა ამისა მათ ჩივილს ხმას არ დაუგლებს არც საეკლესიო, არც სამოქალაქო მსაჯული.

გუჯარში ხაზგასმულია, რომ მომავალ თაობებს არავის არ უნდა ეგონოს, რომ ამ საჩუქრის გაცემა ექვთიმესადმი ხდება დაუდევრობით, ან ძალდატანებით და რომ ეს საჩუქარი რა სახსენებელია იმ დიდ საჩუქრებთან, რომლებითაც ექვთიმემ გაგვამდიდრაო.

* * *

უოველგვარი დოკუმენტი ძალაში შედიოდა, ბუნებრივია, მხოლოდ მის შემდეგ, რაც მას ამტკიცებდნენ ზემდგომი ორგანოები. როგორც ჩანს, ათონის მონასტრები, ამ მხრივ, ექვემდებარებოდნენ თესალონიკის უწყებას.

ამ ჩვენი, 1015 წლის გუჯარის მიმართ დოკუმენტში მოიპოვება ცნობა, რომ იგი დამტკიცების შემდეგ შემოსულა, ჩვენის აზრით, ივერთა მონასტრის სამდივანმწიგნობროში. ამის კვალი იმაში ჩანს, რომ გუჯარის ბერძნულ ტექსტს თავში, ზემოთა აშიაზე, სამ-სტრიქონიანი ქართული მინაწერი აქვს.

1. სათაარხოჲს მარხუნი შაღუშაჲთ
2. ეფთჳშჳს მარხუთ მღჳღჳ შაშჳშ
3. რშაჳჳარხსჳ სახს საშაღჳჳ ყჳშჳ

ე. ი. სოლონივის მასივან(?) მოცემული ევთუმეს მიმართ მტკიცე¹ დიდად, ინდიკტიონსა ორას ორმოცდა შუდას*.

ამ ტექსტში ეჭვებს იწვევს მხოლოდ მეორე სიტყვის («მასივან») წაკითხვა. ერთი კი ცხადია: ამ სიტყვის ქვეშ უნდა იმალებოდეს თესალონიკის უწყების რომელიღაც თანამდებობის პირის აღმნიშვნელი სანომენკლატურო ტერმინი. ამ თანამდებობის პირს ექვთიმეს მიმართ გაცემული გუჯარი დამტკიცებია («მტკიცე დიდად») 247 ინდიკტიონს (780 ÷ 247 = 1027 წელს). აქვე საჭიროა ვთქვათ შემდეგით:

1) «ინდიკტიონი» ნახშირია «ქორონიკონის» მნიშვნელობით და არა თავისი პირდაპირი მნიშვნელობით. ასეთი შემთხვევები ძველ საბუთებში სხვაგანაც გვხვდება.

2) 1015 წელს გაცემული გუჯარი თესალონიკის უწყებას დამტკიცებული გადმოუგზავნია ივერთა მონასტრის სამდივანმწიგნობროსთვის 1027 წელს. ყოველ შემთხვევაში, ივერთა მონასტრის კანცელარია მას რეგისტრაციაში ატარებს 1027 წლის თარიღით (ამ წელს ექვთიმე ჯერ კიდევ ცოცხალია).

შენიშვნები:

1. იოანე იბერი. იოანე არის კლემენტის სახელობის მონასტრის დამაარსებელი ათონზე. იოანე იყო ამ მონასტრის წინამძღვარი და სულიერი მამა. ჩვენს გუჯარში იოანე მოხსენებულია როგორც საგანგებო დამსახურების მქონე ათონის ძმების მიმართ. «ის, ნათქვამია გუჯარში, მთელი თავისი სიცოცხლის მანძილზე აღვსილი იყო ჩვენ მიმართ (ე. ი. ათონის ძმების მიმართ) სულიერი სიყვარულითა და მეგობრული ტრფობით და, რანდენადაც

¹ ამ დორნელის («მტკიცე დიდად») შესახებ ვდრ. „ანდრია დავით აღმაშენებლისა, წიგნებისათვის დაწერილი“ (ა. კაკაბიძის გამოც. თბ. 1912), სადაც ბოლოში თუთ დავით აღმაშენებლის ხელით სწერია: «სიმტკიცეო ვოკლასაო-ღმერთო და მტკიცე მტკიცეო უპოე».

ღმერთთა მისცა მას ძალა და ჯანი, არ აკლებდა მომსახურებას და კეთილქმედობას ჩვენს ძმობის».

იოანეს გულუხვობაზე დაწვრილებით ლაპარაკობს ათანასი, ლავრის წინამძღვარი, თავის 984 წლით დათარიღებულ გუჯარში.

«ღვთისწიერესი მონაზონი იოანე, —წერს ათანასი— როგორც კი მოვიდა ჩვენს მონაზე და შემეერთდა მე, საწყალობელსა და ცოდვილს, და დამორჩილა ჩემს საწყალობას, და ღვთის მცნების გზით და საკუთარი სათნოებით და ღვთისწიერობით მიაღწია მრავალ და სხვადასხვაგვარ სულიერ წარმატებას, შეასრულა მრავალი და დიდი მსახურებანი ზემოთ მოხსენებულ მორჩილების დროს, ამით მან არა მარტო ღმერთს, არამედ მეც, საწყალობელს, და მთელ ჩვენს ქრისტეს-მომართს ძმობას ემსახურა იაე, როგორც არც ერთი სხვა, არც ჩვენს დრონი და არც ძველ წლებში რომ ბრწყინავდნენ. რამეთუ ამდენი იშრომა და იღვაწა ამ კაცმა, ხშირად სამეფო ქალაქშიც (ე. ი. კონსტანტინეპოლში) ჩადიოდა, ხედებოდა იმდროინდელ მეფეებს მარადსახსენებელ მეფით უფალ ნიკიფორით (ე. ი. ნიკიფორე II ფოკათი, 963—969 წ.წ.) დაწყებული ვიდრე დღემდე, ისე რომ მისი სასარგებლო რუღუნებით და კეთილი შუამდგომლობით ნიილო ზრისობული უფალ იოანე მეფისაგან (ე. ი. იოანე ციმისისისაგან, 959—976 წ.წ.), რომელიც შეიცავდა ლენოსის შემოსავლიდან 244 ნომიზმის ბოძებას, რასაც ჩვენ დღევანდლამდე გვებულობთ ყოველწლიურად, უფალ ბასილი მეფეზაც (ე. ი. ბასილი II, 976—1025 წ.წ.) უძღვნა მას სხვა ზრისობული კუნძულ ნეონის შესახებ და ეს (ზრისობული) მან აჩუქა ლავრას კუნძულთან ერთად».

«შემდეგ ღვთის თანამეწიერით იოანემ თავისი საკუთარი ლავრა რომ დააფუძნა და თავის მფლობელობაში და წინამძღვრობაში დაიმკვიდრა, ამით კი არ შეუწყვეტია თავისი მოღვაწეობა, ან სრულიად მოუხშია თავისი სულის დადება ჩვენი თავისთვის და ჩვენი ლავრისთვის, არამედ კვლავაც ჩვენთან ერთად შერომობდა, იღვწოდა და გვერდით ეღვა ყველა ჩვენს საქმეს, და მოგვანიჭებდა ხოლმე, თუ შეიტყობდა, რომ ჩვენ რამე გვესაჭიროებოდა» (იხ. აქვე, გვ. 173—184).

როგორც ვხედავთ, იოანე იბერი დიდად არის დაფასებული ათონია ძმობის მიერ. სახელგანთქმული ათანასი ვარკვევით ამბობს, რომ იოანე ემსახურა ათონელ ძმებს ისე, როგორც არც ერთი სხვა, არც ჩვენს დროში, და არც ძველ წლებში რომ ბრწყინავდნენო. შემდეგ ის კიდევაც ასახელებს ფაქტებს. საკვირო შემთხვევებში კონსტანტი-

ნეპოლშიც ჩადიოდა, კეისრებს ინახულებდა და ათანასის ლავრი-სათვის სხვადასხვა შეღავათებს იძენდა კეისრებისაგან. ასე, მაგალითად, იოანე ციმისხისაგან (მეფობდა 969—976 წლებში) მას მოუპოვევია ათანასის ლავრისათვის კუნძულ ლემნოსის შემოსავლიდან ყოველწლიურად 244 ნომიზმა, რაც საკმაოდ დიდ თანხას შეადგენდა. მასვე მოუპოვევია ათანასის ლავრისათვის კუნძული ნეონი, ბაილი II-ის ხრისობულით.

2. ექვთიმესათვის ნაჩუქარი ადგილის სახელია, თითქოს, **Λαυριον**. გუჯარში წაბლალულია ეს ადგილი და უფრო გვიანი ხელით არის ჩაწერილი **Λαυριον**. ფრ. დელგერი სამართლიანად ფიქრობს (იხ. **Schatzkam.** 275), რომ ამ წაბლალულ ადგილზე მკრთალად იკითხებოდა ეს სახელი და გვიანი დროის მწიგნობარმა ის აღადგინაო და ამიტომ არ არის საეჭვო, რომ აქ ეწერა **Λαυριον**. ეს ის ადგილია, სადაც აგებულ იქმნა ცნობილი „ივერთა მონასტრის“ შენობა.

3. ტერმინი **Μέση** იგივეა რაც **Πρώτων**, ესე იგი წარმოადგენს პროტოსის რეზიდენციას, ისევე როგორც **ἀρχιμυνηστρον** ნიშნავს „საარქიმანდრიტოს“. აქ მოხსენებული არიან **ὁ κληρικος τῆς Μέσης**, ე. ი. პროტოსს უკვე რამდენიმე მნე-თანაშემწე ჰყავს და არა ერთი, როგორც წინათ იყო. მომავალში კიდევ უფრო იზრდება პროტატონის სტატი: პროტოსის თანაშემწეებს წარმოადგენენ **εკκλησιαρχοι**, დიდი იკონომოსი, მრავალი იკონომოსი და სხვ.

4. **ბტჯა** (გვ. 214). ექვთიმემ ორასი ნომიზმა გადასცა ათონელებს და „მთაწმინდაზე არსებული ჩვეულების მიხედვით როქის სახით (**ბტჯა**) დაურიგდა და გაუნაწილდა თანაბრად ყველას“. „როგა“ თავდაპირველად წარმოადგენდა ჯარისკაცებისა და მოხელეებისათვის განკუთვნილ ფულად სარგოს; ჩვენს ტექსტში იმით აღნიშნულია ბევრს მაშინდელ მონასტერში მიღებული წესი მონაზონებისადმი გარკვეული თანხის დარიგებისა ზოგიერთი საჭიროების დასაკმაყოფილებლად. ეს ჯილდოები ურიგდებოდა მათ სადღესასწაულო დღეებში. ძველ ქართულ მწერლობაში ეს ტერმინი გადმოცემულია სიტყვით „როქი“. (იხ. საბა: როქი, გასაცემელი).

5. პროტოსი ნიკიფორე ლავრის სხვადასხვა საბუთებში იხსენიება 1012—1019 წლებში: 1) ლავრის საბუთში № 15 (1000 თუ 1012 წლისა) სწერია: „შევიკრიბენით ამ საქმის გამო უფალი ნიკიფორე პროტოსი (**Νικηφορις ὁ πρωτος**), უფალი რაფილ ქსერობოტამისა, უფალი თეოფილაქტე და ბატონი ექვთიმე იბერი ჩვენი მთაწმინდის დანარჩენ წინამძღვრებთან ერთად“ (იხ. ზემოთ

გვ. 194); 2) ლავრის საბუთში № 18 „შეთანხმება წინამძღვრებს შორის“ (იხ. ზემოთ გვ. 202—203); 3) ლავრის საბუთში № 19 (1017 წლისა): „...დავა ატყდა ლავრის კრავატსა და მონაზონ ევსტრათი მაგულელსა და უფალ გაბრიელ პტერელს შორის: ამიტომ ჩავედით ადგილობრივ ნიკიფორე მონაზონი, პროტოსი (Νικηφόρος μοναχός ἢ πρῶτος), მონაზონი იოანე ამალფიტელი, ექვთიმე და გიორგი იბერიელები, მონაზონები... ვიხილეთ სადავო იდგილი და დავყავით იგი სამართლიანი სიტყვით (იხ. ზემოთ, გვ. 205); 4) ლავრის საბუთი № 21 (1018 წლისა) „ნიკიფორე პროტოსის და რამდენიმე წინამძღვრის დადგენილება“ (იხ. ზემოთ გვ. 208).

არ იქნება ზედმეტი, თუ აქვე მოვათავსებთ XI—XII საუკუნეების ათონის აქტებში მოხსენებულ პროტოსთა სიას:

591 წ. იოანე	1035 წ. თეოქტისტე
996 წ. იოანე	1037 წ. თეოქტისტე
996 წ. (?) ნიკიფორე	1101 წ. კონსტანტინე
996 წ. (?) პავლე ¹	1108 წ. ტარხანიატი
1012—1018 წწ. ნიკიფორე	1141 წ. გაბრიელი
1021 წ. იოანე	1153 წ. გაბრიელი
1030 წ. მიხეილი (?)	1154 წ. ნიკიფორე

6. ხელისმომწერთა შორის იხსენიება „ევსტრათი დომატელი“ *Εὐστράτιος ἢ Δομάτος*. ამ სახელწოდების ადგილი და მონასტერი (αὗτος μονῆς τῶν Δομάτων) იხსენიება 1080 წლის გუჯარშიც (იხ. *Aus den Schatzkammern*, გვ. 278, სტრ. 31) დაკავშირებით ათონის ივერთა მონასტრის მამულებთან, მაგრამ ამ ჩვენს საბუთში მოხსენებული „ევსტრათი დომატელი“ ივერთა მონასტრის მეტეხს ჰგულისხმობს თუ არა, ფრ. დელგერი არ არის მთლად დარწმუნებული: *ob es mit der Dependance τῶν Δομάτων des Iberonklosters identisch ist vermag ich nicht zu sagen.*

მეტეხი „დომატო“ ცნობილია აგრეთვე ათონის აღაპებინათვის. ერთ ერთ აღაპში ვკითხულობთ: *ეგრეთვე აღზრდილი ბატრონის ქაიხოსროსი², ამბროსი, დიდად შეეწია ამა მონასტერსა... დომატო მეტოქი მისით წყალობითა აწენდა (ათ. კრ. 267).*

¹ ერთ-ერთ საბუთში (1000 წლისა) სწერია, რომ ადგილის გამო ამტყვარი დავის დროს „ჯერ პროტოსმა უფალმა იოანემ, მერე კულაე უფალმა ნიკიფორემ, შემდეგ უფალმა პავლემ სცადეს ზმირად თავიანთთა პროტოსობის დროს გაყოფა მოეხდინათ...“ (იხ. ზემოთ გვ. 193).

² ათბაგ კვარკვარე III-ის (1477—1500 წ.წ.) შვილი ქაიხოსრო, რომელმაც იმუფა 1500—1502 წ.წ.

946—1059 წ.წ. სიგელები

ხელნაწერთა ინსტიტუტის Н—3145 ფოტოპირებზე დართულ განმარტებებში შემდეგი ანოტაციები მოიპოვება ქვემოთ გამოქვეყნებული ტექსტის (946—1059 წ.წ. სიგელები“) შესახებ.

Апрель, инд. 12. *Εγγραφοу (ими судьи нельзя прочитатъ), в котором поименованы хрисовулы и-ря Иверского 6464, 6466, 6468, 6488 г. г. и хрисовул Миханла Пафлагона без означения года.

1. Хрисовул императора Константина Порфирогенета на имя Предтеченского монастыря в Салониках, 6454 года (ე. ი. 6454—5508=946).

2. Хрисовул того же императора об имених Иверского монастыря, назыв. „Αθω“, 6466 года (ე. ი. (6466—5508=958).

3. Хрисовул императора Романа на имя Колобийского монастыря 6468 года (ე. ი. 6468—5508=960. — რომანოზ II, კონსტანტინე პორფიროგენეტის ვაჟი, მეფობდა 959—963 წლებში).

4. Хрисовул императора Василия, поименнавшего с грузинами тремя монастырями, 6488 года (ე. ი. 6488—5508=980. — ბასილი II ბულგართმელეტი მეფობდა 976—1025 წლებში).

5. Хрисовул Миханла Пафлагонийца об имених Иверского монастыря, до 6549 (6549—5508=1041 წლამდე. — მიხეილ IV პაფლაგონელი მეფობდა 1034—1041 წლებში).

* * *

ეს სიგელი („946—1059 წ.წ. სიგელების“ შემცველი) 1952წელს გამოაქვეყნა ფრ. დელგერმა: Ein Fall slavischer Einsiedlung im Hinterland von Thessalonike im 10. Jahrhundert (SB Bayr. AW, 1952, Heft 1). ამ გამოცემის ვარიანტები მოგვყავს სქოლიოებში D-სიგნატურით.

სიგელში მოყვანილი თვისა და ინდიქტიონის მიხედვით (μην: ძვირ: αλφ: ζβδϛϞϙϠ ϛϡϢϣϤϥϧ ϛϨϩϫϬϭ) ფრ. დელგერი ასკვნის, რომ ეს

თარიღი შეიძლება იყოს: 1044, 1059 ან 1074 წელი (NB: პ. უსპენსკიც ვარაუდობდა ამ წლებს, იხ. ქვემოთ გვ. 230).

P. Lemerle-ი თავის ნარკვევში (*Revue des études Byz.* 10 [1952], 109) თვლის, რომ ფრ. დელგერის მიერ მოყვანილ თარიღთაგან უნდა გამოირიცხოს 1044 წელი, და ფიქრობს, რომ სიგელი 1059 წლისა უნდა იყოს.

Ἦρχουν τῆ συνταξιατῆ Μονῆ τῶν Ἰβήρων, καὶ τοῖς ἐν αὐτῆ τὸν μονήρη καὶ ἡσίχιον¹ βίαν διαζῆν ἐλομένοις, πρὸς περίθληψιν² αὐτῆς τε³ καὶ τῶν ἐν αὐτῆ καὶ τῶν ὑπ' αὐτῆν προσασείων, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς προσκαθεζομένων παροίκων, διὰ χρυσόβουλλων λόγων διαφόρων ἀποδείμων βασιλέων, κατὰ διαφόρους καιροὺς αὐτῆ θωρηθέντων οἱ τούτων εἴνεκα⁴ προσπορισθέντες αὐτῆ⁵ χρυσόβουλλαι λόγοι τοῦ τε μακαρίτου βασιλέως Κυρίου⁶ Κωνσταντίνου τοῦ παλαίου Πορφυρογεννήτου κατὰ τὸ συνῆτος ἀκτισθεῖς τῆ ὑπογραφή ἔχειν⁷ καὶ χρυσῆ βούλλῃ πεπιστωμένος ἐπὶ τῆ Μονῆ τοῦ τιμίου⁸ Προδρόμου, τῆ διακαυμένη μὲν κατὰ τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν δὲ σήσασιν δεξαμένη παρὰ Νικολάου μοναχοῦ, αὐταδέλφου γεγονότος τοῦ Πατριχοῦ Καλωνᾶ⁹, καὶ τῆς ἐκείνου ἀνεψίας ἀγάπης¹⁰, συγγενῶν ὑπαρχόντων τοῦ διαμνημονευθέντος βασιλέως, ὡς ὁ χρυσόβουλλος αὐτοῦ παριστά

ივერთა უწმინდეს მონასტრის და იმათ, ვინც მასში მარტომყოფი და მშვიდი ცხოვრების გატარება აირჩია, მისი და მის ქვემდებარე პრასტინებში და იქ დამკვიდრებული გლეხების („პარიკების“) შესახებ ზრუნვის გამო სხვადასხვა ნეტარსენებული მეფეების მიერ გაცემული და სხვადასხვა დროს მისთვის (მონასტრისთვის) ბოძებული ხრისობულების წყალობით, — ამათ ყველას აკმაყოფილებს ამათ გამო მისთვის (მონასტრისთვის) ბოძებული ხრისობულები ნეტარი მეფის უფალ კონსტანტინე უფროსის პორფიროგენეტისა, გაცემული 6454 (= 946) წელს, მისი ზელმოწერით და ოქროს ბეჭდით დადასტურებული პატივდებული წინამორბედის სახელობის მონასტრისათვის, რომელიც თესალონიკეში მდებარეობს და რომელმაც წესდებულა მიიღო ნიკოლოზ მონაზონისაგან, პატრიქოს კალონას ძმისწულისაგან, და მისი დისწულის გულისათვის, რომელნიც ნათესავები იყვნენ ნე-

¹ ἡσῆχιον D ² περιθλήψην D ³ τε D ⁴ εἴνεκα D ⁵ αὐτῆ D
⁶ κυρίου D ⁷ τιμίου D ⁸ Καλωνᾶ D ⁹ ἀ... ἡς D

λόγος ἐξκουσίαν¹ αὐτῆ καὶ τοῖς
 ὑπ' αὐτὴν προαστείοις καὶ τοῖς
 ἐν αὐτοῖς προσκαυθεζομένοις² πα-
 ροίκιοις καὶ δουλοπαροίκιοις ἀπά-
 σοις³. Ἔτι γε μὲν καὶ δωρεὰν
 παροίκων ἀτελῶν τριᾶκοντα ἔξ⁴,
 μὴ τιαι τοῦ θεμοσίου τελέσματος·
 ἢ βασιλικοῖς λειτουργήμασι κα-
 θυποβεβλημένων⁵, ἀλλὰ πάσης
 ἐνοχῆς⁶ ἀπηλλαγμένων παρεχόμε-
 νος.

ღებდარებოან სავადსახადო უწყებისა და სამეფო სამსახურის არც
 ერთ მოხელეს, არამედ თავისუფალი არიან ყოველგვარი ჩარევისაგან.

Καὶ ὁ ἕτερος χρυσόβουλλος
 λόγος τοῦ αὐτοῦ μακαριτοῦ βα-
 σιλέως γερονῶς κατὰ τὸ „εὐζὶ“
 ἔτος, τὸ πιστὸν ἀποφαινόμενος⁶,
 ὑπογραφῆ ἐκείνου καὶ χρυσῆ
 βούλλῃ, ἐξκουσίαν⁷ καὶ περιθάλ-
 ψιν τοῖς ἐν τῆ νήσῳ Κασσαν-
 δρείας διακειμένοις προαστείοις
 [τῆς τοῦ Ἄθω μονῆς τῆ τε λεγο-
 μένῃ Ἄλικαί (Usp. Ἄλικαί) καὶ
 τῆ καλουμένῃ Γαλέαι (Usp. Γα-
 χέαι) σὺν τοῖς προαστείοις D] αὐ-
 τῶν, τῆς τε Παλλίδος⁸ καὶ τοῦ
 Δοβροδόλου⁹, καὶ τῆς Δοβρίτζης.
 Ἄλλὰ καὶ δωρεὰν παροίκων ἀτε-
 λῶν ἑβδομήκοντα, τῶν μὴ τε γῆν
 ἰδίαν ἐχόντων, μήτε τελέσματος
 τιαι θεμοσιακοῖς ἢ βασιλικοῖς λει-
 τουργήμασι καθυποβεβλημένων¹⁰
 ἐπιμνηστουμένων.

ტარ-ცხონებულო მეფისა, რო-
 ვორც ამას მისი ღრისობულო
 აღასტურებს, რომლითაც ენიჭება
 შეუვალოდა მას (ე. ი. მონასტრის)
 და მის ქვემდებარე პრასტიონებს,
 და მათში დამყვიდრებულ ყველა-
 გლებებს და მონა-გლებებს (პა-
 როიკოის კაი დოსლოპაროიკოის). გარ-
 და ამისა საჩუქრად ვადსახადო-
 სავან თავისუფალი ოცდაათექვს-
 მეტი გლები, რომლებიც არ ექვემ-
 დებოდნ.

და სხვა ღრისობულო იწავე
 ნეტარი მეფისა 6466 (=958)
 წლისა, მისვენებელი სრული ნდო-
 ბისა, მისი (მეფის) ხელმოწერით
 და ოქროს ბეჭდით, რომლითაც
 ენიჭება შეუვალოდა და ზრუნვა-
 კუნძულ კასანდრიიანე მოთავსე-
 ბულ პრასტიონებს, ათონს მონა-
 სტრის ეგრეთწოდებულო აღი-
 კას და ეგრეთწოდებულ გა-
 ლეის მათი პრასტიონებითურთ.
 ესალიდის და დობროდოლის და
 დობროძის სავანებს. აგრეთვე
 საჩუქრად ვადსახადისაგან თა-
 ვისუფალი სამოცდაათი გლები,
 რომელთაც არც საკუთარი მიწა-
 აქვთ, არც სავადსახადო უწყე-
 ბის და სამეფო სამსახურის არც
 ერთ მოხელეს არ ექვემდებარე-
 ბიან.

¹ ἐξκουσίαν ² προσκαυθεζομένοις D ³ ἀπάσοις] ἀποδοθῆς D ⁴ τρι-
 ακονταῖς D ⁵ καθυποκειμένων D ⁶ ἀποφαινόμενος D ⁷ ἐξκου-
 σίαν D ⁸ Παλλίδος D ⁹ Δοβροδόλου D. ¹⁰ [καθ]υποβεβλημέ-
 των D.

⁶ ფოტოპორთი სწერის ენოხის.

Καὶ ὁ τοῦ μακαρίου βασι-
λέως Κυρίου¹ Ῥωμανοῦ τοῦ²
πατρὸς τῶν ἀοιδίμων βασιλέων,
τοῦ τε Κυρίου³ Βασιλείου καὶ τοῦ
Κυρίου⁴ Κωσταντίνου, τῶν Πορ-
φυρογεννήτων ἐκτεθεὶς κατὰ τὸ
,συζή' ἔτος, ἐπὶ τῆ μονῆ τοῦ
Κολοβῶν παροίκων ἀτελῶν τεσ-
σάρακοντα ὄωρεάν αὐτῆ παρέ-
χων ἀνθ' ὧν ἀφηρέθησαν το-
πίων⁵, [† τῆς τοῦ Ἄθου μονῆς
τῆ τε λεγομένη Ἄλικαι καὶ τῆ
καλουμένη Ταχέαι: σὺν τοῖς προ-
αστείσις αὐτῶν]⁶ ἀπὸ τῶν πάλαι
παρθεθέντων τῷ μέρει ταύτης,
ἐν τῆ τοποθεσίᾳ τῆς Ἐρισσοῦ⁷,
παρὰ τῶν ἐνσηγηθέντων ἐκαίσε
σπλάβων⁸ βουλύάρων.

Καὶ τοῦ⁹ παναοιδίμου⁹ βασι-
λέως Κυρι¹⁰: Βασιλείου τοῦ Πορ-
φυρογεννήτου. Γεγονός¹¹ κατὰ τὸ
,συκη' ἔτος τῆ μοναχῶ Ἰωάννη
καὶ συγγέλλῃ τῷ Τορηκίῳ, κατὰ
τρόπον ἀνταλλαγῆς ὑπαγορευῶν
αὐτῆ διαρηθῆναι τὴν μονὴν τῆς¹²
Λεοντίας¹³ ἐν τῆ Θεσσαλονίχῃ¹⁴
καὶ τὴν μονὴν τοῦ Κολοβῶν ἐν
Ἐρισσοῦ¹⁵, πρὸς δὲ καὶ τὴν μονὴν
τοῦ Κλήμεντος¹⁶, ἦτις ἐπ' ὀνό-
ματι μὲν τοῦ τιμίου Προδρόμου
καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου¹⁷ καθι-
δρυται, κατὰ δὲ τὸ ἕρος τῶν

შემდეგ: ხრისობული ნეტარი
მეფის უფალ რომანოზისა, ნე-
ტარხსენებული მეფეების უფალ
ბასილისა და უფალ კონსტანტი-
ნე პორფიროგენეტთა მამისა, გა-
ცემული 6468 (=960) წელს კო-
ლოვუს მონასტრისათვის, და ამ
ხრისობულით საჩუქრად ეძლევა
გადასახადებისაგან თავისუფალი
ორმოცი გლები, რომელთა ნაცე-
ლად ჩამოერთვა ადგილები მის
წილად ძველად მოცემულთაგან,
იერისოს ადგილმდებარეობაში,
იქ დამკვიდრებულ ბუღა-
რელ სლავთა.

შემდეგ: ნეტარხსენებული მე-
ფის უფალ ბასილი პორფიროგე-
ნეტის ხრისობული 6488 (=980)
წლისა, რომელიც ებოძა მონა-
ზონ იოანეს და სინგლოზს თორ-
ნიკეს, რომ გაცვლის სახით მიე-
ცა თესალონიკეში ლეონტიას მო-
ნასტერი, და იერისოში კოლო-
ვუს მონასტერი, გარდა ამისა
კლემენტის მონასტერი, რომე-
ლიც ბატივდებული იოანე წინა-
მორბედისა და ნათლისმცემლის
სახელობაზეა დაარსებული, და
ათონის მთაზე მდებარეობს; მათ

⁹ ეს წინადადება დედუგარს ზემოთ აქვს მოყვანილი.

¹ κ(υρ)οῦ D ² τ ο ῦ D ³ κ(υρ)οῦ D ⁴ κ(υρ)οῦ D ⁵ τοπί(ων) D

⁶ Ἐρισσοῦ] D ⁷ Σπλάβων D ⁸ καὶ τοῦ] καὶ ἐπ(ερος) τοῦ D ⁹ παρ-
αοιδίμου] ἀοιδίμου D ¹⁰ κ(υρ)οῦ D ¹¹ γεγονός D ¹² τῆς] ι(σθ) D

¹³ Λεοντίου] D ¹⁴ Θεσσαλονίχῃ D ¹⁵ Ἐρισσοῦ D ¹⁶ Κλήμεντος] D

¹⁷ Ἰωάννου] D

Ἄθων¹ διαίκεται², ἀνθ' ὧν πα-
ρητήσατο δῶα³ μονῶν, τῆς τε
μονῆς τῶν Ἱβηρίσσης⁴, τῆς ἐν
τῇ βασιλίᾳ τῶν πόλεων τυγχά-
νουσης καὶ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου
Φωκά τῆς ἐν Τραπεζούνῃ· δια-
κειμένῃς, Προσδιορίζομεν⁵ ἐξου-
σθεσθῆναι μὲν καὶ τοὺς ἐξήχοντα
δημοσιάρχους οἰκους⁶ τοὺς δωρη-
θέντας⁷ τῷ Μν⁸ Ἰωάννῃ καὶ
συγγέλῳ⁹ πρώτῳ δ' ἐτέρων¹⁰
χρυσοβούλλων¹¹. Πρὸς¹² τοῦτοις
ὅς καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα¹³ δωρη-
θέντας¹⁴ ἀτελεῖς¹⁵ τεσσαράκον-
τα¹⁶ παροίκους.

Καὶ χρυσοβούλλοις ἄλλοις¹⁷
τοῦ μακαρίτου βασιλέως Κυροῦ¹⁸
Μιχαήλ τοῦ Παφλαγόνος γεγο-
νός¹⁹ ἐπὶ τῇ μονῇ τοῦ Ἄθω,
ἦτοι τῶν Ἱβήρων δωρούμενος
αὐτῷ²⁰ τὰ τε μοναστήρια καὶ τὰ
κτίματα, τὰ προσαφορισθέντα
τῷ δημοσίῳ, ἐκ πταίσματος τοῦ
μοναχοῦ²¹ Γεωργίου ἐκαίνου κα-
θοοσιώσεως εγκλήματι κριθέντα²²
εἶτα δωρηθέντα παρὰ τοῦ δια-
μνημονευθέντος μακαρίτου βασι-
λέως, τὰ τε²³ μοναστήρια καὶ
πάντα τὰ κτίματα, ἦγουν τὸ
προάστειον τὰ Λεοντάρια, τὸ
οἰκοπροάστειον τῆς Ἐρισοῦ, τὴν
Μονὴν τοῦ Γενεσίου, τὸ προάσ-

ნაცვლად გამოთხოვილ იქნა ორი
მონასტერი, ივერების მონასტე-
რი, რომელიც სამეფო ქალაქ-
შია, და წმინდა ფოკას მონასტე-
რი, რომელიც ტრაპიზონში მღე-
ბარეობს. ამასთანავე ებრძანებთ
შეუვალი იქნეს მონაზონ იოანეს
და სინგლოზს წინათ რომ სხვა
ხრისობულებით ეჩუქა სამოცი
სავადანახადლო კომლი. ვარდა ამი-
სა, ამის შემდეგ ნაჩუქარი ვად-
სახადებისაგან თავისუფალი ორ-
მოცი გლები.

და ნეტარი მეფის უფალ
მიხვილ პავლაგონის (1034 —
1041 წწ.) სხვა ხრისობული მიეცა
ათონის მონასტერს, ესე იგი ივერ-
თა მონასტერს; ამ ხრისობულით
მას მიეძღვნა მონასტრები და მ-
მულები, გამორიცხული დაბეგვ-
რისაგან, ვარდაცვალებული გი-
ორგი მონაზონის საჩივრის საგ-
ნად გამხდარი პარტახიდან შემ-
დეგ ნაჩუქარი ნეტარსენებული
მეფის მიერ, როგორც მონასტ-
რები ისე ყველა მამულები, ესე
იგი პრასტინი ლეონდარია, იერი-
სოს საზღ-პრასტინი, გენესიონის
მონასტერი, პრასტინი დობრო-
ვია, პრასტინი მელოძინა და

¹ Ἄθωνα Usp ² διαίκεται(αι) D ³ δῶα D ⁴ Ἱβηρίσσης D ⁵ προσ-
διορίζομενος D ⁶ (παρ)οίκους D ⁷ δωρηθέντας D ⁸ (μον)αχῶ D
⁹ συγγέλῳ D ¹⁰ ἐτέρων D ¹¹ χρυσοβούλλων D ¹² πρὸς D ¹³ με-
ταταῦτα D ¹⁴ δωρηθέντας D ¹⁵ ἀτελεῖς] αὐτῶ D ¹⁶ τεσσαράκον-
τα D ¹⁷ χρυσοβούλλοις ἄλλοις D ¹⁸ (μυρο)ῦ D ¹⁹ γεγονός D
²⁰ αὐτῷ D ²¹ (μον)αχ(οῦ) D ²² κριθέντος D ²³ καὶ τε] τὰ [γ] D

τειον τὴν Δοβροβίαν¹, καὶ τὸ
προάστειον τὴν Μελεζίαν² καὶ
τὸν καχερωμένον τόπον τοῦ στυ-
λαρίου. Καὶ τὰ τῶν ἀποκαρέν-
των προσώπων³ τὸνα συμπαθή-
σαντος⁴ καὶ τοὺς καρποὺς τῶν
ὧν ἐνεμήθη χρόνων ἔ ῥηθεις
Γεώργιος⁵, μετὰ τὴν καθοσίωσιν.

Κατὰ⁶ τὰ προσόντα τούτοις
ἔγραψα δικαστῶν ἐπαρχετῶν⁷
τοῦ τε σπαθάρου κανθιδάτου⁸
Ἰωάννου καὶ ἀσιγκρίτου⁹ πρωτο-
σεβάστου¹⁰ καὶ τοῦ πρωτοσπα-
θάρου¹¹ Ἀνδρόνικου καὶ τοῦ¹²
κριτοῦ Βολερῶν Στρυμόνος¹³ καὶ
Θεσσαλονίκης¹⁴ χρηματίσαντος¹⁵,
ὧν ὁ μὲν σπαθάριος κανθιδά-
τος¹⁶ Ἰωάννης καὶ πρωτοσεβά-
στος¹⁷ καὶ τὴν τῶν Χρυσοβούλ-
λων¹⁸ ἔγραψεν ἐπαρίθμησιν, καὶ
τὴν ἐκάστου ὄψεσιν καὶ περιλή-
ψιν ἐκ μέρους.

Θάτερα¹⁹ δὲ ἔ πρωτοσπαθ-
ριος²⁰ Ἀνδρόνικος ἐν τῇ ἐγγρά-
φῃ τούτου²¹, καὶ χρυσόβουλλα
προσεῖναι τῆ μονῆ τῶν Ἰβήρων²²
θεδήλωκε κτημάτων τινῶν ὄψεσιν
τε καὶ ἐξκουσισίων²³ περιποιού-
μενοι τὰύτη καὶ παροίκων, θεθη-
μισυμένων τε καὶ παντελῶς

სტილიარიონის. გაპარტახებულო-
ადგილი, და ბერად აღკვეცილ-
პირთა ადგილები; ხსენებულმა
ვისორგომ განწმენდის შემდეგ ნა-
ყოფნი დროთა ვითარებაში...

ამათთან დართულ სიგარ-
ქით მოსამართლეთა საბუთები,
სპათარო-კანდიდატის იოანეს და
პროტოსევესტისა და პროტო-
სპათარის ანდრონიკეს და ვო-
ლერო-სტრიმონის მსაჯულის და
თესლონიკის მოხელისა, რომელ-
თაგან ერთი სპათარო-კანდიდა-
ტი იოანე და პროტოსევესტოსი-
ხრისობულები ალრიცხვას აწარ-
მოებდა და ალრიცხვდა თითო-
ეულის საჩუქარს და ნაწილობ-
რივ მოცულობას.

სხვა ხრისობულები აღნუხა-
პროსტოსპათარმა ანდრონიკემ ამ
საბუთში და ივერთა მონასტრი-
სადმი ბოძებული ხრისობულე-
ბით გაარკვია ზოგიერთ მამულ-
თა ნაჩუქარობაც და შეუვალო-
ბით მოპოვებულობა, ალრიცხა-
მისი კუთვნილი გლეხები (ბარი-

¹ Δοβροβίαν D ² Μελεζίαν D ³ προσώπων D ⁴ συμπα-
θήσας D ⁵ Γεώργιος D ⁶ κατὰ καὶ D ⁷ ἐπαρχετῶν D ⁸ σπα-
θ(α)ρι(ο)κανθιδά(α)του D ⁹ ασιγκ(ρ)ήτου D ¹⁰ πρωτοσεβάστου < D ¹¹ (πρω-
το)σπαθ(α)ρι(ο)ου D ¹² τοῦ < D ¹³ Στρυμόνος D ¹⁴ Θεσσαλονίκης D
¹⁵ χρηματίσαντος D ¹⁶ σπαθ(α)ρι(ο)κανθιδά(α)τος D ¹⁷ πρωτοσεβάστος D
¹⁸ χρυσοβούλλων D ¹⁹ θάτερα D ²⁰ (πρω)σπαθ(α)ρι(ο)ς D
²¹ τούτου D ²² Ἰβη(ρ)ων D ²³ ἐξκουσισίων D.

ἀτελών, ἃ καὶ συντηρή¹ τὸ κρ-
ράπαν ἀνέπαφα καὶ ἀπαράθραυσ-
τα, καὶ² ἐπηρείας ἀμέθεκτα, κα-
τὰ τὴν τῶν χρυσοβούλλων³ δι-
τάξιν, ἐστήμηθεν ἕκείνος τῆ γρα-
φῆ, ποιούμενος μνήμην καὶ τοῦ
ἰσομνήματος⁴ τοῦ βῆθέντος δι-
καστοῦ, καλῶς ἐκτεθειμένου καὶ
προσηκόντως καὶ τὴν τῶν χρυ-
σοβούλλων δυνάμιν, ἐν βραχεὶ
διαλαμβάνοντος, ἐξ ὧν ἐξόν ἐστι
τῆ βουλομένη τὰς τούτων περι-
λήψεις καὶ δυνάμεις κατιδεῖν.

Καὶ πάντως ἀρκέσουσι πᾶσιν
αἱ τούτων ἀνατήρηται⁵ περι-
λήψεις, πρὸς τε τῶν διορθέντων⁶
διαρκεστέραν διαμονὴν καὶ καθα-
ρὰν ἐξουσίαν⁷ καὶ περίθαλψιν
τῶν μοναστηρίων⁸, τῶν προασ-
τείων⁹ καὶ τῶν δεδωρημένων¹⁰
καὶ τὰς¹¹ οἰκίσεις¹² ἐν αὐτοῖς
ποιουμένων¹³ ἀτελών παροίκων
καὶ δεδημοσιευμένων.

Ἄλλ' ἔπει: τινες τῶν ἐμπειρο-
τάτων στρατηγῶν τοῖς ἀσφαλέσι
τοιχείσι¹⁴ καὶ περιφυλάγματά τι-
να, στρατηγικῶς ποιοῦντες, ἐπι-
νοοῦσι καὶ προστιθέσσι τάφρον
τε τῶν τειχῶν ἕξω διαρῦπτοντες,
οὐ μίαν ἀλλὰ καὶ δευτέραν ἐσθ'
ἔτε πρὸς¹⁵ περισσοτέραν τῆς πό-

კები), როგორც დაბეგრილნი ისე
სრულიად განთავისუფლებულნი
ბეგარისაგან; ამასთანავე ერთად
განიხილა სრულიად ხელუხლე-
ბელი და ვაუტეხავი მამულეძი,
და დაუზიანებელი, თანახმად
ხრისობულთა განწესებისა, მან
აღნიშნა წერილობით, მოხსენია
აგრეთვე ზემოხსენებული მსაჯუ-
ლის მიითითება, კარგად და შე-
საფერისად დადგენილი, ხრისო-
ბულების ძალა, შემოკლებით მო-
ხაზული, რომელთაგან შეიძლება
მსურველმა იხილოს მათი (ე. ი.
ხრისობულების) შინაარსი და ძალა.

და, საერთოდ, ყველას დააკ-
მაყოფილებს ამათი უცილობელი
შინაარსი, ვარდა ამისა ნაჩუქარ-
თა დამაკმაყოფილებელი ურყე-
ვობა და წმინდა შეუვალობა და
მონასტრებზე, პრასტიებზე და
ნაჩუქარზე ზრუნვა, მათში (მო-
ნასტრებში) დამკვიდრებულ ბეგა-
რისაგან განთავისუფლებულ და
დაბეგრილ გლეხთა დასახლება.

მაგრამ, რადგან ზოგიერთი
ძალიან გამოცდილი სტრატეგოსი
უზრუნველ კედლებში სტრატე-
გიკულად აწყობენ ირგვლივ-სა-
ცავებს, გვემავენ და ურთავენ
თხრილებს, კედლების გარეთ
ამოთხრილებს, არა ერთს, არა-
მედ მეორესაც, უფრო მეტეულს

¹ συντηρήσ(αι) D¹ καὶ + τῆσθς D² ³ χρυσοβούλλ(ων) D⁴ ἰσομ-
νήματος D⁵ ἀνατήρηται D⁶ διορθέντων D⁷ ἐξουσίαν D⁸
⁸ μοναστηρί(ων) D⁹ προαστεί(ων) D¹⁰ δεδωρημέν(ων) D¹¹ τ(ὰς) D¹²
¹² οἰκίσεις D¹³ ποιουμέν(ων) D¹⁴ τοίχεις D¹⁵ πρὸς(ε) D

ლავა, και των ένδον αυτης ένδη-
κνουμένων¹ ασφάλειαν.

Και ό των ρηθέντων μονα-
στηρίων καθιγγητής, πανοσιώτα-
τος² άνήρ, κατά τους δοκιμωτέ-
ρους³ των στρατηγών ποιών, έπει
μεμαθήχκοι τήν άναγραφήν των
τεσσάρων θεμάτων⁴ ήμιν άνατε-
θήναι: παρ ό του κραταιού και
άγιου ήμων βασιλέως⁵ δκνον άπο-
θέμενος⁶ άπαντα, και το: βαθει
γήρει⁷ τετραχωμένος⁸ και: μόγ:ς
και βαδίζειν⁹ θανάμενος, ώσπερ
όρμαθόν¹⁰ τινα, χρυσοβούλλους
λόγους¹¹, τους προσόντας¹² ταις
ήπ' αυτών μοναις¹³ των ρηθέντων
παναιοδήμων¹⁴ βασιλέων, και τ ό
των έπαρχιωτών¹⁵ δικαστών
ήπομνήματα ελληφός ώς ήμεις¹⁶
έν Θεσσαλονίκη, κεφοίτηκεν ήπο-
δεικνύων¹⁷ μέν αυτά, και παρ'
ήμων ήπαναγνωσθήναι λιπαρών,
και τήν των προσόντων¹⁸ αυτους
παροίκων¹⁹ καπνολόγησιν ποιή-
σασθαι μάλα θεριμώς έξαιτούμε-
νος²⁰ ήπίστατο γάρ ώς ή πείρα
παρέστησε των δωρηθέντων²¹
ήττον²² έχειν αυτους, ώς διεγ-
νωστα: μετά τ ό καπνολόγημα
τούτων.

ვიდრე ქალაქისაა, და მის შო-
ნით აღნიშნავენ უშიშროებას.

ზემოხსენებულ მონასტერთა
უფროსმა ყოვლად უწმინდესმა
კაცმა, სახელოვან სტრატეგოსთ
შორის შესანიშნავმა, როდესაც
შეიტყო, რომ თთხი თემის აღწე-
რა ჩვენ დაგვეკისრა ჩვენი ძლი-
ერი და წმინდა მეფის მიერ
შიში დაიძინია, თუმცა ღრმა სი-
ბერიით გაწვალმებულმა და ძლიერ
ნაბოჯის გადადგმის შემძლებელ
მა, როგორც რაღაც გროვა, ხრო
სობულენი, მის ხელქვეით მონა-
სტრებისადმი ბოძებული მარალ-
სახსოვარ მეფეთაგან, და საეპარ-
ქით მსაჯულთა დადგენილებები
აიღო და ჩვენთან თესლონიკეში
მოიბრუნა რომ ისინი ეჩვენებო-
ნა და დაბეჯითებით მოითხოვდა
რომ ისინი წაკითხული ყოფი-
ლიყო და რომ მოეხდინათ მათი
კუთვნილი გლეხების კომლობრი-
ვი აღწერა, რასაც ისინი მხურ-
ვალედ მოითხოვდნენ. გამორ-
კვეულ იქმნა, როგორც ეს დაად-
სტურა ნაჩუქართა განიხჯვამ,
რომ მათ აქვთ უფრო ცოტა,
როგორც შეიტყეს მათი კომლო-
ბრივი აღრიცხვის შემდეგ.

¹ ένδηκνουμένων [ένσκηνομένων] D ² πανοσιώτ(α)τε(ος) D ³ δοκ.
μοιτάτος D ⁴ θεμάτ(ων) D ⁵ βα(σιλέως) D ⁶ άποθέμενος(ς) D
⁷ γήρη D ⁸ τετραχωμένος(ς) D ⁹ βαδίζ(ειν) D ¹⁰ όρμαθ(όν) ¹¹ χρυ-
σ(ι)λογ. < D (იხ. ქვემოთ 24) ¹² προσόντ(ας) D ¹³ μοναις χρυσοβούλλ(ους)
λόγους D ¹⁴ παναιοδήμ(ων) D ¹⁵ έπαρχιωτών D ¹⁶ ήμ(εις) D ¹⁷ ήπει-
νή(ων) D ¹⁸ προσόντ(ων) D ¹⁹ παροίκ(ων) D ²⁰ έξαιτούμενος(ς) D
²¹ δωρηθέντ(ων) D ²² ήττον(ας)

Καὶ λοιπὸν μετὰ τὴν τῆς
 ληθείας¹ διαγνωσιν ἐβασίλευσε
 μεθ' ὁσῆς τῆς ἰκασίας καὶ ἡμέ-
 τερον λαβεῖν ἔγγραφον², πρὸς τε
 δῆλωσιν τῶν προσόντων³ ταῖς
 ἑπ' αὐτῶν⁴ μοναῖς χρυσοβούλ-
 λων⁵, καὶ δικαιοματίων⁶ ἐπαρ-
 χιωτῶν⁷ δικαστῶν, καὶ τῆς αὐ-
 τῶν ὡς ἐν συνόψει περιλήψεως⁸.

Ὁν τὴν αἰτήσιν ὡς ἄγαν εὐλο-
 γον κροσηκάμενοι τὸ παρὸν ἔγγρα-
 φον ἐκτεθηκότες τούτῳ ἐγχειρί-
 σαμεν⁹, οὐχ ὡς ὑποβάθραν ἢ
 ἐπιστηριγμὸν τῶν πανσεβάστων¹⁰
 καὶ θεῶν¹¹ προσκηνητῶν¹² χρυ-
 σοβούλλων λόγων¹³, καὶ τῶν δι-
 καστικῶν ἐγγράφων, ἀλλ' ὡς
 τί¹⁴ προφύλαγμα καὶ βραχὺ τῶν
 ἐπιρραστῶν¹⁵ ἀμυντήριον.

Εἴθε γὰρ καὶ μικρὰ ἐφόλ-
 κια ταῖς μεγάλας παρέπεσθαι
 ναυσίν, ἔν' ἐν καιρῷ τῆς τῶν
 σφοδρότατων¹⁶ ἀνέμων ἐπιφο-
 ρᾶς¹⁷ καὶ τῶν τῆς θαλάσσης¹⁸
 τρικυμιῶν τὴν παρ' αὐτῶν μι-
 κρὰν τῆ τε μεγάλην γῆ καὶ τοῖς
 πλωτήρσι, χαρίζοιντο ῥεπῆν, ἡπη-
 ρεσίας ἔργον ἐνδεικνύμενα, καθὼς
 ἴσμεν. Τοῖον καὶ τὸ παρὸν
 ἔγγραφον τοῖς ἐπιρρασταῖς¹⁹ πα-
 ρὰ τῶν εὐλαβῶν μοναχῶν ἐμφα-
 νιζόμενον, παραστήσει τὸν ἀριθ-
 μὸν τῶν προσόντων αὐτοῖς εὐσε-

სხვათა შორის, კვშმარტების
 დადგენის შემდეგ შეწყუხებულმა
 ეგოდენი მუდარით მიიღო ჩვენი
 სიგელი, რითაც ნათელი გახდა
 მის ქვემდებარე მონასტრების
 კუთვნილი ხრისობულები, საეპარ-
 ქით მსაჯულთა გადაწყვეტილე-
 ბანი და მათი შემცველი შემაჯა-
 მებელი მიმოხილვა.

მის თხოვნას უაღრესი კე-
 თილგანწყობით შევხვდით, წინა-
 მდებარე სიგელი გამოვეცით და
 მას ჩავაბარეთ არა როგორც და-
 საყრდენი და სიმადრე ყოვლად-
 სათნო და ღვთაებრივად სათაყ-
 ვანებელ ხრისობულებისა, არა-
 მედ როგორც რაღაც წინასწა-
 რი ბჭე და დაცვა მეშურნეთაგან.

ჩვეულებრივ, მცირე ნაგებიც
 მისდევენ ბოლმე დიდ ხომალ-
 დებს, რათა მოძმლავრებული ქა-
 რის დროს ზღვის ტალღების მო-
 ზღვავენას მათგანაც მცირე დაბ-
 მარება მიეცეს დიდ ხომალდსა
 და მეზღვაურებს. და აი, წინა-
 მდებარე სიგელი მიეძღვნა კე-
 თილსათნო მონაზონთაგან გამო-
 ჩენილ ღირსებას და გვერდში
 ამოუდგება მათთვის განკუთვ-
 ნილ კეთილსათნო და სათაყვა-
 ნებელ ხრისობულებს. შეიცნობს
 მათ შინაარსს, ნათელყოფს რაო-

¹ ἀληθείας) D ² ἔγγραφον) D ³ προσόντων) D ⁴ αὐτῶν) D
⁵ χρυσοβούλλων) D ⁶ δικαιοματίων) D ⁷ ἐπαρχιωτῶν) D ⁸ περι-
 λήψεως) D ⁹ ἐνεχειρίσαμεν) D ¹⁰ πανσεβάστων) D ¹¹ θεῶν) D
¹² προσκηνητῶν) D ¹³ χρυσοβούλλων) λόγων) D ¹⁴ ὡς) D ¹⁵ ἐπιρραστῶν) D
¹⁶ σφοδρότατων) D ¹⁷ ἐπιφορᾶς) D ¹⁸ θαλάσσης) D ¹⁹ ἐπιρρασταῖς) D.

βῶν καὶ προσκυνητῶν χρυσοβούλλων¹ λόγων, γνωρίζε: τὴν αὐτῶν περιλήψιν, θελοποιήσῃ τὴν πασῶν τῶν δεδωρημένων² ἀτελῶν παροίκων³ καὶ δεδημοσιευμένων⁴, καὶ λοιπῶν, καὶ τὴν αὐτοῖς ἐπιπρυτανυθείσαν καθάραν ἐξουσίαν, καὶ περίθαψιν, καὶ πρὸ τῆς⁵ τῶν θεῶν χρυσοβούλλων⁶ λόγων ἐμφανείας⁷.

Διὸ καὶ τῆ ὑπογραφή καὶ σφραγίδι⁸ ἡμῶν ἐμπεισθῆν⁹ ἐπεθύμη τῶ ρηθέντι¹⁰ πανοσίῳ ἀνδρὶ μὴν: Ἀπριλλίῳ¹¹ Ἰνδιαιτιῶνος¹² δεκάεκτης¹³ *.

ზემოთ დაბეჭდილი საბუთი მრავალმხრივ იწვევს ჩვენს ინტერესს. ეს საბუთი ეტრატზეა დაწერილი და იგი ინახება ივერთა მონასტრის არქივში. Dölger-ს გადაუღია ის 1941 წელს: ფოტო და აღწერა არის Corpus d. griechischen Urkunden-ის არქივში, ბავარიის აკადემიაში (მიუნქენში).

დოკუმენტი ეკუთვნის მეფის მაღალ მოხელეს: პატრიკიოსს, ანთიპატოსს, მოსამართლეს კონსტანტინეპოლში, მეფის ნოტარსა და აღწერელს (ἀναγραφῆς) დასაყუთში ლეონს, რომელიც უდასტურებს ივერთა მონასტერს მის წინანდელ, კეისართა მიერ ბოძებულ პრივილეგიებს.

დასაყუთის ანაგრაფევსი ** ლეონი აუწყებს მონაზონ იოანეს

დენობას ნაჩუქარ გლეხებისა ბევარისაგან თავისუფალ და და ბევრილუბისას, და დანარჩენებისას, და მათთვის მინიჭებულ წმინდა შეუვალობას, და შემსუბუქებას, და ლეთაებრივ ღრისობულთა საჩინოებას.

ამიტომ ჩვენი ხელმოწერით და ბეჭდილი მიეცა დამტკიცებულ ზემოხსენებულ ყოვლადწმინდა კაცს, თვესა აპრილსა, ინდიკტიტონისა ნეათორმეტესა.

¹ χρυσοβούλλων D ² δεδωρημένων D ³ παροίκων D ⁴ δεδημοσιευμένων D
⁵ τῆς D ⁶ χρυσοβούλλων D ⁷ ἐμφανείας D
⁸ σφραγίδι D ⁹ ἐμπεισθῆν D ¹⁰ ρηθέντι D ¹¹ ἀπριλλίῳ D
¹² Ἰνδιαιτιῶνος D ¹³ δεκάεκτης D.

* ბოლოში სწერია

† Λέων αὐτοκράτορος, ἀνθίπατος, κριτῆς τοῦ βῆλλου, νοικράτορος τοῦ κρατῆτος καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως, ἀναγραφῆς τῆς δῆσεως. †

** Αναγραφῆς τῆς δῆσεως უშუალოდ კეისარს ვმორჩილებოდა; იგი ატარებდა მანულების ღვთაებას გაზომვას ერთს ან რამდენიმე რაიონში, უღრის, თითქოს გუბერნატორს. იხ. Fr. Dölger, Beiträge zur Geschichte der Byzantinischen Finanz-Verwaltung, besonders des 10. und 11. Jahrhunderts. Leipzig-Berlin 1927, 33-35, 52 და 88; აგრეთვე Fr. Dölger, Aus den Schatzkammern des Heiligen Berges. 1959, 35-191-193.

(ივერთა მონასტრის წინამძღვარს), რომ არსებობს საბუთები პრივილეგიებზე:

ა) კეისრის კონსტანტინე VII პორფიროგენეტის ხრისობული თესლონიკეში იოანე წინამორბედის სახელობის მონასტერზე, რომელიც დააარსეს ნიკოლოზ ბერმა, პატრიკიოს კალონას ძმამ და მისმა დისწულმა; ეს ხრისობული შეიცავს შეუვალობის (ἐξαισιάζει) მინიჭებას მონასტრის კუთვნილ მამულებზე და იქ მოსახლე დაბეგრულ გლეხებზე და უმიწაწყლო მუშაკებზე (μισομηχανοί); აგრეთვე გადასახადისაგან თავისუფალ 36 გლეხზე.

ბ) იმავე კეისრის 957/958 წლის ხრისობული, რომელიც შეუვალობას ანიჭებს ათონის მონასტრის მამულებს კენძულ კასანდრიანზე, სახელდობრ Halika და Galeai მათდამი დაქვემდებარებულ მამულებზე: ფსალიდი, დობროდოლი და დობრიძა, და 70 ყოველგვარი გადასახადისაგან თავისუფალ გლეხებზე.

ეს გარემოება ამტკიცებს იმას, რომ ამ ხანებში (957—958 წლებში) მთაწმინდაზე არსებობდა მონასტერი, რომლის სახელწოდებაც იყო τῆς Ἁθῶν. ეს უნდა იყოს იმის იდენტიური, რომელიც კონსტანტინე X დუკას 1062 წლის ბრძანებულებაში არის მოხსენებული როგორც μονή τῆς Ἁ. Ὁριῶν.

გ) კეისარ რომანოზ II-ის 959/960 წლის ხრისობული, ბოძებული კოლობუს მონასტრისადმი, რომელიც ამასობაში ივერთა მონასტრის განკარგულებაში გადავიდა. ეს ხრისობული შეიცავს ცნობას გადასახადებისაგან თავისუფალი 40 გლეხის ჩუქების შესახებ. ეს ის გლეხები არიან, რომლებიც კოლობუს (ე. ი. ივერთა) მონასტერს ეკუთვნოდა წინათ, ხოლო შემდეგ ბუღგარელ სლავთა მიერ იქმნა შიტაცებული.

დ) კეისარ ბასილი II-ის 979—980 წლის ხრისობული; შეიცავს გაცვლის გზით შესრულებულ გადაცემას ლეონდარის მონასტრისა, კოლობუს მონასტრისა და კლემენტის მონასტრისა იოანე თორნიკისადმი (თუ იოანესადმი და სინკელოს თორნიკისადმი).

ე) მიხეილ IV პაფლაგონის (1034—1041) ხრისობული, სადაც მოხსენებულია ჩუქება იმ მონასტრებისა და მამულებისა, რომლებიც გარდაცვლილ მონაზონ გიორგის უფლობელიდან (მისი ღალატის გამო) ჩამოერთვა და ხაზინას (θησαυρῆ) გადაეცა, შემდეგ—ივერთა მონასტერს: მისი კუთვნილი ლეონდარის მამულით, იერისოსთან არსებული მამული საბატონო სახლით, გენესიონის მონასტერი, მამული დობროვიკვა, მელონდა და გაპარტახებული სტილიარიონი.

ფრ. დელგერი თავის ნარკვევში (Ein Fall....) დაწვრილ-

ბით იხილავს მასალებს *Σακχαι-ს* შესახებ და იმ აზრისაა, რომ 959—960 წლებში, მაშასადამე, კეისარმა კონსტანტინე VII პორფიროგენეტმა აჩუქა კოლობუს მონასტერს (იერიოსოსთან) 40 გლეხი იერიოსოს იმ მამულების (*τράπεζα*) ასანაზღაურებლად, რომლებიც მიტაცებული ჰქონდათ იქ დაბინაებულ (*ἐνοικουμένους*) ბულგარულ სლავებს. ეს დასკვნა იმით არის საყურადღებო, რომ ზოგიერთ მკვლევარს ეგონა, თითქოს აქ ლაპარაკი ყოფილიყო ბულგარულ მონებზე (და არა სლავებზე).

ყურადღებას იქცევს ამ სიგელში ნახსარი *ἀπάσις*: 223,4-5 ვითხოვლობთ: *παρισίαις καὶ βίσιλοιπαρισίαις ἀπάσις* („ყველა გლეხებსა და მონა-გლეხებს“). ამ იდგილისათვის ფრ. დელგერი ვთაყვანობს კონიექტურას: *ἀπάσις*-ის ნაცვლად *ἀπαθιάς*. თუ რით არის გამოწვეული ეს კონიექტურა, დელგერი არ განმარტავს. მაგრამ ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ეს გამოწვეულია შემდეგი მიზეზებით:

1) *ἀπάσις* წარმოადგენს არარსებულ გამოთქმას: თუ ეს სიტყვა მიემართება „პარიკებსა და მონა-პარიკებს“, სწორი ფორმა იქნება *ἀπασι*, ამიტომ *ἀπάσις* უარსაყოფია.

2) ამ იდგილს აკლია შემასმენლის გამოძახტევი მოქმედების აღნიშვნა; *ἀπαθιάς*-ით („მიმნიჭებელი“) იქნება ნათქვამი, რომ „გლეხებსა და მონა-გლეხებს“ ენიჭება.

ჩვენ ვვარაუდობთ, რომ ფრ. დელგერი ამ ორი მოსაზრებით ხელმძღვანელობდა, როდესაც ცვლიდა *ἀπάσις*-ს სიტყვით *ἀπαθιάς*:

მიუხედავად ამისა ჩვენ შესაძლებლად დავინახეთ დაგვეტოვებინა სიგელში მოცემული *ἀπάσις* შემდეგი მოსაზრებებით:

1) არ არის საგულისხმებელი, რომ ეწერა *ἀπαθιάς* და სიგელის მდივანმა ამის ნაცვლად ამოიკითხა *ἀπάσις*, — პალეოგრაფიულად ეს გაუმართლებელია.

2) სიგელის მთელ ამ გვერდში საშემასმენლო მნიშვნელობის სიტყვები მიძღვობის ფორმით არის გამოხატული; ერთადერთია *ἔχρασαν-βήαλλας ἀπαθί παρισιαί* („მისი ხრისობული ანიჭებს“). რას ანიჭებს? *βέχρασαν* „შეუვალობას“. *Παρισιαί* არის აწმყო დრო ზმნისაგან *παρισιαίω* (უღრის *παρισιαίω-ს*), რომელიც იშვიათად იხმარება, მაგრამ როგორც ლექსიკონებშია აღნიშნული, ხშირია, მაგალითად, *Sex-tus Empiricus*-თან (აბ. წ. II საუკუნის სკეპტიკოს-ფილოსოფოსია).

ასე რომ ჩვენ შესაძლებლად მიგვაჩნია დავტოვოთ *ἀπάσις*, რომელიც ბიზანტიელ ბერძენს გაუკეთებია მდედრობითი სქესის *ἀπάσις*-ის ანალოგიით.

1078—1083 წ. გრიგოლ ბაქურიანისძისადმი ბოძებულ სიგელები

1073—1083 წლებში ნიკიფორე III ბოტანიატეს და ალექსი I კომნენოსის მიერ რამდენიმე ხრისობული უოფილა გაცემული გრიგოლ ბაქურიანისძისადმი, ამ ხრისობულებით გრიგოლის მამულები თავისუფლდებოდა სახელმწიფო გადასახადთა ერთი ნაწილისაგან; არის სიგელი, რომლითაც გრიგოლი თავისუფლდება ყოველგვარი გადასახადისა და ბეგარისაგან: ეს ვრცელდება ყველა იმ მამულზე, რომელიც აქვს გრიგოლს და რომელსაც ის მომავალში შეიძენს. ამ სიგელების შესახებ თვით გრიგოლი ლაპარაკობს „პეტრიწონის წესდების“ სხვადასხვა ადგილას, თვით სიგელები ჩვენამდე მოღწეული არაა; ისინი ინახებოდა, უთუოდ, თვითონ პეტრიწონის საეპისკოპოსოს დაეთარხანაში, რომელიც საეპისკოპოსოს ბიბლიოთეკასთან ერთად დატაცებული (ანდა, შეიძლება, განადგურებულ) იქნა გვიან საუკუნეებში ბერძენებსა და ბულგარელებს შორის პეტრიწონის საეპისკოპოსოს გამო წარმოებული დავის დროს. ყოველ შემთხვევაში, უნდა გვახსოვდეს, რომ პეტრიწონის საეპისკოპოსოს საცავებიდან მომდინარეობენ პეტრიწონის საეპისკოპოსოს „წესდების“ (ტიპიკონის) ტექსტები, რომლებიც XVIII—XX საუკუნეებში აღმოჩნდა ბუხარესტში და კუნძულ ქიოსზე. ასე რომ, ჩვენ იმედს არ ვკარგავთ, რომ ზემოხსენებული ხრისობულების ტექსტებიც, ერთხელაც არის და, აღმოჩნდება. ჯერჯერობით მოგვეყავს ცნობები ამ სიგელების შესახებ ტიპიკონის ტექსტიდან.

Δ:ζ τῶν χρυσοβισῆλων τῶν ψυλαττομένων ἐν
Κωνσταντινουπόλει εἰς τὴν τοῦ θεοῦ μεγάλην
ἐκκλησίαν—იმ ოქრობეჭედთა შესახებ,
რომლებიც დაცულია კონსტანტინეპოლში,
ღვთის (მაცხოვრის) დიდ ეკლესიაში

Χρυσοβισῆλια τρία περὶ τῶν | სამი ოქრობეჭედი ანატო-
ἐν τῇ Ἀνατολίῃ κτημάτων ἡμῶν | ლიაში არსებული ჩვენი მამულე-
ἦγουν τὸ μὲν ἐν τοῦ μέρους τοῦ | ბის შესახებ, ანუ ერთი—აწისის

Ἀνίου, τὸ δὲ ἕτερον τοῦ Ταΐς,
καὶ τὸ ἕτερον τοῦ Τζούρμενγ.

Χρυσόβουλλα δύο περὶ τῶν
ἐν τῷ θέματι τῶν Ἀρμενικῶν
κτημάτων μου, τὸ μὲν ἐν τῆς
Λάβακας, τὸ δ' ἕτερον τοῦ Ἀρ-
νασακίου καὶ Μαρτισαπαῶ.

Χρυσόβουλλον ἐν τῆς μονῆς
τῆς κυρᾶς Εὐφροσύνης, τοῦ χω-
ρίου Λιζαδίου¹.

Χρυσόβουλλα τρία τοῦ κύρ
Μιχαῖλ περὶ τῶν ἐν Μοσυνοπόλει
κτημάτων του.

Χρυσόβουλλα τέσσαρα περὶ
τῶν ἐν Φιλιππουπόλει: κτημά-
των μου.

Χρυσόβουλλον ἀθιφώσεως τῆς
ἐν τῷ Κάρσε πράξεως μου.

Χρυσόβουλλα ἑνὸς ἀθιφώσεως
τῆς ἐν Θεοδοσιουπόλει πράξεως
μου.

Χρυσόβουλλον ἕτερον ἐξου-
σίας περὶ τῶν ἐν Φιλιππουπόλει
κτημάτων μου καὶ τῆς Μοσυνο-
πόλεως.

Χρυσόβουλλον περὶ τοῦ χω-
ρίου τῆς Ξανθείας.

Χρυσόβουλλον τοῦ Μάργωνος
ξυλοχάρτιον, ὅπερ ἔχω ἐν τάξει
ἐναγύρου.

მხარისა, ხოლო მეორე ტაოს მხა-
რისა, და სხვა კიდევ ჩურომენისა²

სხუაჲ ოქრობეჭედი ორი ჩემ-
თა პრასტინთათჳს რომელნი არ-
მენაკთა მქონდეს: ერთი ლავა-
კაჲსაჲ — არს, და ერთი არნასა-
კისა, და მარტისპაჲსაჲ.

სხუაჲ ოქრობეჭედი ერთი მო-
ნასტრისა კიურა ევფროსინესი,
რომელ არს ხრუსოლვადსა¹ (Ch:²
ხრუსო ლივადსა).

სხუანი ოქრობეჭედნი სამნი
მიხაელ მეფისანი მისინოპოლისა
პრასტინთათჳს.

სხუაჲ ოქრობეჭედი ოთხი
ფილიპოპოლისა პრასტინთათჳს.

სხუაჲ ოქრობეჭედი ერთი
უბრალოებისათჳს კარს თავადო-
ბისა ჩემისა.

სხუაჲ ოქრობეჭედი ორი გა-
სუკითხეულობისათჳს კარნუქა-
ლაქს შთავრობისა ჩემისა.

სხუაჲ ოქრობეჭედი თავისუფ-
ლად ყოფისათჳს პრასტინთა ჩემ-
თაჲსა, რომელ არიან ფილიპო-
პოლისს და მისინოპოლისს (Ch:
მისინოპოლისს) შინა.

სხუაჲ ოქრობეჭედი ერთი
სოფლისა ქსანთიისათჳს.

სხუაჲ ოქრობეჭედი ერთი
მარღონაჲსა კილსა ზედა წერო-
ლი, რომელი-იგი წინდალ მაქუს.

* ქართული თარგმანი მოგვყავს „ტაპიკონის“ ფელქართული ტექსტიდან (მ. თარხნიშვილის გამოცემით), ხოლო დანაწევნი (სამი ოქრობეჭედი...) აქლია ქველ ტექსტს და მოგვყავს ჩვენი თარგმანით.

¹ სოფელ ლივადიონში.

² Ch აღნიშნავს „ქიოსურ ნუსხას“.

Αἰρελλοὶ δύο· ὁ μὲν εἰς περὶ
τοῦ χωρίου τοῦ Ἐῦδοξίμου, ὁ δ'
ἕτερος περὶ τοῦ χωρίου τοῦ Κοτ-
ρίου.

Ἦ σημαίσις τοῦ κυροῦ Μι-
χαήλ περὶ τῆς κινήσεως τότε
ὑποθέσεως τοῦ Μπατζινάκου.

Ὅμοίως ἕτερα σημαίσις τοῦ
αὐτοῦ περὶ τοῦ μητροπολίτου
Φιλίππουπόλεως.

Ἐτέρα σημαίσις τοῦ Βοτα-
νάτου περὶ τῶν κτημάτων τῆς
Φιλίππουπόλεως.

Βασιλικὰ πιττάκια τὰ κατα-
στρωθέντα εἰς διάφορα σέχρετα,
καὶ ἕτερα πιττάκια περὶ διαφό-
ρων ὑποθέσεων ἐξίχοντα καὶ
πέντε.

Ἐἶς δὲ καὶ τὰ ἴσα τῶν τριῶν
χρυσοβούλλων τῶν ἐν τῇ Ἄνα-
τολῇ κτημάτων μου.

Διὰ τῶν χρυσοβούλλων τῶν ἐναποχε:μένων
καὶ παραφυλαττομένων ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς μονῇ
οἰκ:ο:ბეჭედთათჳს, რომელნი დაისხნეს
ნამარხვეად მონასტერსა ჩუენსა და არიან ესე

Χρυσοβούλλια δύο ἀθρόσεως
τῆς πράξεώς μου τοῦ μεγάλου
δομεστικᾶτου.

ლიველონი ორ (Ch: ორნი);
ერთი მათგანი არს ეფდოკიმო-
სათჳს (Ch: ეფდუკიმოსათჳს) და
ერთი სოფლისა კოტრიასათჳს.

სიმოხონი ერთი მიხაელ მე-
ფისაჲ პეწინავისა ჰარბევისთჳს¹.

ეგრეთვე სიმოხონი ერთ
სხუაჲ მისვე მეფისაჲ ფილიპო-
პოლისა მიტროპოლიტისა საქნი-
სათჳს.

სხუაჲ ოქრობეჭედი ერთი ვო-
ტანიატისაჲ, რომელსა შინა არს
სიმოხონი პრასტინთათჳს ფილი-
პოპოლისათა.

სამეფუთჲ წიგნები, რომელნი
კატასტროს¹ ქწილ არიან სიკ-
რიტონთა შინა, და სხუაჲ წიგ-
ნები თუთოსახეთა პირთათჳს სა-
მოცდა ექუსი.

და სამთა ოქრობეჭედთა სწორ-
ნი აღმოსავლეთისა პრასტინ-
თათჳს.

ოქრობეჭედი ორი უბრალოე-
ბისათჳს მთავრობისა ჩემისა დიდ-
სა შინა დემესტიკოსობასა.

¹ იველისმეცხე: სსსამართლის განაჩეხი (σημαίσις „gerichtliche Entscheidung“), 1078 წლის მაქლობლად გრიგოლ ბაქურიანისძესა და პეწინავს შორის ამტყდარი საქმის გამო (იხ. Dölger, Regesten.: 2 Teil, გვ. 20).

² ნაწარმოებია ზმნისაგან *καταστρωσιναι*, რაც ტექნიკურ გამოთქმას წარ-
მოადგენს და ნიშნავს „მოხელეთი წიგნი შეტანას“; *καταστρωσῆ* ნიშნავს, რომ
სათხალო საბუთი აღწესებულია (საჟინანსო) უწყების დეკორებში. იხ. Fr. Döl-
ger, Beiträge zur Geschichte der Byzantinischen Finanzverwaltung,
besonders des 10. und 11. Jahrhunderts, გვ. 97 შენ.

Χρυσόβουλλον ἔν τῳ κάστ-
ρου Βάνισκας καὶ τῳ χωρίῳ
τῳ Γζερβενῶν.

Χρυσοβούλλιον περὶ τῶν ἔν
τοῖς κτήμασι μου βελτιώσεων,
οἰκοδομῆς κáστρων, χωρίων τε
καὶ μοναστηρίων.

Ἐτερον χρυσοβούλλιον τῆς
αὐτῆς ὑποθέσεως, καὶ εἰ γε πα-
νυπέρπλεος γένηται ἢ τῶν κτη-
μάτων ἡμῶν πρόσσοδος, τοῦ ἔχειν
ἐμέ τε καὶ τοὺς μετ' ἐμέ τὸ
ἀφρόντιστον.

Χρυσοβούλλιον τῆς καθ' ἡμᾶς
μονῆς τοῦ Πეტριτζῶ ὑπερὶ τε τῆς
κυριότητος καὶ αὐτεξουσιότητος
τῆς αὐτῆς μονῆς παντοίας ἐλευ-
θερίας καὶ περὶ τῶν ἔν αὐτῇ
προσκυρωθέντων κτημάτων μου.

Χρυσοβούλλιον περὶ τοῦ Σπάσ-
ματος καὶ τοῦ Παγκαλίτζη.

Χρυσοβούλλια δύο περὶ τοῦ
ἀθῆνους καὶ ἀλογαριάστους δια-
τηρηθῆναι ἡμᾶς ὑπὲρ ὧν κατε-
βλάσμεθα βασιλικῶν λογαρίων εἰς
τὴν μετάκλησιν τῶν Κομάνων.

ოქრობეჭედი ერთისა სხუაჲ
ციხისა ვანკასათჳს (Ch: ვანკაჲ-
სათჳს) და სოფლისა ჩრვენისა
(Ch: ჩრვენაჲსა).

ოქრობეჭედი ერთი ველტოს
ქვისათჳს პრასტინთა ჩემთაჲსა.
და მათ შინა ციხის გებისა და
სოფლისა და მონასტრისა შენე-
ბისაჲ.

სხუაჲ ოქრობეჭედი ერთი მა-
ვისეჲ ბირისათჳს და ვითარმედ
უკუეთუ გაპრაველდეს შემოსავა-
ლი პრასტინთა ჩემთაჲს, უურვაო-
ბაჲ გუაქუნდის მე და ყოველთა
ჩემთა შემდგომად ჩემსა.

ოქრობეჭედი ოთხი¹ მონა-
სტრისა ჩუენისა პეტრიწონისაჲ
უფლებისათჳს და თუთმფლომე-
ლობისა და მავისეჲ მონასტრი-
საჲ ყოვლადე აზნურად ყოფი-
სათჳს და პრასტინთა ჩემთათჳს,
რომელნი დაუმტკიცენ მონას-
ტერსა მაგას.

სხუაჲ ოქრობეჭედი ერთი
სპაზმასა და მანკალიწისათჳს
(Ch: მანკალიწისათჳს).

სხუაჲ ოქრობეჭედი ორი
უბრალოდ ყოფისათჳს და ულო-
ლარიისოდ დადგრომისა ჩუენისაჲ
სამეუფოჲსა განძისათჳს, რომე-
ლი წარვაგეთ კომანთა გამოყვა-
ნებასა შინა².

¹ „ოთხი“ არ არის ბერძნულ დეკანნი.

² ესეჲა იმას, რომ გრადოდ მაკურინენისძე ანგარაშვალდებული არაჲ კომინელ-
ბისადმი (ყვანყვბისადმი) მის შიერ ვალაბული ხარკისათჳს.

Χρυσοβούλλιον περί της ἀθώ-
σεως τῶν θάματος τῶν Σμολέ-
ων.

Χρυσοβούλλια δύο περί τῶν
ἐν Ἀχρίδῳ κτημάτων μου, τοῦ
τε χωρίου Σικονίου καὶ τοῦ χω-
ρίου Χαρπετιχίου.

Χρυσοβούλλιον τῆς ὑποθέσεως
τῶν ἱερῶν τῆς εὐαγεστιάτης μο-
νῆς τοῦ Σαχῶ.

Χρυσοβούλλιον τοῦ ἔχειν με
ἐπ' ἀδείας παραπέμψαι τὰ κτή-
ματά μου ἐνθά καὶ βούλομαι,
καὶ πρὸς τοὺς συγγενεῖς καὶ
ἀνθρώπους μου, κἄν τῆς ἄρθη-
σεως τῶν Ἀρμενίων τυγχάνου-
σιν.

Ἴσον χρυσοβούλλιον τῶν ἐν
τῷ Βολερῷ καὶ τῆ Μοσუნობλεί
κτημάτων μου.

Ἔτερον ἴσον χρυσοβούλλιον
περὶ τῶν κτημάτων μου τῆς Φι-
λιπκουπόλεως.

Ἔτερα ἴσα χρυσοβούλλια τρία
περὶ τῶν ἐν Φιλικπουπόλει κτη-
μάτων μου.

Ἴσον χρυσοβούλλιον περί της
ἐν Θεοδοσιουπόλει πράξεώς μου.

სხუა ოქრობეველი ერთი
უბრალოდებისათჳს თემისა ზმო-
ლინაჲსა¹.

სხუა ოქრობეველი ორი აკ-
რიტონისა² პრასტინთა ჩემთა
შიკონისა (Ch; შიკონისა) და
ქართფრთიკისათჳს.

სხუა ოქრობეველი (+ერთი
Ch) სამკაულთათჳს პატიოსნი-
სა (Ch; პრასტინისა თ ა რ ნ ხ.)
მონასტრისა ხახელისთა (Ch;
თ ა რ ნ ხ. ხახელისაჲ).

სხუა ოქრობეველი ერთი,
რაჲთა გელმწიფებაჲ მაქუნდეს
პრასტინთა ჩემთა, ვინაჲცა მე-
ნებოს ნათესავთა ჩემთა და მსა-
ხურთა ჩემთა, დაღაცათუ სო-
მებნი იყვენ სარწმუნოებითა.

ოქრობეველისა სწორი ერთი
პრასტინთათჳს ვოლერონისა და
მისინოპოლისათა.

სხუა ოქრობეველისა სწორი
ერთი ფილიპოპოლისა პრასტინ-
თა ჩემთათჳს.

სხუანი ოქრობეველთა სწორ-
ნი სამნი ფილიპოპოლისა პრას-
ტინთა ჩემთათჳს.

სხუა ოქრობეველისა სწორი
ერთი კარნუქალაქს განგებისა
ჩემისათჳს.

¹ ე. ი. ზმოლენის აქმში სამსახურის დროს არაფერი ზნალო არ ეღება.

² „აკრიტონისა“ უნდა უდრიოდეს ოქრობეველს აქრიდის, ე. ი. იმ მამულების შესა-
ხებ, რომლებიც არის ახრიტონის თემის ორ სოფელში: სიკონიონში და ხარპეტო-
კონიონში.

Πιττάκιον βασιλικὸν περὶ τῶν
λογισθησῶν τῶν κτήματά μου
ἅπαντα.

Καὶ ἕτερα πιττάκια τρία ἀπο-
σχιθεύμαθ¹.

Ἔτερον πιττάκιον περὶ τοῦ
θήματος τῶν Σμολάνων.

ამის შემდეგ „ტიპიკონის“ ქართულ ვარიანტში მოიპოვება დამატებული ცნობები პიტაკებისა და აპოლიქსების შესახებ. ბერძნულშიც არაა.

აპოლიქსი მთლიან მეფისაჲ სამისა კენტინარისაჲ და ოცდაშვილისა ლიტრისაჲ, რომელ ავიღეთ სამეუფოთა ბრძანებითა კრტისისაგან (Ch: კრიტიისისაგან) კილიკიელისა, და ძისაგან პარაფრაზისა.

«სხუაჲ აპოლიქსი აპეტისინისა თემისა ზმოლინაჲსაჲ».

Ἡ ἀπόδειξις ἦν ἔλαβρον οἱ
Φράγγοι φιλοτιμίαις τῶν τριῶν
κεντηγαρίων καὶ τὸ περὶ τούτων
πιττάκιον, καὶ ἕτερα: ἀποδείξεις
διάφοροι.

Σημείωσις τοῦ χαρτοφυλάχου
καὶ πιττάκιον πρὸς θεματικὸν
δικαστὴν πρὸς εἰδήσεις καὶ ἀπο-
δείξεις τῶν χρυσοῦσῶν ἡμῶν
καὶ λοιπῶν δικαιωμάτων τῶν ἀπο-
κειμένων ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ.

Τὸ ἰσοκῶδικον τοῦ Σραβιάνου
καὶ αἱ ἀσφάλειαι τῶν χωρῶν
τοῦ αὐτοῦ χωρίου.

Τὸ ἰσοκῶδικον τοῦ χωρίου
Πριλόγγου.

სამეუფოჲ¹ პიტაკი ერთი ლო-
გის ქმნისათჳს² ყოველთა პრას-
ტინთა ზემთაჲსა.

სხუაჲ სამეუფოჲ პიტაკი სამი-
აპოსკელეფსობისათჳს².

სხუაჲ პიტაკი ერთი თემისა-
ზმოლინაჲსათჳს.

აპოლიქსი განძისაჲ სამისა
კენტინარისაჲ რომელი ფილო-
ტიმიად აიღეს ფრანგთა, მაგისვე
პირისათჳს პიტაკი ერთი და
სხუაჲ მრავალსაჲ პიტაკები.

სიმეონინი ხარტოფილაკისაჲ
და წიგნი მისი თემისა მის ძსა-
ჯულისა მიმართ... მოსაკუნებე-
ლი წიგნი და აპოლიქსი ოქრო-
ბეჭედთა ზუენთაჲ და სხუათჳ
სასამართლოთა ნაწერთაჲ, რომ-
ელნი ნამაზხევაღ-სხენახ სოფთა
წმიდას.

ისოკოდიკონი ზრავიკისაჲ და-
ტელით-წერილები მისვე სოფ-
ლისაჲ.

ისოკოდიკონი სოფლისა პრი-
ლონგისაჲ.

¹ Ch: ამეუფოჲ (აღიღო ყოფილა დაკეცებული მთავრული „ს“-ს ჩასწერად.

² ლოგისთჳნი — „საგადასახადო სიგბილან ამორიკენე“ (Dölger. Regesten II, 31: „seine Güter sollen im Steuerkataster gelöscht werden“).

³ ეხება ვადასახადის მოკვეთას.

Τὰ ἀγοραστήρια τοῦ Βαρδά-
νη περι τῆς ἐν Μοσυνοπόλει αὐ-
λῆς καὶ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου
Γεωργίου τοῦ ἐν τῷ Παπικίῳ.

Αἱ ἀποδείξεις περι τοῦ εἰσκο-
μισθέντος λογαρίου περι τῆς ἀκαι-
τήσεως τοῦ θέματος τῶν Συμ-
λένων.

Τὸ πρακτικὸν καὶ ἡ περιορισ-
μὸς τῶν ἐν Φιλιππουπόλει κτη-
μάτων μου.

Τὸ πρακτικὸν καὶ ἡ περιορισ-
μὸς τῶν κτημάτων μου τῆς Μο-
συνοπόλεως, ὡσαύτως καὶ αἱ ἀπο-
δείξεις τοῦ οἰκονόμου περι τοῦ
δημοσίου τοῦ λιβελλικοῦ. Τὸ λο-
γισμὸν πιττάκιον τῶν κτημάτων
τῆς Μοσυνοπόλεως.

Τὸ πρακτικὸν καὶ παραδοτι-
κὸν τῆς Λάβρακας.

Αἱ ἀσφάλειαι καὶ αἱ ἀποδεί-
ξεις τῶν πανηγυριστῶν τοῦ Στε-
νμάχου.

Καὶ τὸ ἠπόμνημα, ὃ ἐποίησεν
ὁ Μεσοποταμίτης, ἐκ προσταξέως
βασιλικῆς περι τῶν Βοδινῶν καὶ
χωρίου τοῦ Ζαχαρίου (Tyrieon,
ed. 1963, p. 150—156).

Ὁ δὲ μακάριος καὶ γνησιώ-
τατός μου ἀδελφός ὁ ἀποχώμενος
μάγιστρος Ἀπάσιος ἐτέπωσεν ἐν
τῇ ἐγγράφῃ αὐτοῦ διαιτησῶσαι
.....

ნასცილის ნაწერები ვარდანი-
სი ავლინისათჳს, რომელი მისი-
ნომოლს არს; და ვიორგი წმი-
დისათჳს, რომელი პაპიკს არს.

საბუთები შესახებ ზმოლე-
ნის თემის სახვირის გამო ჩატა-
რებული შემოწმებისა¹.

პრაქტიკონი და პერიორეზ-
მონი ფილიპოპოლისა პრასტინ-
თათჳს.

პრაქტიკონი და პერიორეზ-
მონი მისინომოლისა პრასტინთა
ჩემთაჲ; და ვერეთეჲ ამოტიქები
კონომიასაჲ, დომოსისაჲ და ვე-
ლიკობისათჳს². ლოგისინომონი-
სა წიგნი მისინომოლისა პრას-
ტინთა ჩემთათჳს.

პრაქტიკონი და პარადოტი-
კონი ლავრაკასაჲ.

კელით-წერილები და ამო-
დიქები სტენმახისა პანაყუ-
რილთაჲ.

იპომნიმაჲ, რომელი შექმ-
ნა მისომოტმელმან სამეოფლოთა
ბრძანებითა ფრენაკსა შორის და
ზაქარიის სოფელსა.

სანატრელსა უკუე ძმასა ჩემ-
სა აბაზ მაგისტროსსა ესრეთ
დაეწერა ანდერძსა შინა მისსა.

.....

¹ ტიპიკონის ქართულ ვარიანტებში ეს მთელი არ მოიპოვება. მოგვლაც ჩვენი თარგმანით.

² ქართული ტექსტი შერყენილია; ლაზარაკია იმ საბუთების შესახებ, რომლებიც იკონომოსის აქვს (ἀποδείξεις τοῦ οἰκονόμου) შესახებ სახელმწიფო გადასახადებისა (περι τοῦ δημοσίου τοῦ λιβελλικοῦ).

1085 წ. მოსამართლის ბრიგორას ქსერიტის პრაქტიკონი

(ესება ღაფას ღაფრასა და ივირონს შორის)

გამომცემელთა წინასიტყვა: „ღაფა რომ ატყდა ღაფრასა და ივირონს შორის ზოგიერთი მიწების შესახებ, მოსამართლემ მოიწვია ორივე მხარის წარმომადგენელი, რომელთაც დაასაბუთეს რიგ-რიგობით. ღაფრამ მოიხმო ჩუქების აქტი 6537 (-1079) წლისა და საბუთები (შესაჯარდი ღროისათვის გაცემული სახმარად), რომლებიც იცავდა (ἀπολαύει) ივირონის ახალი თარიღის მქონე უფლებებსა; ეს მონასტერი ამ საბუთებს აბათილებდა. მოწვეულ იქმნენ მოწმენი, წაიკითხეს პატრიარქის იპომენმა შესახებ 1079 წლის აქტისა, რომელიც არ მოიპოვებოდა, და აღიარეს აუცილებლობა „სენაკთა“ (αελλια) საზღვრების დაზუსტებისა. ივირონელები მიმატიქებულ იქმნენ, რათა წარმოედგინათ კუთვნილობის საბუთი, მაგრამ ისინი მზად არ იყვნენ ასეთი შეკითხვისათვის და დაქინებით მოითხოვდნენ მათ სასარგებლოდ ელიარებიანთ აღწერის უფლება. სადავო მიწების მფლობელობა დროებით (ἐπι: νομήν) მიეკუთვნა ღაფრას, საბოლოო განაჩენის განოტანა გადაიდო იმ ღროისათვის, როდესაც ივირონელები მოამზადებდნენ პასუხს შეკითხვებზე, რომლებიც მათ მისცეს. შემოსაზღვრა შესრულებულ იქმნა.

... τὸν ῥοδῖον σχιλασταίον როდიოს სქოლასტიკოსისა ისე-
 ἔσον ἐπὶ τὸν ἰσαχμῆικον τὸν ἀναγ- ევ როგორც წიგნთა-პირების (ე. ი.
 ραφείον Ἀνθρονίκου, καὶ παρρησῆ- ასლების) აღმწერის¹ ანდრონი-

¹ გადამწერი აღნიშნავს, რომ ტექსტის დასაწყისში აქლია ორი სტრიქონი და რომ იგივეა აქვს ტყვიის ბეჭედი: ერთი მხრივ გრძელ ევთაიმეტყველის გამოსახულება და სახელი, მეორე მხარეზე გრიგორას ქსერიტეს სახელი და წოდება.

აღმწერი ანდრონიკე, იგი იხსენიება სხვაგანაც. აღმწერი. ἀναγραφεύς, როგორც ჩანს 32. აქტიდან, აერთიანებს აღმწერის ფუნქციებს მოსამართლის ფუნქციებთან (Ἀνθρονίκου ἀναγραφεύς καὶ κριτοδ...) (იხ. Dölger, Beiträge... 88; აგრეთვე Regesten n° 101a; Amantos BZ 28, 14—15). აღმათ მას ეკუთვნის ბეჭედი პროტოსპათარ ანდრონიკეს, სტრიმონის, ეოლეროს და თესალონიკეს მთავულისა, რომელიც მინიშნებულია Schumberger, Epopée II, 221.

შენიშვნა: ἐπὶ νομήν παρδδοσις — რომის სამართლის გადმონაშთი, რომელია მიიყვებლობა — წერენ გამომცემელნი — დავაფალა და განჯევიპარტა Colinet-მ.

σαμεν, ἐκ τε τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου
 Ἀθανασίου τῆς Λαύρας τὸν πα-
 νοσιώτατον μοναχὸν Θεόδωρον
 καὶ καθηγούμενον [] καὶ
 Τιμόθεον μοναχὸν [] ἐκ τῆς
 Ἰβήρων τὸν πανοσιώτατον μονα-
 χὸν Ἰωάννην καὶ καθηγούμενον,
 Νικόλαος μοναχὸς καὶ † ὡς []
 κλλ: θεον † μοναχὸς ὁ ἀδελφὸς
 αὐτοῦ, Ἰγνάτιος μοναχὸς καὶ
 Νε[] διασα* () ὁ μικ-
 ράν τῶν μὲν ἐνστάτων τῶν τῆς
 Λαύρας [] ἀρχὴν ποιησαμέ-
 νων, εἰσηγούστων** ὡς ἡ τοπο-
 θεσία τῶν κελλιῶν διαφέρει αὐ-
 τοῖς, κατὰ τὸ τῆς ἐκδόσεως
 ἔγγραφον [] ἀπολυθὲν
 κατὰ Ἀβγουστον μῆνα []
 τοῦ ραπς (6587—1079) ἔτους
 καὶ ἀνήκει καὶ ἡ τῶν τόπων
 αὐτῶν ἀπολογία, ὡς μὴ παρὰ
 τῆς χρονίας παραδρομῶν κωλυ-
 μένη καὶ ὅτι καὶ ἡ φιλοστομία
 νεοκαγῆς καὶ ὁ πεπαλαιωμένη,
 τῶν δέ, τῶν Ἰβήρων ἀντιθέ(ν)-
 τῶν(?) καὶ ὁ χρόνος διηνηκῆς
 ἐπὶ τῇ κατοχῇ τῶν ζητούμενων
 τόπων, καὶ, † οὐκ ἐχρηρήσωσιν
 αὐτοὶ τῶν το(ο)ύτων ἐπ []
 οὕτε προτείνουσιν † περὶ τῆς θω-
 ραῖς αὐτοῦς, καὶ ἄλλως προ-
 θέτων μὴ δικαίωμα ἔχειν ἔγγρα-
 φον, ἔπου καὶ εἰ ἔστι αὐτοῖς
 τοῦτο οὐκ ἐμφανισθήσεται. ὁμοίως
 προσεκκλήσαμεθα μάρτυρας τοῦς

კესი, და დავიხწარით წმინდა
 ათანასის ლავრის ყოვლადწმინდ
 ბერი თეოდორე და წინამძღვარი
 [] და ტიმოთე ბერი []
 ივერთა [მონასტრიდან] ყოვლა-
 წმინდა ბერი იოანე და წინა-
 მძღვარი, ნიკოლოზ ბერი და
 † ოვ[] კალლითელის ბერი,
 მისი ძმა, იგნატიოს მონაზონი
 და ვილვაწეთ] არა მცირედად:
 მის შემდეგ, რაც ლავრის []
 მფლობელობა დადგინდა, მიიღეს
 მხედველობაში, რომ სენაკთა აღ-
 გილმდებარეობა მათ სასარგებ-
 ლოდ არის, თანახმად გაცემუ-
 ლი საბუთისა (ἔγγραφο), რომე-
 ლიც... აგვისტოს თვეში 6587
 (=1079) წლისა და ამ ადგილთა
 კუთვნიება არ ბრკოლდება უამთა
 სრბოლაში და რომ ეს დასტურდე-
 ბა ახლად ჩატარებული გამოკვნით
 და არა ძველით, ხოლო ივირო-
 ნელები საწინააღმდეგოსამტკი-
 ცებდნენ და ამბობდნენ, რომ განუ-
 წყვეტელი დროის მანძილზე ეს სა-
 დავო ადგილები ეკავათ, და რომ
 არ გავლენ ისინი ამ [ადგილები-
 დან], არც ჩუქების შესახებ უდგე-
 ნენ მათ, და ტყვილ-უბრალოდ
 ამტკიცებენ, წერილობითი საბუ-
 თი არა აქვთ, სადაც მათთვის
 ეს არ იყოს ნათელდებული; ჩვენ
 მაინც მოწმეებს მოვუხმეთ, რომ-
 ლებიც ქვემოთ ხელს აწერენ და
 ჩვენ გვეთანხმებიან; წარმოდგე-

* διόστασιν.

** εισηγησθῆτες R'.

και κατωτέρω υπογράφοντας συν-
 ειναι ἡμῖν· και ἐνεφανίσθη και
 τὸ ὑπόμνημα τὸ πατριαρχικόν,
 ὡπω τὸν πρακτικὸν τῆς παρα-
 δόσεως εὐρεθέντος, και ἀνεγνώσ-
 θη προφανῶς παρόντων ἀμφοτέ-
 ρων τῶν ἀντιθέτων μερῶν, και
 ἐδέησε διακριθῆναι: τὰ τῆς μονῆς
 τῶν κελίων θρία και γνωρίσμα-
 τα. Ἰνα πᾶσα περιαιρεθῆ πρόφα-
 σις, πρὸ τῶν τοῦς μοναχοῦς τῆς
 μονῆς τῶν Ἰβήρων ἀπανγκασ-
 θῆναι ἀπολογίσασθαι νουεχῶς,
 και παρῆναι ἐπὶ τῆ διακρίσει: τῶν
 ἑρίων, και δικαίωμα εἰ ἔστιν
 αὐτοῖς προκομισθῆναι. Μὴ πεισ-
 θέντες δὲ συνόλιως, ἀλλὰ τὰ
 οἰκεία βουλόμενοι: λόγια, τὴν
 εἰρημένην τὸν χρόνον διέλευσιν
 και ἄλλο τι μὴ προσιθέντες και
 ἐπειπαρεδῆθη ἢ εἰρηται, τῆς
 οἰκείας ἐνδοῦναι: οὐκ ἐπέσχοντο
 οὗτοι παρεδῶθη ἐπὶ νομῆν, ἐξ
 ἀπειθείας αὐτῶν, πρὸς τοῦς μο-
 ναχοῦς τῆς μεγάλης Λαύρας τὰ
 ζητούμενα τόπω, τῆς ἐντελεστή-
 ρας περὶ τούτων δικαυκῆς γυμ-
 νασίας ταμειθείσης και ἀνθῶς
 ὁπότε οἱ Ἰβήρας πεισθεῖεν· ἔστι
 δὲ και τὰ γνωρίσματα τῶν πα-
 ραδόσεων ταῦτα· ἀπάργεται ἀπὸ
 τῆς Σιητῆς τοῦ χωραφίου, και
 ἀποτρέχει τοῦ Ζαχαρίου τὸν πο-
 ταμὸν ἕως τοῦ παπᾶ Στεφάνου
 και τοῦ Ζαχαρίου τοῦ χωραφίου;
 και κάμπτοι πρὸς θυσιάς, και
 συνέχων τὸν βάσταγα τοῦ Κολο-

ნილ იქმნა პატრიარქის მოხე-
 ნება, და რადგან გადაცემის აღ-
 წერა არ იქნა ნაპოვნი, წაკით-
 ხულ იქნა აშკარად ორივე მოწი-
 ნააღმდეგე მხარის თანდასწრე-
 ბით, რომ საქირთა გაიმიჯნოს
 მონასტრის სენაკთა საზღვრები
 და ნიშნები, რათა მოსიძოს ყო-
 ველგვარი საძაბი, სანამ ივერთა
 მონასტრის მონახონები იძულე-
 ბული იქნებოდნენ გონიერად
 ემართლებინათ თავი და საზღვ-
 რების გასამიჯნავად არ წარმო-
 აღგენენ საბუთს, თუ მათ ასეთი
 აქვთ. რადგან ისინი სრულიად
 ვერ დაარწმუნეს, არამედ თავის
 ნათქვამზე გიჟტობდნენ, დროის
 ხეგნებულ მანძილზე, და სხვა რამ
 რომ ვერ წარმოადგინეს და რად-
 განაც ვერ შეძლეს, როგორც
 ითქვა, ეჩვენებინათ საკუთარი
 საბუთები, დროებით ვადაცა,
 რათი დაუმორჩილებლობის გამო,
 სადაცო ადგილები დიდი ლავრის
 მონახონებს, სანამ მათ შესახებ
 მოხდებოდეს საბოლოო კანონიერი
 გამოძიება და კვლავ როდესაც
 იბერები (ივირონელები) დაარწმუნ-
 დებოდნენ; ხოლო გადაცემის მიჯ-
 ნები ასეთია: იწყება სახნავი სტე-
 წიდან და გაივლის ზახარიონის
 მდინარეს ვიდრე პაპა სტეფანეს
 და ზახარიას სახნავამდე, და მო-
 უხვევს დასავლეთისაკენ, თან მო-
 იცავს რა კოლოყუს სიმაგრეს,
 ზედმიადგება საპატრიარქო წის-
 ქვილის სათაყეს (?); იქიდან გა-

βουὴ καὶ ἀκουμβίξει εἰς τὴν θείαν
 τοῦ μύλου τοῦ πατριαρχικοῦ·
 κάκειθεν διέρχεται τὸ κατωπό-
 ταμον καὶ καταπᾶ εἰς τὴν θρό-
 μον τὸν κατερχόμενον ἀπὸ τοῦ
 Ποκροντοῦ, πλησίον τοῦ χωρα-
 φίου Νικολάου τοῦ Καλυβίτου,
 καὶ ἐκτρέχων τὸν αὐτὸν θρόμον
 μέχρι τῆς Κοφῆς Καρέας, καὶ
 ἔρχεται εἰς τὸ ἔρριμμένον ἀπὸ
 κίονος λίθινον λαυρίτον, καὶ ἀπο-
 δίδωσιν εἰς τὸ ξύλινον σταυροπή-
 γιον, ἔνθα καὶ πλάτανος ἴσταν-
 ται μέγας· καὶ περικόπτει τὸν
 θρόμον τῶν Ῥουδᾶβων· καὶ περὶ
 τὸν ποταμὸν πλησίον τοῦ Δραγο-
 βετζῶν καὶ κρατεῖ τὸν αὐτὸν θρό-
 μον τοῦ Ποκροντοῦ καὶ ἀνέρχε-
 ται τὸ ἀνώφορον ἕως τοῦ Σύμου
 τοῦ Ποκροντοῦ καὶ γίνεται συνέ-
 νωσις μετὰ παλαίων δικαίων τῆς
 Ἀσύρας τῶν ἰσοκωνίτου τῶν ἀνα-
 γραφίως Ἀνδρονίκου, καταληγόντων καὶ αὐτῶν ἔπου καὶ ἀπὸ ῥῆξαι
 ἢ περιμετρος.

Τούτων οὕτω πραχθέντων τὸ
 παρὸν πρακτικὸν ἐξετέθη, παρὰ
 τῶν προκειμένων προσώπων καὶ
 σὺν ἡμῖν συνόντων ὑπογραφῆν
 καὶ παρ' ἡμῶν αὐτῶν συνήθως
 πιστωθέν, καὶ ἐπεδύθη μηνὶ Σεπ-
 τεμβρίου κ', ἰνδικτιῶνος θ', ἔτους
 ςφ4θ' (6594).

† Ἰωάννης ἐλέω Θεοῦ πρεσ-
 βύτερος παρήμεν ἐπὶ τὸ παρὸν
 πρακτικὸν τῆς ἐπὶ νομίην πα-
 ραδόσεως καὶ μαρτυρῶν ὑπέγ-
 ραψα.

ვილის მდინარის ქვედა წელს და
 შეხვდება იმ გზას, რომელიც ჩა-
 მოლის პოკრონტიდან, ნიკოლოზ
 კალიბელის მამულის მახლობ-
 ლად, და, გამოვა რა ამ გზაზე
 ვიდრე კარების კოფამდე, მოდის
 სვეტიდან გამოშვერილ ქვის სე-
 ნაკამდე (?) და თავდება ხის
 ჯვარცმით, სადაც დიდ-დიდი
 ქვარები დგას; ვადაჭრის რუ-
 დავთა გზას და აღწევს მდინა-
 რის მახლობლად დრაგოვიწისა,
 მოიცავს პოკრონტის იმ გზას
 და აღის აღმართზე ვიდრე პოკ-
 რონტის სკომამდე, და უერთ-
 დება ლავრის ძველ სამფლობე-
 ლოს (?), რომლითაც თავდება
 ანდრონიკე აღმწერის დავთრის
 მიხედვით, სადაც დაიწყო შემო-
 ზომვა.

ეს რომ ასე გაკეთდა, გამო-
 იცა წინამდებარე პრაქტიკონი,
 ხელმოწერილი ზემომდებარე პირ-
 თა და ჩვენთან ერთად შეკრე-
 ბილთა მიერ და თვით ჩვენ მიერ
 ჩვეულებსამებრ დადასტურებუ-
 ლი, და გამოიცა თვესა სექტემ-
 ბერსა 27-სა, ონდქტიონსა 9-სა,
 6594 (=1085) წლისა.

იოანე ღვთის წყალობით ხუ-
 ცესი დავისწარი წინამდებარე
 აღწერას (პრაქტიკონს) დროები-
 თი ვადაცემისას და, ვემოწმებო
 რა, ხელს ვაწერ.

σίγνον	Ma	Μανουήλ τὸν Βωθίου παρήμην ἐπὶ τὸ πα- ρὸν πρακτικὸν τῆς ἐπὶ νόμῳ παραδό- σεως καὶ μαρτυρῶν ὑπέγραψα τὸν τίμιον σταυρὸν.
ნუ	ჩლ	

† Ἰωάννης ἱερεὺς καὶ ἱερο-
νήμων παρήμην ἐπὶ τὸ παρὸν
πρακτικὸν τῆς ἐπὶ νόμῳ παρα-
δόσεως καὶ μαρτυρῶν ὑπέγραψα.

† Λέων δομέστικος (τῶν) Ἰκα-
νάτιον παρήμην ().

† Γεώργιος κουβουκλήσιος τῆς
τοῦ Θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας καὶ
νομικός (?)

† Ἰωάννης ἔγγονος Δαμιανοῦ
παρήμην ἐπὶ τὸ παρὸν πρακτικὸν
τῆς νομῆς καὶ παραδόσεως καὶ
μαρτυρῶν ὑπέγραψα τὸν τίμιον
σταυρὸν, τὸ δὲ ἕφος τῆς ὑπο-
γραφῆς μου διὰ χεῖρὸς Ἰωάννου
τοῦ Πότου.

† Γεώργιος ὁ τοῦ Χριστοβοῦ-
λου παρήμην ἐπὶ τῇ παρόντι
πρακτικῷ καὶ περιορισμῷ καὶ
μαρτυρῶν ὑπέγραψα τὸ τίμιον
σταυρὸν.

† Γρηγοῖρας... κριτής καὶ νο-
τάριος τοῦ κρατικοῦ καὶ ἁγίου
ἡμῶν βασιλέως ὁ Ξηρίτης¹.

მანუელ ვოთელი დავესწარი
წინამდებარე აღწერას დროები-
თი გადაცემისას და, ვემოწმები
რა, ვაწერ პატივოსან ჯვარს.

იოანე მღვდელი და იერომ-
ნემონი დავესწარი წინამდებარე
აღწერას დროებითი გადაცემისას
და, ვემოწმები რა, ხელს ვაწერ.

ლეონი, იკანატა დომესტი-
კოსი, დავესწარი ().

ღვთის დიდი ეკლესიის უფრო-
სის საწოლთუბუცესი და სერ-
ჯულე გიორგი.

იოანე, დამიანეს შვილიშვი-
ლი, დავესწარი წინამდებარე აღ-
წერას დროებითი გადაცემისას
და, ვემოწმები რა, ვაწერ პატი-
ვოსან ჯვარს, ხოლო ჩემი ხელ-
მოწერას ვასრულებ იოანე პო-
ტელის ხელით.

გიორგი, ხრისტოდულეს ძე,
დავესწარი წინამდებარე აღწე-
რას და შემოსახლვრას და, ვე-
მოწმები რა, ვაწერ პატივოსან
ჯვარს.

გრიგორასი... მსაჯული და
ჩვენი ძლიერი და წმინდა მეფის
ნოტარიო გსეროტე¹.

¹ ეს პრაქტიკონი გამოცემულია: Actes de Lavra (edition par G. Rouil-
lard et P. Collomp. Paris 1937. საბუთი № 40, გვ. 107-109. იხ. აგრეთვე
'Ελληνικά II (1929).

1104 წლის პრაქტიკონი

ივერთა მონასტრის მამულების აღწერა

6612 (1104) г., янв. Кошия практикона Иоанна Севаст. Комнина (длинаю 10 арш.), сверенная с подлинником кажим-то иша-том философв. (в сборн. Порфирия № 95, стр. 113—116).

3. უსპენსკის მასალებში ვკითხულობთ:

В начале говорится, что еще в 6610 (=1102) году возник спор между монахами Иверского монастыря и Первопредседателем Константином Вурца за имение *Χλιαροπίταμος*. Дело доходило до царя. Наконец спор решен тем, что сошерники поменялись именьями.

Итак, в сем Практиконе описаны именья Иверского монастыря, прежние и новые.

Φαίνεται ἐκ τῶν Πρακτικῶν ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐδωρίσατο τοῖς Ἰβηρίταις μοναχοῖς 100 παροίκους ἐλευθέρους... ὅτι ὑπῆρχε καθηγούμενος Μιχαὴλ μοναχὸς... ὅτι ἀφῆρέθη ἡ μονὴ τῶν Ἰβηρίων τὰ ἀνευλόγως παρ' αὐτῆς κατεχόμενα.

Περὶ ὀρισμῶς

— Προόστειον ἢ Λιψασδός: σχεινίχ π.σ. μονίων β.φ.χ. λίτρων κ'. ἢ ἐκκλησία τῶν ἁγίου Δημητρίου

პრაქტიკონიდან ჩანს, რომ მეფემ აჩუქა ივერთა მონაზონებს 100 გლეხი თავისუფალი... რომ წინამძღვრად იყო მიხილ მონაზონი... რომ ივერთა მონასტერს ჩამოერთვა მის მიერ უსაბუთოდ ქონებული.

განსახლება (სახლებებისა)

— პრასტინი ლივიზდოსი; თოკ-საზომი 315; მოდიოსი 2520, ლიტრა 20; ეკლესია წმინდა დომიტრისა

—Προάστειον ὁ Ἱβηλῶς: (πά-
ροιχοι) ὁ Δεμῆς ἔχει: Ῥωσιτζαν
ἢ χῆρα τοῦ Μιχαήλου ἔχει σὶδὸν
Δράχουναν... Δοβράνα... Θεόδω-
ρος ὁ Καγάνος. Δοβρίλα¹.

— Προάστειον, Δοβροβίჩια:
(πάροιχοι) Βετζεράνα... Σλαβότας
ἔχει Ῥωσιτζαν... Γέρκο τοῦ Προ-
δάνου ἔχει: Στρίελαν... Πολυβλε-
ποῦσα ...Βελκονάς.

Προάστειον τὸ λεγόμενον τῆς
λγ^{ος}. μοδίων χτιῶ

— Ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ κά-
στρου Βρυῶν, ἐκκλησία ἡ ἁγία
Τριάς, τρουλωτή, καὶ χωράφια
μοδίων πῶν.

— Ἐκτὸς τοῦ κάστρου Θεσ-
σαλονίκης ἐκκλησία τοῦ ἁγίου
Μαρκιανοῦ μὲ χωράφια μοδίων ἑ'

— Ἐν Καλαμοκοπιῇ ἑτέρα
ἐκκλησία μὲ δύο ὀσπήτια καὶ
χωράφια μοδ: ἡ κ. τ. λ.

— Ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τοῦ Στυ-
λιαρίου τόπος λεγόμενος τοῦ ἁγίου
Θεοδούλου μοδίων κϑ, λιτρῶν ἑ'.

— Ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ ἑκα-
τα: μετόχιον τῆς Λεοντάς μὲ
ἐκκλησίαν τοῦ Προδρόμου, μὲ
ὀσπήτια καὶ περιβόλαιον, καὶ
ἑτερα πολλὰ ὀσπήτια καὶ αὐλάς²,
καὶ μακρωνάρια λιθοπελέκτιστα,
εἰς τὴν τοποθεσίαν τῆς Καβθα-

— პრასტინი ოვილონი: (გლე-
ხედი) დემეს ჰყავს როსიცა; მი-
ხეილის ქვრივს ჰყავს ვაჟი დრა-
გუნა... ლოვრანა... თეოდორე
კაგანოსი. ლოვრილა.

— პრასტინი დობროვიკია;
(გლეხედი) ვეჩერანა... სლავოტას
ჰყავს როსიცა... გერკოს... პრო-
დანეს ძეს, ჰყავს სტრეილა...
პოლივლეპუსას (მრავალმხედ-
ველს)... ველკონას...

— პრასტინი ვგრეთწოდებულ
ლუსტიოსა(?!); მოლიოსი 8314

— ვრიონის ციხის გარშემო,
წმინდა სამების ეკლესია, გუმბა-
თიანი, და საბნავი 1250 მო-
ლიოსი.

— თესალონიკის ციხის გარეთ
წმ. მარკიანეს ეკლესია 10 მო-
ლიოსის სახნავითურთ.

— კალამოკოპიონში სხვა ეკლე-
სია ორი სახლითურთ, და საბ-
ნავი—8(?) და სხვა.

— სტილიარიონის მხარეში
ადგილი ეგრეთწოდებულ წმი-
დისა თეოდულესი, 29 მოლიოსი,
ათი ლიტრა.

— თესალონიკეში (იყო) ძვე-
ლადვე ლეონტასის მეტეხი წი-
ნამორბედის ეკლესიითურთ, სახ-
ლებითურთ და ბაღჩებითურთ,
და ბევრი სხვა საბლები, და კარ-
მიდამოები, და თლილი ქვის
მაკრონარია; კავესალის მხა-

¹ აწითე წერს მ. უსანესკი: Славяне. Росица. Добрана. Добрила.

² აუღას—ხომ არ გვაქვს აქ ხალხური მრავლობითი რიცხვი.

λους μοναστήριον, ὁ ἅγιος Βασίλειος, με μακρωναρία καὶ θρηνησια.

— Ἐν τῇ τυποθεσίᾳ τῆς γειτονίας τοῦ ἁγίου Θεοδώρου μοναστήριον ὁ ἱερομάρτυς Κλήμης, περιελθὼν ἀπὸ ψυχικῆς ὄψεως.

— Ἐν δὲ τῇ ὑποδρομίᾳ ἔτερον μοναστήριον τῆς ἁγίας Βαρβάρας, καὶ αὐτὸ ἀπὸ ψυχικῆς ὄψεως με πολλὰ οἰκήματα. Ἐτερον μοναστήριον γυναίκειον ὁ ἅγιος Νικόλαος ἀπὸ ἀφειρώσεως περιελθὼν.

Ἐἶσι δὲ καὶ τὰ κατ' ἀναλλοχίην θωφέντα τοῖς αὐτοῖς μοναχοῖς παρὰ τοῦ Πρωτοπροέδρου Κωνσταντίνου τοῦ Βούρτζη ταῦτα:

Προάστειον ὁ Βολβὸς συνορεύει τὸ προάστειον τοῦ Ἰουσιου σχοινία ὑλβ, ὡν τὰ ἡμισυ σις, ἄτινα μεσαζόμενα καὶ ἐρωτεύμενα¹ ἀποτελοῦσι γῆν μοδίων εὐλβ, ἐκκλησία τῆς Θεομήτορος τρίτρουλος.

— Τόπια μέσον διακείμενα τοῦ χωρίου Ἄκλου μοδίων ,ατχδ, λιτρῶν ε'.

— Προάστειον ἡ ἁγία Βαρβάρα, τὸ θωφὲν ὁμοίως παρὰ τοῦ Βούρτζη, ὡς ἄνω εἴρηται, με

რეში (არის) მონასტერი „წმინდა ბასილი“ მაკრონარიებიოა. და სახელებით.

წმ. თეოდორეს მეზობლად მდებარე მხარეში [არის] მონასტერი „წმ. მოწამე კლიმი“, სულიერი საჩუქრიდან გადმოსული.

— იპოდრომიონში [არის] სხვა მონასტერი, წმინდა ბარბალესი, ისიც სულიერი საჩუქრიდან არის, მრავალი შენობითურთ. სხვა მონასტერიც [არის] ღელათა, „წმინდა ნიკოლოზი“, შემოწირულეებით გადმოსული.

არის აგრეთვე სანაცვლოდ მოცემული იმ მონასტონებისათვის პროედროსის კონსტანტინე ვურცას მიერ შემდეგი [ადგილები]:

პრასტინი ვოლკოსი ესაზღვრება რუსიონის პრასტინს თოქსაზომით 432, რომელთაგან ნახევარი 216, რომლებიც განახევრებული და მოწონებული¹ იხდიან მიწას 5832 მოდიოსს; არის ღეთისმშობლის სახელობის სამგუმბათიანი² ეკლესია.

— სოფელ აკლოს შუაში მდებარე ადგილები ათას სამას ოცდაოთხი მოდიოსისა, ხუთი ლიტრა.

— პრასტინი „წმინდა ბარბალე“, მოცემული აგრეთვე ვურცას მიერ, როგორც ზემოთ ითქვა,

¹ ახლდებრძნულში არის სიტყვა *ἐρωτεύμενος* (დიმოტიკი) „შეჯერებული“ ძველში არ არის.

² *τρίτρουλος* (ტრობლა, თობრლა დიმოტ. „გუმბათი“; ბიზანტიურ-ბერძნულ ერობლეს, ტობლა.

χωράφια διάφορα, με έκκλησίαν
της άγιας Βαρβάρας τρουλωτήν.

— 'Ανεμετρίσθη και περιορίσθη και ή γη, στπδ μοδίων, και λιτρ. κ'. από της ύποταγής των τριών χωρίων, ήτοι: της Μελιτζιάνης, του Βρουχόβου, και της Πραβήτζας, ως την έπιλοικον γην των τοιούτων χωρίων παρεδόθη τῇ Βούρτζη αντί του Βολβού και της άγιας Βαρβάρας. ή έκκλησία του άγιου Νικολάου με όσπίτ:α... (τά όνόματα παροίκων: Πολύκαρπος έχει Δράζελαν, Δαβίδ ό 'Ιβηρ, Τζέρνης, 'Ιβάνης, Δραγοτά, Νεζδέλ).

— 'Ανεθεωρήθη και τὸ μετόχιον του Κολοβού του έσωθεν του Κάστρου 'Ερισσοῦ τῆ μονῆ διαφέρον, και τὰ έν αὐτῷ διάφορα οικόματα, και τὰ σύν τούτοις προάστεια της μονῆς και οί πάροικοι. Προάστειον άγιος Νικόλαος. Προάστειον ό Πρόβλακος με παροίκους. Προάστειον τὰ Κάμενα με παροίκους: ό Δραζίλας, Σθλαβίτζα. Νικηφόρος ό Ευλοδργός, Δοβρίτζα¹, Δοβράνα. — Τῶν τοιούτων προαστείων, ήτοι του Προβλακος και τῶν Καμένων ζευγάρια 28*.

სხვადასხვა სახნავითურთ, წმინდა-
ბარბალეს გუმბათიანი ეკლესიო-
თურთ.

— მიზომილ და შემოსახლე-
რულ იქმნა მიწა 6384 მოდიო-
სისა, და 20 ლიტრისა სამი სოფ-
ლის დაქვემდებარებიდან; ესე
იგი: მელინიძიანისა, ვრუხოვისა
და პრავიძისა; ამ სოფლებს და-
ნარჩენი მიწა გადაეცა ვურცას.
ნაცვლად ვოლვოსისა და წმინ-
და ბარბალესი: ეკლესია წმინდა-
ნიკოლოზისა სახლებითურთ...
(გლეხთა სახელები: პოლიკარპეს
აქვს დრაზელა, დავით ივერი,
ჩერნი, ივანე, დრაგოტა, ნებ-
დელი).

— გადასინჯულ იქნა აგრეთვე
ერისოს შიგნით მდებარე კოლო-
ვუს მეტეხი, მონასტრისათვის
მიკეთვნიებული, და მასში არსე-
ბული სხვადასხვა შენობები, და
მათთან ერთად მონასტრის პრა-
სტინნი და ვლევები. პრასტი-
ნი „წმ. ნიკოლოზი“. პრასტინი
„პროვლაკი“ გლეხებითურთ. პრა-
სტინი „კამენა“ გლეხებითურთ,
დრაზილა, სთლავიცა, ნიკიფორე
ხით-ბურთ. დობრიცა. დოვრან-
ა — ასეთი პრასტინების, ანუ
„პროვლაკისა“ და „კარენთა“ სი-
ოცდათორი უღელი.

¹ გაბაგვიით სწერია Δοβρίτζα (ლენინგრ. დღიანი).

* „Далее говорится о споре Иверского монастыря с Афонской Лаврой за землю в 1000 моднусов на местности από των Βρομοσόρων. Эта земля, по случаю спора, не описана здесь“ (პ. უსპენსკის შენიშვნა).

Δεσπόζει¹ μὲν ἡ μονή, τῶν Ἱερήρων τοῦ τε προαστείου τῆς ἁγίας Βαρβάρας καὶ τοῦ Βολβῶν, τῶν κατὰ ἀνταλλαγὴν παρὰ τοῦ Βούρτζη παραχωρηθέντων αὐτῇ. Ὁ δὲ Βούρτζης τῆς παραδοθεί- της αὐτῇ γῆς, ἐν τῇ ὑποταγῇ τοῦ τε χωρίου τοῦ Βουχάτου καὶ τῶν λοιπῶν. Καὶ παύσανται: τοῦ λοιποῦ ἔ μὲν Βούρτζης τοῖς μοναχοῖς, οἱ δὲ μοναχοὶ τὸν Βούρτζην ἄγλῶντες καὶ κατατρίζον- τες, καὶ τοῖς ἰδίαις ἑκάτεροι ἀρξασθῆσονται. Ἐπὶ τοῦτο γάρ καὶ τὸ παρὸν Πρακτικὸν παρ' ἡμῶν ἐκτισθὲν καὶ συνήθειος πι- στωθὲν τοῖς μονάχοις ἐπαρῶνται εἰς οἰκείων ἀσφάλειαν, μὴ! Ἰαν- νουαρίῳ, ἰνδικτιῶνος ἰβ'. - Ἡ ὑπο- γραφή.

Ἰωάννης σεβαστὸς ἔ Κομνηνός.

Ἐχε καὶ κάτωθεν μολεβძე- νην ἀπηρερημένην βούλλα ἔχου- σαν ἐν μὲν τῷ ἐνὶ μέρι: τὸν ἐν ἁγίοις μεγαλομάρτυρα καὶ μυρο- βλήτην Δημήτριον, ἐν δὲ τῷ ἐπί- τῳ γράμματι τάδε² «σφραγίς Κομνηνῶ Ἰωάννου ἰβῆ³ Σεβασ- τοῦ⁴.

ივერთა მონასტერი ფლობს როგორც „წმინდა ბარბალეს“ პრასტიხს, ისე ვოლვოსს, რომ- ლებიც მასზე გადაიციცხა ვურ- ცის მიერ გაცვლის წესით. ხოლო ვურცა, მის შემდეგ რაც მას მიწა გადაეცა, სოფელ ეუხატის და სხვათა დაქვემდებარებაში. ამიერიდან აღარ შეაწუხებენ ვურ- ცა მონაზონებს, ხოლო მონაზო- ნები ვურცას და შეწყვეტენ ჩხირ- კედელიობას, და თვითთელი და- კმაყოფილდება თავისით. ამის საფუძველზეც შესდგა წინამდე- ბარე პრაქტიკონი ჩვენ სიერ და ჩვეულებებისამებრ დამოწმებული გადაეცა მონაზონებს საკუთარი უზრუნველყოფის მიზნით, იანე- რის თვეში, 12. ინდიქტიონს. — ხელმოწერილია:

იოანე კომნენოსი სევესტოსი.

ქვემოთ აქ ტყვიის ბულაა ჩამოკიდებული, რომელსაც ერთი მხრით მოეპოვება (გამოსახლე- ბა) წმიდათა შორის დიდი მოწა- მე და შირონცხებული დიმიტრი, ხოლო მეორე მხრით წარწერა: „იოანე სებოსტოსის კომნენოსის

¹ Δεσπόζω მოითხოვს ნათესაობით ბრუნვას (ყინვს).

² ფოტოანაბელებში სწერია: τὰ δε.

³ ფოტოანაბელებში სწერია: ἰβδ.

⁴ Во всех Практиконах упоминается, что границы земель обозначались Лавритами мраморными, каменными и земляными* (პ. უსპენსკის შეხი- შენი).

⁵ ან პრაქტიკონთა შესახებ იხ. ქვემოთაღ, გვ. 251—252.

ქართული მასალები ივერთა მონასტრის მაგულების შესახებ

ძველქართულ მასალებში, უპირატესად ათონის აღაპებში მოპოვება ისეთი ცნობები, რომლებიც ზედმიწევნით ადასტურებენ ბერძნულ საბუთებში (ბრისობულებში, პრაქტიკონებში და სხვ.) მოყვანილ ცნობებს ივერთა მონასტრის კუთვნილი მამულების შესახებ.

აეილოთ, მაგალითად, 1104 წლით დათარიღებული პრაქტიკონი. თავში ნათქვამია, რომ ჯერ კიდევ 6610 (= 1102) წელს დავა ატყდა ივერთა მონასტრის ბერებსა და კონსტანტინე ვურცას შორის *Χλιαροποιταμὸς*-ის მამულის გარშემო. საკითხი კვისარის კარზედაც იქნა მიტანილი. ბოლოს, დავა იმით ვადაწყდა, რომ მოდავეებმა გაცვალეს მამულები.

ამ პრაქტიკონში აღწერილია ივერთა მონასტრის მამულები, როგორც ძველი ისე ახალი.

Φαίνεται ἐκ τῶν Πρακτικῶν
ὅτι ἡ βασιλεὺς ἐδώκεν τοῖς
Ἱβηρίταις μοναχοῖς 100 παροί-
κους ἐλευθέρους... ὅτι ἡ πηρὸν
καθηγουμένους Μ:χαλὸν μοναχὸν...
ὅτι ἀφ᾽ ἑρῆμῃ ἢ μονῇ τῶν Ἱβη-
ρων τὰ ἀνευλόγητα παρ' αὐτῆς
κατεχόμενα.

პრაქტიკონიდან ჩანს, რომ მეფემ აჩუქა ივირონელ მონაზონებს 100 გლეხი („პარიკი“) თავისუფალი... რომ წინამძღვრად იყო მიხეილ მონაზონი... რომ ივერთა მონასტრის ჩამოერთვა ის, რაც მას უსაფუძვლოდ (უკანონოდ) ეკავა.

შემდეგ მოდის *Περὶ ἰσομοῦ* „განსაზღვრა მამულთა საზღვრებისა“, და ამ მამულთა შორის მოხსენებულია, მაგალითად,

Προῶπτερον Δοξοβίαια (πάραικοι...)

Ἐν Καλαμοκοπίῳ ἑτέρα ἐκ-
κλησία μετ' ἑνὸς ἑσπῆται καὶ χω-
ράφια

პრასტინი დობროვიცია (გლეხები...)

კალამოკოპიონში სხვა ეკლესია ორი სახლით და სახნავე-ბით

.....

Προάστειον ἔ Βελβέ; στυο- პრასტინი ბოლბოხი ესაზღვ-
 ρᾶσαι τῆ προάστειον τῆβ 'Ρ'ισσ'ια რება რუსიონის პრასტინს, 432
 σγανία აკმ. სხინით.

ივერთა მონასტრის ქართულ საბუთებში ჩვენ ვპოულობთ მასა-
 ლებს, რომლებიც ადასტურებენ ზემომოყვანილი პრაქტიკონის ტექსტ-
 ში მოხსენებულ მამულებს. ასე, მაგალითად, ათონის ივერთა მო-
 ნასტრის აღაპებში 1170 წლის ქვეშ მოხსენებულია იგივე სოფლები
 და პრასტინი, როგორც ივერთა მონასტრის კუთვნილი.

ათონის აღაპების წიგნში მოიბოვება ივერთა მონასტრის მამის
 პავლეს ხელით 1170 წელს დაწერილი საბუთი. აქ ვკითხულობთ:

«სახელითა ღუთისაჲთა და ბრძანებითა ყოველთა ძმათაჲთა დავა-
 ყენეთ მამა პავლე თუესა მარტსა, ინდიკტიონსა: გ: და მივათუა-
 ლეთ მონასტერი, ეზომ გლახაჲ და ვალთა ონი, რომელ სუთასი
 დრაკანი იზოა გარდუჯდელი და სოფელნი დაჭირულნი, როდოი-
 ლითგან და ვიდრე ნიკოლ წმიდა დმდე დიდისა აღმწერალისა-
 გან¹ სამეუფოჲთა ბრძანებითა; ამისთვის წარვიდა კოსტანტინეპოლის
 თუესა ფებერვალსა, დიდითა ჭირითა და მრავლითა ხარკებითა განა-
 თავისუფლა და აიღო წიგნი სიმტკიცისაჲ, რომელსა ჰქუან დიად-
 ნოსი აღმწერალისაჲ და სიმეომაჲ მეფისა ბჭეთაჲ, რომელსა ზედა-
 არის ბჭედი ტყუვისაჲ—პროტონოტარისაჲ: ა, და დიდისა აღმწერა-
 ლისაჲ: ა, ერთგან შვიდულნი, და არა რაჲ იჲმარა მონასტრისაჲ,
 ო თუესა შინა ყოველი თხოვნით და ჭირით გარდაიჲადა, და მას
 ჟამსა შინა იყო იუქლი მოდი დრაჰკნად.

«ყოვლად წმიდისა შეწვევითა მიერთგან იყო შენებად მონასტ-
 რისა, და აღაშენა დიდისა ბურლოჲსა ბახილაჲთურთ ვიდრეცა სას-
 ნეულოდმდე, და პორტისა კარნი, და ეკლესიაჲ ყოვლად წმიდისაჲ,
 გებით და მოხატვით ყოვლად სრულებით.

«ამანვე აღამაღლნა ზღუდენი მონასტრისანი, რომელნი იყვნეს
 ფრიად მდაბალნი და აღაშენნა კელინნი კარიაჲსანი, და მოიგო
 მონასტერი კანისკაჲსა დიდითა წა(რ)საგებელითა, რომლისა-
 გან იყო მონასტერი ჩუენი ყოვლადვე შფოთსა შინა და დიდსა ღელ-
 ვასა.

«ესე ყოველი მათსა შიგნით, ხოლო გარეგნით აღაშენა ბოლბო-
 ლისა მეტოქი სრულებით და სფლს ეკლესიაჲ წმიდისა თეოდორესა

¹ უნდა უდრავდეს ბერძნულს *δυνασταρῆς*.

მოხატვით და ყოვლითურთ სრულებით, წისქვილი—ორი თუალი მუნვე, და ახორი დიდი ბიხონას და თეხლონიკს, მეტოქს ნათლისმცემელს, საენიკონი სახლნი, ერთვერძო, და კალამკოპისა მონასტერი, ვინცა იქმარებდეს, იგიცა ყოვლად წმიდისაჲ, და აღაშენა ეკლესიაჲ მელინძათა ყოვლად წმიდისაჲ, სრულებით ყოვლითურთ და მოხატვით, და მეტოქი როდოვილს სავაქინროთ ვიდრე სამზარეულოდმდე მრგულივ ყოველი, და დობროიკს ეკლესიაჲ წმიდისა მთავარმოწამისა გიორგისი, ვგრეთვე სრულებით, მოხატვით და ყოვლითურთ.

«ამანვე მოიგნა მეგობრად კომნიანოსი კირალექსი¹ და ცოლი მისი მარიამ; ვგრეთვე ქვაბულის ძენი, იოანე და გრიგოლ, რომელთაგან არა მცირედი შემოსავალი მოვიდოდა მათ ქამთა სალუწად და ნუგეშინის საცემელად ამის მონასტრისა, ჟანსა ჭირისა და სიგლახაკისა.

«ამანვე მოიგო ეზოჲ დიდთა კართა ეკლესიისათაჲ აბრებუმისაჲ და დიდი საკურთხეველი შემოსა და შეამყო ყოვლითა სამკაულითა ოქრო-ქსოვილითა, და პორტის კართა, ვგრეთვე ბურღოს და ნიკოლწმიდის, ყოველი სრულებით ახლად.

«და ესე ყოველი წარსაგებელი რომელ სწერია, ნუთუ ვის მონასტრისა შემოსავალთაგან გვეგონოს! დმერთმან უწყის და ყოვლად წმიდამან, რომელ თხოვითა და რუდუნებითა და ყოველთა წინებითა და მუდარებითა მიშობია და მითა მიქნია ყოველი, ვითარცა ყოველთა ძმათა უწყიან. ამის ყოვლისათჳს განუწყესეთ... დღესასწაული.

«ეკლესიისა შტოსა დაუვსებელი კანდელი დ და მთავარანგელოზთა ეკლესიასა კანდელი ხუთი, პორტისა უდ წმიდისა ეკლესიასა კანდელი ზ, ამასვე(?) დაუვსებელი ა...

«ქ. ესე ყველაი ჩემითა ქელითა დამიმტკიცებია ზემოითა დაწერილი. ვინ შეცვალოს, დნერთმან სჯულისაგან შეცვალუნ. მე პავლეს დამიწერია ქრისტეს აქეთ ქანს ტქჲ (390+780=1170) (იხ. ათონის კრებული გვ. 269—273).

ამ აღაპში მოხსენებული ივერთა მონასტრის მამულები და ადგილები (როდოილი, კარია, ბოლბოლი, კალამკოპი, მელინძა, დობროიკი) იკითხება არა მარტო ზემოთ მოყვანილ პრაქტიკონში, არამედ მრავალ სხვა აქტშიც. კერძოდ, ამ მამულებიდან საგანგებო ადგილი უჭირავს როდოლივს, რომლის შესახებ ათონის სხვა აღაპებშიც არის ლაპარაკი.

¹ ეს შეიძლება იქოს აღექვას II კომნენისი (1180-1183).

როდოლივი შეუწირავს ათონის ივერთა მონასტრისათვის მარიამ ბასილაკის ასულს, სუმბატ კურაპალატის ნეულეს:

«თუესა აპრილსა ლ: აღაპი განვაწესეთ კურთხეულისა მარიამ ბასილაკისა ასულისა, სუმბატ კურაპალატისა ნეულესათჳს, რამეთუ ამას კურთხეულსა დედაკაცსა პირველითგან დიდი სასოებაჲ აქუნდა წმიდისა ამის უღაბნოესა მომართ, და მრავალი შესაწირავი შემოწირა შემდგომად სუმბატის მიცვალებისა წმიდასა მას ეკლესიასა—საქსენებელად მათდა საუკუნოდ; რომლისათჳს საუკუნომცა არს საქსენებელი და კურთხევა მათი!

«და კუალად კურთხეულმან ამანვე დედაკაცმან ქამსა მიცვალებისა თჳსისა ანდერძი ქმნა და შემოსწირა წმიდასა ამას ეკლესიასა სოფელი **როდოლივი**—საქსენებელად და სალოცველად სულისა თჳსისა.

«ამისთვის განუწესეთ, რათა აღესრულებოდეს რაჲ წელიწად, საქსენებელი მათი ყოვლითა გულსმოდგინებითა, ლოცვისა წესითა, ვითარცა მაშენებლთათჳს სწერია, პანაშუდითა, ქამისწირვითა, ანაფორათა, მერტიონითა და, რაჲცა ოდენ ძაღედვას, მოუწოდენ მამასახლისთა და მონაზონთა მთისათა, და ესრეთ მაღლად და ბრწყინვალედ აღესრულოს საქსენებელი მათი, და იქსენებოდათ ზეგარდამოთა კუერექსთა შინა მაშენებელთა თახა; და ესე, ვითა დაგვწერია და დაგვწესებია, საუკუნოდ აღესრულებოდენ, ვიდრემდის ევოს წმიდაჲ ესე ეკლესია; და ვინ, რაჲცა მიზეზითა, არა გარდაიქდიდეს, მან გასცეს ღმერთსა პასუხი (ათონის კრ. გვ. 232).

«თუესა ნოენბერსა ო: აღაპი არს სუმბატ კურაპალატისა (რომელსა ეწოდა საბა) და ცოლისა მისისა მარიამისა (როდოლივისა შემოსწირველისა * (ათ. კრებული 246).

სოფელი რადოლივი, რომელიც მდებარეობდა პანგეოსის მთის ჩრდილო-დასავლეთით, მეთერთმეტე საუკუნის ბოლოდან ათონის ივერთა მონასტრის ეკლესიად გადაკეთდა.

გ. ოსტროგორსკი სპეციალურ ნარკვევს უძღვნის ამ სოფლის ისტორიას (G. Ostrogorski, Radolivo, selo svetogorskog monastira: Zbornik Radova Viz. Inst. 7 [1961], 67—84) და თავს უყრის იმ ცნობებს, რომლებიც გაბნეულია ამ სოფლის შესახებ ხრისობულებში, პრაქტიკონებში და სხვა საბუთებში.

მეთერთმეტე საუკუნის ბოლოს რადოლივოში იყო 13 საგლებო კომლი და წლიურად 5⁷/₂₄ ოქროს ფულს (Goldmünzen) უღრიდა მისი შემოსავალი.

* ფრანკლებში ჩასული სხვა ხელითა ჩამატებული.

XIV საუკუნის დასაწყისში ის წარმოადგენდა ივერთა მონასტრის ყველაზე მნიშვნელოვან სამფლობელოს, ჰყავდა 230 საგლებო კომლი და წლიურ შემოსავალს იძლეოდა 400 პერპერას.

იმ დროს, როდესაც სამეფო ეკონომიურად დაცემულია, ზოგიერთი მონასტერი (განსაკუთრებით უდიდესნი და უმნიშვნელოვანები) განუწყვეტელ ეკონომიურ აღმავლობას განიცდიან, სახელდობრ XIV საუკუნის შუაწლებამდე.

მაგრამ გ. ოსტროგორსკი ყურადღებას აქცევს სხვა დამახასიათებელ გარემოებას. როგორც კი ატყდა დიდი სამოქალაქო ომი (1341 წ.), მონასტრის ისედაც მძიმე გადასახადი სოფელ რადოლივოსთვის 400 პერპერამდე გაუორკეცეს, რაც შეადგენდა საერთო შემოსავალზე გაცილებით უფრო მეტს. როგორც კი დუშანმა მთაწმინდა ხელთ იგდო, მონასტერი განთავისუფლებულ იქმნა რადოლივოსთვის *αεφάλαστον* ეხადა (1345 წლის იანვრისა და აპრილის ბრისობულები). მის შემდეგ რაც მონასტერმა სერბთა მთავრისაგან ეს მნიშვნელოვანი პრივილეგია მიიღო, ივერთა მონასტერმა მიმართა აგრეთვე ბიზანტიის მთავრობას და მიიღო იგივე უფლება 1351 წელს იოანე XI კანტაკუზენისაგან, 1357 წელს იოანე V პალეოლოგისაგან.

ეს შემთხვევა განცალკევებით არ დგას. არის სამეფო საბუთებიც 1345—1371 წლებისა, რომლებითაც დამტკიცებულია ათონის ცალკეული მონასტრების პრივილეგიები და მფლობელობები, იმისდა მიუხედავად ეს სამფლობელოები ბიზანტიის ბატონობის რკალში შემოდის თუ სერბიისაში, ისევე როგორც დუშანის საბუთები თავისი მხრით ეხებიან ათონის მონასტერთა მამულებს როგორც სერბიის, ისე ბიზანტიის რკალში.

გ. ოსტროგორსკი იკვლევს ამ ფაქტებს და შემდეგ დასკვნამდე მიდის:

„ყველაფერი ეს იმას მოწმობს, რომ ბიზანტიის კეისრის უზენაეს უფლებებზე წარმოდგენა, რომელსაც დუშანი, რასაკვირველია, ანგარიშს უწყევდა თვით თავის 1345 წელს ათონის მონასტრისადმი ბოძებულ „საყოველთაო ხრისობულში“, ჯერ კიდევ სანამ ის თავის თავს გამოაცხადებდა სერბთა და ბერძენთა კეისრად, სერბთა ბატონობის ხანაში მოქმედებდა და რომ სერბული ძალაუფლების გვერდით ბიზანტიური ძალაუფლებაც ყოველთვის იუარაუღებოდა (*immer anwesend blieb*)“¹.

¹ ეს ანოტაცია გ. ოსტროგორსკის შრომაზე მოთავსებულია BZ 55- (1962), 168—169.

ათონის აღაპებში მოთხრობილია XV—XVI საუკუნის ამბები. ნათქვამია, რომ ქორონიკონსა რჰვე (186+1312), ე. ი. 1498 წელს გარდაიცვალა ათაბაგი ყვარყვარე (III? 1487—1500) და რომ მის შემდეგ ქაიხოსრო ეპატრონა ყოველსა საჯელმწიფოსა მამისა მისისსა, მაგრამ ცოტა ხანი დაჰყო სამეფო ტახტზე, «ამა სოფლისა პატრონობა ზედა არღარასა ხანისა დამყოფელი» (მართლაც, იმეფა 1500—1502 წ. წ.).

ერთ-ერთ აღაპში ვკითხულობთ:

«ეგრეთვე აღზრდილი პატრონის ქაიხოსროსი, ამბროსი, დიდად წეწია ამა მონასტერსა: პორტიატისა ღუთისქმობლისა ხატი მოკვდა მძიმედ, მისსავე ეკლესიასა ზედა პირლო აღაშენა და გა[ა]მაგრა თოფითა, და საუძლურე აღაშენა მისით აკაზმულობითა, ღომატო სეტოქი მისით წყალობითა აშენდა. და ამისთჳს გაუჩინეთ ჩუენ, მონასტერმან, მამაჰან და სრულად კრებულმან ძმათამან ყოველთა სამწიფათთა პორტიატესა ხატს წინაშე წირვა...» (ათ. კრ. 267).

ათონის აღაპებში სწერია:

«თუესა იენისსა ბ: აღაპი განეაწესეთ ჯერასიმესთჳს, ძმისა ჩუენისა, აპისთჳს, რამეთუ: ხარტინნი ბოლბონისა და ნისინისაჲნი ძმაჰან ეინშე ქართველმან, სახელთ კოხმან, ნოიპარნა და ბერძენსა ეისრე გასცნა, და მრავალნი ადგილნი და ზღვარნი წაჭდე-ბოდეს ანით მიზეზითა, ანუ უნდა მიცემად მის ბერძნისადა დრაპ-კაბის პროტოხარაკი რ; ამან ჯერასიმე შრომაჲ თავს იღვა და წაეიდა, და დიად იღუაწა, და საჯნარი ყოველივე თავისაჲ წაავო და ხარტინნი დაჰყარნა...» (ათ. კრ. 236).

ივერთა მონასტრის ისტორია *

Origo caenobii Iberorum in monte sancto erecti, et admiranda apparitio imaginis B. Virginis, quam Portaitissam vocant. Venetiis MDCCXIII Typis Antonii Bortoli superiorum permissu.

Imperanto piissimo ac celeberrimo Constantino, florebat christiana religio, idolorum templa destruebantur, monachorumque multiplicabantur ordines: qui ubique locorum et urbium templa aedificabant.

Post multum temporis fuit vir quidam Petrus nomine inter caeteros virtutes erga deum pietatem adnumerans. Optabat iste¹ aliquem locum quietum adinvenire, ubi mundo relicto, haud turbatam degerit vitam. Deum rogavit probus vir, dei consilium quo peteret postulavit:

მთაწმინდაზე აღმართული იბერთა საეპისკოპოსოს და საკვირველი გამოჩენა ნეტარი ქალწულის ხატისა, რომელსაც პორტაიტისას ეძახიან. დაიბეჭდა ვენეციაში ანტონი ბორტოლის სტამბაში ზემდგომთა ნებართვით.

უმოწყალეს და უაღრესად საბეღებანთქმულ კონსტანტინეს მეფობაში უკავოდა ქრისტიანული სარწმუნოება, კერპთა ტაძრები იმსხვერუდა, და მრავლდებოდა ნონაზონთა დასები, რომლებიც ყველგან აშენებდნენ ტაძრებს, სოფლებსა და ქალაქებში.

დიდი ხნის შემდეგ იყო ერთი კაცი, სახელად პეტრე, სხვა სათნოებათა შორის ღმერთისადმი მოწინებების მქონე. მან მოინდომა დასვენების ისეთ ადგილას მისულიყო, სადაც, ამ ქვეყნიდან განდგომის შემდეგ, არა-ხმაურ ცხოვრებას გაატარებდა. [ამ] ღირსეულმა კაცმა ღმერთს (მიმართა) თხოვნით, ღვთის რჩევას იშველიებდა.

* ეს მასალა, 1713 წელს დაბეჭდილი ნარკვევი ივერთა მონასტრის მოკლე ისტორია, მოიპოვება იმავე „აქტებში“ (გვ. 9—16), სადაც ივერთა მონასტრის სიგელებია.

¹ აქაც და ქვევითაც iste ნახმარია არა ძველი კლასიკური მნიშვნელობით, არამედ იმავე მნიშვნელობით როგორც ille.

Haec deprecanti apparet per visionem sanctissima Virgo dicitque: fili, in monte Atho sit tibi requies: hunc ego montem a Filio meo in haereditatem petii, hunc statui a mundo, mundanisque negotiis sese abdicantibus confugium, quibus ego protectio ero et auxilium.

Expergefactus Petrus post actas deo, deique matri gratias in illum montem secessit. Hic contra demones pugnavit valide, gloriose vicit: multas habuit angelorum visiones, divina matre intercedente, et post multa peracta miracula vitam hanc meliore vita et aeterna gloria commutavit.

Postea vero venit et noster pater Athanasius qui Laurae conventum aedificavit: iis pariter temporibus erat et pater noster Iovannes genere Iber regio sanguine, divitiis pollens: omnibus vero relictis in monasterium se contulit. Hic famam sancti montis et sancti Athanasii auditam venit, et invento Athanasio uterque bonum ac salutare certamen certabat.

Paulo transacto tempore cum filium suum nosset Euthymium pacem inquiringem per-

ამის მთხოვნელს ჩვენებაში გამოეცხადა უწმინდესი ქალწული და უთხრა: შეილო, ათო-ს მთაზე იყოს შენთვის დასასვენებელი; ეს მთა ჩემი ძისაგან გამოვითხოვე სამემკვიდროდ, ის დავაწესე მე თავშესაფარად ამ ქვეყნისაგან და ქვეყნოურ საქმეთაგან განდგომილთათვის, რომელთათვის შეე-ლა და დახმარება ვიქნები მე.

რომ გამოიღვიძა პეტრემ, ღმერთსა და უფლის დედას მადლობა უძღვნა და იმ მთას მიაწურა. აქ მან ძლიერად იბრძოლა დემონების წინააღმდეგ და სანაქებოდ გაიმარჯვა: ანგელოზთა მრავალი ჩვენება გამოეცხადა მას, ღვთაებრივი დედის მეშვეობით, და მრავალი საკვირველების მოხდომის შემდეგ ეს ცხოვრება უკეთეს ცხოვრებაზე და საუკუნო დიდებაზე გადავიდა.

შემდეგ კი მოვიდა ჩვენი მამაც ათანასე, ააშენა ლაერის საკრებულო; თითქმის იმავე ხანებში იყო ჩვენი მამაც იოანე, ტომით იბერი. მეფური სისხლისა, მბრწყინავი [თავისი] სიძლიდრით: ხოლო ყველაფერი დასტოვა და მონასტერს მიაწურა. მას სწეწოდა მთაწმიდისა და წმიდა ათანასეს საბელგანთქმულობა და, ათანასე რომ იბოვა, ორივე შეუღდა კეთილსა და საცხოვრებო ბრძოლას.

ცოტა ხანი გავიდა და, როცა შეიტყო, რომ მისი ვაჟი ექვთიმე ბიზანტიონში ჩასულიყო მშვი-

venisse Byzantium, hunc abiit quaesitum, quem nactus una cum eo, ad optatam utriusque quietem et ad magnum Athanasium fuit reversas.

Ab Athanasio doctus philosophiam Euthymius totam nostram scripturam in Iberorum dialectum traduxit.

Post pauci decursum temporis monachus factus magnus Tornicius, qui regi Iberorum dux fuerat, multis contra hostes facinoribus praeclarus, multis partis victoriis relatisque trophaeis celebris.

His temporibus impia Persarum gens Romani imperatoris morte audita, sub duce quodam cui nomen Seliarus erat, contra reginam defuncti regis uxorem exercitum instruxerunt. Seliarus in Orientem penetravit terrasque urbesque depopulans ad id filiorum regis parvitate adjunctus, qui tanto hosti obstare adeo parvuli minime poterant. Regina vero dolore angebatur non ignorans barbaros appropinquasse: omni-que alia spe destituta Tornicii meminit: desperansque salutem.

დობის საძიებლად, გაეშურა მის საძებნად და, ისა რომ ნახა, მათთან ერთად ორივესთვის სასურველი დასვენების მოხაზოვებლად დაბრუნდა ათანასესთან.

ექვთიმემ ათანასესგან ისწავლა ფილოსოფია და მთელი ჩვენი [საღვთო] წერილი იბერთა ენაზე თარგმნა.

ცოტა დრომ რომ გაირბინა პერად შედგა დიდი თორნივე, რომელიც იბერთა მეფის სარდალი იყო, მტრების წინააღმდეგ მიმართული ჰრავალი ბრძოლით სახელგანთქმული, მრავალი გამარჯვების მომპოვებელი და დიდძალი ნადავლის ხელში ჩაშვდები.

იმ ხანებში სპარსთა ურჯულთა ტომმა, რომელთა (ე. ი. მიზანტიელთა) მეფის საცქილი რომ შეიტყო, ერთი სარდლის შეთაფრობით, რომლის სახელი იყო სელიაროსი, გარდაცვლილი მეფის ცოლის, დედოფლის, წინააღმდეგ ჯარები დარაშმა. სელიაროსი აღმოსავლეთში შეიჭრა და დაარბია სოფლები და ქალაქები. საამისოდ გათამაშებულმა მეფის დაეების მცირეწლოვანობით, რომელთაც არ შეეძლოთ გამკლავბოდებებ ასეთ ძლიერ მტერს, რადგან სალიან პატარები იყვნენ. დედოფალი¹ დიდმა მწუხარებამ

¹ ეს არის დედოფალი თეოდოსია, რომელიც სასულჰუნდის უფა სათავეში ნორის შემკვიდრების, ბასილისა და კონსტანტინე მცირეწლოვანობის დროს ცხრო არიან ბასილ მეორე ხელგარბომულეთა, რომელიც მეფობდა 579—1025 წლებში და კონსტანტინე IX ნონომახისი, რომელიც მეფობდა 1025—1027 წლებში— ს. უ.

nisi Iberorum dux opitularet, misit¹ ad sanctum Montem Athanasio et Joanni deprecatorias litteras, illos observans, ut ad se Tornicium mittant. Restitit primum Tornicius, cessit deinde sanctorum virorum praecepto, petiitque Byzantium. Huic, magna alacritate viso, commendatae sunt pupillorum sortes, quas ab ipsa uno pendere regina asseruit. At Tornicius classe profectus totum trucidavit barbarorum exercitum, multisque captivis habitis victor reversus. Totus illi senatus occurrit; multo fuit iste affectus honore, a regina praecipue, quae gratiis actis victori Tornicio multum illi pecuniae obtulit. Respuit ille oblatum munus, qui suas propter Dominum relictas opes alienas excipere dedecere se dixit: petiit tamen a regina, ut si vellet, in sancto Monte caenobium aedificari juberet, quod hospitio Iberorum genti inserviat. Annuit regina libenti animo; missisque viris innumera auri copia, iisque iussis illud opus adeo diligenter perficere; ut omnibus venustate praestaret, non aliter

მოიცივა და არ იცოდა² რით ეშველა, ბარბაროსები უკვე მოახლოვებული იყვნენ³; ყოველგვარი სხვა იმედი რომ გადაუწყდა, გაახსენდა თორნიკე: რადგან ხსნის იმედი არ ჰქონდა, თუ იბერთა სარდალი დახმარებას არ აღმოუჩენდა, წერილები გაგზავნა ათონის მთაზე და სთხოვედა ათანასეს და იოანეს, რომ მასთან გაეგზავნათ თორნიკე. თავდაპირველად თორნიკე წინააღმდეგი იყო [დედოფალთან წასვლისა], მაგრამ შემდეგ დაუთმო წმინდა მამების რჩევას და ბიზანტიონში გაემგზავრა. მას, ბიზანტიონში სწრაფად ჩასულს, ობლებას ბედი შეაყვარა თვით დედოფალმა. თორნიკე გაემგზავრა სომალდებით და ბარბაროსთა მთელი ჯარი გაწყვიტა, მრავალი ტყვეც იგდო ხელთ და გამარჯვებული დაბრუნდა. მთელი სენატი მას ეახლა; ის დიდი პატივით აღტყურეს, განსაკუთრებით დედოფალმა, რომელმაც გამარჯვებათა მომპოვებელ თორნიკეს მადლობის ნიშნად დიდძალი ფული შეაძლია. მან კი მოწოდებული საჩუქარი უკუაგდო და უთხრა: ღვთის გულისთვის მივატოვე ჩემი საქმეები და სხვისას შევწირე თავიო, და მხოლოდ ის სთხოვა დედოფალს, რათა, თუ ისურ-

¹ დედანში სწერია: missit.

² არ იცოდა — იყვნენ ლათინურ ტექსტში სხვანაირად სწერია: „არ იცოდა, რომ ბარბაროსები მოახლოვებულნი იყვნენ“—ს. უ.

confectum fuit: argenteis deinde aurisque vasibus ornavit templum, totumque Caenobium super caetera locupletavit.

აღუთქვა მისი ნების შესრულება; გავზავნა კაცები, ურიცხვი ოქროს გაატანა და უბრძანა მათ ეს საქმე ისეთი მონდომებით შესრულდებინათ, რომ თავისი სიმშვენიერით ყველაზე უკეთესი ყოფილიყო და არა სხენაირად გაკეთებული: შემდეგ მან ვერცხლისა და ოქროს ჭურჭლით შეამკო ტაძარი და მთელი სავანე დანარჩენ სავანეებზე უფრო გაამდიდრა.

Sed de caenobio desinat sermo et de sacra Portaitissae imagine dicamus aliquid.

Imperante Theophilo imaginum persecutore, magna in sacras imagines exercebatur infectatio; hic enim impius imperator plures orthodoxos expulit christianos, variisque tradidit cruciatibus, iussitque imagines omnes templis detrahi casque penitus extinguui, missit et milites in omnes urbes, qui scrutarentur, et quotquot invenirent effigies, flammis dederent.

Erat autem quaedam vidua in Nicaea nunci mater filii, divitiis pollens, distincta virtutibus: haec prope suam domum templum aedificavit, et divinae Matris habebat imaginem. Ubique igitur locorum rimantes regii milites domum tandem piac illius feminae pervenere, cumque per rimulam dic-

ვებდა; მთაწმინდაზე ებრძანა სავანე აეშენებინათ; რომელიც ივერთა ტომის ხალხისთვის იქნებოდა სასტუმროდ. დედოფალმა

აღუთქვა მისი ნების შესრულება; გავზავნა კაცები, ურიცხვი ოქროს გაატანა და უბრძანა მათ ეს საქმე ისეთი მონდომებით შესრულდებინათ, რომ თავისი სიმშვენიერით ყველაზე უკეთესი ყოფილიყო და არა სხენაირად გაკეთებული: შემდეგ მან ვერცხლისა და ოქროს ჭურჭლით შეამკო ტაძარი და მთელი სავანე დანარჩენ სავანეებზე უფრო გაამდიდრა.

დღე, სავანეზე ამით დამთავრდეს სიტყვა და ვთქვათ რამე პორტაიტისის წმინდა ხატის შესახებ.

ხატისმებრძოლი თეოფილეს მეფობის დროს ხატების დიდი დევნა წარმოებდა; ამ ურჯულო მეფემ მრავალი მართლმადიდებელი ქრისტიანი გააძევა, მრავალნაირი წამება არგუნა და ბრძანება გასცა ტაძრებიდან გაეთრიათ ყველა ხატები და სრულიად მოესპოთ ისინი; ქალაქებში ჯარისკაცებიც დავზავნა, რომელთაც იქაურობა უნდა დაეჩხრიკათ და, რასაც კი იპოვიდნენ გამოსახულებებს (ე. ი. ხატებს), დაეწვათ.

იყო ერთი ქვრივი ნიკეაში, ერთადერთი ვაჟის დედა, განთქმული თავისი სიმდიდრით, გიმორჩეული თავისი სათნოებით: მან თავისი სახლის მახლობლად ტაძარი ააშენა და იქ ჰქონდა ღვთაებრივი დედის (ე. ი. ღვთისმშობლის) ხატი. როდესაც, ამრიგად, მეფის ჯარისკაცები იქაურობას ქეჩავდნენ, ბოლოს ამ სათ-

ti jam templi inspectantes sacram vidissent imaginem, laetati sunt, per eam satis numorum adipisci fidentes, dixeruntque mulieri: vela' te nobis danda pecunia est, vela nobis tibi mors per varios cruciatus infrigetur¹.

Respondit prudens vidua: plures vobis crastina die donabo numos, nec enim mihi in promptu domi sunt. His auditis, illi quidem profecti sunt: ista vero noctu una cum filio suo ecclesiam ingressa flexit genua, et oculis palmisque ad coelum elatis orabat plorans, lacrymisque terram humectans, surrexit tandem magnoque timore ac devotione cum filio suo acceptam imaginem ad mare duxit.

Tunc rursus deprecata dixit. Regina mundi, tu, quae utpote dei mater auctoritatem potestatemque exerces super caeteras creaturas, nos quoque ab ira impii regis servare potes, tuamque insignem imaginem a fluctuum indignatione eripere. Haec profata, tradidit mari effigiem, quae (mirabile dictu!) super aquas non proci-dit, verum recta super aequor occasum versus pergebat. Hoc

ნო ქალის სახლსაც მიადგნენ და, როდესაც ხსენებული ტაძრის კუნძულში შეიჭრიტეს, დაინახეს წმინდა ხატი, გაუხარდათ, რომ მისი წყალობით საკმაო ფულს შეიძენდნენ, და უთხრეს დედაკაცს: ან ფული უნდა მოგვცე, ან და ნაირნაირი წამებით სიკვდილი იქნება შენი ზეგდრიო.

გონიერმა ქვრივმა უპასუხა: ხვალ ბევრ ფულს მოგვცემთ თქვენ, ხოლო ახლა ხელთ არა მაქვს შინ. ეს რომ ესმათ, ისინი წავიდნენ, ხოლო იმავე ღამით თავის ვაჟთან ერთად ეკლესიაში შევიდა, მუხლები მოიყარა, თვალები ზეცას მიაპურო და ტირილით ილოცა, დედამიწა ცრემლებით დააღობო; ბოლოს წამოდგა და დიდის შიშით და აღთქმით ვაჟთან ერთად ზღვისკენ წავიდა და ხატი წაიღო.

მაშინ კვლავ ვედრებით თქვა: ქვეყნის დედოფალი, რადგანაც შენ როგორც ღვთის-მშობელმა გავლენა და ძალა აჩვენე სხვა ქმნილებებზე, ჩვენც შეგიძლია დაგვიცვა ურჯულო მეფის რისხვისაგან და შენი შესანიშნავი ხატი გამოსტაცო ტალღების რისხვას. ეს რომ თქვა ზღვას მისცა ხატი, რომელიც (სათქმელადაც საკვირველია!) წყალს ზემოთ კი არ დაეცა, არამედ სწორად აღმართული ზედაპირს ზემოთ და-

¹ infrigetur.

adeo stupendum miraculum intuita mulier, deo et sanctissimae eius matri debitas agebat gratias.

Deinde ad filium conversa haec lacrymans dixit: clarissime fili, nunc nostra apparebit in deum pietas, in sanctam Virginis imaginem devotio. Equidem utpote mulier in longinquam urbem non possum secedere; vel ergo memet occultare studebo, vel si me habuerint, promptus est mihi animus ad mortem, pro dei Matrem optetendam; tu vero in Graeciae partes recedas, ne male patiaris.

His dictis, sibi que ad invicem vale dicentes, lacrymantes recesserunt. At juvenis absit Thessalonicam, inde ad montem sanctum, pervenitque ad sacrum Iberorum caenobium, ibi monachus factus sancte vixit, sancteque mortuus requievit in dominum, quem optarat.

Fuit fortasse divinae providentiae veluti quoddam linamentum, ut illuc perveniret juvenis, et de sacra imagine id, quod procedebat, eis nuntiaret. Ille enim quae scripsimus enarravit. Sed jam sermonem prosequamur.

სავლეთისავენ გაემართა. ამ საკვირველებით გაშტერებულმა დედააკაცმა ღმერთს და მის უწმინდეს ღმერთს კუთვნილი მადლობა უძღვნა.

შემდეგ მიმართა მან შვილს და აცრემლებულმა უთხრა: „ძვირფასო შვილო, ახლა ღვთივ გამოვლინდება ჩვენი სათნობა, აღტქმა ქალწულის წმინდა ხატისადმი, რასაკვირველია რადგან მე როგორც დედააკაცი შორეულ ქალაქში ვერ შევძლებ წახვლას; ან, მაშასადამე, ვეცდები დავიმალო, ან, თუ მე შემიპყრობენ, მირჩევენა სიკვდილი, ღვთისმშობლის გულისათვის; შენ კი საბერძნეთის მხარეებში უნდა გარდიხვეწო, რათა არაფერი გვენოს“.

ამ სიტყვების შემდეგ ერთმანეთს გამოეთხოვენ და აცრემლებულნი წავიდნენ. ქაბუკი თესალონიკეში გაიბიზნა, აქედან მთაწმინდას მიაშურა და იბერთა წმინდა სავანეში მივიდა, სადაც ბერად აღიკვეცა და წმინდანად ცხოვრობდა, წმინდანადვე ჰყოვა უფლისა მიმართ განსვენება, რასაც ნატრობდა.

იქნებ ღვთის განგების რალაც გეგმა იყო, რომ იქ მივიდა ქაბუკი და მათ (ე. ი. მონაზვნებს) უამბო წმინდა ხატის შესახებ ის, რაც მოხდა. მან ხომ უამბო ყველაფერი, რაც ჩვენ აღვწერეთ. მაგრამ გავყვეთ სიტყვას,

Imago itaque sanctae Virginis in occulto loco per plures latitabat annos, vel in terra, vel in mari, quod sciverit sciens omnia deus. Sedentes vero quidam sancti senes in Iberorum coenobio, et de Salute animae disserentes vident repente in mari veluti flammam ignis perinde, ac si esset aliqua columna, cuius vertex coelos usque pertingeret. Id intuiti surrexerunt et clamoribus reliquis fratrum acersitis(?) omnes jam collecti videbant quidem mirandum illud phaenomenon, et admirabantur, causam vero penitus ignorabant.

Istud autem ne dum die apparebat, verum etiam noctu magis fulgebat. Propterea omnes illius montis monachi hoc portentum mirati, congregati sunt in Iberorum coenobio cum navigiis a Laura, Batopedio, caeterisque monasteriis. Appropinquantes autem viderunt sanctam divinae matris imaginem; quoque magis illi appropinquabant eo magis ista recedebat. Praepositus vero Iberorum iussit, ut in templo omnes congregarentur et orarent deum, ut illos dignos efficeret Sanctae Virginis imaginem accipere, illam suae solamen peregrinationis haberent, et haud frustra

წმინდა ქალწულის ხატი საიდუმლო ადგილას იმალებოდა მრავალი წლის განმავლობაში, ხან ხმელეთზე, ხან ზღვაზე, რაც ყოვლის მცოდნე ღმერთმა უწყობდა. როდესაც ერთხელ წმინდა ბერები, რამდენიმე, იბერთა სავანეში ისხდნენ და სულის ცხონებაზე კამათობდნენ, უცბად დაინახეს ზღვაზე თითქოს ცეცხლის ალი, თუ რაღაც სვეტი, რომლის თავი ზეცას ებჯინებოდა. ისინი გაშტერებულნი წამოხტნენ, ყვირილით დანარჩენ ძმებს მოუხმეს და ყველანი ერთად ხედავდნენ იმ საოცარ მოვლენას, და უკვირდით, ხოლო მიზეზს კი სრულიად ვერ მიმხვდარიყვნენ.

ხოლო ეს საკვირველება მართლ დღისით კი არა ჩანდა, არამედ ღამით უფრო მეტად ვლავდა. ამიტომ იმ მთის (ე. ი. მთაწმინდის) ყველა ბერები, გაკვირებულნი ამ სასწაულით, შეიკრიბნენ იბერთა სავანეში ხომალდებით ლავრიდან, ვატოპედიდან და სხვა მონასტრებიდან. რომ მიუახლოვდნენ იმ ადგილს, დაინახეს ღვთისმშობლის წმინდა ხატი; რაც უფრო მას უახლოვდებოდნენ, მით უფრო ის მათ შორდებოდა. იბერთა წინამძღვარმა ბრძანა ყველანი ტაძარში შეკრებილიყვნენ და შევედრებოდნენ ღმერთს, რომ ამ ღირსეული აღამიანებისათვის შეეძლებინებია წმინდა ქალწულის ხა-

precatos exaudiit illos Dominus, et audite quomodo.

რობისათვის. და უფალმა ისმინა ჩატარებული, და აი როგორ!

Monachus erat tunc temporis in ipso Iberorum caenobio, Iber et genere, nomine Gabriel, moribus simplex, solitariam degens vitam, et in recessu illo dum orans incessanter. Hic aestate quidem altiora montis quietis gratia occupabat, hyemo vero inferius nivium rigore degebat. Asperum inducibat vestitum, silvestribus vescabatur herbis, potabat aquam. Inerat illi sancta simplicitas, ut caeteris omnibus ex Iberorum genere, et dici vere poterat terrestris angelus, coelestis homo. Hic quondam orando cum paululum dormitasset, vidit sanctam Virginem nimia perfulgentem gloriae coruscatione, audiitque ita secum loquentem: Vade in caenobium, nuncia superiori, me velle illis tradere meam imaginem in eorum auxilium, tu vero nil haesitans mane ingredi, per aquas incede, ut omnibus meus erga vos vestrumque caenobium amor ac providentia innotescat.

Haec facta evanuit ab eius aspectu; ille vero fere divinus

ტი ხელთ ჰქონოდათ, ნუგეშად ჰყოლოდათ იგი თავისი მგზავრითა ლოცვა, არც თუ ფუჭად

იმ დროს ივერთა სავანეში იყო ერთი ბერი, ტომით ივერი, სახელად გაბრიელი, მარტივი თავისი ზნითა, დაუდებულის ცხოვრების მიმდევარი, რომელიც იმ საკანში განუწყვეტლივ ევედრებოდა ღმერთს. ზაფხულობით მთის მაღლობზე იყო ხოლმე, დასვენების მიზნით, ხოლო ზამთარს კი უფრო დაბლა ატარებდა თოვლის სუსხის გამო, იცვამდა უხვს სამოსელს, იკვებებოდა ტყის ბალახებით, მხოლოდ წყალს სვამდა. მასში წმინდა უბრალოება იყო, როგორც ივერთა ტომის ყველა დანარჩენ ბერებში, და მართლაც რომ იტყვოდა: მიწიერი ანგელოზია, ზეციური ადამიანიო. ერთხელ ლოცვის დროს ცოტათი რომ ჩაეძინა, ისილა წმინდა ქალწული, დიდების არაჩვეულებრივი შუქით გაბრწყინებული, და მოესმა ასეთი სიტყვებით ელაპარაკებოდა მას: „წადი სავანეში, აუწყე უფროსს, რომ მსურს მათ (ე. ი. ბერებს) ჩემი ხატი გადაეცემათ შემწედ; შენ კი ნულარ აყოვნებ, დილით ადრე შემოდი, გააპე წყალი, რათა ცნობილი გახდეს ჩემი თქვენდამი და თქვენი სავანისადმი სიყვარული და მზრუნველობა“.

ეს ყველაფერი გაქრა მხედველობიდან; ის კაცი კი ღვთაებრი-

homo descendit in conventum festinans, et praeposito, quae viderat audieratque, annuncia- vit. Praepositus omnes in eccle- siam monachos advocari jussit, exierantque accensis lampadi- bus, thuribulis funantibus, de- votisque cantibus incedentes.

Ubi perventum ad mare fuit, ingressus mare Gabriel jam dictus, super aquas mira- biliter incedebat. Tunc vero appropinquantem imaginem in sinum recepit, et exultante ore canebat, inter haec accurrens superior obviam invit sancto seni, egressisque in terram, magna fuit laetitia et exultatio in omnibus monachis tres dies noctesque tres pervigilantibus et canentibus, deinde parva erecta ara prope mare, sacrum celebrarunt.

Postea vero sanctam imagi- nem in monasterium duxerunt, eamque in intimum Sanctuarii posuerunt, rursusque tota nocte insomni ducta et sancto Missae celebrato sacrificio, recessit in cellam quisque suam.

Postea die ingressus eccle- siam accensor lampadum hora matutini secundum ordinem praeparaturus, non invenit ima- ginem in loco, in quo fuerat

ვი დაეშვა, სასწრაფოდ წავიდა კრებაზე და აუწყა წინამძღვარს, რაც ნახა და მოისმინა. წინამძღვარმა ბრძანა ეკლესიაში (თუ კრებაზე) მოეწვიათ ბერები; ისინიც გამოვიდნენ ანთებული ღამ- პრებით, აღგზებული საცეცხლე- რებით: და გაემართნენ აღთქმუ- ლი გალობით.

როგორც კი ზღვაზე მივიდ- ნენ, ზემოხსენებული გაბრიელი შევიდა ზღვაში, საკვირველებრ წყალზემოთ მიდიოდა. მაშინ მო- ახლოვებული ხატი წიაღში მი- იღო და გალობდა სიხარულისა- გან გაბრწყინებული. ამასობაში ის (აღმათ ხატი) ზევიდან წმინდა მოხუცის შესახედრად გამოეშუ- რა; ბმელეთზე რომ გამოვიდნენ, დიდი იყო სიხარული და აღფრთო- ვანება ყველა მონახონებში, რომ- ლებმაც სამი დღე და სამი ღამე გაათიეს გალობით; შემდეგ პა- ტარა საკურთხეველი აღმართეს ზღვის მახლობლად და ზემი გადაიხადეს.

ხოლო შემდეგ წმინდა ხატი მონასტერში შეიტანეს და სა- კურთხევის სიგნით დაასვენეს, კვლავ მთელი ღამე უძილოდ და ხმიან ჭამისწირვაში გაატარეს, შემდეგ კი თვითეულმა თავის სენაკს მიაშურა.

მეორე დღეს მნათე დილით აღრე წესისდა მიხედვით წინასწარ სამზადისისთვის ეკლესიაში რომ შევიდა, ვერ ნახა ხატი იმ ადგი- ლას, სადაც ის დასვენებული იყო;

posita; et ubique scrutati eam tandem reperierunt supra monasterii januam in oppidi muro, ipsam acceptam denuo in pristinum reducere locum. At rursus idem evenit ne dum bis et ter, sed multoties. Monachi vero in hoc haesitantes, quid facerent ignorabant.

Rursus regina mundi apparuit ante dicto Gabrieli dixitque: monasterium pete, monachis dicito, ne me huc illuc ferent referantque; non enim ego veni ut a vobis custodirer, sed ut vos in me custodem ac defensorem haberetis, non modo nunc temporis, verum etiam in futurum saeculum. Quotquot igitur monachi in hoc monte degerint, dei timorem ac erga ipsum devotionem servantes, pro viribus suis virtutes excolentes fidant et sperent in filii et dei mei misericordia. Et hoc vobis do signum: usquequo in monasterio imaginem meam videbitis, non deerit vobis gratia et misericordia filii mei.

His auditis Gabriel descendit in conventum festinans, et omnia superiori retulit. Hic vero nimis laetatus, congregat fratres omnes, ipsisque jam sibi dicta relulit. Postea vero

და როდესაც ძებნას შეუდგნენ, იპოვეს, ბოლოს, მონასტრის ჭიშკრის ზემოთ ქალაქის კედელში და იგი, მოპოვებულ, ძველ ადგილას ხელახლა დააბრუნეს. და იგივე კვლავ მოხდა არა ორჯერ და სამჯერ, არამედ ბევრჯერ, ბერებმა კი, ასეთ მდგომარეობაში ჩაცვივნულებმა, აღარ იცოდნენ, რა ექნათ.

კვლავ ქვეყნის დედოფალი მოველინა ზემოხსენებულ გაბრიელს და უთხრა: მიდი მონასტერში და უთხარა ბერებს, ნუღარ მატარებენ აქეთ-იქით; მე ხომ იმიტომ არ მოვსულვარ, რომ თქვენ მიყარაულოთ, არამედ იმიტომ, რომ თქვენ ჩემში ყარაული და მცველი გყოლოდათ, არა მართო ღლეს, არამედ აგრეთვე მომავალშიც, სანამ, ამრიგად, ბერები ამ მთაზე არიან, და იცავენ ღვთის შიშსა და, მაშასადამე, თვით დაღებულ აღთქმას, თავიანთი ძალ-ღონის მიხედვით სათნოება-სიკეთეს მისდევენ. სწამდეთ და იმედი ჰქონდეთ ჩემი ძისა და ღმერთის წყალობისა, და მე ასეთ ნიშანს გაძლევთ: სანამ მონასტერში ჩემს ხატს ხედავდეთ, არ მოგაკლდებათ ჩემი ძის წყალობა და შეწევნა“.

ეს რომ მოისმინა გაბრიელმა, სასწრაფოდ ჩავიდა საკრებულოში და ყველაფერი მოახსენა უფროსს. ამან კიდევ ძალიან გაიხიარა, შეკრიბა ყველა ძმები და მათ მოახსენა ის, რაც მას უთხ-

in coenobii porta templum aedificarunt, sanctissimae Virginis Portaitissae dicatum, et portam alibi aperuerunt, sicuti vel nunc temporis apparet in veritatis testimonium. Ex eo igitur in illo loco innumera fiunt miracula.

Quondam impiae Persarum gentis contra Constantini urbem terra marique innumeras instruxerunt in potentissimum exercitum copias, nec impari Marte plura congregarunt in formidabilem classem navigia. Classis autem praefectus sciens in monte sancto complura adesse monasteria, ad montem quindecim navibus perveniens, Iberorum caenobio appulit, et confestim egressi e navibus barbari voluti¹ feri, et imanes² raptores caenobium circumvenere. Monachi vero barbarorum mirati multitudinem ipsorumque impetam, templum ingressi, sacra vasa, Portaitissae imaginem et semet ipsos in pariete, in quo sacrorum vasuum habebant cellarium, occultarunt.

At barbari neminem nacti contrapugnantem, coenobium invaserunt; quod posteaquam penitus depopulati sunt, navium

რა. შემდეგ სავანის კარიბჭესთან ტაძარი ააგეს, მიძღვნილი პორტაიტისის უწმინდესი ქალწული-საღმის, და ღმერთი სხვაგან გააღეს, როგორც ეს დღესაც ჩანს კუროპატების სამოწმოდ. და იმ დროიდან ამ ადგილას ურიცხვი სასწაულები ხდება.

ერთხელ კონსტანტინეს ქალაქის წინააღმდეგ, ხმელეთითა და ზღვით, სპარსელთა ურჯულო ტომის ურიცხვი ლაშქარი დარაზმეს უძლიერეს ჯარად და მრავალი ხომალდი შეკრეს საზარელ ფლოტად. ფლოტის უფროსმა იცოდა, რომ მთაწმინდაზე იყო მრავალი მონასტერი, მთაზე თხუთმეტა ნავი მივიდა, იბერთა სავანეს მიადგა და ერთბაშად ნავეებიდან გამოსულმა ბარბაროსებმა, როგორც გამხეცებულმა და საზარელმა მტაცებლებმა, ალყა შემოარტყეს სავანეს. ბერებს თავზარი დასცა ბარბაროსების სიმრავლემ და მათმა თავდასხმამ; ისინი შევიდნენ ტაძარში, წმინდა კურქელი, პორტაიტისის ხატი და თვით თავიანთი თავიც დამალეს კედელში, რომელშიც ჰქონდათ წმინდა ვახუშტის საკუქჩაო.

ბარბაროსებმა რომ ვერაფერს ნახეს მოწინააღმდეგე, სავანეში შეიჭრნენ; მის შემდეგ რაც შეგნით დაარბიეს, ხომალდთა ბაგი-

¹ voluti p. o. velut.

² imanes.

funibus acceptis, templi alligaverunt columnas, tentaruntque per vim sacrum aedificium prosternere. sed frustra. Monachi haec videntes ac audientes eximo corde illa profetica¹ dicebant verba: „Deus, venerunt gentes in haereditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum; cito anticipent nos misericordiae tuae“, et his similia: lacrymisque terram humectantes, sanctamque Virginis exaltantes imaginem dicebant: Regina, haec nobis promissa dedisti? Non ne es pollicita, te nostri custodem fore? Ne igitur nos tradas in finem, quamquam peccatores et beneficiis indignos, dignos suppliciis, ne forte dicant hostes: ubi est deus eorum?

Haec monachi: at invicta Dux citissima se invocantium auxiliatrix virgo, dei mater, non desperit eorum preces, nec promissis non stetit, at illa perfecte adimplevit et in extremam ruinam hostiles dispersavit turbas. Quis vero Virginis enarret miracula? Posteaquam vesperavit, repente tanta surrexit in mari procella, ut navigia omnia infracta post se reliquerit praeter unicam praefecti navem. Et hoc, ut insi-

რები მოიტანეს, მოაბეს ტაძრის სვეტებს და სცადეს ძალით დაენარცხებიათ წმინდა შენობა, მაგრამ ამაოდ! ბერებმა ეს რომ დაინახეს და მოისმინეს, გულის სიღრმიდან შემდეგი წინასწარმეტყველური სიტყვები აღმოხდათ: „ღმერთო, მოვიდნენ ტომები შენს სამფლობელოში, შებილწეს შენი წმინდა ტაძარი; დე, მალე მოგვეკლინოს შენი წყალობა“ და ამის მსგავსი. ცრემლებით დანამეს დედამიწა, ქალწულის წმინდა ხატი აღმართეს (!) და თქვეს: „დედოფალო, ეს იყო შენი დაპირება? შენ არ დაგვპირდი, რომ ჩვენი მცველი იქნებოდი? ნუ თუ გადაგვეცემ აღსასრულს, როგორც ცოდვილებს და წყალობის უღირსებს, სასჯელის ღირსებს, რომ მტრებმა თქვან: სად არის მათი ღმერთიო?“

ეს თქვეს ბერებმა: ხოლო უძლეველმა მძღოლმა, მისდამი მვედრებელთა უსწრაფესმა მშველელმა ქალწულმა, ღვთისმშობელმა, მათი ლოცვა უსასოო არ დასტოვა, არც დაპირებები დაივიწყა, პირიქით, სრულყოფით აასრულა და მტრის ბრბოები უკიდურესად გააცამტვერა. ვინ მოგვითხრობს ქალწულის სასწაულებს? როგორც კი შემოსალამოვდა, ზღვაზე ისეთი ქარიშხალი ამოვარდა, რომ ხომალდები ყველა დამსხვრეული დას-

¹ ე. ი. prophetica.

piens ille in peccati sui cognitionem deveniret, sicuti revera evenit.

Miraculum enim sequebatur miraculum. Fluxit, et monachi extincta viderunt barbarorum corpora, quae una cum navigiorum fragmentis collecta in cumulum veluti coaluerant. Tunc extinctorum praefectus navalem illam miratus cladem, faciem suam percutiebat, et caput cinere aspersus habituque humilis se supplicem benignumque exhibet, qui antea fera erat, monachis talia fatus: orate servi dei veri, ne et ego peream: deditque iis innumeram auri argentique copiam; excipite; dicens, hos numos, reaedificate monasterii vestri parietes; nos altiores effecite, ne forte denuo hostes adveniant vobisque noceant. Monachi exceptis numis ad cam usque altitudinem muros fabricarunt, quousque ad hodiernam diem sese elevant¹.

იმ სიმაღლემდე ააწინეს კედლები, რომ დღევანდელ დღემდე არიან აღმართული.

ტოვა გარდა ერთისა, წინამძღოლის ნავისა, ისიც, რათა იმ ბრყვეს თავისი შეცოდება შეეცნო, რაც მართლაც მოხდა.

სასწაული სასწაულს მოსდევდა. გათენდა და მონაზონებმა იხილეს დაღუპულ ბარბაროსთა გვაშები, რომლებიც ხომალდთა ნაშხვრევებთან ერთად დაეზგავებინათ როგორც ერთიმეორეს შეზრდილები. დაღუპულთა წინამძღოლმა, თავზარდაცემულმა ამ საზღვაო უბედურების გამო. თავისი სახე დაიჭრა, თავზე ნაცარი დაიყარა, ვარეგნობით თავმდაბლურად კეთილმოწყალებ და მთხოვნელად გამოაჩინა თავი, თუშკა წინათ ის მხეცი იყო, და ასე მიმართა ბერებს: „ილოცეთ ჭეშმარიტი ღმერთის მსახურნო, რომ მე არ დავიღუპო“, და მისცა მათ ურცხვი რაოდენობა ოჭროსი და ვერცხლისა; და თან დააყოლა: „მიიღეთ ეს ფული, აღადგინეთ თქვენი მონასტრის კედლები; ისინი უფრო მაღალი აღმართეთ. რათა შემთხვევით კვლავ არ მოვიდნენ მტრები და არ გავნონ“. ბერებმა მიღებული ფულით

¹ შერე პ. უსპენსკის მასალები სწერია რუსულად: Далее рассказал другие чудеса Богоматери: — По случаю недостатка муки она внезапно наполнила ею житницы монастыря». В другой раз наполнила бочки вином. Некогда Елей подла.

ბიზანტიურ-ქართული დოკუმენტირებული ლექსიკონი *

ჩვენს „ლექსიკონში“ ძველთა ტექსტები დასახელებულია შეპოკლებით. ძველი და ახალი აღთქმების ტექსტთა დასახელებაში მივსდევთ საერთოდ მიღებულ შემოკლებათა წესებს (მაგ., გამ.=გამოსლვათა, ლევ.=ლევიტელთა; მთ.=მათე, მრ.=მარკოზი, საქმენი=მოციქულთა საქმე, და სხვა. რაც წეებება დანარჩენ ძველ-ქართულ თარგმნით ძველებს, მათი შემოკლებების ნუსხა აქვე მოგვყავს:

ამარტ. — ხრონოლოგი გიორგი მონაზონისაჲ. ს. ყაუხჩიშვილის გამოც., თბ. 1920.

ამბ. მედ. — ამბროსი მედიოლანელის ცხოვრება: PG 116, 861—882.

ასტერ. — ასტერი ამასიელის «შესხმაჲ ფოკადისი». მ. კახაძის გამოცემა: ენიქის მოამბე, ტ. XIV, თბ. 1944, გვ. 226—239. PG 40, 300—313.

დიმიტრ. — დიმიტრის წამება: PG 116, 1173—1424.

დიონ. — დიონისე არეოპაგელის ტრაქტატები: PG, ტომი 3; ქართულად ს. ენუქაშვილის გამოცემა (თბ. 1961).

დიონ. სქ. — სქოლიოები დიონისე არეოპაგელის ტრაქტატებისათვის: PG, ტომი 4.

ევნომ. შიმ. — ევნომიანთა შიმართ.

ერმოგ. — ერმოგენეს წამება: PG 116, 368—416.

ექ. დღ. — ბასილი დიდი, ექუსთა დღეთაჲ. მ. კახაძის გამოცემა. თბ. 1947. ტექსტი 1—115 გვ. (ხელნაწერის გვ. გვ. 1—122). — ბერძნული ტექსტი Patrologia graeca (PG), ტომი 29.

იოანე მოხხ. იბ. მოხხ.

კ. შებ. — გრიგოლ ნოსელი, კაცისა შესაქმისათჳს: PG 44, 124—256. ქართული ტექსტი (B) ხელნაწერი A—73 (ბერძნულს

* გაგრძელება. დასაწყისი იხ. გეორგოკა, ტ. VII.

მისდევს ეს, გიორგი მთაწმიდელის მიერ ნათარგმნი ძეგლი და არა შატბერდის კრებულში მოთავსებული «ყაცისა შესაქმისათჳს»).

მინ. ერმოგ. იხ. ერმოგ.

მოსხ., იოანე მოსხ. — იოანე მოსხი, ლიმონარი, ი. აბულაძის გამოცემა. თბ. 1960.

ნემ., ნემეს. — ნემესიოს ემესელის ბუნებისათჳს კაცისა. თარგმნილი იოანე პეტრიწის მიერ. ს. გორგაძის გამოცემა. თბ. 1914.

პატ. ცხ. — პატაპიოსის ცხოვრება: PG, 115, 357-368.

პროკ., პროკლე. — პროკლე დიადოხოსი, კავშირანი ღმრთისმეტყუელებითნი. თარგმნილი იოანე პეტრიწის მიერ. ს. ყაუხჩიშვილის გამოცემით. თბ. 1938 (1940).

სოფიას აღშ. — აღშენებისათჳს... ტაძრისა, რომელსა სახელ-ედების წმიდაა სოფია: Preger, *Scriptores originum Constantinopolitanarum I* (1907). ქართული ტექსტი: XIII საუკ. ხელნაწერი A — 70, გვ. 195—216 (XIX—საუკუნის წუსხის მიხედვით გამოსცა ე. თეყაიშვილმა: *Описание I* [1902—1904], 585—600).

სპ. ცხ. სპირიდონის ცხოვრობა: PG 116, 417—468.

ფლავ., ფლ. — იოსებ ფლავიოსის «მოთხრობანი იუდაებრივისა სიტყუადასაბაშობისანი», თარგმნილი იოანე პეტრიწის მიერ. — ვ. დინდორფის გამოცემა, ბარიზი 1865: ტომი I, გვ. 1—792.

ქიოს. — გრიგოლ ბაკურიანის-ძის ტიპიკონი (პეტრიწიანის წესდება). ქიოსური წუსხის მიხედვით გამოსცა ს. ყაუხჩიშვილმა. თბ. 1962. ქართული ტექსტი გამოსცა მ. თარხნიშვილმა. ლუვენი 1954.

ლალ. — ცხოვრება და მოქალაქეობა... ლალაქტიონ და ეპისტიმისი. ს. ყაუხჩიშვილის გამოცემა: ენიმკის მოამბე ტ. XIV, თბ. 1944, 365—374. PG, 116, 93—108.

ΑΙΔΑΚΤΟΣ (*αἰδᾶκτος* 2) 1) შეესწავლელი; არა ნასწავლი (ბუნებრივი); 2) განუწვრთნელი; უმოძღვრო.

καὶ τῷ τὰς μὲν διδάμεις ἀδιδάκτους εἶναι რამეთუ ძალნი უსწავლელ არიან (ნემ. 161,27); *ὅπερ καὶ ἀδιδάκτους μυσταγωγίας ἐκάλεσαν* რომელსა უსწავლელად მესაიდუმლოებად უწოდეს (დითან. სქ. 564 C: *sacrorum initiationes a nemine edoctas*); *τὰ δὲ ἐνομοῖα οὐ μόνον ἀφ᾽ ἑαυτῶν, ἀλλὰ καὶ ἀδιδάκτα* ხოლო წულისანი არა ხოლო უკმო ოდენ არიან, არამედ... განუწვრთნელ (ექ. დღ. 91,23; *indocilia*);

ΑΙΔΑΚΤΩΣ (*αἰδᾶκτος*) (**ზმზზ.**) უსწავლელად; უმოძღვროდ; ბუნებით.

ὁμοῦ δὲ ὁμοῦ καὶ κατὰ φύσιν αὐτῶν ἀδιδάκτους εἶναι ἢ ψυχῆ ვინაჲცა წადილი თუხისა და ბუნებითისაჲ უსწავლელად არს სულსა თანა (ექ. დღ. 108,8; *citra doctrinam*?); *φυσικὰς δὲ λέγομεν ἐνομοῖας, τὰς ἀδιδάκτους* *πᾶσι προσιούσας, ὧς τὸ εἶναι φερόν* ხოლო ბუნებითად ზრახვად ვიტყვო, რომელნი უმოძღვროდ მიქმნულ არიან, ვითარ რაჲ ყოფიდა ღმრთისაჲ (ნემ. 90,20; *naturales notiones appellamus, quae sine doctrina omnibus adsunt*).

ΑΙΔΕΤΑΣΤΟΣ (*αἰδέταστος* 2) გამოუძიებელი (*unerschlich*).

γνώσις ἀσυνέτος ἀιδέταστοι λόγοι და შეუცნობრება უკუნურთისა, ხუ გამოძიებ სიტყუასა (თხო ზარ. 21,18).

ΑΙΔΕΙΤΗΤΟΣ (*αἰδείτητος* 2) (*← α-, αἰδέσθαι*) გაუვალი, უდასასრულო, გამოუჟსავალი; *τὸ αἰδείτητον* განუვლელობა.

ἢ διὰ τὸ ἀαἰδείτητον ἀπειρον ἐπάρχον ანუ ვითარ განუვლელობისათვის უსაზღვრო იყოს (პროკლე 58,16; *cannot be enumerated or traversed*).

ΑΙΔΗΓΗΤΟΣ (*αἰδήγητος* 2) (*← α-, αἰδέσθαι* „მოვლუთნობა“) მოვლუთნობელი, გამოუთქმელი; ენით უთქმელი.

ἀνεκδηγητα γὰρ εἰσι πάντα καὶ ἀδηγητα (B: *ἀνεκδηγητα*) *πάντες ἐν κρίσει τὰ τοῦ θεοῦ κριματὰ* გამოუთქმელ და მოვლუთნობელი არიან ყოველისავე დაბადებულისა ბუნებისაჲს ყოველნივე განკითხვანი ღმრთისანი (ამ. 110,2).

ΑΙΔΙΚΑΣΤΟΣ (*αἰδικαστος* 2) (*← α-, αἰδέσθαι* „ვასამართლებ“, „სამართალს ვღებ“, „გადავწყვეტ“) გადაუწყვეტელი; უმპყლი.

τότε γοῶν ἀδικαστόν τε καὶ ἀναμφίβολον παρ' αὐτῶν τὴν πίστιν ἔσθαι
მაშინ უკვე მოვა ჩაბ წენ უიქუცალი და შეუღალეზელი სარწმუნოება (პა-
ტ. M 361 A; ქ. 10).

ΑΔΙΚΕΩ (ἀδικέω) (← ἀ-, δίκη „სამართალი“) 1. უსამართლობას
ჩადღივარ; უსამართლოდ ვეპყრობი ვისმე; 2. ვნება მომაქვს;
3. ვარბევ, ვანადგურებ.

ἐταῖροι, οὐκ ἀδικῶ σε მოყუნო, არარას გავნებ შენ (მთ. 20,13); ἢ τὸ ἀδι-
κῆμα ἢ ἡδίκησον ვინა ვნებინა მისთვის. რომელ აქნო (ლევ. 5,23); καὶ τὸ λλασον
καὶ τὸν οἶνον μὴ ἀδικήσης და ღვინოსა და ზეთსა ნუ ავნებებ (გამოც. 6,6); ἀδι-
κήσεις οὖν τὸν λαόν σου ავნებებ ეგრე ერსა შენსა (გამ. 5,16); καὶ οὐδὲν ἔπαυ-
σθ μὴ ἀδικῆσαι (v. l. ἀδικήσῃ) და არარაა თქუენ ვავნოს (ლვ. 10,19); καὶ
λέγει τῶ ἀδικοῦντι და პრეტა რომელთა იგი ავნებდა (მოყუნსა თქსა) (გამ.
2,13); δίκασον κύριοι τοὺς ἀδικοῦντάς με საჯურ უფალთ შავნებელნი ჩემნი
(უც. 34,1; იერ. 21,12; 22,3); μὴ ἀποκλιθῆτε ἀπὸ ἐπὶ τοὺς ἀδικήσαντας αὐτοὺς
ἀλλ' ἄρα μοι ἀπ' ὅτι ἔβην ἐπὶ τὸν ἀδικῶντα (ესაია 10,20; ელვ. 268,26); ἀδι-
κῆσαντος ნავნებელისა (2 კორ. 7,12); καὶ μὴ προΐθόμενος ἀδικεῖν ἄπο-
πειτῇ γινόμενος და არა მოციხრთა ვნებად ზედა კრძთა შერანეულ ქნაღნ
(ელვ. 66,27); οὐδὲ ἄλλο τι ἀδικεῖν ἐμφανῶς არცა ასჯად რადცა ვნებად
განესაღებულად (ნუმ. 167,3); οὐκ ἀρήκεν ἀνθρώπον ἀδικῆσαι αὐτοὺς არა იუფლ
კაცსა ვნებად ნათა (ეს. 104,14); ἀδικοῦμαι ἔκ σοῦ მევენებას მე შენგან
(დაბად. 16,5); ἔξ ὧν σὺ μακρὰ καὶ πρὸς τὸν ἀβίβη χρόνον ἡδίκηθήμεν რომელ-
თა შერ არამვირთენი ვუვუნეს (ელვ. 599,25); ὥστε μηδὲν ἀδικηθῆναι არა
რავსა ვნებინა (ელვ. 122,46); τοὺς ἀδικοῦσιν ἐπιτρεῖται განადგებულ იყ
ძვრისმთქმელთა ვის (ექ. ლ. 21,2); στυγνίσαι οἱ ἐφθιν ἐπακολούθησιν
τοὺς ἀδικεῖν ἢ ἐδραγῆσιν τνας მთლიომონს შერწივე ვითარა აღსასრული
შეუღავს კეთლ(3)ყოფად ანუ ბორბობის-ყოფად ვისამე (ღაბნ. ს. 553 B);
οὐκ ἡδίκησαμεν ἐν διαθήκῃ σου არა ვუცრუ ვენიო ზენ აღთქმასა შენსა
(უც. 43,13; ეს. 88,24; ეზე. 17,2); ἡρέμα πρὸς τὸν ἀδικοῦντα არამელ სიმჯდობ
პრეტა ვრუსა მას (სპ. ცა. M 448 C) (უც. 70,4); μὴ ὁ κύριος ἀδικῆσαι κρίων
ნუკუე უფალმან ნაკოლი საჯოს (იობი 8,3); αὐτὸς τε ἡδίκαι თვთ იგი უსამ
მართლობა (ელვ. 129,52; male commiserunt); ἡδίκησαν ἡ უსამართ-
ლოვნეს (დაბად. 26,23—იშვი „ავნებ“; ელვ. 135,23; deliquerint); ἀδικῶν
αὐτὸς ἄρ ἐρεძიეს თვთ იმთო უსამართლო (ელვ. 36,34); ἀδικοῦμένω
πυριφανῶς უსამართლოერტლსა ცხად (ელვ. 176,35; 68,6); δέποιον
ἡδίκημένον εἰσακούσεται ვადრებასა უსამართლო-ქმნილთასა ისენს (ესა.
ზარ. 35,13); μηδὲν ἡδίκημέναι არარა უსამართლოვად (ელვ. 106,52);
πλοῦσιος ἡδίκησε... πτωχὸς ἡδίκηται მდიდარმან აუ უსამართლო... გლახი
დაისიჯი (ესა. ზარ. 13,3); ἡδίκησαν ἡ უსჯულოცა (II მფ. 19,20; III მფ.
8,47; II ნეშტ. 6,37); οἱ ἡδίκησαν ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν რამეთუ უსჯულოებ-
დეს ვნათა თქსა (იერ. 3,21; iniquam fecerunt viam suam); ἡδίκησαμεν
უსჯულოა ვეკო (მარტქ. 7,12); ἡδίκησαν καὶ σὺ διέλιπον τὸ ἐπιστρέψαι
მოქმეტქმეს! და არა მოკლდეა ღართეად (V; მატყუად) (იერ. 9,4); ἔσται

¹ ხეუკა უსამართლოდ შეკრება (საბა); ხახუეკი მონატაცევი (საბა).

ἀδικούμενος იყო მოხუცე (მეორე შჯ. 28,33: *sis semper calumniā sustinens*); **ἀδικούμενοι** γὰρ ἢ *νομίζοντες ἀδικεῖσθαι* რაშეთუ მიმძღაერებულნი, ანეთუ შგანებულნი მიმძღაერებოსანი (ნემ. 107,20); *ἄμοσον... μὴ ἀδικήσῃς με* შედუცა არა მიმძღაერებად ზემად (დაბად. 21,23; ოშქი: არა მიავნო მე); *μὴ ἀδικήσῃτε τὸ παιδάριον* ნუ მიმძღაერობთ ყრმასა (დაბად. 42,22; ოშქი: ნუ ავნებთ) *ἀδικήσαντα κτείνας* უჯერო არს მოკედინება (ფლავ. 43,9); *καὶ ἰδοὺ τίνα ἀδικούμενον* და იხილა ვინმე დაწუნებულნი (საქმ. 7,24: *iniuriam patientem*); *ῥῆσασθε ἀδικούμενον* ივნილით დაწუნებულთა (*subvenite oppresso*; ესაია 1,17); *καὶ κρίμα πᾶσι τοῖς ἀδικουμένοις* და სამართალი ყოველათჳს დაწუნებულთა (ფს. 102,6; *iniuriam patientibus*); *ἀδικηθῆναι δὲ τοῖς ἀπιστευκότας...* შეწუხებად მოაწუხნეთა (2 შაკ. 3,12: *decipi eos qui credidissent*); *ἔξελθὲ ἀδικούμενον ἐκ χειρὸς ἀδικούντος* იყსენ შეწუხებულნი კელსაგან შემაწუხებელისა (ილი ზირ. 4,9); *οὐκ ἠδίκησας ἡμᾶς* არა ხარ ზენი შემაწუხებელ (I პეტ. 12,4); *βοήσομαι πρὸς σε ἀδικούμενος* ვჰმობ შენდამა დაქირევებულნი (ავბაკ. 1,2); *πόλις ἀνθρώπων ἀδικουμένων* ქალაქნი კაცთა დაქირევებულთანი (ესაია 25,3); *ἠδίκησα τὸν μὴ ἀκούσαι* ვცოდე არა სმენად (ესაია 21,2); *τί ἠδίκησα σε καὶ τοὺς παῖδάς σου* რაჲ შეცოდდე შენ და მონათა შენთა (იერ. 37,18); *ἰδοὺ ἐγὼ εἰμι ἠδίκησα καὶ ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ἑκακοψύχων* აჲ, მე ვარ შემცოდდე, მე ვარ შეწყვესი ზოროტისყოფელი (II პეტ. 24,17; *ego sum qui peccavi; ἠδίκησάν* ქმნეს ცოდვაჲ (ებუკ. 39,26; V: იუსამართლოვნეს); *ἠδίκησάν* შეცოდებულისა (ებ. ბარუქ. 17); *ὁ ἀδικῶν ἐνευλογεῖται* უღმრთოჲ იტლინ (ფსალმ. 9,24).

ΑΔΙΚΗΜΑ, (*ἀδικήμα*, ატოს ტὸ) ← *ἀδικέω*) 1. ვნება, ბრალი; ცოდვა; 2. უსამართლობა; 3. უსამართლოდ შეძენილი ქონება, მონახვევი.

ἢ *τὸ ἀδικήμα* ἢ *ἠδίκησεν* ვინა ვნებნისთ მისთჳს რომელ ანო (ლევ. 5,23; 6,4); *εἰς ἀδικήματα καὶ εἰς φόνον τὸν ποιῶν* საქმედ კაცის-კლეისა და ვნებნისა (იერ. 22,17); *οὐδὲ μὴ ῥῆσονται ἀδικήματα* (v. l. *ἀδικούμενον*) არცელა იყსენ ვნებულნი (ებ. იერ. 54 [53]); *τί τὸ ἀδικήμα μου* რაჲ არს ბრალი ჩემი (დაბად. 31,36; ექ. ლ. 72,30); *τί ἔσθον ἀδικήματα* *σῆματος μου* რაჲ პოვეს ზემ თანა ბრალი (საქმ. 24,20); *ἔως ἐσθῆθι τὰ ἀδικήματα ἐν σοὶ* ვიდრე დღედ-მდე ოდეს იპოვა შენ თანა სიცრუე (ებუკ. 28,15; ლევ. 16,16; ესაია 59,12); *εἰ καὶ τὸ ἀδικήμα μὴ πάντων ἡμῶν* დაღაცათუ უსამართლოებაჲ არა ზენ ყოველთაჲ (ფლავ. 55,12; *culpa*; იგაენი 17,9; *delictum*; ილი ზირ. 10,6; 28,2; ფლავ. 12,14; *maleficiorum*); *οὐκ ἐκρῆθη τὰ ἀδικήματα αὐτῶν* ვერ დაგმალნენ უშჯულთებანი მათნი (წინაშე თელთა ზემთა) (იერ. 16,17; *iniquitas eorum*); *in iuriis*; *οὐκ ἀλλοτρίων τινῶν ζημιῶν ἢ ἀδικημάτων* არა ვეს სხსა ბიჭონამდე საქრისა ვინა ვინაჲჲ მონახუქისა (ქობს. 22,24; ქ. 10,28); *ἐξ ἀνθρώπου ἀδικημάτων ῥῆσθι με* კაცისა უკეთურისაგან მიესენ მე (II პეტ. 22,49; *a viro iniquo*).

ΑΔΙΚΙΑ (*ἀδικία*, ἡ) 1) უსამართლობა; უშჯულოება; 2) ცოდვა, სიცრუე.

Τὸ ὄνομά τὸν φρέατος ἐκείνου Ἀδικία უწოდა სახელი უჯრღმულს მას ვნებნაჲ (რაშეთუ აენეს მას) (დაბად. 26,23); *ἀδικίαν αὐτὸν* *χειρὸς ἡμῶν* *συμπλή-*

κατοι სი ცრუესა ჳელბი ძქვენბი ნოთებენ (ესალმ. 57,3; злодеяние); *ἀδικίαν ἐλογίζετο ἢ ἡδωσὶ σου* სი ცრუესა ჳახანენ ენა მისა (ესალმ. 51,4; гибель вымышляет); *ἐπήρσεν ὁ κύριος τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας* ეჳო უფალ-
მბა მჳე ეგი სი ცრუესბო (ლკ. 15,8; управителя несправедливого); *ἀκούσατε τί ὁ κρῖ-
τής τῆς ἀδικίας λέγει* სმხნეო რასა-ეგი მსაჯტლი სი ცრუესისა იტყჳს (ლკ.
15,6; судья неправедный); *τὸ „ἀμαρτία“ μὴ νοήσῃς τὴν γενομένην ἐν ἡμῖν,
ὅσον μοιχείαν ἢ ἀδικίαν ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον* ცოდვად აწინდელსა ამას აღგიღსა
არა ჳეჳს მერს ქმნილთა ცოდვთა იტყჳს, ვითარ ეგი არს მრევმბაჳ და უსა-
მართლოება (ლიბ. სქ. M 4,305 B); *καὶ ἐν μισοῖς τὰς ἀδικίας αὐτῶν* და
გუჳმთა უსამართლოებანო მათი (ესალმ. 68,33; v. l. ცოდვითა მათ-
თაჳტ); *ἀσέβειται περιπίπτει ἀδικία* არაწმალა შთავარდჳს უმართლობასა
შინა (ეგვხო 11,5); *ἢ ἐν ἑσοῖ ἢ ἐν Ἰουδαίαν* თჳ ვტჳ მთ ἢ ἀδικία ჳემი არსა
ანჳ მისა ჳემიან იონათანისა უმართლოება (1 მეფ. 14,41; iniquitas); *τὸ αἴμα
τῆς ἀδικίας αὐτοῦ* (და შთაქცია უფალმან) სისბლი უსამართლო მისი (3 მეფ.
2,32); *ἐλ ἀδικίαν ἐργασάμην* ევეუთჳ უსამართლო გქმენ (იობი 34,32; ისო
ზირ. 7,3; 7,6; 27,10; 43,12); *οὐκ ἐχρῆθησαν αὐτὸ ἀδικίαν αὐτῶν ἀπ' αὐτοῦ* არა
ღფერება უსამართლონა მათნი მსგან (ისო ჳირ. 17,20); *ἐλ ἔστιν ἀδικία ἐν
χρῖσὶ μου* არა თჳ ურჩეულოებაჳ ჳელთა ჳემთა (ესალმ. 7,4); *οὐκ ἐσφῆθη
ἐν ἑσοῖ ἀδικία* არა იძოვოს ჳემთანი უმჯულოება (ესალმ. 16,3; v. l. სი ც-
რუე; ჳეორე სჯ. 12,15); *ὁὖ προσηύχθη εἰς τὴν ἀδικίαν τοῦ ταπεινώσαι αἰθῖον*
ვარცა ეფი უსჯულოთანი მესობიბუენ მთ გაბზოროტებულ (1 ნეშტ. 17,9); *ὅτι
θεὸς μισῶν ἀδικίαν* რამეთუ ჳმერთი შთაი მიბძულესა უსჯულოთა (იფლ.
5,17); *ἰκδικᾷ ἐγὼ τὸν οἶκον.. ἐν ἀδικίαις* ეიონ ავთბი შერბი ევო მჳ სასლსა
ზედა მისსა... რამეთუ მჯრისმეტყუელეს ჳუთისა ბეოა მისთა (1 მეფ. 3,13;
смиошн сго нечествиуют); *ἐξήϊσαν τε τὸν ἄριον ἀνύσασθαι δὴμῶν* ეჳ
იჳ ავთბჳს ἀδικაიჳს და ესიებლეს წმადისა მისგან რაჳთა უსაჯლს ნათ ვითარცა
მიმქლიავრებელთა (მამლავრებულთა) ერასა მისგან (მბ. ერმ. PG 116,572 D);
pro facta eis iniuria; *ἀδικία ἐν αἰσὶ* *οὐκ ἔστιν* ჳაკუეო არა არს მის-
თანა (ის. 7,18; неправда); *οὐκ ἔλαβεν τῆς ἀδικίας ὁ υἱὸς* *τὸν πατέρα* არა მო-
ილო ცოდვათა მამისაჳ მქმან (ეზეკ. 15, 19, 20; დამიდ. 44,16); *ἀδικίαν ἐμίσησα*
ცოდვად მოვიძელე (ესალმ. 115,16; 10,5); *δέξαι τὴν ἀδικίαν τῶν μεροπόντων*
თბი მთბი თაჳს იფეე შეუცოდებაჳ მსახერთაჳ ჳმრთოსა... (დამალ. 50,17); *καὶ
ἐν τῇ ἀδικίᾳ αὐτῶν ἀπολοῦνται* და თჳსა შინა უსწრათეულოებასა წირ-
წყმდებან (2 ეფლრა 4,37); *μισῶς τὰς ἀδικίας* (v. l. κακίας) *αὐτῶν* ეოველნი
უკეთურებანი მათნი (იფრ. 25 [51], 24).

ΛΔΙΚΟΝ (ἀδικον, τὸ) 1) სი ცრუე; უსამართლობა; 2) ცოდვა

πάν σόμα λαλεῖ ἀδικία ეოველი მირა იტყჳს სი ცრუესისა (ესაია 9,17);
στόμα λαλοῦντων ἀδικία მირა, რომელთა იტყოდა სი ცრუესისა (ესალმ. 62,12);
μὴ προδῆξ; ἀδικία არა შექმნა ბოროტო (იობი 36,21); *τοὺ μὴ ποιήσαι ἀδι-
κων* რაჳთა არღარა ქმნეს ცოდვაჳ (ეზეკ. 33,15).

ΛΔΙΚΟΣ (ἀδικος, ος) 1) უსამართლო, არამართალი; 2) უმარ-
თებულო; ცრუ; ამაო; 2) ბოროტი; არაწმინდა.

ἀποσηῖθι ἀπὸ ἀδικου განეშორე უსამართლოსა (ისო ჳირ. 7,2); *ὁ δὲ τοῖς
ἴσοις ἄνισα νέμων, ἀδικος* რომელი სწორთა უსწოროდ ვაუყოფდეს — უსა-

ქართლ (ნმ. 145,9; iniquus); *ἀδικῶν ἀδικώτερος διαφάνης* უსამართლოთა უუსამართლოეს გამოსხვდი (უსამართლოებზე უფრო უსამართლო გამოსხვდი) (ნმ. დღ. 63,32); *ἀδικα πάντα ἐὰν ἔργα αὐτῶν* არამართალ ყველანი სიჭიქი მათი (1 ეფსრა 4,37; 4 მეფ. 9,12); *ἀδικα ξίφι γυμνάσας* უმშვედროდ განაშინულა მახელი (ამბ. მეფ. PG 872 C); *δικασον ἐνδικῶς τὸν ἀδικον ἐν τῷχει* მწრაფელ განსჯე უმსჯავროს სისართლისა მხვეჯითა (ამტტ. 27,24); *ποιῆσαι ἕγηδον ἀδικῶν* ეჭმეო სიწონელი ცრუე (V: *ἐκείνη ἡ ὑსამართლო*; ამოს 8,5); *ἀπὸ ἀποθνήσκον ἀδικῶν* კციხა ცრუე: (ესალმ. 42,1); *μάρτυρ ἀδικῶν* ცრუ მოწამე (მეფრ სჯ. 19,16); *μάρτυρας ἀδικῶν* მოწამებო სი ცრუე: (ესალმ. 34,11); *παύχει ἐπὶ δικαιοῦς καὶ ἀδικῶς* წამე მართლთა ზელა ცრუეთა (V: ცრუთა; მთ. 5,45); *οὐκ ἔστι λόγος ἀδικῶς ἐν γλώσσῃ μου* არა არს ლაქუე ენასა ჩემსა (ესალმ. 133,4); *ὁμύστε ἐπὶ ἀδικῶν* აფუცევეო ცრუსა (იერ. 7,9); *οὐκ ὁμύσθε τῷ ὀνόματι μου ἐπὶ ἀδικῶν* არა ჰფუცელო სახელითა ჩემითა ნაცოლად (ლევ. 19,12; *во имя;* *ἀπὸ παντός ἡγήματος ἀδικῶν ἀποσηῶν* ყოელსხვან სიტყუსა ბოროტისა განსმორე (ვაძ. 22,7); *μη ποιήσητε μηδὲν ἀδικῶν* ნურას უყოფო ბოროტსა (ლამდ. 19,8); *ἐν κλίσεια κατὰ τὸν ἀδικῶν* განჯესა ზელა წინაღმდეგ არაწმიდთა (ანტმხე 16,24); *ἀπὸ ἀποθνήσκον ἀδικῶν* თხა კციხა უკეთურთისაგან მიქეა მე (ესალმ. 17,47); *ἀδικα χεῖλη μακρὰν ἀπὸ οὐσ ἀπάσαι* შვეშვიტეებელნი ბეჯაო შორს თვისა შეჩისაგან მისზე (იგაენი 4,21; *жизнотъ уст.*); *μισος ἀδικῶν ἀνιῶσῶν* მე სიძულელით ამოოდ მოძიებლეს მე (ესალმ. 24,19; *лютою ненавистию*; *odio iniquo*) *ἵσως ἐς ἀδικῶν* სეფსილაქა *πάντα* რა აბოთ ჰქმნა: ტად ცუდად სველი დავიციე (1 მეფ. 24,21; *напрасно*; *vere frustra servavi*); *ἀδικῶν* უჯეროდ (ფლავ. 37,30); *οὐκ ἔστιν μετ' αὐτοῦ ἀδικῶν ὀσμέν* არა არს მისთაბი შვეცვა (1 ეფრა 4,36); *ἀδικῶς ὁ οἶκος*, *ἀδικῶς ὁ παῖσις*, *ἀδικῶν* *αἱ γυναῖκες*... შვეცვათ დეო, შვეცვათს მეფეს, შვეცვათს დედაბა (1 ეფრა 4,36) *.

ΑΔΙΚΩΣ (აძიკაჲს შაფხ.) 1) უსამართლოდ; უმართებულად; 2) ბოროტად; ცუდად.

ობ *γὰρ ἀδικῶς ἐκτείνεαι δικίαια* პერათის რამეყო არა უსამართლოდ დაწუნებან მხე ნურნელთა (იგაენი 1,17); *καὶ οὐκ ἀδικα ἡγήματα ἀδικῶς* თენიჯ და არა უსამართლონი სიტყუანი უსამართლოებთა ველისხმა ვო (იობი შრას; ფლავ. 117,46); *ὁ δὲ ἔχων ἀδικῶς ὅν διαφερέσει* თოლო შებამეველი არამართლოდ ვერ ატერეს მას (იგაენი 19,5; *а кто говорит ложь*); *πλοῦσιος ἀδικῶς* თურაგომეუს სიმდიდრმ სი ცრუეთა შეკრებული (ამბი 20,15; 24,10, 11; ესალმ. 68,5); *ἀδικῶν* *ἀδικῶς* ეწენბენ თუ სი ცრუეთ (1 პეტრ. 2,19); *οὐ αἰσύνετε* მე *ἀδικῶς* რიშელთა მოძიებლეს მე ცუდად (v. l. უსამართლოდ) (ესალმ. 37,19); *ἀδικῶς* *κατεδίδειν* მე ცუდად შევეჩილეს (ესალმ. 118,86); *ὁμύσθ* *ἀδικῶς* უფო ნაცოლად (ლევ. 5,22 [6,3]).

ΑΔΙΝΟΣ (აძინოს, ზ, ὄν) (წარმოშობა გაურკვეველია) 1) შებენიებული, მოკროვებული, ერთმანეთზე მჭიდროდ მიწყობილი; მხოვ მელისადაჲს *ἀδινάτων* შექუჩებულ ფურტართა გუნდები (ილ. 2,87);

* სხვა: შვეცული კერავინ მივაბლეს.

μαζαν ἀβυσσων ἔμφρα მიჯრილი ბუზების გროვა (ილ. 2,469);
2) მტკიცე, შავარი (გული); მკეპარი ხმა.

ΑΔΙΟΙΚΗΤΟΣ (ἀδιοικητος, ον, ← ἀ-, διαίχῃ „ვემართავ“; „გან-
ვაგებ“) მოუწყობელი, გაუმართავი.

ὁὐκ εἶχε ἀδιοικητὰ καὶ ἀδιοικητὰ εἶναι τὰ ὀνόματα: ἀπιστοῦ... უღუ-
წად ლ. განუგებელად ჰგონეს ყოველი (ქ. ლ. 3,14; nec regi nec guber-
nari).

ΑΔΙΟΥΡΘΩΤΟΣ (ἀδιούρθωτος, ον, ← ἀ-, θι:ορθῶ „მოვასწორებ“,
„მოვაწესრიგებ“) მოუწესრიგებელი; გაუმართავი.

ΑΔΙΟΥΡΙΣΤΟΣ (ἀδιούριστος, ον, ← ἀ-, θი:ορίζω „განესაზღვრავ“)
განუსაზღვრელი, გამოურყვეველი.

ΑΔΙΣΤΑΚΤΟΣ (ἀδιστακτος, ον, ← ἀ-, θი:οσάκω „ვეპეობ“)
უეპეოი.

ΑΔΙΣΤΑΚΤΩΣ (ἀδιστακτως ზმნზ.) უეპეოლად; დაბეჯითებით.

ὁ ἰππικὸς μετὰ χειρὸς ἔχων διδμησι τὸν ποταμὸν ἀδιστακτως ἔλετο
იპარ როპელი ეგე შეხთან გაქუს ღა და უყენებელად ვაპლე მდინარე ეგე
(წმ. ცხოტრ. PG 116,1201 B; citra dubitationem).

ΑΔΙΨΟΣ (ἀδιψος, ον, ← ἀ-, θი:ψω „წყურვილი“) უწყურველი,
ვინც არ გრძნობს წყურვილს.

ΑΔΜΗΣ (ἀδμής, ἡ, τας, ἰ და ἦ, → ἀ-, δαμῶ „მოვათვინიერებ“,
„დავიმორჩილებ“) 1) დაუმორჩილებელი; 2) გაუთხოვარი, ქალწული
(არტემილა).

ΑΔΜΗΤΟΣ (ἀδμητος, ἡ, ον) იგივეა რაც ἀδμής.

ΑΔΟΒΑΤΗΣ (ἀδοβάτης, ον, ἰ, ← ἀδμής „ჯოჯობეთი“, βᾶνω
„ჩავდივარ“) ჰადესის სვეიდრი.

ΑΔΟΚΗΤΟΣ (ἀδοκήτος, ον, ← ἀ-, θი:αῶ „ველოდები“) მო-
ულოდნელი; აბო თი ἀδοκήτου მოულოდნელად; ანასდად.

ἀπὸ τῆς ἀδοκῆτου τὸν ἰππικὸν ἐφόδον εἶπε μοῦλοδებელი სი ცხე-
ნისინთა ზედმოხლესიგარ (უღავ. 33,16; inopinatus; τὸ τὸν μὲν κερτος ὡς
πολλὸν μὴ ἄλλα τὸν ἀδοκῆτον ἰδεῖν ἡλπισα ომერთთა შრავალსა სხუასა
მოულოდებელსა შამლოდ ეთყავ (შთ: ერშ. PG 116,412 B; inopinata);
φόβοι δὲ ἰππικῶσαν ἰδὸκῆτου ხოლო შიშნ: წარმოუდგებოდეს მოულოდ-
ებელი (თბიშენ 18,17); τὸς τῶν γὰρ ἐξ ἀδοκῆτου συνηθῶς ὁ δαίμων
ხილი რას იგე ეშპეკმის შან ერთობით ხლდებოდა (ბატ. ცხ. PG 116,864 A;
ex opinato occurrisset).

ΑΔΟΚΗΤΩΣ (ἀδοκήτως ზმნზ.) მოულოდნელად.

πολλὸν ἡδονὴν παρείχεν ἀδοκῆτως (მოულოდებელად) ἰππικῶς
(უღავ. 33,50; inexpectato adventu).

ΔΟΚΙΜΟΣ (ἀδόκιμος, ὄν, ← δό-, δόκιμος „ნასინჯი“, „გამოცდილი“) 1) გამოუცდელი; 2) არაწარჩინებული, მდაბიო.

τύπτε ἀδόκιμον ἀργύριον ვე გამოუცდელსა ვუცხლსა (ფავნი 25,4; отдели примесь от серебра); ἀπὸς ἀδόκιμος γίνεται და მე გამოუცდელი ვიყო (1 კორ. 9,27; ipse terribus officiar; недостойным); ἐλ μὴτι ἀδόκιμοι ἔσθε γάρνα თუ გამოუცდელ რაამე ხართ (2 კორ. 13,5; не то чем должны быть; terribi); ἀδόκιμοι περὶ τῆν πίστιν გამოუცდელნი სარწმუნობითა (2 ტიმ. 3,8; невежды в вере); πρὸς πᾶν ἔργον ἀγμάτων ἀδόκιμοι ყოვლსა შიშართ საქმისა კეთილისა გამოუცდელ (ტიტ. 1,16; неспособны); τὸ ἀργύριον ἑμῶν ἀδόκιμον ვუცხლი თქუენი შრღუე* არს (ესაია 1,22; in scoriis; нагарью).

ΔΟΛΕΣΧΕΩ (ἀδόλεσχέω, ← δό- || δόλη(1), λέσχη („სალაყბო ღვინო“) 1) ვეტყველებ, ესაუბრობ(თ); 2) ვიზრახვე; 3) ბევრს ვლაპარაკობ.

νυκτὸς μετὰ τῆς καρδίας μου ἠδόλεσχουν ღამე გულთა ჩემთა ვზრუნევილ (ფსალმ. 76,7; беседую с сердцем моим); κατ' ἑμὸν ἠδόλεσχουν of κατήμενοι ἐν πόνῳ ჩემთს ზრახვიდეს რომელნი სხლს ბჳუთა (ფსალმ. 68,13; томжуют); καὶ ἀδόλεσχῆσθε ἐν τοῖς θυμασίοις σου და გამოვიძინე მე საკერველებანი შენი (ფსალმ. 118,27; буду рамышлять); ἐν ταῖς ἐνίοιαις σου ἀδόλεσχῆσθε მცნებათა შენთასა გულს ვეტყვოდე (ფსალ. 118,15; 118,78; я размышляю о повелениях твоих); μὴ ἀδόλεσχει ἐν πλῆθει περισυτέρων ნე ისწრაფო დიდ-შეტყუელ ყოფილ სიმრავლესა შორის მოხუცებულთასა (იხო ზორ. 7,14; non veritosus esse); ἑτέρον λέγοντος μὴ πολλὰ ἀδόλεσχει სხლა შეტყუელსა (სადაცა ირან უხუცენი) ნე მრავალ შეტყუელებ (იხო ზორ. 33,10); ἐξήλθεν Ἰσαὰκ ἀδόλεσχεῖσθαι εἰς τὸ πεδίον τὸ πρὸς δεξιᾶς განვიდა ისაკ ველად განცხრომად¹ მიწუზრა (დახად. 24,63; вышел в поле поразмыслит; ad meditandum).

ΔΟΛΕΣΧΙΑ (ἀδόλεσχία, ἡ) 1) მეტყველება, საუბარი, ზრახვა; 2) ბევრის ლაპარაკი; ცუდ-მოუბარი; 3) წუხილი.

ἐλεπήθην ἐν τῇ ἀδόλεσχίᾳ μου რამეთუ შევწუხენ ზრუნვასა ჩემსა (ფსალ. 54,3; в горести моеѣ); ἐκ πλῆθους ἀδόλεσχίας μου შრავლსასგან ურვისა ჩემისა (1 მეფ. 1,16; печали); διηγήσαντό μοι παράνομοι ἀδόλεσχίας მოთბრეს მე უსჯულოთა ზრახვი-ა (ფსალმ. 118,84; fabulationes, Gauschwätze); ἀδόλεσχία შზრახობა (ეწმბ. მძმ. II⁶⁷); ἦμεῖς οἰδατε τὸν ἀνθρα καὶ τῆν ἀδόλεσχίαν ἀπὸς ἰσχυρῶν თუ უწყით კაცი იგი და სიცრუეც (V: მოკარულობა)² მისი (4 მეფ. 9,11; quid locutus sit); οἱ ἀδόλεσχίαν ἀπὸς ἑσέω ნე თუ გოცხრებოდეს რასამე (3 მეფ. 18,27; может быть он задумался; forsitan loquituri).

* საბა: შრღუე იღვრო გაუწეული, გინა გამოუცდელი, რომელ არს რიომი.

¹ ასეა ოშქი და V.

² საბა: მოკარული (4 მეფ. 9,11) ცუდ მოუბარი.

ΑΔΟΛΕΣΧΙΚΟΣ (*ადოლესხიკოს*, *ἴ, ὄν*) უბელი.

ΑΔΟΛΟΣ (*ადოლას*, *ον*, ← *ἀ-*, *δολως* „ვერაგობა“, „ეწინაგობა“) უეშმაკო; არა მზაკვარი.

ὡς ἀτυγύνηται βρέφη τὸ λογικὸν ἀδολον γύνα ἐκαισθησάτε „აწინდელ-შობილთა უბნათა სიკვდილის მის უზაკველითა სინის გსურთავენ (1 პეტრ. 2,25 sine dolo).

ΑΔΟΛΩΣ (*ადბლას ზმწხ.*) უეშმაკოდ.

ἀδύλως τὰ ἕκαστον ἀφύθως τε μεταδίδουσι უზაკველიად ვისწიფე უშურ-ყულად მივსევ (ამარტ. 7,13; sine fitione); *δηλώσουσιν ἡμῖν ἀδύλωσ* (უზაკველიად) აწიჲ; *τὸ μέγεθος* (გლავ. 157,23; sine dolo).

ΑΔΟΜΕΝΟΣ (*ადბმენოს*, ← *ἀ-* *δομειν* „ვაქებ“) შექებული.

ἐνοεῖται τὸν μέγρι νῦν ἐν τοῖς ἀσάτοις στόμασιν ἄδομετον გულად მოილონ ყიღრე აქმომეჲ ზირბიბთა ყოველთაჲთა სინის დასსექეშელი იგი (ამარტ. 179,9); *τὴ περι αὐτοῦ λέγόμενοι τε καὶ ἄδομεται* მისათჲს თქვებულნი და უწყებულნი (ამარტ. 238,33).

ΑΔΟΝ (*ადბონ*) ათრისტი ზმწინა ანბანო.

ΑΔΟΞΑΣΤΟΣ (*ადბჯასტოს*, *ον*, ← *ἀ-*, *δοξαστος* „სადარაულო“, წარმოსახეითი“) ნამღვილი; სრულთად უეკველი.

ΑΔΟΞΕΩ (*ადბჯეა*, *ἀ-*, *δοξέω* „სახელი“, „დიდება“) 1) უცნობი ვარ; 2) ცუდი სახელი მატვს; 3) სამარცხვინოდ მიმანინია.

ἀδοξήσῃς μὲν ἀνθρώπων τὸ εἶδος σου ვარგო უღოღიბელ იგოს ხელვაჲ შენი ვეცთავარ (ესაია 2,14; *ὄσια ὀδωδωραξεν; ignotus erit.*

ΑΔΟΞΙΑ (*ადბჯია*, *ἴ, ὄν*, ← *ἀ-*, *δοξία* „სახელი“, „დიდება“) 1) ცუდი სახელი; სამარცხვინო სახელი; 2) სირცხვილი.

ὃ γὰρ δόξῃ ἀνθρώπου ἐκ τιμῆς πατρὸς αὐτοῦ, καὶ θνείδος τέτοιος μήτηρ ἐν ἀδοξίᾳ ἢ დიდება კაცისა მატერსაჲნ მინია მინისა და ყუღარება შეილთა დედისა უღოღებულთებასა შინა (ისა ზირ. 2,11; *maledictio; σημαίνει δὲ ἀδοξίαν τὸ ὄνομα ἢ* მათწყვეს უღოღებისა სახელი (გლავ. 187,2; *infamiam significat); περιτεσεῖν ἀδοξίᾳ* თან შთაქრდომად ვინაჲსაჲ უზატობისა (ებ. 107,8; *dodecus); τόσον γὰρ καὶ περιαν καὶ ἀδοξίαν καὶ θάνατον... καταλογίσσῃαι* ოღონ ხოლო სენი, და სმყოფეჲ, და შეუტრავებოა და სიკუდილი... არა უკრ არს მათი ნაწილსა თანა ბოროტისისა ზერისეჲდ (ქ. დ. 21,1; *ignominiam).*

ΑΔΟΞΙΟΝ (*ადბჯიონ*, *τό*, ← *ἀδοξίας*) ცუდი სახელის ქონა; სამარცხვინოთობა.

καὶ τὸ ἀδοξιον αὐτῶν იჲს *ἡμετέρας καταστρεφῆς φθίσεται διαχορηγούμενον* და უღოღებობაჲს ოღონისა ვამყობისაჲ ეწონ მის თვის მკუდლს (გლავ. 56,14 *infamia).*

ΑΔΟΞΙΟΣ (*ადბჯიას*, *ον*, ← *ἀ-*, *δοξία* „სახელი“, „დიდება“) 1) უსახელი; სახელგატეხილი; 2) უნდო; შეურაცხი; ნადრახი.

πένητες δήπου και ἄδοξαι παροικεῖσι κριθήσονται; და გლობიუსი *Πεν-
ράσι βενθίσι* თანა წარსლვაჲ (სმარ. ცხ. PG 116,445 B; inglorii); *ὁ ἄδοξος ἐν
πλοῦτι* უღალატეული სიმდიდრეთა შინა (იხილ. ზირ. 10,31 [54]; *ἐξέτετο ὁ καιὸς
αὐτῆς ἄς κτήρ ἄδοξος* ეჭმა ტაძარი მისი ვითარცა ცაცო უკატეო (1 მკ. 2,8);
καὶ τοὺς Σίμωνος ὄντος ἀδοξότεροι გარბა ვინათგან სიმონ უნდო გოველი იყო
(ელა. 604,26).

ΑΔΟΣΩΣ (აბძვ.; *ἄδωσ.*) სახელგატეხილად; უღირსად; ნაძრახად.

πάνε ἀδόξως αὐτῶ και ταπεινῶς προσηύχεται ყოველთერო უნდო ჯ და
მღაბლად სჯარცხა თავო თხო (სმარ. ცხ. PG 116,441 B; humiliter); *ὁμοίως δὲ
αὐτῶν και διέτριπον* აბძვას დნაიერეთ *ἐ* რათლენი ვანველტეს მს. *Πεν-
ράσι* ჯ უკენტეს (ელა. 20,43; ignominiosae); *...αἰσθάνειν ἢ ζῆν* ὄნთას
აბძვას (ელა. 452,22; *enm dedecore*).

ΑΔΟΣ (აბძვ.; *ἄδω.*) მთყობება (მუშაობით), მობეზრება; *τάμ-
γων δένδρα μακρά, ἄδος τὲ μιν ἔχεται* მუამ დიდი ხეების მოჭრით
მის ხელს ეწვია მობეზრება (ილ. 11,88; ე. ი. ხელები დაეღალა).

ΑΔΟΥΔΟΣ (აბძვ.; *ἄδω.*) 1) ვისაც მონები
არა ჰყავს; 2) ღარიბი (იბღენად ღარიბი, რომ მონები არა ჰყავს).

ΑΔΟΥΛΩΤΟΣ (აბძვ.; *ἄδω.*) 1) ვისაც „ვიმონებ“ დაუმო-
ნებელი, თავისუფალი.

καὶ ἀδούλωτον ὑπὸ τοῦ κακοῦ διαφείσεται τὸ φρόνημα და დაუმონებ-
ილად დაშინებას ვინტრებას ყოველთვე ზონოტაჲს (ე. შქა. PG 44,193 C;
v. l. *ἀδω* და *ἄδω* მონებს ზონოტაჲ).

ΑΔΡΑΝΕΙΑ (აბრან.; *ἄδρα.*) 1) აბრანის „ვიმონებელი“ უმონებლობა;
უძლურება.

τὰ μὴ μετέχοντα τοῦ φωτός αὐτοῦ δι' οὐκείαν ἀδράνειαν οὐ μετέχει
რომელმან ვერ სიღონს ნათლის მისისგან, ოგო თქონა უძლურებისგან ვერ
მიიღებს მას (ელა. სქ. 243 A; *propter propriam infirmitatem*).

ΑΔΡΑΝΗΣ (აბრან.; *ἄδρα.*) 1) უმონებელი; 2) უძლური.

τὸ μὲν ἀδρανὲς ὅν καὶ' αὐτὸ ἀρამელ სხეული ბენებით უმონებელი
(პროკლე 51,22); *ἀδρανὲς ὅν* უკმა და მოკლებული (პროკლე 4,3); *τὸ ἀδρανὲ
ἐφόσμουα διερίσθη* უძლური ὅგო ნაქთვი მისი ვახუიქია (ეჭ. დლ. 71; *tenuem
texturam*); *ὅσας ἐπιτέτευται τῶ προφήτῃ ἢ πρὸς τὸ ἀδρανέστατον*
ἀνθὸς ὁμοίως ἰეს *ἀνθρακίνης* ბძვის მამსკავსა წისამწარმეტყულებან კოთ-
ბრიე დიდება უძლურებისა ყუაილისისა (ეჭ. დლ. 52,19; PG 100 B; *cum
dehilissimo flore*); *τὸ ἀδρανέστατον ταῖς χερσὶν ἐδράνειαν αἰσεται*
სამ ხესა ὀსილეს, რომელი ყოველთა უძლურეს არს (საბრანე 13,19);
ἦν ἡδὴ και ἀδρανὲς τι περιωδῶν τὸ πνεῦμα ვიდრეღო ჯერეთ
სულოერ იყო და მშენებერ (მობ. ერმ. PG 405 C; *imbecillum... spiritum*);
εἰ δὲ πολὺ αὐτοῦ καταδείξιერος ἦ, ἀδρανὲς αὐτῆ ἢ ἔνοια φαίνεται უადრეთ
ღრიად უღარეს იყო მისა, სიჩქერ არს მოგონებაჲ ვე (ამარტ. 55,25).

ΑΔΡΑΣΤΕΙΑ (ἀδράστεια*, ἡ, ← ἀδραστει; „ვინც არ გარბის“)

1) გაუქცევლობა; 2) აუცილებლობა.

καὶ οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ἀδράστειαν; უწოდეს უკვე სარველად უღოღ-ველობისა (ნამ. 147,19; inevitabilitatis decretum: PG 40. 764,37).

ΑΔΡΑΣΤΟΣ (ἀδραστει, ον, ← ἀ-, δρα-, ἀδრᾶστω „გაერბივარ“)

1) ვინც არ გარბის (მონებზე იოქმის); 2) აუცილებელი; გარდაუვალი.

ΑΔΡΕΠΤΟΣ (ἀδρεπτοι, ον, ← ἀ-, δρέπω „ეწყვებ“) მოუწყვეტავი; უწყვეტელი.

ΑΔΡΟΣ (ἀδρᾶς, α, ον) 1) მომწიფებული; მწიფე; 2) მოზრდილი; 3) ღონიერი, ჭარმაგი; ეაქვაცო.

ἐκάλεσαν... πάντας τοὺς ἀδρούς Ἰουδα Μοϋσῶν... ყოველთა კაცთა იუდასთა (3 მეფ. 1,9; omnes viros Iuda); οἱ οὗτοι ἀδρού τῆς πόλεως ἐξέτερον αὐτοὺς უხუცესნი ქალაქისანი ზრდიდეს მათ (4 მეფ. 10,6; πιατχιῖნი; optimates); πάντας τοὺς ἀδρούς αὐτὸν καὶ τοὺς γιωστοὺς (შობა) ყოველნი დიდშემცენი მისნი და წვენიერნი მისნი (4 მეფ. 10,11; ἄ. მთავარნი; велимож; optimates); ἀδρού δὲ ἐπαύσατο λαλοῦντες მთავარნი დაუტყვენ სიტყვასგან (V: დიდშემცენი შეტყველნი დასტებოდეს) (იობი 29,9; principes; იობი 34,19); συμπεσοῦνται οἱ ἀδρού დაეცუნ მდიდარნი იგი (ესაია 34,7; potentibus); πορεύσασθε πρὸς τοὺς ἀδρούς მივიდე მდიდართა სიმაართ (იერ. 5,5; ad optimates).

ΑΔΡΟΣΙΑ (ἀδρᾶσις, ἡ, ← ἀ-, δრᾶσι; „ცვარი“, „წანი“) უნოტიობა.

καὶ ἐπινοῦντες ἐπὶ ἀδროσίαν, οἱ βασιλεῖς καὶ κατασθίεν τοὺς ἀρούς τραπέντες λαπληξί μοι πύρροχον და უძლურთა უნოტიობისგან რომელთადა აღუვად და შეკმალ მადრევილთა შეუნიერთასა განცებრება მომცეს მე (ფლავ. 49,17; prae siccitate).

ΑΔΡΟΤΗΣ (ἀδρᾶτης, ἡ, ← ἀδრᾶς) სიმტკიცე, სიუზვე.

μηὶς ἡμᾶς μαμῆσται ἐν τῇ ἀδρότητι τανῦν ἢ ვინე გუგამობღეს ზენ სიმტკიცისა ამისთჳ (2 კორ. 8,20; in hac plenitudine).

ΑΔΡΥΝΩ (ἀδრᾶνω ← ἀδრᾶς) 1) ვამწიფებ; 2) ვზრდი; 3) განვამტკიცებ; განვალიდებ.

ἀδρῦνῃς δὲ τὸν παῖδον აღზარდა ერმა იგი (გამ. 2,10); ἡδρῦσθαι οἱ οἱοὶ τῆς γυναικὸς განდორძინდეს ქენი იგი ცოლთა მისისანი (შაახ. 11,2); ἡδρῦσθαι τὸν παῖδον აღორძინდა ერმა იგი (შაახ. 13,24; 2 მეფ. 12,3; 4 მეფ. 4,18); μὴ αἰσῖς προοδῆσθαι ზად ἰν ἀδρῦσθαι მათ ელოლით თქუნ ვიდრეუდ განდორძინდენ (V: განორძინდენ) (რუთი 1,13); ἄν νεφῦσα ἡδρῦσμένα ვითარცა აზღებრენ განმტკიცებულ არიან (ეს:ლმ. 143,12); ἰδὲ

* Pape-ს არა აქვს, არც Sophocles-ს.

περιεβάλοντο πορφύραν ὡστε ἀδρυσθῆναι ἐν αὐτῇ ἀρχῇ შემოსევა პორფირა რომელ ოდიღნეს მისთვის (1 მაგ. 8,14; ut magnificaretur).

ΔΔΥΝΑΜΕΩ (აბუნაქმეა ← ბ-, ბუნაქმე „ძალა“) არ შემოდლია. იგივეა, რაც აბუნაქმეა.

ΔΔΥΝΑΜΙΑ (აბუნაქმიα, ἡ, ← ბ-, ბუნაქმე „ძალა“) უძლურება, სისუსტე.

κατ' αἰτίαν ἀδυναμίας პიძეს *καίριον ἰμμελοσθιον* მიზეზითა რაათამე ჯეროვნითა საქმეა რასმე შექვეულ იყვნენ ანუ უძლურებასა (ქოს. 78,24; ქ. 37,3); *κατὰ τὴν τοῦ ματέχοντος ἀδυναμίας* უძლურებასა გან მზირებელთასა (პროკლე 83,1; ბერძნ. 126,17); *ἀποθανεῖται ἐν ἀδυναμίᾳ* მოკლულს უძლურებათა შინა (ამონა- 2,2; 3 მაგ. 2,11); *ἐξ ἀσθενείας καὶ ἀδυναμίας οὐκ αἰνούνται* უძლურებასაგან და პირუტყუებასა¹ შეგუემოხუევის (დიონ. სქ. PG 301 B; ex imbecillitate facultatisque defecta provenientes).

ΔΔΥΝΑΜΟΣ (აბუნაქმოს, ον, ← ბ-, ბუნაქმე „ძალა“) შეუძლებელი; ვერ შეძლებელი, უღონო.

ὄψιν καὶ ἀδυναμὸν ἀεὶ τὴν εἶπεν ვინცა ყოვლად შეუძლებელად თქვა იგი (დიონ. სქ. PG 301 A; virihus carere); *ἀδυναμὸν ποιεῖτε τὸν θεόν* შეუძლებელს ჰყოფთ ღმერთას (დიონ. სქ. 360 D; impotentem); *ἀποιοὺ δὲ καὶ ἀδυναμὸν τὸ πᾶμα* უროძლო და უძალი სხელი (პროკლე 52,3; without potency).

ΔΔΥΝΑΤΕΩ (აბუნაქმეა, ← ბ-, ბუნაქმე) უძლური ვარ; არ ძალშის; აბუნაქმე; შეუძლებელია.

ἀδυνατεῖς ἐναντὶ βουθήσαι არა ძალუძს შეწყენა თუცის თუცის (საბრძნე 15,16); *ἐὰν δὲ... ἀδυνατήσῃ ταις χερσὶ παρὰ σοὶ უღეოთ...* ვერ შეძლებელ იყოს კელითა შენ შორის (ლევ. 25,35); *μη ἀδυνατήσῃ παρὰ τὸν θεόν* შეუძლებელ არსა ღმერთისა თანა (იოანე 18,14; იოანი 42,2; ზაქარია 8,9); *ἀδυνατεῖς უძლურ არს* (ე. შეს. PG 44,164 D); *ἀδυνατεῖς δὲ σοὶ ὁσὶν ὁσὶν* უძლურება: არა არს შენ თანა (იოანი 10,13); *γύναξ τὸ ἀδυνατοῦσθαι* მძროსი პირიძრეა და მგელთა უძლურებასა კურნება-გევა (იოანი 4,4); *ἀδυνατήσασθε* უძლურ იქმნნენ (ესაია 4,5).

ΔΔΥΝΑΤΟΝ (აბუნაქმეა, τος, ← ბუნაქმე) 1) უძლურება, სისუსტე; 2) შეუძლებლობა; შეუძლებელი რამე.

ὅτι γὰρ ἀδυνατοὺν τὸν ἰσχυρὸν შეუძლებელი იგი სჯელისა (რომ. 8,3); *τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώποις δυνατὰ παρὰ τοῦ θεοῦ* შეუძლებელია კაცოთაგან შესაძლებელ არს ღმერთსა შერ (ლკ. 18,27); *ὡστε καταγέλαστος ἀδυνός* რ თმ აბუნაქმე *ἀδύνατος* კონადა საკაცელ არს შეუძლებლობა იგი შათის სიტყვა და საბასრობელ (ქ. ლ. 30,3; non posse); *τρία δὲ ἔστιν ἀδύνατα μοι* თიჯი საზნი არიან ჩემდა: შეუძლებელ გულსმზის ყოფად (იოანე 30,18).

ΔΔΥΝΑΤΟΣ (აბუნაქმოს, ον, ← ბ-, ბუნაქმე „შემოდლია“, „ძალა მაქვს“, „ღონე მაქვს“) 1) უძლური, უღონო; 2) შეუძლებელი.

¹ „პირუტყუებასა“—პირაგმელს აერევა რალი სხვა სიტყვაში.

ἀδύνατος **ὅς** **ἐξέλθοι** **ἐκ** **χαίρος** **δυνατοῦ** უძლური რგი განერეს ზელისა-გან ძლიერისა (ლობი 5,15; 5,16; 20,19; ფლავ. 102,32); **τὸ** **γὰρ** **πάντα** **εἴπειν** **μακροῦ** **καὶ** **ἀδύνατον** რამეთუ დაღაცაჲ მისა უოველსავე თქუმაჲ ყოვლად უღობიარს (სპ. ცხ. PG 463 A); **ψαχήν...** **νοσὸν** **προσεσχῶς** **μετέχων** **ἀδύνατον** სულმან უსაშუულოდ გონებისა ზიარებად ვერ უძლო (პროკლე 105,19; **cannot**; **παρὰ** **ἀνθρώποις** **τοῦτο** **ἀδύνατον** **ἔστιν** კაცთაგან მკუთხებულ არს (მა. 19,26; პროკლე 2,12; 6,10; 15,4; 65,7; ფლავ. 22,47; სიბრძნე 16,15); კაცთაგან ვერ შესაძლებელ არს (მრ. 10,27); **μάχεσθαι** **ὅς** **ἐπὶ** **ἀσμίγ** **ἀδύνατοι** **ἔφηνον** და ბრძოლად სისამარველისაგან არა შეძლებულნი ივლტოდეს (ფლავ. 20,35).

ΑΔΥΝΑΤΩΣ (**ἀδυνατία**; **შმფხ.** ← **ἀδυνατία**) შეუძლებლად, შეუძლებლობით.

ἀδυνατός **ἀποκαταξιόμενος**; **καλῶς** **τὸ** **ἀδυνατός** ყოვლად თქუ: შეუძლებლობითი განლაგება (ლობი. ს. PG 4,192 B).

ΑΔΥΣΩΠΗΤΟΣ (**ἀδυσώπητος**, ← **ἀ-**, **δυσωπίωμαι** „შეშინია“, „მრცხეენია“) 1) უსირცხვილო; უდრეცი; 2) უღმობელი, შეუბრალებელი.

ὁ **ἀπὸ** **μακροῦ** **οὐκλήρης** **τε** **καὶ** **ἀδυσώπητος** რიგელი იგი პირველ მცარედისა ფიციელ იყო და მოუდრჯეველ (სპ. ცხ. PG 425 A; **inexorabilis**).

ΑΔΥΤΟΝ (**ἀδύτης**, **τὸ**, ← **ἀδύτης**) ტაძარი (ხალაც შესვლა არ შეიძლება, მხოლოდ ქურუმისთვის არის ნებადართული).

καὶ **ταύτην** **ἐν** **τῷ** **ἀδύτῳ** **κατατίθηται** (და ეს მან დაშალა) შეუვალსა შინა (ფლავ. 93,5; ე. ი. ტაძარში); **ἐν** **τῷ** **ἀδύτῳ** შეუვალსა შინა (ფლავ. 279 24; **ad** **sacrarium**); **καὶ** **τις** **ἰκανὸς** **κατατολιμῆσαι** **τὸν** **ἀδύτον** და ვინ შემძლებელ არს შეკარებად შეუვალსა შინა (ე. ი. ფლ. 14,24; ე. ი. ვინ შეუვალს ტაძარში შესვლას).

ΑΔΥΤΟΣ (**ἀδύτης**, **τὸ**, ← **ἀ-**, **δύς**, **δύωμαι**) 1) ჩაველივარ (ქადესში), ჩადის (მზე); 2) ვიცვამ, ვიმოსები) 1) რაც არ ჩადის, ჩაუვალი; 2) შეუვალი; ხელშეუხები, წმინდა; 3) გადატ. დაუღამებელი.

τοῖς **δ'** **ἄλλοις** **ἀπασιν** **ἀδύτῃ** **καὶ** **ἀφασίῃ** ἔ' სუთა ყოველთაგან უვალ არაჲს და შეუხებულ (პარტ. 305,24); **τὸ** **δ'** **ἐκδοῦναι** **αὐτῶν** **ἀδύτον** **ἢ** **შეუვალი** იყო (ფლავ. 91,33; ე. ი. შეცნით შესვლა არ შეიძლებოდა; **ἀπασιν** **ἀδύτῃ** **καὶ** **ἀφασίῃ** ყოველთათჳს მოუვალ და შეუხებულ (სპ. მფ. PG 677 A; მღრ. ზემოთ. პარტ. 305,24); **χαίρει**, **βόλις** **τοῦ** **ἀδύτου** **φίγγου**; ვიხაროდენ ლამზარო და უვალისა ნათლარო (Ag. 116; ქ. 16); **χαίρει**, **ἀσπίρος** **ἀδύτου** **μήτηρ** ვიხაროდენ ვარსყულავისა და უღამებელისა ღდაო (Ag. 122; ქ. 5).

ΑΔΩ (**ἄδω** ← **ἀείνω**), **ἄσωμαι** (**ἄσω**), **ἔσω**, **ἔσωμαι**) 1) ვძვრი; ვგალობ; 2) ვადიდებ; 3) ელცის.

ἐδοῦσιν **ἐσθῆν** **καὶ** **ἔσω** ვადიდებეს ვიღობისა ახლსა (გამოცხ. 5,9); **τότε** **ἔσαν** **μαθῆς** **καλοῦ** **τῶ** **καὶ** (რაცეკოა 21,17); **ἔσομεν** **καὶ** **ψαλιθῶμεν** **ἐν** **δυναστίῃς** **σου** უვალობდენ და ვამაჯლობდენ ძლიერებაჲა შენსა (ფსალმ. 20,24); **ὧς** **ἐθῆλον** **ἐκ** **τῶν** **ἐδόντων** ვითარ საუწყო არს მგალობელთაგან (ნემ. 93,25; 1 ნეშტ.

15,27); *ἡοξάντο ἕθειν κυρίω* იწყეს ქებოდ და ვალობად უფლასა (2 ნეშტ. 29,27); *ἕθοντες και ἀδοξοῦσιν* შვალთებლნი და კუალდ ქალნიცა შვალთბელნი (ნემა 1,67); *ἡ ἀδοξοῦμαι ἔτι φωνῆς ἕθόντων και ἕθουσῶν* არ უცხმინო კმაე კუალდ ვალობისა და აღმომგვალთბელისა (2 მეფ. 19,35); *ἕσομαι ἔγὼ εἰμὶ τῷ κυρίῳ* უფალსა ვაქებდე (შაჯ. 5,3); *ἦος ἀεββάρα* იმაქებლა ღებორამან (V: ვალობდეს ღებორა); *ἕθοντας τοῖς ἰσχυροῖς* მაქებდენი ორანოთა მიერ (ფლავ. 277,52); *παλμός τῷ Δ. ἦν ἦος τῷ κυρίῳ* ფსალმუნება ღეითოსი, რომელი თქუა (V. I. რომლითა აქო) (ფსალმ. 7); *ἕσασθε ἰქებდით* (ფსალმ. 32,3); *ἐποίησά μοι ἕθοντας και ἀδοξοῦσας* ყვერ ჭებლა შვალსხმელნი (V. I. შემდღერენი, მეზღერენი) მამინა და ღედანი (ეკლ. 2,8); *πολλὰ ἕθον* უფიად სახობდე (ესაია 23,16); *ὅπως συνῑδοῦσιν ἄς συνῑδοντες* (V. I. *ἕθοντες*) *τῇ καρδίᾳ αὐτῶν* ჩათა თანასახობდენ ვითარცა მაქებდენი (V: შესახობდენი გულთა მათთა (ოიგ 7,2); *ἕξελεύσονται ἀπ' αὐτῶν ἕθοντες* და გამოვიდენ ბარვან მძნობარნი (იერემ. 30,19); *ἕσασθε τῷ θεῷ* აქურთხედით (V. I. აქებდით) ღმერთსა (ფსალმ. 67,32; 104,2); *τὰ περι αὐτοῦ λεγόμενά τε και ἕθόμενα* მისთჳს თქუმელნი და უწყებულნი (ამარტ. 238,33); *ἐγνωσῆω τὸν μέγρι ἕθον ἔν τοῖς ἀπάντων σῑδμαῖσι* ἕθόμενον გულად მოიღონ ვიდრე აქამოდღე ბირებოთა ყოველთაათა მიმოდასათქუმელი იგი (ამარტ. 179,9); *τότε σῑ γλῶσσαν ἀναλάβης εἰσφῶσας ἀδοξοῦσιν τὰ μεγαλεια τοῦ θεοῦ* მაშინ ისილო სხუად ენად კმაყეთილად შეტყუელი დიდებასა ღმრთისასა (მინა ერმ. PG 384 D; *caudentem*).

ΑΔΩΝΑΙ (ადონაი) (ებრ.) უფალი; აღონა.

ἄδ ἔγὼ, λέγει ἰδοῦναι κῆριος ცხოველ ვარ შე. იტყუა უფალი (V: იტყუს აღონაი უფალი) (ეზკ. 18,3); *εἰδὲ λέγει ἰδοῦναι κῆριος* ამას იტყუს უფალი უფალი (ეზკ. 11,7,8); ამას იტყუს აღონაი უფალი (ეზკ. 23,32; 24,9 et passim).

ΑΔΩΡΟΔΟΚΗΤΟΣ (ადოროდოკიტი, ად, ← ა-, დოროდოკა „ქრთამს ვიდებ“) მოუსყიდველი; უმწიკველი.

και τὸ θεῖον ἀδωροδοκῆτον εἶναι და საღმრთოთა არა მიმხუეველ არს (ფლავ. 393,22; *largitionibus corrumpi non solere*; მოსყიდვით გაფუქება არ შეიძლება ღვთაებრიობისას); *μάργριος ἀδωροδοκῆτος* ნიკთა არა მიმღებელი (ფლავ. 118,24; *testis integerrimus* უმწიკველი).

ΑΕΘΑΙΟΝ (აემლიონ, ტა) 1) იბ. ამლიონ, ამლია; 2) საბრძოლო იარაღი.

ΑΕΙ (აეი) (პოეტ. *აისე*) ზმნვ. მუღამ; ყოველთვის; ἔς *აეი* სამუღამოდ; *აეი* *პოთე* თითქმის ყოველთვის.

αἰεὶ ἐν προσδοκίᾳ ἔχουσιν τὴν κοινήν τῶν ἀπάντων τελευτήν მარადის მოლოდებად ზოგადსა მას ყოველთა კაცთა აღსასრულსა (ქობს. 16,27); *αἰμνησῆτος* მარადის ქსენებული (ამარტ. 262,30); *αἰὼν γὰρ ἀπὸ τοῦ αἰε ὅστις εἰρηται* რ' საუკუნოთა თქუა მარადის მყოფობისაგან (დიონ. სქ. PG 313 C; დიონ. სქ 316 A); *προσδοκῆς αἰε ἰδοῦσῶς* ხამარადისოდ შემატებოსა მოქენელ (ნემ. 43,4; 40,13); *αἰε ἰδοῦσῶς* ხამარადისოდ არს (პროკლე 49,22); *γυνὴ δὲ αἰε*

1 ძნობა შეწყობილი კმაე (საბა).

προσδέχεται ხოლო დედოკაცო ნიაღვრისად წადნიერა შერთვად (ნემ. 116,22); και γάρ η ψυχή διὰ τοῦθ' ματέχει τοῦ δεῖ νοεῖν ἢ სულსაცა გონებისა შერა-
იჭეს ნიაღვრ ვგონებდა (პროკლე 18,4; in perpetuity); οὐ μὴ ἐν τῷ αὐτῷ
θῆται παρὶ τὸν αὐτὸν δεῖ τόπον ὁράται წყალი იგა მდინარისად მის არა ყოვ-
ლიადვე (ი. ი. ყოველთვის) ერთსა აღვილსა ჰვინს (ი. შეს. PG 165 A); δεῖ
უკუნისამდე (ი. შეს. AP 184 c11).

2. ΑΕΙ (აჲი, τὸ) მარადისობა.

ἀμφοῖς ἔχει, και τὸ δεῖ και τὸ ὄν ჰქონდინ მრბობლნივე; მარადისო-
ბადცა და მყოფი (პროკლე 55,29; perpetuity); τῷ δὲ δεῖ μισοῦμενον τῆν
αἰώνιον φύσιν ἢ სამარადისობითა ებძებოდის საუკუნისსა ბუნებასა
(პროკლე 27,12; 118,19).

ΑΕΙΓΕΝΗΣ (აჲ:გენიჲ, ეჲ, ← აჲი, γένος „გვარი“) მუდამ მყოფი;
სამუდამო, საუკუნო.

ΑΕΙΔΗΣ (აჲიდიჲ, ეჲ, ← აჲ-, εἰδῆς, ἴδ- „ხედა“) უხილავი.

ΑΕΙΩ (აჲიῶ) (ჰიῶ), αἰεταῖα, ჰეიუჲ, იბ. ჰიῶ.

ΑΕΙΩΙΑ (აჲიჯაჲ, ← აჲი, ζῶη „ცხოვრება“) სამარადისო ცხოვ-
რება.

και ἡ ἀθάνασία, παράσις, αἰώνια და უკვდავება იოტუმისა სამარა-
დისობისა ცხოვრებისა; განგრძობისათჳს (ლიონ. სქ. PG 229 B; vita con-
tinua).

ΑΡΙΩΣ (აჲიჯაჲ, ὠν) (აჲიჯიჲ, ὄν) სამუდამო; მუდამ ცოცხალი.

ΑΕΙΘΑΛΕΣ (აჲ:თაღეს, τῶ, ← აჲი, θάλλω „კვავი“) სამარადისო
სიმწვანე; დაუჭკნობელობა.

οὕτως γὰρ τὸ δεῖθαλές τοῦ φυσιοῦ αἰήθησθ' ესრეთ მიუხაგუნს სამარადი-
სობისა მის სიმწვანესა შერგისსა იქ. დღ. 28,11).

ΑΕΙΘΑΛΗΣ (აჲ:თაღიჲ, ჰეს) (იბ. წინა სიტყვა) მარად-მწვანე;
მარად-ყვავილოვანი, უჭკნობი.

τί μὲν δεῖθαλή ἐποίησε, τὰ δὲ γυμνοῦμενα რომელნიმე მარადის მწვა-
ნელ დახადანს და რომელნიმე განშიშულუბაღნი (ქ. დღ. 62,10; PG 116 B).

ΑΕΙΚΑΙΟΣ (აჲიკაიჲ, ὄν) იგივეა რაც აჲიკიჲ (ილ. 18,77).

ΑΕΙΚΗΣ (აჲიკიჲ, ჰეს, ← აჲ-, εἰκῆς „შესაფერი“. „რიგიანი“,
„მართებული“) შეუფერებელი; საძაგელი; სამარცხვინო.

ΑΕΙΚΙΩ (აჲიკიჯაჲ, ← აჲიკიჲ), აჲიკიად ვასაბიჩრებ, ვაუშნობე-
ვბილწავ.

ΑΕΙΚΙΝΗΣΙΑ (აჲიკიჲიჲ, ἡ, ← აჲი, κινῆω „ვამოძრაებ“, „ვძრავ“) მუდმივი მოძრაობა.

τῆς προσεχούσας και ἀποθῆσθαι και ἀκλεισθῆς δεῖκνυθῆσθαι შემუდლოვითსა
და განუკვლესა და მოუღრეველისა მარადის მოძრაობისაგან (ლიონ.
119,2; 139,23).

ΔΕΙΚΝΗΤΟΝ (ἀεικίνητον, τὸ, ← *δεί*, *κίνησις* „ემომძრავებ“, „უძრავ“) მუდმივი მოძრაობა.

τὸ μὲν γὰρ ἀεικίνητον ἔστι მარადის მოძრაობა (დით. 118,35; ე. წეს. 126 ა).

ΔΕΙΚΝΗΤΟΣ (ἀεικίνητος, ον) (იხ. წინა სიტყვა) მარად-მოძრავე.

Θεὸς μὲν γὰρ πρῶτος τὴν ψυχὴν ἐποίησεν ἀεικίνητον ἕως უძრავად მან სული აქვს სამარადისოდ-მომძრავად (გვ. 24,13); *ἀεικίνητοι γὰρ ὄντες οἱ ἀληθῆς καὶ ἀκατακτάτοι* ἕως წარწყმედულ წოდებულნი იგი მარადის მოძრავ არიან (ე. წ. 71,34); *ἀεικίνητος* დაუცხრომელი (ე. წეს. AP 201 ე).

ΔΕΙΜΝΗΣΤΟΣ (ἀείμνηστος, ον, ← *ἀεί*, *μνηστικόν*: „მხსოვს“) მარად-სახსენებელი, დაუვიწყარი.

καὶ ὁ θεὸς ἀείμνηστον κηρύσσεται და აღიზნა მარადის სახსენებელი ზოგად (ფლავ. 62,6); *οὕτως δὲ καὶ τὸν ἀείμνηστον ἕως ἀσθενῆς ἐξαιρέσει* ესრეთვე უკვე განწყობათა მარადის ჯავნებულებითა იგი იქ მისი (ამარტ. 262,30).

ΔΕΙΝΑΟΣ (ἀείνας, ον, ← *ἀεί*, *νάσις* „მიმდინარეობს“; *ἀέννας*; *ἀέννας*) 1) მუდმივი მიმდინარე; 2) ამოუწურავი; დაუშრეტელი.

ἀπὸ τῆς αἰῶνος ἀείνας ποταμὸς წყაროსაჲს მარადის გამომდინარეობს (ამარტ. 11,6); *ἀείνας καὶ ἄσπαστος* მარადის მუდმივად და მსხვერპლთა (ფლავ. 155,34; *aqua e fonte perenni*); *τὰς ἀείνας τῶν ἰσθμῶν ἀποσπῶντες* ἔჭრებინათ მარადისოდ მდინისა დმრთებრივთა მოქცევთა წარმოადიებს (პროკლ. 52,21); *μυθῶν ἀείνων τὰς ἐθολογίας* ἰσθμῶν ზორცუთა სამარადისობათა და აქრათა იგი (ე. წ. 37,18; *collium aeternitatis*; მუთრე სჯ. 33,15, 23,17); *μυθῶν ποταμῶν ἀείνων κατὰ ἄσπαστος* აღსებულ ბევრეულთა და უწყუდელთა მდინარეთაჲს (ე. წ. 35,4; *fluvii perennibus irrigens*); *ποταμῶν ὀρύματα, χειμάρρων τε καὶ ἀείνων* მდინარეი წყაროთანი ჯეგებთა თანა და უწყუდელად მდინარეთა (ე. წ. 34,13); *ἐπὶ ἐθολογίας ἰσθμῶν ἀείνων* კურსეუად ზორცუთა საუკუნეთა (დაბად. 49,26; *κολων πενήντα*; ბარ. 5,7); *ἀείνων ἕως... πεπρωμένων* საუკუნოთა ცხოვრებასა მიემოხვეწს (2 მაკ. 7,36).

ΔΕΙΝΑΩΣ (ἀείνας ὄντως. ← *ἀείνας*) სამარადისოდ მომდინარე, ამოუწურავად; დაუშრეტელად.

ἀσπαστος πηγή τις πολὺς ὄντος ἀείνας ἰσθμῶν იყო წყარო რაჲმე მარად-წყარული და სამარადისოდ მომდინარე (ამარტ. 88,29).

ΔΕΙΠΑΡΘΕΝΟΣ (ἀειπαρθένος, ← *ἀεί*, *παρθένος*: „ქალწული“) მარად-ქალწული.

μητρὶ Χριστοῦ τὸν θεὸν ἡμῶν τὴν ἀειπαρθένον *Μαρίαν* ექდას ქრისტის ღმრთისა ზევისასა მარადის ქალწულსა მარიამს (ქობს. 20,17).

ΔΕΙΡΥΤΟΣ (ἀείρυτος, ον, ← *ἀεί*, *ρύσις* „მიემდინარეობს“) მარად მდინარე, მარად მედინი, დაუსრულებლად მიმდინარე.

ΑΕΙΡΩ (აείρω) (პოეტ.) უღრის აერω-ს.

ΑΕΙΦΑΝΗΣ (აείφανής, ἔς, ← αεί, φαίω „ვჩანვარ“) მარად ჩენილი, მუდამ მნათი.

καὶ τοὺς αἰφανεῖς ἀθέων καὶ ἀρχαίους ἀπογραφόμενοι (ერსკულავთა სიშორეს ზომავს) ...და მარადის მნათობთა და საჩინოთა და ჩრდილოასათა აღწერდეს (ეჭ. ლ. 5,11).

ΑΕΙΦΥΓΙΑ (აείφυγία, ἡ, ← αεί, φυγή „ვაძევება“) სამუდამოდ გაძევება.

ΑΕΙΦΥΛΛΟΣ (აείφυλλος, ον, ← αεί, φύλλον „ფოთოლი“) მუდამ-ფოთოლოვანი.

καὶ τῶν αἰθαιῶν τὰ μὲν φυλλοβόλα, τὰ δὲ αἰφύλλα და მარადის-მწუანეთა მათგან რამკლები ფურცლის დამყრელნი და რამკლები მარადის ფურცლოვანნი (ეჭ. ლ. 62,12).

ΑΕΚΗΤΙ (აექეთი ზმზხ. ← ἀ-, ἔκეთი „ნებით“) სურვილის წინააღმდეგ.

ΑΕΚΟΥΣΙΟΣ (აეკუსიოს, α, ον) იხ. ἀκούσιος.

ΑΕΚΩΝ (აეკონ, οσσα, ον) იხ. ἄκων.

ΑΕΛΛΑ (აელლა, ης, ἡ) გრიგალი. შდრ. ἄημι.

ΑΕΝΝΑΟΣ (აენნაოს, ον) იხ. αἰνάος.

ΑΕΠΤΟΣ (აეპტოს, ον, ← ἀ-, ἔπομαι „მივსდევ“) ვინც ვერა მისდევს, სუსტი.

ΑΕΡ (აერ-) იხ. ἄήρ („ჰაერი“).

ΑΕΡΓΟΣ (აერგოს, ον, ← ἀ-, ἔργον „საქმე“) 1) უქმი, უსაქმური, ზარმაცი; 2) უსარგებლო.

ἐν ἐπιθυμίαις ἐσὶ νῆς ἀεργός ველისიქმთა შინა არს სოკალი უქმი (იგავნი 13,4; ленивого); *ὅμοι ἀεργῶν ἐστραγμένω ἀκάνθω* ვნახი უქმთა დაუქმილ ველთა (იგავნი 15,19; путь ленивого).

ΑΕΡΔΗΝ (აერდენ ზმზხ. ← αείρω, აერω „მარლა ვწევ“) აწვეით; აძალღებთ.

ΑΕΡΙΟΣ (აერიოს, ον) (აერიოს, α, ον, ← ἄήρ „ჰაერი“) ჰაერისა, საჰაერო; ჰაერში მყოფი.

ὄρθοντες πολλὰ τῶν ἀερίων τὰς μορφὰς μεταβάλλοντα ვინაიდან ხედავთ მრავალთა ჰაერთა შინა ოცოფთა სახისა შეცვალებას (ეჭ. ლ. 101,31; multa seria).

ΑΕΡΚΤΟΣ (აერკტოს, ον, ← ἀ-, ἔρκτος „ლობე“) შემოუღობავი.

ΑΕΡΟΕΙΔΗΣ (აეროეიდής, ἔς, ← ἄήρ, εἶδος „სახე“) ჰაერის სახისა, ჰაერის მსგავსი; საჰაერო.

ὧς καὶ ἀεροειδέει ვითარ ჰაერის სახედ (ეჭ. 73,19).

ΑΕΡΣΠΟΥΣ (ἀερίπους, ποδος, ბ, ἦ, ← *αἴρω* „მალა ვწევ“, პოს „ფეხი“) 1) ვინც ფეხს მალა სწევს; 2) ჩორთიანი; *ἄποιος ἀερίπους*: ჩორთიანი ცხენები.

ΑΕΣΑ (ἄεσα) (ἀέσαμεν, ἄεσαν, ἄεσαι) ვისვენებ.

ΑΕΣΙΦΡΟΣΥΝΗ (ἀεσιφροσύνη, ἦ, ← *ἀεσίφρων*) უგუნურება; სოსულაღე.

ΑΕΣΙΦΡΩΝ (ἀεσίφρων, ὄν, ← *ἀείω* „ვლუპავ“, *φρήν* „კუჟა“) უგუნური.

ΑΕΤΟΣ (ἀετός, ὅ) არწივი; ორბი.

ὡς ἀετός οὐκ ἔσται τὴν νοσσιάν ἑαυτοῦ εἰς τὸ ἄρβωεν ἰσὴν დათარნის ბუღენი თქნის (ლიონ. სქ. PG 560 B; მუორე სჯ. 32,11); *τὰ μὲν ὀνόμασαν οὐκ ἔδρατε ὡς τοὺς ἀετούς* რომელთაზე უწოდეს ფრთაებულ ვითარცა არწივთა და ἄρბოთა (ეჭ. ლ. 93—94); *ἀδικώτατος περὶ τὴν τῶν ἐκγόνων ἐκτροπήν ὁ ἀετός* უსამართლო არს ნაშობთა აღზრდისათჳს არწივი (ეჭ. ლ. 98,16; 105,3).

ΑΕΤΟΦΟΡΟΣ (ἀετοφόρος, ὅ, ← *ἀετός*, *φέρω* „ვატარებ“) მელროსე.

ΑΕΤΩΔΗΣ (ἀετώδης, ες, ← *ἀετός*, *εἶδος* „სახე“) არწივისებური.

ΑΖΑ (ἄζα, ἦ, ← *ἄζω* „ვახმობ“, „ვაშრობ“) სიმშრალე, სიხმელე.

ΑΖΑΛΕΟΣ (ἄζαλέος, α, ὄν, ← *ἄζα*) მშრალი; ვაჰმხარი.

ΑΖΗΛΟΣ (ἄζηλος, ὄν, ← *ἄ-*, *ζῆλος* „გულმოდგინება“, „სწრაფვა“) უშურველი; არასახარბიელო.

ΑΖΗΛΟΥΠΟΣ (ἄζηλόυπος, ὄν, ← *ἄ-*, *ζῆλος* „სწრაფვა“, „ჯიბრი“, „შური“) ვისაც არ შურს; უშურველი.

ΑΖΗΛΩΤΟΣ (ἄζήλωτος, ὄν, ← *ἄ-*, *ζῆλος* „სწრაფვა“, „ჯიბრი“, „შური“) ვინც შურის ღირსი არ არის.

ΑΖΗΜΙΟΣ (ἄζήμιος, ὄν, ← *ἄ-*, *ζῆμια* „დასჯა“) არადასასჯელი; უვნებელი, დაუსჯელი; მართალი.

ΑΖΙΜΟΣ (ἄζυμος, ὄν, ← *ἄ-*, *ζύμη* „საფუარი“) 1) უსაფუარი; 2) სუფთა, წმიდა, შეურველი.

ἄζυμα ἐπὶ μικρῶν ἰδονται უცოშოა ველისეღელის სანა ჰამელ (გამ. 12,8); *ἔπεισαν τὸ τοιαῖς, ὃ ἐξήνεγκαν ἐξ Αἰγύπτου, ἐγκροφίας ἀζύμου* შეიძუეს ცომიანი იგა, რომელ გამოიღეს ეგვიპტით უტრბულად უცოშოდ (გამ. 12,39); *ἀρτους ἀζύμους παφουραμένους ἐν ἐλαιῳ* პურა და ლელანგო¹ უცოშო შევარული ზეთითა (გამ. 29,2); *ἰορτή τῶν ἀζύμων* დღესასწაული უცოშობისა (გამ. 34,13; 1 ეფრა 7,14; მუორე სჯ. 16,16); *ἐπὶ ἡμέρας ἀζυμα ἔδεσθε* შად დღე უფუველსა შესმდეთ (როცკ. 28,17); უფუვეარსა (მუორე სჯ. 16,3); უფუვეელე (მუორე სჯ. 16,8; ისო ნავ. 5,10); *τῶν ἀζύμων ἰορτήν* უფუვეარეობისა დღესასწაულსა (ფლავ. 362,49), უფუვეართა დღესასწაულისათა (ფლავ.

¹ საბა: ლელენგო უფოვარი ნახეჳი.

526,25; 74,26); *ეს პირველი ἡμέρα των ἡμερών* ბირველსა მას დღესა ბალარ-
ჯობისასა (მრ. 14,12; V: უცხო მოგებისასა მრ. 26,17); *εἰ μὴ ἔφαγον ἡμέρα
ἐν μέσῳ των ἀδελφῶν αὐτῶν* ვიდრე კამადმდე ბალარჯისა შორის ძმათა
თჳსთა (4 მეფ. 23,9; V: სპამდენ უცხო მოსა).

AZYŹ (აზუჲ, სუცი, ႁ, ႁ, ← ႁ-, ჴაყბი „უღელი“) 1) უუღლო;

2) არა შეუღლებული.

1. **AZŹ** (აზჲ) 1) ვახშობი; ვაშრობი; *აზჲმეჲ* გამხმარი (ილ. 4,487);

2) გადატ. ეჭრები.

2. **AZŹ, AZŹMAI** (აზჲ, აზჲმა:) 1) ვეთაყვიანები; თაყვიანს ეცემ

2) შეშინია.

AZŹŹ (აზჲაჲ, ႁ, ← ႁ-, ჴაჲ „სიცოცხლე“) უსიცოცხლო

სიცოცხლეს მოკლებული.

τα μὲν οὖν ἄζωα πάντα აჲ უაჲ უცხოველინი ყოველინი (დიახ. 113,10)

οἷον τὰ φυτὰ καὶ τὰ ἄνθη καὶ ἄζωα რომელ არიან ხერხნი და ხიფთნი უსუ-

ლინი და უცხოველინი (დიახ. სქ. PG 249 B; *vita privantur*). იხ. აზჲაჲ.

AZŹŹ (აზჲაჲ, ႁ) (იგივეა რაც აზჲაჲ) უსიცოცხლო, სიცოცხ-

ლეს მოკლებული.

εἰ οὖν τὸ ἐν αὐτῷ ἄζωον ἔσται, τοῦτο οὐκ ἔχει κατ' αὐτὸ τὴν τὸν ἡρώδου

καὶ ὄνομα თუ მის შორის რაფე არს უცხოველობა, არ ჰქონდის... ძალ

ცნობისა (პროკლე 112,23); *καὶ ἡ ἡρώδου ἢ ὄνομα καὶ ἄζωον* ცნობა უარსებ

და უცხოველობა (პროკლე 118,11); *ἐπεὶ ἡ ὄνομα ἢ ἄζωον καὶ ἡρώδου*

ἐστὶν ἡ κατ' αὐτὴν ვინაჲთა არსება ცხოველობისა და ცნობისა

დაკლებულ იყოს (პროკლე 118,5-6).

AZŹŹŹ (აზჲაჲაჲ, ႁ, ← ႁ-, ჴაჲაჲ „შემოსარტყელი“

უსარტყელი.

AHAIHŹ (აჲაჲჲ, ႁ, ← ႁ-, ႁჲაჲ „სიამოვნება“) უსიამოვნო, არა-

სასიამოვნო, აუტანელი.

αἰσθητὸν αὐτοῖς καὶ χαλεπὸν უმშუებოა და ზოროტად მყოფი (ფლავ. 113,1

iniucundus; καὶ πάντων ἀποδοῦν ἡρώδου და ყოველად უტკბოლ მყოფიან (ფლავ

179,49); *οὐδὲ λέντοι ἀποδοῦν τὴν τὴν ἡρώδου* უმშარეს შემოხვეულ

თათს (ფლავ. 180,9; *iniucundus*); *τοῖς δὲ οὐκ ἔστι αἰσθητὸν* (სახარულით

ἢ τὸν ἡρώδου ὄνομα (ფლავ. 180,24; *non ingratus*).

AHAIHŹ (აჲაჲაჲ, ႁ, ← ႁჲაჲ „უსიამოვნო“) 1) უსიამოვნება;

2) უგემურობა; 3) საზიზღრობა.

τὴν δὲ ἀποδοῦν καὶ λέντοι უსიამოვნო და ღალავი (ივანე 23,29); *τα*

σώματα ἔστι τῆς ἡρώδου ἀποδοῦν სტომაქსისა უგემურება (ქ. შეს. 146¹

PG 160 A; *molesta affectio*); *ἀποδοῦν* მუტალობა (ქ. შეს. AP 221 b

ἀποδοῦν ვნება (ქ. შეს. AP 160 a₁₁); *ἀποδοῦν* უშეგარი (კენოზ. მიმ. B₁-18).

¹ სხვა: მშუებელი მუტის მოქმედი (31,20 იერ).

² სხვა: უგემურად სწეულ რამე.

ΑΗΔΩΝ (*აჰდონ*, ἄνος, ἦ, ← *აძინა* „ვმღერი“, ახმჯ „ხმა“) ბულბული; იაღონი.

πῶς ἀγρευτονον ἢ κηδῶν, ὅταν ἐπαδῆν ერთარ მღვანარ არს იაღონი, რამეს აგრანს ერერესთა (ექ. დ. 99,30).

ΑΗΔΩΣ (*აჰდძ*; *ზმძ*. ← *აჰდძ*) 1) უსიამოვნოდ, არასასიამოვნოდ; 2) მძვინვარედ.

καὶ τοῖς βουλεῦμασιν κηδῶς ἔχων და განზრახათა ზედა უმუეებოდ მკუნებელი (ფლავ. 9,17; *gravatim ferens*); *κηδῶς προειρέφατο* უმუეებოდ განმენო (ფლავ. 229,12; *fastidierat*); *οὐκ κηδῶς* არა უმუერად (ფლავ. 177,17; *non ingratum*); *κηδῶς* მძვნვარედ (ფლავ. 413,23; 451,5 *graviter*); *φείρονται οἰσιν κηδῶς τῷ Μωσῆ* არა მზიარულობით მკონებელ იყო მოჯი (ფლავ. 67,5; *aegre*: 333,3); *πρὸς τὸ πολεμεῖν κηδῶς* უღებად (ფლავ. 163,28).

ΑΗΘΕΙΑ (*აჰმეია*, ἦ, ← *ა-*, ἦმიც „წესხვეულება“, „ხასიათი“) უხვეულობა; მიუხვეულობა.

ΑΗΘΗΣ (*აჰმჟ*, ες, ← *ა-*, ἦმიც „ჩვეულება“) 1) მიუხვეველი; 2) უჩვეულო.

ἀθήεις τε γὰρ ἦσαν ἀσῆτων რ არა იყენს ხვეულ მათლა (ფლავ. 87,19; *non assueti erant*); *ὅσοι οἱ τοὺς ἀθήεις τῶν πόλεων ἤξ χειρὸς λαβόμενοι περιηροῦνται* რა რომელნი-იგი უჩვეუელთა ქალაქისათა ქელპყრობით მიმოიყვანებენ (ექ. დ. 63,32; *insuetos*).

ΑΗΜΑ (*აჰმა*, ατος ← *აჰმა* „ქრის“) სიო.

ΑΗΡ (*აჰრ*, ἀέρος, ῆ) 1) ჰერი; 2) ნისლი, წყვილიადი.

ἐν γῆ εὐρήσεις καὶ ἄσθρ, καὶ ἀέρα, καὶ ἀθρ ქვეყანასა შინა ჰაერო ცვიბლიო, და წალიცა და ჰერიცა (ექ. დ. 9,21); *τὰ μὲν κατὰ βυθὸν, τὰ δὲ δι' ἀέρος* რომელნიმე სიღრმესა შინა, ზოლო რომელნიმე ჰაერისა შორის განუტყვენა (ფლავ. 5,1-2); *ἀέρος τοῦτο πεπονθῆτος* აერისა ამის ენებულობასა (ფლავ. 73,1; ნემ. 58,16; 60,5); *ἐξ ἀέρα* აერთა შინა (ქ. შეს. AP 208 ა₁₁); *ῆ ἀθρ* აერი (ფლავ. 87,29); *ἀθρ μὲν, κατὰ τὸ ἐν Βασιλείαις κρημένον* ჰაერობა ითქმის... შეუქათასა შინა (დომნ. სქ. PG 428 C; ე. ი. დაბადების შეფეთა წიგნებში).

ΑΗΣΙΣ (*აჰის*, εως, ἦ) (= *აჰმა*) სიო.

ΑΗΤΗΣ (*აჰჟჟ*, οα, ῆ, ← *აჰმა*) სიო; ქარი.

ΑΗΤΟΣ (*აჰთოს*, ον, ← *აჰ* ან *აჰმა*) 1) გაუმძღარი; 2) ბობოქარი.

ΑΗΤΤΗΤΟΣ (*აჰტჟჟთოს*, ον, ← *ა-*, ἦ*რადი* „ვმარცხლები“) უძღვეველი.

ὁθεν καὶ μάλλον προάκειτο νικῆσαι πῶς ὄντω δοκῶν τὸν ἀήτητον ვინაჲცა რაოდენ იგი აკონებდა და მოსწრაფე იყო რამეს სილოს უძღვეველსა მას სულთა (სქ. ცხ. PG 444 B).

ΑΘΑΛΛΗΣ (*აზალჟჟ*, ἔς, ← *ა-*, *აზალ* „ყვავი“) დამუქნარი.

ΑΘΑΜΒΗΣ (*აზამბჟჟ*, ἔς, ← *ა-*, *აზამბ* „განცვიფრება“, „თავზარი“) უშიშარი, გამბედავი.

ΑΘΑΝΑΣΙΑ (ἀθανασία, ἡ, ← ἀ-, θάνατος; „სიკვდილი“) უკვდავება.

ἐστὶν θάνασις ἐν (> S) συγγενεῖς σοφίας უკვდავება არს თანამონათვისაობა სიბრძნისა (იბრძნე 8,17).

ΑΘΑΝΑΤΙΣΩ (ἀθανατίζω, ← ἀθάνατος; „უკვდავი“) უკვდავ-ყოფ. τὸ σῶμα ἡμῶν ἀθάνατοῦσθαι καὶ ἀθανατίζεσθαι რომელიცხე ცხელყო აღდგომისა და უკვდავი-ყოფისა გუამთა ზუნთისა (დომ. სქ. 237 C).

ΑΘΑΝΑΤΟΝ (ἀθάνατον, τὸ, ← ἀθάνατος) უკვდავება; უკვდავი რამ.

ἡ γὰρ ἀναφαίεστος ζῶσι τὸ ἀθάνατον ἐστὶ ხოლო თუ განუვლთოლველი ცხოვრება უკვდავება არს (პროკლე 85,28; immortality); πᾶν τὸ ἀθάνατον ἀθάνατον უკვდავი სამარადისო არს (პროკლე 23,13).

ΑΘΑΝΑΤΟΣ (ἀθάνατος, ον, ← ἀ-, θαν-, θάνατος; „სიკვდილი“) 1) უკვდავი; 2) მუდმივი, დაუსრულებელი.

φασι μὲν γὰρ ἀθῆν (sc. ψαχῆν) ἀθάνατον καὶ ἀόμυτον ὅτι ὁ ζῶν ἄνθρωπος უკვდავად და უბრუნელ (ნემ. 45,2); ὡς ἀθάνατα γυρόμεθα ვῶ უკვდავეშხელნი (დომ. სქ. 366 C); ἰδὲν σοι τέθεικε παράδειον καὶ ἀθάνατων ταμῶν და მოპატულებელ იქნეს დღეება და პატუთა და უსრულებელთა (მინა ერმ. PG 376 A); ἀτελέστητοί εἰσι καὶ ἀθάνατοι არცა მოკვდებოიან, არცა დასრულებოიან (მინა ერმ. PG 377 D).

ΑΘΑΠΤΟΣ (ἀθαπτος, ον, ← ἀ-, θάπτω; „ვმარხავ“) დაუმარხავი, დაუკრძალავი.

ΑΘΑΡΣΕΣ (ἀθαρσής, τὸ, ← ἀθαρσής) გაუბეღაობა.

ΑΘΑΡΣΗΣ (ἀθαρσής, ἔς, ← ἀ-, θάρσος; „გამბეღაობა“) გაუბეღავი.

ΑΘΑΡΣΩΣ (ἀθαρσῶς; ზმზხ. ← ἀθαρσής) გაუბეღავად.

ΑΘΕΑΤΟΝ (ἀθεάτον, τὸ ← ἀθεάτος) უხილაობა.

τὸ θεῖον διακρίνει ἀθεάτον აქუნებს ღმრთისა უხილაობასა (დომ. სქ. 520 A).

ΑΘΕΑΤΟΣ (ἀθεάτος, ον, ← ἀ-, θεάομαι; „ვხედავ“) 1) ვერმხედველი; 2) უხილველი; უხილავი.

πρὸς τοὺς τοῦς ψαχῆς ἀθεάτους ἐβλεψε μάλιστας უხილავნი იგი წულულებანი სულსა მისისაბი განცხადებულად უწყობდა (სპირ. ცხ. PG 429 C); ἀμαρτος τοῖς πολλοῖς καὶ ἀθεάτος იყოფებოდა უხილავად მრავალთაგან დაუღებოთ (პატ. ცხ. PG 360 A); φθῖον ἦν ἰδίαι διαμένειν ἀθεάτον ბუხებსა მის, რომლისა უერ იყო არაბილვად (ლალ. თ. 17).

ΑΘΕΙΑ (ἀθεία, ἡ, ← ἀ-, θεός; „ღმერთი“) უღვთოება.

ἐποίησεν ἀθεῖαν (v. l. ἀθεσίαν) μεγάλην და ზყო საცოტერი დიდი (1 მაქ. 16,17; fecit deceptionem magnam).

ΑΘΕΙ (ἀθεῖ; ზმზხ. ← ἀ-, θεός) ღმერთის უნებურად; ნებადაურთველად.

ΑΘΕΛΦΟΣ (ამელსος, *ον*, ← *ἀ-*, მძლ „მსურს“) ვისაც არ სურს.

ΑΘΕΛΚΤΟΣ (ამელκτος, *ον*, ← *ἀ-*, მძლ „ვაჯადოვებ“, „მოვიზადობ“) დაუყოლიებელი; ვისი დაყოლიებაც არ შეიძლება.

ΑΘΕΜΙΣ (ამემის, *ιτας, ῆ, ἡ*, ← *ἀ-*, მძლ „წესი“, „სამართალი“) უსამართლო, უკანონო, დანაშაულებრივი.

ΑΘΕΜΙΣΤΟΣ (ამემისტოს, *ον*) იხ. ამემისტος.

ΑΘΕΜΙΤΟΝ (ამემიტონ, *τό*, ← ამემის) უკანონო საქმე, უმართებულო საქმე; ბოროტმოქმედება.

τὰ ἀθέμιτα καὶ τὰς αἵματοχυσίας ποιῶν ვეშობდნ უჯეროთის საქმეთა და სისხლთა დათხვედი (მოსხონი 62,21); *καὶ τὶ τῶν ἀθεμίτων πράξαντες ἐκδειματοῦνται ἄνευ ἑσθ' ἡμέρας* და რავე უთნოთის მოქმედეს, იქიქებვიან დღე და დამე (ნემ. 16S,1S, *aliquid nefandū*).

ΑΘΕΜΙΤΟΣ (ამემიტოს, *ον*) (← ამემის) 1) უკანონო; უსამართლო; 2) ენით უთქმელი; საშინელი.

θαυμάζω ὅτι οὐκ ἐφύγονται αὐτοὶ ἐαυτοὺς πρὸς οὕτως ἀθεμίτους βλασφημίας ὑποφερόμενοι მიკრს უკუე, თუ ვითარ არა ივტობან თუთ იგინი თავით თხით ესვეითართა ვმობათა უღმრთოებისაგან (ქვ. ღლ. 20,2; *nefanda*); *ἐβλασφήμουν καὶ λόγους ἀθεμίτους προλοῦτο* ვმობდეს და სიტყუასა უსჯულოსა მოიღებდეს (2 მკ. 10,34); *ἀπὸ τῶν ἀθεμίτων βείων κρεῖον ἐφάπτεσθαι* უამად წინააღმდეგ კანონისა კორცი ღორისა (2 მკ. 7,1); *ἐπὶ τῶν ἀθεμίτων Ἰουδαίων ἀφανισμὸν* წარსაწყველელად უსჯულოთის იუდიანთა (3 მკ. 5,20 [14]).

ΑΘΕΜΙΤΟΥΡΓΙΑ (ამემიტურგია, *ἡ*, ← ამემიტოს „უსამართლო“, *ἔργον* „საქმე“) უკანონო საქმის ჩადენა.

πόσαις αὐτοῖς ταῖς ἀθεμιτουργίαις სხუათა ყოველთავე სიხენეშისა მისისა საქმეთის (ამარტ. 193,10).

ΑΘΕΟΣ (ამეოს, *ον*, ← *ἀ-*, მძლ „ღმერთი“) უღვთო.

ἐπίστα μὴ ἔχοντες καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ სისოება არა ვაქუნდა და უღვთო იყვნით სოფელსა შინა (ევგეს. 2,12) (ავრუთე ქვ. ღლ. 19,2); *ἐθνικοὶ καὶ ἄθεοι* წარმართნი უღმრთონი (ამარტ. 270,3).

ΑΘΕΟΤΗΣ (ამეოტის, *ητος, ἡ*, ← ამეოს) უღმერთობა; უღვთოობა.

ἐπὶ τῆς ἐνοικουμένης αὐτοῖς ἀθεότητος ἡπατήθησαν ამისოთხ შესცოტეს იგინი დამკვლრებულისა მისგან მათ თანა უღმრთოებისა (ქვ. ღლ. 3,13).

ΑΘΕΡΑΠΕΥΤΟΣ (ამერაპეუსტოს, *ον*, ← *ἀ-*, *θεραπεύω* „ვევლი“, „ვკურნავ“) უკურნებელი.

ἐγὼ δὲ τῆς γνάμης τῆς ποιητῆς καὶ ἀθεραπεύτου ხ მე გონებასა მას მისსა ბოროტად უკურნებელსა (სპირ. ცხ. PG 456 A).

ΑΘΕΣΙΑ (ამესია, *ἡ*, ← *ἀ-*, მძლ „ღებულება“) გაუტანლობა; სიცრუე.

ἀθεσίαν καὶ ταλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι სიცრუეცხა და უბადოებას ვხადოდი (იერ. 20,8; იერ. 3,7); *ἐποίησεν ἀθεσίαν* (v. l. *ἀθειαν*) *μεγάλην* და ყო

საკთურე უდი (1 მკ. 16,17); *παροπιδικονδς την των εθων ἀμεισαν* აქუნა მათ წარმართთა მოკლება (2 მკ. 13,17).

ΑΘΕΣΜΟΣ (აბესმოს, ὄν, ← ἄ-, მესმის; „კანონი“) უკანონო; უმჯულო; უპატიო.

რს *ἀθέτων προθέσας πολς διασημμένος* უსჯულთა ბოთათესა უკუნ წინადადებულთა მრავლის შეკოთმად (3 მკ. 5,12); *οὕτως ἀθέτοις (v. l. ἀθέτοις) περιέβαλεν αἰκίας* ესრეთ უსჯულთა ბოთათა შემთხვევლნი წყლულბოთა (3 მკ. 6,26).

ΑΘΕΣΜΩΣ (აბესმოს ზმზხ. ← აბესმოს) უკანონოდ; უპატიოდ.

καί τις τὰς θείας ἀθέτους ἐξυβρίζων δυνάμεις (უკუნ უპატიო განება იყენე ზეცის ძალთა (დღონ. 137 (1); ქ. 104,27).

ΑΘΕΣΦΑΤΟΣ (აბესფატოს, ὄν, ← ἄ-, მესფატოს „ღვთის მიერ ნათქვამი“) 1) ენით უთქმელი; 2) გადატ. უზარაზარი, უბი.

ΑΘΕΤΩ (აბეტა ← აბეტოს „უფარგისი“) 1) ვსობ, ვანადგურებ; 2) უურთაცხვოთ; 3) განვუდგები.

θαιμασιως ἀθετεῖ τὰς τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν τοιαύτων αἰρετικῶν γυνάμας ამათ სიჯუთათ მიერ საქრეულად სდგენას წარმართთასა და მათთავე მსგავსთა მწუალებელთა მოგონებასა (დღონ. სქ. 397 B, abrogat); *ἠθέτησαν οἱ δοῦλοι* განდგამა მოწინი (1 მფ. 13,3); *ἠθέτησαν Ἰσραὴλ ἐν τῷ οἴκῳ Δαυὶδ* განდგეს ისრაელი სახლისაგან დავითისა (2 ნეშტ. 10,19); *τότε ἠθέτησαν Λοβηνα* მაწინ განუდგამა დავითსა (4 მფ. 8,22; 3,5); *ἠθέτησαν Ἐδομ ἐπὶ κάτωθεν χειρὸς Ἰουδά* განდგამა ედომნი დაუნობსლდეს ჰელსა ქუთუღლდასა (4 მფ. 8,22); *ἠθέτησαν ἐν θεῷ πατέρων αὐτῶν* დაუტყვეს ღმერთი მამათა თესთა (1 ნეშტ. 3,23); *ἠθέτησαν οἱ ἄνδρες Σικιμων ἐν τῷ οἴκῳ Ἀβιμουλεχ* აღდგამეს კენი სიქიმელნი სახლისა მამართ ამიშელიქისა (მთ.ჯ. 9,23; *не стала покоряща*); *ἠθέτησαν Ἰσραὴλ εἰς τὸν οἶκον Δαυὶδ* განდგულთა ისრაელი სახლისაგან დავითისა (3 მფ. 12,19); *ἠθέτησε Μωαβ* განდგორა მობ ისრაელთაგან (4 მფ. 1,1); *ἠθέτησαν ἀθετεῖν τὰς διατάλας* ენბათ განდგებდ აღთქმა (2 მკ. 12,25; 14,25); *ἐπιθήσανα τοῖς ἀθετησαι ἀθετήματα βδελυγμάτων εθων* განამრავლებდეს გარდასლვად გარდასლვასა საბაგლთა წარმართთასა (2 ნეშტ. 36,14; *многo грешна*); *ἠθέτησε τὸν ὀρκισμὸν* უარყოფიცი (რომლოთა ეფუტა) (1 მკ. 5,62; 2 მფ. 8,30; 4 მფ. 8,20); *οὐκ ἐξέσται οὐθὲν τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἱερῶν ἀθητησάι* თუთუნ არა შეუბერ იესი არა-ვისაგანეე ერთაგან და მღვლთაგან უარისყოფა რთი ამათგან (1 მკ. 14,44); *ὑποσκελισμὸς τῷ ἀθετοῦσιν* შეზორკლება უარისყოფელთა (იგაენი 11,3); *ἠθέτησαν ἐν τῷ βασιλείῳ Ἀσουρίων* კაი *οὐκ ἐδοῦλεσαν* აბტფ წინააღულდა შეუღეს ასურასტანისასა და არა მბონა მას (4 მფ. 15,7); *οὐκ ἀθητηθήσεται οὐδὲν ἐν τούτων ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς τὸν ἄπαντα χρόνον* არარავე შეეცეგალოს ამათგან ამიერთგან და საუკუნოდ ემადმღე (3 მკ. 11,36; *nihil horum irritum erit*); *ἠθέτηται, λέγων, πάσα θναία* უდ წარკდა ყოველი მახუერპლება (მინა ურბ. PG 397 D; *abolitum est*); *βασιλεὺς Μωαβ ἠθέτησαν ἐν λαοῖ* მფეე მობისა მეცრუთა (4 მფ. 3,7; *отложилса от мена*; აგრეთვე: *ფს. 14,4; მრ. 7,9 4 მფ. 24,1*); *ὧς ἀθετεῖ γυνή* *εἰς τὸν συνόντα* აბტფ, *οὕτως ἠθέτησαν εἰς ἑμ*

ბ *οίκος Ἰσραήλ* ეს ეცრუვის ცოლი თანამყოფსა თვისსა, იგარ მეცრუვა მე სახლი ისრაელისაჲ (იერ. 3,20; вероломно изменил); *αὐτοὶ δὲ με ἠθέτησαν* მათ წერაცხმევსა მე (ესაია 1,2; они возмутились против меня); *οὐαὶ τοῖς ἀθετοδοῖν. οἱ ἀθετοῦντες τὸν νόμον* ჯა შეურაცხისმყოფელთა, რომელნი შეურაცხყოფენ შეჯულსა (ესაია 24,16; praevaricantes) (იგრეთვე აბრძმე 5,1); *οἱ ἠθέτησαν εἰς τὸ ἀνάθεμα* რომელმან შეაწყო შერუებებას ზედა (нарушив заклатьис) (1 ნეშტ. 2,7); *κύριος παντοκράτωρ ἠθέτησεν αὐτοῖς ἐν χειρὶ θηλείας* ღმერთმან ყოველისა შემბლებელმან დამართო იგი და მისცა სჯულსა მინა დედაკაცისასა (იუდათი 16,5; nocuit eum); *πάτες μοιχῶνται οὐνοδοῖς ἀθετοῦντων* ყოველნი იბრუშვებენ, კრებული უწყისოთაჲ (იერ. 9,2; скопище вероломных).

ΛΘΕΤΗΜΑ (აბეთჲია, ათჲ, რ, ← აბეთჲ) 1) განდგომა; 2) უარყოფა; 3) სიცრუე.

ἀνέχεται δὲ καὶ τῶν εἰς αὐτὸν ἀθετημάτων διὰ τῆν ἀγνοίαν ყოველსავე თავს იტენს მისსა-მიმართსა შეცოლებათა განდგომილებითათა უშეცრებისათჲს (მინა ერმ. PG 392 B; delicta); *τὰ ἀθετήματα αὐτῶν ἢ ἠθέτησάν σοι* ყოველსათჲს უარყოფისა მათისა, რომლითა უარ-გვეს შენ (3 მეფ. 8,50); *οἱ ἀθετοῦντες ἀθητήματα* რომელნი გეცრუენს შენ სიცრუეთ (იერ. 12,1); *ἐπλήθυνα τοῦ ἀθετησῆαι ἀθετήματα βδελυγμάτων ἔθνῶν* განამრავლებდეს გარდასდეად გარდასლევასა საბაგელთა წარმართთასა (2 ნეშტ. 36,14) (многo грешил и подражая всем мерзостям язычников).

ΛΘΕΤΗΣΙΣ (აბეთჲის, თჲ, ἦ, ← აბეთჲ) 1) მოსპობა; 2) განდგომა; 3) წინააღმდეგობის გაწევა.

καὶ τὴν ἀθέτησιν τῆς αὐτοῦ θεοσιτοείας καὶ τῶν θεῶν და ეთქუა ეს განდგომილ არიან მეუღობისაგან მისისა და ღმერთთა გელმწიფობისა (მინა ერმ. PG 378 A; abolitionem); *ἀργίζετο δὲ ἐπὶ τῇ ἀθετησίᾳ τῶν πατέρων θεῶν* და ეს განმორტგნა შეურაცხყოფისათჲს მამულთა ღმერთთაჲსა (მინა ერმ. PG 369 A; quod dii patrii abolerentur) (იგრეთვე 1 მეფ. 24,12); *προσιτόδης... παρρηγησίαν ἀπόνοιάν τε καὶ ἀθέτησιν ἔφη* ვინაჲთგან წინასწარ-ხედვად... გარდაქეთულა მთარგმანებელობასა და სიგლიაჲვესა* ქერთათსა, თქუა (მარტ. 149,31; отътанию); *ὁ δὲ βέβηλος ἀθετησῶς ὀμβόλιον ἢ ὀνειδιστικόν* ადნიშნული სიტყუაჲ არამტკიცე არს (ეპ. დღ. 46, 19-20; signum repudiationis); *εἰ τὰ διοσταλμένα ἀθέτησιν* აღთქმულის განგლება (2 მაკ. 14,28).

ΛΘΕΤΙΣΜ (აბეთჲის ← აბეთჲ) 1) ვანადგურებ; 2) წინააღმდეგობას ვუწევ.

ἠθέτισαν (v. l. ἠθέτησαν) *ἀνδρες Σικυμων ἐν τῷ οἴκῳ Ἀβιμελεχ* ადღვნეს ციცი სიკიმელნი სახლის მიმართ აბიმელიქისა (მაკა. 9,23).

ΛΘΕΤΟΣ (აბეთჲის, თ, ← ა-, რმჲჲ) უვარგისი.

ΛΘΕΤΩΣ (აბეთჲის ზმნზ.) უვარგისად; უკანონოდ.

* საბა: სინნხლე.

ΑΘΕΩΡΗΤΟΣ (ἀθεώρητος, ὄν, ← ἀ-, φεωρέω) 1) უხილავი; განუხილველი; 2) გამოუძიებელი.

αὐριώτων ζῶν δρόμος ἀθεώρητος მსჯობარეთა ცხოველთა სრბა უხილავი (სობრძ. 17,18); ἄξιον δὲ μηδὲ τοῦτο παροῦσιν ἀθεώρητον ἢ ἄρα ἄρα, რაათა არცა ამას თანაწარეველეთ განუხილველად (კ. შეს. 130 ა); ἀθεώρητος გამოუძიებელი (კ. შეს. AP 133 c; 24,1).

ΑΘΗΝΑΙΟΣ (Ἀθηναῖος 3, ὁ Ἀθηναῖος) ათენელი.

ἀνδρες Ἀθηναῖοι კაცნო ათენელნო (საქმე 17,22); ἀναχωρήσας δὲ ὁ Παῦλος ἐκ (ἀπὸ) τῶν Ἀθηνῶν გამოვიდა ჰელე ათენელთა მითგან (ნაცვლად „ათენიდან“) (საქმე 18,1); Ἀθηναῖος μὲν ἦν καὶ αὐτὸς τὸ γένος ათენელიცა იყო ნათესავით (მინ. ერმ. 16; ბერძ. 373 C).

ΑΘΗΡ (ἀθήρ, ἔρος ὁ) უზა (თავთავისა).

ΑΘΗΡΗΛΟΙΠΟΣ (ἀθηρηλοῖος, ὁ, ← ἀθήρ, λοῖος) სანიავებელი (ნონაბი) (თღის. 11,128).

ΑΘΙΚΤΟΣ (ἀθικτος, ὄν, ← ἀ-, φ-γ-άνω) შეუებებელი; ხელშეუხებელი.

ΑΘΛΕΥΩ (ἀθλέω, ἀθλέω ← ἀθλός) 1) ვიბრძვი; 2) ვშრომობ.

ἐάν δὲ καὶ ἀθλήσῃ τις, οὐ σιμφανοῦται ἐάν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ უაუეთუ ვინმე იღუწიღესცი, არა გვრავნოსან იქმნების, არა თუ სჯულთერად იღუწიოს (2 ტიმ: 2,5; ამარტ. 82,21).

ΑΘΛΗΜΑ (ἀθλημα, ათოს, τό, ← ἀθλέω) ღვაწლი.

ἀθλῶνα πενταετηρικὸν ἀθλημάτων κατεστήσατο Καίσαρ... სანღვაწლითა უქმნა კესარსა (ღლავ. 599,27).

ΑΘΛΗΣΙΣ (ἀθλησις, ἑως, ἡ, ← ἀθλέω) 1) ბრძოლა; 2) მოღვაწეობა; ღვაწლი.

πολλὴν ἀθλήσιν ὑπαμείνατε παθλημάτων შრავალი ღუაწლი ღაითმინეთ ვნებათა (ერმ. 10,32); ἔχει μετὰ τὴν ἔννομον ἀθλήσιν καὶ καρτερίαν χαρίσματα აქუს შემღგომად შეჯულთერისა მოღუაწეობისა და მოთმინებისა სიშრავლე მაღლთა (ამარტ. 171,30).

ΑΘΛΗΤΗΣ (ἀθλητής, ὁ, ὁ, ← ἀθλέω) 1) მოჭიდავე; შებრძოლი; 2) მოღვაწე; ოსტატი.

τὸν ἀθλητὸν θεοτὴν μετέχειν τινὸς προσηκῆ καὶ αὐτὸν ἐπιτομίας რომელი მოღუაწეთი ჰხელცილეს, თანა აც, რაათა მასცა რაიმე იქუნდეს ახოვნებამ (ეკლ. 63,6; PG 117 A); ἀχροεῖται ἀθλητῆ ἀხოუნად მოღუაწესა (ქოის. 20,21; კ. 9,22); οἱ δὲ τὴν ὀπώραϊαν οἰκοῦντες τῆς ἀρετῆς ἀθληταὶ ἢ რომელნი ὄგო მთისა გარე მკვლარობდეს მოღუაწენი სათნოებისანი (ამბ. მეფ. 3; PG 880 C; virtutis athletae); καὶ τὴν ἐπὶ τὸν ἀθλητὴν Μηνῶν αὐτοὶ μέλλειν ἀπιέναι ფთერჯამეოი უა ერთამად წარვიღენ მოწამისა მონასისა (მინა ერმ. 88; PG 408 B; აგრეთვე PG 881 C).

ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ (ἀθλητικός 3, ← ἀθλος) ათლეტური; შემმარტებელი.

ΑΘΛΙΟΣ (ἀθλιος 3, ← ἀθλιος) 1) დამაშვრალი; 2) საწყალო-ბელი, უბადრუკი.

ὁ πλοῦσιος μὲν θρηνώδης, ἀθλιος მდიდარი იგი საწყალობელ და მტირალ (ცხ. სპ. 12; PG 421 A); ἀλλὰ τῆς ὑπεροχῆς ἀθλίον γε κρινόμενον καὶ μισούμενον არამედ ზეპობისათჳს საწყალობელი ლ წოდება და მოძღუე-ბაა კჳლიად (ცხ. სპ. 49; PG 441 D); τότε ἐγὼ ὁ ἀθλιος, ἑάσας πάντα მაშინ დაუტყვევ უოველივი მე უბადრუკჳნი (მოსხ. C 78; ქ. 38, 15); ποσάκις δὲ δεῖ σοι περὶ τούτων αὐτῶν προσιδέσθαι, ἀθλιώτατε რაოდენ ვზის შენლა იმათვეთჳს ბრძანებად ყოვლად უბადრუკისა (3 მაკ. 5, 37); ὅσα περὶ τὸν βίον λυπηρὰ τε καὶ ἀθλία რაოდენიცა შესაჭირვებელი და უბადრუკებაა ცხოვრებისა (ხუენისა თანაბრეულ არს) (კ. შეს. 176 a; PG 201 A); τὸ τέλος τῆς ἀθλιωτάτης προσδοκίας მოხალღებელისა ლმობიერებას შინა (3 მაკ. 5, 49); ἀθλιος იწროვება (კ. შეს. AP 201 a, —146, a).

ΑΘΛΙΟΤΗΣ (ἀθλιότης, ητος, ἡ, ← ἀθλιος) სიღუბჭირე; უბადრუკება.

ἡ περὶ ἡμᾶς ἀθλιότης უბადრუკებაა ჩუენი (კ. შეს. 170 b; PC 193 C; miseria nostra); ἀθλιότης უშუერება (კ. შეს. AP. 193 c, —132, 3).

ΑΘΛΟΝ (ἀθλον, τό) ჯილდო (გამარჯვებულს); საჩუქარი.

προκειμένου σοὶ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς πρὸς θεὸν τιμῆς ἀθλοῦ μεγίστου τῶν ἀπάντων (კეთილსაზნობისათჳის და ლუთის ბატონისცემისათჳის მოგენიკა ყველა დიდი ლუაწლი) (ფლავ. 306, 38; ქ. 145 a; praemium omnium maximum); τὸν τῶν ἀμείνων ἀθλων ἀγῶνα νικήσασα შეუენინებელსა მითლუ-წეთა სძლევს (?) ვრძენენ (სობრძ. 4, 2; certaminum praemium vincens).

ΑΘΛΟΣ (ἀθλος, ὁ) 1) შებრძოლება, შერკინება; 2) შრომა; 3) ლვაწლი.

καὶ πολλὰ πρὸς τοῖς μοιomaχίας ἀθλοῖς καὶ χορήματα προτιθέντα ვითარ იგი ნიქთაცა წინაუყოფდა შემკადრებელთა მარტოლ-ბრძოლისათა (დიმიტრ. 18; PG 1193 B); τοῦτου φανερός ἀθλος ὁ Αἰκαίου θάνατος შინა სკჳმე არს, 300 მეღე, სიკუდილი ლიკეთახს (დიმიტრ. 26; PG 1197 A).

ΑΘΛΟΦΟΡΟΣ (ἀθλοφόρος, ον, ← ἀθλον, φέρω) ძლევამოსილი. χαῖρε, τῶν ἀθλοφόρων τὸ δνίκτητον θάρος ვიხაროდენ, უძლევლო ამთენე-ბათ (ამთენეზათ) ლუაწლითა შემოსილთით (Ag. 142, ქ. 8).

ΑΘΛΩΣ (ἀθλωσ, ον, ← ἀ-, φιαρძე) უჭუჭუკო; სუფთა.

ΑΘΛΩΤΟΣ (ἀθλωτος, ον) იგივეა რაც ἀθλωσ.

ΑΘΡΥΒΟΣ (ἀθρυβος, ον, ← ἀ-, θრუბოს) უხმაურო; წყნარი.

ΑΘΡΥΒΩΣ (ἀθρυβως ზმნხ. ← ἀθრუბოს) უხმაუროდ.

ΑΘΡΑΥΣΤΟΣ (ἀθραυστος, ον, ← ἀ-, θრას) 1) გაუტყებელი; 2) დაუძლეველი.

ΑΘΡΟΥΩ (ἀθρουζω) (წმირიოთა, წმირიოთა || წმირიოთა, წმირიოთა; წმირიოთა) ვკრებ; ვაერთებ; მოვუწოდებ (რომ შევიკრიბინენ).

ἀθροισθηε მოკერბით (დაბად. 49,2); *ἀθροίσθηε τὴν δόνημα* (მეც-
რობის ძალი (ქ. დღ. 60,1); *πολλὴν ἀθροισθαι σιραιάν* მრავალსა შემკრებელ-
მან (ფლავ. 314,37; ქ. 143 a); *ἐθρον ἡθροισμένους τοὺς ἐνδοκα* პოვნეს კრებუ-
ლად ათერთმეტნი (ლუკა 24,33); *ἡθροισμένος* შვერთებული (პროკლე 37,17);
καὶ ἀθροισον αὐτοὺς εἰς χεῖρας μαχαίρας და შეაყენენ იგი კელთა მახლი-
სთა (იერ. 18,21); *ἀθροίζει τὸ πλῆθος* მოუწოდა სიმრავლესა (ფლავ. 110,
13/14; ქ. 32 a); *ἡθροιστο γὰρ παρὰ τῶν κηρῶν οὐκ ἔστιν ἄλλο πρὸς τὸ
ἐπάγχου* მოწოდებთა ქადაგისა მიერ ეთარცა იგი ბრძანებულ იყო ეპარსო-
ზისა მიერ (მინა ერმ. 46; PG 388 B).

ΑΘΡΟΙΣΙΣ (აზროისა, ზავ, ἦ, ← აზროისა) შეკრება.

τὴν ἀθροισιν αὐτῶν შეკრებისა მათისასი (ფლავ. 190,43; ქ. 91 a).

ΑΘΡΟΙΣΜΑ (აზროისმა, ათის, τὸ, ← აზროისა) 1) კრებული;

2) გადატ. ბრბო.

τῶν ἐδάτων ἀθροίσματα წყლისა დასაკრებულნი (ქ. დღ. 44,33); *ἡθροισ-
σεν Ἰουδᾶς ἀθροίσματα* შეიკრბა იუდა თანაშვერთებულნი (1 მაკ. 3,13).

ΑΘΡΟΙΣΜΑΤΙΚΟΣ (აზროისმატიკოს 3) შეჯგუფებულად მყოფ(ნი);
შვერთებული.

μυρία δὲ ἄλλα τῶν ἀθροισματικῶν ἵσθηται βίον და სხუანი ბევრეულნი
არაან, რომელთა უყუარს სიმრავლისა ცხობილად (ქ. დღ. 94,15; PG 172 B).

1. **ΑΘΡΟΟΝ** (აზროონ ზმ5ზ. ← აზროის) ერთბაშად; მეყსეულად.

*τὸ πῶρ καὶ εἰς μακρὰ κατακερματισμένον ἐστίν... καὶ ἀθρόον ἐπὶ τοῦ
αἰθέρος κέχεται* ცეცხლი მრავალ ნაწილად გამოყოფის... და მეყსეულად
ათერად მიმართ მიეთარბის (ქ. დღ. 44,36; *acervatim*); *ἀθρόον τε ἀρτίον ὄλον
αὐτῶν ἀποκλασθήσαντες* და მყის გახატოცელეს გუამი მისი უნაკულად (მინ-
ერმ. 83; PG 408 B); *διηπόρει δὲ πῶς ἂν ὁ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον τῆ πλάτῃ
προσιετηκῶς ἀθρόον ἀξιαθῆι τοιοῦτῳ προσοικαθῆναι* რამ ულონო იყო ცხო-
ბად თუ ვითარ ესოდნეთა მათ წელთა საცთორისა შინა განვრდილ მყის დირს
იქმნეს ესრეთ აკუთარ ღისა ყოვად (მინა ერმ. 57; PG 393 A); *ἵνα ἡ περιεσό-
μτος πλοῦτον σεαυτῷ ἀθρόον περιποιησῃ* რა ანუ მეყსა შინა დამთხუე-
ვითა სიმდიდრე შეიძინო (დიმიტრ. 21; PG 1193 D); *ἀθρόον κλισσάντες* ანაზდა
ზედა დასმულთა (ასტ. 8,10).

2. **ΑΘΡΟΟΝ** (აზროონ, τὸ) წამი, მეყი.

κατὰ τὸ ἀθρόον მყისსა შინა (ს. შეს. B 197 a).

ΑΘΡΟΟΣ (აზროის 3): 1) შეკრებილი, გაერთიანებული; ერთ-
ბამი; 2) ერთად აზროისა ორბანეც ყველანი ერთად; 3) ერთბაშად
მომხდარი.

τῆν ἐνέργειαν... ἀθρόον ἔχον καὶ... ἐσιγησαν მოქმედებად... მყის წარ-
მოუჩენია (პროკლე 35,12); *τοῦτῳ γὰρ ἀθρόον κατὰ πρῶτον προσιβλήν* *ἐπιβλέ-
λει ὁ νοῦς* თუ *εἶναι* რა მყის პირველსავე ეფეთებასა ამას მიემთხუევის გონება,
ესე იგი არს ყოფასა (დიონ. სქ. 317 D, ქ. 215); *κατὰ ἀθρόον ἰδούσθαι* მეყსა
შინა ათა გამოსახვითა (დიონ. სქ. 201 B); *τοῦτῳ κατὰ ἀθρόον ἐπιβλήν* ესე
იგი არს მეყსეულითა მიწითმითა (დიონ. სქ. 257 B; ქ. 112); *ἡ ἀθρόα καὶ
συναγαμῶν ἄναρσι* იქითი და სულთქმითი სულსეყუთება (ნემეს. 120,5).

ΑΘΥΜΩΣ (ἀθύμως ზმნვ.) გაუბედავად; სულმოკლედ; აჭურადა ზღა დაძულებული ვარ.

ἄθυρόν τ' ὁ Μωσῆς ἀθύμως διαχειμένους (იხილა რა მოხვებ) სულმოკლედ (მკოუნთ) (ელევ. 79,8; ქ. 37 a).

ΑΘΥΡΜΑ (ἀθύρμα, ατις, τόν, ← აჭურა) თამაში, სათამაშო, გასართობი.

ἦν τοῖς βασιλέως ἀθύρμα (ყო მუდისა მამრე რი (ელევ. 454,31; ქ. 243 b; in deliciis).

ΑΘΥΡΟΣ (ἀθύρος, ον, ← ა-, აჭურა) უკარო.

ΑΘΥΡΟΣΤΟΜΟΣ (ἀθύροστομος, ον, ← ა-, აჭურა) ყბედი.

ΑΘΥΡΣΟΣ (ἀθύρσος, ον, ← ა-, აჭურა) უთირსო (ვისაც ბაბუნის კვერთხი არა აქვს).

ΑΘΥΡΩ (ἀθύρω) (აჭურავ, აჭურე) ვთამაშობ, ვერთობი.

ΑΘΥΤΟΣ (ἀθύτος, ον, ← ა-, აჭურა) 1) უმსხვერპლო; 2) რისი შეწირვაც არ შეიძლება; 3) ვინც მსხვერპლს არ სწირავს.

ἀθύτὸν ἔστιν, ὅς δεχθήσεται (უკლები არს, არა შეიწიროს (ლევ. 19,7).

ΑΘΩΟΣ (ἀθώς, ὄν, ← ა-, აჭურა) 1) უვნებელი, არამავნებელი; 2) უდანაშაულო, უბრალო.

ἀθώς ἔσται ὁ πατέρας უბრალო იყოს, რომელმან იგი სჯა მის (გან. 21,19); ἀθώς ἔγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος ταύτης უბრალომცა ვარ სისხლისაგან მავთისსა (სულანა 46); ἔξέχεον αἷμα ἀθώον დასთხეს სისხლი უბრალო (2 მავ. 1,8); τοὺς ἀθώους μετὰ τῶν ὑπεσθῶν ἀπέλει უბრალონი ბრალეულთა თანა მოსწულნა (ამბ. მელ. 24; PG 872 C); ἀθώς ὑπόρχειν უბრალო-ყოფასა (ამარტ. 270,2; 2 მავ. 7,19); ἀθώς ἔσσεσθαι უბრალო-ყოფად (თობ. 12,5); ἄθως ἡμαρτον παραδοὺς ἄμα ἀθώον და თქვა: ვყოფე რამეთუ მივეცე სისხლი მართალი (თ. 27,4; მკორე სჯ. 27,25); ἔξέχεον αἷμα ἀθώον დასთხეს სისხლი უბრალო (ესალმ. 103,38); μετὰ ბυδρός ἀθώον ἀθώς ἰση გავისა უბრალოსა თანა უბრალო იყო (V. L ვიყო) (ესალმ. 17,26); ἔσφαται ἔν ἀθώους τὰς χεῖρας μου დაეკანაუნ სიჭმითთა კელნი ჩემი (ესალმ. 72,13; ესალმ. 25,6); ἀθώς εἰμι... ἀπὸ τῶν αἱμάτων Ἀβελθ ἄθωςა ვარ მე... სისხლისაგან აბენიროსა (2 მეფ. 3,28).

ΑΘΩΩ (ἀθώω, აჭურა, აჭურა, აჭურათა, აჭურათა, აჭურათა, აჭურათა, აჭურათა) ← აჭურა) დაუსჯელად ვტოვებ, დაუსჯელს ვტოვებ.

καὶ ἀθώον οὐκ ἀθώωσθε ἑαυτοὺς უბრალოებთ არავე უბრალო გყო შენ (იერ. 46,28); ἀθώωσον... με უბრალო ვყავ მე (იერ. 15,15); καὶ ὁ μὴ ἀθώωσθαι αὐτῶν და რათა არა მოკლა(ნ) იგი (3 მეფ. 2,5); τὴν же не остави еро безнаказанным); ὁ εἰσελθὼν πρὸς γυναῖκα ἑπαυδρον. οὐκ ἀθώωθήσεται რომელი შევიდეს ღვინავისა მიმართ კრმის ცოლისა, არა უტანჯველ იყოს (იგავნი 6,29); μὴ δεσμεύσθεις δις ἁμαρτίαν, ἔν γὰρ μὴ οὐκ ἀθώωθήσθαι ნუ შეიკრავთ ორჯელ ცოდვითა, რამეთუ ერთთათა არა დაუნაშავებულთ (ისთ ზორ. 12,12); καὶ ἐκδικήσθε τὸ αἷμα αὐτῶν καὶ ὁ μὴ ἀθώωσθε და გწოვიდით სისხლი მათი და არ ვაუბრალოთ (იოან. 3,21); μὴ ἀθώωσθαι τὰς ἀδικίας αὐτῶν ნუ

„უბრალოვბ უმართლობათა მითთა“ (იერ. 18,23; v. I. ნუ უბრალოს ქყოფ);
 ὁ δὲ ἀποφαιμένη ὁὐ μὴ ἀποφαιμένης შენ უბრალო-ქმნილი არა უბრალო
 იქმნე (იერ. 49,12); ἀποφαισεται უბრალო იყოს (1 მეფ. 26,9).

ΑΘΩΡΑΚΙΣΤΟΣ (ἀθωράκιστος, ὄν, ← ἀ-, θώραξ) უჯავშნო;
 ვისაც ჯავშნის პერანგი არ აცვია.

ἌΘΩΣ** (Λθωζ**, ***Λθω**) (***Λθირაზ**, ***Λθω** და ***Λθων**) ათონის მთა.
 κατὰ τὸ ἕρος τὸν ***Ἄθωνα** διακείται მოიპოვება ათონის მთაზე (980 წლის
 ხრისობულის ტექსტიდან: ვეორგიკა V, 43).

1. **ΑΙ** (αἰ) მრავლობითი რიცხვის ართრონი მდებრობითი სქესისა.

2. **ΑΙ** (αἰ) (მრ. რიცხვი ნაცვალსახელისა ἦ) რომელნი.

αἰ κόχλοι... αἰ καὶ τὰ ἄνθη τῶν λιμῶων ἢ εὐχρηστὰ παρόρθωμον კობ-
 ლიონნი, რომლისა იგი ფეროვნებაა წარღვა უფიქლოთა კელისათა ბრწყინვა-
 ლებითა (ექ. დღ. 88,25).

ΑΙΑ (αἶα, ἦ) (იგივეა რაც γαῖα) მიწა, დღეამიწა.

ΑΙΑΓΜΑ (αἰάγμα, ατος, τὸ, ← αἰάζω) კენესა, ტირილი, ჩივი-
 ლი; ვაი, ვაება.

ΑΙΑΖΩ (αἰάζω) (αἰάζω || αἰάσω, ἦαα, ἦακός) (← αἰ) ვაის ვიძახი,
 ეკენესი.

ΑΙΑΚΤΟΣ (αἰακτός, 3, ← αἰάζω) სატირალი, საეაებელი.

ΑΙΑΝΗΣ (αἰανής, ἔς, ← αἰεί) სამუდამო.

ΑΙΓΕΙΟΣ (αἰγείος, 3, ← αἶξ) თხისა.

τελχος αἰγείας — მია თხისაა (გამ. 25,5; 35,6); χοιρείου ποιότητος ἀντι-
 λαμβανόμεθα, καὶ ἄλλης αἰγείου ღორის-ქორცისა რომელობასა მიმოთუღველნა
 და სხუად — თხისასა (ნემეს. 83,9).

ΑΙΓΕΙΡΟΣ (αἰγείρος, ὄν, ἦ) ტირიფი.

* αἰγείροι γάρ καὶ ἰτέαι, καὶ πετέαι ვითარცა სახედ ტირიფი და ძენნი
 და ძელქაი (ექ. დღ. 56,30).

ΑΙΓΙΑΛΟΣ (αἰγιαλός, ὄν, ὅ) ზღვის ნაპირი, ზღვის სანაპირო.

ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ ზღვის ნაპირი (ფლაგ. 553,33); πρὸς τὴν αἰγιαλὸν მახ-
 ლობლად ზღვის პირისა (ფლაგ. 76,16; ქ. 35 b; ექ. დღ. 43,26); παρ' αἰγιαλὸν
 θαλασσῶν კიდესა ზღუათასა (მთაჯ. 5,17); ἀνήγεται δὲ καὶ πάσα ἡ πόλις πρὸ
 τῶν αἰγιαλῶν ἔ' მიეგებოდა მის ყოველი ქალაქი კიდესა ზღვისასა (მინა
 ერმ. 20; PG 376 C); ექ. დღ. 82,35), κόλλπον δὲ τῖνα κατενόουν ἰχονία αἰγια-
 λῶν ყურება რომელსამე განიცდიდეს, რომელსა იყო კიდე მისი (საქმე 27,39);
 ὡς φοιτῆξ ἀνυφάθην ἐν αἰγιαλοῖς ვ'ა ფინიგი ავშალდი კიდესა ზედა (ისთ
 ზორ. 24,14; ὄნ. 21,4).

ΑΙΓΙΑΛΩΔΗΣ (αἰγιαλώδης, ἔς) ზღვის ნაპირისა, ზღვის პირისა.

ἐν τοῦτοις ἔνι τὰ πελάγια, τὰ αἰγιαλώδη, τὰ βῆθια, τὰ πετρώδη ამით
 შინა იყვეს თევზნი უდესკრულისანი, და ზღვისპირისანი, და სიღრმეთანი, და
 ღოდეთანანი (ექ. დღ. 81,25).

1. **ΑΙΓΙΒΟΤΟΣ** (αἰγίβοτος, ὄν, ← αἶξ, βόσχω) თხების მკვებავი.

ქ. 123; აგრეთვე ფლავ. 56,22); *αἰδουμένη τὸν γάμον* შეკლიმებითა ქორწილისათა (ექ. ღლეთა 88,2); *μη' αὐτὸν αἰδεῖσθαι* არცა მისვან შეკლიმებად (ფლავ. 216,40, ქ. 103 b; *neque ipsum revereri*); ὁ δὲ *αἰδοῦμαι* φοβῆναι ხოლო შეკდეშე მოშიშა (ნემეს. 109,4); ὁ δ' οὐκ *αἰδεῖσθαι* ხოლო იგი არა საკდეშელ (ფლავ. 244,37; ბ. 118 a; *non pudori esse*).

ΑΙΔΕΣΙΜΟΣ (*აიძესი:მოს, ὄν, ← აიძეομαι*) პატიოსანი; პატივდებული.

αἰδουμώτεροι უპატიოსნენი (სიტყ. ნათ. E' 15).

ΑΙΔΕΣΙΣ (*აიძესიჲ, εὐα, ἡ ← აიძეομαι*) პატიება.

ΑΙΔΕΣΤΟΣ (*აიძესთჲ 3*) პატივსხადება.

ΑΙΔΗΛΟΣ (*აიძელი:ოს, ὄν, ← α-, ἰδεν*) 1) უჩინარი, ბნელი; 2) დამლუპველი.

ΑΙΔΗΜΩΝ (*აიძემων, ὄν, ← აიძეομαι*) მორცხვი; მორიდებული.

ΑΙΔΙΟΣ (*აიძი:ოს, ὄν, ← αἰεῖ*) მუღმივი; სამარადისო.

αἰδιος ἢ იყოს სამარადისო (პროკლე 27,24; 33,27); *ἡ τε αἰδιος αἰὼς ὄνυμα* და სამარადისო იგი ძალი მისი (რომ. 1,20; *ἀμάρτ.* 275,5); *μη γὰρ ἐξ αἰδίου ἄρισθαι* ნუჲ-მე და სამარადისოთა განსაზღვრულ არს (ნემეს. 148,20); *πλήρης δὲ φότης αἰδίου* აღსავსე ნათლითა საუკუნოთა (დიონ. 165 C; ქ. 111,30); *τοῦτέστιν ἐν ταῖς αἰδίαις αὐτοῦ νοήσεις* ესე იგი არს და უსაბამოთა შთა შინა მოგონებათა მისთა (დიონ. სქ. 569; ქ. 642); *συνηάσχειν ἐξ αἰδίου τῷ θεῷ* თანადეუსაბამოლ ღრისა (განახინეს ცაჲ) (ექ. ღლ. 5,3); *ἀφθαρτος ἦμιν καὶ αἰδιον παρῖσχησία ζωῆς* მონივებად ზენდა ცხარებად უსრწყელი და დაუსრულებელი (სა. ებ. 35; PG 438 B; შინა გრმ. 80; PG 404 C); *ἀλλὰ νοήσεις αἰδιον ὄνσαι καὶ λόγοι ποιῶντες τὰ πάντα τοῦτέστι φῶς* არამედ უცამონი მოგონებანი მისნი არიან მოქმედ და ბუნება ყოელისა (დიონ. სქ. 353 A, ქ. 277; 353 A; ქ. 238); *καίησιν ἀγαθὸν αἰδιον* მონაგები კეთილთა მორუკლებელი (ფლავ. 133,6; ქ. 63 a); *ἀπὸ τοῦ φθαρτοῦ καὶ γένδους ἐπὶ τὸ ἀπαθὲς καὶ αἰδιον* (მეიცეალოს კაცებად) ხრწყნილებსივან და მოკლადებისა უსრწყელებად და უუდაუებად (კ. შეს. 180 a; PG 205 C); — *αἰδιον* — *μη αἰδιον* არსამარადისობა (პროკლე 34,6); *ἀλλ' αἰδιον* არამედ სამარადისოლ (ფლავ. 133,11; ქ. 63 a).

ΑΙΔΙΟΤΗΣ (*აიძი:თეს, η:ოს, ἡ, ← აიძი:ος*) სამარადისოება.

κατὰ τὸν τῆς αἰδιότητος λόγον τῷ ძენი:თეს ბუნი ღმრთისა თანავე შერაცხილი სამარადისოებითა უშობელისა მის თანა (კ. შეს. 182 a PG 44,212B) *πᾶσα μὲν αἰδιότης ἀμυρία τίς ἐστιν* ყოველ სამარადისოთადა უსაზღვრო ვინადე არს (პროკლე 58,11).

ΑΙΔΙΩΣ (*აიძი:აჲ 3მზ. ← აიძი:ος*) სამარადისოლ; მარადის.

τὰ μὲν ἔνοειδῶς, τὰ δὲ πεπληθυσμέτως, καὶ τὰ μὲν αἰδιῶς რომელიმე ურატყარებრივ, ხოლო რომელიმე განმრავლებულად, და რომელიმე სამარადისოობით (პროკლე 87,8).

ΑΙΔΙΟΙΟΝ (*აიძი:იონ, ἡ*) (ჩვეულ. მრ. რ.) სარცხვინელი ასო.

κἀὼνται γὰρ τῆ μὲν λαῖψ̄ χειρὶ τὰ αἰδοῖα κατέχειν ὅρ მარცხენითა ვიდრემკველითა ხა შუკილქნი ასონი ეტრინიან (ამარტ. 180,34); *αἰδοῖα γυναικῶν ἔγγροφας* ხარცხენელსა დედაკეთასი ზედამსხველქან (ფლავ. 313,8; ქ. 147b; ფლავ. 94,21, ქ. 44b); *φθοὶ δὲ καὶ Αἰδίουτας παρ' Αἰγυπτίων μαμαθηκέναι τῆν τῶν αἰδοίων περιτομῆν* (ამბობენ, რომ ეთიოპელები ევობტელებისაგან შეეხვივნენ) დანკეთასი ხაკედემელთასა (ფლავ. 313,11; ქ. 147b; *circumcisionem virilium*); *αἰδοῖα Ἰανῶν* τὰ αἰδοῖα αὐτῶν ქუქქენი ცხენთან ვითარცა ქუქქენი მათნი (ესქ. 23,20).

ΑΙΔΟΜΑΙ (აἰδέομαι) იხმარება pr. და imp.) იგივეა რაც *αἰδέομαι*.

ΑΙΔΟΦΡΩΝ (აἰδῶφρων, ὄν ← აἰδῶς, φρήν) კლემამოსილი; მოწყალე.

ΑΙΔΡΕΙΣ (ἄδρες, ἄδρες); იეს და ეს; (← ἄ-, ἄδრ-ის) გამოუცდელი; უცოდინარი.

ΑΙΔΩΣ (აἰδῶς, ὄσος (ὄσος) ἢ) 1) სირცხვილი, ნამუსი; 2) ბატვი; კლემამოსილი შიში; 3) იგივეა რაც *αἰδῶσιον*.

προπομπεύοντας μαιά τινος αἰδοῦς τῆς σοφοῦ ὄναι πάντες პატვიით წინაუღობდეს ღარნაცხა მის შიშით (მინა ერმ. 102, PG 416 A; მინა ერმ. 90, PG 409 A); *ἀλλ' ἔχειν αἰδῶν τῆς παρ' αὐτῶν καταγωγῆς* არამედ ქონებად კდე-მასა მისლა მიმართისა დავანებოსათუ (ფლავ. 23,15); *διαίρεται δὲ καὶ ὁ φόβος εἰς ἔξ. εἰς ὄκνον, εἰς αἰδῶν, εἰς ἀσχύρη...* განიყოვეს და შიშითა ექუსად: მკონარებად, კდემა და სირცხვილად... (ნემეს. 108,15; *pudorem*; ნემეს. 109,3); *ταῦτα πρὸ τῆς αἰδοῦς προβαλλόμενοι μᾶλλον ἰσχύουσιν* მათნი წინა ხაკედემელთა მომღებელნი უფროსთა მკონებდეს (ფლავ. 6,14; *pudendis*); *συνείπεται δὲ αὐτῶν καὶ πᾶς ὁ δῆμος σχεδὸν αἰδοῖ τῆς ἀρχῆς* მასთან მავალ თვის ყოველი იგი ერი შეკადიმებული მოავრობისგან (მინა ერმ. 9, PG 872 B); *καὶ ὧς τὸν μέγαν διὰ πολλῆς δόξης αἰδοῦς τιθέμενος* და კუალად მარცხენოლიცა წმიდისა მისგან (სპორ. ცხ. 79; PG 456 B; *in magna haberetur reverentia*); *ἢ τοῦ προσόντος αἰδῶς* მორცხუეობა იგი მომეილისხა მის (ლონ. 400 C, ქ. 166,5); *αἰδοῦς καὶ κολακείας καὶ φόβου* ხარცხელისა და ლქნისა და შიშისა (გან თავისუფალ) (ამარტ. 270,29); *τοσαύτη τις ἐβλάβεια καὶ αἰδῶς* ესოცენი რამე არძალგა და მორცხობა (ამარტ. 263,23); *μετὰ αἰδοῦς καὶ ὀφροσύνης* მორცხუედ და ღირსებო (1 ტ.მ. 2,9); *αἰδοῖ τῆς ἐνώσεως* შეერთებისა რიღობითა (ესქ. ღლ. 88,3); *μετὰ χρηοῦ τοῦ ἡθους καὶ τῆς ἡδίστον* აუტრ *ἐπανθούσης αἰδοῦς* თე *καὶ κοσμιότητος* ჩვეულებისა მისგან კეთილისა და წესთა და ქცევითა შემჯღუნებისა და არძალუღუნებისა არავე განეშორებოდა (დიმოტრ. 3, PG 1185 C); *μετὰ τινος ἐβῆς αἰδοῦς καὶ τιμῆς* *προστασὶ τῶν ἀγῶν* ὅნი პატვიით და მარცხოთ დაჯგარეს წმიდისა მის ზედა (მინა ერმ. 88, PG 408 C); *πολλῶν ἄπο τοῦ προσόντου σημαίων τῶν πρὸς αὐτῶν αἰδῶν καὶ ἐβλάβειαν* გამოცხასე პირსა ჩემსა შიშით და მარჯოლად (სპორ. ცხ. 98, PG 461 C); *μετὰ αἰδοῦς καὶ ἐβλάβειας* მოშიშვბითა და ღირსებითა (ებრა. 12,28); *δὲ αἰδοῦς τὸν ἄνδρα ποιούμενοι* შეშინებული იქმნენ ეს ცაცისა მისგან (სპორ. ცხ. 43, PG 440 C).

**ბიზანტიურ-ქართული ლოკუმენტირებული ლექსიკონის
ქართული საძიებელი ***

ადონაჲ უჟალი აძნავა	ბალარჯი ძწსამოჲ
აერი აქჳ, იხ. აირი	ბალარჯობა ძწსამოჲ
ათენელი 'Αθηναίος	ბოროტი ძმიაჲ, ძნ:αιον
ათინელი 'Αθηναίος	ბოროტის-ყოფა აძნაქა
ათონი 'Αθων	ბრალი ძმნაჲჟა
აილონი ძეჲბწ	ბრწყინვალეობა აწკღჲ.
აირი აქჳ	
ამაოდ აძნაჲ	ბალობა ძწა
ანაზლა აძპრია	გამოუცდელი აძბა:ამოჲ
(არა)დამონება აბობაღათოჲ	გამოძიება აბობაღაქა, აძნაქაασ-
არაკლება აძჳრია	თოჲ
არაკუდომა აძაქათოჲ	განგლება აძმეტჲთოჲ
არამართალი აძნ:აჲ	განდგომა აძმეტაქა, აძმეტჲთოჲ
არამართლად აძნაქა	განვლთომა აძმეტაქა
არამიმღებელი აძნაჲბობაჲთოჲ	განმტკიცება აძბრწა
არამიმხუეჭულ აძნაჲბობაჲთოჲ	განრისხება აძსამაქა
არამტკიცე აძმეტჲთოჲ	განუგებელი აძნ:აქაჲთოჲ
არამხიარულობით აძჲბწ	განუვლელობა აძნ:აქაჲთოჲ
არაშემძლებელი აძბრწათოჲ	განუწწურთელი აძნ:აქაჲთოჲ
არაწმიდა აძნაჲ	განუსილველი აძმეტჲთოჲ
არახილება აძმეტაჲთოჲ	გან(ლ)ორძინება აძბრწა
არსამარადისობა აძნ:ოჲ	განშორება აძმეტაქა
არწივი აძეტოჲ	განცხრომა აძობაღაქა
აღდგომა აძმეტაქა(?), აძმეტაქა(?)	გარდასლება აძმეტაქა, აძმეტჲჟა
აღზრდა აძბრწა	გაცხრომა აძობაღაქა
აღმომგალობელი ძწა	გლოვა აძსამაქა
აღორძინება აძბრწა.	გულს ვეტუოდე აძობაღაქა

* ეს საძიებელი შეადგინა აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის ბიზანტინოლოგიის განყოფილების უმცროსმა მეცნიერ-თანაშრომელმა ლ. ი. ა. კვიციანი-შვილმა.

დათრობა აძუაქა

დარცხუნა აიძეოμαι
 დასაქრებელი ჰპროიჟმა
 დასჯა აძუაქა
 დატყევა აძუაქა
 დაუვალი აძუაქა
 დაუმონებელი აძუაქა
 დაუნაშავებულობა აძუაქა
 დაუსაბამო აძუაქა
 დაუსრულებელი აძუაქა
 დაუსრულებელი აძუაქა
 დაულაშებელი აძუაქა
 დაუყენებლად აძუაქა
 დაუცხრომელი აძუაქა
 დაუწყუდელად მდინარე აძუაქა
 დაუწყუდელი აძუაქა
 დაწუნებული აძუაქა
 დაჭირვებული აძუაქა
 დევნა აძუაქა
 დიდება (იდიდესი) აძუაქა
 დიდშეტყუელ ყოფა აძუაქა
 დიდშემსლე აძუაქა

ძევატისა აიჯუაქა.

ვერ შემძლებელი აძუაქა
 ვერ შესაძლებელი აძუაქა
 ვერ შეძლება (ძალუბს) აძუაქა
 ვნება აძუაქა, აძუაქა, აძუაქა,
 აიჯუაქა
 ვნებული აძუაქა.

ზაკუვა აძუაქა, აძუაქა

ზრახვა აძუაქა, აძუაქა
 ზრუნვა აძუაქა, აძუაქა
 ზღუს ნაპირი აიჯუაქა
 ზღუს პირი აიჯუაქა
 ზღუსპირისა აიჯუაქა

თანადაუსაბამო აძუაქა

თანასახიობა აძუაქა
 თანაშეერთებული ჰპროიჯმა
 თქმა (გულს ვეტყოდე) აძუაქა,
 აძუაქა
 თხა აიჯუაქა, აიჯუაქა, აიჯუაქა.

იჩქითაღ აძუაქა

იჩქითი აძუაქა.

ქაცო აძუაქა

კდემა აიჯუაქა
 კიდე აიჯუაქა
 კიდე ზღუსა აიჯუაქა
 კრებული აძუაქა
 კრთომა აძუაქა
 კრძალულება აიჯუაქა
 კურთხევა აძუაქა.

ლელანგო უცომო აიჯუაქა

ლმობიერება აიჯუაქა.

მავნებელი აძუაქა

მარადის აიჯუაქა
 მარადის გამომდინარე აძუაქა
 მარადის მნათობი აიჯუაქა
 მარადის მოძრავი აიჯუაქა
 მარადის მოძრავობა აიჯუაქა
 აიჯუაქა
 მარადის მცენი აძუაქა
 მარადის მწყნა აიჯუაქა
 მარადისობა აიჯუაქა
 მარადის სახინო აიჯუაქა
 მარადის საკსნებელი აიჯუაქა
 მარადის ფურცლოვანი აიჯუაქა
 მარადის ქალწული აიჯუაქა
 მარადის კსნებელი აიჯუაქა
 მართალი აძუაქა

მაქებელი ჭზხ
 მაქებლობა ჭზხ
 მგალობელი ჭზხ
 მგლოვარება ამჟამია
 მდიდარი აზრის
 მეგჰტელი Αἰγύπτου, Αἰγυπτιακός
 მეკლემე აღნიშნავს
 მემღერე ჭზხ
 მეტყუელება აზილესაქსა
 მეტყუელი ჭზხ
 მესა შინა ამჟრონ, ამჟრას
 მესა შინაა ამჟროს
 მესესულად ამჟრონ, ამჟრას
 მესესული ამჟროს
 მზრახობა აზილესაქსა
 მთავარი აზრის
 მიმოდასათქუემლი აზნიმენოს, ჭზხ
 მიმძლავრება აზილესა
 მიმხუეჭელი აზილესაქსა
 მიუვალი აზრის
 მიუთხრობელი აზნიმენოს
 მოკარულობა აზილესაქსა
 მოკლება ამჟამია
 მოკლებული აზნიმენოს
 მოკრება ამჟამია
 მომღერი ამჟამია
 მონახუეჭი აზნიმენოს
 მორცხობა აღნიშნავს, აღნიშნავს
 მორცხულ აღნიშნავს
 მორცხულობა აღნიშნავს
 მოუღრეკელი აზნიმენოს
 მოუკლებელი აღნიშნავს
 მოუკლებელად აზნიმენოს
 მოულოდებელი აზნიმენოს
 მოლუაწე ამჟამია, ამჟამია
 მოლუაწება ამჟამია
 მოშიშება აღნიშნავს

მოწამე ამჟამია
 მოწოდება ამჟამია
 მოწვენა (სულითა) ამჟამია
 მოხუეჭა აზილესა
 მოხუეჭილი აზილესა
 მრიდებელი აღნიშნავს
 მრლუე აზნიმენოს
 მსახიობელი ჭზხ
 მსწრაფლ ამჟამია, იხ. მწრაფლ
 მუის ამჟამია, ამჟამია, ამჟამია
 მუისა შინა ამჟამია, ამჟამია
 მუის შემოკრებით ამჟამია
 მურალობა აზნიმენოს
 მძლავრება, მძლავრობა აზილესა
 მძნობარი ჭზხ
 მძუნვარელ აზნიმენოს
 მწვალებელი ამჟამია
 მწრაფლ ამჟამია
 მწუხარება ამჟამია, ამჟამია.

ნაცილად აზილესა
 ნაცილი აზნიმენოს, აზნიმენოს
 ნაცილვები აზნიმენოს
 ნიადღა აზნიმენოს
 ნიადღისად აზნიმენოს.

ნობი აზნიმენოს.

კატონი აღნიშნავს
 პირუტყუება აზნიმენოს.

რომელი-ოგი აღნიშნავს
 რცხუნა აღნიშნავს.

საკლემელი აღნიშნავს, აღნიშნავს, აღნიშნავს
 სამარადისო აზნიმენოს, აზნიმენოს, აზნიმენოს
 სამარადისოდ აზნიმენოს
 სამარადისოდ მღერი აზნიმენოს

სამარადისოდ-მიმდრევი *ἀεικίνητος*

სამარადისოდ მომდინარე *ἀεινάω*

სამარადისოება *ἀειότης*

სამარადისობა *ἀεί, ἀειότης*

სამარადისობით *ἀειώς*

სამარადისო სიმწუანე *ἀειθαλής*

სამარადისო ცხოვრება *ἀειζωία*

სარცხვნილო *αἰθίοιον*

საუკუნე *ἀείναος*

საუკუნო *ἀίθιος, ἀείναος*

საქმე *ἀθλιος*

სალუწო *ἀθλημα*

საშვილე *αἰθίοιον*

საცთური *ἀθεσία, ἀθεία*

საწყალობელი *ἀθλιος*

სახიობა *ἄθω*

სოგლისაჲ *ἀθίετης*

სიმრავლით *ἀθροισματικός*

სიმტკიცე *ἀθρότης*

სირცხვლი *αἰθέομαι, αἰθώς*

სიჩქურე *ἀθρανής*

სიცრუე *ἀδίκημα, ἀδικία, ἀδικον,*

ἀδικος, ἀδικασχία, ἀθεσία,

ἀθίετημα

სიცრუეთი *ἀδίκως*

სიწმიდე *ἀθნος*

სიხენეჲ *საქმეთა ἀθεμιτουργία*

სულიერი *ἀθრანής*

სულმოკლე *ἀθამέω*

სულმოკლება *ἀθამία*

სულმოკლედ *ἀθამως*

● ὀνόματα.

ჴარისმყოფელი *ἀθετέω*

ჴარისყოფა *ἀθετέω*

ჴარყოფა *ἀθίετημα*

უბადრუკება *ἀθλιος, ἀθλιότης*

უბადრუკე *ἀθλιος*

უბიწო *ἀθნος*

უბრალლო *ἀθნος*

უბრალლობა (ვაუბრალობე, აუბრა-

ლობე) *ἀθნός*

უბრალლო-ქმნა *ἀθნός*

უბრალლო-ქმნილი *ἀθნός*

უბრალლო-ყოფა *ἀθნός, ἀθნός*

უგემურება *ἀθნία*

უღებად *ἀθნός*

უღიღება *ἀθნία*

უღიღებელი *ἀθნός*

უღიღებობა *ἀθნონ*

უღიღებულთ *ἀθნონ*

უღიღებულობა *ἀθნია*

უეჭუელი *ἀθίκαστος*

უვალი *ἀθნოს*

უხაკველად *ἀθნός*

უხაკველი *ἀθნოს*

უხაკველოდ *ἀθნός*

უთნო *ἀθίμετον*

უკეთურება *ἀδικία*

უკეთური *ἀδικος, ἀδίκημα*

უკლველი *ἀθნოს*

უკულდავება *ἀθანασία, ἀθανάτων,*

ἀθნოს

უკულდავი *ἀθανάτων, ἀθανάτος*

უკულდავ-ქმნილი *ἀθανάτος*

უკულდავ-ყოფა *ἀθανασίζω*

უკუნისამდე *ἀεί*

უკურნებელი *ἀθεράπευτος*

ულთოღველობა *ἀθράστεια*

უმართლობა *ἀδικία*

უმოქმედო *ἀθრანής*

უმოძღუროდ *ἀθόακτως*

უმრთულობა *ἀδικία*

უმსჯავრო *ἀθნოს. ὀβ. უმშჯავროდ*

უმეისეს ამბრად
 უმშუებად აგონად
 უმშუებო აგონად
 უმშგავროდ ამბად
 უმწარესი აგონად
 უნლო ამბად
 უნლოდ ამბად
 უნოტიობა ამბად
 უპატივო ამბად, ამბად
 უპატიობა ამბად
 უპატიოსნესი ამბად
 უჟამო ამბად
 ურვა ამბად, აგონად, ამბად
 ურჩულობა ამბად
 ურცხუნო ამბად
 უსამართლო ამბად, ამბად, ამბად
 უსამართლოდ ამბად
 უსამართლოება ამბად, ამბად
 უსამართლოებით ამბად
 უსამართლოებულო ამბად
 უსამართლოვნება ამბად
 უსამართლობა ამბად
 უსამართლო-ქმნილი ამბად
 უსახურად ამბად
 უსწავლელად ამბად
 უსწავლელი ამბად
 უსწრაფელოება ამბად
 უსჯულო ამბად, ამბად
 უსჯულოება ამბად, ამბად. იხ.
 ურჩულობა
 უტანჯველი ამბად
 უტკბო აგონად
 უუსამართლოესი ამბად. იხ. უსამართლო
 უფალი ამბად
 უფოვარი ამბად

უფოველი ამბად
 უფუვარება ამბად
 უფუვარი ამბად
 უფუველი ამბად
 უქმი ამბად, ამბად
 უღმრთობა ამბად, ამბად
 უღმრთო ამბად. იხ. უღმრთო
 უღონო ამბად
 უღმრთო ამბად. იხ. უღმრთო
 უშვერი აგონად
 უშუებოდ აგონად. იხ. უმშუებად
 უშუერად აგონად
 უშუერება ამბად
 უშგულოება ამბად, ამბად. იხ.
 ურჩულობა უსჯულოება
 უჩუველი აგონად
 უცომობა ამბად
 უცომო ამბად
 უცხოვლო ამბად
 უცხოვლობო ამბად
 უძალი ამბად
 უძლეველი აგონად
 უძლურება ამბად, ამბად, ამბად
 ამბად, ამბად
 უძლური ამბად, ამბად, ამბად
 ამბად
 უწესო ამბად
 უწებულო ამბად, ამბად
 უხილავე ამბად, ამბად
 უხილაობა ამბად
 უხუცესი ამბად
 უჯერო ამბად
 უჯეროდ ამბად
 უჯერო საქმე ამბად
 ჭება ამბად
 ქუქუნი ამბად

ღუაწლი ძმღჟის, ძმლო
 ღუაწლით შემოსილი ძმლოფროც
 ღუაწოლა ძმლსა.

ჟოვლადვე ძე!.

შეერთებული აპრიწა
 შეკლიმება ანწიომა
 შეკლიმებული ანწა
 შეკრება აპრიწა, აპრი:თის
 შემასმენელი ჰბა
 შემაწუხებული აძ:ახა
 შემკადრებული ძმლის
 შემჭირვებული აძ:ახოს
 შერცხუნა ანწიომა
 შეუვალი ანუთონ, ანუთოს
 შეურაცხად ანწაწა
 შეურაცხება ანწიწა, ანწიწის
 შეურაცხისმყოფელი აძ:ახა
 შეურაცხ-ყოფა აძ:ახა, აძ:ახის
 შეურვებული აძ:ახა
 შეუძლებელი ანწამა, ანწამ-
 ტა, ანწათონ, ანწათოს
 შეუძლებლობა ანწათონ
 შეუძლებლობითი ანწათა
 შეუენება აპრიწა
 შეშინება ანწა
 შეცვა აძ:ახოს
 შეცვალება აძ:ახა
 შეცოლება აძ:ახა, აძ:ახა
 შეცოლება განდგომილებისა აძ:ახ-
 თუმა

შეწუხება აძ:ახა, აძ:ახა
 შეწუხებული აძ:ახა
 შეწყობა აძ:ახა
 შიში ანწა.

ჩუეული აძ:ახა.

ცილი აძ:ახოს
 ცოღვა აძ:ახა, აძ:ახა, აძ:ახონ
 ცოღვილი აძ:ახოს
 ცრუ აძ:ახა, აძ:ახოს
 ცრუობა აძ:ახა, (ძეცრუა) აძ:ახა
 ცუღად აძ:ახა
 ცხოველობისა დაკლებული ანწა

ძღება (ვერ უძლო) ანწათოს
 ძრწოლა ანწა
 ძვრისმეტყუელება აძ:ახა
 ძვრისმოქმედი აძ:ახა.

წამსა შინა აძ:ახა
 წარკლამა აძ:ახა
 წინააღგომა აძ:ახა
 წინააღმდეგ კანონისა აძ:ახათოს
 წმიდა აძ:ახა

ჭუენეული აძ:ახა
 ჭუენიერი აძ:ახა

ჭაერთა შინა მყოფი აძ:ახოს
 ჭაერი აძ:ახა
 ჭაერის სახისა აძ:ახათის
 ჭაერიობა აძ:ახა

საკუთარ სახელთა საძიებელი

ა

- აბაზ ბაკურიანისძე** (გრიგოლ ბაკურიანისძის ძმა): 153, 154; აბაზ მაგისტროსი და მისი ანდერძი 239.
- აბაზგები**: დასაუღლეთ საქართველოში ცხოვრობდნენ 3; ეს „ქართველების“ ზოგადი სახელია 25*; აბაზგი გრამატიკოსი იოანე პეტრიწი; თემურ-ხანმა შეკრიბა აბაზგები 26.
- აბულაძე ი.**: 272.
- აბუშარბი**: ალაპი არს იუ მონაზონისად და აბუშარბისი და თორნიკაი 184.
- აგათანგელოზი**: მისი სახელობის მონასტერი 135, 141.
- აგათონი**, მონაზონი: 200.
- აგაშედე**, მრავალწამალთა მცოდნე: 12.
- ადამი** (ბიბლ.) 22.
- ადნუშიასტი შიალეა**, აღმწერი: 134.
- ადრია**: 11.
- ადრიანუპოლი**: 22, 35, 115, 116.
- ადრიატიკის ზღვა**: 34.
- აეტი**, კოლხეთის მეფე: 9. იხ. აიეტი.
- ავგია**: 12.
- ავროგო** (Αβρογο), სოჯელი: ივირონის მამულია 155.
- ავსონი**: ზოგი გადმოცემის მიხედვით ოდისეუსისა და კირკეს შვილი 13.
- აზაბიდები**, ქვეითი თურქი ჯარისკაცები: 114.
- აზია**: 103, 104, 105, 118, 123; აზიის ბარბაროსები 106, 107.
- ათანახი**, ლავრის წინამძღვარი: 127, 165, 170, 177, 182, 191; მან ააშენა ლავრის საკრებულო 258, 259, 260; ათანასის მოწაფეა იოანე იბერს 188; მან აჩუქა იოანე იბერს ბასილ II-ის ღრისობული 171—178, 183; ათანასი ლაპარაკობს იოანე იბერის ღვაწლზე 218.

- ათანასის ლავრა:** 161, 163; ათანასის ლავრისათვის დიდი ღვაწლი მიუძღვის იოანე იბერს 218, 219; ათანასის ლავრის ტიპიკონი 127.
- ათენელი:** 118.
- ათენი:** 12, 89.
- ათო** (ⴌⴂⴃⴄ): 137; ათოს მონასტერი, ე. ი. ივერთა მონასტერი, სადაც თავდაპირველად ცხოვრობდნენ ივერთა ბერები 161, 166, 169, 221, 231; მას მიეცა მიხეილ პაფლაგონის ხრისობული 225; ათოს შთა 258.
- ათონი:** 123, 124, 260; ათონის მონასტრები და მათი სია 127, 132; ათონის შთაზე მღებარეობს კლემენტის მონასტერი 224; ათონის შთაზე ივერთა მონასტრის აშენება 161, იგი უძლიერესი ცენტრია 162; ათონის მონასტრის სიგელები, მათი ზოგადი დახასიათება 161—167; ათონის ივერთა მონასტრის აქტებას ფოტოპირები 163, 164.
- ათონის ალაპები:** 251, 256.
- ათონის ძმოზა:** 216.
- აია** (აია), კოლხიდის ქალაქი 1, 2. იხ. აააა.
- აია-ხოფია:** 17, 22.
- აიელი,** აიის მეფე, დედოფალი 4.
- აიეტი** (აეტი): მისი სახელი მომდინარეობს აია-საგან 2, 11; მას იცნობს პომეროსი 4.
- АѲⴃⴄ,** სახელი („ილიადაში“): 11.
- აინი,** ქალაქი: შეძლებული ქალაქი აინი 113.
- აიხონი** (აჰსონი): იასონის მამა 11.
- აკდო,** აკლოსი: სოფელი და მოედანი 131, 133, 248.
- აკომეტები:** აკომეტების („დაუძინებელთა“) მონასტერი კონსტანტინეპოლში 129.
- აკრიტონი** (ახრიდა), თემი: 152, 237.
- ალანები:** 14, 15*, 34; იბერიის მეზობლად არიან კავკასიონამდე გადაჭიმული 91—92.
1. **ალექსანდრე:** გიორგი VIII-ის (საქართველოს მეფის) მამა 49*.
 2. **ალექსანდრე,** პაფიელი: 6.
 3. **ალექსანდრე,** საეკლესიო მოღვაწე IV—V ს.ს., მონასტრის დამაარსებელი: 129.
- ალექსი I კომნენოზი,** ბიზ. კეისარი (1081—1118): 125, 127, 153; მისი ხრისობული გრიგოლ ბაკურიანისძის მამულების შესახებ 150, 151, 233.

- ალექსი II კომნენოსი**, ბიზ. კეისარი (1180—1183): 253.
ალექსი I კომნენოსი, ტრაპიზონის მეფე (1204—1222): იგი კოლხეთის მთავარია 93, 93*; მისი შვილთაშვილია იოანე II კომნენოსი 28*.
ალექსი III კომნენოსი, ტრაპიზონის მეფე (1297—1330): 28*.
ალექსი IV კომნენოსი, ტრაპიზონის მეფე (1412—1453): 94, 94*; მისი ვაჟია *Σαανάρπας* 94, 95, 96, 97*.
ალექსი კომნენოსი, მიტილენელი; ტრაპიზონის მეფის დავით კომნენოსის ბიძაშვილია 116.
ალექსი შიხელიძე, რუსეთის მეფე: 123.
ალექსი, სტრატოპედარხი, პანტოკრატორის სავანის დამფუძნებელი: 129.
ალიკე (*Ἀλικαί*), ათო-ს პრასტინი: 223.
ალკიბიადე: ოლიმპიოდორე ალკიბიადეს მიმართ 7.
ამაზონები: მათი შეუღლება მამაკაცთან 65.
ამალფინი: ამალფინის მონასტერი 208.
ამანტოხი, ბერძენი მკვლევარი: 291.
ამახია, ქალაქი: 27, 28, 114.
ამახტრიხი, ქალაქი: 107.
ამბროხი მედიოლანელი: 271.
ამბროხი, ქაიხოსროს აღმზრდელი: 256.
ამიდა: ამიდელი თურალი-ბეგი 107*.
ამითაონი, ცხენთმზედნელი („ოდისეაში“): 11.
ამინტორი: 10.
ამისო, ქალაქი (ქალ. სამსუნი): 54, 75.
ამპელიძინი, გლეხთა მამული: 131, 133.
ამურატ ამირა: (მურად II), სულტნობდა 1421—1451 წლებში: 54, 54*.
ანარგირთა (წმ.) მცირე მონასტერი: 135, 136, 146.
ანახტახიას (წმ.) მონახტერი: 134.
ანახტახია მწამლველი: 141.
ანატოლია: 233.
ანაქტოროპოლიხი: 136, 141, 146, 147.
ანდრიალიხი, ბერძენი მეცნიერი, ეკონომისტი: 207.
ანდრონიკე I, ბიზ. კეისარი (1183—1185): 15, 15*, 16.
ანდრონიკე II, ბიზ. კეისარი (1282—1328): მისი ხრისობული ივერთა მონასტერს 166; მისი ხრისობული მთაწმინდის პროტოსის შესახებ 167.

- ანდრონიკე, პროტოსევისტოსი და პროტოსპათარი: 226, 241*.
- ანდრონიკე, აღმწერი (*ἀναγράφας*): 241, 241*, 244; მისი ნუსხა (*Πραχάριον*) ივერთა მონასტრის სამფლობელოების შესახებ 166, 241.
- ანიხი: 233.
- ანიხია: ანიხიას სახელობის მონასტერი 135, 145.
- ანკირა (გალატიაში): 30.
- ანტონი, არქიმანდრიტი: 124, 171; მისი ნარკვევი ათონის აქტების შესახებ 179.
- ანტონი, მონაზონი, ექვთიმეს მოწაფე: 204.
- ანტონი რიძიხი: წამებელი ქრისტეს აღიარებისათვის 63, 80.
- ანტონი ბორტოლი: მის სტამბაში, ვენეციაში, დაიბეჭდა ივერთა სავანის დაარსების ამბავი 257.
- ანტონი კაპარელი: 192.
- ანტონი კიევიპეჩორიელი: 125.
- ანტიოქია: 240; ანტიოქიის პატრიარქი თეოდორე ბალსამონი 17; ანტიოქიის კრება 18; ანტიოქიის კრების დადგენილებით პატრივი მიენიჭა იბერიის ეკლესიას 119, 120.
- ანძისტა, სოფელი: ივერთა მონასტრის შამელი 137.
- აგაგა (აგა, აია): ნახმარია „ოღისეაში“ 2.
- აგაგე (—აგა): 2.
- აგაგონ: ასხელა დღეს ეძახიან აღამიანები („ოლიადა“) 4.
- აგახიობ (*Ἀγαχιοβ*) იხ. აბაზ ბაკურიანისძე.
- არაბები: 118, 125; არაბეთი: 118.
- არისტობულე, მონაზონი მთაწმინდაზე: 178.
- არისტობულე, ჯიქი: 97, 98, 99.
- არკადია: 7.
- არმენია: 29; აქ ჯარი შეკრიბა თემურხანმა 26—27; არმენიას განაგებს უზუნ-ჰასანი 29; შილა არმენია 31.
- არმენიაკთა თემი: 152, 234 (არმენაკთა); არმენიაკთა დეჟსი (იოანე ხალდი) 185, 187; არმენიელთა მეფე სკენდერესი 106.
- არნახაკი, სოფელი არმენიაკთა თემში: 152, 152*, 234.
- არხენი, ფანსმან-ყოფილი: ივირონის წინამძღვარი 1041—1044 წლებში 130.
- არხენი, მონაზონი და იკონომოსი (ათონზე): 177.
- არხენი, ბერი ვინმე: 171*.
- არხენიკია: აქ წყლის წისქვილი 135, 139; პრასტინი 131, 133.

- არხისტრატეგოსის მონასტერი: 215.
 ასენოვგრადი (სტენიმახი): 155*.
 ახირიელეზი: 107, 109, 110, 118.
 ახომატი, სოფელი: 71, 85.
 ახტერი ამახიელი: 271.
 აფრიკა: 123.
 აფხლეზი: დასავლეთ საქართველოს ტერიტორიაზე ცხოვრობენ 3.
 აფხაზთა სამეფო: ასე ეწოდება დასავლეთ საქართველოს VII საუკუნიდან 3.
 აქილეზი: 12.
 ალათონი, რომთა პაპი (678—681 წ.წ.): 19.
 აშოტი, გრიგოლ თესალონიკელის ვაჟი: 190.
 ახალციხე, ყვარყვარეს საბრძანებელი: 91.
 ახანტა (ახანტაკი) ადგილი, სამეფო აგარაკი, პრასტინი: 95, 97.
 ახრიდა (აკრიტონი): 152; ახრიდონის თემი 237, 237*.
 აჯიითანეს მონასტერი: 202.

ბ

- ბაბილოვნელები: 64.
 ბაგარია: ბეარის მეცნიერებათა აკადემია 132, 230.
 ბათუში (Ватуш): იბერიის საზღვარზე 91.
 ბაიაზეთი (სულტანი ბაიაზიდ I ილღირიმი): 28*; ლაშქრობს არმენიელთა მეფის სკენდერესის წინააღმდეგ 106, 107.
 ბაიბურთელი: ბაიბურთელი მაჰმად ევკებტარისი 107*.
 ბალმონტი კ.: ცნობილი რუსი პოეტი 9.
 ბალსამონი იბ. თეოდორე ბალსამონი 17-20.
 ბანიცა (Ваница, Βάνισαζ) ციხე: იგი უბოძეს გრიგოლ ბაქურიანისძეს 150, 236 (შდრ. ქართულ ტექსტში: ვანკაჲს, ვანკაჲსათჲს, ვანსკაჲსათჲს).
 ბანკალიწი (პანკალიწი), სოფელი: ებოძა გრიგოლ ბაქურიანისძეს) 152, 236.
 ბარამიძე აღ. 10.
 ბარბაღე წმ., სოფელი: მამული ივერთა მონასტრისა 155*, 249, 250; პრასტინი ივერთა 248; წმ. ბარბაღეს ეკლესია 249; მონასტერი 135, 144—145, 248.
 ბარბარო იოს.: მისი ცნობა ქუთაისისა და სკანდის ციხეების მღერბარეობის შესახებ 28*.
 ბართლომე, ბერი: 125.

ბარსკი ვ., რუსი მოგზაური: 123.

ბასილა, მონასტერი ათონზე: ალაშენა დიდისა ბურჯოსა ბასილაძეთურთ 252; მონასტერი „წმ. ბასილი“ მაკრონარეებითა და სახლებით 248.

ბასილ კეხარიელი: 64, 271.

ბასილ II ბულგართმულეტი, ბიზ. კეისარი (979—1025 წ.წ.): 179, 182, 183, 189, 259*; მისი ხრისობულები ივერთა მონასტერს 165, 168, 170, 173—174, 188, 218, 221, 224, 231.

ბასილი, ივერთა მონასტრის წინამძღვარი XI—XII ს.: 130.

ბასილი წმ., მონასტერი: 248.

ბაქტრიელები: 64.

ბაჩკოვს მონასტერი (პეტრიწონი): 151, 154, 158.

ბეკი ბ. (Beck Hans-Georg): 17, 127.

ბეკერი იმ.: 14, 43, 90.

ბენეშევიჩი ვლ.: მისი რედაქტორობით დამზადდა ივერთა მონასტრის სიგელების გამოცემა 163, 164.

ბერკლიჯი-მუხტაფა: აჯანყება მისი მეთაურობით 24.

ბეხები: ბესების მონასტერი კონსტანტინეპოლში 129.

ბერძნები: 89, 232, 233; ბერძენთა სავანეები ათონზე 127; ბერძენთა რაოდენობა ათონის მონასტრებში 126; ბერძენთა სავანეების დაწინაურება 128; ბერძნების ხელში გადავიდა იქრონი 1353 წლის შემდეგ 161.

ბიზანტია: 15*, 42, 43, 89, 128; ბიზანტიის ბატონობა 255; ბიზანტიის შთავრობა 87; ბიზანტია ვერ გადაარჩინა უნიამ 23; ბიზანტია დაიპყრეს თურქებმა 90; ბიზანტიაში მონასტრების არსებობა 129; ბიზანტიის შთავრობა კარგად ეპყრობა ივერთა მონასტრებს 161; ბიზანტიის კეისრები აჩუქებენ სოფლებს ივერთა მონასტერს 168; ბიზანტიის ხელისუფალთა მიერ გაცემული სიგელები 162.

ბიზანტიელი: 16, 232.

ბიზანტიონი (კონსტანტინეპოლი): 93, 94, 114, 115, 116, 117, 258, 260; ბიზანტიონის ელინები და მათთან ტრაპიზონის „ელინთა“ დანათესავება 94.

ბითვინია: 29, 30.

ბიკონი (შიკონი!), სოფელი: გადაეცა გრიგოლ ბაკურიანისძეს 152.

ბისონა, ადგილი: ბისონას და თესალონიკს 253.

ბოლბოხი (ვოლვოსი): ბოლბოლისა მეტეხი 135, 143, 252; ბოლბ. პრასტიანი 252; ხარტინნი ბოლბონისა და ნისინისანი 256.

- ბოგბედიხ ტბა: 10.
 ბოხფორი, ბოსპორო: 26, 105.
 ბრანკოვიჩი, სერბიის მეფე: 58*, 60, 62.
 ბრესტანე: ბრესტანეში სახნავი ადგილები და ივერთა მონასტრის მამულები 136, 140, 147.
 ბრეტანია: 65.
 ბრიტანიის კუნძულები: 53.
 ბრიარეოხ: ასხელა დევს ასე ეძახიან ღმერთები („ილიადა“) 4.
 ბუაზა ე. (Boisacq): 8.
 ბუკელართა თემი: 185, 187.
 ბულგარეთი: 120, 233; ბულგარეთი ტრიბალების ქვეყანაა 101; ბულგარეთის ეკლესიის ავტოკეფალია 18.
 ბულგარელები: მისიელები ბულგარელები არიან 100*; ბულგარელი სლავები 224, 232; მათ მიიტაცეს კოლომუს (ე. ი. ივერთა მონასტრის კუთვნილი) გლეხები 231; ბულგარელები ათონის მონასტრებში 126; ბულგართა სავანე „ზოგრაფუ“ 128.
 ბულგარია: 119.
 ბუხარესტი: 43; აქ XVIII ს. აღმოჩნდა პეტრიწონის სავანის „წესდების“ ტექსტი 233.
 ბურლო (πάρυος!): ალაშენა დიდისა ბურლოჲსა ბასილაჲთერთ 253.

ბ

- გაბაშვილი ტიმოთე: 123.
 გაბრიელი, ივერთა სავანეში მოღვაწე ბერი, ტომით იბერი: 265, 266, 267.
 გაბრიელ შტერელი, მონაზონი (!): 205, 220.
 გალატია: გალატია გაიარა თემურხანმა 27; გალატის ქალაქი ანკირა 30.
 გალეა (Galeai, Γαλαίαι): ათო-ს ბრასტინი 223, 231.
 გალენი: 8.
 გალიკონი: ივერთა მონასტრის სამფლობელო გალიკონში 131; გალიკონის მონასტერი 133.
 გალიკის მდინარე: 135.
 გალიპოლი იხ. კალიუპოლი 114*.
 განგე, მდინარე: განგეს მიაღწიეს ელინებმა 118.
 გატელუცია: ლესბოსის მთავრის დორინო გატელუციას სახელით მიესალმა 22, 94.
 გელა (Γελα), სოფელი ასენოვგრადთან 155*.

- გელოვო (Гелово)**, სოფელი: 155. შდრ. პეტრიწონის წესდებში
Гѣлѡва, «ეელოვა».
- Гелавнос**, სოფელი: 157.
- გენესიოხი**: გენესიოხის მეტეხი 131; გენესიოხის მონასტერი 231;
ათონის ივერთა მონასტრის სიგელები 225
- გენულები**: 105; გენუელი ეპარქი 97.
- გენუა**: გენუის მთავრის მდივანი დეკა 21.
- გერმანია**: 53.
- გიორგი წმ.**: გიორგი წმ. რომელი პაპიკს არს 239.
- გიორგი VIII**, იბერიის მეფე (1446—1466): იგი ალექსანდრეძეა 49;
ნასთან გაიგზავნა ბიზანტიის მოციქულად გიორგი სფრანძეს-
42, 65*, 66*, 74, 80.
- გიორგი**, ტრაპიზონის მეფის დავითის უმცროსი ვაჟი: იგი მაჰმა-
დის სარწმუნოებაზე მოიქცა 116.
- გიორგი**, ლათონივე ბალკოკონდილეს მამა: 89.
- გიორგი აკროპოლიტე**: მისი „ისტორია“ 37, 40*.
- გიორგი პახიმერე**, ისტორიკოსი: 28*.
- გიორგი სფრანძეხი**: 22, 36—48, 90; მისი ელჩობა იბერიაში დ-
ტრაპიზონში 49; მისი საუბარი იბერიის მეფესთან 65, კერ-
ძოდ „შხითვის“ საკითხზე 65—65.
- გიორგი კონდოსტეფანე**: მან უანდერმა ივერთა მონასტერს სამდ-
ლობელთ 166.
- გიორგი პროტევესტიარიოხი**: 112, 116.
- გიორგი ხრიხტოდულეს ძე**: ხელს აწერს ლავრასა და ივირონის
შორის ამტყლარი დავის გარჩევის აქტს 245.
- გიორგი მთაწმინდელი**: 162, 272; იგი ივერთა მონასტრის წინა-
მძღვარია 1058—1066 წლებში 130, იოანეს და ექვთიმეს
ბიოგრაფიის ავტორია 184.
- გიორგი დიდი** (შავთიელი): 184.
- გიორგი ვარაზგაჩე**, ივერთა მონასტრის წინამძღვარი 1012—1030
წლებში: 130.
- გიორგი იბერიელი**, მონაზონი (ექვთიმე მთაწმინდელის დროს): 205
208; ექვთიმესთან ერთად ხელს აწერს აქტს 195, 203—204,
207, 220.
- გიორგი იკონომოხი** (დიდ-კონომოხი): იგი ივერთა მონასტრის წინა-
მძღვარი იყო 1185 წელს 130.

- გიორგი მერჯულე:** დიდი ეკლესიის უფროსის საწოლთუხუცესი და მერჯულე 245.
- გიორგი ოლთისარი:** ივერთა მონასტრის წინამძღვარია 1066—1074 წლებში 130.
- გიორგი მონაზონი** (1034—1041 წლებში იგი გარდაცვლილია) 225, 226, 231 (ივერთა მონასტრის სიგელებში).
- გიორგი მონაზონი** (ამარტოლი): 271.
- Glauning Otto:** 48.
- გორი** (Κορινθ): 91.
- გორგაძე სერგი,** ისტორიკოსი: ივერთა მონასტრის აქტების ფოტოპირების მომპოვებელი 18-19, 164, 272.
- გორემისტა:** აქ ივერთა მონასტრის მამულები 136, 146.
- გრაბლერი ფრ.** (Grabler Fr.): 91, 101.
- გრადისკა,** ციხე: 182.
- გრეგორიუს ხაგანე,** მონასტერი ათონის მთაზე: 125, 129.
- გრეკუ ვ.** (Vasil Greku), რუმინელი ბიზანტინოლოგი: 37*, 43, 44, 73, 99*, 111*.
- გრიშოვა,** სოფელი, ივერთა მამულითა: 136.
- Grumel V.,** ფრანგი ბიზანტინოლოგი: 17.
- გრიგოლი,** ივერთა მონასტრის წინამძღვარი 1030—1036 წლებში (შავ-გრიგოლი) 130.
- გრიგოლი,** ივერთა მონასტრის წინამძღვარი XI—XII ს. 130.
- გრიგოლ ბაკურიანისძე:** 233, 235*, 236*, 272; მისი მამულები და სიგელები მათ შესახებ 150—160; გრიგოლს ეძლევა სრული თავისუფლება ყოველგვარი ბეგარისაგან 152.
- გრიგოლ თეხალონიკელი,** დუკი: მისი ვაჟია აშოტი 190.
- გრიგოლ კალინიკელი,** ბერი: 205.
- გრიგოლ შელისენი,** კონსტანტინეპოლის პატრიარქი 1443—1450 წლებში: 63, 63*.
- გრიგოლ მონაზონი** (იგივე გიორგი სფრანძესი): 40.
- გრიგოლ ნოხელი:** 271.
- გრიგოლ ქვაბულისძე:** 169, 253.
- გრიგორას ქსერიტე,** მოსამართლე, მეფის ნოტარი: 241, 245.
- Григорович В. И.:** 124.
- გუთებ:** მათ აღსანიშნავად ნახმარია „სკეითები“ 103*.
- გურია:** მამია და სამადავლა და გურია (Γουρίτζ) და სხვა ზღვისპირა ქალაქები 91.

დ

- დადიანი:** სებასტოპოლისი შეკრულებისა დადიანის მბრძანებლობის ქვეშ 91.
- დავითი,** ტრაპიზონის მეფე (1458—1461 წ.წ.): 111, 112; ის არის ძე ალექსი კომნენოსისა, ძმა იოანე კომნენოსისა, რომელიც ამის წინ მეფობდა 32 (მღრ. Успенский, Очерки 189: „последние Комнины, братья Иоанн IV и Давид“); მის წინააღმდეგ გაემართა ჰასანი 111; დავით მეფის ცოლი სიძესთან, მამიასთან, გახიზნულიყო 114; დავითის უმცროსი ვაჟი, გიორგი, მაჰმადის სარწმუნოებაზე მოიქცა 116; დავითის გადაყენება ტახტიდან 117.
- დავით კომნენოზი,** სტრატეგოსი (ქალაქის თავი): უნიკო და სულელი 15* (მოღვაწეობდა 1185 წლის მახლობელ ხანებში).
- დავით არიანიტი,** პატრიკიოსი: 189.
- დავით ივერი,** გლეხი: 249.
- Dawkins R. M.:** 127.
- დაშინე,** ბერი: 197, 198.
- დანუბი,** მდინარე (დუნაი): 34, 35.
- დარკო ე. Dark:** 90, 114*, 115*, 118*.
- დახავლეთი საქართველო:** ლაზები და კოლხები 28*.
- დევიდიკია,** მაჰელი: 131.
- დევიკია,** მამული: 133.
- დელგერი ფრ. (Fr. Dölger):** 22, 24, 48, 130, 131, 132, 151, 155*, 170*, 187, 187—190, 219, 220, 221, 222, 230, 231, 232, 235*, 238*, 241*.
- დეშეტრე,** მებატონე (გიორგი სფრანძესი): 41.
- დეშესი:** 247.
- დეხტუნისი გ.:** 48, 124.
- დიგენატები:** დიგენატების ოჯახის ჯარისკაცები 137.
- დიმიტრი,** ივერთა მონასტრის წინამძღვარი 1363 წელს: 130.
- დიმიტრი,** პელოპონესის წინამძღოლი 113.
- დიმიტრი,** მოწამე: 250; დიმიტრის წამება 271.
- დინდორფი ვ.:** 272.
- დიონისე არეოპაგელი:** მისი ტრაქტატები 271.
- დიონისე პერიეგეტი:** მისი პოემის სქოლიოები 1.
- დიონისე (სემელეს შვილი):** 118.

- დიონისე:** იხსენიება „ფილოთეუს“ მონასტრის დაარსებასთან დაკავშირებით 125.
- დიონისე,** ტრაპიზონის მიტროპოლიტის თეოდორეს ძმა; დააარსა დიონისიუს სავანე: 129.
- დიონისიუ,** მონასტერი ათონის მთაზე: 125; ბერების რაოდენობა ამ მონასტერში 126.
- დიოსკორიდე:** 6, 8.
- დიტრა:** დიტრას თავს დაესხა ელაზეთის მთავარი 33.
- ДИТТЕН Г.** 91.
1. **დობრიძა:** დობრიძის სავანე 223; ივერთა მონასტრის მამული 231.
2. **დობრიძა,** (Δοβριτζα), გლეხი.
- დობროდოლი,** ივერთა მონასტრის მამული: 231; დობროდოლის მონასტერი 223.
- დობროვია,** პრასტინი: ივერთა მონასტრის მამული 225.
- დობროვიკა,** პრასტინი: ივერთა მონასტრის მამული: 133, 231, 247, 251, 253.
- Доброухъ,** ივერთა მონასტრის მამული 154, 158.
- დობრონიკია,** სოფელი: 136.
- დოვნიკოტა შიწა:** 140, 147.
- დოვრანა,** გლეხი: 249; სლავი 247; დოვრილა (Добрила) სლავი 247, 247*.
- დოვრენიკია,** ივერთა მონასტრის მამული: 131.
- დოლმატოხი,** გვარდიის ოფიცერი: დოლმატოხის მონასტერი 129.
- დორიელები:** დორიელები და პელაზგები მეზობლად ცხოვრობენ 102.
- დორინო გატელუცია,** ლესბოსის მთავარი: 22.
- დობიარიუ,** მონასტერი ათონის მთაზე: 125, 128, 163.
- დრაგოვიწი:** 244.
- დრაგოშუში,** სტრუმციის კომენდანტი: 189.
- დრაგოტა,** გლეხი: 249.
- დრაგუნა,** ვაჟი, სლავი: 247.
- დრაზილა,** გლეხი, სლავი (Σφραζα): 249.
- დრებეხაინა,** მცირე მონასტერი: 136, 147.
- დუკა,** ისტორიკოსი: 21—25; 41, 41*, 44, 48; დუკას უნიატობა 22.
- დუკა მიხეილი:** ისტორიკოს დუკას პაპა 21.
- დუშანი,** სერბიის მთავარი: 255.

0

ეგეოხი: 12; ეგეოსის ზღვა 30.

ეგვიპტე: 118, 127; მას რწყავს ნილოსი 51; ეგვიპტის წინააღმდეგ
ლაშქრობს თემურლენგი 108.

ეგვიპტელები: ეგვიპტელთა მონასტერი კონსტანტინეპოლში 129.

ეგვიპტია: მრავალწამალთა მცოდნე (იხსენიება „ოდისეაში“) 12, 12*,
ეგიალე, ადგილი: 200.

ეგოვას მიდამოები: 135, 145.

ეგენი, ივერთა მონასტრის წინამძღვარი XIII (?) საუკუნეში: 130.

ეგდოკია, დედოფალი, ტრაპიზონის მეფის ალექსი III-ის ასული
60, 60*.

ეგდოკიმო, სოფელი: 235. იხ. ევდოკიმო.

ეერილობე („ოდისეის“ პერსონაჟი): 5.

ეეროპა: 101, 105, 118, 123.

ეესტათი თეხალონიკელი: 1—16; მისი განმარტება მდგს-ს შესახებ
9—10.

ეესტრატი მაგულელი, მონაზონი: 200, 205, 220.

ეესტრატი ლომატელი, ივერთა მონასტრის მეტეხის ძმობის წევრი
220.

ეეფროსინე: ქალბატონ (კიკრა) ეეფროსინეს მონასტერი 156, 234

ეეჰსინის პონტო: 110.

ელადა: 11.

ელინე, დედოფალი, კონსტანტინე დიდის დედა: 129.

ელიუსა: ლუთისმშობელ ელიუსას მეტეხი 131.

ელია: წმ. ელიას სახელობის მონასტერი 202.

ელიანე, ბერძენი მწერალი, კომპილატორი II—III საუკ.: მისი გან-
მარტება ძღჟჟ-ს შესახებ 1.

ელიდა: 12.

ელინები: 26, 38, 90, 112, 115, 118; ელინთა ტომი 102; ტრაპი-
ზონის კომნენოსები ტომით ელინნი არიან 93.

ენზები, ტომი: 91.

ემპირიკუს ხეკტუხი (ახ. წ. II ს.), სკეპტიკოს-ფილოსოფოსი: 232.

ენუქაშვილი ს.: 271.

ერზერუმი: 153.

ერზინჯანი, არმენიელთა სამეფო ქალაქი: 106, 107.

ერისო: ერისოს ციხე 249; ერისოს მიდამოები 185. იხ. იერისო.

ერმილია: აქ არის მცირე მონასტერი „წმ. იერუსალიმი“ 143.

ერმოგენე: ერმოგენეს წამება 271.

ესფიგმენე: ესფიგმენის მონასტერი ათონის მთაზე 125, 128, 163.

ეფდოკიმო (ეფდუკიმო) სოფელი: 235.

ეფესო, სელჯუკთა ემირის რეზიდენცია: 21.

ეფთჳმე: 184. იხ. ექვთიმე.

ეფორა, ადგილი ელიდის მახლობლად: 12.

ეფრემი, მოხუცი, წარმოშობით იბერიელი, ტყვედ წაყვანილი 50—53, 53*.

ეფრემ მცირე: მისი შრომა „უწყებაჲ მიზეზისა...“ 19.

ექვთიმე მთაწმინდელი: 162, 197, 204, 207; ექვთიმე იოანეს ვაჟია 258, 259; ექვთიმეს გაღასცა მამამ მონასტრის წინამძღვრობა 188, 194; იგი წინამძღვარია 998—1012 წლებში 130; მან იბერიული ასოებით მოაწერა ხელი ერთ-ერთ აქტს 194; ექვთიმე ესწრება გამიჯვნის ბჭობას 208; მას მიეწერება ჩუქების აქტი 201*; ექვთიმესადმი სიგელი პროტოსისა 209—220; ექვთიმესადმი გაცემული იოანე ხალდის სიგელი 185, 187; ექვთიმეს მოწაფეა იოანე მონაზონი 194; მისი მოწაფის ანტონის მიერ არის დაწერილი ერთი სიგელი 203; ექვთიმეს მოღვაწეობის დახასიათება 210—211; ექვთიმე სულიერი ძმა და კეთილსათნო ბერია 209.

ექვთიმე წმ., გლეხთა მამული: 131, 133.

3

ვანკაბ ციხე (Βάνκαζ, ვანკაჲსათჳს): იგი უბოძეს გრიგოლ ბაკურაიანისძეს 150, 236.

ვარაზგაჩე, იოანე: ...იხსენიებს ექვთიმეს მამას, იოანე ვარაზგაჩეს 184.

ვარდა ხელიაროხი: 168, 259.

ვარდანი: ნასყიდის ნაწერები (ნასყიდობის ქაღალდები) ვარდანისი 239.

ვატოპედი: ვატოპედის მონასტერი (985 წლიდან) 125, 128, 163, 264; ბერების რაოდენობა ვატოპედისონში 126.

ველემიზდა, პრასტინი: 159.

ვენეტები (ვენეციელები): 101, 104, 105.

ვერერანა, გლეხი; 247.

ვიქტოროვი ა.: 124.

ვლახები: 30, 34, 35.

ვლახეთი: 33, 34.

ვოლენი, ციხე (პლოვდივის მხარეში) 155, 157, 158.

ვოლერონი, სოფელი და მისი პრასტიეები 152, 155, 237; ვოლერონი—თემა 156; ვოლეროს მსაჯული 241*; ვოლერო-სტრიმონის მსაჯული 226.

ვოლგოხი (ბოლბოხი, Βολβοχ), სოფელი, ივერთა მონასტრის მამული: 131, 138, 248, 249, 250.

ვოტანიატი (ბოტანიატი, ნიკიფორე ბოტანიატე): 235.

ვრიონის ციხე: 247.

ვრუხოვი, სოფელი: 249.

ვულაოხი, მელინძიანის პრასტენი: 131.

Вурцеѣ, მამული: 154, 158.

ვურცა, კონსტანტინე (პროტოპროედროსი) 248, 250.

ვუხატი, სოფელი: 250.

ზ

ზაბალტია, მხარე: 160; ზაბალტიაშია მამული რადოლიეო 136, 147.

Заяа, პრასტენი (მოსინოპოლის მხარეში): 155.

ზაქარია (ზახარია), სოფელი პლოვდივის მხარეში, სახნავი ადგილები 157, 243; ზახარიონის მღინარე 243.

ზღრავიკი (ზრავიკი, τὸν Σραβιαξίω), სოფელი: ეკუთვნოდა აბაზ ბაკურიანისძეს 157, 238.

ზეგხი: 6.

ზიხნის ციხე: 139; ზიხნის საკატეპანო 134; ზიხნასთან წყლის წისქვილი 136.

ზნოლენის თემი: 237, 238, 239.

ზოგრაფუ: ზოგრაფეს მონასტერი ათონის მთაზე 125, 128.

თ

თათრები (სკვითები): 103*.

თარხნიშვილი შიქელი: 234*, 272 (გამოსცა პეტრიწონის ტიპიკონის ქართული ტექსტი).

თაყაიშვილი ეკვთიმე: 19, 272 (გამოსცა „აია-სოფიას აღწერებო-სათეს...“).

თბილხი, იბერიის ქალაქი: 91 (Τυφλίσσιω).

თებე: 36, 43.

თეზეგხი: მედეამ თეზეესს საწამლავი ჩაურია 12.

- თეთრბატკნიანები (ბარბაროსები, ე. წ. თეთრბ.) 28*, 93.
 თემურაზ ბაგრატიონი: მისი განმარტება „ვეფხისტყაოსანზე“ 9.
 თემური: 102, 103; თემურლენგი ხბერიაში 108—110; თემურმა
 ილაშქრა არაბეთის წინააღმდეგ 118; თემურის შვილიშვი-
 ლები 93.
 თემურ-ხანი: 26.
 თეოდორე, მანუილ II-ის (1391—1423 წ.წ.) ვაჟი: 36*, 43.
 თეოდორე, ათანასის ლავრის ბერი: 242.
 თეოდორე ბაღხაშონი: გადმოგვცემს იბერიის ეკლესიის ავტოკეფა-
 ლიის შესახებ 17—20, 120.
 თეოდორე (თედორე), თესალონიკის, სერენ და სხვათა პროედ-
 როსი: 166.
 თეოდორე (თევდორე), ივერთა მონასტრის წინამძღვარი 1057—1058
 წლებში (?): 130.
 თეოდორე კაგანოხი, გლეხი(?) ოვილოსის პრასტიში: 247.
 თეოდორე შახვიდა: მისი სამფლობელო 134.
 თეოდორე პეტრალიფა: 132, 134.
 თეოდორე წმ.: მისი სახელობის ეკლესია 252.
 თეოდორიტე, ლავრის თავმჯდომარე: 203.
 თეოდოხი I, კეისარი (379—395): 127.
 თეოდოხია, ზღვისპირა ქალაქი: 97.
 თეოდოხიუპოლი (არზრუმში, ვრზერუმში): 153, 237.
 თეოდულე, მონაზონი: მან დააარსა წმ. ანნას ეკატერი 134.
 თეოდულე წმ.: მისი სახელობის ეკლესია 247.
 თეოფანე ანტიოქელი (681—685): 19.
 თეოფანე, ისტორიკოსი: მისი გამგრძელებელი 41.
 თეოფანო, დედოფალი, ნორჩი უფლისწულების—ბასილისა და კონ-
 სტანტინეს — დედა: 259*.
 1. თეოფილაქტე, წინამძღვარი მთაწმინდაზე (XI ს.): 219.
 2. თეოფილაქტე, ბერი: ხელს აწერს 1000 წლის აქტს (შეიძლება
 ეს იყოს 1. თეოფილაქტე).
 თეოფილე, ხატისმებრძოლი კეისარი (829—842): 261.
 თეოფრასტე, ბერძენი მწერალი (დაახლ. 373—287 წ.წ.): 6, 7, 8.
 თეხალონიკე: 131, 145, 165, 166, 190, 217, 226, 228, 231, 247,
 253, 263; თესალონიკის დეკანო (იოანე ხალდი) 185, 187, 189;
 თესალონიკის ლიბელესიოსი ნიკოლოზი 179, 180, 182; თესა-
 ლონიკის (თემის) მოხელეები 132; თესალონიკის შაჯული
 241; თესალონიკის მწიგნობარი 165; თესალონიკის უწყებას

ექვემდებარებიან ათონის მონასტრები 216; თესალონიკის მიტროპოლიტია ევსტათი 1; თესალონიკის დაპყრობა ნორმანების მიერ 1185 წელს 1, 13, 15*, თესალონიკეში მდებარეობს მონასტრები: წმ. იერუსალემი 134, იოანე წინამორბედის (ივერთა) 135, 144, 222, ლეონტიასი 188, 224; თესალონიკესთან არის პრასტინი პინსოსი და მეტეხი კალამოკოპიონი 133.

თესალონიკელნი: 14; თესალონიკელი მსაჯული 165.

თეტიდა, აქილევსის დედა: 12.

1. თომა, მანუილ II-ის ვაჟი: 36*, 41, 43; იგი პელოპონესის დესპოტია 36.

2. თომა, ბერი ვინმე: 171*.

თონი, ეგვიპტის მეუღლე 12, 12*.

1. თორნიკე: იბერთა ჭეფის სარდალი 259, 260; თორნიკე სინგელოზი, მისადმი სიველი ბასილ II-ისა 170, 188, 231; თორნიკემ მიიღო კლემენტის მონასტერი სხვა მონასტრებზე გაცვლის წესით 188.

2. თორნიკე: იოანე ვარაზეაჩეს შვილი 189.

თრაკია: 105, 158; დასავლეთი თრაკია 155*.

თუკიდიდე: ლაონიკეს ერთ-ერთი წყაროა 90.

თურქები: 23, 31, 34, 35, 36, 40, 42, 59, 60, 114*, 115*, 116; თურქები აწიოკებენ აბაზგებს 25; ჰელიდან ტყვეებს 26; ოსმალოს თურქი 43; ემუქრებიან კონსტანტინეპოლის კედლებს 23; მათ მიერ კონსტანტინეპოლის აღება 37, 89, 90; თურქებმა აიღეს მიტილენე 1462 წელს 21; თურქები მოსახლეობენ შუმახაზი 91.

თურქეთი: თურქეთის სარდალა ტურახანი 36; თურქეთის ფლოტი 22.

თურქმენული ურდო: 28*.

თურქული: 114*, 115*; ლაონიკის „ისტორიის“ თურქული წყაროები 90.

იანოვო (ЯНОВО), ივერთა მონასტრის მამული: 154, 156.

იანუელეზი, იანუბლე, გენუელები, გენუელი: 95, 105.

იახიტე: იახიტეს მამული 136, 146.

იანონი (თესალოელი): 10, 11.

- 1. იბერები:** 14, 15*, 74, 119; საიდან არიან მოსული? 92; მათ კონსტანტინეპოლიდან მიიღეს სარწმუნოება 92; იბერთა ენაზე თარგმნა ექვთიმემ საღმრთო წერილი 259; იბერთა მეფეებმა მათა მწვერვალებს შეაფარეს თავი სვეთების თავდასხმის დროს 92.
- 2. იბერები:** დასაყლეთის იბერები 92.
- 1. იბერია:** 43, 61, 67, 75, 79, 100, 120; იბერიის მდებარეობა 91; მისი მეფე გიორგი VIII ალექსანდრეს ძე (1446—1466 წ.წ.) 58, 63, 68, 74, 80; იბერიისა და ტრაპეზუნტის აშხები 81*, 82*; იბერიაში მოციქულად გაიგზავნა ბიზანტიიდან გიორგი სურანძესი იბერია მეფესთან მოსალაპარაკებლად ქორწინების შესახებ 42, 49, 50, 63, 70, 84, 86, 88; ქორწინების საქმე იბერიაში 80; იბერიიდან დაბრუნდა სურანძესი 72; იბერიაში ხელშეორედ მიემგზავრება სურანძესი 71; იბერიიდან სურანძესთან ერთად ჩამოვიდა კონსტანტინეპოლში ელჩი 70; იბერიის ეკლესიის ავტოკეფალია 17-18; იბერიის ეკლესია ექვემდებარება ანტიოქიის პატრიარქს 18; იბერიის არქიეპისკოპოსი 18; თემურლენგი იბერიაში 108—110; ზემო იბერია 91; იბერიის სპილენძი 106.
- 2. იბერია:** ისპანიის იბერია* 13*; პორტოგალიის ისპანია 53.
- იბერიული:** იბერიული თავსაბურავი 16*; იბერიული ნავი 53.
- ივნატოხი, მონაზონი:** 242.
- იერიხო, სოველი, ივერთა მონასტრია მამული:** 131, 132, 231, 232; იერიხოსა ყანები და ვენახები 134; იერიხოს მონასტერი მთელი მისი მამულებით 133; იერიხოს მხარეში ადგილები 224; იერიხოს საზღ-პრასტინი 225; იერიხოს მეტეხი 138; იერიხოს საბევრო უბანი 187; იერიხოშია იოანე კოლოცუს მონასტერი 165, 169, 170, 188, 224; შეთანხმება იერიხოს მცხოვრებლებსა და იოანე იბერს შორის 179, 180, 181, 182; იერიხოს საეპისკოპოსო 134, 139.
- იერუსალიმი:** მონასტერი წმ. იერუსალიმი 135, 143.
- ივერთა მონასტერი (ე. წ. „ივირონი“):** 123, 132, 138, 142, 180, 222; ივერთა მონასტრის ისტორია 257—270; ივერთა მონასტერი და მისი დაარსება 161; ივერთა მონასტრის სიველების ტექსტთა მოპოვების ისტორია 162—164; ივერთა ლავრა ეწოდა კლემენტის ლავრას 188; ივერთა მონასტრის მამულები 137, 206; ამ მამულების აღწერა 246—250; ქართული მასალები ამ მამულების შესახებ 251; ივერთა მონასტრის

დავა ათონის ლავრასთან 249; ივერთა მონასტრის წინამძღვრები 130; ივერთა მონასტრის ბერი და წინამძღვარი იოანე 242; ივერთა მონასტრის მონაზონები 243; ივერთა მონასტრის ბერი გიორგი 195; ივერთა მონასტერი კონსტანტინეპოლში 169. იხ. აგრეთვე ივირონი.

იკრილ-ს მონასტერი: 170; სიგელების შიხეღვით იგი სამეფოთა ჯაქშია 225.

ივირონელები: 241, 242; დავა ივირონელებსა და კონსტანტინე ვურცას შორის 245; ივირონელ მონაზონებს კეიხარმა აჩუქა 100 გლეხი: 251.

ივირონი (ე. ი. ივერთა მონასტერი ათონზე): 163; მისი დაარსება 161; მასში გაერთიანებული არიან სამი მონასტრის მცხოვრებლები 165; ივირონში ბერების რაოდენობა 126; დავა ლავრასა და ივირონს შორის 1085 წელს **241—245**.

ილდირიშ იხ. ბაიზეთ სულტანი 28*.

ილირიელები: 101, 104.

იმედაშვილი გ.: გამოსცა თეიმურაზ ბაგრატიონის „განმარტება პოემა ვეფხისტყაოსნისა“ 9.

ინგოროყვა პ.: 10.

ინდები: 53, 104; ინდთა მხარე 50.

იოაკიმე, ბერი ივერთა მონასტრიდან: 159.

იოანე, ალექსი სტრატოპედარხის ძმა, პანტოკრატორის სავანის დამფუძნებელი: 129.

იოანე ამაღფიტელი, ბერი: 205, 207, 220.

იოანე ანაგნოსტე: 22, 43.

იოანე ბერი, ექვთიმე მთაწმინდელის შვილობილი: 197.

იოანე ბუქაიხძე, ივირონის წინამძღვარი XII საუკ. 130.

იოანე, დამიანეს შვილიშვილი: 245.

იოანე ეგდემონი, კონსტანტინე XI-ის მინისტრი: 70.

იოანე ვარაზვაჩე: ...იხსენიებს ექვთიმეს მამას, იოანე ვარაზვაჩეს 184.

იოანე ზონარა, ბიზ. ისტორიკოსი: 17.

იოანე თეოლოგოხი: 134.

იოანე თორნიკე, სინგელოზი: 181, **188—184**, 231; მას ბასილ II-მ აჩუქა კლიმენტის მონასტერი 169.

იოანე იბერი (მთაწმინდელი, ივერთა მონასტრის დამაარსებელი): 162, 197, 198, 201*, 230, 231, 258, 260; იგი ივირონის იღმშენებელია 165, 168; მან საკუთარი ლავრა დააფუძნა 218; იგი ამ ლავრის, ივირონის, წინამძღვარია 582—998 წლებში

130; იგი წინამძღვარია 996 წლის საბუთის მიხედვით 192; იგი სამეფო კარზე გავლენიანი პირია 189; მას და თორნიკე სინგელოზს ებოძა ბასილ II-ის ხრისობული 224, ერუქა სამოცი საგადასახადო კომლი 225; მისადმი ბასილ II-ის ხრისობული 170; მისადმი ათანასის სიგელი 171—178; იოანეს შეთანხმება იერიოსოს მცხოვრებლებთან 165, 179, 180, 181; მან 29 წლით მისცა იერიოელებს მიწა 182*, 183; იოანე იბერის დამსახურება 217—218; მისი დახასიათება 197, 210—211, 216, 217; იოანე იბერის დაწვრილებითი დახასიათება ათანასის მიერ 173—176; იოანეს გარდაცვალება (1008 წლის წინა ხანებში) 188; იოანეს ძეა ექვთიმე 185, 187.

იოანე, ივირონის წინამძღვარი 1036—1041 წლებში: 130.

იოანე, ივირონის წინამძღვარი 1085 წელს: 242.

იოანე, ივირონის წინამძღვარი 1343 წელს 130.

იოანე იტალოზი: 25*.

იოანე კანანე, ბიზ. ისტორიკოსი: 43.

იოანე კოლობუ: 870 წელს აარსებს სავანეს 127; იოანე კოლობუს მონასტერი 165, 168, 169, 170.

იოანე შალაღა, VI საუკუნის ქრონოგრაფოსი: 48.

1. იოანე მონაზონი, არხისტრატეგოსის მონასტრის წინამძღვარი და გრამატიკოსი: 215.

2. იოანე მონაზონი: მისი ხელით დაიწერა 984 წლის სიგელი 176.

იოანე მოხზი, ბიზ. მწერალი VII საუკუნისა: 271, 272.

იოანე პეტრიწი: 25*, 272.

იოანე პოტელი: 245.

იოანე, ათონის პროტოსი: 191, 192, 193, 220*.

იოანე ხევახტოზი კომნენოზი, პრაქტორი: 246, 250; მისი ნაწარმოებთა მონასტრის სამულობელოების შესახებ 166.

იოანე სპათარო-კანდიდატი: 226.

იოანე კვაბულისძე, „ქველმოქმედი“: 169, 253.

იოანე კხეროკახტრელი: ხელს აწერს აქტს 192.

იოანე ხალდი, ლუკი: მისი სიგელი 185, 189, 190.

იოანე, ხუცესმონაზონი: იგი ექვთიმე იბერის მოწაფეა 194

იოანე წინაშობელი: მისი სახელობის მონასტერი 170, 231.

იოანეს მონასტერი (სირიელებისა) კონსტანტინეპოლში: 129.

იოანე, მღვდელი და იერომნემონი: 245.

იოანე ხუცეზი: ემოწმება აღწერას (პრაქტიკონს): 244.

- იოანე I ციმისხი**, ბიზ. კეისარი (969—976): 218; მან მისცა სავანეებს „წესდება“ (ტრაგოსი) 127.
- იოანე V პალეოლოგოზი**, ბიზ. კეისარი (1341—1391). მისი დავა იოანე VI კანტაკუზენთან 21.
- იოანე VIII პალეოლოგოზი**, ბიზ. კეისარი (1423—1448): 22, 37; იგი მანუილ II-ის შვილია 36*. კონსტანტინე XI-ის ძმა 43; მისი ცოლია მარიაში, ტრაპიზონის მეფის ალექსი IV-ის ასული 94.
- იოანე VI კანტაკუზენე**, ბიზ. კეისარი (1341—1355): 83, 255; მისი დავა იოანე V პალეოლოგოსთან 21; მისი ხრისობული ივერთა მონასტრის მამულების შესახებ 137, 137*, 143; იოანეს გარდაცვალება 69.
- იოანე II კომნენოზი** (1280—1297), ტრაპიზონის მეფის ალექსის შვილთაშვილი: 28*.
- იოანე IV კომნენოზი**, ტრაპიზონის მეფე (1447—1453) 42, 49, 49*, 74, 97, 98, 100, 111; იგი ალექსი კომნენოსის ვაჟია, იგი იბერიის მხარეში გავზავნეს ბორჯღების ჩადენის გამო 94, 95; ცოლად ჰყავს ალექსანდრე მეფის ასული 95; ებრძვის თავის მამას ალექსის 95; მისი დავალებით მოკლეს ალექსი მეფე 96.
- იონა**: ათონი ნოიარეს XIX ს. იონამ და ტიმოთე გაბაშვილმა 123.
- იონია**: მცირე აზიის იონია 24.
- იონიური ზღვა**: 104; იონიური მხარე 101.
- Iorga N.**, რუმინელი ბიზანტიმისტი: 48.
- იოხებ ფლავიოზი**: 272.
- იოხელიანი პლ.**: შოიარა ათონი 123.
- იოაკლია**, ჯალ. (პონტოსი): 106.
- 1. ირინე** (ჰიპომონე), დედოფალი, ტრაპიზ. მეფის ბასილ I-ის (?) (1333—1340) მეუღლე 75; მისი გარდაცვალება 75.
- 2. ირინე**, გიორგი კონდოსტეჟანის მეუღლე: 166.
- 3. ირინე**, დედოფალი (?): გარდაიცვალა 1449 (?) წელს-54.
- იხაკ კომნენოზი** (=ალექსი კომნენოსს): 93.
- იხაკ ხირიელი**: 382 წელს აარსებს დოღმატოსის მონასტერს 129.
- იხკრიზობა** (ან Krizoba), პრასტინი: 134.
- იხშილი**, სიწოპის მთაყარი: 31, 106.
- იხპანია**: ისპანიის „იბერია“ 13*, 53*.
- იხტროზი**, მდინარე (დუნაი): 11, 101, 104.
- იტალია**: 13, 89.

იუდა, გამცემელი: 175.

იუსტინიანე I, ბიზ. კეისარი (527—565): 18; მან პატივი მიანიჭა ბულგარეთის ეკლესიას 119, 120.

კ

კადუხიები, ტომი: კადუხიების მეზობლად არიან სკვითები 103.

კავასიტები: ტრაპიზონის გარშემო მცხოვრებ მესოხალდეველთა შთაურები 111; ხალდიის დუკები 95; მათთან მოლაპარაკებას აწყობს ტრაპ. მეფე იოანე 97*.

კავასიტელი: კავასიტელი იპარბოსები 115.

კავკასია: 118.

კავკასია: 29, 118; კავკასიამდე აღწევდა სკვითების სამფლობელო 103.

კავთხალის მხარე: კავთხალის (Καβθαλις) მხარეში არის მონასტერი 247.

კაკაბაძე ხ., პროფესორი: 66*.

კალამარია, ივერთა მამული: 135; მის გარშემო მამული „წმინდა სამება“ 143.

კალამეხი: ერთი ჯარისკაცი კალამეხის განაყოფიდან 134.

კალამიძეები, ადგილი შთაწმინდაზე: 214.

კალამიძინი, გლესთა მამული (ივირონის კუთვნილი): 131, 133.

კალამოკოპიონი, მეტეხი თესლონიკის მხარეში: 131, 133, 247; იქ არის მონასტერი 251, 253.

კალი ბაკურიანი, გრიგოლ და აბაზ ბაკურიანისძეთა ნათესავი: 153, 159, 160.

კალიუპოლი, ჰელესპონტის ჭალატი Gallipoli: 114.

კალიბტო, პატრიარქი (1350—1354): მის დროს ივერთა მონასტერი ბერძენთა ხელში გადადის 161.

კალითეოხი (?), ბერი: 242.

კალონა, პატრიარქოსი: თესლონიკეში იოანე წინამორბედის მონასტრის დაარსების მონაწილეა მისი ძმა ნიკოლოზ ბერი 231.

კამენა, პრასტინი: ივერთა მამული 131, 133, 249.

კანისკა, მონასტერი: 252.

1. კანტაკუზენე, იოანე იბ. იოანე კანტაკუზენე: 83.

2. კანტაკუზენე, ტრაპიზონის მეფის იოანე კანტაკუზენეს დედა: 94.

3. კანტაკუზენე: პროტოსტრატორისა კანტაკუზენე 62.

კაპადოკია: გაიარა თემურხანმა 26.

კაპადოკიელები: 112.

კაპანიონი, მელიარის კლისურა: 97, 98.

კარაკალა, რომის იმპერატორი (211—217 წ.წ.): 128.

კარაკალუ: მონასტერი ათონის მთაზე 125, 163, 208; აშენებულია XI საუკუნეში 128.

კარეის კოფი: 244.

კარი (კარსი) იხ. კარსი.

კარია: კელინი კარიაესანი 252.

კარნუქალაქი (თეოდოსიუპოლი): აქ მოღვაწეობდა გრიგოლ ბაკურიანისძე 234, 237.

კარსი (Κάρσος, კარი): აქ მოღვაწეობდა გრიგოლ ბაკურიანისძე 234.

კახანდრია, კუნძული: აქ მდებარე პრასტინები ათონ-ს მონასტრისა 223, 231.

კახპია: გასცურეს კახპიამდე 10.

კახტამონიტუ: მონასტერი ათონის მთაზე, აგებულია XI საუკუნეში 125, 163.

კაფა, ქალაქი 30, 95, 105.

კახაძე მის., ქართველი ბიზანტინისტი: 271.

კახეთი: კახეთის ქალაქის (τοιη Καχέτιου πύλας) ქვემოთ 91.

კედრენე გიორგი, ისტორიკოსი XI საუკუნისა: 189.

კეკელიძე კ., აკადემიკოსი: 183, 184.

კერკირა, კუნძული (ახლ. კორკუ): 36.

კერმე: კერმესთან ივერთა მამული: 131, 135, 145.

კეშ (Kesch, Xesti) მხარე, ქალაქი 110*.

კვილენე: აქ იზრდება ბალახი Moly 7.

კვიპროსი: 119, 120; კვიპროსის არქიეპისკოპოსი 18; კვიპროსთა ეკლესიის ავტოკეფალია 18; კვიპროსის დედოფალი არის კეისარ კონსტანტინე XI-ის ძმისშვილი 71; აქ შეიმგზავრება სფრანძესი 85, 86, 88.

კვირიაკე: კვირიაკეს სახელობის მცირე ეკლესია 136, 147; მონასტერი 140.

კირკე: 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13; კირკე საკუთარი სახელია 1; კირკეს დაბლობი 1; კირკეს კუნძული 2; კირკე აიელი დედოფალია 4.

კლემენტი, კლიმენტ: კლემენტის მონასტერი ათონზე 161, 162, 168, 171*, 182, 183, 188, 216, 217; ამ მონასტრის ისტორია 169*; კლემენტის ლავრა დააარსა იოანე იბერმა 188; კლემენტის მონასტერი დაარსებულია იოანე წინამორბედის

და ნათლისმცემლის სახელობაზე 224; კლემენტის მონასტერი ხრისობულით გადაეცა იოანე თორნიკეს (თუ იოანეს და სინკლოს თორნიკეს) 231; კლემენტის მონასტრის ძმობა 209; კლემენტის და აგათანგელოსის მონასტერი 135, 144. იხ. აგრეთვე 1. კლიმი.

1. კლიმი, წმ. მოწამე: 248; კლიმის ლავრა ათონზე 176; კლიმის ლავრა იოანე იბერის წინამძღვრობით 172; კლიმის კულტი ათონის ივერთა მონასტერში 170*.

2. კლიმი, ანკვირელი ეპისკოპოსი: 170.

კნეძობულობი: ერთი ჯარისკაცი კნეძობულობის განაყოფიდან 134.

1. კოზმა ტორნარი, ბერი: 205.

2. კოზმა: ძმა ვინმე ქართველი, სახელით კოზმან 256.

Collinet, ფრანგი მეცნიერი: 241*.

კოლოფი, კოლოფი: 182*, 183; კოლოფის მონასტერი იერისონი 165, 168, 169, 170, 181, 183, 187, 188, 224, 232; კოლოფის მონასტერი ივერთა მონასტრის განკარგულებაში გადავიდა 231; კოლოფის შეტეხი 249; კოლოფის სიმაგრე 243; კოლოფის მონასტრის შეუვალობა 185—186.

1. კოლხეთი (დასავლეთი საქართველო): 11, 110, 113, 118; კოლხიკე იგივეა რაც ააიჰე 2; კოლხეთის მდებარეობა 91.—კოლხები დასავლეთ საქართველოს ტერიტორიაზე ცხოვრობდნენ 3; კოლხური აია 2.

2. კოლხეთი (ტრაპიზონის სამეფო): 27*, 28*, 29, 106, 107, 110, 111; კოლხეთის მეფეები (=ტრაპიზონის მეფეები) 93.—კოლხები (ტრაპიზონელები) 28*, 32; კოლხთა ქვეყანა (ტრაპიზონის სამეფო) 115.

კომანნი (ყივჩაყები): 236.—კომანელი 29.

კომიტისა: „ძველი კომიტისის“ მიდამოები 134, 138.

კომენოხები: ტრაპიზონის მეფეები 93.

კონდოსტეფანე, იხ. გიორგი კონდოსტეფანე 166.

კონსტამონიტი, მონასტერი ათონის მთაზე (IX საუკუნის საბუთებში) 125.

კონსტანტინე I დიდი: 125, 127, 128, 129, 257; მისი აშენებულიაო კლემენტის მონასტერი 169; კონსტანტინეს ჭალაქი 268.

კონსტანტინე IV პოგონატი (668—685 წ.წ.): 19.

კონსტანტინე VII პორფიროგენეტი (913—959 წ.წ.): 231, 232; მის მიერ ივერთადმი გაცემული სიგელები 165, 221, 222, 224.

კონსტანტინე VIII (1025—1028 წ.წ.): 179, 182.

- კონსტანტინე IX მონომახობი** (1042—1054 წ.წ.): 125, 259*; მან მისცა სავანეებს ტიპიკონი 127.
- კონსტანტინე X დუკა** (1059—1067 წ.წ.): 231.
- კონსტანტინე XI პალეოლოგობი** (1449—1453 წ.წ.): 22, 36*, 37, 42, 43, 49*, 56*, 87, 89; იგი მანუილ II-ის ვაჟია 36; კონსტანტინეს დედა 59.
- კონსტანტინე ვურცა**, პროედროსი: 248; დავა ვურცასა და ქართველ ბერებს შორის 251.
- კონსტანტინე**, მთავარდიაკონი: 188*.
- კონსტანტინეპოლი**: 17, 21, 23, 25, 33, 37, 40, 42, 43, 57, 61, 63, 76, 77 (დიდ გაცირებაშია), 78, 79, 80, 230, 233, 252, 268; კონსტანტინეპოლი ახალი ქალაქია 56; აქედან მიიღეს სარწმუნოება იბერებმა 92; კონსტანტინეპოლის II მსოფლიო კრება (383 წელს) 17; იმ ბშირად ჩადიოდა იოანე იბერი ათონის ძმათა საქმეებზე 218; კონსტანტინეპოლში მონასტრების არსებობა 129; ივერთა მონასტერი კონსტანტინეპოლში 169; კონსტანტინეპოლში 1401 წელს დაიბადა გიორგი სფრანძესი 36; კონსტანტინეპოლის დედოფალი (კონსტანტინე XI-ის ათვის ცოლად გაბზრახული) 84, 85; კონსტანტინეპოლი აიღეს თურქებმა 1453 წელს: 22, 28*, 36, 89. — კონსტანტინეპოლელეები 129.
- კორდილე**: აქ არის წმ. ფოკას მონასტერი 97, 99.
- კოტრია**, სოფელი; აქ პეტრიწონელთა მამული 235.
- კოძაკიონი**, მამული: ანდერძით აჩუქა ივერთა მონასტერს იოანე მასგიდამ 147.
- კრავატი**, მამული: ეკუთვნოდა ლავრას 200, 205, 207.
- Красовина С. К.**: 23, 24*.
- კრეტა**: 89; მისი დაცემა 961 წელს 127.
- Creuzer**: 7.
- კრეთევხი** (მითოლ.): 11.
- კრეჩმერი 3**: 9.
- კრიტიხი**, კრტისი: კილიკიელი 238.
- კრიტობულე იშბროსელი**, ბიზ. ისტორიკოსი: 44.
- კროატია**: აქედან არიან მოსული სკვითები 101.
- კროკოდიკე**, ჯადო ქალი (არიანეს გადმოცემით): 12.
- კუბელშიში** (რომელიც XI საუკუნეში გამოექცა სელჯუკებს): 128
- კუტლუშუხიონი**, მონასტერი ათონის მთაზე: 125, 128.
- კვლიხირია (Κολή Συρία)**: 118.

ლ

ლაგადია (Λαγάδια) იხ. ლივადია.

ლაგაკა, სოფელი არმენიაკთა თემში: 152, 152*, 234; პრაბტიკონი და პარადოდიკონი ლავაკაჲსაჲ 239.

ლაგრა, მონასტერი ათონის მთაზე: 125, 264; ლავრის მონაზონები 243; ლავრაში ბერძნების რაოდენობა 126; ლავრის მონასტრის ეკუთვნის სვიმეონია პრასტინი 132; დავა ლავრასა და იეირონს შორის 241.

ლაგრიონი, ადგილი მთაწმინდაზე: 210, 216; აქ იქმნა აგებული ივერთა მონასტრის შენობა 219.

1. **ლაზები**: დასავლეთ საქართველოში ცხოვრობდნენ 3.

2. **ლაზები**, ასე უწოდებენ ბიზ. ისტორიკოსები ტრაპიზონის სამეფოს მცხოვრებლებს: მათი მეზობელია ყარაიულუკი 27, 28, 28*.

1. **ლაზეთი**, ლაზიკე: ასე უწოდებენ ბერძნები დასავლეთ საქართველოს 3; უდრის კოლხეთს 3, 16, 16*.

2. **ლაზეთი**: ასე უწოდებენ ბიზ. ისტორიკოსები ტრაპიზონის სამეფოს. იხ. 2. ლაზები.

ლათინები: 131; ლათინთა სავანეები ათონზე 128.

ლაკედემონელი: 118.

Лалково, მამული ივერთა მონასტრისა: 154, 158.

ლამბროსი ხბ. 124.

ლაონიკე ხალკოკონდილე, ბიზ. ისტორიკოსი: 24, 41; 80—120).

ლაოდიკეა, ქალაქი: 118.

ლარისა, თესალიის ქალაქია: 10.

Laurent V. ფრანგი ბიზანტინისტი: 49.

Lauriotes E. ბერძენი მეცნიერი: 191.

ლატინოხი, ოდიხევისისა და კირკეს შვილი: 13.

ლევიტელი: 271.

ლევკამნა იხ. ყარაიულუკი 107.

ლემერლი (P. Lemerle), ფრანგი ბიზანტინისტი: 222.

ლემნოხი, კუნძული: 219; მისი შემოსავალი მიეცა ათანასის ლავრას 173, 218.

ლენინგრადი: 163, 164.

ლეონ გრამატიკოხი: მისი „ხრონოგრაფია“ 14.

ლეონ დომესტიკოხი: ხელს აწერს 1085 წლის აქტს 245.

- **ლეონ პატრიკიოხი**, მეფის ნოტარი და აღმწერელი (*ἀναγραφῆς*) იგი უდასტურებს ივერთა მონასტერს წინანდელ კეისარო მიერ ბოძებულ პრივილეგიებს 188, 230.
- **ლეონდარი**: მონასტერი თესალონიკეში: 225, 231. იგივეა, რაც ლეონტიას მონასტერი.
- **ლეონტია**: ლეონტიას მონასტერი თესალონიკეში 165, 168, 169, 170, 188, 224, 247.
- **ლესხოხი**, კუნძული: 30; მისი აღება მუჰამედ II-ის მიერ 1462 წელს 22.
- **ლიბია**: 118.
- **ლივადია** (*Λιβία*): 131; ლივადიაში პროდრომოსის მეტეხი 133.
- **ლივადიონი**, სოფელი: 156, 156*, 234.
- **ლივიზდოხი**, პრასტინი (ივერთა მონასტრისა): 246.
- **ლივოვისტუ**: აქ არის იოანე წინამორბედის მეტეხი 134.
- **ლიკაონიელნი**: მათი მონასტერი კონსტანტინეპოლში 129.
- **ლიკომედე**: 13.
- **ლიკობტოში** (ელახეთში): 30.
- **ლიკობხეში**: მის გარშემო ორი ნასოფლარი: 136, 147.
- **ლიკოფრონი** (ძვ. წ. III საუკუნის პოეტი): 2, 7, 13.
- **Литаврин Г. Г.**: 151, 151*, 154, 154*, 157.
- **ლიხო-იშერეთი**: 28*.
- **ლუგენი** 272.
- **ლუკა ნოტარახი** 69. იხ. აგრეთვე ნოტარასი.
- **ლუხტი (?)**: პრასტინი ე. წ. ლუსტიისა (?) 247.

8

- **მაგულა**, სოფელი: 199, 200; ივირონის მეტეხი 207.
- **მადარიტე**: მადარიტეს ვაჟების მიერ გადაცემული მაჰული 137.
- **მავროკონხტა**, მეფის მესაწოლე 98, 99*.
- **მაზგიდა**, მასგიდა: მისი გარდაცვალება 140. იხ. მასგიდა.
- **მათე ბლახტარეხი**, XIV საუკ. მწერალი: 119—120.
- **Ματθαῖο Αἰμιλιῆς** („ილიადაში“): 11.
- **მაკარი მელიხენოხი**, მონემბასიის მიტროპოლიტი: 43, 44, 48; მიჩნეულია *Chronicon Maius*-ის ავტორად 41, 47.
- **მაკარი პრომუნტენოხი**, მონაზონი (გარდაცვალებული): 136.
- **მაკედონელნი**: 118.
- **მაკრობიები** („ხანგრძლივ მცოცხლელნი“): 51, 52.

- მალუკა:** მალუკას ხოდაბუნი (ივერთა შამული) 134.
- 1. მამია:** მამია და სამადავლა და გურია 91.
- 2. მამია:** დავით მეუის ცოლის სიძე 114.
- მანუილ I კომნენოხი,** ბიზ. კეისარი (1143—1180 წ. წ.): 17.
- მანუილ II პალეოლოგოხი:** ბიზ. კეისარი (1391—1423 წ. წ.): 22, 36.
- მანუილ პალეოლოგოხი:** იგი პროტოსტრატორისა კანტაკუზენეს ბიძაშვილია 62; მისი დეიდაა პროტოსტრატორისა 84.
- მანუილ გოიელი:** ხელს აწერს აქტს 245.
- Maricq A.:** 14.
- მარიაში,** ალექსი II კომნენოსის ცოლი: 253.
- მარიაში,** ტრაპიზონის მეუის ალექსი IV-ის ასული: 94*.
- მარიაში,** მასილაკის ასული, სუმბატ კურაპალატის მეუღლე: მან ივერთა მონასტერს შესძინა სოფელი როდოლივი 254.
- მარკიანე წმ.,** მისი სახელობის ეკლესია: 247.
- მარტი ნ.:** მისი მოხსენება საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიაზე 19.
- მარტიხაპაჲ (Μαρτυχαπα),** სოფელი არმენიაკთა თემში: 152, 152*, 234.
- მარლონა:** ოქრობეჭედი მარლონაჲსა 234.
- მასაგეტები:** მასაგეტების ჯარი ჰიდარისა 109.
- მასგიდა თეოდორე:** მისი სამფლობელო ზიხნეს საკატეპანოში 134.
- მასგიდა იოანე (გარდაცვალებული):** 136, 147; მან ანდერძით აჩუქა ივერთა მონასტერს შამული კოძაქიონი 137.
- მახუმუტი,** ჭაშა: 112, 113, 117.
- მეგრელები:** 102, 105; მათი ქალაქი სებასტოპოლისი 91.
- მედია:** 11, 12; იგი მედეას შამიდაა 9.
- მელანთა (τῶν Μελαγῶν)** ლავრა: სამეფო ლავრაა 191.
- მელენიკი,** ადვილი: აქ არის ივერთა შამული 166.
- მელენიკონი:** წმ. გიორგის მეტეხი, მცირე მონასტერი 134, 136, 146.
- მელიარის:** მელიარის კლისტრა, ეგრეთწოდებული კაპანიონი 97.
- მელინძიანი,** სოფელი (ივერთა შამული): 131, 133, 135, 166, 249.
- მელიხურგიონი,** ივერთა მონასტრის შამული, მეტეხი: 131, 133, 134, 138, 166.
- მელიძინა (τῆς Μελαζίνης),** პრასტინი, ივერთა მონასტრის შამული: 225, 231; აღაშენა ეკლესიაჲ მელინძათა 253.
- მეოტის ტბა:** 105.

- მერკური**, იგივე ჰერმესია: 7.
- მეხა (Μέσα)**: 213; მესე იგივეა რაც Πρωτων 215.
- მეხოხალდები**, ტრაპიზონის სამეფოს ადგილობრივი მცხოვრებნი: 112; მათი მთავრები არიან კავასიტები 112; მესოხალდების მხარე 100.
- მეხოხალდია**: 114.
- მეხმეტი**, მეფე: 111.
- მთაწმინდა**: 258, 261, 263, 264, 268; მთაწმინდაზე აღმართულია ივერთა საფანე 257; ლეგენდები 127, 127*.
- მილერი ვ.**: 41, 42.
- მილოპოტამო**, მდინარეა: 200.
- Migne**: 14, 43.
- Μινα**, პრასტინი, ქალაქ პერითეორიონის მახლობლად: 156.
- მიხია (Μυσία)**, ბულგარეთი: 101, 104, 104*.
- მიხიელეები** (ბულგარელები): 100, 100*, 101.
- მიხინოპოლი** (იგივეა რაც მოსინოპოლი): 150*, 152, 234, 237, 239. იხ. მოსინოპოლი.
- მიხოპოტამელი**: 239.
- მიხტრა**: 89; მისი გამგეა გიორგი სურანძესი 36.
- მიტილენე**: 116; მიტილენის მთავარი გატალუზე 94; მიტილენე აიღეს თურქებმა 1462 წელს 21.
- მიტრა** (მითრა): მითრას ბორცვი 97*.
- მიულერი ი.**: მისი ნარკვევი ათონის აქტების შესახებ 164—165.
- მიუნქენი**: იქ არის ათონის აქტების ფოტოკოპირები 230.
- მიქელი*** (მიქაელი), იოანე ვარაზეაჩეს შვილი: 184.
- მიქელ პანარეტოხი**, ბიზ. ისტორიკოსი: 107*.
- მიხიელ IV პაფლაგონი**, ბიზ. კეისარი (1034—1041 წ.წ.): 231; მისი ზრისობული ივერთა მონასტერს 156, 221, 225.
- მიხიელ VII პარაპინაკი**, ბიზ. კეისარი (1071—1078 წ.წ.): 153; მისი ზრისობული გრიგოლ ბაკურიანისძის მამულის შესახებ 150, 151, 234, 235, 238.
- მიხიელ VIII პალეოლოგოხი**, ბიზ. კეისარი (1261—1282 წ.წ.): პალეოლოგოსთა დინასტიის დამაარსებელი 37; მისი სიგელი ივერთა მონასტერს (1259 წლისა) 130, 167(?); უბოძებს იერისოს 132.
- მიხიელ ანხიალოხი**, პატრიარქი (1169—1177 წ.წ.): 17.
- მიხიელ ატალიატე**, ბიზ. ისტორიკოსი: 15*.
- მიხიელ დეაბოლიხი**, ეპისკოპოსი 189, 190.

1. მიხეილ მონაზონი, ივერთა მონასტრის წინამძღვარი 1162 წელს: 130.
2. მიხეილ მონაზონი, ივერთა მონასტრის წინამძღვარი (1104 წლის პრაქტიკონის მიხედვით) 246, 251.
- მიხეილ რაბდელი, მონაზონი: 205.
- მიხეილ ტაქსიარხი: მისი სახელობის ტაძარი 140.
- მიხეილის კვრივი: ჰყავს ვაჟი დრაგუნა 247.
- მიხეილი „ტაგე“: იგი გარდაცვალებულია 198.
- მონოქილიტი: მონოქილიტის მონასტერი 191.
- მონოლოგები: მონოლოგები და თათრები მონათესავენი არიან 103*.
- მორავიკი (G. Moravcsik), უნგრელი ბიზანტინოლოგი: 17, 24.
- მორავი: მეფის ერთი ძმა იგზავნება იქ 85.
- მოხინოპოლი: 156, 158; იქ არის გრიგოლ ბაკურიანისძის მამულები 150.
- მოციქულები: წმ. მოციქულთა სახელობის ევქტერი 134, მონასტერი 135, 146.
- მურად II, თურქეთის სულტანი (1421—1451 წ. წ.): 36, 43, 54*, 62*; იგი მუჰამედ I-ის უფროსი ძეა და ამასიის ჯარის მხედართმთავარი 27; მურად II-ის გარდაცვალება 75, 76.
- მუსტენიანი, პრასტინი: 160.
- მუჰამედ I, თურქეთის სულტანი (1402—1421): მისი შვილია მურად II სულტანი 27.
- მუჰამედ II, თურქეთის სულტანი (1430—1481): 22, 24.
- „მღვიმე“: მღვიმის ღვთისმშობლის მონასტერი 140.
- მცირე აზია: მცირე აზიის იონია 24.

6

- ნეზდელი (Nézdél), გლეხი, ივირონის მამულში: 249.
- ნემეზიოს ემეხელი, IV საუკუნის ფილოსოფოსი: 272.
- ნეონი, კუნძული: 174, 218, 219.
- ნეობტოლემოხი: აქილევსისა და ლიკომედეს ასულის შვილი 13.
- ნეოფიტე, ხარისიანიტის მონასტრის მღვდელ-მონაზონი: 73.
- Нестонг и Алусиан болгарские бояре: 153.
- ნესტორი, პომეროსის ეპოსის გმირი: 12.
- ნიკეა: აქაური კვრივი, ერთადერთი ვაჟის დედა 261.
- ნიკეტა ხონიატე, ბიზ. ისტორიკოსი: 15*, 16*, 22, 41.
- ნიკიფორე II ფოკა, ბიზ. კეისარი (963—969 წ. წ.): 125, 218.

- ნიკიფორე III ბოტანიატე**, ბიზ. კეისარი (1078—1081 წ.წ.): 153
 მისი სიგელები გრიგოლ ბაკურიანისძის მამულის წესახებ 150,
 151, 233; მისი ხრისობული ივერთა მონასტერს 166.
- ნიკიფორე გრიგორახი**, ბიზ. ისტორიკოსი: 22, 28*, 41; ნიკიფორე
 გრიგორასი როგორც ლაონიკეს წყარო 90.
- ნიკიფორე**, კატაპედის წინამძღვარი: 192.
- ნიკიფორე**, პროტოსი (1012—1019 წლებში): 193, 194, 205, 206,
 208, 209, 215, 216, 219.
- ნიკიფორე**, *первопреступер*: 179, 182.
- ნიკიფორე სტავრონიკეტა**, ბერი: 205.
- ნიკიფორე ურანოხი**, თესალონიკის ღუკი: 189, 190.
- ნიკიფორე**, ხით-ხურო: 249.
- ნიკოლაძე ევ.**, ქაბთველი მკვლევარი: 20.
- ნიკოლა**; ივირონის წინამძღვარი 1042—1045 წლებში: 130; აღაპ
 განუწესეთ მე, მამამან იოანე და ნიკოლა პროტესინგე-
 ლოზმან 170*.
1. **ნიკოლოზ ბერი**, ერთ-ერთი დამაარსებელი იოანე წინამორბე-
 დის სახ. მონასტრისა თესალონიკეში: 231.
2. **ნიკოლოზ ბერი**, იხსენიება 1085 წლის საბუთში.
- ნიკოლოზი**, წმ. ელიას მონასტრის წინამძღვარი: 202.
- ნიკოლოზი**, თესალონიკის ლიბელესიოსი: 179, 182.
- ნიკოლოზი**, თესალონიკის მსაჯული და პროტოსპათარი: 165, 166.
- ნიკოლოზ კალიბელი**, მისი შამული: 244.
- ნიკოლოზ კახპაკელი**, ბერი: 193.
- ნიკოლოზ მონაზონი**, პატრიკიოს კალონას ძმისწული: 222.
- ნიკოლოზ საკვირველთმოქმედი**: მისი სახელობის მონასტერი: 139.
- ნიკოლოზი წმ.**: მისი სახელობის ტაძარი 125, ეკლესია 249; მონას-
 ტერი 248; პრასტინი 249.
- ნიკოლწმინდა**, სოფელი (აღმათ, იგივეა რაც წმ. ნიკოლოზის სახე-
 ლობის პრასტინი და სხვ.): 252, 253.
- ნიკონი**, რუსეთის პატრიარქი: 123.
- ნილოხი**, მდინარე: 51.
- ნილოხი**, ქსეროპოტამის მონასტრის მონაზონი: 208.
- ნიწო წმ.**: 92.
- ნიხინი**, სოფელი: მისი საბუთები («ბარტინნი») მოიპარეს 256.
- ნორმანები**: თესალონიკის აღება ნორმანების მიერ 1185 წელს
 13, 15*.
- ნოტარახი ღუკა**, დიდი ღუკა: 69, 72, 73, 83, 87,

მ

- ობელოსი** (ოველოსი, ოვილოსი, Ὀβυλάς), სოფელი ლიკოსიზმასთან, ივირონის მამული: 133, 136, 147, 247.
- ოდიხეხი:** 7, 13, 18.
- ოდიხეია:** ქალაქი იბერიაში (ევსტათი თესალონიკელი): 13.
- ოველოსი, ოვილოსი,** მამული, ივერთა პრასტინი 133, 147. იხ. ობელოსი.
- ოკეანე:** 118.
- ოლიმპოდორე** (ახ. წ. V საუკუნის ისტორიკოსი): 7.
- ოლიმპო,** შთა საბერძნეთში: 4.
- ორმენიონი,** თესალიური ქალაქი (თესალიის მაგნეზიაში): 10.
- ორმენოხი,** ამინტორის მამა: 10.
- ოსმალო,** ოსმალოს თურქი: 43, 89; ოსმალთა ბატონობა 22.
- ოსტროგორსკი, გ.:** 254—256.
- „ოქროს კარიბჭე“** (თესალონიკეში).
- ოქსფორდი:** 10.

პ

- პავლე,** ივერთა მონასტრის წინამძღვარი XII საუკუნეში: 130, 169, 169*, 252, 253.
- პავლე,** ბერი ენმე: 171*.
- პავლე:** წმ. პავლეს მონასტერი ათონის მთაზე: 125, 129.
- პავლე,** პროტოსი: 193, 220*.
- პალეოკასტრისა:** პალეოკასტრისას მცირე მონასტერი 135, 145.
- პალეოლოგოხები:** 37, 40, 70, 89.
- პალეოლოგოხი მანუილი:** მისი დეიდაა პროტოსტრატორისა 84.
- პალეოლოგი ხინადენოხი:** მისი ქალიშვილი 136, 147.
- პალესტინა:** იქაური სავანეები 127.
- პანგეოხის შთა:** 254.
- პანკალიწი** (ბანკალიწი), სოფელი: გადაეცა გრიგოლ ბაკურიანისძეს 152, 236.
- პანტოკრატორის ხვანე** ათონის მთაზე: 54, 75, 97*, 125, 128; დაარსებულია 1363 წელს 129; პანტოკრატორში ბერების რაოდენობა 126.
- პაპადოპულოხი ი. ბ.:** 48.
- პაპიკი:** წმ. გიორგის მონასტერი პაპიკს 239.

- პარაფშაფი:** ძე პარაფშაფისა 238.
პატრახი: მისი მმართველია გიორგი სურანძესი 36; სულტანმა მუროდ II-მ 1446 წელს ალყა შემოარტყა პატრასს 43.
პაფლაგონები: პაფლაგონთა ქვეყანა 106.
პახომიოსი: მისი შენიშვნები გიორგი სურანძესის ტექსტისათვის 48.
პელაზგები: 100; ჰეროდოტეს აზრი მათ შესახებ 101; პელაზგ-გიკური ტომი 102.
პელეგელნი: მათში არსებული წესები 64.
პელოპონესი: 36, 41, 71, 89, 93, 113, 115.
პერითეორიონი, ქალაქი: 156.
პერხარმენია: 27*.
პეტერბურგი: 19, 123, 124, 163.
Petit L.: 155*, 156*, 157*.
პეტრალიფა თეოდორე: 134.
პეტრე, ვინმე სათნო კაცი: 257, 258.
პეტრიჩი (Πετρύτσ): 154, 158.
პეტრიწონის ხაგანე: 233, 236; პეტრიწონის მამულების სრულ შეუქალობა 150, 151, 152; პეტრიწონის წესდება 233, 272.
პეწინაგი (პაჭანიკი, Μπατζυαχισ): 235.
პიკოლოზი, გიგანტი: 6.
პინსოხი, პრასტინი თესალონიკესთან: 131, 133.
პიქსიტისი, მდინარე (ახლანდელი დეირტენხი): 97.
პლატი, ადგილი: 192.
პლეიონი, ლაონიკე ხალკოკონდილეს მასწავლებელია: 89.
პლოვდივი (ფილიპოპოლი): 156.
პოგოდინი ბ. დ. 23.
პოდოგორიანი, ადგილი: 141.
პოკრონტი: მთა (?) 244; პოკრონტის სვმონი 244.
პოლანია (პოლონეთი): 104.
პოლიგირო: ივერთა მონასტრის მამული პოლიგიროში 165, 166
პოლიკარპე, გლეხი: 249.
პონტოს ზღვა: 31.
პრაფიძა, სოფელი, ივერთა მონასტრის მამული. 249.
პრილონგი, სოფელი თესალონიკის თემში: 154*, 157, 238, 240.
პროდროშოხი, მეტეხი: 131.
პროვლაკი, პრასტინი, ივერთა მამული: 133, 249; პროვლაკი (ὁ προαβλακας—ეს უნდა იყოს იგივე Πρὸβλακας) 131, 134, 138.

- პროკიჩი** (B. Prokič), მკვლევარი: 189, 190.
პროტოტრაქტორიხა; მანუილ პალეოლოგოსის დეიდა 82, 84.
პრუსა (Пруса, ახლ. ბრუსა): 26, 29.
პრუსიელები: ჩრდილო ოკეანთან მცხოვრებ პრუსიელთაგან 101.
Pseudo-Phrantzes: 43.
პულხერია, დედოფალი, თეოდოსი I-ის (450—457 წ.წ.) მეუღლე: 125, 128.

რ

- რადოლივო**, მამული ზაბალტიაში: 136, 140, 147, 159, 160, 167;
 რადოლივოს მამულზე შეწერილი იყო 480 ნომიზმა 137;
 მამულის აღმწერია თეოლოგიტე 133. იხ. აგრეთვე როდო-
 ვილი: 252, 253, 254—256.
რადოლინი (რადალიონი), მამული ათონის ივერთა მონასტრისა;
 131 (შეიძლება კოპისტის შეცდომა იყოს და აქ „რადოლივო“
 იგულისხმებოდეს).
რაფაილი: ქსეროპოტამის მონასტრის წინამძღვარი 194, 219.
როდოხი, სქოლასტიკოსი: 241.
როდოვილი (როდოილი, როდოლივი), მეტეხი, ივერთა მამული:
 252, 253, 254—256. იხ. რადოლივო, რადოლინი.
როდოპი: როდოპის მხარე, როდოპის მთები, საღაც არის პეტრი-
 წონი 157*.
როდოხი, კუნძული: 30.
რომაელები (= ბიზანტიელები): 22, 26, 56, 259.
რომაელები (= ლათინები): 38.
რომანოზ II, ბიზ. კეისარი (959—963 წ.წ.): 224; მის მიერ გაცე-
 მული ხრისობულები ივერთა მონასტრისადმი 165, 221, 231.
რომი: რომთან უნია ბიზანტიისა 23.
როსიკონი, რუსების მონასტერი ათონის მთაზე: 125, 128; ბერების
 რაოდენობა როსიკონში 126,
Rothbauer A.: 49.
რუდავთა გზა: 244.
Rouillard-Collomp, ფრანგი ბიზანტინოლოგები: 195, 196, 204,
 - 207.
რუმინელები მათი ბერები ათონის მონასტრებში 126; რუმინ-
 ეული თარგმანი გიორგი სფრანძესის შრომისა 44.
რუსები (სკვითები): 103*.
რუსები: რუსები ათონის მონასტრებში 125, 126.

ს

საბერძნეთი: 263; ანტიკური საბერძნეთი 89*.

საქები, ტომი: 103.

სამადავლა: მამია და სამადავლი და გურია, და სხვა ზღვისპირა ქალაქები 91.

სამარუანდი: სამარუანდის მიდამოები 110*.

სიმონი, ქალაქი (და კუნძული): 97.

სამხუნი (ძველი ამინსო): 25*.

სამუილი, ბულგარეთის მეფე (X საუკ.): 189.

სანები (კანები): დასავლეთ საქართველოში ცხოვრობდნენ 3.

სანიგები: დასავლეთ საქართველოს ტერიტორიაზე ცხოვრობდნენ 3.

სარმატები: მათი ენა ჰგავს ილირიელების ენას 104.

სარმატია: 104; „რომელსაც ამჟამად როსია ეწოდება“ 101.

საქართველო: იქ არსებული წესი მზითვისა 65*; საქ. ხელნაწერთა მუზეუმი 163.

სახატეები (Σαχταίσι, ჩალათაი): 103, 103*.

სებასტოპოლისი (მეგრელებისა): 91.

სევასტიანოვი პ. ი.: 124.

სეფიჯი. თემურლენგის ცოლი: 103*.

სელიშბრია: მისი გამგეა გიორგი სურანძესი 36.

სელჯუკები: მათი ემირი ეფესოში 21.

სემელე, დიონისეს დედა: 118.

სერბია: 78, 80, 81, 83, 101, 255; სერბიის ბატონი (ბრანკოვიჩი) 60, 62; სერბიის ბატონის ასული ამირას ცოლია 57; სერბიის მბრძანებელი 82; სერბიის მეფის ასული 81, 82, 83.

სერბიელები: 125; სერბიელები ტრიპალეები არიან 100*, 101; სერბიელთან ქორწინება 67, 68, 69.

სერგი, არქიეპისკოპოსი: 123.

სერგი, პატრიარქი (1107 — 1119 წ. წ.): 189 — 190.

სერე, ქალაქი 166; იქ არის წმ. ანარგირის ეკატერი 134, წმ. ნიკოლოზის მცირე მონასტერი 136, 139, 146; სერეს მახლობლად იოანე წინამორბედის მცირე მონასტერი 136, 146; სერეს მიტროპოლიტი 166.

სერები, ტომი: 64.

სვიმონი: სვიმეონ აჯიიოანუ, ბერი 193, 195*.

სვიმეონი, სუმონი (ადგილი): პოკრონტის სუმონი 244; სვიმეონის პრასტინი — ლავრის მონასტრის კუთვნილება 132.

სოლავიცა, გლეხი: 249.

სივასი: 28*.

სიკელია (სიცილია): 13.

სიკონიონი, ახრიდონის თემის სოფელი: 157, 237*; ეს სოფელი ებოძა გრიგოლ ბაკურიანისძეს 152.

Симватий Бакуриани: 153.

სიმეონ აჯიითანუ, მონასტერი: 202, 204.

სიმონ წმ.: მან ააგო მონასტერი „სიმონ პეტრა“ 125, 129.

სინგელოზი (=იოანე თორნიკე): 225, იხ. იოანე თორნიკე.

სინოპელები: 30.

სინოპი: 29, 31, 32, 112; სინოპის მთავარი ისმაილი: 106*.

სირია: 127.

სირიელები: მათი მონასტერი კონსტანტინეპოლში 129.

სიცილია იხ. სიკელია.

სიცილიელები: მათი მონასტერი კონსტანტინეპოლში 129; სიცილიელი ნორმანები 15*.

სკამანდროსი, მდინარე: 5.

სკანდარიოსი, ტრაპიზონის მეფის ალექსის (ალექსი IV-ის?) ვაჟი: მეორე მეფედ გახადა მამამ 94.

სკანდე: სკანდის ციხის მდებარეობა 28*.

1. **სკენდერეხი**, არშენიელთა მეფე: 106, 107.

2. **სკენდერეხი**: სკენდერესის (სინოპის მთავრის) შვილი ისმაილი 110.

სკვითები: 25, 100, 108, 109; ფლობენ ისტროსიდან კავკასიამდე 102, 103, 104, 105; ომი აუტებეს იბერებს 92; თავს დაესხნენ თემურლენგს 110.

სკილიცა, ბიზ. ისტორიკოსი: 189.

სკილოლიმნი: 112.

სკიროსი, კუნძული: 13; სკიროსზე იზრდებოდა ნეობტოლემოსი 12. Σκιάριον, სლავები: 232.

სკლიაროხი, ვარდა სკლიაროსი: 168, 259.

სლავები: 89; სლავების სავანეები ათონზე 128; ბულგარელი სლავები 224, 231, 232.

სმირნაკის გ., ბერძენი მკვლევარი: 126, 191.

სოკოლოვი ი.: საქართველოს ავტოკეფალიის შესახებ 19, 20.

სოლონიკი (=თესალონიკე), თემი: 217, 240.

სომეხნი: 237.

სოფიო წმ.: სოფიოს ტაძარი კონსტანტინეპოლში 238, 272.

- **ზოფრონ ევსტრატიადე**, ბერძენი მკვლევარი: 196.
- **ზპაზშაჟ**, სოფელი: 236; გადაეცა გრიგოლ ბაკურიანისძეს 152.
- **ზპარხელეზი**: 38, 50, 109, 118, 259, 268; **ზპარხელეზის მეზობელი** ყარაიულუკი 27*; **ზპარხ-თურქების საზღვარი**, მისი განმგებელია ყარაიულუკი 27*.
- **ზტავრონიკიტა**: **სტავრონიკიტას მონასტერი** (XII საუკ.) 125, 128; **ბერების რაოდენობა ამ მონასტერში** 126.
- **Stanescu E.**: 44.
- **ბტელარია**, ადგილი, სადაც მეთევზეობასაც მისდევენ: 131.
- **ბტენიმახი**, სოფელი: 155, 158, 239.
- **Степанов А. А.**: 48.
- **Степанова А. С.**: 24.
- **ბტეფანე ღუშანი** (უროშ IV) სერბთა მეფე: მისი ხრისობული ივერთა მონასტერს 160, 167.
- **ბტეფანე**, მონაზონი: 200, 201.
- **ბტეფანე ნემანია**, სერბთა მთავარი: 125, 128.
- **ბტეფანე**, სერეს მიტროპოლიტი: 166.
- **ბტეფანე ხახულელი**, ივერთა მონასტრის წინამძღვარი: 130.
- **ბტეფანიანა**: **სტეფანიანის საარხონტო** 240.
- **ბტეწი**, სახნავი ადგილი: 243.
- **ბტილიარიონი**, გაპარტახებული ადგილი: 226, 231, 247.
- **ბტრაბონი**: 41.
- **ბტრატონიონი**: **სტრატონიონის ყანები** 131.
- **ბტრიმომი**: **სტრიმონზე არას მეტეხი მელინძიანე** 135; **სტრიმონის მტეხი** 145; **სტრიმონის მახლობლად წმ. ანასტასიას მონასტერი** 134; **სტრიმონის მსაჯული** 241*.
- **ბტრუმძი**: 131; **ღვთისმშობლის მტეხი** 133; **სტრუმძის მხარეში** სოფელი მუსტანიძა 134; **სტრუმძიში წმ. ანარგიროს ეკკტერი** 134; **სტრუმძის კომენდანტია ღრაგომუშა** 189.
- **ბტუდიოხი**, 454 წლის კონსული, **სტუდიელთა მონასტრის დამაარსებელი** 129; **სტუდიელთა სავანე** 127, 129.
- **ბუდაგა**, პრასტინი: 159.
- **ბუმბატ ბაკურიანი**: 159, 160; მისი ანდერძი 159*, 160.
- **ბუმბატ ყურამალატი**: მისი მეუღლეა მარიამი 254.
- **ბფრანძეხი**, ისტორიკოსი ვიორჯი სურანძეხი: 24; მისი პოზიცია უნიისადმი 23.

ტანაიხი: ტანაისის მხარე 26; ტანაისთან მივილა თემურლენგი 109*
ტაო 234.

Tafel: 114*.

ტაჯ-ედინ-ჩელეზი: მისი ცოლი ევლოკია 60*.

ტეტრაგონტი (გარდაცვლილ): 135, 146.

Тивуев, ბულგარელი მკვლევარი: 154, 154*, 157*.

ტიმოთე, ბერი: 242.

ტოკატი: დაიპყრო ბაიაზეთ I-მა 28*.

ტრაგოზი, წესდება, რომელიც მისცა სავანეებს იოანე ციმისხიმ: 127.

ტრაპიზონელები: 30.

ტრაპიზონი, ტრაპეზუნტი (სამეფო და ქალაქი): 28*, 32, 33, 37, 43, 54, 57, 58, 59, 63, 67, 75, 78, 79, 83, 95, 98, 114, 115; ტრაპიზონის უბანია მესოხალდიონი 99, 99*; ტრაპიზონში არის წმ. ფოკას მონასტერი 169; ტრაპიზონის მბრძანებელი 68; ტრაპიზონის მეფე დავითი 93; ტრაპიზონის მეფე იოანე IV კომნენოსი 74; ტრაპიზონის სამეფო—კოლხეთი 110; კოლხეთის ტრაპიზონი 93; ტრაპიზონის წინააღმდეგ ილაშქრა ჯიქმა არტაბილემ 97; ტრაპიზონი ხარკს უხდის მებმეტ მეფეს 111; სფრანძვის მოგზაურობა ტრაპიზონში 42.

ტრიბალები: სერბიელები არიან 100, 100*, 101; ტრიბალების ქვეყანა (სერბია) 104, 104*.

ტროადა: 12.

ტულძიძა: ტულძიძის მხარე 140.

ტურახანი, თურქეთის სარდალი: 36.

ტურგუტი, ფრიგიის მთავარი 106*; ტურგუტის მხარე 106.

უ

უბელი (ობელი, ოველი, ობქელ), მამული ივერთა მონასტრისა: 131.

უზუნ-პახანი: სპარსეთის უდიდესი ნაწილის სათავეშია 27*; სპარსეთის მოსაზღვრე მთების მთავარია 31; განაგებს არმენიის მხარეს 27*, 28*; უზუნ-პახანი კოლხეთში (ე. ი. ტრაპიზონში) 29.

ურადი, ურვადი: 66*.

ურდო (ობრძვ): 104, 105, 110.

ურია: 48.

1. უხპენსკი თ. (Ф. Успенский): 28*, 43, 97*.

2. უხბენსკი პ. (И. Успенский): 124, 162, 163, 168, 169*, 170, 170*, 180, 182*, 222, 246, 270.
 „უხბეულოთა კარიბჭე“: 135.

ფ

1. ფაზისი, მდინარე: 32, 91, 110; ფაზისთან არის ქალაქი „აია“ 2.
 2. ფაზისი: ფაზისის (ფასისის) ქვეყანა: 118.
 ფარსმანი: ფარსმან-ყოფილი არსენი, ივირონის წინამძღვარი 1041-1044 წლებში 130.
 ფატმანი, „ვეფხისტყაოსნის“ პერსონაჟი: 9.
 ფენევი (არკადიისა): მის გარშემო იზრდება ბალახი მინსა 7.
 ფერე (თესალიაში); 10.
 ფერეტი („ოდისეის“ პერსონაჟი): 11.
 ფთია: ფოანიქსი გაიქცა ფთიაში 10.
 ფილიპოპოლი: 31, 158, 234, 235, 237, 239; ფილიპოპოლში არის გრიგოლ ბაკურიანისძის მამულები 150, 151.
 ფილოთე, ფილოთეუ: ფილოთეუს საკანე ათონის მთაზე (XII საუკ.) 125, 128, 163, 207.
 ფლორენცია: ფლორენციის კრება 1439 წელს 42.
 Флоринский Тим.: 124, 171*.
 1. ფოკა: ფოკას მონასტერი ტრაპიზონში; 95, 97, 98, 169, 170, 225.
 2. ფოკა: ასტერი ამასიელის „შესხმაჲ ფოკასის“ 271.
 ფოკეა: აქ უცხოვრია ისტორიკოს ღუქას 21.
 ფოანიქსი, აქილეუსის აღმზრდელი: 10.
 ფრანკები. ფრანგნი: 89, 238.
 ფრანქები, Фрэнкы; ამ სახელით იყო ცნობილი ბოლო ხანებამდე გიორგი სფრანქესი 36*, 41*.
 ფრენაკი (? რთვ Βοθηακ): 239.
 ფხალიდი ათონის მონასტრის მამული: 223, 231.

ქ

- ქალაქი Πόλας (კონსტანტინეპოლი): 63.
 ქალდეველები: 64.
 ქაიხოხრო, ათაბაგ ყვარყვარე III-ის შვილი (1500—1502 წ.წ.): 220, 220*, 256.
 ქართლი: 36.

ქართველები: 161; ქართველების თავადური ოჯახები 112*; ქართველთა სავანეები ათონის მთაზე 128; ქართველთა სავანის დამაარსებელი 183 — 184.

ქართული: ქართული სამყაროს სახელმწიფოები — იბერია და ტრაპიზონი 43; ქართული მწიგნობრობა 162.

ქართფრთიცი იხ. ხარბეტიციონი 237.

ქვაბულის ძენი (იოანე და გრიგოლი): 169, 253.

ქიოხი: 30; ატრიწონის წესდების ქიოსური ნუსხა 233, 234*, 272.

ქობულის ძენი. ქვაბულის ძენი (იოანე და გრიგოლი): 169, 253.

ქხანთია, სოფელი: 156, 234; იგი უბოძეს გრიგოლ ბაკურაიანისძეს 150.

ქხანთობულო (გარდაცვლილი): 136, 139, 147.

ქხანთოხი, მდინარე: 5.

ქხენოფონტი წმ.: მონასტერი ათონის მთაზე (XI საუკ.) 125, 128.

ქხეროპოტამუ: მონასტერი (956 წლიდან) 125, 128.

ქხერქხე: 27.

ქხილორეგიონი: აქ არის წმ. ბარბალეს მცირე მონასტერი 135, 143 (Σαλιρῆγιον).

ქხილურგუ, რუსული მონასტერი ათონზე: 128.

ქუთაისი: 28*.

ლ

ლომატო, სავანე, მეტეხი (ივერთა მონასტრისა): 132, 136, 220, 256.

ს

საზანი: 24*.

სარაიულუკი: 28*; ის არის უზუნ-ქასანის პაპა 27, 27*; სარაიულუკს ცოლად ჰყავდა ტრაპიზონის მეფის ალექსი კომნენოსის ქალი 28; სარაიულუკი ლევკამნა — შუმახის ერისთავი 107.

სარაიუსუფი: სარაიუსუფის წვილები (თემურის შვილიშვილები) 93.

სარამანი: ის დაიპყრა ბაიანეომა 28*.

საფაყები: 236*.

საფარყვარე III ათაბაგი (1477 — 1500 წ.წ.): 220, 256; მისი(?) საბრძანებელია ახალციხე 91.

შ

შავი ზღვა: 28*.

შამახია (შემახია, Σαμαχία): 91, 106, 107; მისი დარბევა 78.

შანიძე აკ.: 10.

შაპუშ (Šapuh) = σαπῶ. იხ. Μαρτισακίω 152*.

შარუხი (Σαρχουχίος), თემურლენგის ვაჟი: 109, 109*.

შემახია იხ. შამახია.

შიკონი (ბიკონი), სოფელი; 152, 237; იგი გადაეცა გრიგოლ ბაქრაიანისძეს 152. იხ. სიკონიონი 237.

Schlumberger G.: 241*.

ჩ

ჩალათა (Σαχατάϊ): 103*.

ჩერგენი (ჩრვენა, ჩრვენაჲ), სოფელი: 156, 236; უბოძეს გრიგოლ ბაკურაიანისძეს 150.

ჩერნი, გლები: 249.

ჩერნოუხოვი ე.: 23, 24.

ჩერქეზები: 102, 105.

ჩინგის ეფენი: მისი შვილი ჩალათა 103*.

ჩოკი: ჩოკის შვილები 93.

ჩორდვანელი, ჩოროლოშდი, იოანე ვარაზეაჩეს შვილი: 184.

ჩუბინაშვილი ნ.: 9.

ჩურმენი (Τζορμουνι), მხარე: 234.

ც

ცაგარელი ალექსანდრე, პროფესორი: 19, 20, 123, 124*.

Цанкова-Петкова Ген.: 153, 154.

ძ

ძიშბეა, აღმწერი (ძიჯრეაჲსე), გარდაცვლილი: 133.

ჭ

ჭანები, სანები: დასავლეთ საქართველოში ცხოვრობდნენ 3.

ჭანიღები: 107, 107*; ჭანიღების ქვეყანა 115.

ბ

- ბაღდი:** იოანე ბაღდი და მისი სიგელი 185, 187.
ბაღდია: ბაღდიის დუქები 95.
ბაღკე: აქ ყოფილა მაკხოვრის განთქმული ტაძარი 16.
ბაშა, მხედართმთავარი: 22.
ბარპეტკიონი, სოფელი ახრიდის თემში: 157, 237*, 152* (?); ებოძა-
 გრიგოლ ბაკურიანისძეს 152.
ბასანი: გრიგოლ ბასანი 116.
ბატაღები: ახლდნენ თემურლენგს 109.
ბახანაშვილი აღ: საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის შესა-
 ხებ 19.
ბახული: ბახულის მონასტერი 152, 237.
ბეხიე, ქალაქი, მხარე (სამარყანდი?): 110.
ბილანდარიონი, სავანე, სერბთა მონასტერი ათონის მთაზე: 126,
 128.
ბიტირი, ამასიის ქალაქისთავი: 114.
ბლიაროპოტამოხი. მამული: 246, 251.
ბორტაიტი: ბორტაიტის მონასტერი 135, 144, 144*.
ბრიხოპოლი: 271*, 176.
ბრუსოლვადი (ბრუსოლივადი) იხ. ლივადი, ლივადიონი 234.

ჟ

- ჯავახიშვილი ივ:** 28*, 65*, 66*.
ჯერახიმე, ივერთა მონასტრის ძმა: 256.
ჯეჰან-შაჰი: 27*.
ჯიქები: 100; ჯიქები შეკრიბა თემურლენგმა 26.
ჯუანშერი: მისი „ისტორია“ 19.

პ

- პაიდარი** (Παΐδαρις): მეთაურობს მასაგეტების ჯარს 109.
პაშა, თურქთა მხედართმთავარი: 34, 35.
პასანი (Πασανης): 111.
პელესპონტი: 11, 114*.
პელიოხი: 6.
პენიოხები: დასავლეთ საქართველოს ტერიტორიაზე ცხოვრობდ-
 ნენ 3.

- ჰერაკლე: 118.
 ჰერმელეია: აქ არის წმ. იერუსალიმის მცირე მონასტერი 135.
 ჰერმესი: 8.
 ჰეროდოტე: 41, 90; მისი აზრი პელაზგების შესახებ 101.
 ჰესიხი: 8.
 ჰიალეა, დიდი აღნუშიასტი: 134.
 ჰიპოკრატე: მისი ლექსიკონი 8.
 ჰიპოზონე, მონაზონი: ბიზ. დედოფალი ირინე 54; მისი გარდაცვა-
 ლება 75.
 ჰომეროსი: 6, 7, 8, 9; მისი პოემების კომენტარები 1.
 ჰონიგმანი ე.: 152*.
 ჰოფმანი ი.: 9.
 ჰუნგერი ჰ.: 14.
 ჰუნები: 34; ზემოთა იბერიის ქალაქების მოსაზღვრენი არიან ჰუ-
 ნები 91 — 92.

ბერძნულნი და ცნებების სპიობელი

- აბრეშუმი: ოთხი საბალნე ა. 81; ამანვე მამამან მოიგო ეზო დიდთა
 კართა ეკლესიისათა აბრეშუმისა ა (cod.: აბრეშუმისა) 253.
 აგტოკეფალია: 17, 18.
 აგლინი (ახლწე): 239.
 აზნაურად უოფა (აზნაურა): 152.
 აღანური იარაღი: 92.
 ამირისა (ამურისა), ამირას მეტელე: 60, 62, 79.
 ანაგრაფევი (ანაგრაფესე), აღმწერი: 230, 241.
 ანთიპატოსი: 230.
 აპოსკედეფსოზა (აპოსტოლესოზა): 238.
 აპოტიქები, აპოტიქები (აპოტიქესე): 239.
 არქიმანდრიტატონი (არქიმანდრიტონ „საარქიმანდრიტო“): 219.
 ახისთავი, შთავარი ახისთავი (არქათავარქავი): 184.
 აღმწერი (ანაგრაფესე): 241; აღმწერელი 252.
 ბანდონი (Βανδων), აღმინისტრაციული ერთეული: 155*.
 გამიჯვნის აქტი: 193.
 გლეხები, კარავი: 223.

- დავთარი *ἰσθαύμαστον*: 244.
 დახველეთის ორიენტაცია: 23.
 დემესტიკოსობა: 235.
 დიანოხი („სიმეტრიის წიგნი“): 252.
 დიოხი (*τὸν θεομυστὸν* „სახელმწიფო გადასახადებისა“): 237.
 დომესტიკი, დომესტიკოსი, დიდი დომესტიკოსი: 83, 186.
 დრაკონები, სამოცდაათი წურთის სიგრიძისა: 52.
 დრუნგარი: 186.
ἔγγραφοι, საბუთი: 242.
 ეკლესიარხი: 219.
ἐμψάχεμα (საიჯარო მიმული): 135.
ἐξχοισία (შეუვალობა): 223.
 ეჯიბი მეფისა: 66*.
 ველტიოს კმნა (βέλτιστος): 236.
 ზიშია (*ζημία*, რეგალიები): 132.
 თურქული ხიტყვები (ლოანიკეს „ისტორიაში“): აზაპი, სილიქტარი: 114*, 115*.
 იკონოზოხი, დიდი იკონომოსი: 219.
 ინდიქტიონი (=ქორონიკონს): 217.
 იპარხოსი: 115.
 იპომნიმაჰ, *ἀπόμνημα* („მოსახსენებელი“, memorandum): 239, 241.
 იხოკოდიკონი (τὸ ἰσθαύμαστον): 238.
 კამერარიუს (*camerarius*, *καμαράριος* „მესაწოლე“): 99*.
καταροχισία, სასიმაგრო შენობათა აგების გამოსაღები: 132.
 კატახტროს კმნა, აღნუსხვა საფინანსო უწყების დავთრებში: 235.
καμαράριος: 99* (*camerarius*).
 კენტინარი: 238.
κατάλαστον, ზოგადი გადასახადი: 132, 133.
 კონოში, იკონომოსი: *τὸν ἐκκομιστὸν* 239.
 კრება: VI მსოფლიო კრება (680 წელს) 19.
 ლიველიკოსი (*τὸν λιβέλλιστον*): 239.
 ლოგინიზმონობა (τὸ λογισμὸν): 239.
 ლოგის კმნა (*λογισμῆται*): საგადასახადო სიებიდან ამორიცხვა 238.
 მაგისტროხი: 239.
 მალნიტის ქვა: 51.
 მერარხი (*μεραρχῶν*): 186, 187.
 მებმეტის ხარწმუნობა: 116.
μασταχιστὸν, ტბ, შუამავლის თანამღებობა: 73.

- მეტები, *ματῆιον*: 168*.
- მზითევი: 63 — 64, 65 — 66, 80.
- მონა-გლებები (*δυναπαρίαιαι*): 223.
- მონიდრიონი (*μονιδριον*), მცირე მონასტერი: 134.
- მობაგონარი (*μόβανημα*): 194.
- მხაჯულთუბუცები, *αριτῆς αριτων*: 29 — 30.
- ნაგარბი: მეფის ნაგარბი 113.
- ნახყიდის ნაწერები („ნახყიდობის ქალაღლები“): 239.
- ნეილიდები (*νεψίλιδαι*), აბლად შედგენილი რაზმი: 117.
- ნომოფილაქია: 17.
- ბღოჯა: *ρινός*, მთელწლიანი: 136, 147.
- პანაფურიღთა (*τὴν πανηγυριστων*): 239.
- პარაყყარეა, საბეგრო გაღისახალი: 132.
- პარადოღიკონი (*παραδοικόν*): 239.
- პარიკები, საბეგრო გლებები: 138, 226.
- პატრიკიოსი: 230.
- პერიერეზმონი: 239.
- პეტაქიოყ, წიგნი: 238, 239.
- პრასტინები (ივერთა მონასტრისა): 222, 225, 227, 237, 239, 240
- პრაქტიკონი, პრასტიკონი (*τὸ Πρακτικόν*) აღწერა, სია: 239, 244.
- პრეტორიონი, *πραιτῆριον* (ტიპიკონი 26,3).
- პროლათინური ორიენტაცია: 23.
- პროტობი: პროტოსის თანაშემწენი 219; პროტოსთა სია 220;
პროტოსომბ 193; პროტატონი პროტოსის რეზიდენ-
ცია 219.
- პროტობარაჯი: 256.
- პროტოვესტიარი, პროტოვესტიარიოსი: 94, 116, 117; პროტო-
ვესტიარიტი 85.
- პროტონოტარი: 252.
- პროტოხტრატორი: 95, 95*.
- «რექსი», მეფე: 49.
- როგა (*ρόγα*), როქი (ფულადი სარგო ჯარისკაცებსა და მოხელეებს):
219.
- რჯულის მოძღვარი, *νομιμοδότηαλός*: 29 — 30.
- რჯულის კანონი (XIV ტიტულისა): 17.
- ხაგაჟინრო: 253.
- ხაკატეპანო: ზიხნეს საკატეპანო 134.
- ხამღივანწიგნობრო ივერთა მონასტერში: 217.

- ხამოქალაქო მსაჯული (αριτῆρας παλαιός): 213, 216.
 ხაპალნე (γυμάρ): 81.
 ხახნეულო; 252.
 ხაუძლურე: „საუძლურე ალაშენა მისით აკაზმულობითა“ 256.
 ხიკრიტონი (σέκρετον): 235.
 ხილიქტარიები (ცხენოსანთა გვარდია): 115.
 ხიმეოსინი (σημεΐωσις): 238.
 ხიმომა (σημεΐωμα): სიმომამა შეფისა ბქეთაჲ 252.
 ხკევოფილაკიონი (σχεσιφιλάκιον): 123.
 ხობახტერი (ἡσυχαστήριον): 131, 133.
 ხვახოვლანები, თურქ ცხენოსანთა რაზმეული: 115.
 ხვილოები: 52.
 ხხოლარიები (გვარდია): 112*.
 ტურმარხი (თემისა): 186, 187.
 უნია: 23.
 ურდო: 104, 105, 110.
 უურვაობა (τὸ ἀφρόντιστον): 150.
 ფილოტიშია: 238.
 ფლური (φλῳρία πεντακόσια): 81.
 ფსომოზიშია (ψαμοζήμια): პურის გამოსალედი 132.
 შეუვალობა (ἐξχουσις): 223.
 შტო (στοά): 253.
 ჩუქების აქტი: 197, 241 (1079 წლისა).
 ხარტინი (χάρτης): 256.
 ხარტოფილაქსობა: 17.
 ხარტოფილაკი: 238.
 ხარტულარი: 186, 187.
 ხრისობული, ოქრობეკედი: 226, 227, 229, 233 და passim.

გამომც. რედაქტორი გ. შალაშვილი
ტექნ. რედაქტორი ნ. ბოკერიძე

გადაცემა წარმოების 10. I. 69; ხელმოწერილია დასაბეჭდად 23. VII. 70;
ქაღალდის ზომა 60x84. ნაბეჭდი თაბახი 22,25;
სააღრიცხვო-საგამომცემლო თაბახი 19,37;
ტირაჟი 1000; უე 01373; შუკვეთა № 1291

ფასი I მან. 73 კაპ.

გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი, 60, კუტუზოვის ქ., 15
Издательство „Мецниереба“, Тбилиси, 60, ул. Кутузова № 15

Типография Тбилисского университета. Тбилиси, пр. И. Чавчавадзе, 1.
თბილისის უნივერსიტეტის სტამბა, თბილისი, ი. ჭავჭავაძის პროსპექტი, 1.

С. Г. КАУХЧИШВИЛИ

ГЕОРГИКА

**СВЕДЕНИЯ ВИЗАНТИЙСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ
О ГРУЗИИ**

том VIII

საქართველოს შესახებ არსებული უცხოური წყაროების
კომისიის ბავშვთა

- წიგნი I: თ. უაუხჩიშვილი, პეროდოტი. თბ. 1960.
წიგნი II: ნ. კეჭელაძე, არიანე თბ. 1961.
წიგნი III: ვლ. ფუთურიძე, სპარსული ისტორიული საბუთები, ნაკვ. I. თბ. 1961.
წიგნი IV: ა. გამურელიძე და ს. უაუხჩიშვილი, გეორგია, ტომი პირველი, თბ. 1961.
წიგნი V: ნ. შოშიაშვილი, გრიგოლ აკანელის მოიხარტო ტომის ისტორია. თბ. 1961.
წიგნი VI: ნ. ჯანაშია, ლაზარე ფარბეცი და მისი ცნობები საქართველოს შესახებ. თბ. 1962.
წიგნი VII: ეთ. სიხარულიძე, იაკუთის ცნობები საქართველოს და კავკასიის შესახებ, თბ. 1964.
წიგნი VIII: ი. ცინცაძე, ძველი რუსული წყაროები (XI—XVI ს. ს.) საქართველოს შესახებ. თბ. 1962.
წიგნი IX: გ. გელაძევილი, გიულდენშტედტის მოგზაურობა საქართველოში. ტ. I, თბ. 1962.
წიგნი X: ვლ. ფუთურიძე, სპარსული ისტორიული საბუთები, ნაკვ. II. თბ. 1962.
წიგნი XI: თ. შიქელაძე, ქსენოფონტის «ანაბაზისი». თბ. 1967.
წიგნი XII: ს. უაუხჩიშვილი, გეორგია, ტ. მეხუთე, თბ. 1963.
წიგნი XIII: ნ. ცაგარეიშვილი, იოანე დრასხანაქერტელის „სომხეთის ისტორია», თბ. 1965.
წიგნი XIV: გ. გელაძევილი, გიულდენშტედტის მოგზაურობა საქართველოში. ტომი II. თბ. 1964.
წიგნი XV: ს. ჯიქია, იბრაჰიმ ფეჩევის ცნობები საქართველოსა და კავკასიის შესახებ. თბ. 1964.
წიგნი XVI: ს. უაუხჩიშვილი, გეორგია, ტ. შორე. თბ. 1965.
წიგნი XVII: ნ. ლომოური, დიონ კასიოსი და მისი ცნობები საქართველოს შესახებ. თბ. 1966.
წიგნი XVIII: ს. უაუხჩიშვილი, გეორგია, ტომი მეექვსე, თბ. 1966.
წიგნი XIX: ვლ. ფუთურიძე, პასან რუმლუს ცნობები საქართველოს შესახებ. თბ. 1966.
წიგნი XX: ს. უაუხჩიშვილი, გეორგია, ტ. მეშვიდე, თბ. 1967.
წიგნი XXI: ზ. აღუქსიძე, ეპისტოლეთა წიგნი. თბ. 1966.
წიგნი XXII: ს. უაუხჩიშვილი, გეორგია, ტ. მერვე, თბ., 1970.

